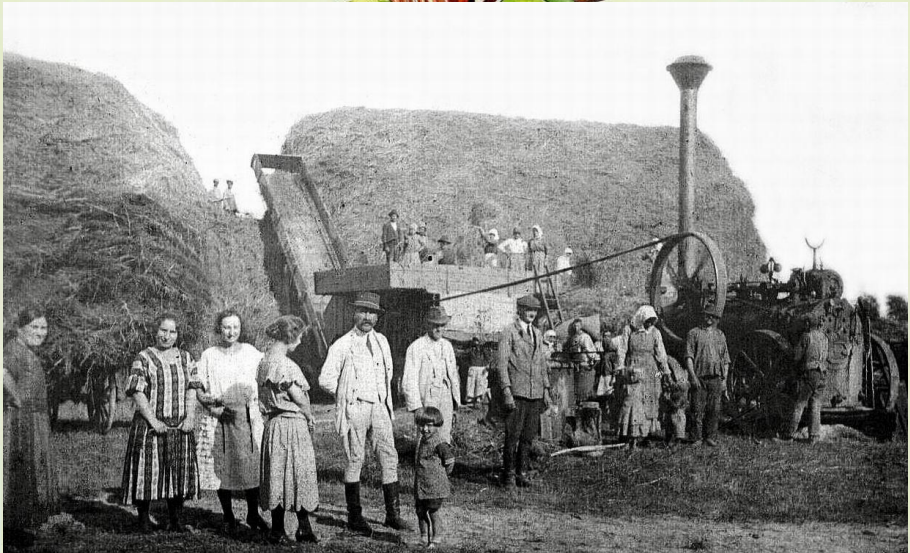

Dr. Elek András

Az ELEK család története

Dr. Elek András

730 év

*Az első vásárhelyi fazekas,
Elek András (1705–1757) emlékére*

Ungvári mázas edény – 1752

Dr. Elek András

730 év

Ns. Elek Jakab címere – 1627

Az adatokat összegyűjtötte (1985–2014)
a kötetet összeállította, szerkesztette és tördelte:
Dr. Elek András
Tel.: +36/30-338 0569
dr.elekandras@t-online.hu

A digitalizált dokumentumok forrásai:
Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára,
Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára,
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár,
Békés Megyei Levéltár, Heves Megyei Levéltár,
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
Hódmezővásárhelyi Református anyakönyvek.

A fotók nagy része az Elek családoktól származik,
a többi a szerző felvétele.

Lektorálta és a betűhív idézetek kivételével
a szöveget gondozta Szentí Tibor

Az összeállítás magánkiadásban készült,
512 oldal terjedelemben, 500 példányban.

Nyomdai előkészítés, nyomtatás és kötés
Szoliter Kft.
6800 Hódmezővásárhely, Ferenc u. 18-20.
Tel.: +36/62-222 485
szoliternyomda.hu

ISBN 978-963-08-9671-9

*„Hasznos szolgálatot tesz a hazának, ki családja múltját feltárja.
Hiszen egy-egy család múltja a haza történelmének egy-egy lapja.”
(Széchenyi István)*

Az összeállítást mindenkinek ajánlom, aki érdeklődik családtörténete után,
de elsősorban a hozzám hasonló lokálpatrióta vásárhelyieknek.

KÖSZÖNET

A kiadvány létrejötte **elsősorban Feleségemnek** köszönhető,
aki nemcsak eltúrta, és elnézte közel 30 évnyi kutatómunkámat,
hanem hosszú éveken át személyesen is rengeteget segített.

Köszönettel tartozom **Szenti Tibor barátomnak**,
aki többször bízott a könyv megírására, és lektorálta művemet.

Rendkívül hálás vagyok
a Hódmezővásárhelyi Levéltár összes dolgozójának,
akik 1985 óta folyamatosan tanítottak, és mindig készségesen „kiszolgáltak”.
Nagyon sokat segítettek az anyag összegyűjtésében,
és a régi dokumentumok digitalizálásában.
Ráadásul megszerezték nekem minden anyagot más levéltárakból is.

Dr. Elek András

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS.....	9
ELŐSZÓ.....	11
BEVEZETÉS A CSALÁDKUTATÁSBA.....	15

I. rész - AZ ELEK CSALÁD TÖRTÉNETE 1745-ig

1. fejezet	
AZ ELEK NÉV RÉGI IRATOKBAN 1272–1526	25
2. fejezet	
CSALÁDUNK BORSOD MEGYÉBEN (1280-) 1464–1598.....	47
3. fejezet	
CSALÁDUNK SAJÓSZEGEDEN, MAJD NEMESBIKKEN 1598–1635	
NEMES ELEK JAKAB.....	67
4. fejezet	
CSALÁDUNK UNG MEGYÉBEN, NAGYKAPOSZON (1600-) 1635–1739.....	81
5. fejezet	
CSALÁDUNK KARCAGON 1739–1745.....	105

II. rész - AZ ELEK CSALÁD HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

6. fejezet	
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY A 18. SZÁZADBAN.....	113
7. fejezet	
CSALÁDUNK FAZEKASKÉNT VÁSÁRHELYEN 1745–1793.....	127
8. fejezet	
CSALÁDUNK NEMESKÉNT VÁSÁRHELYEN 1745–1793.....	143
9. fejezet	
AKIK VÉTETTEK A TÖRVÉNY ELLEN 1800-1838.....	161
10. fejezet	
LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK AZ ELEK CSALÁDOKRÓL 1838–1849...	185
11. fejezet	
CSALÁDTÖRTÉNET 1794–1849.....	195
12. fejezet	
CSALÁDUNK A SZABADSÁGHARCBA 1848/1849.....	217
13. fejezet	
BETYÁROK 1849–1852 (ELEK JAKAB ÉS ELEK FERENC).....	223
14. fejezet	
ELEK CSALÁDOK AZ ÖSSZEÍRÁSOKBAN 1848–1859.....	237
15. fejezet	
DOKUMENTUMOK AZ ELEK CSALÁDOKRÓL 1849–1883.....	253
16. fejezet	
ELEK CSALÁDOK HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN A 20. SZÁZAD ELEJÉN...	265

III. rész – SZŰKEBB CSALÁDOM 300 ÉVES TÖRTÉNETE

Szépapám dédapja - Fazekas Elek András (1705–1757).....	295
Szépapám nagyapja - Nemes Elek András (1732–1796) és Novák Erzsébet... 297	
Szépapám apja - Nemes Elek András (1763–1825) és Hegedűs Anna.....	299
Szépapám - Nemes Elek János (1790–1849) és Tóth Mária.....	301
Szépapám testvérei.....	307
Ükapám - Nemes Elek János (1815–1906) és Hódi Erzsébet.....	315
Ükapám testvérei.....	335
Ükapám családfája.....	351
Dédapám testvére - Elek Áron (1840–1902) és Molnár Sára.....	352
Dédapám testvérei.....	360
Dédapám - Elek András (1843–1923) és Benyhe Zsófia.....	363
Nagyapám testvérei.....	371
Nagyapám testvére - Elek András (1875–1958) és Dopsa Eszter	373
Nagyapám - Elek Imre (1877–1957) és Földesi Rozália.....	385

FÜGGELÉK

I. rész	
NEMESBIKKI ROKONAINK.....	403
II. rész	
NAGYKAPOSI ROKONAINK.....	419
III. rész	
ROKONAINK? A SAJÓSZENTPÉTERI ÉS DOMAHÁZI ELEKEK.....	427
IV. rész	
„KELE ISTVÁN” – SZABÓ MIHÁLY ELBESZÉLÉSE.....	441
FORRÁS ÉS IRODALOM JEGYZÉK.....	493

AJÁNLÁS

Dr. Elek András nyugdíjas hódmezővásárhelyi háziorvos, a Kosársuli elnöke és edzője, családtörténeti összefoglaló könyvet írt a Kárpát-medencében élő Elek családok egy részének történetéről – a középkortól napjainkig.

Természetes, hogy egy olyan nemzetnek, amelynek honfoglalása óta ezer-száz éves történelme van, nagyon sok értékes családot éltetett, akik sorsunknak meghatározói voltak. A feudalizmusban elsősorban ide tartoztak az uralkodók, főnemesek, nemesek, főpapok és hadvezérek. Ezt követően politikusok, tudósok, művészek csatlakoztak hozzájuk. Jól tudjuk, hogy hazánk sorsát nemcsak ők befolyásolták. Az a nagyon sok, elszegényedett „hétszilvafás” kisnemes, a jobbágyok, zsellérek, iparosok, a népességünket tekintve meghatározó, egyszerű parasztek is hozzá járultak ahhoz, hogy sok űzetés, népirtás és árulás után maradt magyar a Kárpát-medencében.

Kik voltak az Elekek? Családfakutató írónk a középkorból fennmaradt, elérhető iratoktól napjainkig, az orális történelmi forrásoktól a mikrofilmekig, több évtizedes levéltári, egyházi dokumentumok kutatásával, és a még föltalálható Elek családoknál végzett látogatásokkal, munkát és fáradságot nem kímélve, anyagi áldozatot hozva, a szó nemes értelmében megszállottként gyűjtötte az egész nemzetség elérhető történetét. Megvizsgálta minden írásban, vagy szóban föllelhető, a családjához besorolható ember személyiségét, élettörténetét, vagyoni állapotát.

Kiderült, hogy a török hódoltság után elnéptelenedő Vásárhelyre települt Elekek között jogosan lehet büszke Óseinek a fazekasságban betöltött úttörő szerepükre. Valószínűsíthető, hogy Hódmezővásárhelyen a 18. század közepén ők honosították meg ezt a fontos, később népművészetté váló iparágat, mielőtt itt egyedül álló módon, három városrészben kialakultak a színek és formák szerint elkülönülő fazekas központok.

Nem feledkezhetünk meg az Elek család hazafiasságáról sem. Az 1800-as évek elején nemesként mindig harcra készen álltak. Jó néhány Elek vett részt Kossuth oldalán az 1848/49-es szabadságharcban, majd a szerző tárgyalja az első és második világháborúban, a hazájukért elesett családtagok szerepét.

Az elmúlt fél évezred során az Elekek között nagyon sok rendű és rangú ember megtalálható, de az igazán meghatározó, értékteremtő az a jobbágy-, majd gazdatársadalmi réteg volt, amely szorgalmával, emberfölötti munkájával szüntelenül gyarapította családjá vagytonát. A megannyi *virilis* cívist adó módos gazdák ezzel nemcsak saját és városuk értékeit, hanem a nemzetet is gazdagították. Mi volt ezekért a fizetség? 1945 után az osztálygyűlölő megtorlás, kuláklista, vagyoneklobzás, meghurcolás. Az, hogy a társadalomból nem lehetett őket teljesen kiszorítani, mutatja, hogy a ma élő nemzedék jelentős része értelmiségiként szolgálja tovább a hazáját.

Bármilyen társadalmi minőségben vizsgáljuk az embereket, valljuk be, nincs olyan család, amelynek ne lenne takargatni való tagja. A szociológiai vizsgálatok szerint, minden modern államban vannak „semmire kelők”, közel tízszázaléknyi arányban. Ők azok a dologtalanul, valamilyen irracionális eszme alapján ingyen élő, a társadalomnak semmilyen hasznot hajtani nem kívánó, lusta, vagy kimondottan ellene forduló, börtöntöltelék típusai.

Szerzőnk nem hagyta ki a bűnöző életmódot folytató „betyár” Elekeket sem, sőt, a velük kapcsolatos adomákat és publicisztikai műveket is közölte. Talán elsőnek ő mutatta ki, hogy törvénytelenül élő elődeik — egy-két nemzedék után nem vitték tovább az Elek nevet — fiú utód nélkül haltak ki. Vagyis, az ilyen embereket a törvénykezés mellett, az életmódjuk, a biológiai, szociológiai körülményeik is megbüntették.

Megszokott, hogy a 20. század végétől kezdve nagyon sok család, a különböző írásos dokumentumok alapján, saját maga, vagy a megbízott szakemberek segítségével igyekszik kutattatni, majd megírni történetüket. Így hitelességében, kvalitásában rendkívül szerteágazó kéziratokkal vagy kiadványokkal lehet találkozni. Dr. Elek András előrelátóan birkózott meg a feladattal.

Miközben saját nemzetsége adatait gyűjtötte, mintegy „ujjgyakorlatként”, két másik család múltjával is behatóan foglalkozott. 2010-ben előbb a felvidéki eredetű, de Hódmezővásárhelyen kiteljesedett Maczelka család 300 éves történetéről, majd 2011-ben a Bodrogi család 500 éves Tisza-menti életéről írt egy-egy könyvet, amelyek magánkiadásokban jelentek meg. Mindkét nemzetség tagjai — Maczelka József nábobtól kezdve, a Bodrogi család városatyáinak soráig — beírták nevüket helységünk történelmébe. E két tanulmánykötet alapozta meg azt a tudást, amellyel dr. Elek András nekivágott az Elek család történeti forrásainak könyvvé érleléséhez.

Professzionális fölkészültséggel rendelkező történésznek is nagy föladatot jelentett volna rendet alkotni a sok ezernyi adatban, és ezeket rendszerezni, elemezni. Nem ismétlés az, amikor könyvében egy-egy fontos személyt több helyen is azonos adatokkal jellemez, mivel ezek az átültetések más szempontok szerinti megvilágításban olyanok, akár a hologramok, több dimenzióban mutatják be a szereplőt. Nem volt kis gond, amikor azt kellett kiválasztania, mi maradjon meg anélkül, hogy a kötet ne legyen újramesélő.

Az Elek családtörténet megírójának ez a munkája egy mélyen érző embernek, nemcsak racionális alkotása, hanem fölemelő, és példát mutató, lelkiileg megerősítő teljesítménye. A száraz tényeket remekül oldotta és olvasmányossá tette a szájhagyományok és az írók által a családról megőrzött elbeszélés betétekkel. Könyvét őszinte tisztelettel ajánlom az olvasóknak!

Hódmezővásárhely, 2014. január 11.

Szenti Tibor

ELŐSZÓ

A KEZDETEK

1984 tavaszán, egy névnapi ebéd után kezdődött a családkutatás számomra. Feleségem szüleinél voltunk, amikor anyósom húga (Tóthné Zsoldos Katalin) elővett egy levelet, amit munkahelyén (az OFOTÉRT-ban) kezébe nyomott a postás. Mindössze ennyi volt a címzés: „Zsoldos család Hódmezővásárhely”. Feladó Zsoldos Ernő, USA. A 82 éves bácsi szerette volna felvenni a kapcsolatot ismeretlen rokonaival. Annyit tudott csak őseiről, hogy nagyszülei (Zsoldos János és Cz. Nagy Julianna) Vásárhelyről vándoroltak ki az Amerikai Egyesült Államokba, az 1800-as évek végén. Már édesapja is kint született.

A feladat érdekelt: talán éppen a mi rokonaink. Anyósomék régi bibliájába felírták 'anno Zsoldos dédapjának és testvéreinek születési dátumait. Ez remek kiindulási alap volt a régi református anyakönyvek átnézéséhez. A Zrínyi utcai lelkészi hivatalban alig négy hét alatt kiírtuk az összes adatot, és ott-hon összeállítottuk a **Zsoldos családfát**. Helyesebben családfákat, mert kiderült, hogy több Zsoldos család is élt Vásárhelyen az 1700-as évektől. Az amerikai bácsi nem a mi családunkhoz tartozott, de összehoztuk rokonaival. Nagy örömmel eljött Vásárhelyre, és egy sírkövet is állíttatott nagyszülei emlékére.

A gyors sikeren felbuzdulva ősszel kikutattuk feleségem (szintén református) őseit. A **Domján családfa** még nagyobb sikert aratott a família tagjai közt.

AZ ELEK CSALÁDFA ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Ezek után folytatni kellett a kutatást – következett az én családfám. Ez már nehezebb ügy volt, mert édesapám évekkor korábban meghalt és régi irataink sem voltak. Szerencsére az akkor 80 éves nagybátyám, Elek Imre bácsi sok mindent tudott az ősről. Ráadásul megőrizte az 1940-es években kötelező származásigazolásait, amelyeket az állami hivatalnokoknak és szabadfoglalkozásúaknak kellett beszerezni arról, hogy „nem zsidók”. Ehhez kellett a szülők, és nagyszülők születési- és házassági anyakönyvi másolatai.

Megvolt tehát a kiindulási alap – és minthogy az Elek család is református, így már rutinos kutatóként jelentkezünk ismét Rapcsák Péter, majd halála után Dányi József Nagytiszteletű Esperes Úrnál. A régi vásárhelyi református anyakönyvekben rengeteg adatot találtunk, amiket precízen ki is írtunk. Gyorsan kiderült, hogy szinte a Hódmezővásárhelyen élt összes Elek család rokon.

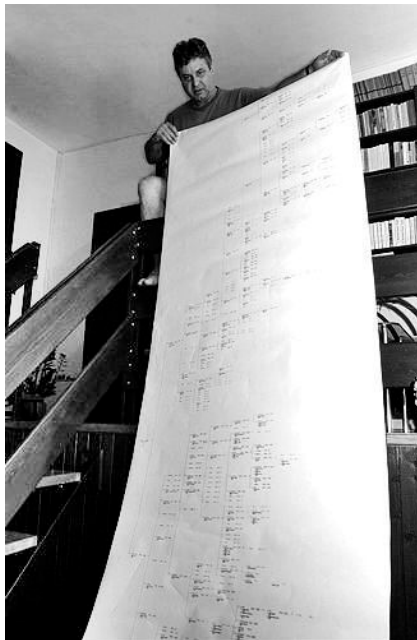
Közben körbejártam, végigkérdeztem a vásárhelyi Elek családokat, akik-től sok mindent megtudtam őseinkről. Az Arany, Kincses és Dilinka temetőben számtalan sírt megnéztem, amelyek feliratai segítettek a családfa pontosításában. Nagyon hasznosak voltak a Németh László Városi Könyvtár régi újságaiban, és az Országos Széchényi Könyvtárban talált gyászjelentések is.

Elek Imre bácsi tudta, hogy az ősök nemesek voltak, és Borsod megyéből származtak. Valami rémlett neki a fazekasságról is, sőt emlékezett, hogy nagymamája mesélte neki: sok főző- és tárolóedényük az ősök munkája volt. Már Szeremlei is említette a családot várostörténeti művében, majd sokat írt az Elek család egyes tagjairól 1929-ben kiadott könyvében Fejérváry József.

Ezután átnéztem még egy csomó könyvet, majd következtek a Csongrád Megyei Levéltárak. A Vásárhelyiben sok mindenre rábukkantam, a Szentesi pedig valóságos kincsesbányának bizonyult számomra. Ott derült ki egy 1745-ös megyei összeírásból, hogy Fazekas András abban az évben jött Vásárhelyre. Az 1745-ös vásárhelyi dézsmajegyzékbe pedig Elek Fazekas Andrásnéként volt beírva, tehát ezekből adva volt a foglalkozása is.

A szentesi nemességgel kapcsolatos iratanyagban megtaláltam gyermekei 1793/94-es nemességigazolási kérelmét. Benne egy rövid kis családtörténettel, a nemesi oklevél teljes szövegével, és a címer leírásával. Kiderült, hogy Elek Jakab kapta a nemességet 1627-ben. Jelentősen bonyolította a kutatást, amikor ebből az iratból kitűnt, hogy bár valóban Borsod megyei eredetű a család, de Nagykaposon és Karcagon is éltek az ősök – mielőtt Vásárhelyre jöttek.

Néhány hónap után 1985-ben már sikerült elkészítenem egy szinte teljes vásárhelyi Elek családfát, majd ezután hetekig másoltam színes alkoholos filctollal egy-egy alulról megvilágított pauszpapírra a neveket. A régi nemesi címerrel díszített családfánkat minden akkor élő rokonom megkapta.

Tésik Attila felvétele (2007 – Délvilág) a kinyomtatott Elek családfáról

AZ ELEK CSALÁDKÖNYV

Nem nyugodtam, még többet (mondhatni mindent) meg akartam tudni az Elekekről, főleg a Vásárhelyre kerülésük előtti időkről. Újra és újra átnéztem a megyei levéltárak anyagát, és rengeteg újabb könyvet is elolvastam.

Személyesen kutattam többször is Budapesten az Országos Levéltárban, valamint a Borsod, a Heves és a Szolnok Megyei Levéltárakban is. Sok-sok érdekes régi dokumentumot találtam. Közel 500 mikrofilmet is végigtekertem, amelyeket nagyrészt a Hódmezővásárhelyi Levéltár kért le számomra Budapestről. A Mormon Családtörténeti Központ szegedi kutatóhelyén néhány szlovákiai település anyakönyveit is átnéztem mikrofilmen.

Az összes Vásárhelyről elszármazott Elek családdal kapcsolatba kerültem személyesen vagy telefonon keresztül. Levelezés, majd az internet útján újabb (nem rokon) Elek családokra leltem szerte az országban. Természetesen elutaztam (többször is) az ősi lakhelyekre: Nemesbikkre, Nagykaposra és Karcagra.

Egyre több dokumentumom lett a családról, és sokmindent megtudtam a száraz tényeken kívül. És persze növekedtek a megfejtésre váró gondok is.

Később az interneten rendkívül sok új adatra bukkantam. Számtalan könyv, helytörténeti mű, az Országos Levéltár, a Megyei Levéltárak, és a Múzeumok kiadványai mellett sok összeírás is átnézhető a neten.

Természetesen nem állandóan ezzel foglalkoztam, de vissza visszatértem a témához. Elképesztő mennyiségű dokumentumhoz jutottam a közel 30 év alatt, amelyeknek azonban csak a töredékét sikerült most beszerkesztenem.

Szenti Tibor barátom évek óta nyaggatott, hogy ebből könyvet kell írni. Én meg csak halogattam, halogattam... És hogy született meg mégis ez a könyv? Ez bizony érdekes történet. Miután 2007 júliusában megjelent egy cikk rólam („Egyre népszerűbb hobbi a családfakutatás”) a Délvilágban, Maczelka Tibor barátom megkért a családfájuk összeállítására. A közel másfél éves kutatómunkával begyűjtött anyag olyan érdekes volt, hogy engedtem Szenti Tibor unszolásának, és megírtam belőle **„A Kárpátokból a Vásárhelyi Pusztára” (A Maczelka család története)** című könyvet, ami 2010 őszén jelent meg.

Közben elkezdtem kutatni Bodrogi Ferenc barátom kedvéért is, ami szintén eltartott majd két évig. 2011-ben – ezúttal saját elhatározásomból – ebből is írtam egy családkönyvet: **„500 éve a Tisza mentén” (A Bodrogi család)** címmel. És persze elkészítettem mindkettőjüknek egy-egy hatalmas családfát.

Ezek után már tényleg nem volt mese, nekiláttam összeszerkeszteni a rengeteg Elek dokumentumot egy könyvbe. És végre megszületett a mű...

Dr. Elek András

BEVEZETÉS

A CSALÁDKUTATÁSBA

A CSALÁDTÖRTÉNETI KUTATÁSRÓL

Az utóbbi időben kedvelt téma lett a családkutatás (genealógia), egyre többen keresik családjuk „gyökereit”. Ez hosszadalmas és bonyolult munka, amelyet csak a megfelelő történeti-földrajzi háttér birtokában lehet igazán sikeresen végezni. Az eredmény viszont sokszor igen bizonytalan kimenetelű, mert a kitartás mellett szerencse is kell hozzá. Leggyakrabban hobbyból, kedvtelésből vagy kíváncsiságból kezdenek hozzá, hogy azután sokaknál egy életre szóló szenvedéllyé váljon. A legtöbben azonban nem tudják, hogy is kezdjék, hol és mit találhatnak. Ehhez próbál segítséget nyújtani ez a tájékoztató.

A CSALÁDTÖRTÉNETI KUTATÁS FORRÁSAI

SZEMÉLYES ANYAGOK

A családi emlékezet megbízhatósága általában csak a nagyszülőkig terjed. Ma már csak kevésbé tartjuk számon rokonsági kapcsolatainkat, mint mondjuk 100 évvel ezelőtt. A régi családi iratok, a bibliákba bejegyzett családi események (születések, házasságok, halálozások) és származásigazolások (az 1940-es években, a zsidótörvény miatt „megszerzett” régi anyakönyvi kivonatok) viszont rengeteg pontos adatot szolgáltatnak.

A régi gyászjelentésekben a házastárs, gyerekek, unokák, szülők, nagyszülők mellett megemlítik a távolabbi rokonságot is. Ezekből jó párat megőriztek a családok, de az 1900–1950 közti helyi újságokban is sokat találhatunk. Érdeemes ezeket a régi újságokat átlapozgatni a helyi könyvtárakban és levéltárakban. Az Országos Széchényi Könyvtár kb. 800.000 darabból álló gyászjelentés-gyűjteménye az interneten keresztül is kutatható.

A temetői nyilvántartások, és a sírok feliratai is segíthetnek.

ANYAKÖNYVEK

A legmegbízhatóbb források, melyek vezetése a történelmi Magyarországon általában csak a törökök kiűzése után kezdődött, bár a katolikusoknál Pázmány Péter érsek már 1625-ben kötelezővé tette. A keresztelési, házassági és halálozási anyakönyvek mellett írták a bérmlásokat és konfirmálásokat is.

1828-tól az egyházi hatóságok elrendelték az anyakönyvek két példányban történő vezetését. A másodpéldányokat ma a területi levéltárakban őrzik.

Hódmezővásárhelyen 1732 óta vannak katolikus, 1747 óta református anyakönyvek. Kutatásuk püspöki engedéllyel a Belvárosi Katolikus- és az Ótemplomi Református Lelkészi Hivatalban lehetséges. Mindkét egyházközöség anyakönyveiben betűrendes névmutatók könnyítik meg a kutatást.

Az anyakönyvek legnagyobb részét a mormon egyház költségén az 1959–1967 közötti időszakban lefényképezték, de a munka azóta is folyamatosan tart. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (*továbbiakban MOL*) a Genealogical Association of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saint (Salt Lake City, Utah, USA) számára a fenti időszakban folyamatosan filmre vette a Magyarországon található, 1895. október 1. előtti egyházi anyakönyveket. A katolikus és református születési anyakönyvek az interneten is fenn vannak.

Magyarország összes helységének 1895. október 1. előtti (egyházi) anyakönyveinek mikrofilm felvételeit az Országos Levéltárból le lehet kérni. Ezek korlátozás nélkül átnézhetők a Vásárhelyi Levéltárban is. A filmek listája:

<http://mikrofilm.uw.hu/church/index.html>

Az állami (polgári) anyakönyvezés 1895. október 1. óta van érvényben. Ettől a dátumtól kezdve a polgármesteri hivatalokban őrzik az anyakönyveket. Elméletileg a Levéltári Törvény paragrafusai alapján ezeket is lehetne kutatni (90, 60 és 30 éves zárlat után), ám a gyakorlatban a családkutatók számára szinte hozzáférhetetlenek. A mormonok napjainkban már az 1910-es évek anyakönyveit is fényképezik, és felteszik honlapjukra is. Az anyakönyvekben történő kutatás nem egyszerűen az adatok kiírását jelenti, hanem megfelelő technikával¹ felkészülve elkezdett precíz, kreatív munkát. Mindig tudni kell összefüggéseket keresni a talált adatok közt, de egyértelműen ki kell szűrni azokat a beírásokat, amelyek biztosan nem a keresett családhoz tartoznak.

¹ A kutatás megkezdéséhez mindenféleképp kell egy 1895 előtti pontos születési dátum. Cél-szerű mindig visszafelé haladni (szülők, nagyszülők, dédszülők) az időben. A születési (azaz keresztelési) bejegyzésből az újszülött nevén, nemén és törvényességi állapotán kívül az is kiderül, kik voltak a szülei és a keresztszülei. A következő lépésben a házassági anyakönyvben visszakeres-sük a szülők házassági bejegyzését. Gyakran 15-20 évet is át kell nézni, mivel akkortájt sok gyer-meke is született egy házaspárnak. A házassági bejegyzésnél a vőlegény és a menyasszony szemé-lyes adatai mellett (neve, kora, születési helye, lakhelye, vallása) gyakran feltüntetik a szülők nevét, vallását és foglalkozását. A vőlegény és menyasszony házasságkötéskor beírt életkorából vissza-számolunk az időben és ismét megnézzük a keresztelési anyakönyvet. Ajánlatos több évet előre és visszafelé is megnézni, mivel régen elég lazán értelmezték a beírt életkorokat, különösen a meny-asszonynál. A halotti anyakönyvek adatai szintén rendkívül fontosak, és sok információt nyújta-nak. Nagyban segíthetik a kutatást a névmutatók (Index), amelyek sajnos nagyon sok helységnél nem készültek el.

A talált adatokat bejegyezhetjük egy vázlatos családfára vagy sorban kiírjuk mindet, esetleg készíthető fénymásolat a mikrofilmről.

Szerencsés esetben a leírt kutatási technikával folyamatosan akár 250-300 évet is vissza lehet vezetni a családfát. Elsősorban attól függ, hogy az adott településen mikor kezdték el és milyen pontosan vezették az anyakönyveket, mennyire volt egy helyben lakó a család, változtatta-e a nevét, vallását. A házasságkötés többnyire a menyasszony születési vagy lakóhelyén történt.

Persze nem minden esetben ilyen egyszerű az ügyünk. Ha nincs meg minden pontosan, cél-szerű több évet átnézni előre és visszafelé, hátha valamelyik idősebb vagy fiatalabb testvérnél meg-találjuk a szülők származási/születési helyét. Általános gyakorlat szerint érdemes böngészni a környező (nem túl távoli) települések anyakönyveiben is.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára mellett a megyei levéltárak feudalizmus kori anyagában lehet (szerencsés esetben) sok érdekes adatot, dokumentumot találni egy-egy család életéről. Szinte az összes anyag lekérhető Budapestről mikrofilmen a lakóhelyünkhöz legközebbi levéltárba.

ÖSSZEÍRÁSOK

Amennyiben nem nemesek voltak őseink, hanem jobbágyként, iparosként, mezővárosi polgárként éltek – az anyakönyvek mellett a különböző összeírásokban találhatunk rólunk adatokat. Tudni kell azonban, hogy a 19. századig az összeírások adózási céllal készültek, csak a későbbieknek volt népszámlálás jellege. Az összeírásokból általában nem tudjuk kikutatni és követni a generációk folytonosságát, mégis jelentős hézagpótló szerepük lehet.

- Dicalis (portális) összeírások (1530–1696)

I. Károly 1336-tól vezette be a *porta* (kapu) adót. Fizetni kellett az olyan jobbágyportáért, melynek kapuján egy szénával, vagy gabonával megrakott szekér befért. A népesség növekedésével a jobbágytelkek felaprózódtak, egy-egy telken már több ház is állott. 1596-ig mindegy volt, hogy hányan laktak a telken, ezért az egy telken élők sokáig egy közös kapun jártak be. Az összeírások főleg a jobbágynépességre vonatkoztak, feltüntették a pusztá telkeket és az üres jobbágyházakat is. Nem szerepeltek bennük (természetesen a nemesek), a zsellérek, pásztorok, kézművesek és a földesúri birtokokon gazdálkodók, de azok a jobbágyok sem, akik jövedelme nem érte el a 6 forintot.

Az adószedők járások szerint, meghatározott útvonalon jártak és a bíróval együtt kezdték felírni a neveket. Sajnos sokszor pontatlan munkát végeztek, nem minden évben szerepelt az összes családfő.

Mohács előttről nagyon kevés ilyen irat van, de 1531–1696 között rengeteg összeírás készült. Ezeket fel kellett küldeni a kamarához, ezért megmaradtak.

Az adatok sokszor nagyon különböznek, érdemes összevetni a tizedlajstromokkal, amikbe minden felnőtt férfit beírtak, nemcsak a családfőt!

- Urbáriumok

A 11–14. századig ezek adomány- és kiváltságlevelek. Később sokszor a határt is leírták, néha megtudhatók belőlük a birtok jobbágynépességének adatai. A 16. század végétől kifejezetten a jobbágyok kötelességeit rögzítették.

- Török *defterek*, azaz adóösszeírások (1541–1680)

Rendkívül sok név (nemcsak a családfőké) szerepel bennük, és rengeteg adat található a családok gazdálkodásáról is.

- A tized, vagy dézsmajegyzékek

Eredetileg csak a telkes jobbágyok fizettek, azután a zsellérek és *christiani* (szegények) is. Az évenkénti összeírásokban szerepelt minden adóköteles felnőtt férfi, sőt a nem helyi lakosok is „*extranei*” megjegyzéssel. Adómentes csak a nemesi föld volt. Néha beírták a jobbágyköltözéseket is.

A tizedet az egyház szedte a termésből (őszi és tavaszi gabona, bor, szőlő, bárány, méz). A kilencedik tized a földesurat illette.

Főleg az északi megyék jegyzékei maradtak meg a 16. századtól kezdve.

- Az 1715. és 1720. évi összeírások

A föld minősége szerint készültek, szerepelnek benne a jobbágytelken gazdálkodó nemesek, jobbágyok, zsellérek, szegények, szabadosok, kézművesek, kereskedők is. A *curiális* (nemesi) községek eleve kimaradtak.

- Mária Terézia és II. József féle összeírások (1754–61, 1770/72 és 1784/85)

A legtöbb helyen nem túl sok eredmény várható, bár szerencse kérdése.

- Az 1828. évi jobbágyösszeírás

Rendkívül részletes, jó összeírás – rengeteg adattal a család életkörülményeiről. Sajnos nem maradt fenn minden megyében, csak az összesítő.

- Az 1850/51-s és az 1857. évi osztrák népszámlálás

Nagyon pontos összeírás, nemcsak a családfő, hanem az egész család (a gyerekek is) szerepel benne életkorukkal együtt. Sok helyről megmaradt.

MEGYEI KÖZGYŰLÉSI ANYAGOK (minden részéhez névmutató van)

Sok érdekes ügyre bukkanhatunk őseinkkel kapcsolatban.

ÚRISZÉKI IRATOK (a 13. sz.-tól 1848-ig, a jobbágyság eltörléséig a pallósjogú földesúr bírói széke, az uradalmában élő bármely jogállású népe fölött.)

TÖRVÉNYSZÉKI IRATOK (büntető- és polgári peres iratok)

KATONASÁGGAL KAPCSOLATOS IRATOK (pl. katonaállítási lajstromok)

VÁROSI IRATOK (céhíratok, polgárjegyzékek, polgárkönyvek, stb.)

CSALÁDI LEVÉLTÁRAK

Amennyiben sikerül megtudni, hogy melyik földesúr birtokán éltek őseink, annak a családnak az anyagában is lehet a kutatást folytatni.

EGYHÁZI LEVÉLTÁRAK

Érdeemes átnézni egyrészt az összeírásokat, másrészt a *hiteleshelyi* (régii „közjegyzői”) iratokat. Érdekeseek lehetnek a *Visitationes canonicae* (egyházlátogatási jelentések), a *Conscriptiones animarum* (lélekösszeírások) és a lelkészi hivatalok *Historia domusa* (háztörténetei) is.

NEMESSÉGGEL KAPCSOLATOS IRATOK

A honalapítástól a 15. századig minden nemesnek volt birtoka. A középkorban *donatio* (a királytól kapott földbirtok) révén lettek nemesek. Mikor az adományozható birtokok száma elfogyott, a király kiváltságlevél útján is adományozott nemességet. Ők az úgynevezett *armalista* (címerleveles) nemesek.

- könyvek

Alapművek a kutatásban: Kempelen Béla „Magyar nemes családok” és Nagy Iván „Magyarország családai” című művei. Legtöbb megyének megjelent a nemes családjaikat tárgyaló kiadványa. Szerencsés esetben fontos adatokat találhatunk a Borovszky Samu által szerkesztett „Magyarország Vármegyéi és Városai” című sorozatban.

- levéltári anyagok

A mai Magyarország megyéinek eredeti nemesi iratait (Acta Nobilium Comitatum) a megyei levéltárakban találhatjuk. Ez valóságos kincsesbánya!

Az Országos Levéltárban őrzik a Családtörténeti Cédulagyűjteményt (Illéssy-patika), az ún. Daróczy-gyűjteményt, Peláthy György "Heraldika" című irodáját és Pataky Károly genealógus kézirateit.

Mindezek mikrofilmen is lekérhetőek az Országos Levéltárból. A MOL-ban található mikrofilmeken lévő iratokról „Fond- és állagjegyzék” készült.

HELYTÖRTÉNETI KIADVÁNYOK

A 19. század végétől napjainkig megjelentek monográfiákban gyakran találhatunk családtörténeti adatokat is.

INTERNETEN ELÉRHETŐ FONTOSABB ONLINE FORRÁSOK

Az utóbbi években elképesztő mennyiségű iratot digitalizáltak, amelyek nagy része szabadon elérhető – vagy a nagyobb könyvtárakban kutathatók.

- Magyar Nemzeti Levéltár honlapja: <http://www2.mol.gov.hu>

- Családfakutatók információs oldala: <http://csaladfafkutato.uw.hu/index.php>

- „Mormon” Egyház honlapja (anyakönyvek online):

<https://familysearch.org/search/collection/list#page=1®ion=EUROPE>

- Magyar Nemzeti Levéltár és az Arcanum Kft. közös adatbázisa:

<http://mol.arcanum.hu>

A képek megjelenítéséhez szükséges képnézegető program ingyen letölthető:

<http://archivportal.arcanum.hu/kataszter/aagisviewsetup094.exe>

I. rész

AZ ELEK CSALÁD TÖRTÉNETE 1745-ig

1. fejezet

AZ ELEK NÉV RÉGI IRATOKBAN (1272–1526)

AZ ELEK NÉV

Ósi magyar családnév, amely egészen biztosan személynévből alakult ki. Egyesek szerint a honfoglalás kori Velek nemzetségszó nevéből, mások szerint a görög Alexiosz (Alex) névből. Már az Árpád-házi királyok idején is elég gyakori volt, igaz akkoriban az Endrével azonosként is használták.

Az egyik „legmagyarabb” családnévnek mondhatjuk, ugyanis egyetlen más nemzetnél sincs, csak a történelmi Magyarország területén fordul elő.

OKLEVELEKBEN

Középkori oklevelekben már a 13. századtól szerepelt, az ország különböző részein élő nemesek keresztnévként. Elég hamar használták családnévként is, két formában. Az egyikben helységnévhez kötötte (pl. Barch-i Elek), a másikban apanévként (pl. Elek fia György). Már az Árpád-házi királyok, majd az Anjou és Zsigmond korabeli oklevelekben is volt Elek név. A teljesség igénye nélkül a következő években: 1219, 1272, 1280, 1331, 1334, 1337, 1355, 1361.

Magyarországban elsősorban az adózó pontos meghatározása miatt vált szükségessé, hogy mindenkinek kéttagú neve (családnév + személynév) legyen. Ez a 13. század végétől a 15. század közepéig az egész országban elterjedt. Előbb a nemesek, majd a városi polgárok, végül a falusi parasztok közt is.

A Palásthy család oklevéltárában maradt meg **1368**-ból az első teljes Elek családnév: „*relicta Joannis dicti ELEK de Sember*” azaz „Zemberi Elek János özvegye” zálogba adja földjeit a Palásthy testvéreknek (1. kötet 131. oldal).

ÖSSZEÍRÁSOKBAN

A 16. századtól egészen 1848-ig nagyon sok készült, elsősorban az adóköteles családfők összeírása céljából. Ezekből több ezer fennmaradt, amelyek az Országos Levéltárban és/vagy a Megyei Levéltárakban kutathatók. A legtöbb Elek névvel Borsod, Heves, Szabolcs, Szatmár, Gömör, Zemplén és Abaúj megyékben találkozhatunk, de sokan éltek Erdélyben, a Partiumban, a Nagykun-ságban, Hajdú, Békés és Csongrád megyében is.

NEM NEMES ELEK CSALÁDOK

Az 1715. évi összeírás szerint elsősorban az északi (Borsod, Abaúj, Gömör, Heves, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Ugocsa) és keleti (Bihar, Békés) megyékben élt több Elek család, de néhányan a Dunántúlon, a Felvidéken és Erdélyben is laktak.

NEMES ELEK CSALÁDOK

Az 1600-s években több Elek család is nemességet nyert Borsod, Abaúj, Torna, Szabolcs, Szatmár megyékben és Erdélyben.

1754/55-ben teljes körű, országos nemesi összeírás készült. Főleg az északi megyékben éltek az Elekek. Borsodban 26 (!!), Szabolcsban 3, Hevesben 2, Szatmárban, Ungban, Ugocsában, Abaújban 1-1 Elek nevű családfő volt. Az ország többi részén összesen csak 6 Elek családot írtak össze!

Kempelen Béla (1874–1952) a „Magyar nemes családok” című, 1911-ben kiadott 11 kötetes művében mintegy 40 ezer ezer nemesi családról írt. Többnyire közli a nemességszerzés időpontját és a nemeslevél lelőhelyét. A következő Elek családokról ír:

Domolczy (alias Elek) - Az 1754/55. évi országos nemesi összeírásakor Borsod megyében István igazolja nemességét.

Elek - Nemességét 1609-ből l. Gyfv. RL. VI/299.

Elek - Nemességét 1612-ből l. OL.: Kolosmon. conv. Prot. K. 26.

Elek (pazonyi) - Czímeres nemeslevelet II. Mátyástól 1613. jan. 15. nyert.

(OL.: 298/1906.) Mihály, István és Ferencz Komárom megye bizonyítványa alapján 1774. Pest megyében hirdettetnek ki. Mihály makói és ifj. Mihály nagykőrösi lakosok 1823. Pestmegyétől kapnak nemesi bizonyítványt. Czímerpecsét Pest megye levéltárában.

Elek - Czímeres nemeslevelet 1625. okt. 23. E. Péter nyert. Hirdette Borsod megye. A család Heves megyében igazolta nemességét s a következő családfát képezte: I. - N.; Péter 1625 Kovács Orsolya; Farkas 1625; István; Gáspár; Gergely; Jakab; György Eger kh. 1752; Gergely 1752; Gáspár, Pál (Domaháza); Balázs; Bálint; Pál; Ágota; Anna;

Elek - Czímeres nemeslevelet 1627. jul. 20. E. Jakab nyert. Kihirdette Borsod megye. (Bor. 212.)

Elek (mártontelki) - Nemességét 1627. szept. 1.-ről l. Gyfv. RL. XII/75.
- Vö. Siebm. erd. 151.

Elek - Czímeres nemeslevelet a Vass-családdal E. Péter és Pál nyertek. Kihirdette Torna megye 1629. jan. 31. (TK. I/288.; Vass.)

Elek - Czímeres nemeslevelet a Sándor-családdal 1630. máj. 8. E. István is nyert. Kihirdette u.azon évben Torna megye. (TK. I/223; Sándor.)

Elek (alias Soltész) - Czímeres nemeslevele kelt 1636. (Abaúj m. lt.)

Elek (panyiti) - Nemességét 1638-ból l. Kolosmon. conv. Prot. P. 104.

Elek (alias Erdődy) - Czímeres nemeslevelet III. Ferdinándtól 1648. jul. 4. E. János, István és János fiai kapak. (Szatmár m. lt.)

Kihirdette 1649. aug. 14. Ugocsa-, 1650. ápr. 6. Szatmár megye. A család Szatmár megyében igazolta nemességét. (Gorzó 34.)

- Elek (sákai) - Nemességét 1649-ből l. Gyfv. RL. XXIV/185.
- Elek - Nemességét 1713-ból l. a váczi kpt. Levéltárában.
- Elek - Czímeres nemeslevelet VI. Károlytól 1715. febr. 20. E. János, gyermekei és testvére György nyertek. (Szatmár m. lt.)
Kihirdette 1715. júl. 6. Szabolcs megye. (Gorzó 33–4.)
- Elek (alias Vass) - Czímeres nemeslevelet 1717. febr. 11. E. Zsigmond kapitány nyert. (LR XXXI/283.; Barsm. lt.) – Vö. NI. IV/25.; Siebm. 152.
- Elek (malomszegi) - Az előnével a nemességet 1900. ápr. 10. E. Pál, a M. Keresk. Rt. vezérigazgatója kapta. (MNA. 37.)
- Elek (ujnépi) - Az előnévvel a nemességet 1904. május 2. E. Lipót kereskedelmi tanácsos kapta. (MNA. 37.)
- Elek (domaházi) - Fenti előnév adományozásában 1902. decz. 5. E. Lajos ny. cz. őrnagy részesült.
- Elek (gidófalvi) - Székely család. (Pálmay: Háromszék 151.)
- Elek (kányádi) - Kihalt család. – Vö. Pálmay: Udvarhely 65.
- Elek (saczkai) - Czímerét l. Siebm. erd. 151.
- Elek - nevű család címerpecsétje Nógrád megye levéltárában. (Simon 31.)
- Elek - nevű család élt a mai Szilágymegyében is. – Vö. Petri V/426–7.
- Elek János (Zilah) - 1650. évi címerpecsétje a gr. Teleki-levéltárban Marosvásárhelyt.
- Elek - Egyik ilyen nevű család nemességét 1805. aug. 30. a legfelső helyen igazolta. (LR. LXI/722.)
- Pót: Elek - Címerlevelet az Abari családdal 1658. márc. 10. nyert.
- Elek - Címerlevele kelt 1662. – Nemességét 1771. Komárom m. igazolta.
– Vö. Alapi
- Elek-családbeliek.

Az 1754/55. évi orsz. nemesi összeírásakor Abaúj megyében Sándor, Bihar megyében Márton, János özv., Borsod megyében 2 András, Gábor, Gáspár, 2 György, Imre, 7 István, 2 János, Lőrincz, Márton, Mátyás, 4 Mihály, 2 Miklós, Pál, Heves megyében Bálint, János, Komárom megyében András, Sándor, Szabolcs megyében János, 2 György, Sándor, Boldizsár, Szatmár megyében Gáspár, Ugocsa megyében György, Ung megyében István, Vas megyében pedig Mihály fia, Imre utódai (Balogh 52.) fordulnak elő az igazolt nemesek között.

ELEK CSALÁDOK NAPJAINKBAN

Az országos telefonkönyv alapján Borsod-Abaúj-Zemplén (Domaházán rengetegen), Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyében élnek a legtöbben, de Békés, Heves és Csongrád megyében is van jó néhány család. Természetesen Budapesten is sok, száznál több Elek nevű előfizető található.

A MI ELEK CSALÁDUNK EREDETE

Minden bizonnyal a honfoglalás idején érkeztek őseink Borsod megyébe, ahol a Sajó középső és felső vidékén lévő szállásterületen élhettek. Innen a középkorban kirajzottak Borsod különböző tájaira.

- Első írásos emlékek Borsod megyei oklevelekben:

1219 - a Borsod megyei Elek tanúkkal állítja, hogy a király lovas vitéze

1280 - Barc (a mai Kazincbarcika) urai az Elekek

1282 - Elek, mint borsodi várjobbágy

1334 - Kisfalud helységben birtokhatár kijelölés Elek és fiai kérésére

1429 - Felsewbarch birtokosa Elek Miklós

1452 - barchi Elek András, mint királyi ember

1480 - Oszlári jobbágyokat, köztük Elek Györgyöt feljelenti az egri püspök

- Elek családok a Borsod megyei összeírásokban:

1533-ban, 1548-ban, 1556-ban már szerepeltek Elek családok, azután évszázadokon át folyamatosan. Öt Borsod megyei területen volt megtalálható a név nagyobb számban: a Tisza/Sajó mentén, Domaházán, Sajószentpéter és Miskolc környékén, ill. a Bükk alján. E helyeken a mai napig élnek utódok.

- Borsod megyei nemes Elek családok:

Borsod megyében két család kapott a 17. század elején *armalista* (birtok nélküli) nemesi címet II. Ferdinánd királytól.

1625.10.23-án Elek Péter + Kovács Orsolya és gyerekeik: István és Gáspár,

és Elek Farkas + Kisbenedek Erzsébet és gyerekeik: Balázs, Bálint és Pál

Címerük: Aranykeretű kék pajzsban zöld alapon egymással szemközt ágaskodó két oroszlán fölött hatágú arany csillag ragyog. Sisakdísz: vörös ruhás és kucsmás magyar vitéz növekvően, jobbában kardot, baljában három búzalkalászt tart. Címertakaró kék-arany és vörösezüst.

1627.07.20-án Elek Jakab + Gyarmathy Katalin és gyerekeik: János és Imre

Címerük: Vörös színű álló pajzsban zöld hármashalom, melyen daru áll jobb lábán, baljában gömböt tart. A pajzsban zárt vitézi sisakon koronából kinövő két fekete sasszárny. Sisakdíszből az egyik oldalt arany, a másikon kék színű foszlányok.

- A régi borsodi nemes családok leszármazottjai:

Ns. Elek Farkas és Péter utódai Domaházán, Miskolcon, Egerben és környékén.

Ns. Elek Jakab utódai a szlovákiai Nagykaposon és Hódmezővásárhelyen.

Ns. Elek István utódai Sajószentpéter és Miskolc környékén maradtak.

Ns. Elek János utódai Sátoraljaújhelyen és Miskolc környékén maradtak.

Ns. Elek Márton utódai Borsodba, Fejér, Pest megyébe és Makóra is kerültek.

AZ ELEK NÉV KÖNYVEKBEN (1272–1526)

- 1272 – Sarus-i András fia: Elek és Elek fiai földet kapnak (Sáros megye)
1314 – Ákos nembeli Mihály fia Elek mester Bánréve (≈Mezőtúr) birtokosa
1326 – Iklodi Elek a kolozsmonostori konvent kiküldött embere (Temes megye)
1327 – Rufus (vörös) Elek eladta birtokát Bala faluban (Maros megye)
1331 – Elek vikárius (Vác)
1337 – Elek fia Jakab (Gömör megye)
1355 – Buchlo-i Elek (Sáros megye)
1361 – Mohy-i Elek fia Jakab (Gömör megye)
1368 – „Zsemberi Elek János özvegye” (Hont megye)
1393 – Zenyes-i Elek János (Kálló, Szabolcs megye)
1385 – néhai Scarusi Elek birtoka: Kisrunya (Gömör megye)
1390 – Somos-i Elek mester (Sáros megye)
1391 – Elekfalwa (Vas megye)
1414 – Ellexfolwa-i Elek fia Péter (Nyitra megye)
1422 – Elekespathaka folyó Sowa mellett (Sáros megye)
1422 – Ayka-i Elek Imre (Veszprém megye)
1423 – Andreas Elek de Thykod királyi ember (Szabolcs megye)
1425 – Buslowi Elek fiai: András és Miklós (Sáros megye)
1439 – Eleckfalwa (Hont megye)
1441 – Elexy Pál (Veszprém megye)
1447 – Elexy-i Pál és Simon (Nyitra megye)
1447 – Andreas de Elekchy kormányzói ember (Óbudán)
1450 – Elek presbiter (Gömör megye)
1453 – Eleskw váránál nobilibus Andre Eleczky de Czeczó (Pozsony megye)
1453 – Elek nevű birtok (Zaránd megye)
1456 – Elekesfelde nevű prédiúm a Kysabafalwa mellett (Gömör megye)
1461 – Thomas Elek de Kamuth (Békés megye)
1468 – Elexy Pál Zenthesskyraly-i lakos (Arad megye)
1469 – Elek Lőrinc dömsödi jobbágy (Pest megye)
1471 – Elek nevű familiarist Chetnek városában megverték (Gömör megye)
1475 – Ayka-i Elek Imre, özvegye és fiai (Veszprém megye)
1475 – Bebek György megölette Elek nevű familiárisát Chythnek városban
1495 – Elektheleke nevű prediúm Nadwdwar mellett (Szabolcs megyében)
1496 – Thomas Elek de Bessenyew, mint királyi ember (Szatmár megyében)
1500 – Daboczy-i Elek Kelemen szolgabíró (Ugocsa megye)
1505 – Gregorius et Thomas Elek de Bessenywd tanú, Apagh (Szabolcs megye)
1509 – Elek Pál nevű Matiahaza-i jobbágy (Bodrog m.)
1515 – Stephanus Elek királyi ember Oláhbarcán és Hosszúaszón (Erdély)
1518 – Elekchy-i István és András királyi emberek (Nyitra megye)

MOHÁCS ELŐTTI OKLEVELEK (1295–1526) AZ ÉSZAKI MEGYÉK ELEK CSALÁDJAIRÓL

(Valamennyi oklevél *regeszta*¹ magyarra fordított szövege rövidítve olvasható.)

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁR KÖZÉPKORI ANYAGÁBÓL:

DL 57005 Kelt: 1295-00-00

Kiadó: EGRİ KÁPTALAN

Regeszta: Az egri egyház káptalanja bizonyítja, hogy előtte **Honwa/Honua-i Elek fia: Elekws** Honwa nevű öröklött birtokának a felét a Sayo folyótól a birtokon levő hegy lábáig terjedően, amely Hunth fiai földje felé esik, minden haszonvételével és tartozékával, átadja örök birtokul rokonainak.

DL 3899 Kelt: 1347-04-11

Kiadó: JÁNOS BORSODI FŐESPERES

Regeszta: János, borsodi főesperes, egri vikárius elhalasztja a **Zucha-i Elek fia Péter** comes, valamint Verez-i Kuer Miklós fia János között folyó pert.

DL 41122 Kelt: 1349-11-23

Kiadó: EGRİ KÁPTALAN

Regeszta: Az egri káptalan bizonyítja, hogy előtte **Kysfolud-i Elek fia: György** a maga és Domonkos fia Péter és Peteu fia: János rokonai nevében nyugtatta Garan-i Dávid fiait: Miklós és Péter, mivel azok nekik az István fia: Miklóstól és feleségétől hatalmaskodva elvitt ingóságokat és gabonát visszaszolgáltatták.

DL 41266 Kelt: 1355-06-11

Kiadó: EGRİ KÁPTALAN

Regeszta: Az egri káptalan előtt Kisfaludi Murán fia, János a fiai: Pál és Orbán nevében is eltiltja **Kisfaludi Elek fia, Györgyöt és fiait** az ő Gömör megyei Kisfaludi birtokának Figei Lőrinc fia, Egyed, fia, Jánosnak és Lőrinc fia, Kozmának leendő elzálogosításától, akiket a zálogba vetéstől tilt el.

DL 56932 Kelt: 1388-06-29

Kiadó: GÖMÖR MEGYE

Regeszta: Gömör megye szolgabírái a **Kisfalud-i Elek fia György** özvegye által a megye előtt egy zek színű ló, valamint zablája és nyerge visszaadásának ügyében Hangan-i Beke fia Kelemen ellenében megidéztek.

¹ Regeszta jelentése: oklevél tartalmi kivonat

DL 14968 Kelt: 1455-06-29

Kiadó: PÁLÓCI LÁSZLÓ ORSZÁGBÍRÓ

Regeszta: Jelentették előtte a Göncz városa felett, a Szent Katalin tiszteletére épült pálos kolostor szerzetesei nevében, hogy a múlt évi pünkösöd (június 9.) körül Belese-i Pál-urának, Onod-i Czwdar Jakab fia Jakabnak a megbízásából az exponenseknek Kekel nevű prediumához tartozó erdejére tört, az ott talált egyik jobbágyukat: Pétert félholtra verte és két ökrét elhajtotta; ugyanaznap egy másik **jobbágyukat: Eleket** is bántalmazta és tőle egy kaszát vett el...

DL 84935 Kelt: 1457-01-07

Kiadó: JOLSVAFŐI TEKES GYÖRGY MAGÁN

Regeszta: Jolsvafő-i Thekes György a Thorna-megyei Sen birtokban levő részét 19 forintért és 120 dénárért elzálogosítja **Regench-i Eleknek** úgy, hogy amikor a zálogösszeget neki visszafizeti, Elek tartozik neki a birtokrészt visszaadni.

DL 85017 Kelt: 1467-11-30

Kiadó: JÁSZÓI KONVENT

Regeszta: a Jazo-i konvent bizonyítja, hogy előtte **Zeen-i "Magnus" Elek** a maga és testvére (fratris sui) Imre nevében is azt a 15 jobbágytelket a Thorna megyei Zeen helységben, melyet ők Jolswaffew-i Thekes Györgytől és feleségétől: Erzsébet nemes asszonytól bírtak zálogban 86 forintért, ugyanezért az összegért elzálogosította Zempse-i Jánosnak és Vilmosnak úgy, hogy a telket a nevezett összegért bármikor magához válthassa.

DL 85047 Kelt: 1472-11-28

Kiadó: JÁSZÓI KONVENT

Regeszta: A Jazow-i Keresztelő Szent Jánosról nevezett konvent bizonyítja, hogy előtte Chakan-i Barnabás és **Zeen-i Elek (dictus) Elek** Elswafew-i néhai Thekes György őket 50 magyar arany forintban zálogjogon megillető részeit a Thorna-megyei Prekopa és Dolder birtokokban ugyan ezen 50 magyar arany forintért és ugyan azon feltételek mellett elzálogosítja.

DL 18070 Kelt: 1478-08-23

Kiadó: LELESZI KONVENT

Regeszta: A leleszi konvent (Balázs prépost és a konvent) jelenti Mátyás királynak, hogy 1478. július 9-i meghagyása szerint Ozlar-i Jwhws András királyi emberrel **Elek rendi testvért** küldte ki, akik július 19-én Zemplén megyében nyomozva mindent a jelentésnek megfelelőnek találtak. Ezért a királyi ember ugyanazon a napon figyelmeztette az érintetteket, hogy az elfoglalt rétet és erdőt vissza kell adniuk és az okozott károkért elégtételt kell szolgáltatniuk.

DL 16955 Kelt: 1477-04-16

Kiadó: ABAÚJ MEGYE

Regesztza: Buzlo-i Miklós Abaújvár megye alispánja és a szolgabírák bizonyítják, hogy a Gencz mezővároshoz közeli Szent Katalin kolostor remeteszerzetesei kérésére kiküldött Also Czece-i Konya Bálint szolgabíró és Zend-i István Prwg birtok nemessége körében vizsgálatot tartva megállapították, hogy a most múlt Szent Mihály utáni szerdán ...Zenthe Bálint, **Elek Bálint**, Kechkes Gergely, Zenthe Mihály, ...**Prwg-i jobbágyok** uruk megbízásából a fenti remeteszerzetesek abaujvármegyei Kinys birtokon lévő házára és kúriájára törve Kovach Antal nevű Prugh-i jobbágyot, mivel az azok halastavát titokban meghalásztta, elfogták és megbilincseltek, az ajtókat feltörve és a bilincseket levéve szabadon engedték, azonfelül még a remeteszerzetesek több jobbágyát megverték és megsebeztek.

A JÁSZÓI KONVENT OKLEVELEI KÖZÖTT:

1497 Lad 1. No. 8.

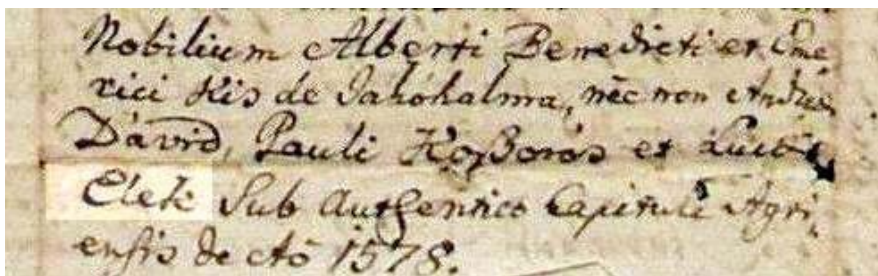
Johannes Elek in Szén portiones possessionaria nobilium condam Petri et Georgi de Szén in eadem Szén, ac Perkupa, Dobódés, Martony, Feketevíz, possessionatus sie dictis, nec non Molendium in fluvio Jolsva vocato in Teritus Jolsfafő in Torna (Elek János határvitája szomszédjaival: Szén falu – Torna megye).

A MISKOLCI LEVÉLTÁR ANYAGÁBAN:

Caps. VIII. donatio fasc. 1. No. 18.

(Tóth Péter – Miskolcon őrzött középkori oklevelek c. művében: a 85. oklevél)

1578 ...Jákóhalmi Balázs fia Vince lányának, Ilona asszonynak Kis Gergelytől született fiai: Albert, Benedek és Imre jákóhalmi kapitányok, valamint édesanyjuk nevében osztályos atyafiaik: Dáwyd András, Kozoros Pál és **Elek Lukács** bemutatták I. Ulászló király kiváltságlevelét melynek érvényével jász híveit a **Négyszállás** nevű szálláson lakó Bálintot és Lászlót (Simon egri püspök familiárisait) részint hűséges szolgálatukért, részint mert urukkal együtt be akarnak állni a török elleni seregbe – felmenti az íjpenz fizetése alól (**1444. június. 26. - Buda**)

BORSOD MEGYEI OKLEVELEK (1280–1526), MELYEKBEN AZ ELEK NÉV SZEREPEL

(Valamennyi oklevél regeszta magyarra fordított szövege rövidítve olvasható.)

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁR KÖZÉPKORI ANYAGÁBÓL:

Várad Regestum (189) 79. – 1219

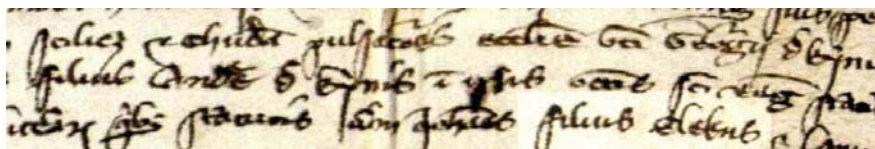
Borsod várának Omány faluból való népei bevádolták Cykircet és atyjafiait, név szerint Nemelt, Pétert, Pált és **Eleket**, hogy ezek nekik adófizetőik, de azok vitatták – azt mondták, hogy ők a király katonáinak lovagrendjéből valók.

DL 37245 Kelt: 1280-09-01

Kiadó: PÉTER ORSZÁGBÍRÓ

Nyulásziné dr. Straub Éva (MOL) szerint az oklevél tartalma – egyezség Barch-i Elek János, a Bástiak és az abaúji Kinisiek között. *A három felperes:*

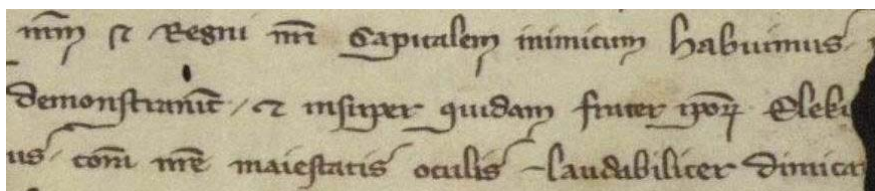
„*Stephanus filius Harkach, Johannes filius Elekus de villa Barch et Lampertus filius Petri de Bast*”

DL 70594 Kelt: 1282-07-19 (Perényi család Levéltára)

Kiadó: LÁSZLÓ 4 KIRÁLY

Regeszta: IV. László király a Peresne-i Nade fia: Nemhiz, ennek fia: Ramacha, Theodorus fiai: Tekus, Márk, Simon, Benedek és János, Nade fia: Miklós és Pál fia: János **borsodi várjobbágyokat** főképpen a (morvamezei) ütközetben teljesített szolgálataiért, valamint **Elek nevű rokonuknak** a király ellen támadó erdélyi szászok ellen vívott csatában bekövetkezett haláláért kiemeli a borsodi várjobbágyok közül és a királyi zászló alatt katonáskodó nemesek közé sorolja.

DF 210568 Kelt: 1284-03-06

Kiadó: SÁGI KONVENT

Regeszta: Keszi Péter fia, a Turosnak nevezett András elmondta, hogy anyjának, tudniillik **Csalomjai** János özvegyének fiai: Lőrinc és **Elek** kifizettek neki huszonöt márka ezüstöt, és ezzel a hitbértől és jegyajándéktól teljesen mentesültek. Hogy Lőrincet és Eleket idővel meg ne támadhassa senki még egyszer a hitbér ürügyén, kiadjuk jelen levelünket az említett Lőrincnek és Eleknek.

DL 14574 Kelt: 1452-01-27

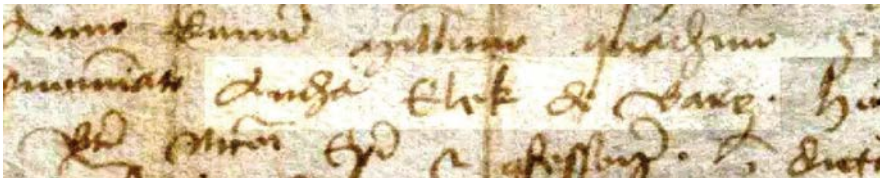
Kiadó: EGRI KÁPTALAN

Regeszta: Az egri káptalan jelenti Palócz-i László comes országbírónak, hogy **Barcz-i András királyi emberrel** Pál papot küldte ki, egyházuk Szent György oltárának igazgatóját, akik október 8-án Borsod megyében vizsgálatot tartottak.

DL 15971 Kelt: 1464-05-18

Kiadó: EGRI KÁPTALAN

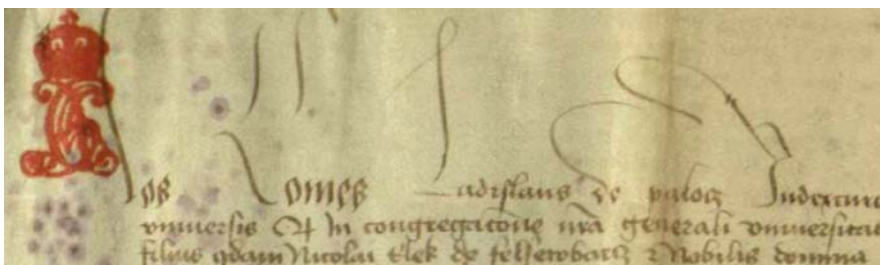
Regeszta: Az egri káptalan jelenti Gwth-i Orzagh Mihály nádornak, hogy vizsgálatra **Barcz-i Elek Andrási nádori emberrel** Gáll papot, egyházuk Szent Miklós oltárának az igazgatóját küldte ki, akinek a jelenlétében a nádori ember május 13-án Borsod megyében nyomozva mindent a jelentésnek megfelelőnek talált, majd ugyanaznap kiszállt Myskolcz városához.

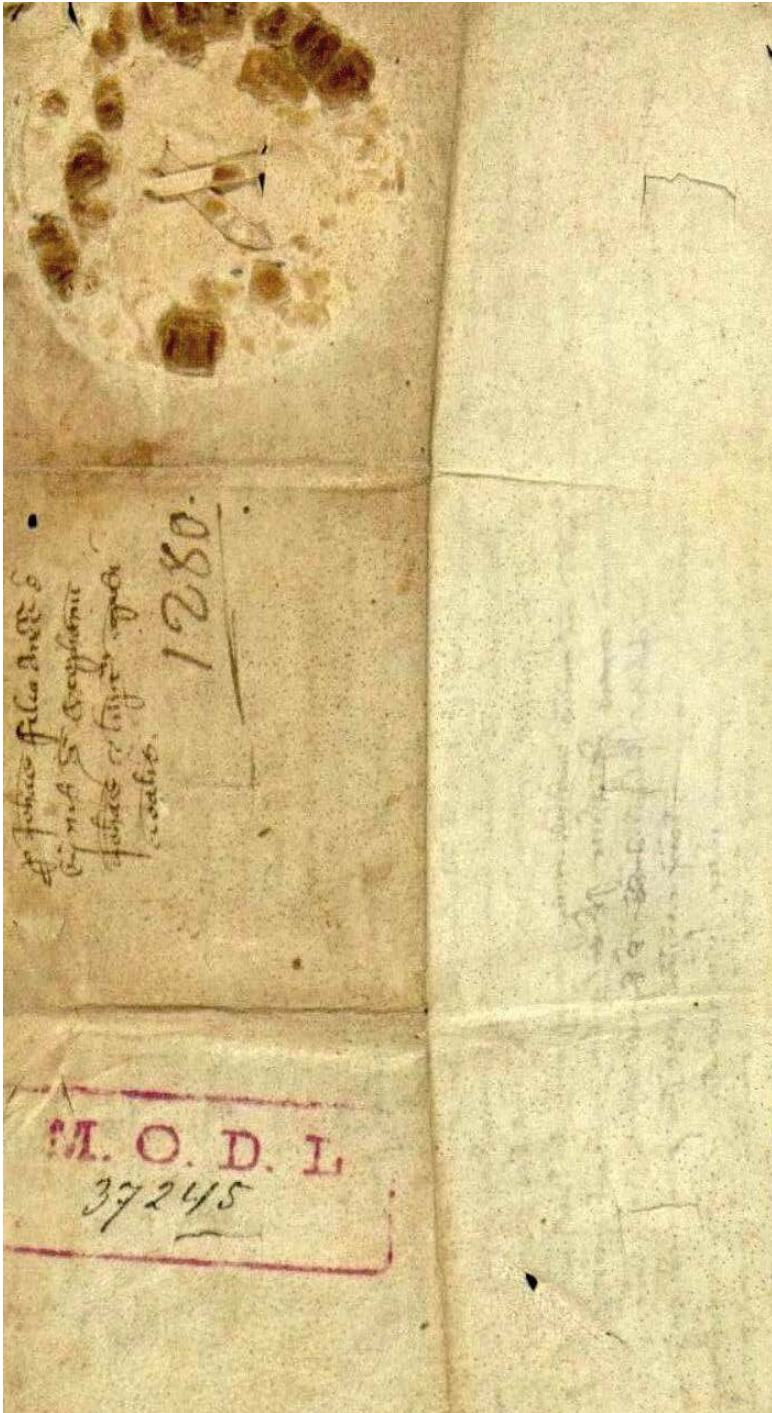

DL 16454 Kelt: 1466-12-23

Kiadó: PÁLÓCZI LÁSZLÓ ORSZÁGBÍRÓ

Regeszta: Sajószentpéteren, a Borsod megyei közgyűlésen **Felsewbarcz-i Elek Miklós gyermekei: András és Ilona**, valamint Nomar-i Tamás fiai közötti nemesi birtokperben az **1429.** március 5-i birtoklevél alapján tulajdonjogaikat megerősítik. Felsewbarcz helység birtokrészeit elkülönítik.

1280-09-01: MNL Országos Levéltára – Mohács előtti oklevelek DL 37245

Handwritten Latin text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is dense and covers the entire page, with some lines appearing to be part of a list or a series of entries. The ink is dark, and the paper shows signs of age and wear.

1280-09-01: MNL Országos Levéltára – Mohács előtti oklevelek DL 37245

Nos Salustianus p[ro]p[ri]us et Conuentus frat[er] adiu[n]ct[us] p[ro]p[ri]us frat[er] de Baug memore commendance
significat[us] omni[um] p[ro]p[ri]os et p[ro]p[ri]os Andree deus Turis filius p[ro]p[ri]os de
beu[er]i d[omi]ni omnia uoces q[ui] p[ro] d[omi]no et rebus p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os d[omi]ni matris sic rebus et d[omi]ni p[ro]p[ri]os
de Chalmipa Laurenci et Alexus filij p[ro]p[ri]os de Chalmipa p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os d[omi]ni
m[er]itis arguunt et de ip[s]i d[omi]ni et rebus p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os
Laurenci et Alexus p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os
p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os
p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os

1284-03-06: Heves Megyei Levéltár – Mohács előtti oklevelek DF 210568

Handwritten Latin text on aged, stained paper, likely a historical document or letter. The text is written in a cursive script and is arranged in two columns. A red wax seal is visible on the left side, partially covering the text. The paper shows signs of wear, including discoloration and a large dark stain in the upper right quadrant.

1464-05-18: MNL Országos Levéltára – Mohács előtti oklevelek DL 15971

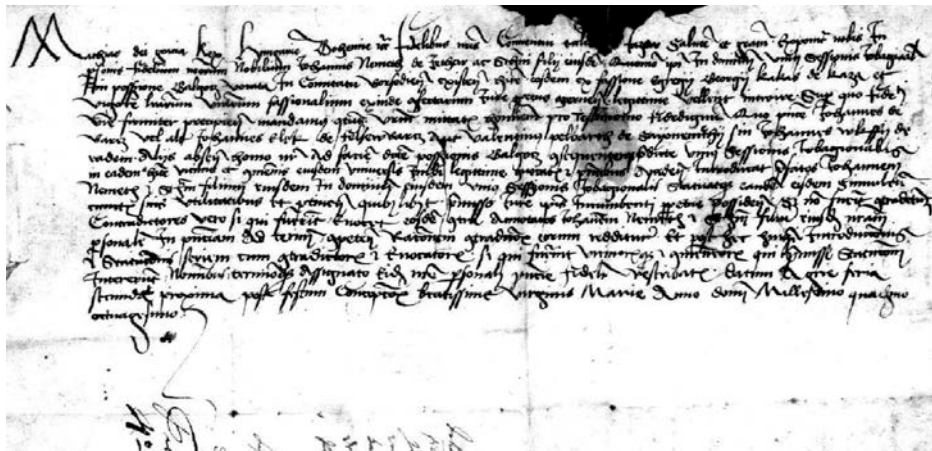
The image shows a double-page spread of a handwritten Latin document, likely a royal decree or letter. The parchment is aged and yellowed, with visible fold lines. The text is written in a dense, Gothic-style cursive. On the left page, there are several large, decorative initials in red and blue, some with floral flourishes extending into the margins. The right page shows a red wax seal at the top, which appears to be broken or partially detached. The overall appearance is that of a well-preserved historical manuscript.

A HEVES MEGYEI LEVÉLTÁR ANYAGÁBÓL:

Sugár István:

Borsod megyei oklevelek a Heves megyei Levéltárban (1245–1521)

265.

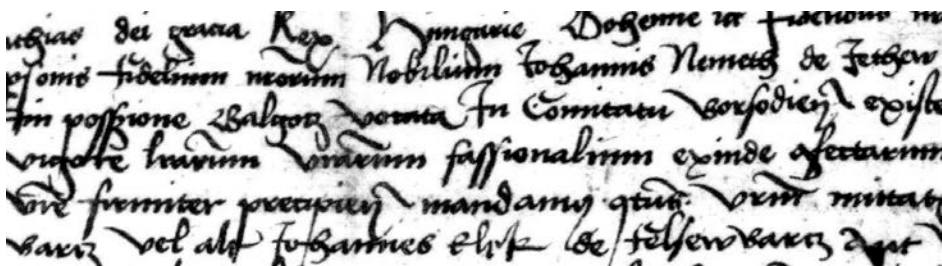
Heves Megyei Levéltár – Mohács előtti oklevelek: DF 250870

1480. december 11. Eger.

Mátyás király megparancsolja a jázsói konventnek, hogy nemes Jethew-i Nemeth Jánost és fiát, Istvánt iktassa be a Borsod vármegyében fekvő Galgócz possessionön azon egy jobbágytelek birtokába, melyet neki egregius Kaza-i Kakas György és felesége törvényesen adományozott. **Homo regius**-nak jelölve: Barcz-i János, vagy Sayo Nemthy-i Pelbarth Bálint, vagy Sajo Nemethy Wkfy János, vagy Felsew Barch-i Elek János.

Az oklevelet a jázsói konvent 1481. január 16-án átírja. (266.)

(HML. ME. Nr. 395. -- Korábbi jelzet: Num.9. Div.5. Fasc. 1. Fr. 3.)

Handwritten Latin text, likely a historical document or legal record, with some red ink used for emphasis or headings. The text is dense and difficult to read due to the cursive handwriting.

Heves Megyei Levéltár – Mohács előtti oklevelek: DF 210499

1480. november 10. Eger.

Mátyás király az egri káptalan panasza nyomán utasítja Borsod vármegye hatóságát, hogy folytasson vizsgálatot az egri káptalan palkonyai jobbágycsoport ellen elkövetett hatalmaskodás ügyében. Mathe Tamás, Péter és Imre fiával, Abran Balázs fia Sebestyén, **Elek György**, Palas dictus Lukacs fia Abert, mint Oman-i Andrásnak, Balázsnak, Gergelynek és Máténak, továbbá Zwaha-i Mátyás özvegyének **Ozlaar-i jobbágycsoport** uraik hozzájárulásával és akaratával Pasthor András, az egri káptalan palkonyai jobbágycsoport vezetője véresre verték. Szent Lőrinc nap (augusztus 10.) vasárnapján az említett Ozlaar-i nemesek, valamint Zwaha-i Mátyás özvegye, Hwba-i Lukács özvegye Borbála, Gezthi Mátyás, Darocz-i Thybolthfy János, valamennyiben Ozlaar-on lakó nemesek akaratából és azoktól küldetve Mathe Tamás és fiai: Péter és Imre, Palas Lukács, Bazy Márton, Zabo András, Abran Balázs, Chazar Antal, Thapolchay Tamás, Somogy Antal, Pyhar Gergely, Pathay Albert, Gál Bálint, **Elek György**, Zeges László, valamint Palko Imre és György az egri káptalan Palkonyán lakó két jobbágycsoport: Zeges András és Kowel Bálintot Ozlaar possessióra hajtották erőszakkal.

Borsod vármegye hatósága Miskolcon 1481. január 4-én átírja. (363.)

(HML. ME. Nr. 579. -- Korábbi jelzet: Num.15. Div.2. Fasc.3. Fr.9.)

2. fejezet

CSALÁDUNK BORSOD MEGYÉBEN

(1280-) 1464–1598

BORSOD VÁRMEGYE TÖRTÉNETÉNEK KEZDETEI

A honfoglaló magyarok a vármegyét több hullámban szállták meg, amely a Bükk hegyvidékének kivételével teljes egészében gyorsan benépesült. Anonymus szerint a megye területén két „kunvezér” telepedett meg: Örsúr apja Ousad és Bors apja Bunger. Bors építette fel Borsod várát, melynek első ispánja lett, s Árpád rábízta e vidék gondját.

A megye ősfoglaló nemzetségének kétségtelenül az Örsúr nemzetséget kell tekintenünk, melynek központja, vára a megye déli részén feküdt. A krónikák Örös faluban, Anonymus pedig a Bükk déli lejtőjén fekvő Örsúrvárában jelölte meg a helyet. Biztosan igaznak kell tartanunk, hogy Bors a megye első ispánja volt, akiről Borsod vármegye a nevét nyerte. A nemzetségnek nevet adó Miskolc Bors utóda, és a nemzetség 11. századi ősapja lehetett.

A történészek között eltérő álláspontok alakultak ki azzal kapcsolatban, hogy a honfoglalást követően a vidéket magyar, kabar, kun vagy besenyő eredetű népek népesítették be. Legvalószínűbb, hogy a kabarok.

Anonymus a 12. századi állapotokat feltüntetve így ír erről: *„Ezután a vezér (Árpád) és főemberei elhagyták Szerencset, s átkeltek a Sajó folyón azon a helyen, ahol a Hernád vize beleömlik. A Hejő vize mellett ütöttek tábort, egészen a Tiszáig és Emődig, s egy hónapig maradtak ott. A vezér még ott Böngérnek, Bors apjának nagy földet adott a Tapolca vizétől a Sajó folyóig, amelyet most Miskolcnak hívnak, azon kívül odaadta neki azt a várat, melyet Gyórnek mondanak. Ezt a várat Böngér fia, Bors a maga várával, Borsoddal egy vármegyévé tette. Azután Árpád vezér és nemesei felkekedve a Nyárad vizéig vonultak, s tábort ütöttek a patakok mellett attól a helytől kezdve, melyet most Kácsnak mondanak. Árpád itt nagy földet adott Ócsádnak, Örsúr apjának. Örsúr, a fiú azután ott, annak a folyónak a forrásánál várat épített, amelyet most Örsúr várának hívnak. Árpád vezér és övéi innen továbbmenve lejutottak az Eger vizéig.”*

A megszállás rendjét a törzsfőknek az államalapítást kísérő leverése és a királyi várbirtok-rendszer létesítése bolygatta meg. Borsodban a terület kétharmad része királyi kézbe került. Az Örsúr-nem szállásterületének kisajátítását a 10. század második felére vagy István király uralkodásának elejére tehetjük. Az elkobzott birtokokból részesülhetett az első ispán, Bors(od) nemzetsége, a Miskolc-nem is.

Ezek a megyében négy vidéken csoportosulnak; a Tisza partján a Sajó torkolat közelében, ahol a krónikák Örösön az Örsúr nemzetség eredeti központját jelölik meg (Keszi, Tarján, Kürt, Oszlár), a Hangony völgyében, Borsod vár körül és Miskolc közelében. Az újonnan kijelölt határvár szolgálatára rendelte István király a várkörnyéki falvakat, a Bükk hegység lakott helyeinek nagy részét és a Tisza mellékét. Huszonöt várbirtok nevét pontosan ismerjük.

BORSOD VÁRMEGYE A 12–15. SZÁZADBAN

A nomádkor téli szállásaiból alakult ki a 11–12. században a *possessio* (a falu). Előbb kisebb volt, nemzetségi/törzsi jelleggel nagycsaládok lakták. Ekkoriban a szétköltöző családok még könnyen találtak és foglalhattak el új földet. Később a szabad földterületek királyi tulajdonba kerültek, melyeken várispánok biztosították a királyi hatalmat.

A muhi csata (1241. április 11.) utáni tatárjárás nagy pusztítással járt, főleg a Tisza mentén: a 69 helységből 16 elpusztult. A 13. században a várjobbágyok megkapták a várak körüli nem túl nagy falvak területeit. A serviensi vagy nemesi kiváltságot biztosító oklevelek 1270-től jelentek meg. Szerepelt benne a családfő, sőt gyerekeik neve, a leírt határrész, és szomszédjaik neve is.

Az 1300-as évek elején a legtöbb régi nemes család elszegényedett, létrejött a jobbágyok rétege. Ekkor már 230 lakott falu volt Borsodban.

Az elszegényedett kisbirtokosokból és várjobbágyokból alakult ki a kisenemesi réteg, akik saját maguk művelték földjeiket. Ők voltak az egytelkes nemesek. Ezek a falvak kicsik maradtak, csak 2-3, esetleg 8-10 család lakta.

A feudális nagybirtokrendszer kialakulása után a 14–15. században jöttek létre a 30-40 házból álló jobbágyfalvak. A birtokosok csábították és meg is védtek a hozzájuk költöző (nekik adózó) jobbágyokat. Gyakoriak voltak a szökések, az erőszakos költöztetések, a szomszédos falvakon való rajtaütések.

BORSOD VÁRMEGYE A 16. SZÁZAD ELEJÉN

A mohácsi csata (1526. augusztus 29.) után a török fenyegetés közvetlen tényé vált a borsodi térség népessége számára is, miközben az országban megindult a hatalmi harc. A főurak Szapolyai Jánost, majd Habsburg Ferdinándot is megválasztották, létrejött a „kettős királyság”. A korábbi királyi várbirtokok a helyzetet kihasználó főurak kezébe kerültek. A megye birtokszerkezete egyértelműen a nagybirtokosok túlsúlyát mutatta, míg országosan a közepnemesi réteg nagyobb szerepe volt a jellemző.

Perényi Péter (1502–1548) Abaúj megye örökös főispánja a legnagyobb birtokos lett Borsod megyében. 1546-ban 326 portával bírt, de övé volt az egri várral megszerzett községek sora is. Gyarmati Balassa Zsigmondnak a diósgyőri várbirtok urának 400 jobbágytelke volt Borsodban, de jelentős gazdasági tényező volt az Egri Káptalan is 80 portával.

Számos község azonban továbbra is a kisenemesek kezén maradt. Ezek túlnyomó többsége *curialis* nemes volt, akik jobbágyok nélkül, saját telkükön éltek. Megjelentek az *armalisták* is, akik csak címeres nemeslevéllel rendelkeztek, de birtokkal nem. Ők már némi adó/dézsmafizetésre kötelezettek voltak.

TÉNYEK CSALÁDUNK BORSOD MEGYEI ÉLETÉRŐL

A mi Elek családunk története a 13–16. századi oklevelek, a 16–17. századi összeírások, és a Borsod megyei Levéltár 16–18. századi dokumentumai (vármegyei jegyzőkönyvek, törvénytörvényes iratok, nemesi anyagok) alapján állítható össze. Néhány ide vonatkozó irat van az Egri - és Szentesi Levéltárban is.

Igazából „visszafelé” haladva kellett kiokoskodni a kezdeteket, a biztostól a valószínű felé. Tény az, hogy Ns. Elek Jakab leszármazottai vagyunk, aki 1627-ben felnőtt fiaival, Jánossal és Imrével együtt kapta a nemességet. A nemeslevél szerint felesége Gyarmathy Katalin volt. Elek Jakab 1631-től családjával Nemesbikken élt. Az is tény, hogy 1615/16-ban Sajószögeden volt összeírva. Talán már 1598-ban is ő szerepelt egy sajószögedi gabonadézsma-, és egy görömbölyi bordézsma jegyzékben (nehezen olvashatók a nevek).

1548 és 1598 közt jó néhány helyen élt Elek család Borsod megyében, így az ősökre csak következtetni lehet. Az biztos, Jakab feleségének szüleivel egy helységben kellett az Elek családnak élni, hiszen csak így házasodhattak össze. Az összes, Elekek által lakott faluból Görömböly volt az egyetlen, ahol egy időben Elek és Gyarmathy nevű adózó családfő is élt. Bizonyára már az 1556/57-es bordézsma összeírásban is együtt szerepelt ott mindkét család (roszszul olvasható a szöveg). Ami viszont tény:

1570-ben a Tapolcai apátság birtokainak összeírása szerint (UC 60:71) Görömbölyben egymáshoz közel lakott Elek Mihály és Gyarmathy Imre. Mindketten *inquinili domos et terras arabiles habentes* (saját házzal és földdel bíró zsellérek) voltak. Valamivel később, 1581-ban a bordézsma-jegyzékben is együtt szerepeltek.

Előzőleg Görömbölyben az 1533-as, majd az 1549-es bordézsma összeírás szerint élt egy Elek István nevű adózó családfő. Csak ő lehetett az előd.

A korábbi időszakokra az oklevelekből lehet tényeket találni. Az 1400-as években a Barczi Elek család több tagja is birtokos nemesként, királyi emberként szerepelt az okiratokban. Nagy valószínűséggel ők voltak az őseink.

A 16. századi adatokból biztosnak tűnik, hogy ez a család elszegényedett, elvándorolt az ősi földről. Nem szerepeltek ugyanis többé nemesként okiratokban vagy oklevelekben, tartósan megjelentek viszont ugyanakkor a közeli Sajószentpéter összeírásaiban. Ugyancsak megtalálhatók már ekkor a Görömböly környéki dézsmajegyzékekben is. Talán még a Domaházára került Elek család is innen származik. Érdekes, de bizonyára nem véletlen, hogy közülük az 1600-as évek elején több család is (újra) nemességet nyert:

Elek Péter és Elek Farkas 1625. október 23-án nemeslevél – Domaháza.

Elek Jakab 1627. július 20-án nemeslevél – Nemesbikk.

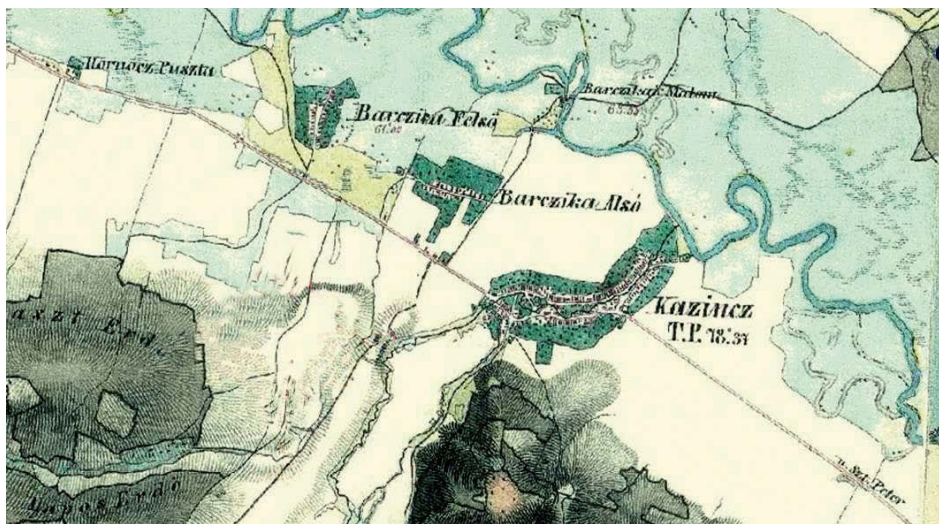
Elek István és Elek András 1637-ben összeírt nemesek – Sajószentpéter.

CSALÁDUNK TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL A 15. SZÁZAD VÉGÉIG

Minden bizonnyal a honfoglalás idején érkeztek őseink Borsod megyébe, ahol a Sajó felső vidékén lévő szállásterületen élhettek. Anonymus elbeszéléséből tudjuk, hogy Borsod megye területén két „kunvezér” telepedett meg Örsur apja Ousad, és Bors apja Bunger – akik bizonyára *kabarok* voltak. A kabarok 850 körül csatlakoztak szövetségesként a honfoglaló hét magyar törzshöz (nyolcadikként), miután kiváltak a Kazár Birodalomból. Kétnyelvű lovas nomádok voltak, akik törökül és magyarul beszéltek. Az idők folytán teljesen beolvadtak a magyarságba. A honfoglalást követően vezetőik, az Aba, Örösúr és Bors, illetve a Miskolc nemzetségek a mai Borsod megye területét kapták meg szállásföldként. A vidék szabad elfoglalása nemzetségek szerint, a folyók mentén történt. Kis falvakban, nagycsaládi közösségekben, szabadon éltek a törzsek.

Később, a királyi várbirtok-rendszer kiépítésével a várjobbányok vezetésével várjobbányokként vagy *serviensekként* védték a területet. A serviensek királyi földadományt kaptak, aminek fejében szükség esetén katonáskodniuk kellett.

A 13. században, e rendszert megszüntetve a várjobbányok megkapták a falvakat. A serviensi, illetve nemesi kiváltságot biztosító oklevelek 1270-től jelentek meg. Szerepelt bennük a családfő, sőt gyerekeik neve, a leírt határrész, és szomszédjaik neve is. Ekkor kapták meg őseink a kis falut, Barcz-ot. Erről az időszakról már jó néhány oklevél fennmaradt.

Alsó- és Felsőbarczika, Kazincz mellett egy 1866 körüli katonai térképen

BARCZ/BARCZA/BARCZIKA – A BARCZI ÉS AZ ELEK CSALÁD

A Sajó folyóhoz közel, Kazinc mellett, Sajószentpétertől nem messze, a mai Miskolctól mintegy 20 km-re fekszik. Termékeny földjei, jó legelői voltak.

1194-ben történt a régi Árpád-kori község első okleveles említése. Domoos bán öröklött birtoka volt, de III. Béla a királyi kémeknek adta. Ekkor nevét Borch, később Barcha alakban írták.¹

1280-ból fennmaradt egy oklevél, amelyben Harkach fia István, Barch-i Elek fia János és Bast-i Péter fia Lambert megegyeznek az abaúji Kinisiek-vel.² („...*Stephanus filius Harkach, Johannes filius Elekus de villa Barch et Lampertus filius Petri de Bast...*”)

1287-ben FelBarca (Fulbarcha) Ákos nembeli Erney bán fia, István öröklött földje volt, aki ekkor eladta Szuhai János fiának, Albertnek.³

1299-ben már két faluból állt, Barchi János fiai megosztottak rajta.⁴

1317 és 1342 között Vilyam fiai János, László és Mihály vásárolták meg, amit a király is megerősített. A további feljegyzések egyértelműen Barcz nevet emlegetnek, majd a pápai tizedlajstromok Borch néven írják.

1381-ben Borsod vármegye közgyűlésében Alsó-Barchi János fiai, Márk és Mátyás birtokukban megerősítettnek. A család tagjai később már csak Barchy-nak nevezték magukat.⁵

1424-ben Barchy Pál *prókátor* (ügyvéd) Borsod megyében, Szentpéteren.⁶

1452-ben a család egyik tagja, **Barcz-i András** *homo regius* (királyi ember)⁷

1464-ben ugyanő már egyértelműen Barcz-i **Elek András**-nak van írva, mint nádori ember.⁸ (Ettől kezdve a család egyik része marad Barczy, a másik az Elek nevet használja)

1466-ban egy nemesi birtokperben felmutatták Pálóczi Mátyás 1429. évi ítéletlevelét, mely alapján Felsewbarcz-i Elek Miklós gyermekei: András és Ilona birtokukban megerősítettnek.⁹

1480-ban Felsew Barch-i **Elek János** *homo regius* Borsod vármegyében.¹⁰

¹ Árpád kori új Oklevéltár XI. 56. o. DL. 37

² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (*továbbiakban MOL*) oklevelei: DL 37245

³ Árpád kori új Oklevéltár XII. 384. o.

⁴ Hazai Oklevéltár 159.

⁵ Hazai Oklevéltár 286.

⁶ MOL oklevelei: DL 64219

⁷ MOL oklevelei: DL 14574

⁸ MOL oklevelei: DL 15971

⁹ MOL oklevelei: DL 16454

¹⁰ Heves Megyei Levéltár oklevelei Nr. 395. (DF 250870)

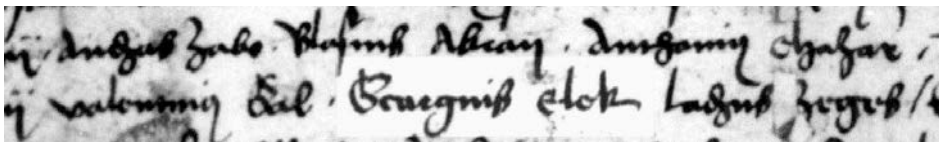
ELEK CSALÁDOK A TISZA-SAJÓ TORKOLATA TÁJÁN

Már honfoglaló őseink megtelepedtek itt, mert biztosítva voltak a félnomád életmódhoz, a vándorló állattenyésztéshez és halászathoz szükséges feltételek. Anonymustól tudjuk, hogy Árpád serege Szerencs felől érkezve a Sajó és a Tisza térségében ütött tábor. E vidéket a kabar törzs vezetői hódították meg.

1241/42-ben a tatárok betörése és a Muhi csata óriási pusztítással járt, de gyorsan újra benépesültek a falvak. Sajószöged, Szederkény, Palkonya, Kisfalud, Oszlár és Bikk már az Árpád-korban létrejöttek, és a 13–16. században végig lakottak voltak. Közel vannak egymáshoz, ezért sorsuk egybefonódott, de gyakran szembe is kerültek egymással. Az 1400-as években Kisfalud a Perényiek, Palkonya az Egri Káptalan birtoka volt, Szederkény az ónodi várhoz tartozott. Oszlár, Bikk és Szöged területén több kisebb nemes osztozott.

A korabeli oklevelekben birtokos változások, határpercek és hatalmaskodások szerepelnek. A birtokosok személyét – akik között Elek nevű nem volt – ezekből megtudhatjuk. Az itt lakó jobbágyok nevei sajnos alig maradtak főtt.

1480-as dátumú az az oklevél, amelyből kiderül – hogy ...oszlári nemesek hozzájárulásával és akarásával oszlári jobbágyok, köztük **Elek György** az egri káptalan palkonyai jobbágyait megverték...¹¹

Az 1500-as évek török *deftereiben* (adóösszeírásaiban) nincs Elek név. A dézsmajegyzékekben,¹² az urbáriumokban¹³ és portaösszeírásokban¹⁴ csak Szederkényben találunk egy **Elek Ambrus** nevű családfőt 1548–1558, Elek Mihályt és Miklóst pedig 1554–1556 között. Kisfaludban az 1576–1582 közti dézsmajegyzékekben¹⁵ és egy portaösszeírásban¹⁶ találhatjuk meg Elek Miklóst, aki akár lehet a korábban Szederkényben összeírt is.

Nagyon valószínű, hogy ezek az említett Elekek nem az őseink, de még csak nem is rokonok. Ugyanis sem az említett időpontok előtt, sem utána nem szerepelnek az adott helységeken – de a környéken másutt sem.

¹¹ Heves Megyei Levéltár oklevelei Nr. 579. (DF 210499)

¹² MOL – Regesta Decimarum Borsod – Mohy districtus 1548, 1549, 1556, 1557, 1558

¹³ MOL – Urbaria et Conscriptiones – 1554 Szederkény UC 45:36

¹⁴ MOL – Coscriptiones Portarum – 1556 Szederkény

¹⁵ MOL – Regesta Decimarum Borsod – Mohy districtus 1576, 1577, 1578, 1580, 1581, 1582

¹⁶ MOL – Coscriptiones Portarum – 1578 Kisfalud

DÉL-BORSOD A TÖRÖK IDŐK ELEJÉN

1541-ben a törökök bevették Budát, majd 1544-ben Hatvan várának elfoglalása után Miskolcig pusztítva mintegy 45 község lett áldozata támadásuknak. Dél-Borsod visszavonhatatlanul török hódoltsági területté vált, a hatvani *szandzsákh*oz (török közigazgatási területhez) tartozott. Kettős adózás következett be: a török és Ferdinánd király adószedői egyaránt megjelentek.

1548-ban készült az első török defter, amelynek összeállítása rendkívül pontos szabályok szerint történt. Az adófizetőket név szerint beírták, még a családfővel együtt élő „felnőtt legény”-eket is.

1549-es az a magyar *portális* (kapuadó) jegyzék, amelyben szerepel az egész megye összes földbirtoka. A pusztta telkek és az üres jobbágházak is.

1548-tól fennmaradtak a gabona- és *bordézsm*a (egyházi tized) összeírások. Ezek főleg a jobbágnépeességre vonatkoztak – nem szerepeltek a nemesek, a zsellérek, pásztorok, kézművesek és a földesúri birtokokon gazdálkodók, de a szegény jobbágyok sem. Az adózó családfőket járások szerint, meghatározott útvonalon járva írták össze – sajnos sokszor pontatlanul, hiányosan.

Az adózó társadalom két nagy részre tagozódott: a földdel rendelkező jobbágyságra és a földnélküli zsellérségre.

A jobbágyok a földbirtokosok földjét csak használták, ezért földesuruknak a kilenceddel és a gyalog vagy ígás robottal is tartoztak. Az adózás alapegysége a jobbágytelek volt. Ebben a korszakban már csak (1/2-es, 1/4-es, 1/8-os, sőt 1/16-os) töredék telkek voltak jellemzőek. A jobbágy belső telkéhez járt a külső telek, ami általában 24-26 magyar hold szántóból, meghatározott mennyiségű kaszálóból, rétből állt. A legelőt és erdőt közösségben használták. A szántáshoz általában négy ökör kellett, egy egész telek igénye legalább 8 ökör volt.

A korszakra a nagycsalád volt a jellemző, így egy-egy jobbágytelken nemcsak a családfő fiai, de gyakran testvérei és azok családjai is együtt éltek.

Ebben az időszakban kiemelkedett egy folyamatosan vagyonosodó főleg állattenyésztéssel foglalkozó árutermelő gazdagparaszti réteg. Arányuk csak 14 százalék volt, de ők használták a földvagyon túlnyomó többségét.

A féltelkes jobbágyok csoportja viszonylag nagy volt, ők már képesek voltak megtermelni életszükségletüket.

A *pauperek* (szegények) a népesség mintegy negyedét jelentették. Sorsuk nehéz volt: valamilyen házzal, kevés földdel rendelkeztek ugyan, de ez kevés volt a megélhetéshez. A házasság zsellérnek legfeljebb 1/8 telek földje lehetett.

A legszegényebbek a házatlan, földnélküli zsellérek voltak. Az ilyen személy más házában élt, és napszámosként dolgozott tehetősebb, jómódú jobbágyoknál, vagy a majorsági földön uradalmi cselédként. Egyetlen kitérés pontjuk a szőlőtermelés (ehhez kézi erő is elég volt), vagy szerencsés helyzetben az állattartás, elsősorban a méh- vagy juhtartás volt.

DÉL-BORSOD A 16. SZÁZAD VÉGÉIG

A jobbágyok egy része – a legkülönbélebb okból – *extranei* (nem helybéli lakos) szőlőművelő volt, aki nemcsak saját lakóhelyén folytatott termelést.

A nagybirtokok közül kiemelkedett a diósgyőri várbirtok, melyhez jelentős városok és községek tartoztak. Tulajdonosa többször is változott, Balassa Zsigmond, Ferdinánd, majd Perényi Gábor és utána mások is birtokolták.

Az Egri várat és a püspökség javait a király nevében Dobó István vette át, aki katonáival 1552-ben hősiességben visszaverte a nagy erővel támadó szultán csapatait – egy időre megakadályozva a törökök berendezkedését.

A törökök a hatvani szandzsák kereteiben az adókat továbbra is behajtották, sőt 1554-ben Fülek várának eleste után több helységet is felégettek. A bég adóbehajtói Dél-Borsodig lemerészkedtek, és mintegy 400 falu adózott nekik. Öt nihájét hoztak létre: a miskolcit, ónodit, dédesit, putnokit és az egrit.

Ebben a korszakban a nagy összecsapások elmaradtak, de állandósultak a portyázások, a kisebb összeütközések – főleg az adóbehajtások alkalmával. Dél-Borsodban létrejött a „békés hódoltság” időszaka. Az 1576/77-es dézsma-jegyzék bizonyítja, hogy a gazdaság színvonala javult, mind a gabonatermelés, mind a szőlőgazdaság rendkívül erőteljesen növekedett.

1541 és 1600 között a jobbágylakosságnak a kettős adózás, a török pusztítások, és a védelmükre felvonult császári haderők is súlyos gondot okoztak. Sok község elpusztult, sokan elszegényedtek – a zsellérség száma megnőtt, a gazdag parasztoké csökkent. A magyar dézsmalajstromokban a *deserta* kifejezés sokszor nem is a puszta helyet, hanem a behajthatatlan adót jelentette.

Két összeírás között nemegyszer a falu lakosságának 30-40 százaléka is kicserélődött a parasztság *fluktuációja* (költözések, szökések) miatt. Sokszor a módos parasztok is elköltöztek más falvakba, vagy mezővárosokba – a szőlők és irtványföldek ugyanis szabadon adhatók/vehetőek voltak.

A 16. században a főúri magánhadseregek zömét alkotó jómódú jobbágyok csak katonai szolgálattal tartoztak. Ez volt a libertinus-servitor rendszer, amely állami- és földesúri adóktól mentes, kedvező feltételű árutermelést biztosított. Közülük – a szinte folyamatosan zajló háborúkban – sokan tisztek lettek, megnyílt az út előttük az armalista nemesek soraiba.

Az 1596-os Mezőkeresztesi csata, és Eger várának eleste befejezett ténnyé tette a vidék hódoltsági területté válását. Az 1598-as bordézsma-jegyzékben a falvak és az adózó lakosság számának radikális csökkenése látszik.

A reformáció elterjedése Dél-Borsodban a 16. század közepétől történt. A földesurak egy jelentős része csakúgy, mint a paraszti népesség gyorsan elfogadták az új vallást. Ezen a vidéken az első reformált egyház Noszvajon jött létre (1564-ben), ezt követte a többi falu is – alig 15 éven belül.

ELEK CSALÁDOK A 16-17. SZÁZADI BORSOD MEGYEI ÖSSZEÍRÁSOKBAN¹⁷

Az első *Regesta decimarum* (egyházi tized) összeírások 1548-tól maradtak fenn, igaz van egy hiányos diósgyőri bordézsma jegyzék már 1533-ból is. Ezek elsősorban bor- és gabonatermés dézsmák voltak. Az összeírók – általában azonos útvonalon haladva (Arló, Kaza-Varbó, Szendrővölgye, Kisborsod, Szentpéter, Miskolc, Mohy, Görömböly-Tapolca) – évről évre felírták az adózó családfőket, és a termés mennyiségét. Nem mindig került be minden falu az összeírásba, a lakosok közül pedig általában csak az adózó jobbágyok. Sok évről viszont egyszerűen nem is maradt meg jegyzék.

A 16. században az Elek családok az összeírások alapján a régi nemzetségi szállásterületeknek megfelelően a megyében öt vidéken éltek: a Tisza - Sajó torkolat körül, Miskolc közelében, a Borsod vár körül, a Hangony völgyében és a Bükkalján.

- Oszlár, Palkonya, Kisfalud, Szederkény
- Görömböly, Aranyos, Nyék, Diósgyőr, Miskolc, Varbó
- Sajószentpéter, Szolga, Nádasd, Rudabánya, Berente, Abod
- Domaháza
- Tard, Cserépfalu, Harsány, Dorogma, Keszi, Bábona

1549-ben ezeknek a helységeknek a birtokosai: Balassa Zsigmond (Aranyos, Diósgyőr, Görömböly, Miskolc, Varbó), a Nádasdi család (Nádasd), a Recsky család (Domaháza), az Egri káptalan (Kisfalud, Palkonya), kismemesek (Oszlár, Nyék, Nagybarca, Barcika), Perényi Gábor (Szederkény, Szentpéter), és Báthory András (Cserépfalu, Tard) voltak.

Érdekes, hogy a 16. századi török összeírásokban csak egyetlen helység, Bábona adózói közt szerepelt egy Elek család. Biztosan ügyesen „elbújtak” őseink a török összeírók elől.

A 17. század elején, közepén változtak a helységek birtokosai, az Elek családok száma csökkent, és már kevesebb helyen éltek:

- Szederkény, Örs, Szöged, Nemesbikk
- Görömböly, Aranyos, Miskolc, Diósgyőr
- Sajószentpéter, Ecseg, Varbó
- Domaháza
- Tard

¹⁷ MNL Országos Levéltára:

Regesta decimarum, Coscriptiones portarum, Urbaria et Constiptiones – Borsod

GÖRÖMBÖLY ÉS TAPOLCA

Ezt a területet évszázadok óta elsősorban a szőlőművelés tette híressé. A bükkaljai hegyvidékhez tartozó Görömböly egykor önálló község volt, amelyet a 13. században a Miskolc nemzetség birtokolt, akik egy részét az általuk Tapolcán alapított bencés monostornak adományozták. 1313-ban Ernye bán fia, István nádor (diósgyőri birtokosként) az általa Miskolc mellé telepített pálosoknak szőlőt adományozott. A terület másik része a 14. századtól királyi birtok volt. A falu első említése egy 1365-ből származó oklevélben olvasható, mely szerint Zsigmond király elajándékozta a terület egy részét. A diósgyőri vár és uradalom 1526-ig volt királyi birtok, 1540-től Balassa Zsigmondé lett.

Az 1537-ben rommá vált monostor mellett Tapolca és Görömböly viszonylag népes helységek voltak, hiszen az apátsági szőlőhegyek megműveléséhez sok dolgos kéz kellett. Az apátság fő jövedelmét ugyanis a szőlő és a bor értékesítése jelentette. A *possessio* (falu) státuszt azonban csak Görömböly érte el, ugyanis ott telkes jobbágyok is éltek, a nagyszámú zsellérség mellett. Tapolcán szegény zsellértelepülés alakult ki.

1544-ben a török feldúlta Miskolcot és környékét, Görömböly is elpusztult. 1547-ben a falut földesura, Balassa Zsigmond újraterelítette. 1549-ben a birtokon 8 paraszt és 14 zsellér porta volt, de nagyon sok extraneus szőlőtermelő is átjárt Miskolcra és Aranyosra művelni a szőlőket

*Szőlőtaposás*¹⁸

A terület „fénykora” 1570-ben volt, amiről az akkori urbárium tanúskodik.¹⁹ Ebben nemcsak a több száz adózó neve szerepelt, hanem azt is leírták, hogy: dézsmáláskor, szüret idején „a hegybíró a szőlőhegyen körbejárva vizsgálta meg a kitaposott szőlőt, hogy vajon a mustot jól kitaposták-e belőle. A kitaposott szőlő felett talált mustot elvette. Azt is ellenőrizte, hogy visznek-e le belőle a faluba”. Az extraneusok minden hordó után egy dénárt fizettek, ezért hordóikat pecséttel látták el, így hazaszállítva falujukba – ott már nem kellett adót fizetniük.

1580-tól a Miskolci nahijéhez tartoztak, és a törököknek is fizettek adót. 1596-ban az egyre súlyosbodó török adóterhek előtt sok lakó elmenekült, de a hegyoldalokban a szőlőtermelés továbbra is virágzott.

1606-tól az apátság az Egri káptalané, Görömböly a Rákóczi családé lett.

¹⁸ 15. századi Flamand Kalendárium - Helikon, 1983, 20. oldal (Országos Széchényi Könyvtár)

¹⁹ Szalai Ferenc: „Miskolc története II. 1526–1702” című könyvéből (FLE AV No. 2066)

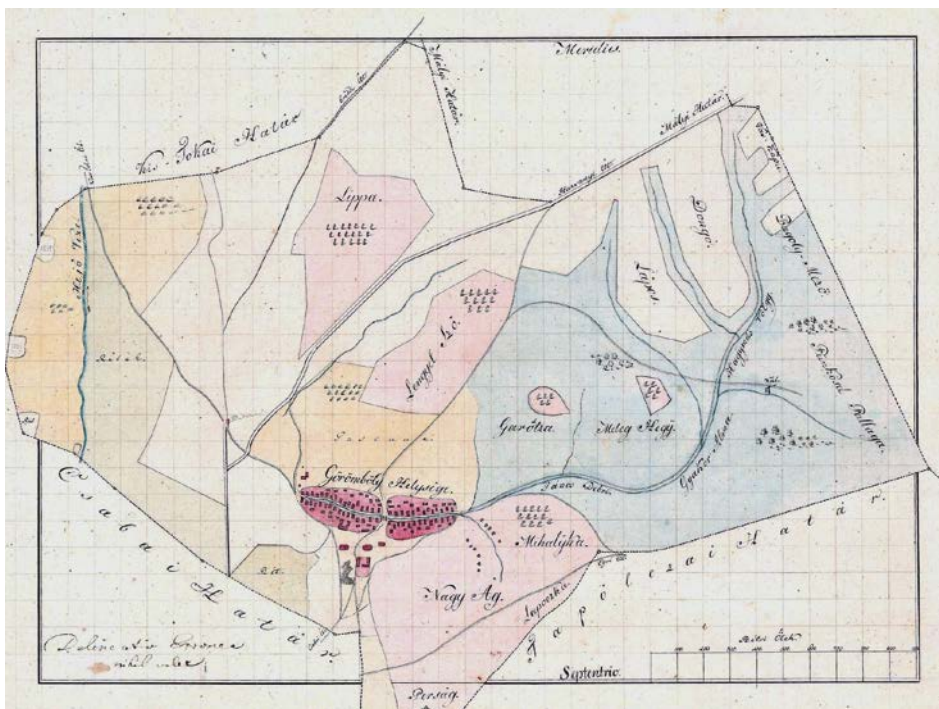
GÖRÖMBÖLY – SZŐLŐMŰVELÉS

Pesty Frigyes 1864-ben ezt írja: „A Község belső határa két hegy láncz közt elnyomulva fekszik, délről és Északról szőlő hegyekkel övedzve” – melyeken a Tapolcai apátság honosította meg a szőlő és borkultúrát.

A 16. században legtöbb szőlőhegyén a helyieken kívül más falvakból való zsellérek, jobbágyok, de még nemesek is művelték a földesúri szőlőket. Egyre gyakoribbá vált, hogy a birtokos mentesítette őket a jobbágyterhek alól – sőt új területek telepítését is engedte nekik. A bortermésből természetesen dézsmálni kellett, de mégis ez jelentette sok jobbágy (és elszegényedett egykori kismemes) anyagi kiemelkedését.

Érdekes volt a terület tulajdonjogának és adózásának megosztottsága. Egy része „alanyi jogon” mindig a tapolcai apátságé maradt, a határ másik részét a diósgyőri váruradalom mellett egy-egy földesúr birtokolta. A borból származó dézsmajövedelem évszázadokon át igen jelentős és biztos bevételt hozott a tulajdonosoknak.

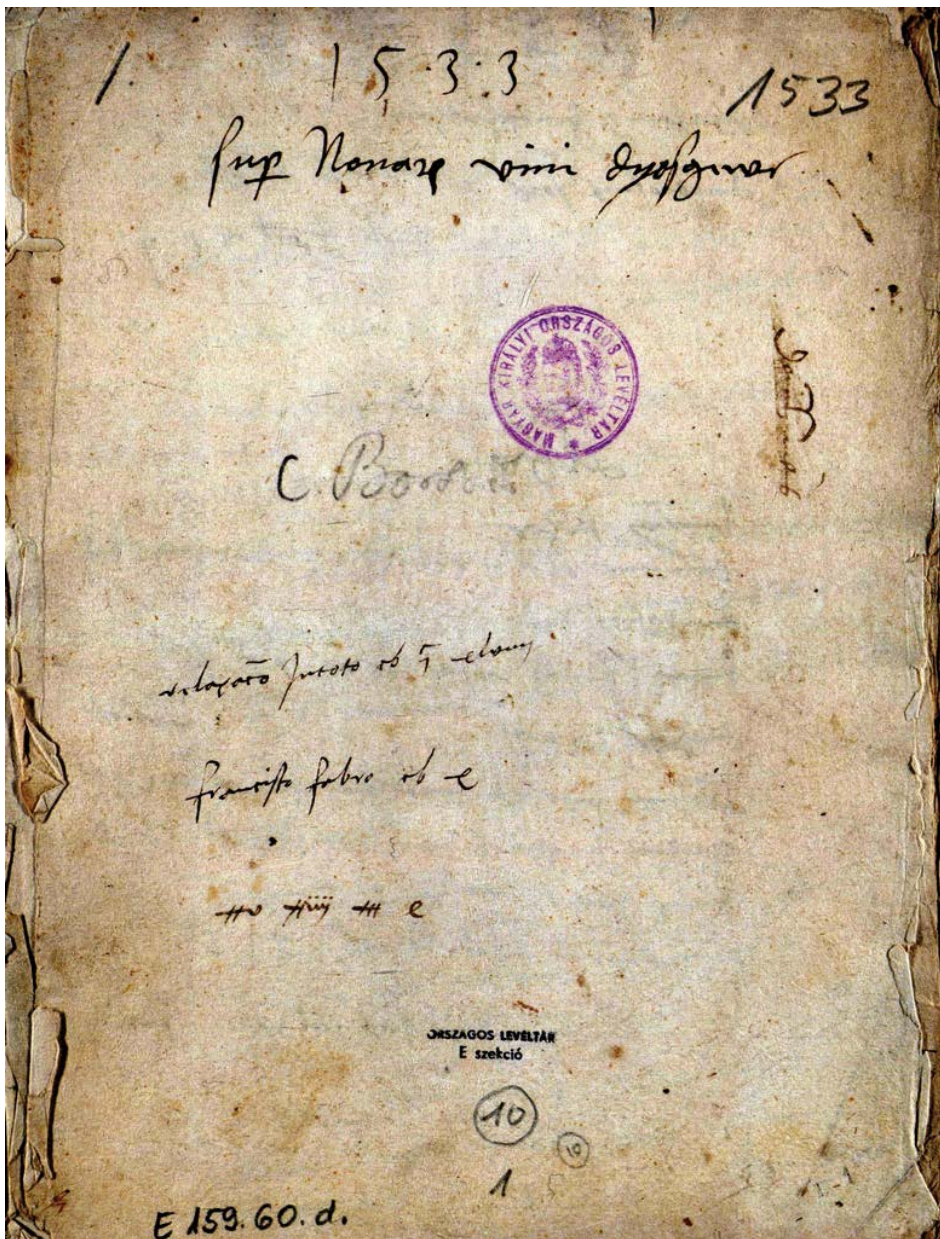
A nagy bortermő Görömböly (melynek pecsétjében egy szőlőmetsző kés is van) szőlőhegyei a következők voltak: Ághegy, Szent Mihály hegye, Garócza, Lengyel szó, Lippa. A legtöbb szőlőt a Garócza hegyen művelték.

Kézzel rajzolt 17. századi térkép a Borsod Megyei Levéltárból (15-6 BMT 138.1)

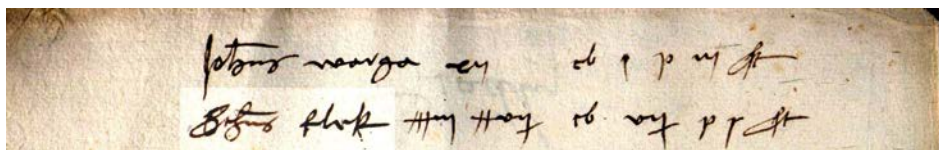
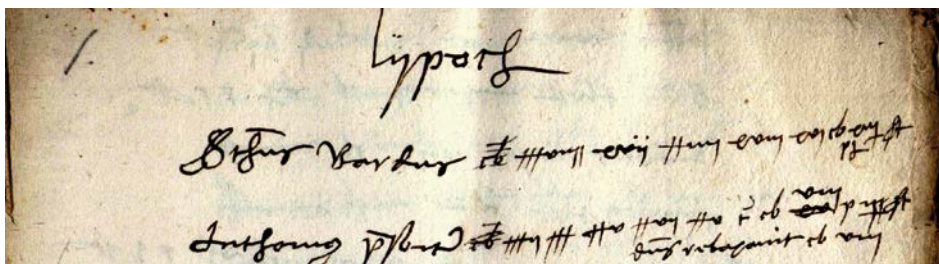
AZ ELEK CSALÁD GÖRÖMBÖLY ÉS KÖRNYÉKÉN

Az 1500-as évek elején kerülhetett az elszegényedett barcz-i Elek család egyik ága Miskolc déli (a diósgyőri uradalomhoz tartozó) részére.

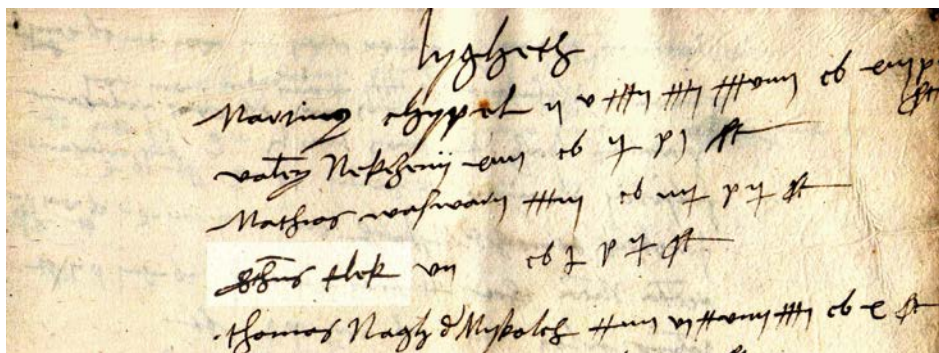

Egy 1533-ból fentmaradt diósgyőri bordézsmajegy (MOL)

1533-ban, a legrégebbi fentmaradt összeírásban (egy diósgyőri bordézsmajegyzékben) már szerepelt adózó családfóként Lypócz promotórium-on (szőlőhegyen) egy Elek István, Liget hegyen pedig egy másik Elek István:²⁰

Az 1533-as bordézsmajegyzék részletben Lypocz – 2. név: Stephanus Elek

Az 1533-as bordézsmajegyzékben Lygheth – 4. név: Stephanus Elek

1549-ben az újraterelített Görömböly faluban Elek István, a szőlőhegyen pedig Gyarmathy Pál lett összeírva. Diósgyőrben is volt egy Elek Mihály.²¹

1556-ban Görömbölyben adózott Gyarmathy Imre, Aranyos helységben Elek Balázs. Diósgyőrben pedig már Elek Demeter volt a családfő.²²

1557-ben Görömböly Nádastó szőlőhegyén adózott Gyarmathy Imre. Elek nevű családfőt ekkor nem írtak össze, bár nyilván itt éltek ekkor is.²³

²⁰ MOL Regesta decimarum – Borsod 1533 (Diósgyőri bordézsmajegyzék)

²¹ MOL Regesta decimarum – Borsod 1549 (Görömböly, prom. Görömböly, Diósgyőr – bordézsmajegyzék)

²² MOL Regesta decimarum – Borsod 1556 (Görömböly és Aranyos, Diósgyőr – bordézsmajegyzék)

²³ MOL Regesta decimarum – Borsod 1557 (Görömböly és Aranyos, Diósgyőr – bordézsmajegyzék)

1570-ben Görömböly faluban egymáshoz közel lakott Elek Mihály és Gyarmathy Imre. Mindketten *inquinili domos et terras arables habentes* (itteni lakosok, saját házzal és földdel bíró zsellérek) voltak:²⁴

Loffio Görömböly.
 pro Loffio incho ab incho Loffio pro
 incho ad Albaniam de Tapocza,

Inquinili domos et terras arables habentes.
 Michael Elek
 Michael Maszias,

Michael Elek
 Borsod
 Michael Maszias,

1574.12.29-én „Vendéggy János a maga érdekében és Vendéggy György személyében elbúcsúztatni kéri öfelsége jobbágyait: Elek Mihályt Görömbölyről és Mészáros Mihályt Tapolcáról. A végrehajtók: Hatvany és Rinóth.”²⁵

Joanes Wendeggy pro se, et Geor. Wendeggy

petit licentiar Michael Elek de Görömböly,
 et Michael Mészáros de Tapocza, Job: Rie Mattis.
 Executor: Hatvany, Rijnoltk.

Elek Mihály 1574-ben Aranyosra költözött (Borsod Megyei Levéltár iratai)

Elek Mihály 1574-től biztosan Aranyoson lakott, ugyanis 1583-ig minden évben szerepelt az összeírásokban.²⁶ Görömbölyben viszont extraneus szőlőtermelőként lett összeírva többször is a dézsmához 1576-tól egészen 1594-ig.²⁷

²⁴ MOL Urbaria et Coscriptiones – A tapolcai apátság birtokainak összeírása (UC 60:71)

²⁵ Borsod Megye Közgyűlési jegyzőkönyvei (IV. A. 501. a.) – 144/145. oldal: 1244. ügy

²⁶ MOL Regesta decimarum – Borsod 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583

²⁷ MOL Regesta decimarum – Borsod 1576, 1577, 1580, 1584, 1586, 1590, 1592, 1594

1581-ben a görömböly/tapolcai bordézsma-jegyzékbe ismét együtt jegyezték be Elek Mihály (promontorium Garócza) és Gyarmaty Imre (promontorium Kerekítő) nevét.²⁸

1582-ben Elek Mihály Harsányban is szerepelt, mint extranei.²⁹

1583-ban Nyéken, mint extranei ismét felbukkant Elek Balázs.³⁰

1584-től valószínűleg már önálló szőlőbirtoka lett a családnak, mert Elek Mihály neve Tapolcán a promontorium Nádastó részen volt összeírva.

1586-ban extranei jelzéssel írták össze, tehát biztosan nem itt lakott.

Elek Mihály házzal és földdel bíró zsellér volt, aki a gazdálkodás mellett végzett szőlőművelésből szép lassan meggazdagodott. 1574-ben már jobbágyként említették, aki Aranyosra költözött. A családnak a Vendéghy földbirtokos által biztosított majorsági- vagy irtvány földön telepített (kedvező adózású) szőlőterülete jómódot biztosított. Bizonyára később „szabadalmas szőlője” is lett Elek Mihályéknak, ami mint sajátos birtoklási forma ekkor kezdett kialakulni. A földesúr valami szolgálat jutalmaként, vagy bizonyos pénzüsszegért szabadabbá tette az illető szőlőjét a földesúri dézsma alól. Ez eladható és örökölhető volt. **1590-ben Aranyosról visszaköltözött Görömbölybe.**³¹

„Nemes Máthé Katalin, Mészáros Antal felesége és Máthé Anna, Csiszár András felesége elbúcsúztatni kéri a nemes Vendéghy család jobbágyát, Elek Mihályt a Borsod megyei Aranyosról.”

Protocollo E. Page 391. Anno 1590.

Nobilis Ana Catharina Marle Conxor Anthonii Mészáros et Ana Anna Marle Conxor Andrea Chyfar pperunt Subleuon et Ausapuro ad Abacernapioneo Colom Prover: Michaelis Elek. ex possessione Aranyos in Borsodensi Colu habita, a Nobilibz Lexo Vendéghy Francisco et Georgio Vendéghy János Georgio Vendéghy et Thoma similiter Vendéghy.

Acta per An. Maty Vincenz Maty

Elek Mihály elköltözése Aranyosról – 1590 (Borsod Megyei Levéltár irataiból)

1590-ben, 1591-ben és utoljára 1594-ben szerepelt **Elek Mihály** a Görömbölyi dézsmajegyzékekben, **bizonyára meghalt 1595-ben.**

²⁸ MOL Regesta decimarum – Borsod 1581

²⁹ MOL Regesta decimarum – Borsod 1582

³⁰ MOL Regesta decimarum – Borsod 1583

³¹ Borsod Megyei Levéltár – Törvényszéki iratok (IV. A. 501. c.): Spec. XIII. fasc. III. fr. 221.

ELEK MIHÁLY CSALÁDJA

Ebben az időszakban még nem volt anyakönyvezés, ezért a családi kapcsolatokra csak az összeírásokból következtethetünk. Ezek alapján valószínűleg négy fia volt: Ambrus, ifj. Mihály, Miklós és Jakab.

Elek Ambruzs neve 1591-ben jelent meg először (Elek Mihály mellett) a görömbölyi összeírásokban.³² 1594-ben szerepeltek utoljára együtt az itteni dézsmajegyzékekben (bizonyára 1595-ben már meghalt Elek Mihály), utána csak Elek Ambruzs van. Teljesen biztos, hogy apáról és fiáról van szó – ugyanis Elek Ambruzs egészen haláláig (1601) ugyanott, a Nádastó részen volt összeírva, mint Mihály. A Tapolcai szőlőhegyen extraneiként jegyezték be. 1602-ben és 1603-ban már csak Elek Ambruzs özvegye szerepelt.³³

Elek Jakab első említése **1598-ban** egy **sajószögedi** gabona- és egy **aranyosi bordézsmajegyzékben** történt,³⁴ utána legközelebb csak 1615/16-ban.

(ifj.) Elek Mihályt először 1612-ben írták össze.³⁵ Nevével 1625-ig többször is találkozhatunk Görömböly/Nádastó bordézsmajegyzékeiben. Utána még egyszer, utoljára 1640-ben is adózó családfő volt.

Elek Miklós 1616-tól 1635-ig szerepelt Sajószöged összeírásaiban. Először Jakabbal együtt, utána már csak ő egyedül.

Rokonaik lehettek valószínűleg:

Elek Balázs, akinek neve 1594 és 1598 közt szerepelt Nyéken, de ő bizonyára már a fia volt az 1549-ben összeírt Elek Balázs családfőnek.³⁶

Nem tudni rokonaik voltak-e:

Egy másik Elek Miklós, aki a közeli Kisfaludon lakott már 1578-ban.³⁷ Őt összeírják itt még 1594-ben.³⁸ Nyilván az ő fia volt Elek Ferenc,³⁹ aki az 1599-es összeírásban szerepelt.

Elek Fábián, akit 1606-ban és 1614-ben, illetve Elek János, akit 1616-ban Diósgyőrben és Elek András, akit 1620-ban Miskolcon írtak össze.⁴⁰

³² MOL Regesta decimarum – Borsod 1591, 1594, 1595, 1597, 1598, 1599, 1601

³³ MOL Regesta decimarum – Borsod 1602, 1603

³⁴ MOL Regesta decimarum – Borsod 1598

³⁵ MOL Regesta decimarum – Borsod 1612, 1614, 1617, 1618, 1620, 1623, 1624, 1625, 1640

³⁶ MOL Regesta decimarum – Borsod 1594, 1597, 1598

³⁷ MOL Conscriptioes Portarum – Borsod 1578

³⁸ MOL Regesta decimarum – Borsod 1594

³⁹ MOL Regesta decimarum – Borsod 1599

⁴⁰ MOL Regesta decimarum – Borsod 1614, 1616, 1620

130
 Anno 1591. 20. Die Aprilij Miskolci Györgyné.
 Katalin esött volt lopásba ezön esztendőben
 = bin: azgyi nyms 2 kalácsot Elek Ambrustól lopott
 Molo. Felele hozzá bíró uram és erős törvényt
 kíván vala de megtekintvén mi az ő ifjúságát
 = az meg kegyelmözének mi őneki ilyen okkal
 hogy kösse magát hogy ha ő többé ez féle
 vétőkben esik törvény nélkül fel kössék.
 Azért ez az Miskolci Györgyné Katalin jó
 Akaratyából köti magát ezre hogy ha ő
 többé lopásban találtatik törvény nélkül
 mindjárt felköthessék mindön kegyelöm
 nélkül mert ez(t a) mostani lopását ő maga
 meg vallja. (Ez) ő maga jó Akaratya és vallása.

Az Úr 1591. esztendejében, április 20. napján. „Miskolci Györgyné, Katalin esött volt lopásba ezön esztendőben. úgy mint 2 kalácsot Elek Ambrustól lopott volt. Felele hozzá bíró uram és erős törvényt kíván vala, de megtekintvén mi az ő ifjúságát, meg kegyelmözének mi őneki ilyen okkal, hogy kösse magát, hogy ha ő többé ez féle vétőkben esik, törvény nélkül fel kössék. Azért ez az Miskolci Györgyné, Katalin jó akaratyából köti magát ezre, hogy ha ő többé lopásban találtatik, törvény nélkül mindjárt felköthessék, mindön kegyelöm nélkül, mert ez(t a) mostani lopását ő maga meg vallja. (Ez) ő maga jó akaratya és vallása.”

⁴¹ Csorba Csaba: Miskolc város történetének dokumentumai I. című művéből (1990)
 Miskolc Város Tanácsülési Jegyzőkönyve 1569–1600 (354. – 120. oldal/1)

3. fejezet

CSALÁDUNK SAJÓSZEGEDEN,
MAJD NEMESBIKKEN
(1598–1635)

NEMES ELEK JAKAB

AZ ELEK CSALÁD SAJÓSZÖGEDEN ÉS KÖRNYÉKÉN

Sajószöged a mai Tiszaújvároshoz közel, a Sajó-Tisza szögében helyezkedik el. Neve az ék, sarok, kiszögelés jelentésű „cegu” (szög=szeg) névből származtatható. 1327-ben szerepelt először az oklevelekben. A 14–16. századokban a falu egyes részein több kismemes osztozott.

1546-ban 3 portát írtak össze, 6 zsellérral. Az 1549-es dézsmajegyzékben 31, az 1576-osban 49 család volt (fele gazdagparaszt), jelentős méztermeléssel.

A reformáció hamar elterjedt a községben, 1580-ban már önálló egyháza volt. Református leányegyházai 1581-ben: Tarján, Szederkény, Sajóörös voltak.

A Mezőkeresztesi csata (1596) után a vidék legjelentősebb faluja lett, de már csak 34 nagyrészt szegény családdal. 11 gazdaságban 443 birkát tartottak.

1599-ben Sajószöged leégett, sokáig puszta volt, 1615 körül települt újra.

Elek Jakab nevével 1598 után csak sokkal később, **1615-ben és 1616-ban találkozhatunk** a sajószögedi összeírásban.¹ 1618-ban Tapolcán is volt szőlője.

Testvére lehetett a szögedi dézsmajegyzékben 1616-ban vele együtt összeírt Elek Miklós. Az ő neve egészen 1635-ig szerepelt Sajószögeden.²

Valószínűleg rokon volt Elek István is, akit 1605-ben a közeli Örös pusztateleken írtak össze, majd 1615/16-ban az újratelepült Szederkényben.³ 1616-ban a Rákóczy család jobbágyaként egész családjával és minden vagyonával elszökött Szederkényből.⁴ 1617-ben még keresték, további sorsa ismeretlen.

Korabeli térképrajz a környékről (a MOL térképtárából: S11 No. 0830)

¹ MOL Regesta decimarum – Borsod megye (Mohy járás) 1615, 1616, (Tapolca) 1618

² MOL Regesta decimarum – Borsod megye (Mohy járás) 1616, 1619, 1623, 1631/33/35

³ MOL Regesta decimarum – Borsod megye (Mohy járás) 1605, 1615, 1616

⁴ Borsod Megyei Levéltár – Törvényszéki iratok: Spec. XIII. fasc. VII. fr. 47. és 178.

ELEK JAKAB

Elek Mihály fiaként 1570 körül születhetett Görömböly faluban. Apja a gazdálkodás mellett végzett szőlőművelésből meggazdagodott jobbágy volt.

Elek Jakab az 1590-es évek közepén vehette feleségül egykori szőlőföld szomszédjuk, **Gyarmathy Imre** lányát, **Katalint**. Az 1627-es nemesi oklevél szerint **négy gyermekük** érte meg a felnőttkort: **János, Imre, Erzsébet és Ilona**.

1598-ban kezdett önállóan gazdálkodni, ekkor jelent meg neve először egy sajoszögedi gabona- és egy aranyosi bordézsmajegyékben. Valószínűleg Sajószögeden laktak, Aranyoson pedig mint extraneus szőlőtermelő adózott.

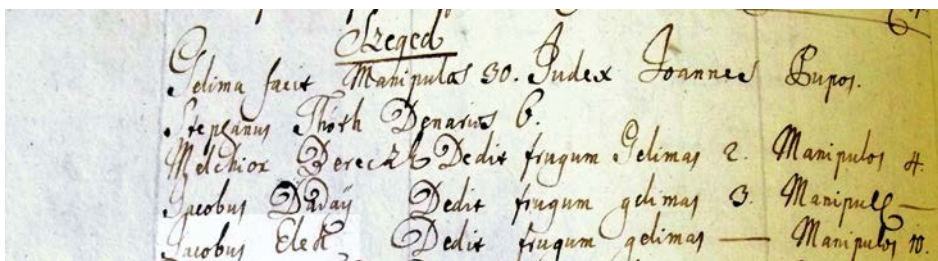
1598 és 1616 közt Elek Jakab nevével egyetlen összeírásban sem találkozhatunk. Nem tudni hogyan éltek, és mit csináltak. 1599-ben leégett Sajószögéd, innen bizonyára visszament a család Görömbölyre, Elek Mihályékhoz. Valószínűleg közösen gazdálkodtak testvérel, így csak Mihályt írták össze.

1609. február 3-án szerepelt viszont egy bizonyos „Zerentsiensis” (szerencsi) Elek Jakab Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvében:⁵

Bacsó (Batsio) Istvánné asszony a Zerentsiensis (szerencsi) Elek Jakabbal szemben először felszólítva a 25 forint ügyében nem jött el.

Szerencsen élhetett talán azokban az években ősünk szőlőtermelőként? Az is lehet persze, hogy katonaként részt vett valahol a török elleni harcokban.

1615-ben Sajószögéd, a sokáig lakatlan puszta újratelepült. Elek Jakab visszaköltözött és az első összeírásban már ott szerepelt az adózók között:⁶

Részlet az 1615. évi sajoszögedi dézsmajegyzékből

1616-ban is összeírták, ekkor testvérel (?) Elek Miklóssal együtt. Ezután újabb 10 év fehér folt következik életükben, amikor ismét semmi nyom róluk. Talán hadbavonult, és részt vett a 30 éves háborúban a császári sereggel – vagy egyszerűen csak adómentesen gazdálkodott földesura jóvoltából.

⁵ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár forráskiadványai 36. – 2005 Debrecen

Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei 1608/1609 (a 139. oldalon: jk. 290/4.)

⁶ Heves Megyei Levéltár – Egri Érsekség Gazdasági Levéltára XII-3/c: III. classis

- Papi tizedre vonatkozó iratok (1615 szegedi dézsmajegyzék)

A birtokadománnyal járó nemesítések korszaka a 16. századra véget ért. A király immár csak személyében nemesítette a kedvezményezettet: *armálist* (címeres nemeslevelet), adott az addigi jobbágyoknak. A nemesítésnek mégis volt „haszna”: egyrészt az általa művelt föld adómentessé vált, másrészt szabad marhakereskedelemre jogosított. Emellett vásárolhatott saját tulajdonú nemesi birtokot, vagy kedvezőbb feltételekkel gazdálkodhatott a jobbágyföldön.

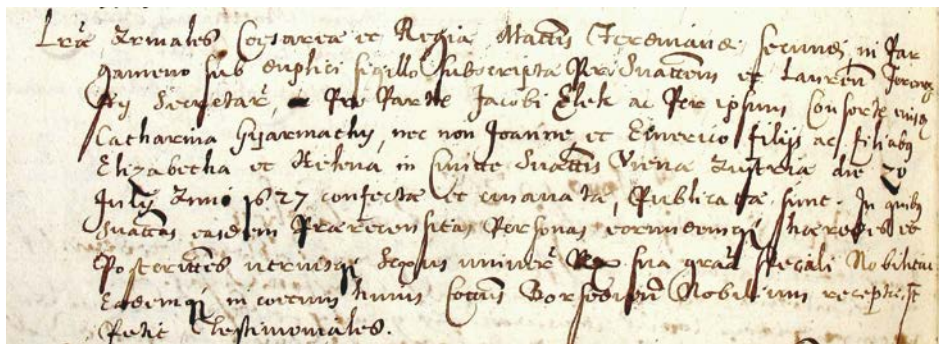
Elek Jakab 1627. július 20-án nemesi címet kapott II. Ferdinánd királytól. A Bécsben kiadott nemesi oklevelében nem szerepelt, hogy a címet vajon mivel érdemelte ki. Nemességszerzése (akárcsak sok más jobbágyé ebben az időszakban) háromféle úton történhetett:

- valamilyen hadi tette jutalmául (ez a legromantikusabb az utódok számára)
- magát kiváltó gazdag parasztként a pénzsűkében lévő földesurától
- földesura révén, apjának és jómagának több évtizedes hűséges szolgálataiért

Elek Jakab esetében kora (kb. 55 éves volt) azt sugallja, hogy nyilván nem harctéri hősiességéért kapta, hanem tehetős jobbágyként kiváltotta magát.

1628. június 24-én a nemeslevelet Borsod megye közgyűlése Edelényben kihirdette, és ezzel a családot hivatalosan a vármegye nemesei közé fogadták. A latin nyelvű bejegyzés Borsos Márta által 1986-ban magyarra fordítva:⁷

Közhírré tétetett császári és királyi felség, II. Ferdinánd pergamen kettős pecsétje alatt Őfelsége és Ferenczy Lőrinc kancellár aláírásával Elek Jakab és hitvese Gyarmathy Katalin, továbbá fiai: János és Imre, leányai: Erzsébet és Ilona részére Őfelsége városában Bécsben, Ausztriában 1627. évben, július 20-án kiadott nemesi levél, amelyben Őfelsége az előbb említett személyeket, örökösüket, valamint mindkét nembeli valamennyi utódukat különös kegyből megnemesíti, és őket ezen Borsod vármegye nemesinek sorába fogadni határozta. Kérnek bizonyáglevelet.

Elek Jakab nemességének latin nyelvű bejegyzése a közgyűlési jegyzőkönyvben

⁷ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 501. a.) 4. kötet - 806. o.

Az okleveleket mindig a Királyi Kancellária állította ki, az 1600-as évek elején már szinte „nagyüzemi” módon. A „formanyomtatványba” csak az új nemes nevét és a címerleírást kellett bejegyezni, legtöbbször a lakóhelyét sem közölték. A nemesítést mindig a hűség és a hűséges szolgálat jutalmaként tüntették föl, és többször kifejezték azt az óhajt, hogy a király elvárja a jövőben is az illető hűségét.

A címerben nem szerepel semmi olyan jelkép, mely (pl. a török elleni) harcokra utalna. **A heraldikai daru a becsület, a hűség jelképe, utal az őrző/védő szerepe is.**

Számos nemesi címerben találjuk az őrdarut, amint egy lábon állva, a másikban ujjai között követ vagy göröngyöt tart, hogy még elalvása esetén is a leeső kő zaja fölriassza a pihenő csapatot és újabb őröket állítson.

A követ tartó darumadár arra is utalhat, hogy az illető egykor védő szerepet töltött be. A heraldikában a határvédők, a várvédők jelképe lett.

Jelen esetben azt is tükrözheti, hogy évtizedekig hűségesen szolgálta földesurát, nemegyszer megvédve a nemesi birtokot.

A nemeslevél sajnos nem maradt meg, de szövege ismert.⁸

1793/94-ben a hódmezővásárhelyi Elek András és Elek Sándor kérelme során a Csongrád vármegye nemesi közgyűlése igazolást kért.⁹

Az igazolást, amely a nagykaposi Elek István 1744/46-os ungvári nemes-ségigazolási eljárása alapján készült, Ung megyéből megkapták.

Ezekből az iratokból az Elek család történet 1627–1793 közti időszaka kiderül, a hiteles, pontos leszármazási adatokkal együtt. És benne van a címeres nemeslevél teljes szövege is: → → →

⁸ Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai: Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) – Elek család

⁹ Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai: Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.) - 1793.07.16./59/113

A NEMESLEVÉL SZÖVEGE

(Borsos Márta fordítása latinról – 1986)

Mi, második Ferdinánd, Isten kegyelméből a rómaiak örökös választott császára, Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Ráma, Szerbia, Halics, Lodoméria, Kunország, Bulgária stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabantia, Stiria, Karintia, Carniola hercege, Morvaország őrgrófja, Luxemburg, Alsó- és Felső-Szilézia, Wirthenberg és Théka hercege, Svévia fejedelme, Habsburg, Tiroi, Ferretum, Kiburg és Goritia grófja, Alsatia tartomány grófja, a Szent Birodalom, azonfelül Anasum, Burgovia, Alsó- és Felső-Lusatia őrgrófja, a szlavóniai hajó- és sókikötő őrgrófság ura stb.

Jelen levelünk által adjuk emlékeztetőül mindenkinek, akit illet, hogy mi, egyrészt számos hívünk felségünk elé terjesztett alázatos kérésére, másrészt pedig figyelve és megfontolva szabados hívünk Elek Jakab hűségét és hű szolgálatait, amelyeket előbb országunk, Magyarország Szent koronájáért, majd felségünk irányába különböző helyeken és időben hűségesen tett és nyújtott, és ígéri, hogy a jövőben is tenni és nyújtani akar, egyrészt tehát ezért, másrészt pedig királyi kegyünkől és bőkezűségünkől, amellyel a számunkra és a keresztény birodalom, számára érdemeseket és a jelesség ápolására törekvőket isteni elődeink, Magyarország egykori királyai példáját, követve azoknak jelességük biztos jegyeit szoktuk adományozni, amely nagyobb teljesítményekre ösztönözheti őket,

ennélfogva ugyanazt az Elek Jakabot és általa feleségét, Gyarmaty Katalint, fiait - Jánost és Imrét, lányait - Erzsébetet és Ilonát a nemtelen rendből és állapotból, amelyben eddig állítólag álltak, királyi hatalmunk teljességéből és különös kegyéből kiemelve Magyarország és a hozzá kapcsolt Részek igaz és kétségtelen nemeseinek társaságába és sorába számítandónak és írandónak határoztuk.

Jóváhagyjuk és biztos tudásunkkal és megfontolt lélekkel megengedjük, hogy Ők maguk, örököseik és valamennyi mindkét nembeli utódaik mostantól s jövőben, az elkövetkezendő és örök időben mindig mindazon kiváló és változatlan kegyel, méltósággal, engedelemmel, kiváltsággal és szabadsággal és joggal, amelyekkel az említett Magyarországunk és a hozzákapcsolt Részek többi régi, igaz és kétségtelen nemesei eddig jog vagy szokás szerint éltek és élni fognak, amelyeknek örültek és örülni fognak, azokkal élhessenek, azok gyümölcseit élvezhessék, azoknak örvendezhessenek.

Ennek az irányukba nyújtott kegynek és szabadságnak a bizonyosságául, az igaz és kétségtelen nemesség jeleként ugyanannak az Elek Jakabnak és általa a fentebb név szerint felsorolt személyeknek, azok örököseinek és valamennyi mindkét nembeli utódaiknak kegyesen adtuk és adományoztuk ezt a címet illetve a nemesség jelvényét,

tudniillik a vörös színű álló vitézi pajzsot, amelynek alját zöld hármashalom foglalja el, ennek közepén a legkiemelkedőbb részén ép természetes színben és zárt szárnyakkal ábrázolt daru áll jobb lábán, baljában gömböt tart és őrszemhez hasonlóan a pajzs jobb oldala felé fordul, a pajzson fekvő zárt, vitézi sisakot királyi koronából kinövő két fekete sasszárny díszíti, a pajzs széleit a sisak tetejéből vagy csúcsából az egyik oldalán arany, a másikon kék színű foszlányok vagy szalagok övezik azt szépen díszítve, amiatt mindezek jelen oklevelünk elején vagy fő helyén festő kezével és művészetével saját színeiben ábrázolva van.

Elhatározzuk és biztos tudásunkkal és megfontolt lélekkel megengedjük, hogy ők maguk mostantól a jövőben örökké és mindig ugyanezt a címert illetve a nemesség jelvényeit az említett Magyarországunk és a hozzákapcsolt Részek más nemesi módjára ugyan azokkal a változatlan jogokkal, kiváltságokkal, engedelmekkel, szabadságokkal, amelyekkel azok a természet vagy a régi szokás szerint éltek, amelyeknek örültek, azokkal éljenek, azoknak örüljenek, hordhassák és viselhessék.

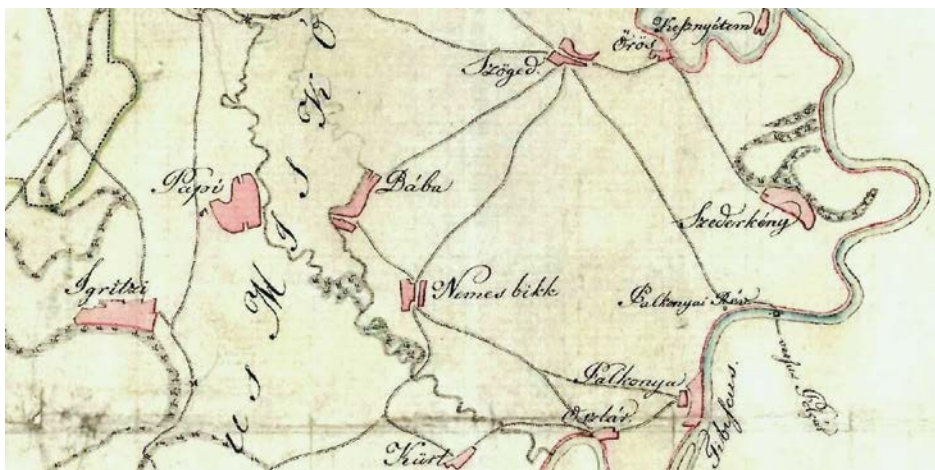
Akarjuk és elrendeljük, hogy bármilyen harcban, csatában, ütközetben, lándzsajátékban, lovagi tornán, párbajban, párviadalban, és minden egyes és bármilyen vitézi és nemesi ütközetben pecsétjeiken, takaróikon (vitorláikon), kárpitjaikon, aranyaikon, gyűrűiken zászlóikon, pajzsaikon, sátraikon, házaikon, és sátraikon, általában pedig bármilyen dolgaikban és tetteikben valódi, régi és hamisítatlan nemesség címe alatt, amellyel bármilyen rendű, rangú, állású és méltóságú emberek mutatkoznak, őket és örökösüket és mindkét nembeli utódaikat is mindazokkal jelöltnek és díszítettnek mondjanak, nevezzenek, tekintsenek és számítsanak. Azokat hordhassák, viselhessék, azokkal örökké élhessenek, azok gyümölcsseit élvezhessék, azoknak örvendezhessenek, ők, örökösük és valamennyi mindkét nembeli utódaik. Sőt nemessé tesszük, adjuk, adományozzuk jelen oklevelünk erejével.

Ennek a dolognak az emlékezetére és örök erejére kegyelmesen adjuk és átengedjük jelen titkos függő pecsétünkkel – amelyet, mint Magyarország királya használunk – megerősített oklevelünket ugyanannak az Elek Jakabnak, általa feleségének Gyarmathy Katalinnak, fiainak, Jánosnak és Imrének, lányainak, Erzsébetnek és Ilonának, örökösüknek, már megszületett és ezután születendő valamennyi mindkét nembeli utódaiknak.

Kelt Bécsben, 1627. július 20-án.

ELEK JAKAB CSALÁDJA NEMESBIKKEN

A falu a korai Árpád-korban jött létre. Borsod megye déli részén a Tisza, Sajó és Hejő háromszögében terül el – Szederkény, Kisfalud, Palkonya, Oszlár, Tarján, Bába, Papi és Parasztbikk helységektől körülveve.

Nemesbikk és vidéke egy 18. századi térképen a MOL térképtárából (S12 No. 0583)

1221-ben Bicc alakban fordult elő először (a Várad Regestrumban) a község neve. A falu az Örösúr-nemzetség birtoka volt, akik 1292-ben eladták birtokrészüket rokonuknak Ukleleu (Öklelő) Jánosnak és Mihálynak. Ekkor Byk a helység neve és összefüggött az Örösúr-nemzetség másik birtokával, az azóta elpusztult Hejeuteu (Hejőtő) községgel. Az 1332–37 közti pápai tizedjegyzékek szerint 4-6 garast fizetett, tehát egyháza már fennállott.

Az 1347. évi osztályos egyezség alkalmával egy oklevél Bikknek említi.

Az 1400-as években homo regius-ként, tanúként, szomszédként, szerepeltek az oklevelekben a Byk-i családok tagjai.

1442-ben az Örösúr-nemzetség kihalása után Daróci Tibold fiai az egész környéket elfoglalták, majd jogaikban Hunyadi János megerősítette őket. A falu földesurai a következő száz évben jobbra a Byk-i család tagjai voltak.

A 16. századtól rengeteg oklevél maradt fenn, amelyekből a falu sorsa végigkövethető. Ezek jobbra birtokháborítással és új birtokosok beiktatásával kapcsolatos ügyek. Nemesbikkben a Sennyei és Bikki család bírta a legtöbb portát, de egyre több (kisebb) birtokos is szerzett földet a faluban. Nemes-Byk curiális falu lett, szinte csak kisnemesek, illetve az ő jobbágyaik lakták. Ezek a kisbirtokos családok maguk művelték a földet, legfőljebb 1-2 jobbágyuk volt.

A 16. századi dézsmajegyzékek szerint a gabonatermelés mellett jelentős volt a faluban a juhtenyésztés, és sokan foglalkoztak méhészetrel is.

Parasztbikk néven vált ismertté Nemesbikkkel átellenben, a Hejő jobb partján egy másik falu. Ez az egykor önálló község eredetileg Hejőtő (Hejoteu, Heyeuteu) volt, de a tatárjáráskor elpusztult. Ezután újra népes falu lett, amit Parasztbikknek neveztek el. 1544-ben a törökök felégették, de gyorsan újratelepült. Az 1549-es dézsmajegyzék szerint Paraszt-Byken 16 jobbágy és 1 zsellér lakott, Nemesbyk-en (a kismemeseken kívül) csak 2 zsellér.

Mindkét falu lakossága már az 1500-as évek közepén felvette a református hitet. Az egyház tulajdonában lévő úrasztali kendőbe 1561. év van beleszöve.

1569-ben Perényi Gábor meg akarta szerezni a falut, de az itt élő 14 nemes sikeresen ellentmondott. 1572-től Senyei Pál vált több porta birtokosává.

A törököknek eleinte nem fizettek adót, később viszont egyre többet hajtottak be rajtuk. Az 1570-es török defterben Nemes Biken 11, Kis Parasztbiken 7 adózó háztartást írtak össze. A törökök által 1583-ban elpusztított Parasztbikk végleg a jobbágyoknak lett lakhelyévé.

1612-től Senyei Péter és Byky György, majd Rákóczy György fejedelem kedves embere, ifjú Senyei Péter lett a legnagyobb birtokos Nemesbikken.

1616-ban Senyei Péter Borsod megyei alispán tiltakozott, hogy földjét felszántotta az itteni többi birtokos.

1625-ben az itteni nemesek magukénak nyilatkozták Parasztbikket is, amely falut ekkor 15 jobbágy lakta.

1627-ben kapta meg Elek Jakab a nemességet, amit Borsod megyében 1628-ban hirdettek ki. Ezekon a tényeken kívül nem sok dokumentum maradt meg. Sem a vármegyei jegyzőkönyvből, sem a címeres nemeslevélből nem tudhatunk meg életéről semmit. Egy biztos, *armális* (birtokadomány nélküli) nemesítés volt, amit még a kancellárián vezetett Királyi Könyvekbe sem jegyeztek be. Sajnos nem derül ki az sem, hol élt a család. Az előzmények alapján vagy Sajószögeden, vagy Aranyoson, vagy Görömböly faluban lakhattak.

Az alábbi tényekről van dokumentum:

1630-ban Ns. Elek Jakab vizsgálatot kért, ügyvédek állított és kérte Dóry Ferenc szolgabírórt egy adósság behajtására.¹⁰ (a lakóhelyét itt sem írták...):

Prothocollō 5^a Pagina 5^m Anno. 1630.

*Nobilis Jacobus Elek procuratoris Constituit, et petit exequi
ti Franciscum Dory Judicum, cum Juratore quem habe
re poterit, ad executionem liquidū debiti.*

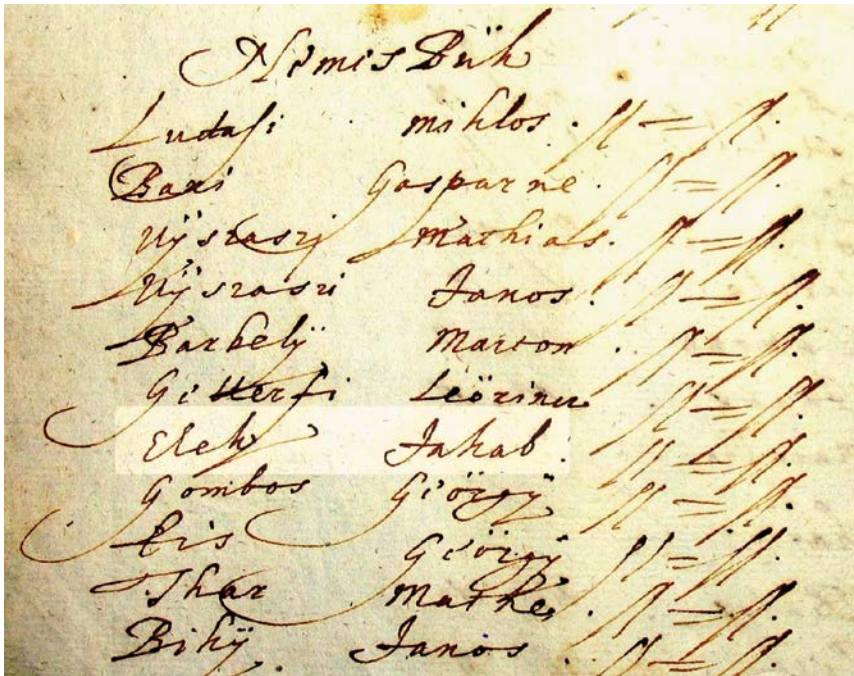
¹⁰ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 501. a.) 5. kötet - 5. o.

és Be nem jegyzett Törvényszéki iratok: Spec. XIII. fasc. XI. fr. 14.

1631-ben már biztosan **Nemesbük** laktak őseim, ugyanis korabeli dokumentumok szerint Sennyei Péter 100 forintért 3 nemes házhelyet zálogosított el, ebből egy házat földdel **Ns. Elek Jakab**nak.¹¹

1635-ben 11 itt lakó nemes portája került összeírásra. Nevük: Ludasi Miklós, Szűcs Mihály, Baxi Gáspár, **Elek Jakab**, Újszászi Mátyás, Újszászi János, Borbély Mátyás, Gellérfi Lőrinc, Ihász Máté, Szűcs György, Erős György.¹²

1638-as nemesi összeírás szerint Nemesbükben – birtokosok: Ludasi Miklós, Baxi Gáspárné, Újszászi Mátyás, Újszászi János, Borbély Márton, Gellérffy Lőrincz, **Elek Jakab**, Gombos György, Kis György, Thar Máté, Biky János.¹³

1638 – Elek Jakab a NemesBük-i összeírásban

1648-ban, a következő portaösszeíráskor Nemesbükben nincs Elek család, viszont **Parasztbük**ben tulajdonos volt (E. Jakab idősebb fia) **Ns. Elek János**.¹⁴

A következő évszázadokban, egészen az 1900-as évek elejéig (amikor a család kihalt) Ns. Elek Jakab leszármazottai Nemesbükben éltek. 1848-ig nemesi kiváltságokkal, utána kisbirtokosokként. (lásd: Függelék – 402. oldaltól)

¹¹ Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára – HML XII-1/23

¹² Conscriptiones Portarum – Borsod megye 1635 (MOL mikrofilm: 1647)

¹³ Borsod Megyei Levéltár – Nemességösszeírások (IV. A. 501. j. 13. kötet - 40. o. - Nemes Bük 1638)

¹⁴ Conscriptiones Portarum – Borsod megye 1648 (MOL mikrofilm: 1647)

NEMESBIKKRÓL NAGYKAPOSRA

Ns. Elek Jakab családjának további életéről nem sokat tudunk. A nemes-ségszerző **1640 körül halhatott meg**: egy 1642-es családi iratban már nincs szóróla, és nem szerepel az 1648-as nemesi portaösszeírásban sem.

Ns. Elek Jánosnak (E. Jakab idősebb fiának) 1648-ban Parasztbikken volt portája az összeírás szerint. A másik **fia, Ns. Elek Imre fiatalon meghalt 1635 körül. Özvegye kisebbik gyermekét, Jánost szabó vagy fazekas inasnak adta az Ungvár melletti Nagykaposra. Idősebb fia, Elek István Bikken maradt.**

Az 1744. április 24-én Ungváron kiadott *testimoniálisban* (bizonyoságlevélben), amelyet a nagykaposi Elek István nemessége ügyében adtak ki, szóról szóra be van írva egy (magyar nyelvű) irat, amiből az előzőek kiderültek.

Az 1642-ben írt nyilatkozat szerint a kaposi Elek János 60 forintért lemondott Nemesbikken lakozó Elek István bátyja javára az atyjától, néhai Elek Imrétől örökölt emódi szőlőjéről:

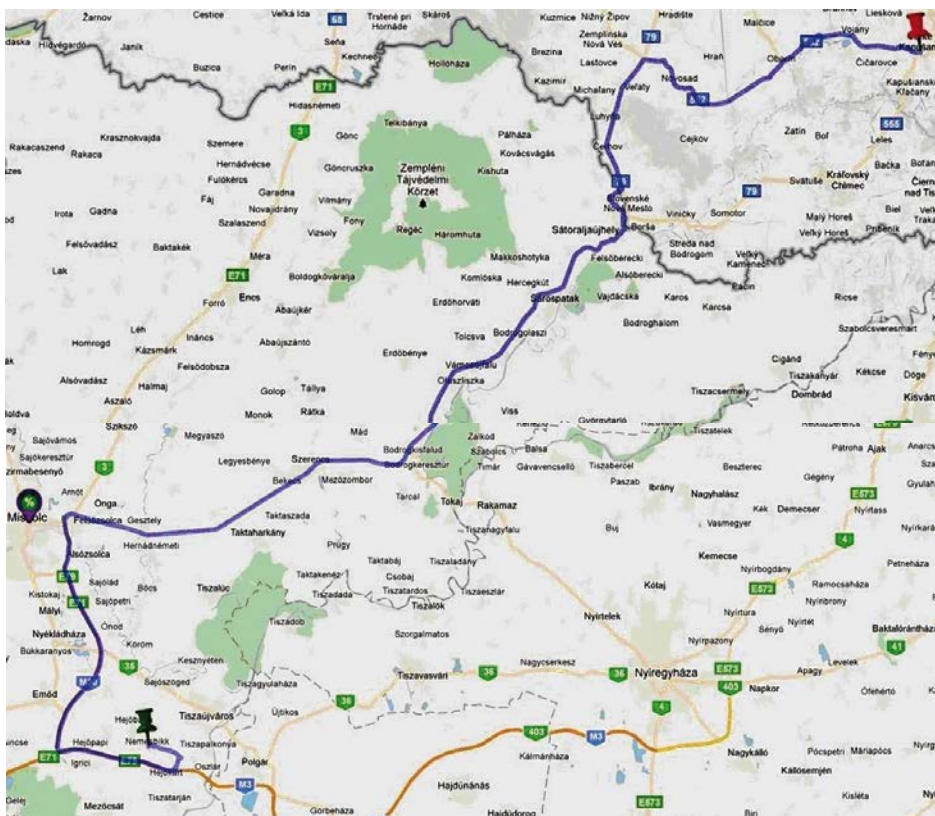
Én nemes Ung vármegyében Nagykapos városában lakozó Elek János adom tudtára mindeneknek akiknek illik ezen levelemnek rendiben, hogy én elszakadván nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helységiből mesterség tanulásnak kedvéért telepedtem meg ezen nemes Ung vármegyének felül is említett Nagykapos nevű helységében. Lévén pedig nemes Borsod vármegyének Emőd nevű helyiségének Előhegy nevű szőlőhegyen édes atyámtul néhai Elek Imre uramtól álló egy darab szőlőcském, melyet is miokátul fogva onnan elszakadtam, mindenkor kapnák nemzetes Elek István bátyám uram mindez ideig mostanába pedig már én is gazdaságomat akarván indítani, adtam és per manus mindjárt is bocsátottam kezibe Nemesbikken lakozó nemzetes Elek István bátyám uramnak és két ágon lévő maradékinak hatvan forintokban, No. 60. Olyan kondícióval, hogy amely szőlőt említett bátyám uram és maradéki mindaddig bírassák, és hasznát vehessék, ameddig ezen felül specifikált summát vagy én magam, vagy maradékim le nem tesszük. A kiváltásnak idejére pedig obszerváltassék Szent Gergely pápa napja, olyan okkal, hogy akkoron is megbecsültessék a szőlő nemes vármegye szolgabírája által, és hogyha valamivel többet fog becsültetni a szőlő a mostani summánál, tehát azon felül menő summát tartozzam én, vagy maradékim megfizetni, másként bátyám uram sem tartozzék kibocsátani.

Hogyha pedig a mostan felvett summánál kevesebbre becsültetik a szőlő, tehát akkor a mostan felvett summát bátyám uram is tartozzék felvenni annak a becsűnek defalcatiojával, a törvényes... .pedig magamra és leszármazottjaimra felveszem.

Tartozván sokszor említett bátyám uramat minden törvényes impetitorok ellen evincálni és megoltalmazni magam költséggemmel és fáradságommal, melynek nagyobb bizonyosságára adtam ezen magam keresztvonással megerősített contractus leveletem. dátum Emőd 8.-a február 1642.

Elek János maga keze X vonása, pecsétje.

Bihari István emódi ügyvéd, Szilágyi András, Szentimrei András és Kéri János.

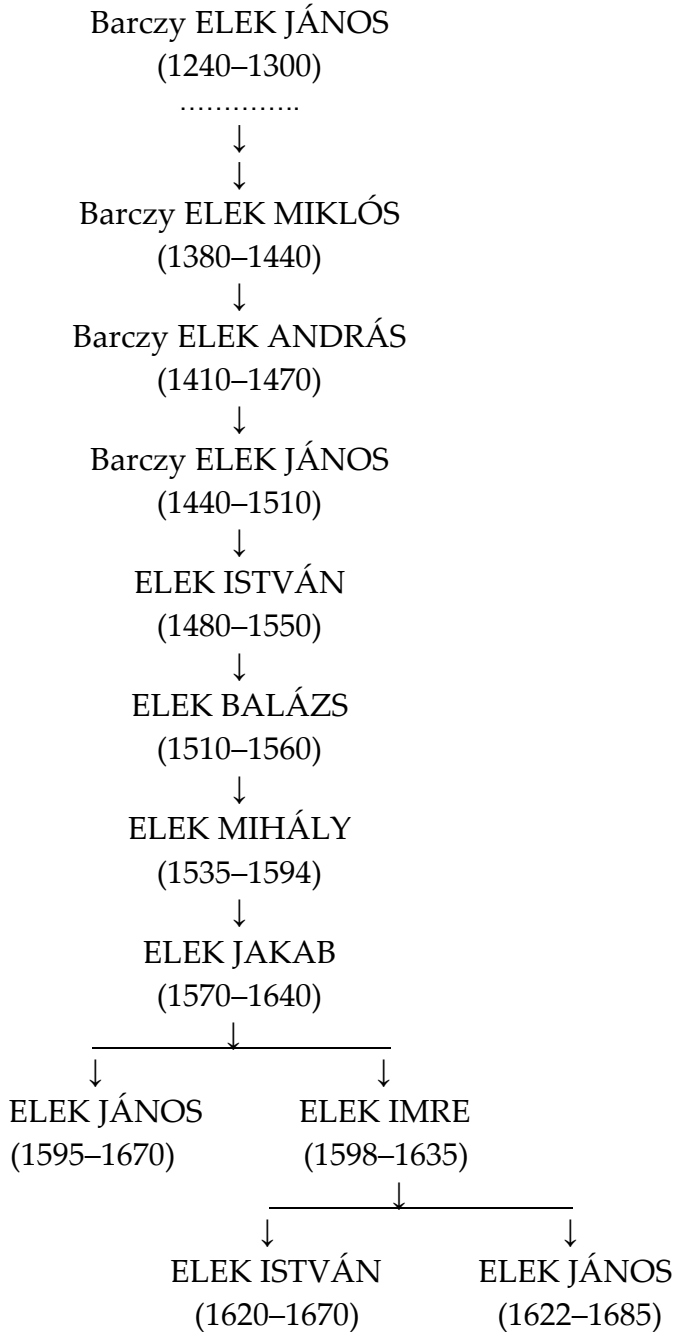
A Borsod megyei Nemesbikkről – az Ung megyei Nagykaposra (kb. 180 km)

Nagykapos és környéke 1740-ben (Országos Széchenyi Könyvtár térképei: TK 1087)

AZ ELEK CSALÁDFA KEZDETEI

(oklevelekből és összeírásokból következtetett születés- és halál időpont)

4. fejezet

CSALÁDUNK UNG MEGYÉBEN, NAGYKAPOSON (1600-) 1635–1739

UNGVÁR

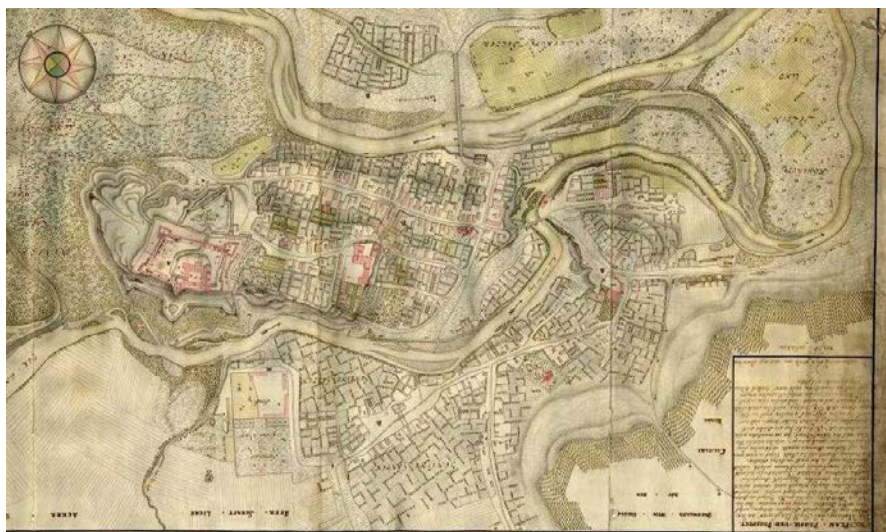
Az Ung folyó mellett elterülő ősi magyar város a szlovák határ közvetlen közelében fekszik, jelenleg Ukrajna része. A Kárpátalja központja és legnagyobb városa, mintegy 115 ezer lakosával.

Az Árpád-házi időkben már végvár volt. A tatárjárás után tönkrement erődöt 1320-ban a Drugeth család újjáépítette. 1430-tól szabad királyi városi rangot kapott. A 16–17. században az egyik legjobban megerősített vár volt.

Vályi András („Magyar országnak leírása...” című művéből – 1796):

UNGVÁR VÁRA, és Városa, Ungvarinum.

Jeles hegyetskén épült Vár, és alatta az elegendő lakosú Város Ungvár Vármegyében, földes Ura a' Királyi Kamara, 's mások is bírnak benne, lakosai katolikusok, és ó hitűek, 's kevés másfélék; fekszik Ung vizétől körülvéttetve, Kassához 9 mértföldnyire. Virágzott vala e' Vár 1600 esztendő után, 's a' hajdan nevezetes Homonnai Druget Nemzettség által jelesen meg is erősítettett. Ostromoltatott pedig idősb Rákóczi György által, és 3 e' Várból szemlélhető más szomszéd Várai általa el is rontattak. Azután Tökölyi' népe által is kétszer ostromoltatott, 's elég vitézül óltalmazák vala akkori őrzői. A' Jésuitáknak vólt épülettyük Lippai Érseknek segedelmével építettett, ámbár első Jóltévőjök itten Homonnai Druget Nemzettség vala. 1776-dikban néhai M. TERÉZIA Királyné által a' Munkátsi Püspöknek ajándékozottatott birtokjok, ezen kívül 7000 for. Templomra, 24000 forint pedig egyéb épületekre. Oskolájok az előtt is nevezetes vala. Diszesítik e' Várost a' püspöki épületen kívül a' Vármegyeháza, gazdagítyák pedig lakosait jó, és kies vidékje, 8 népes vásárjai, és a' kézi mesterségeknek, 's gazdálkodásnak folytatása; határja jól termő, vagyonnyai külömbfélék, bora elég nevezetes, piatza van.

MOL Kamarai térképek – 1763 Ung vára és városa (S11 No. 0192)

NAGYKAPOS

A trianoni békediktátum után Szlovákiához csatolt város az Ung és a Latorca folyók között fekszik – a Nagymihályi járásban. Kassától 72 km-re délre, Ungvártól 18 km távolságra délnyugati irányban helyezkedik el.

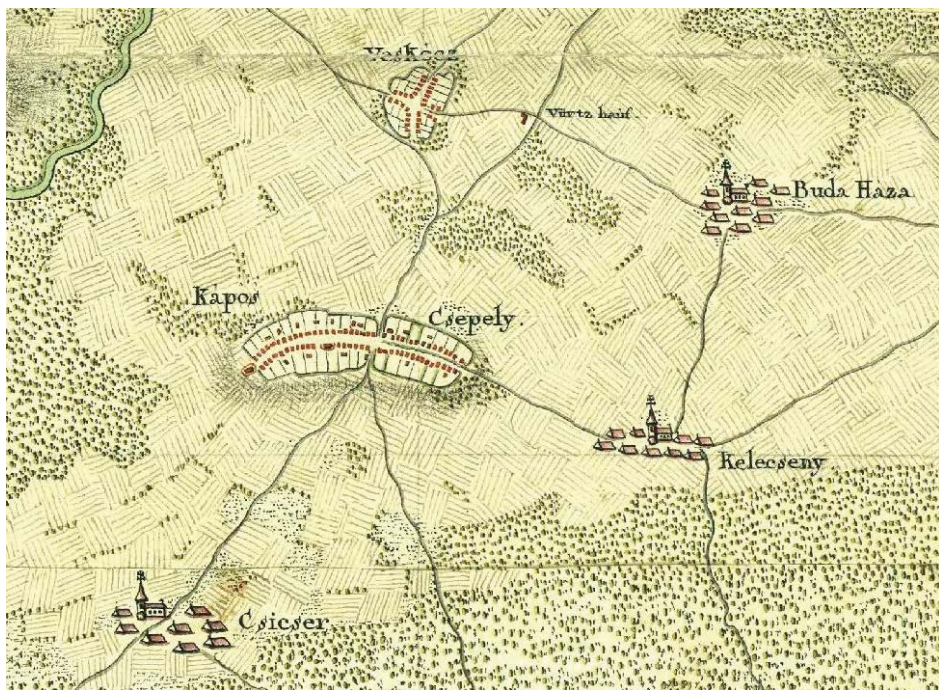
Négy, egykor önálló, majd fokozatosan összevont és egybenőtt községrészből (Nagykapos, Kiskapos, Csepely és Veskóc) 1914-ben jött létre. 1920-ban először a *Kapušany*, majd 1927-ben a *Velké Kapušany* nevet kapta.

1910-ben az akkor még színmagyar kisvárosnak 1222 lakosa volt, de 1941-ben is 2588 volt magyar anyanyelvű a 2686 főből. A 2001-es népszámlálás szerint 9760 lakosának 57%-a (5561 fő) még mindig magyar nemzetiségű.

Vályi András 1796-ban megjelent „Magyar Országnek Leírása...” című művében (az ország helységeiről) ez olvasható:

KAPOS. Kis, és Nagy Kapos.

Két magyar faluk Ungvár Várm. földes Urak a' K.[irályi] Kamara, lakosai katolikusok, és reformátusok, fekszenek Csicszerhez nem meszsze, mellynek filiáji, földgyeik jók, fájok, réttyek, legelőjük bőven, makkoltatások hasznos, a' sertés hús itten igen oltsó.

MOL Kamarai térképek – 1765 Ung megyei térképrészlet (S11 No. 0192a)

NAGYKAPOS

Feltehetően a 11–12. században jött létre, kereskedelmi útvonalak kereszteződésénél. 1214-ben, II. András király adománylevelében a leleszi *konvent* (egyházi végrehajtó szervezet) birtokai közt említi Copus-t. 1329-ben Eghazas Kapos, 1347-ben Kapus, 1392-ben Kapuus, 1400-ban Egyhazas-Kapus a neve. A Nagykapos elnevezés 1412-től ismert. 1417-ben már *oppidum* (vásártartási jogú mezőváros), 129 portájának túlnyomó többsége a homonnai Drugeth családé volt. 1533-ban Ferdinánd király visszaadta a leleszi konventnek. Később rész-birtokosai a Vékey nemzetség, de számos kisnemes is élt a városban.

Nagykapos sokáig Ung-megye székhelye volt, Ungvár csak később vette át ezt a szerepet. A 16. században tapasztalható gazdasági fellendülés Kapos ipari fejlődését is magával hozta. 1525-ben a szabók, 1608-ban a cipészek, 1665-ben a csizmadiák alakítottak céheket („Magyar Néprajz III. kötet – Céhes kézműipar kezdetei”). A 17. században már fazekas-műhelyek is létre jöttek.

Fontosságát az is kiemelte ebben a korban, hogy Ungvár mellett itt is volt megyei törvénykezés (mai szóval bíróság működött), és néha megyei közgyűléseket is tartottak. A szombati vásárokon hirdették ki és hajtották végre nyilvánosan a megyei gyűléseken hozott büntetőjogi ítéleteket.

A kurucháborúk alatt és után népessége nagyon meggyérült, céhei megsemmisültek és portaszáma is lecsökkent, de teljesen nem néptelenedett el.

1715-ben 39 családfőt írtak össze, akik közül 37 mezővárosi polgár (köztük 8 csizmadia, 7 varga, 7 szabó, 3 fazekas) és 2 zsellér volt. Kiskaposon 8 jobbágycsalád élt. 1720-ban Nagykaposon 43, Kiskaposon 13 család lakott.

Nagykapos ősi, 14. századi gótikus templomát az 1500-as évek közepén elfoglalták a többségbe került reformátusok. 1730-ban a katolikusok visszavették a romos templomot, amely ezek után rövidesen elpusztult. A jelenlegi, új református templomot 1750 körül kezdték építeni, és 1787-ben szentelték fel.

KISKAPOS (A mai Nagykapos város nyugati része volt egykor)

Nevében leginkább a koraközépkori gyepűkapu sejthető benne. Kiskapos csupán a 15. századból jegyzett, mint önálló település. 1464-ben bukkan fel először egy okiratban a neve, akkor a leleszi prépostságé volt.

CSEPELY (A mai egységes város keleti széle képezi egykori magját.)

Már az 1214-re keltezett leleszi alapítólevélben is olvasható a *Chepel* megnevezés, amely később a mai formában állandósult. Neve talán személynévből származik, valószínűleg szláv eredetű.

VESKÓC (területileg ma is különálló községrész, a várostól északkeletre.)

Neve először *Viskolch* formában 1331-ből ismert. A későbbi névalakok (*Veskoch*, *Wezkulch*) már inkább a mai, ismert és elfogadott formát rögzítik.

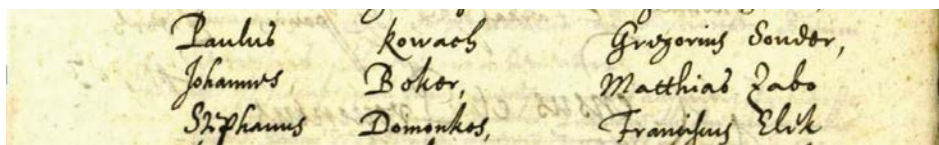
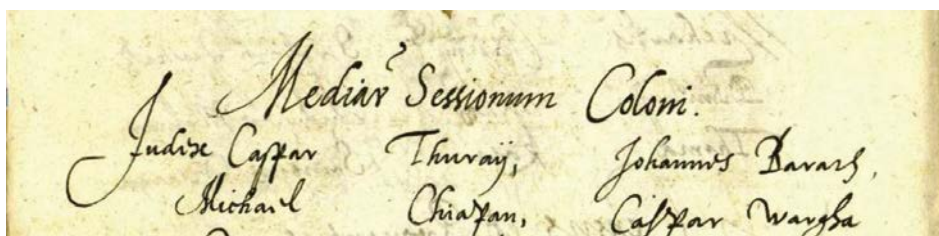
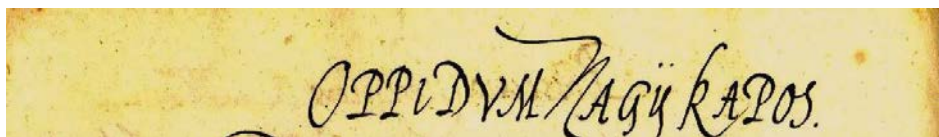
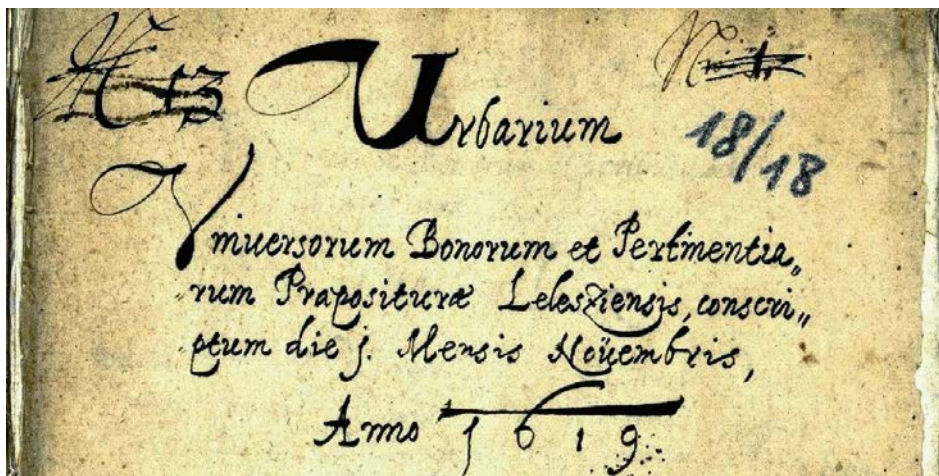
AZ ELEK CSALÁD A NAGYKAPOSI ÖSSZEÍRÁSOKBAN és Ungváron (1619–1788)

- 1619 – Urbaria et Conscriptioes 18:18 Elek Ferenc
- 1621 – MOL Városi vegyes iratok R314 Elek Ferenc szerrel járó bíró
- 1631 – MOL Városi vegyes iratok R314 Elek Ferenc esküdt bíró
- 1644 – Regesta Decimarum Ung megye Elek János
- 1677 – Regesta Decimarum Ung megye Elek Ferenc, Elek György, Elek István
Ungváron Elek Imre
- 1678 – Regesta Decimarum Ung megye Elek Ferenc, Elek György, Elek István
- 1682 – Urbaria et Conscriptioes 18:19 Elek Ferenc, Elek János, Elek György
- 1684 – Urbaria et Conscriptioes 66:29 Elek Ferenc + 2 fiú, Elek János desert,
Elek György + 1 fiú, Elek István + 1 fiú
- 1685 – *U et C 88:66 – Ungvár Elek Imre paraszt*
- 1688 – Regesta Decimarum Ung megye Elek István, Elek Ferenc
- 1689 – Regesta Decimarum Ung megye Elek István, Elek Ferenc
Ungváron Elek Imre
- 1690 – Regesta Decimarum Ung megye Elek István, Elek Ferenc, Elek György
- 1690 – *U et C 63:22 – Ungvár Elek Imre (fia nincs)*
- 1691 – Regesta Decimarum Ung Elek István, Elek Ferenc, Elek György
- 1691 – *U et C 63:23 – Ungvár Elek Imre (colonicat servit)*
- 1692 – Regesta Decimarum Ung Elek Ferenc, Elek György,
Elek György özvegye, Elek (es) István,
- 1693 – Regesta Decimarum Ung Elek Ferenc, Elek György, Elek István
- 1696 – Regesta Decimarum Ung Elek Ferenc, Elek János
Conscriptioes Portarum Elek György
Ungváron Elek Imre
- 1701 – *U et C 115:27 – Ungvár Elek Imre*
- 1705 – MOL Városi vegyes iratok R314 Elek István, Elek Ferenc
- 1711 – *U et C 115:32 – Ungvár Elek Imre (colonicat servit)*
- 1715 – Országos összeírás Elek János szabó (sartor)
- 1718 – Urbaria et Conscriptioes 105:3 Elek Ferenc + 1 fiú, Elek János + 1 fiú
- 1720 – Országos összeírás Elek János, Elek Ferenc
Kiskapos: Elek Ferenc extranei
Szeredne: Elek János extranei Nagykaposról
- 1720 – *U et C 167:27 – Ungvár Elek Ferenc taxás*
- 1723 – *U et C 63:33 – Ungvár Elek Imre telke volt régebben*
- 1752 – *U et C 72:41 – Ungvár Elek István (fia nincs)*
- 1754 – Catalogus nobilium Ung megye Elek István nemes
- 1763 – *U et C 157:63 – Ungvár Elek István özvegye, Elek Mihály*
- 1772 – Departementum Urbariae Elek István nemes
- 17.. – Urbaria et Conscriptioes 7:79 irreg. Elek János nemes, bíró
- 1776 – *U et C irreg. 3:40 – Ungvár Elek István, Elek Ferenc*
- 1788 – Urbaria et Conscriptioes 3:8 irreg. Elek János nemes

CSALÁDUNK NAGYKAPOSON

1619. november 1. – *Urbarium* (összeírás) a Leleszi prépostság javairól:¹

Sessiós (= telkes) jobbágyok, zsellérek, nemesek (mindhárom) név szerint. *Deserták* (= elhagyott porták). *Cenzus* (= kötelezően beadandók): készpénz, kenyér, zab, tyúk, tojás, kappan. Igásállattal rendelkezők robotja, gyalogrobot. Terménytizedek ősziékből és tavasziakból. Szőlők után borszolgáltatás.

Az első nagykaposi dokumentum, melyben Elek név (Franciscus) szerepel

¹ MOL Urbaria et Conscriptioes – Ung megye, Nagykapos mezőváros (UC 18:18)

Az 1619-es adóösszeírásban szereplő **Elek Ferenc** a régi városi iratok szerint² 1621-ben „szerrel járó bíró”, **1631-ben*** pedig „esküdtbíró” volt:

**Mi Nagy Kaposi Fő bíró Búza Mihály az én tizenkét esküdt urammal egyetemben, úgy mint Szarka György, Györmester István, Turi Gáspár, Radócsy Mihály, Szabó János, István Diák, Elek Ferenc, Juhász Ferenc, Mészáros István, szerrel járó bíráim Kovács Tamás és Györmester Péter aggyuk emlékeztetőül mindenek, akinek illik, jelen voltuknak és ennek utána következő jövőinknek, mielőttünk két vér szerint való atyafiuk Bőse Erzsébet és Bőse Kata feladván előttünk, hogy attak volna ősüktől maradt két darab szántóföldet, ugyan itt, Kaposi mezőn Bőse Annának és Barát Jánosnak maradékival együtt örökre fiúrul fiúra, nemzetségről nemzetségre megmásíthatatlan képpen magyar negyven forintokért, mit osztott atya fiának, mert ősöktől maradt örökség, a harmadikat pedig szabadon bírhatja, mely földnek Balog Mihály fölül szomszédja, a végítől pedig Vincze István.*

Városnak pecsétje alatt megiratott

Anno Millessimo sescenti triginta unam

Ps: mely földekre áldomásul hozott 2 forintért bort

Ez az **Elek Ferenc, biztosan rokonunk volt**, valószínűleg Elek Jakab testvére vagy unokatestvére lehetett. És talán azonos az 1599-ben a Borsod megyei Kisfaludon összeírt Elek Ferencsel, akinek nevével Borsodban többé nem találkoztunk. Nyilván az 1600-as évek elején költözött Kaposra, mert 1619 előtt nem volt Elek nevű az Ung megyei összeírásokban.

Elek János bizonyára nem véletlenül, hanem a rokoni kapcsolatok miatt került a Nemesbikktől mintegy 180 km távolságra lévő Nagykaposra mesterséget tanulni, hiszen a közeli Miskolcon is lehetett volna inas. János a nemesség-szerző Elek Jakab unokája volt. Apja, Elek Imre valószínűleg 1635 körül halt meg Nemesbikken. Özvegye az akkor 12–13 éves kisebbik fiát, Jánost Nagykaposra küldte. Az idősebb fiú, István otthon maradt, és rokonai segítségével a nemesbikki birtokon gazdálkodott, emellett művelte az emódi szőlőt is.

Egy **1642-es** keltezésű magyar nyelvű bizonyáglevélből derült ki mindez, amely az 1744-es ungvári nemességigazolási ügy „melléklete” volt. Ezek szerint **Elek János** mesterség tanulása miatt **telepedett meg Kaposon**.³ Azt is leírta, hogy ekkor már indítani akarta gazdaságát, ezért 60 forintért lemondott Nemesbikken lakozó Elek István bátyja javára az atyjától, néhai Elek Imrétől örökölt emódi szőlőjéről.

1644-ben egy rendkívül részletes dézsmajegyzék készült Kaposon, amelyben már (sok más jobbággal együtt) **Elek János**, mint adózó neve is szerepelt.⁴

² MOL Városi Iratgyűjtemény R 314 – Nagykapos 1631 (15. cs. 2. tétel)

³ CSML Szentesi Levéltára – Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) – Elek család

⁴ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1644 (Oppidum Nagykapos)

A Nemesbikkáról Nagykaposra jött, majd itt megtelepedett **Elek János** 1642-ben már önállóan gazdálkodott. **Bizonyára szabó lehetett**, mert ennek a mesterségnek régi hagyományai voltak itt és sok szabó élt a kisvárosban. Már 1525-ben – elsők közt az országban – megalakult a céh, az 1600-as években pedig már fazekasműhelyekről is írtak Kaposon. Bármelyik mesterséget űzte, biztosan jól megélt – mert egyrészt az árut eladhatta helyben, vagy a környező települések vásáraiban, de akár a közeli Ung várában is.

Szabóműhely Jost Amman fametszetén (1568)

1644 és 1676 közti időszakból alig maradt fenn Ung megyei összeírás, ráadásul Nagykapos egyikben sem szerepel.

A további dézsmajegyzékekben viszont már nincs benne Elek János neve. Valószínűleg csak mesteremberként dolgozott, terménye alig lehetett.

1677-ben és 1678-ban a nagykaposi összeírásokban három fia: **Elek Ferenc, Elek György és Elek István** is megtalálható adózó családfóként, szinte egymás után felírva.⁵ Ugyanezekben az években **Ungváron** adózott **Elek Imre**, aki bizonyára János legidősebb fia volt.⁶

Elek János fiai az 1640/50-es években születtek, akiknek a névadása logikus: Imre édesapja után, Ferenc bizonyára az idős rokon után (akihez jött), István Nemesbikken maradt bátyja után, György pedig nyilván apósa volt.

1682-ben az összeírásban Nagykapon Elek Ferenc *judex* (a bíró), Elek János *desert* (nem adózik), Elek György és Elek István adózó családfő:⁷

Oppidum Nagykapus.

Nomina Cognomina.	Fily.	Vassa.	Prov.	Inuag.	Egri.	Pozij.	Orv.	Apr.
Franciscus Elek Judex								
Joannis Bófőrményi								
Seamus Bófőrményi								

Nomina Cognomina.	Pozij	Nomina Cognomina.	Pozij
Nicolaus Bófőrményi	2.	Micibán Lőrincz	
Stani Gabo R. h. ca.	1.	Stani Barabás R. h. ca.	4.
Seamus Bófőrményi	1.	Joannis Elek R. h. ca.	
Stani R. h. ca.	4.	Georgius Gabo	
Georgius Bófőrményi	1.	Paulus Gabo	3.
Ludas R. h. ca.	2.	Georgius Elek	
Seamus Bófőrményi	3.	Joannis Egri	3.
Seamus Bófőrményi	1.	Franciscus Gabo R. h. ca.	
Ludas Bófőrményi		Joannis Bófőrményi	
Joannis Bófőrményi		Seamus Elek	

Részlet az 1682-s nagykaposi összeírásból – négy Elek családfő nevével

⁵ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1677, 1678 (Oppidum Nagykapos)

⁶ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1677, 1678 (Oppidum Ungvár)

⁷ MOL Urbaria et Coscriptions – A leleszi prépostság javainak összeírása (UC 18:19)

1684. június 10. (Klobusiczky Ferenc konfiskált javainak összeírása)⁸
 ...Nagykapos oppidum – 83 jobbágy neve (fiaik és állatállományuk).
 20. oldal:

Oppidum Nagy Kapos.

<i>Nomen Cognomina</i>	<i>filij</i>	<i>Egri</i>	<i>bov.</i>	<i>vac?</i>	<i>juv.</i>	<i>ages</i>	<i>littora</i>
<i>Michael Keber</i>	-	-	6.	-	-	-	-
<i>Fransiskus Elek</i>	2	-	6.	2	-	-	-
<i>Konrad. Joannes Böffermey</i>	1.	-	4	1	-	-	-

22. oldal:

<i>Rel: Szepeham Barab</i>	1	-	4	2	-	-	-
<i>Deser² János Elek</i>	-	-	-	-	-	-	-
<i>Georgius Keber</i>	-	-	4	2	-	-	-
<i>Pankh. Szabo</i>	1.	-	6	2	-	-	-
<i>Georgius Elek</i>	1	-	-	1	-	-	-
<i>Joannes Egri</i>	-	2	-	6	6	-	-
<i>Deser¹ Pradicantio Matyrosien</i>	-	-	-	-	-	-	-
<i>Joannes Szalay</i>	-	-	-	2	1	-	-
<i>Szepeham Elek</i>	1.	-	6.	5	-	-	-

Az 1684-es összeírásban a három Elek családfő felnőtt fiait is jelezték az összeírók

1684-ben Elek Ferencnek két, Elek Györgynek és Elek Istvánnak egy-egy felnőtt fia volt. Elek János nyilván már nem élt, vagy idős emberként nem gazdálkodott, mert portáját *desert* (elhagyottként) jelzik. Vagyoni helyzetükre is utalt az összeírt állatállományuk: Elek Ferencnek 6 ökre és 2 tehene, Elek Györgynek 1 tehene, Elek Istvánnak 6 ökre és 5 tehene volt.

Elek György biztosan nem gazdálkodott, mert semmilyen igavonó állattal nem rendelkezett, valószínűleg iparos lehetett.

*

1685 és 1691 között (az összeírások szerint) Elek Imre Ungváron élt és gazdálkodott. 1685-ben csak azt írták róla, hogy paraszt. 1690-ben $\frac{1}{2}$ jobbágyportát művelt, 4 ökre, 6 tehene és 4 disznaja volt, felnőtt fiúgyermek már nem élt vele együtt.⁹

⁸ MOL Urbaria et Coscriptiones – A leleszi prépostság javai (UC 18:20 és UC 66:29)

⁹ MOL Urbaria et Coscriptiones – Oppidum Ungvár (UC 63:22, UC 63:23, UC 88:66)

1688-ban és 1689-ben a dézsmajegyzékekben már csak két ősünk szerepelt: Elek István volt a *judex* (bíró), és Elek Ferenc. Hiányzott viszont Elek György neve, bizonyára meghalt.¹⁰ Ezt bizonyítja a 1691-es összeírás, amelyben a jelentős összeggel adózó Elek Ferenc és István mellett Elek György özvegye és (fia) Elek György is szerepelt, de minimális adóval.¹¹

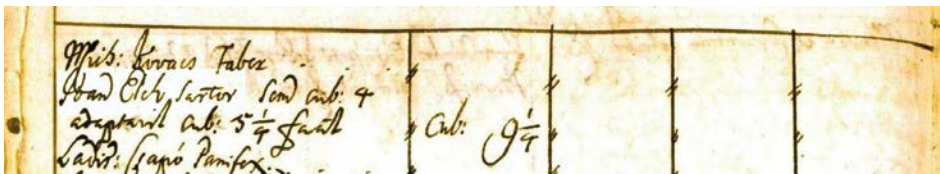
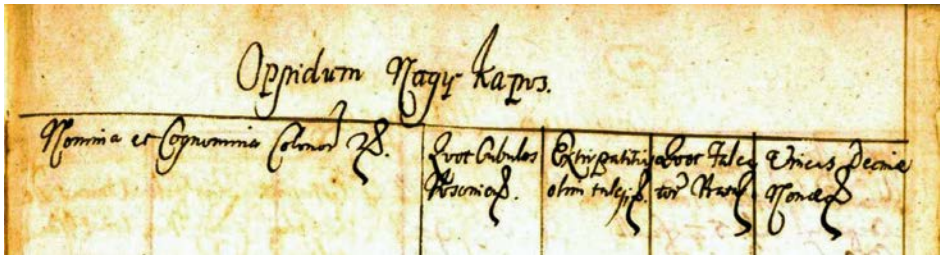
1690 és 1693 között az összeírásokban egymás mellett volt Elek Ferenc és az ifjabb Elek György, de Elek István sem lakott messzire tőlük.¹²

*Ungváron 1692-től egészen 1711-ig találhattuk meg Elek Imre nevét.*¹³

1696-ban Elek György nevével utoljára egy portajegyzékben,¹⁴ Elek Istvánéval és Elek Ferencével pedig még egy 1705-ös iratban is találkozhattunk.¹⁵

A Rákóczi szabadságharc jelentős mértékben érintette a várost. Őseink bizonyára részt vettek a harcokban, de nem sok dokumentum maradt fenn ezekből az időkből. A háborús helyzet, a rossz termések, majd az 1709/10-es pestisjárvány miatt a városka lakossága nagyon lecsökkent.

1715-ben a nagykaposi összeírásban csak **Elek János szabó** neve szerepelt, aki terményadót is fizetett.¹⁶ *Ungváron ekkor nem írtak össze Elek nevűt.*

2. Joan Elek sartor (szabó) –Nagykapos mezőváros 1715. évi összeírása, második oldal

¹⁰ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1688, 1689 (Oppidum Nagykapos)

¹¹ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1691 (Oppidum Nagykapos)

¹² MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1690, 1692, 1693 (Oppidum Nagykapos)

¹³ MOL Regesta Decimarum – Ung megye 1689, 1690, 1691 (Oppidum Ungvár) és *Urbaria et Conscriptioes – Ungvár* (63:28, 115:27, 115:32)

¹⁴ MOL Cosncriptio Portarum – Ung megye 1696

¹⁵ MOL Városi Iratgyűjtemény R 314 – Nagykapos (15. cs. 2. tétel)

¹⁶ MOL 1715. évi országos összeírás – Ung megye (Nagykapos, Ungvár)

1718 végén, 1719 elején Ung megyében készült egy összeírás, a kincstári uradalom és a vármegye közti vitás adótizedek megállapítása ügyében.¹⁷

Nagykaposon a 48 adózó családfő neve mellett foglalkozásuk is fel volt tüntetve. Nagyon sok iparos, különösen szabó volt.

Elek Ferenc (20.) és Elek János (22.) egymás mellett laktak, bizonyára testvérek voltak, és mindketten $\frac{1}{4}$ urbárföldön gazdálkodtak. Az összeírás szerint egy-egy 18 év fölötti, még velük élő fiuk volt. János (a szabómester) mint idősebb, nagyobb állatállománnyal rendelkezett: 2 lova, 3 tehene és 3 sertése volt. Szőlőt mindketten műveltek, gabonafélékből egyformán adóztak:

53 Joanna Papum hujum et Angilica cum prope domo babin Nagy Kapos	Possessio	Fructus	Bestia	Vaccæ	Ovis	Porci	Agri
	Papum lova	De sarta	18 mo	aur Cui	aur Saroni	aur Caponi	aur Saroni

Joan. Pignori	1/4	1	1	1	1	2	
Franciscus Elek	1/4	1	1			1	
Porgino Zólmay	1/4	1				3	
Juanes Elek	1/4	1	2	3		3	

Franciscus Elek és Joannes Elek az 1718. évi kamarai összeírásban

1720-ban a nagykaposi összeírásban **Elek János és Elek Ferenc**, mint jobbágyok voltak bejegyezve.¹⁸ Emellett extraneiként Elek János Szerednyén, Elek Ferenc Kiskaposon is össze lett írva. Ugyanekkor Ungváron (UC 167:27) ezúttal *taxás* (kötelezettségeit pénzzel kiváltó) jobbágyként ott volt egy másik Elek Ferenc.

Elek András, az én ősöm (Elek János fia)* nyilván azért nem lett összeírva 1718-ban és 1720-ban, mert még fiatal volt – és fazekas inasként dolgozott valahol (Kaposon vagy Sárospatakon).¹⁹

*1792-ben az ungvári nemességigazoláskor az első tanú hitére vallja, hogy Elek János, András és Ferenc, nemkülönben Elek Erzsók (Bálint Pálné), és Elek Panda (Korrodai Istvánné) szintúgy Kapos városában lakoztak ezért azokat jól ismerve, tudja, hogy egy testvérek voltak, azután csakugyan itt Kaposon haláloztak meg, csupán Elek András vette lakását Csongrád vármegyébe Hold Mező Vásárhelyre.

A következő évtizedekből nem maradt fenn sem összeírás, sem egyéb irat.

¹⁷ MOL Urbaria et Coscriptiones – Az ungvári kamarai uradalomról (UC 105:3)

¹⁸ MOL 1720. évi országos összeírás – Ung megye (Nagykapos, Ungvár)

¹⁹ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai (IV.A. 3. f. 11.)

AZ ELEK CSALÁD NEMESSÉGIGAZOLÁSA UNGVÁR 1744/46

A Nagykaposon élő Elek családok rokoni kapcsolata a Borsod megyei (nemesbikki) nemes Elek családokkal Elek István 1744-ben kért nemességvizsgálati eljárásából derült ki. Ez konkrétan a Szentesi Levéltár nemesi anyagában lévő Elek András és Sándor nemességigazolási kérelmében (1793/94) van.²⁰

A nagykaposi Elek István nemesség iránti kérelmet adott be 1744-ben, amelyben magát az 1627-ben nemességet kapott Elek Jakabra vezette vissza.

A testimoniálist megkapta Elek István Ungváron 1746. április 18-án, mely szerint leszármazása a következő volt: „Elek István fia Jánosnak, aki fia a másik Jánosnak, aki fia Imrének, aki fia a nemesség szerző Jakabnak.”

Az 1746-os ungvári bizonyságlevél latin nyelvű részlete a leszármazásról

Ebbe az ungvári jegyzőkönyvbe beírják az írásos dokumentumokat:

Másolatok a Borsod vármegyei jegyzőkönyvekből és iratokból, amelyeket Miskolcon bemutattak Elek Jakab bizonyított leszármazottjai:

- A nemesi oklevelet II. Ferdinándtól kapta Elek Jakab fiaival, Jánossal és Imrével Bécsben, 1627. július 20-án.
- Kihirdette Borsod megye nemesi közgyűlése 1628. június 24-én Edelényben.
- 1631. augusztus 24. Sennyei Péter eladási oklevele bizonyos nemesbikki földről Elek Jakab részére.
- Elek János 1642. február 8-i bizonyságlevele az emődi szőlőről, amelyben leírja származását, és hogy Nemesbikkről költözött Nagykaposra.
- 1701. április 24. ítéletvel Elek István részére bizonyos emődi szőlőről.
- 1744. június 17. Miskolc - Elek Mihály és György nemességigazolása.
- 1744. Elek György és fia István, valamint Elek Mihály és fia Mihály nemessége.
- 1744. Elek Mihály és György nemességigazolása – Nemesbikk.

²⁰ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai:

Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.): Elek család

Ung vármegye Ungvár városában 1744. április 22-én tartott nemesi közgyűlésén meghitelesített tanúvallomások, melyekkel István magát és nemzetségét az említett adományozottra vezette vissza:

Kérdések a tanúkhöz (magyarul):

- tudja-e a tanú bizonyosan, vagy hallotta-e, hogy mostan nemes vármegyében Nagykapos városában lakozó Elek István uramnak az elei nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helyiségéből szakadtanak ide?

- Tudja-e a tanú, hogy ember emlékezetétől fogva mind a mai napig ismerték-e ezen említett Elek István uramnak eleit, ugyan nemes Borsod vármegyében Nemesbikk nevű helyiségében lakozó nemzeti vitézlő Elek uramék igaz vér szerint való atyjafiai-
inak? és hogy sok ízben hívták is magokkal, hogy menjenek le lakni a magok régi eleinek földjére, ahol maguk nemesi szabadságokkal élhetnek, vagy pedig ha nem akarnák Kaposot otthagyni, menjenek le és a nemeslevelet kezükbe fogják adni, mivel úgy illeti ezen Kaposot lakozó Elek uramékat, mint szintén minket Nemesbikken lakozó Elekéket, mivel egy vérből voltak az eleink?

- tudja-e a tanú, hogy ezen nemes vármegyének Nagykapos városában nem is voltak több Elek néven, hanem egyedül csak az említett Elek István uramnak az elei, akik is szakadtak nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helyiségéből, és még most sincs több, hanem csak azoknak maradéki, akik közül való ezen deuterális Elek István uram?

I. tanú: Csengeri István kb. 68 éves Kaposi lakos

- hallotta a maga édes atyjától és Dobronyi Istvántól, hogy Kaposot lakozó Elek Istvánnak az nagy atyjai nemes Borsod vármegyéből származtanak, úgy mint Nemesbikkéről, ide ezen nemes vármegyébe Nagykapos városába, akinek is neve Elek János volt.

- hallotta azt is, Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek János uramnak szájából (amidőn ezen tanú az újhelyi vásár alkalmatosságával ugyan Kaposot lakozó néhai Elek János urammal együtt lettek volna, ezen vásárban a nemes Borsod vármegyében Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek János uramra rá akadtak: kérdezőn egymást hogy vagynak, mint vagynak, úgymint régen nem látott atyjafiai egymásnak, az alatt egymást megölelvén, hívja a Kaposot lakozó Elek János uram, ugyan Nemesbikki Elek János uramat jöjjön kegyelmed öcsém-uram egy ital borra, mert régen nem láttam kegyelmedet. Ezen tanút el nem hagyták magoktúl, minthogy Kaposot lakozó Elek Jánossal egy társaságba volt. Ezen alkalmatossággal a tanú, hogy hívta Kaposot lakozó Elek Jánost, hogy menjen oda le hazájában lakni Nemesbikkre, ne lakjon Kaposot az alatt a robot alatt, mivel egy vérből igaz atyjafiai vagyunk. Kire Kaposi Elek János uram felelé, édes öcsém-uram én már öregember lévén nem megyek, hanem ahol felnöttem, ott akarok meghalni. Melyre felelt Nemesbikken lakozó Elek János, jöjjön akkor kegyelmed le, kezébe adom a nemeslevelet.

- tudja bizonyosan ezen tanú, hogy Nagykapos városában nem voltak több Elek nevű emberek, hanem csak a deutrális Elek István elei, és még ma sincsenek többben, hanem csak azoknak leszármazottjai, aki szakadtanak nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helyiségéből, kiknek is leszármazottja Elek István.

II. tanú: Györkei István kb. 78 éves kaposi lakos

- tudja, hogy Elek Istvánnak nagyapja Elek Ferenc nemes Borsod vármegyéből Nemesbikkre Kaposra szakadt.

- vallja ezen tanú letett hite alatt, hogy ennek előtt 12 vagy 13 esztendővel ezen tanú néhai Kovács Mihállyal lemenvén nemes Borsod vármegyébe valamely gyapjúnak megvételére akadván Nemesbikk nevű helységben. Minthogy jeles ünnepnap, Pünkösöd napja volt, mint igaz keresztények az Istenszolgálatot nem akarták elmulasztani, templomba vették útjukat. Ugyan Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek János uram látván, hogy más megyéből való emberek jönnek az Isteni szolgálatra, megállván az úton a templom előtti kis téren, mondván ezen tanúnak, hol laknak kegyelmetek? Kire felel ezen tanú, mi nemes Ung vármegyének Kapos városába lakunk.

Felelé erre újabban Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek János uram, templom után jöjjenek kegyelmetek házamhoz ebédre. Mire ezen tanú a maga társával azon becsületes emberhez elmentek ebédre. Ezen tanútól újabban ebéd után kérdezte Elek János, hogy élnek-e az én atyám fiai Kapos? Kire felelé ezen tanú, kik kegyelmednek az atyjafiai Kapos? Kire újabban felelé Elek János uram, nem egyebek, hanem Elek Ferenc, Elek István és Elek Györgyék. Ezek nekem vér szerint való atyámfiai, a nemeslevelek is ami mint őket, mint engem illet nálam vagyon, már régen is kezükbe adtam volna, csak jöttek volna érte, de senki sem jött.

- tudja bizonyosan ezen tanú, hogy Nagykapos városában nem voltak több Elek nevű emberek, hanem csak a deutrális Elek István elei, és még ma sincsenek többben, hanem csak azoknak leszármazottjai, aki szakadtanak nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helyiségéből, kiknek is leszármazottja Elek István.

III. tanú: nemes Csánfordy alias Borbély László, kb. 57 éves kelecsényi lakos

- nemes Borsod vármegyében lakozó Elek uramtól magától hallotta, hogy Kapos lakozó Elek Istvánnak az elei Nemesbikkre szakadtak volna Kaposra.

- egy alkalommal Miskolcon vásárban lévén és Nemesbikken lakozó Elekkel összeakadván szóban eredvén vele, kérdezte a tanútól, hogy élnek-e még Kapos az Elekék? Melyre felelé a tanú, hogy él még egy.

Arra mondá az a tanúnak, köszöntse kegyelmed Őtet, és mondja meg neki, hogy Nemesbikkre jöjjön, mivel igaz vér szerint való atyámfia, a nemeslevelet is kiadnám néki.

- egyéb Elek nem lakott Kapos Elek István elein kívül.

IV. tanú: Gyarmathy István, kb. 57 éves vajkóci lakos

- hallotta ezen tanú a régi öreg emberektől, hogy Nagykapost lakozó Elek István uramnak az elei nemes Borsod vármegyének Nemesbikk nevű helyiségéből szakadtanak Kaposra.

- tudja bizonyosan a tanú, hogy Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek uramék mindenkor ismerték igaz magok familiájából való attyok fiának Nagykapos városában lakozó Elek István uramnak eleit. Ezt pedig onnan tudja, hogy ennek előtte kb. 26 esztendővel lemenvén Nemesbikkre ezen tanú ugyan Kapost lakozó Elek János urammal valamely gyapjúnak vételére, egyenesen Nemesbikken lakozó nemzeti vitézlő Elek uramhoz szállottak, és ottan harmad vagy negyed napig vendégeskedvén mulattak. Ezen alkalmatossággal sokszor hallotta szájából a bikki Elek uramnak, hogy mondotta kaposi Elek János uramnak, édes öcsém miért számárokodtok azon a Kaposon abba a nagy nyomorúságba, mikor itt magatok szabadságával minden baj nélkül élélhetnétek. Kire kaposi Elek János uram mondta, hogy már sok véres verítékünket szánjuk ott-hagyni, és meg is szoktuk ott már a lakást.

- tudja azt is, hogy Kapost több Elek nevű emberek nem voltak, hanem csak ezen deutrális Elek István uram elei, kik is szakadtak Nemesbikkéről.

Az 1744-es tanúvallomásokból egyértelműen kiderült, hogy a nemes-ségkérő Elek István ősei Nemesbikkéről kerültek Nagykaposra egykor. Az egyik tanú Jánost, a másik Ferencet említette leköltözőnek, kettő nem mondott nevet. Biztosak voltak abban is, hogy a Kaposon valaha is élt összes Elek rokonságban állt egymással. Az idős tanúk valamennyien ismerték Elek István apját, (néhai) Elek Jánost – akinek a nemesbikki Elek családdal való rokonságában és nemesi származásában biztosak voltak.

Az I. tanú egyszer az újhelyi vásárban együtt volt Elek Jánossal, amikor ott találkoztak a nemesbikki Ns. Elek Jánossal. Az hívta a kaposi Jánost, hogy menjen hozzájuk haza (Bikkre), ahol szabadon (nemesként) élhet, nem kellene jobbágyként robotolnia. Az öreg kaposi Elek János azt mondta, hogy nem megy – ott akar meghalni, ahol született és felnőtt. A bikki Ns. Elek János felajánlotta, hogy akkor kezébe adja a nemeslevelet.

A II. tanú 1733-ban Nemesbikken járt gyapjút venni, ahol Ns. Elek János megtudva, hogy Kaposról jöttek – érdeklődött ottani rokonai: Elek Ferencék, Istvánék és Györgyék után. Azt is mondta, őket is illeti a nemeslevél.

A III. tanú a miskolci vásárban találkozott egy nemesbikki Elek úrral, aki érdeklődött kaposi rokonai felől, és felajánlotta nekik a nemeslevelet.

A IV. tanú 1718-ban a kaposi Elek Jánossal együtt Nemesbikken járt gyapjút venni, és az ottani Ns. Elek úréknál szálltak meg – aki hívta a kaposi Elek Jánost: költözzenek Bikkre és éljenek ott szabadon.

FAZEKASSÁG A 17–18. SZÁZADBAN

Az agyagművesség az egyik legősibb mesterség, hazánkban már a 12. században külön falvakban éltek az ezzel foglalkozó várjobbágyok, akiket a 14. századtól kezdve fazekasnak neveztek. Igazi fejlődése az iparnak a városi céhek létrejöttével indult meg a 16. század elején. A fazekas városok ott alakulhattak ki, ahol égethető agyagot találtak. Nagykapos környékén Sárospatak és Ungvár is híres fazekas központ volt, már az 1500-as évektől. Mindkét város mestereire hatással voltak a habán fazekasok, akik mázas, díszített termékeket készítettek. Ungváron elsősorban használati edényeket gyártottak.

A fazekas munka alapjai mindenütt egyformák voltak. Az agyagot vízzel összekeverték, tisztították, gyúrták, taposták, majd darabokra vágták. Az edényeket kézzel formálták *lábítós* (lábbal hajtott) korongozással. Szikkadás után az égetőkemencében mázas vagy máztalan (fekete kerámia) edények készültek.

18. századi felvidéki fazekas égetőkemence

Fazekas úgy lehetett valaki, hogy 12 éves korában inasnak állt, majd 4 év kemény munka és tanulás után legényként felszabadították. Utána következett a 3 vándorév, amikor az országot járva több mester mellett is dolgoznia kellett. 20 éves körül volt, mire elkészíthette a „mesterremekét” – amit a céh öreg mesterei bíráltak el. Ezután már önállóan dolgozhatott, akár műhelyt is nyithatott.

A fazekasok heteken keresztül dolgozva (főleg télen) készítették a lábbal és fődővel ellátott különféle fazekakat, a korsókat, butykosokat, kancsókat, csuprokat, tálakat és tányérokat. Ami az élelmiszerek tárolásához, a főzéshez, az étkezésekhez kellett, azt mindet gyártották a mesterek. Amikor legalább egy szekerre való termék összegyűlt, elindultak eladni áruikat. 3-4 napig tartottak az országos vásárok, de minden hét péntekjén volt helyi piac is. Sokszor a fél országot bejárva tudták eladni portékáikat, elsősorban a nagyobb városokban.

Fazekasmester Jost Amman fametszetén (1568)

ELEK ANDRÁS, A FAZEKAS

Elek András 1705 körül születhetett Nagykaposon, Elek János fiaként. Az 1792-es, ungvári nemesség igazolás tanúvallomásaiból kiderült, hogy öten voltak testvérek: Elek János, Elek András és Elek Ferenc, valamint Elek Erzsók (Bálint Pálné), és Elek Panda (Korrodi Istvánné). Testvérei Kapos városában laktak, és ott is haltak meg – Ő pedig „Csongrád vármegyébe Hold Mező Vásárhelyre vette lakását.”²¹

Elek András testvérének, Elek Jánosnak a fia, Elek István kérte meg 1744-ben a nemesi bizonyítványt, amely 1792-ben Elek István fiánál, Jánosnál volt.

Mindmennyek a János születésétől fogva is mind egy éven Kapos városában lakott, és Elek János, Elek András, és Elek Ferenc nem különben Elek Erzsók, Bálint Pálné, és Elek Panda Korrodi Istvánné szintegy Kapos városába lakottak, azaz azelőtt jól ismerék, tudja hogy egy a testvérek voltak, azután beküldött Kaposon halálra hal meg tanúján Elek András Nemes Csongrád Vármegyében Hold Mező Vásárhelyre vette lakását. Ad secundum igazolást adja a Jánosról felül említett Elek Jánosnak Jánosról a fiam, a kinek a tulajdon Nemesi péter Eránt. Solimán Nemes Vármegyé Szepesmonatiban volt és a fiamnál Kaposon lakott Elek Jánosnál lakott, és a mellett levő. Kéit való Nemes Embertől Torum igaz az, hogy Elek Jánosnak fiam volt Elek András minél utána Kaposon Nemes Csongrád Vármegyébe vette lakását, és az a kimonok le az egyik fiátulája Elek János is Kaposon az utolsó fia fiam volt. Azaz maradván, három fiam volt az egyik fia után ugyan csak a János említett Elek János az utolsó fia az igaz volt, amint pedig az igazával Nemes Csongrád Vármegyébe ment, ismerve a János gyermekei között János is, de mitörpön hármartott fiam az utolsó a János nebi fia, amint az által tudja hogy valóságosan fiamokban most feljött Elek András is János, a kinek mind igaz, mel között a hármartott. Secundum Testis. Georgius Litteratus.

Magyar nyelvű részlet az 1792. évi ungvári tanúvallomásokról

²¹ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai: Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) – Elek család (az 1793/94-es igazolásban)

Elek András fazekas mesterséget tanult, de nagykaposi életére egyetlen összeírásból sem következtethetünk. Inasként, vagy legényként bizonyára évekig dolgozhatott valamelyik műhelyben Sárospatakon is, ahol igen fejlett volt a fazekas ipar. Híres céhük már 1572-ben megalakult. Könnyen lehet, hogy mestere lányát vette feleségül – de nincsenek ebből az időpontból sem kaposi, sem pataki anyakönyvi adatok. Biztosan nem véletlen, hogy amikor később Karcagra költözött, Sándor fiát Patakra vitte egy időre – nyilván rokonokhoz.

1718/19 körül lett fazekas inas, majd az iparos legényeknek kötelező vándorévek után, az 1720-as évek közepén kezdhetett el mesterként dolgozni saját fazekas műhelyében Nagykaposon vagy eleinte apósánál Patakon.

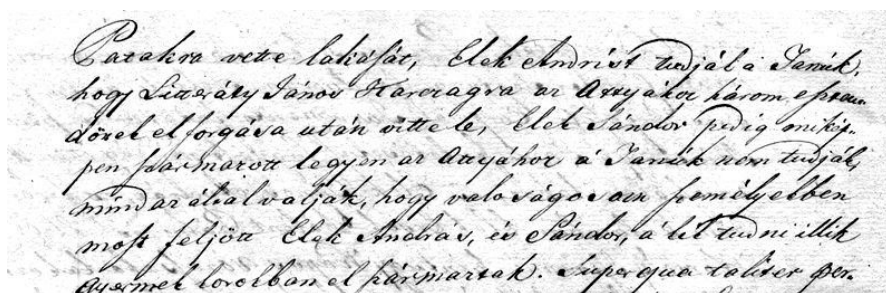
Mint mester, ekkor már meg is házasodhatott. Bizonyára volt több gyermekük is, de nem tudjuk hány. Annyi biztos a vásárhelyi halálzási adataikból, hogy András fia kb. 1732-ben, Sándor pedig kb. 1734-ben született.

Fazekasként a télen elkészített termékeket tavasztól őszig hordta a vásárokbba, míg felesége otthon nevelte a gyerekeket. Hogy mikor és miért költözött el Nagykaposról, könnyű a kérdésre választ találni:

Nagykapos az 1730-as években már nagyon kis lakosság számú hely volt. A közeli Ungvár vára is elvesztette jelentőségét, mint felvevőpiac megszűnt a kézműves termékekre. A mestereknek – így a fazekasoknak is – a távoli alföldi városok vásárait kellett járni. András valószínűleg jó piacot látott az egyre növekvő lakosság számú Karcagban, ahol akkor még alig volt fazekas.

Bizonyára családotól akart Karcagra költözni, az 1739. évi országos pestisjárvány (amiben a lakosság szinte fele meghalt) azonban közbeszólt. Nyilván elhunyt András felesége is, így egyedül kellett Karcagra mennie. Két életben maradt fiát hátrahagyta. A tanúk 1792-ben elmondták, hogy „Elek András minek utána Kaposról elvette lakását, egyik fiacskája Elek András itt Kaposon az atyjafiai gondviselése alatt maradt, a másik, úgymint Sándor

Patakra vette lakását. Elek András tudják a tanúk, hogy Litteráty János Karcagra az atyjához három esztendőnek elforgása után vitte le. Elek Sándor pedig miképpen származott legyen az atyjához, a tanúk nem tudják.”

Patakra vette lakását, Elek András tudják a tanúk,
hogy Litteráty János Karcagra az atyjához három esztendőnek
elforgása után vitte le, Elek Sándor pedig miképpen
származott legyen az atyjához a tanúk nem tudják
mind az általvalóján, hogy valószínűleg az atyjában
mások feljára Elek András, és Sándor, a két tudni illik
gyermekével valóban elhárítottak. Supra qua taliter per.

Magyar nyelvű részlet az 1792. évi ungvári tanúvallomásokból,
Elek András Karcagra költözéséről.

ELEK JAKABTÓL ELEK ANDRÁSIG

Az 1600-as években még szinte sehol sem volt anyakönyvezés, csak az 1700-as évek elejétől, közepétől vált általánossá. Erről az időszakról az összeírások nyújtanak némi támpontot, de csak az adózó családfőket jegyezték be, néha (név nélkül) a velük együtt lakó felnőtt fiaik számát is. Némi logikával a sok-sok összeírásból mégis ki lehet következtetni a családi kapcsolatokat.

Az összeírók mindig egy adott útvonalon haladtak, így könnyen be lehet azonosítani az adózó házat. Amennyiben évtizedeken keresztül kb. ugyanott laktak – biztos, hogy ugyanarról a családról van szó. Amikor hosszú évek után „eltűnt” valakinek a neve az összeírásokból, akkor az meghalt. A halál évében sokszor még be volt írva az özvegye, utána pedig biztosan a fia az, akinek a neve a továbbiakban szerepelt. Az is biztos, hogy az egymás mellett (vagy egymáshoz közel) összeírtak rokonok – legtöbbször testvérek, vagy apa és fia.

A levéltárakban talált hivatalos iratok, és az összeírások alapján az ott szereplő nevekből – ha nem is 100 százalékos biztonsággal – a családfát azért össze lehet állítani. Az alábbiak derültek ki:

Elek Jakabnak a nemeslevél szerint két fia volt, János és Imre. Ns. Elek Jakab neve 1638-ban szerepelt utoljára, utána János fia lett Bikken a családfő.

Elek Imre neve nem található egyetlen összeírásban sem, tehát nem volt családfő – azaz hamarabb meghalt, mint az apja.

A (mesterség tanulása miatt) Kaposra költözött Elek János 1642-ben apjáról, mint néhairól írt. Azt is írta, hogy Bikken maradt bátyját Istvánnak hívták. Elek János Nagykaposon 1644-ben lett először összeírva, utoljára 1684-ben – utána nem sokkal halhatott meg. 1677-ben három gyermeke: Ferenc, György és István már módos gazdák Kaposon, a negyedik fiú (Imre) pedig Ungváron élt.

Az 1684-es összeírásból az is kiderült, hogy akkor Ferencnek két, Istvánnak és Györgynek egy-egy felnőtt fia volt. György mindig kevesebb termény után adózott és nem volt igavonó állata sem – bizonyára apjához hasonlóan ő is szabó volt. Az 1680-as években Ferenc és István is volt bíró, tehát tekintélyes gazdák lehettek.

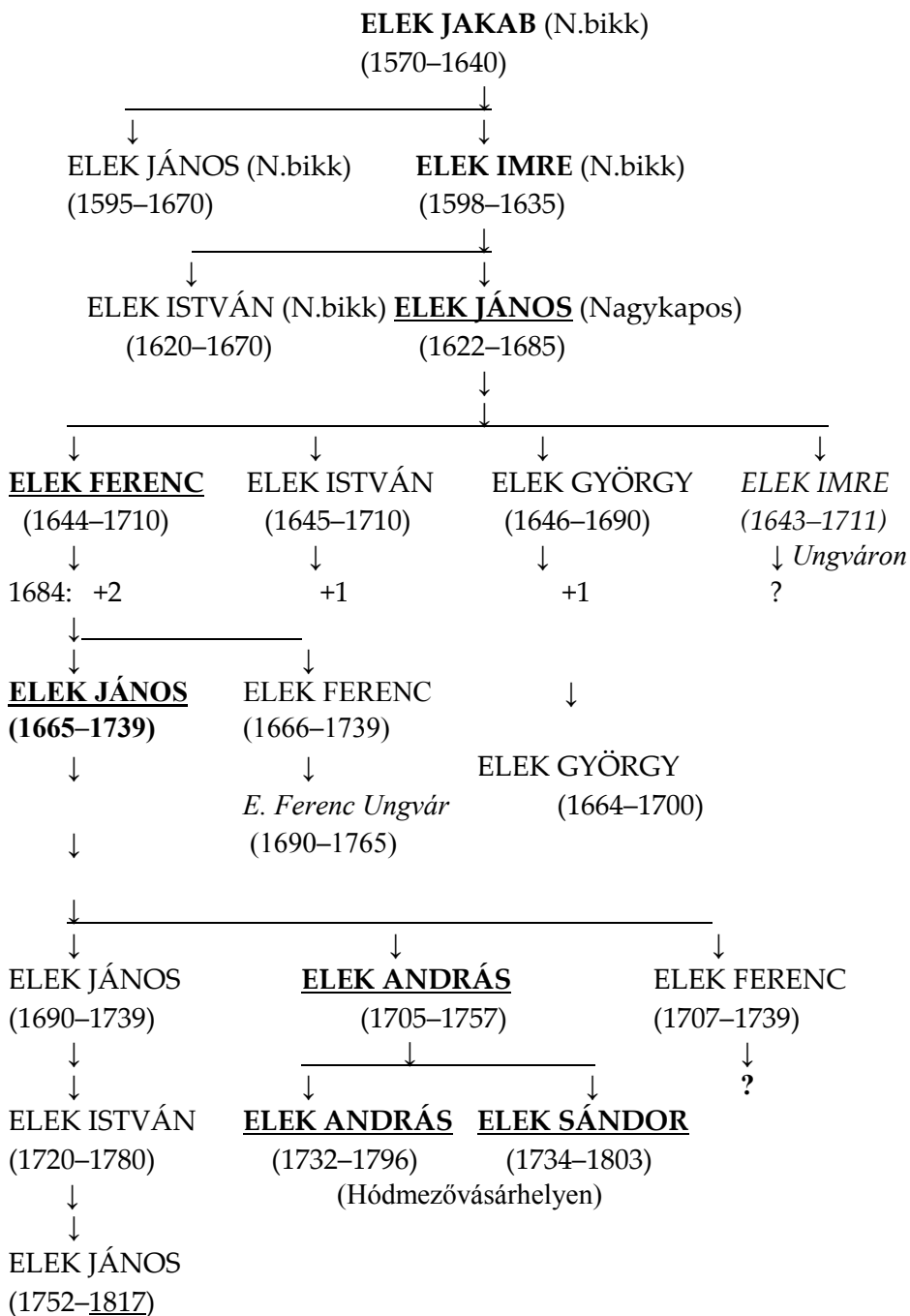
György bizonyára 1690-ben halt meg, 1691-ben már özvegye adózott. Az egyetlen fiát szintén Györgynek hívták. Ferencről és Istvánról még egy 1705-ös iratban találhatunk említést, ők utána halhattak meg (pl. az 1710-es pestisben).

István családjáról nem sokat tudunk, fia valószínűleg korán meghalt.

Ferenc két gyermeke bizonyára az 1720-ban összeírt János (aki szabóként lett bejegyezve) és Ferenc volt. Az ifjabb Ferenc fia, Ferenc nyilván Ungvárra került. Az ifjú Jánosnak három fia született, ez biztos: János, András és Ferenc.

Az 1739-es pestisjárványban Kapos lakosságából sokan elpusztultak. Az Elek családból nyilván csak két felnőtt férfi maradt: az 1744-ben nemességért folyamodott István (János fia), és nagybátyja – a mi (fazekas) Elek Andrásunk.

A NAGYKAPOSI ELEK CSALÁDFA

5. fejezet

CSALÁDUNK KARCAGON

1739–1745

ELEK CSALÁDOK KARCAGON ÉS A NAGYKUNSÁGBAN

Karcag jellegzetes alföldi mezőváros, a Nagykunság központja. A tatárjárás után a vidéket kunok népesítették be, akik csak katonai szolgálattal tartoztak a királynak. Már a 13. század utolsó évtizedeiben is fennállott Karcagtelke, amely a Karzagh nemzetség szálláshelye lehetett.

A török hódoltság idején a török-tatár hadak felperzselték, lakóit elhajtották, 1556-ban pl. szinte az egész környék elpusztult, de Karcag túlélte. A 15 éves háború idején (1591–1606) is elnéptelenedett a vidék, lakói elmenekültek. Az 1620-as években a város újjáépült, benépesült, de 1666-ban ismét áldozatul esett az ellenség pusztításának. Pár éven belül Karcagújszállás és környéke másodszer is feléledt, és jelentős nagykunsági településsé vált.

Az Elek névvel a 16–17. században egy-egy összeírásban, határjárási és peres iratban találkozhatunk.

1521 – Egy határrendezési oklevélben Elek Tamás szerepel, mint a Karcaggal szomszédos Asszonyzállás nevű, kunok lakta falu előjárója.¹

1577 – összeírás: Ködszálláson Elek Tamás, Kápolnáson Elek Imre.²

1665. november 17. – Elek Jánosnak (Kenderes) elvittek egy lovát.³

1680 – Thököly katonái sanyargatták.

1683 – A krimi tatár lovassereg kétszer is átvonult a területen. A lakosság nagy részét kardélre hányták, sokan a nádasokba húzódtak, vagy elszéledtek.

1687 – A török hódoltság Szolnok visszavételével véget ért, elfutott lakói lassanként hazaszállingóztak. Az ismét újratelepült Karcagújszállást 1691-ben újabb tatár pusztítás érte, majd 1697-ben a rablóserg több mint 800 embert fűzött rabszíjra. A rabságban sínylődőket a lakosság váltotta vissza.

1698 – Nádudvarról Karcagújszállásra szökött Elek György.⁴

1700 – a Pentz-féle összeírás szerint Karcagújszálláson 78 család élt, de a kimaradtakkal együtt is alig 750 lakosa lehetett. Elek család nem volt.⁵

1702 – I. Lipót király 500.000 rajnai aranyforintért zálogba adta a Német Lovagrendnek a Hármaskerületet (a Jászságot, a Nagy- és Kiskunságot). Eltörölte a jászok és kunok örökös kiváltságait, és jobbágysorba süllyesztette őket.

¹ Gyárfás Tamás: A Jász-Kunok története III. kötet – 521. sz. oklevél Kenderes 1521. jan.

(Báthori István nádor a Szentágóta pusztá iránt több nemesek és az asszonyzállási királyi kunok között régóta fennforgó határosvillogási ügyet elintézi.)

² A Nagy- és Kiskunság, az egri vár birtokainak összeírásakor – 1577/79

³ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltári Évkönyvek II. – Okmányok a 17. századból

⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltári Évkönyvek IV. – Iratok Szolnok Megye történetéből

⁵ MOL Urbaria et Conscriptioes – Kamarai összeírás a Jászságról és Kunságról (UC 71:4)

A Rákóczi-szabadságharcnak a sérelem miatt a környék lakossága lelkes támogatója volt. Ezekben az években a kuruc és labanc hadak, de még a rácok is szorongatták a lakosokat, úgyannyira, hogy a fejedelem 1705 körül rakamazai birtokára telepítette át őket, ahonnan csak a szatmári béke után tértek vissza.

1704 – Aradon raboskodik a karcagújszállási Elek György.⁶

1707 – Rákóczi seregében összeírva:

Kardszag Uj Szállás: Elek György lovas, Elek Gáspár gyalogos

Turkővi: Elek Gáspár gyalogos, Ladány: Elek Demeter⁷

1711 után szállingózott haza a megfogyatkozott nép és nemsokára a gyarodás gyorsabb lendületet vett. 1715-ben a Nagykunságban 4 község volt, Karcagon 53 szabad család lakott. Rövid idő alatt sokan visszatértek, mások pedig ideköltöztek, 1720-ban Karcagon már 7 nemes és 131 szabad család élt.

1713 – Nagykunság összeírása – Karcagon nincs Elek.

Túrkevéen: Eleck János, Kunhegyesen: Eleck György⁸

1715 – Országos összeírás: Túrkevéen Elek György⁹

1717 – Egy Karczag-Újszálláson celebrált oklevélben

„Elek Gyeörgy Turkevi elöljáró”¹⁰

1720 – Kunhegyesen Elek György, és Túrkevéen is Elek György¹¹

A Nagykunság térképe a 18. században (MOL térképtár: S12 No. 0244)

⁶ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltári Évkönyvek IV. – Iratok Szolnok Megye történetéből

⁷ MOL Urbaria et Conscriptioes – összeírás Rákóczi seregéről (UC 110:39/b)

⁸ A Német Lovagrend összeírása a Nagykunságról

⁹ MOL 1715. évi országos összeírás – Jász/Nagykun megye

¹⁰ Palugyai Imre. A Jászkun területek leírása – Oklevél Karcag város régi levéltárából

¹¹ Heves- és Külső Szolnok megye adószedőjének iratai (Egri Levéltár)

Határjárás iratok tanúvallomásaiból:¹²

Elek András, aki 1640 körül születhetett, az 1690-es években „karcagi öreg Főgazda” volt. Biztosan elment az 1700-as évek elején, de utódai valószínűleg Kenderesről tértek „haza”.

Elek György 1670 körül (Kenderesen?) született. Az 1690-es évek elején testvéreivel együtt Karcagra, Püspökladányba, majd Nádudvarra költözött. Innen „szökött” vissza 1698-ban. 1704-ben Aradon raboskodott, majd 1705-ben a kunhegyesi csapat vicehadnagya volt. 1713-ban és 1717-ben Kunhegyesen előjáró. 1730-ban Túrkevéen élt, de 1733-ban már ismét Karcagon lakott.

Elek János 1675 körül (Kenderesen?) született, György öccse volt. 1700 körül Karcagon élt, 1713-ban túrkevei, 1733-ban újra karcagi lakosként tett tanúvallomást.

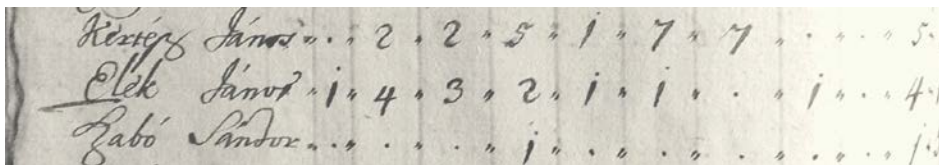
Elek Mihály előzőek legidősebb testvére volt, ő 1733 előtt meghalt.

Vagyoni összeírások dézsmához Karcag városában:¹³

1731 – Elek János: 6 ökör, 3 ló, 12 tehén, 16 juh, 4 disznó

1735 – Elek János

1736 – Elek János: + 1 felnőtt fiú, 4 ökör, 3 ló, 2+1+1 tehén, - juh, 1 disznó

A snippet of a handwritten document, likely a tax or land register, showing names and numbers in a ledger format. The names are written in cursive: Kézty János, Elek János, and Gabó Sándor. The numbers are arranged in columns, separated by dots, representing various categories of property or livestock.

1737 – Elek János: - ökör, 2 ló, 7 tehén, - juh, - disznó

1738/39-es pestisjárvány: szinte minden második ember meghalt

Karcagon – 1487 nevet jegyeztek föl, de Elek nevűt nem.

Utána folyamatosan nőtt a lakosság száma, főleg a betelepülőkkel.

1740 – Elek Mihály: nincs fivér vagy fiú, és nincs állata sem

1744 – Elek Mihály: nincs fivér vagy fiú, és 1 tehene van

1745 – Elek Mihály: nincs fivér vagy fiú, de már van 4 ökör, 3 ló, 7 tehén
(A tekintélyes gazdát az anyakönyv szerint 1760-ban tolvajok ölték meg.)

1745-ös *redemptió* (földváltás): Elek nevű nem volt a névsorban.¹⁴

¹² Elek (Ruzicska) György: „...tsak bújdosás volt életünk... „ című könyvéből

¹³ Jász-Nagykun- Szolnok Megyei Levéltár – Karcagi dézsmáösszeírások (1724–1747) V. 100/144

¹⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Milleneumi Emlékkönyve

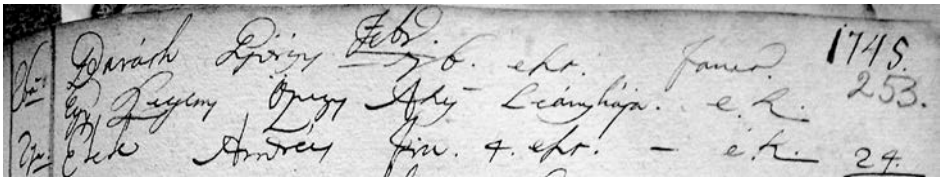
1745. május 6-án Mária Terézia királynő írta alá az ún. redemptionális diplomát, melyben megengedte a jászoknak és a kunoknak a pénzbeli önmegváltást. Karcag saját területéért és a környező falvakért összesen 41.300 forintot, részben kölcsönből fizetett és 63 lovas katona állítására kötelezte magát. Mindez óriási terhet rótt a lakosságra, de ősi kiváltságait végre visszakapták.

A NAGYKAPOSI ELEK ANDRÁS KARCAGON

A nagykaposi **Elek András** könnyen lehet, hogy **1739-ben** nem az ismeretlenbe **költözött Karcagra**. Az itt élő Elek Mihályék elképzelhető, hogy rokoniak voltak. Az szinte biztos, hogy szegényen, a jobb megélhetés reményében érkezett az ősi református városba, amelynek akkor még nem volt jelentős fazekasipara. Ősünk karcagi életéről sajnos nem sokat tudunk.

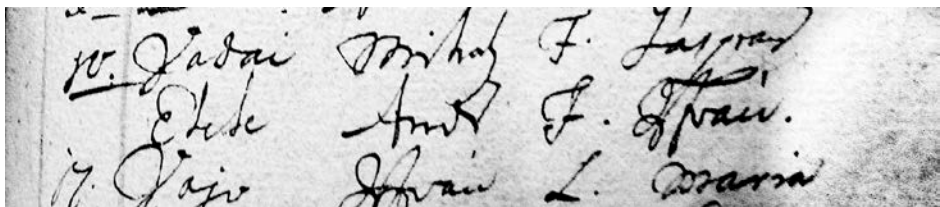
Bizonyára hamarosan megnősült, mert a pestis után szinte azonnal megindultak a házasságkötések. Sok családból hiányzott a férj vagy a feleség, és az akkori gazdálkodás, nemkülönben a gyerekek felnevelése megkövetelte mindkét házastárs meglétét. Ezért a túlélő családok gyorsan kiegészültek. Igen gyakori volt az özvegyek házassága, a beköltöző Elek András így gyorsan hitvesre találhatott, és talált is. Sajnos nem tudni ki lett a felesége, mert a házasságkötések anyakönyve (amely ugyan az 1730. évtől indul) nagyon hiányos. Valószínű a bekötéskor elveszítettek néhány lapot, vagy akár egy ívet, mert az 1740. év esketéseiből április egy része, május, június és november hónapok vannak csak meg. Éppen az a rész hiányzik, amikor **Elek András 1740 elején megnősült**.

1740 végén, 1741 elején már gyermekük is született, akinek ugyan kereszteselési bejegyzése nem található, de halála 1745-ben igen. A temetési anyakönyvben van ugyanis egy beírás 1745. február 27-én: „*Elek András fia 4 eszt.*”:

1742 körül már nyilván anyagilag is stabilizálódott a helyzete, ezért (amint azt 1792-ben Ungváron a tanúk elmondták) Nagykaposon és Sárospatakon hagyott András és Sándor gyermekeit magához vehette.

1745. február 10-én Elek Andrásnak újabb fia született, István:

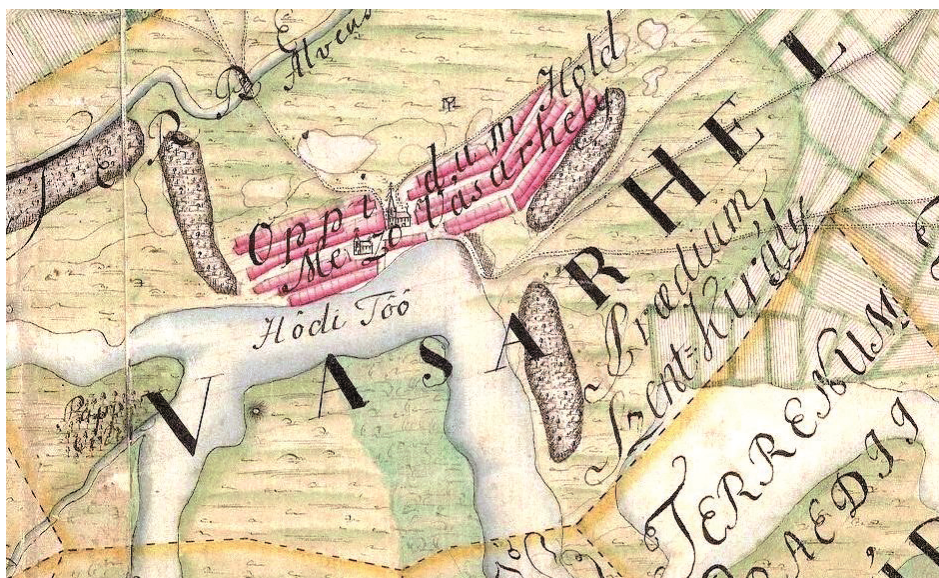
1745 tavaszán költözött el a család Vásárhelyre. Elek András, az első házasságból született két nagyfia, a második (karcagi) felesége és a kis Istvánka. Biztos, hogy mindannyian, mert nincs halotti bejegyzés később egyikükről sem.

II. rész

AZ ELEK CSALÁD HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

6. fejezet

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY A 18. SZÁZADBAN

Hold Mező Vásárhely térképe 1752 – a MOL Károlyi Levéltárából (S82 No. 0007)

VÁSÁRHELY A TÖRÖK IDŐK UTÁN

Hódmezővásárhely sorsa párhuzamosan alakult a közeli Szegedével, amely várral védett szabad királyi város volt. A török hódoltság kora Szeged elfoglalásától felszabadításáig (1543–1686) tartott nálunk is. Ez az időszak megtépázta, megritkította, sok próbára tette a lakosságot, de elúzni, megsemmisíteni nem bírta, a török alatt is megőrizte magyarságát és református hitét.

Bécs sikertelen török ostroma után (1683) egyre nyilvánvalóbbá vált a birodalom erejének hanyatlása. 1686-ban Buda felszabadításával kezdődő háborúk súlyos terheket zúdítottak az ország déli területein élő lakosságra. A rosszul ellátott hadak mindenütt erőszakhoz folyamodtak az élelmiszer megszerzéséért. Hol a török, hol a császári csapatok, hol Thököly Imre kurucrai rabolták ki az alföldi falvakat, városokat. Thököly katonái 1690-ben súlyosan megsarcolták Hódmezővásárhelyt is. A lakosság marháit elhajtották, a város bíróját pedig kéménybe kötözték, talpa alá tüzet gyújtottak, így akartak tőle pénzt kicsikarni. Az elszegényedés és a végleges pusztulás egyetlen ellenszere a menekülés volt.

1693-ban egy 4000 főnyi török/tatár csapat betört a Tisza mellékére és Hódmezővásárhelyt és környékét is kifosztotta. Szőnyi Benjámint verses krónikájában megrázó képet festett a pusztításokról. A lakosság elmenekült, a többség Halas, Solt, Szeged és Algyó lakóinál talált menedéket.

A város súlyos áldozatot hozott a török uralom alóli felszabadulásért. A házak üresen maradtak, a földet benőtte a gaz, a városba vadállatok fészkelték be magukat. Lambion császári mérnökkari tiszt 1695-ben Vásárhelyről ezt írta: *„Washarel nagy falu, hol a házak még megvannak, de nem lakják...”*

1697-ben Savojay Jenő birodalmi fővezér, Zentánál nagy győzelmet aratott a török seregek fölött. Az 1699-ben megkötött karlócai béke értelmében a Temes-vidék kivételével egész Magyarország felszabadult.

Hódmezővásárhelyre 1697-től kezdtek visszatelepülni a lakosok. Írásos dokumentum maradt fenn arról, hogy csoportosan elsőként 1699. október 19-én Szabadszállásról tért vissza 12 jobbágy, családjával és jószágaival.

A város további életéről, a lakosság számáról és anyagi helyzetéről az összeírásokból lehet következtetni. Az összeírásokról azt feltétlenül tudni kell, hogy mindig adószedési célból történtek. Egyik sem ad teljes képet a lakosságról, hiszen mindig csak az adózó háztartásfőket írták össze.

Az 1670. évi török defter 321 háztartásfőjének még csak a felét tette ki az 1701-ben, közvetlenül a visszatelepülés után összeírt 163 háztartásfő, de ettől kezdve Hódmezővásárhely lakosság száma folyamatosan növekedett.

Az 1715-ös országos összeírásban már 406 adózó családfőt írtak össze, 1722-ben 457 jobbágynevet, 1723-ban pedig 616 háztartásfőt jegyeztek föl. Az 1738/1739. évi pestisben ugyan a lakosság fele itt is elpusztult, de 1745-ben a bevándorlásnak köszönhetően már 868 családfő adózott.

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY A 18. SZÁZAD ELEJÉN

A tatár, török és kuruc időkben elpusztult környező falvak életben maradt lakosai Vásárhelyre, mint a Tiszához közeli legnépesebb helyre költöztek be és legelőször a Hód-tó partját kezdték „megülni”. Városunk természetes határok közé szorítva, vízből kiemelkedő hátságokon épült, területe földrajzilag jól elkülöníthetően három területből állt.

Az Oldalkosárt, Tarjánt és Tabánt foglalta magában a legnagyobb összefüggő rész, amely a Hód-tó partvonalát követte. Északon a Hattyas és a Csúcs-tó, nyugaton a Pap ere és a Királyszéki-lapos között terült el.

A Kis-tó, a Kistó-ér és a Hód-tó határolták a második részt, a délkeletre fekvő Új utcát (a mai Susánt), mely a 18. század elején kezdett benépesülni.

Hód városrész (a mai Újváros) volt a harmadik, amely a Hód-tó déli oldalán terült el. Ez a városrész a török időkben lakatlanná vált, és az újraterületsítés idején sem népesült be. A régi templom tornya 1710 körül dőlt a tó habjai közé.

A lakosság letelepülését a század elején nem szabályozták, a belterületet nem osztották fel házhelyekre, így a házakat a domborzati viszonyokhoz alkalmazkodva építették. Az utcák zezgugosak voltak, sok sikátor, *vakköz* jött létre. Az utcakép tudatos átalakítására ebben a korban még nem törekedtek.

A *fundus* (belső telek) a földesúr tulajdonát képezte. A porta eladását a nánc általában korlátozta, portát csak házzal együtt értékesíthettek.

A házak földből vert fallal, vagy vályogból készültek, a tetőzet ágasfás, szelemen szerkezetre épült, nyeregvetés megoldással, melyet náddal fedtek. A ház általában 2-3 osztatú volt, legtöbbször pincével, amelyet a bor tárolására használtak. A portán gyakran két ház is állt, a régebbi „nagy ház” és az újabb, a „kis ház”. Ez utóbbi volt a *katonaház*, amelyek építésére a módos gazdákat az 1753-as utókuruc zendülés leverése után kötelezték. Itt kellett elszállásolni a császári katonákat. Külön építették a kamrát, az istállót, az ólakat és színeket. A portákat nádfallal választották el egymástól, vagy árkot ástak a telekhatáron.

Az Oldalkosár legmagasabban fekvő részen alakult ki a város központja. Itt épült fel a református Ótemplom kőtornya 1713/1714-ben, a régi vályog imaház közelében. A kőtorony korabeli szerepe a harang elhelyezése mellett védelmi jellegű is volt, innen figyelték az ellenség és az árvíz jöttét, valamint a tüzet. Ez volt a városban az első szilárd kőépület. A török engedélyével ugyanis templomot csak vályogból és fából építhettek, nehogy a lakosság erődítményként használhassa fel ellenük. A toronyhoz a templom épülete 1721–1723 között épült fel. 1741/1742-ben védelmi célból lőrészekkel ellátott kerítést emeltek a templom körül. A kőkerítés egy része ma is látható, az oldalkapu zárókövén 1741-es évszámmal. 1744-ben épült az egyházi dézsma beszolgáltatott terményeinek tárolására a templom melletti, ma is fennálló magtár. Az Ótemplom közelében állt a vályogból épített, nádtetős református iskola.

Vásárhelyen öt utcázied alakult ki: a Tarjáni, a Tabáni, az Új utcai, a Kis utcai és az Oldalkosári. Az adót, dézsmát, párbért utcáziedek szerint szedték.

A legnépesebb az Új utcai tized, majd utána következett Tarján és Tabán. A Kis utcai tized jóval kevesebb házból állt, míg az Oldalkosár volt a legkisebb.

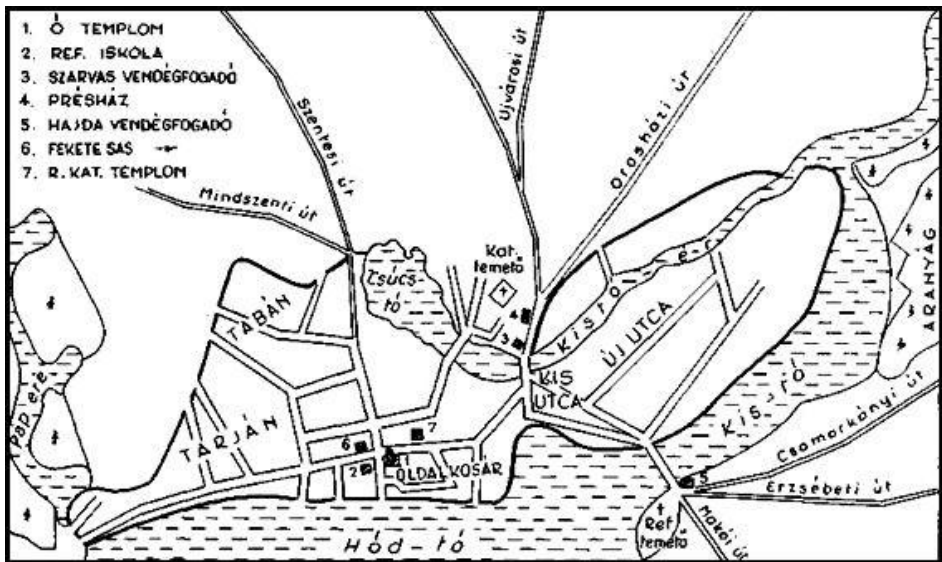
Az Oldalkosár nevű városrész, amely a legjelentősebb volt, a Hód-tó északi partján helyezkedett el. A tó délről és keletről mintegy félkörívben ölelte körül. Nevét valószínűleg a vesszőkből font és földdel töltött védgátról kapta. Északon a Nagy utcaig terjedt, míg nyugat felől a tarjáni városrész csatlakozott hozzá. Csupán néhány utcából állott, a legkevesebb lélekszámú városrész volt.

Tarján városrész az Oldalkosártól nyugatra a Hód-tó északi partvonulatát követte. Nyugaton a Királyszéki-lapos zárta le, melyet később lecsapoltak, és a 18. század végére beépítettek. A környező településekhez képest mélyebb fekvése miatt azonban betelepülése után is többször előntötte a víz.

Tabán a Tarjától északra, a város északnyugati részén, partosabb területen feküdt. Egykorú leírás szerint az 1751-es nagy árvíz idején „mint Noé bárkája ült a víz között”.

A Kisutcai tized a Nagy utca, a Szentesi út és a Csúcs-tó közt terült el, ekkoriban még csak néhány utcából állt.

Az Új utcai tized (a mai Susán városrész) volt a legnagyobb, legnépesebb, később is itt növekedett leggyorsabban az új letelepülők száma.

Hódmezővásárhely belterülete a 18. században
Vertics József térképe alapján készült rajz (Hódmezővásárhelyi Levéltár)

VÁSÁRHELY GAZDASÁGI ÉLETE A 18. SZÁZAD ELEJÉN

Hód-Vásárhely jellegzetes alföldi mezőváros volt, amely fekvése és népességszáma alapján korán a helyi árucseré központjává fejlődhetett. Hunyadi János idején, 1446-ban említik először egy oklevélben *oppidum*-ként, vásártartási joggal rendelkező mezővárosként. A török időkben is jelentős település volt, közigazgatási központ maradt.

Gazdasági életének fejlődését elősegítette az is, hogy uradalmi központ volt. 1702-ben Bercsényi Miklós hűtlensége miatt I. Lipót királytól Schlick Lipót tábornok kapta az egész környéket. A Rákóczi szabadságharc alatt ismét Bercsényi érvényesíthette jogait, aki Károlyi Sándornak haszonbérbe adta a várost. 1712-től kettős adózás következett: Schlick és Károlyi is beszedte a taksát.

1722-től Hódmezővásárhely földesura gróf Károlyi Sándor lett, aki 30.000 rhénusi forintért megvette a hatalmas csongrád-vásárhelyi uradalmat. 1743-tól fia Károlyi Ferenc, majd 1758-tól unokája, Antal irányította a birtokot.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1700-as évek elején a népesség szaporodásával a zezugos, annak idején tetszés szerint foglalt telkeket megkezdték földarabolni, a belső szántóföldeket házhelyeknek fölosztani. A lakosság a városból kijárva használta, művelte a baromttartásra befogott, meg az eke alá vett hatalmas határt.

A határ különböző használatú részei koncentrikus körökben, gyűrűként övezték a várost. Legbelül a nyomás, vagy belső legelő terület, amely a kezes jószág tartására szolgált. Ezt övezték az úgynevezett szállásföldek, ahol már inkább gabonát termeltek, majd a külső legelők, ahol félrídeg állattartás folyt. A Tisza szabályozatlan, hatalmas ártere a Nagy Rét kaszáló- és nádlóhely volt, amelyet *nyilasokkal* osztottak ki. A város határában így a közvetlen közelében lévő homokháton: Tarjánban, a Paperében, az Aranyágban, Sarkalyban és Kishomokon szőlőt is termesztettek. Az uraság bizonyos városszéli területeket konyhakerti művelésre átengedett a lakosságnak.

Földművelést csak akkora területen folytattak, amekkora az önellátást biztosította. A település belső udvaraiból a gazdálkodás központját kihelyezték a határba, a lakóház viszont a városban maradt. A külső területet a rajta levő építményekkel együtt *szállásnak* nevezték mindaddig, míg az állattenyésztés dominált, majd a földművelés térhódításával (az 1850-es évektől) tanyának.

A hatalmas külterületű alföldi településekhez hasonlóan a határt első foglalással vették művelés alá. A belső és külső legelők közötti sávban mindenki anyagi erejéhez (és elsősorban állatai számához) mérten foglalhatott magának szállásföldet. A szállásokon a földművelés egyéni alapon, viszonylag kötetlen formában történhetett, nem korlátozta sem a földközösség, sem a földesúr.

KÉZMŰVES IPAR

A 18. század első felében az önellátó jellegű paraszti háziipar jelentős szerepet játszott a lakosság szükségleteinek kielégítésében. A jobbára állattenyésztéssel foglalkozó lakosság a legfontosabb alapanyagokkal is rendelkezett. A bundát, subát, hámot, nyerget, sarut, bocskort maga is elő tudta állítani, de a gyertyát is otthon öntötte, a szappant házilag főzte. A jobbágycsaládokban a nők szőttek, fontak, varrtak, hímeztek, a legegyszerűbb ruhaneműket házilag állították elő. A férfiak a szerszámok egy részét maguk is el tudták készíteni, vagy faragóbéresekkkel készítették. A kovács-, lakatos-, tapasztómunkák elvégzésére főleg kontár cigányokat vettek igénybe.

Az igényesebb, mesterségbeli tudást nem nélkülözhető iparcikkeket, vasárakat, melyeket háziipari szinten nem lehetett előállítani, a szomszéd városokban (Szeged, Csongrád, Túr, Makó, Gyula) és a helyi piacokon, vásárokon áruló mesterektől, valamint a görög kereskedők boltjaiban szerezték be.

Az iparosok száma nagyon kevés volt. 1701-ben csak 3 szabó és 1 csizmadia szerepelt az összeírásban, de 1720-ban is mindössze 12 családfő volt iparos.

A földesúr támogatta az iparosok letelepedését és céhalapítási törekvéseit. A kézművesek többsége magyar származású volt, sorra jöttek az ország különböző vidékeiről. Az idegeneket nemcsak a lakosság, hanem a tanács is bizalmatlanul fogadta, a nincstelenek, zsellérek, beköltözését pedig különösen ellenezte. A közös terheket vállaló iparosok ügyét azonban felkarolta, a földesúr és a megye felügyeletével biztosította kizárólagos iparüzési jogaikat.

Az iparosok száma lassan, de folyamatosan szaporodott, és viszonylag korán (1714: a szabók és a csizmadiák) céheket is alapítottak. Az 1745-ös megyei összeírásban már 38 iparos neve szerepelt: 10 szabó, 9 csizmadia, 7 szűcs, 4 kovács, 3 molnár, 2 kötélverő és 1-1 takács, szíjgyártó és felcser.

A század közepére a növekvő népesség egyre nagyobb keresletet eredményezett, de a céhmesterek az örmény, görög kereskedők konkurenciájával találták magukat szemben. A kézműveseknek nagyobb vagyon gyűjtéséhez nem volt elegendő tőkájük, így a mesterségből megélni nem tudók kénytelenek voltak mezőgazdasági munkát is vállalni. A paraszti munka végzését a céhlevelek tiltották ugyan, a mesterek azonban ezt gyakran megszegették. A vagyonosabb kézművesek állat, föld, szőlő vásárlásával igyekeztek biztos megélhetési alapot teremteni, de ez csak néhányuknak sikerült. Ők arra törekedtek, hogy idősebb korukra felhagyva mesterségükkel, műhelyük fiukra vagy vejükre szálljon, saját állataikból és földjükből éljenek. A céhes mesteremberektől megkövetelték, hogy a maguk artikulusa szerint műveljék mesterségüket, minden héten rakodjanak ki, és a *limitáció* (megszabott árszabás) szerint áruljanak.

A kézművesek többsége vagyontalan volt, létfenntartását csak kiegészítő mezőgazdasági jellegű foglalkozással tudta biztosítani.

A VÁSÁRHELYI TÁLASSÁG TÖRTÉNETE

(Rövid összefoglaló Kiss Lajos műveinek felhasználásával)

Arra, hogy mióta foglalkoznak Vásárhelyen gölöncsérséggel, itt keletkezett-e, vagy idegen helyről behozott mesterség-e, határozott feleletet nem adhatunk, csak következtethetünk az itt-ott talált kevés adatból.

Gyevi Nagy György tálás birtokában volt két tányér 1893-ig, amelyekre oda volt írva – hogy Dóda Kiss János tálás készítette, 1742-ben. Nem bizonyítható azonban, hogy Vásárhelyen készültek. A hagyatéki iratokban, végrendeletekben az ingóságok között 1742-ig a nagyszámú fatányér és fatál mellett alig egy-két cserépedény említetik, amiből mind azok, mind készítőik kevés voltára következtethetünk. Az **1745-ös megyei adóösszeírásban** még egyetlen fazekas sem szerepelt, de Elek András **ősünk Fazekas András**ként volt beírva!!

Az biztos, hogy Fazekas Elek András, amikor 1745-ben Vásárhelyre jött, az egyik első mester volt itt. A vásárhelyi összeírásban még nem jelezték ugyan a foglalkozását, hiszen nem ismerték (akkor márciusban érkezett), de 1757-ben bekövetkezett haláláig minden összeírásban ott volt az Elek családnév mellett ragadványnévként a Fazekas is. E korszak más Fazekas nevű családfőinél sohasem írtak más nevet, tehát nevük nem a foglalkozásukra utalt.

Szeremlei Sámuel a „Hódmezővásárhely története” IV. kötet 333. oldalán egy régi levéltári iratra hivatkozva felsorolja az **1788-ban** összeírt nyolc fazekast. Neveik: Petrus Inczédi, Stephanus Szoboszlai, **Andreas Fazekas Elek**, **Alexander Fazekas**, Stephanus Szatmári, Gasparus Tordai, Josephus Krajner, ... Litóczky. Az anyakönyvekben azonban e levéltári évszámot megelőzően is találunk „fazekas” szülőt, ki gyermekét kereszteltette.

Ezen adatok alapján a vásárhelyi tálásipar kezdetét a 18. század közepére tehetjük. Valószínű, hogy az agyagművességet (mint a legtöbb mesterséget) az ország más részéből hozták ekkor hozzánk a „fazekasok”. Ezt a föltevést támogatja a mesterség neve is, hiszen a régi levéltári és anyakönyvi beírásokban mindenütt fazekas és korszós említetik, holott a vásárhelyi gölöncsér tálásnak mondta magát, különösen Újvároson – mert leginkább tálakat, tányérokat csinált. Korszókat nagyon kevés számban, főzésre alkalmas fazekakat pedig sohasem készítettek, mivel a vásárhelyi agyag nem tűzálló. Az itteni mesterek az agyagművességet megkedvelték, hiszen a tálások gyereke szinte mindig apja mesterségét folytatta. De nemcsak szegény emberek fiaiból váltak cserepesek, hanem régen a gazdagabb ember is szívesen adta fiát gölöncsérnek.

1797-ig a református egyház anyakönyvében csak tizennégy „fazekas” és „korszós” mestert találunk, akik közül hatnak a neve azonos volt az 1788-ban említett nyolccéval. 1836 körül mintegy ötvenen lehettek, 1848-ban a „gölöncsér céh” megalakulásakor számuk már 169 volt. Az 1860-as években pedig közel négyszázan dolgoztak a szakmában.

A tálások elbeszélése szerint még a céh megalakulása előtt is társultak a gölöncsérek, és csekély tagsági díjat (hús-krajcárt) fizettek. A befolyt összegből árendálták a várostól az agyagbányászásra alkalmas földet, és évenként az elnöknél tartott társas vacsora kiadásait is ebből fedezték. Temetéskor összehívták a tagokat az elhalt tálás végtisztességtételén való együttes megjelenésre.

Szóbeli hagyomány után tudjuk, hogy a cserepeslegények nem vándoroltak. Mester csak az lehetett, aki *remekelt*. Úgy mondták az öreg tálások, hogy „fődön remekeltek, mert azt rögtön csinálják”, és legnehezebb készíteni. Mások szerint a remekelés egy katlan edény elkészítéséből, beírásából és ki-tüzeléséből állott – az *atyamester* és egy másik mester felügyelete mellett.

Levéltári, és anyakönyvi adatok azt bizonyítják, hogy a tálások eleinte még minden városrészben éltek. **Elek Fazekas András, majd fiai az újutcai tizedben, közvetlenül a Kistó ér partján építettek házat és műhelyt.** A 18. század végi alföldi város-égések azonban arra a határozathozatalra indították 1794-ben városi tanácsot, hogy „A Fazekasoknak a Házak közt lévő égető Kementzéi eltiltatnak és hasonló kementzéknek felállítása nagyobb bátorságnak okáért a Város széleire rendeltetik.” (Prot. Jud, VII. kötet). A tálások zömének lakása és műhelye ezután az agyagbányákhoz közel eső Tabán, Kisutca és Újváros városrészekben volt. A 19. század végéig azért még másutt is lakott elszórtan egy-két mester.

A legrégebbi tálások lakta rész a paperei agyagbánya miatt Tarján volt, a mai Damjanich utcától a körtöltésig terjedő utcák. Amikor azonban a kitermelés nehezebbé vált, Tabánba húzódtak – a Pálffy utca mindkét oldalán, és majd minden háznál lakott tálás. Nem véletlen, hogy 1891 előtt hivatalosan is Cserép utca volt a neve. A szomszédos utcákban szintén sok mester élt, de laktak a város legszélén a cigányéri agyagbánya mellett is. A Tabáni tálásokat *tarkásoknak* hívták, a sokszínűben díszített termékeik miatt.

A Kisutca városrész külső felében, az úgynevezett Csúcsban a porcelán-edények színét utánozó *fehér edényösök* laktak, főleg a mai Jókai utcának a Szent István utcától a Szent István utcáig terjedő közvetlen környékén. Különösen a Rákóczi, Kálmán, Kisfaludy, Szent László, Szent István és Károlyi utca végén és az Észak utcán.

A harmadik rész Újváros volt, ahol az agyagbánya mellett laktak a tálások, akik a lapos edényeken kívül még szilkét, kantát, korsót, azaz főnnálló edényt is készítettek. A *kantások* sárga-zöld-barna színekkel dolgoztak. A legrégebbi helyen, a mai Széchenyi, Vörösmarty és Nádor utcák találkozásánál volt a „gödrök köze”, de a templomtól északkelet felé, továbbá a Csomorkányi és Délbáb utcák végén (a Dilinka temetőhöz közel) is éltek cserepesek.

A tálások az elsorolt városrészekben, csöndes utcákban laktak. A kapu előtti agyagcsomón kívül semmi ismertetőjel nem mutatta az utcán mesterségüket, csak az udvarukon látszott. A tehetősebbek a saját házukban éltek, és dolgoztak – a szegényebbek lakóként más házában.

Akár háztulajdonosként, akár lakóként élt a tálás, a legtöbb esetben mégis együtt volt a lakás a műhellyel. A legszegényebb, legínségesebb lakás a csúcsi cserepeseknek jutott. Mélyen fekvő helyen laktak, ahol esős időben nem egyszer fölfakadt a víz a szobában. A nedves, penészes falú műhelyben élt és dolgozott a népes család. A tabániaknak és újvárosiaknak már fekvésüknél fogva is jobb, egészségesebb lakásuk épült. Gazdagabbak voltak, több helyen külön szobában laktak, és külön állt a műhely. Lakásukat, műhelyüket példás rendben, tisztán tartották, leginkább fehérre meszelték.

A régi tálások viselete a pásztorokéhoz hasonlított. A hódmezővásárhelyi tálást a vidéki vásárokon szép fehér, bő gatyájáról ismerték meg. A bő gatyához borjúsájú ing járt, pántlikával fűzve. A többi ruhadarab: kivarrott, virágos, bársony mellény fehér, nikkelbütykös gombbal. Minden zsebben zsebkendőt tartottak, magas sarkú, ráncos csizma, pörge kalap és kabát, melyet panyókára vetettek. Tálást tajtékpipa nélkül el se lehetett képzelni.

Munka közben régen gatyában, papucsban voltak, később nadrágban, mezítláb dolgoztak. Sáros kötő előtte, kalap a fején, kurta szárú pipa a szájában – így nézett ki a vásárhelyi tálás munka közben.

A fazekasság rendkívül nehéz foglalkozás. Minden reggel a fársztó agyag-készítéssel kezdtek, majd korongba ülve egész nap görnyedve végezték az erős munkát. A megmunkált agyaghalom a műhely közepén állott, s a belőle készített edények száradása és párolgása, különösen télen, igen ártalmas volt. Ehhez járult még a festékek kiállhatatlan szaga, meg a sok pipafüst. A száraz és a vizes ólompor a tálások egészségét tette tönkre. Gyakori volt az ólommérgezés és a tüdőbaj. Csak a nagyon szerencsések voltak hosszú életűek.

A mester maga is minden munkát elvégzett. Az agyag beszerzése, előkészítése, az öntő-, és írófesték készítése, a máz előállítása az ő dolga volt, valamint a mázolás, rakodás, tüzelés és kiszedés. Vigyázott a kemencére, ő hagyta jóvá, mikor kellett abbahagyni a tüzelést és kiszedni az árut. A piacozás, az eladás is az ő kötelességei közé tartozott. No meg az inasok betanítása.

Inas általában a mesterek fiából vált, de néhány szegény ember odaadta a gyermekét gölöncsérnek. Előbb a házi dolgokban segítettek, meg az agyag előkészítésében. Később az inasnak bőven kijutott a munkából: szelt, gyúrt, festésnél hordta az edényt, festéket, mázat őrölt. Segített a katlanba rakodni és kiszedni. Leginkább télen kezdte meg a mester a korongolás tanítását, amikor az időjárás miatt szünetelt a munka, és jobban ráért. Három-négy évig inaskodtak, addig a mesternél laktak, és ott is étkeztek.

Legény lett az inas, amikor felszabadult. A legény is a mesternél lakott, fekhelye nyáron az égetőben, télen a műhelyben volt. A legény három-négy évig dolgozott segédként. Általában korongozott, az edényeket és a tálakat készítette. Ekkor már meg is nőülhetett, de sokszor nős emberként is maradt a mesternél. A nős legény régebben nyáron elment aratni, kapálni jó bérért.

A mester családja, az asszony és a gyermekek egyaránt részt vettek a munkában. Az asszony öntötte az apróbb edényeket, írókázott, szárított, segített a berakásnál és kiszedésnél adogatni, ezen kívül részt vett az agyagszelésben, gazolásban és az elárusításban. A gyerekek legjobban az edény ki- és behordásoknál, valamint a rakodásnál voltak használhatók.

Segítőik is voltak a legtöbb mesternél: a szegény férfiak a festékek, mázak őrlésével, az íróasszonyok pedig az edények díszítésével keresték kenyerüket.

A fazekastermékek értékesítése főleg a vásárokon történt. Az 1700-as évek közepén és végén nagyon jó árak voltak – hiszen a kevés fazekas termékére nagy szüksége volt az egyre gyarapodó lakosságnak. A vidéki vásárokon is megbecsülték a vásárhelyi tálások munkáit, olykor Nagykovácsig is eljutottak. Ekkor jól meglehetett élni a mesterségből. Később, az 1800-as évek elején már a vármegyei közgyűlés határozta meg az egyes fazekas termékek árait.

Jó életük volt a fazekasoknak. A nehéz munka után télen-nyáron a szomszédolás járta, vagy este kiültek mezítláb, pipálva az árokszélre, ahol folyt a beszéd a napi eseményekről. Nyáron halásztak a Hód-tavában, a kubikokban és a Tiszán. Gyakran madarásztak is, legjobban fűjre szerettek vadászni. Bor kedvelő, mulató embernek mondták a régi tálásokat, akik gyakran fölkeresték a kocsmát, ahol dalolgattak a jó bor mellett. Főleg az edények eladása, a sikeres vásárok után mulattak. Télen összejártak beszélgetni, borozni, dalogatni.

A tálások készítette cserépedények igen sokfélék voltak, a mindennapi élet egészét kitöltötték. Eleinte csak használati tárgyakat készítettek, később dísz tárgyakat is. Nehéz felsorolni, annyiféle terméket találtak ki.

A konyhában és kamrában voltak lisztes- és zsírosbödönök, lekváros szilvák, köcsögök, porcióstálak, vizes- és tejeskancsók, korsók, csészek, bögrék, tányérok és nagytálak. Háromlábú főzőlábasok, fődők, tároló fazekak, csikmákszűrők, különböző kanták, szármástálak, kásás- és fülestálak egészítették ki a választékot. A boroskancsó, mihók, pálinkás butella, cserépkulacs sem hiányozhatott egyetlen háztartásból sem.

Ezek mellett dísz tányérok, cserépedények a virágoknak, gyertyatartók, mécsesek, dohánytartók, cématartók és varrókasok, fésűtartók, kalamárisok, virágtartók, és virágcserepek is voltak szinte minden háznál.

A fazekas mesterek az 1800-as évek elejéig kevesen voltak, a termelt árut jó áron el tudták adni. A fazekassággal megkeresett pénzből állat, föld, szőlő vásárlásával igyekeztek még biztosabb megélhetési alapot teremteni. Ez keveseknek sikerült, de Elek András és Sándor közéjük tartozott. Mire „romlott” a mesterség, gyermekeik nagyrésze már földművelésből és állattartásból élt.

A CSALÁDKUTATÁS FORRÁSAI VÁSÁRHELYEN (18. sz.)

ADÓÖSSZEÍRÁSOK

A legfontosabb források a helyi-, megyei- és országos összeírások, amelyek adószedési célból történtek. Egyik sem ad azonban teljes képet a lakosságról, hiszen mindig csak az adózó háztartásfőket írták össze. Amennyiben a családnak több generációja lakott együtt (márpedig ez általános volt), csak a családfő neve szerepelt. Akik valamilyen okból nem fizettek adót (pl. nem volt állatszaporulatuk, nem volt szőlőjük, az adott évben nem volt termésük, vagy egyszerűen nagyon szegények voltak), azok nem lettek összeírva. Sokszor pedig az adóösszeírók sem voltak teljesen precízek, többen ezért maradtak ki.

Az 1701-es „*Beschreibung des Ortsh Vassarhely*” (kamarai összeírás) a viszszatelepülés egyik fázisát rögzítette, amely kép néhány év elteltével jelentősen megváltozott. A 163 összeírt háztartásfő közül 141 fő Vásárhelyen született, de a többi 22 is Vásárhelyhez közel. Az elsőként visszatérők az elmenekült lakosok közül kerültek ki, akiknek sikerült állatállományuk egy részét is átmenteniük. Az összeírtak 80 százalékának volt ökre, tehene, lova, juha és sertése.

Az 1715-ös országos összeírás az állami adók beszedése céljából készült. A nemesek nem szerepeltek benne, de a legszegényebb (nem adózó) réteg sem, és sokan ki is maradtak. Vásárhelyen 406 adózó családfőt írtak össze.

1717-ben 62 család hagyta el a várost. Az adók hirtelen emelkedése, a fuvarozási kötelezettségek és a templomépítés terhe is oka volt az elköltözésnek.

Az 1720-as országos összeírás már több adózó nevet tartalmaz, de a szegényebb rétegeket, akiknek csupán házuk volt, vagy még az sem, kihagyták ebből az összeírásból is. Vásárhelyen ekkor csak 314 név került felírásra.

1722-től Hódmezővásárhely gróf Károlyi Sándoré lett. Két évvel az 1720. évi országos összeírás után, a földesúr megbízottja már 457 jobbágynévet írt be, megjegyezve az összesítésnél, hogy 266 régi lakos mellett 191 az *advena* (jövevény, azaz új betelepülő). Ez az adat nagyarányú bevándorlásra utal.

1723-ban még pontosabb összeírás készült, már 616 háztartásfőt jegyeztek föl. A jövevények nem mindig települtek le véglegesen, ha nem találták könnyebbnek az adózási feltételeket, hamar elköltöztek, és újak jöttek helyükbe.

Az 1729-es megyei összeírásban 597 háztartásfőt írtak össze.

1731-től szinte évenként megvannak a városi dézsmaalajstromok (IV.A. 1003), amelyekben igen sok, addig ismeretlen új név is megjelent.

Az 1738/1739. évi pestis jelentősen csökkentette a lakosságot: az elhalt gyermekek és felnőttek száma 2472 fő, az életben maradottaké 2446 fő volt.

1741-ben a megyei összeírásban a járvány után csak 455 adózó szerepelt.

1745-ben a megyei összeírás szerint a bevándorlásnak köszönhetően már 868 családfő adózott.

HADIADÓ TELJESÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS IRATOK (IV. A. 1001. o., p.)

Rendkívül részletes, sok nevet tartalmazó összeírások maradtak fönt az 1700-as évek második feléből. A katonákat utcatizedenként osztották be, meghatározva, hogy egy-egy jobbágy hány napig köteles az elszállásolt katonának kvártélyt adni. A lajstromok formái:

- Katonák elszállásolása és ellátása (paléták és lajstromok)
- Hadi felajánlások (elsősorban takarmány: zab és árpa)

TANÁCSÜLÉSI JEGYZŐKÖNYVEK, TANÁCSI IRATOK (IV. A. 1001. a., b.)

A *Protocollum Judicale* (Tanácsülési jegyzőkönyvek) I. kötete 1724-el kezdődik. Attól kezdve szinte minden fontos eseményt beírtak, dokumentáltak. A II. kötettől már betűrendes mutatók is vannak a könyvek végén.

A tanácsi iratok közül az első 1691-es. Rendezetlen formában vannak tárolva, egyesével át kell nézni valamennyit.

GONDVISELŐK ÉS PÁRBÉRSZEDŐK LAJSTROMA (IV. A. 1001. u.)

Városi ágypárbér beszédési összeírások a házaspárok által fizetett egyházi adó volt (vagyoni helyzettől függetlenül) a lelkész ellátására.

EGYÉB FEUDALIZMUSKORI IRATOK (IV. A. 1001. c., g., h., l.)

A Hódmezővásárhelyi Levéltár feudálizmus kori anyaga hihetetlen mennyiségű iratot tartalmaz. Számtalan adatot találhatunk (szerencsés esetben) a körözőlevelekben, végrendeletekben, becsűjegyzőkönyvekben, hirdetőjegyzőkönyvekben és a városi fuvarok jegyzékében már az 1700-as évekből is.

ANYAKÖNYVEK

A **Római Katolikus Egyház** keresztelési, házassági és temetési anyakönyvei **1732-től**, a kezdetektől megvannak. Rendkívül pontosan vezették, születéskor mindkét szülő neve, és a keresztszülőké is be lett írva. Házasságkötéskor a fiú és lány neve és kora mellett a tanúk neve is szerepelt, halálozáskor pedig a halott neve és életkora mellett szülei/házastársa neve.

A **Református Egyházé 1747-től** maradtak meg. A legelső időszakban (1777-ig) egy könyvbe írták folyamatosan a születéseket, halálokat és esküvőket. Ezek nem túl informatívak, ugyanis születéskor csak az apa nevét írták, halál esetén nem jelezték hány éves volt, esküvőkor csak a lány apjának nevét írták. Érdekes, hogy a kisgyerekek halálának dokumentálása igencsak hiányos.

7. fejezet

CSALÁDUNK FAZEKASKÉNT

VÁSÁRHELYEN

1745–1793

1745 előtt is szerepeltek Elek (Mátyás, Gábor és Gáspár) nevűek a dézsmajegyzékekben, de ők biztosan nem voltak rokonaink.

1745 és 1793 között Fazekas Elek András, majd gyermekei (András és Sándor) nevén kívül más – biztosan nem rokon – Elek nevű (Mátyás, Gábor, Gáspár, Mihály és András) családfőket is találhatunk a vásárhelyi dézsmajegyzékekben.

A Nagykaposról érkezett Elek Fazekas András egyértelműen csak iparos volt, az egyik első vásárhelyi fazekas. Az 1740-es és 1750-es évek dézsmajegyzékeiben benne volt ugyan, de adózandó termény hiányában nem fizetett dézsmát. Neve nem szerepelt sem a szállásföldek kiosztásakor (1746), sem a Ruttkay féle földösszeírásban (1752/54).

Dézsmajegyzékek:²

1739 – Elek Mátyás zsellér (Tabán)

1740 – Elek Gábor (Kisutca)

1744 – Elek Gábor (Kisutca)

1745 – Elek Gáspár (Tabán)

– Elek Gábor zsellér (Kisutca)

– **Elek Fazekas András** (Újutca)

(szomszédokként éveken át így voltak egymás után összeírva:

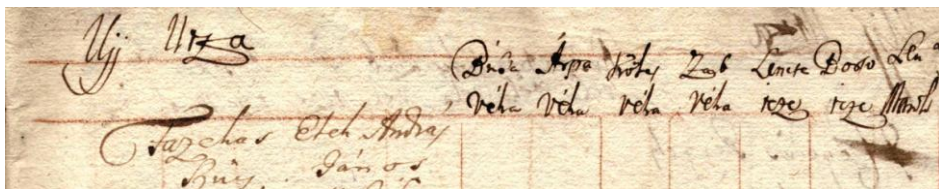
Komjáti Gábor, Lúdverő Márton, Bába Gyurka,

Elek Fazekas András, Szűcs Gonosz János, Dobó István)

1748 – Elek Gáspár (Tabán)

– Elek Gábor zsellér (Kisutca)

– Elek Fazekas András (Újutca) – nem fizetett terményadót:

1749, 1750/51, 1752

– Elek Gáspár (Tabán)

– Elek Gábor zsellér (Kisutca)

– Elek Fazekas András (Újutca)

1753/54

– Elek Fazekas András (Újutca)

² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Vásárhely városgazdájának iratai (IV. A. 1003.)

– Terménydezsmajegyzékek (1731–1770)

Katonák elszállásolása:³

- 1744 – Elek Gábor zsellér (Kis utca)
 – Elek Mihály (Tabán)
 1749, 1750, 1751, 1752, 1753
 – Elek Gáspár (Tabán)
 – Elek Gábor zsellér (Kis utca)
 – Elek Fazekas András (Új utca) 2 nap télben, 2 nap nyárban:

	Új utca	Télben	Nyárban	Összesen
Hatalafi György	-	-	-	-
Kisvárosi Mihály	-	-	-	-
Fazekas András	2	6	1	2 4 30 1 30
Hagyó Gábor	-	-	-	1- 2 15 - 15

1754/55, 1755/56, 1756/57

- Elek Gáspár (Tabán)
 – Elek Gábor malomfi (Kis utca)
 – Elek András zsellér (Tarján)
 – Elek Fazekas András (Új utca)

(Elek Fazekas András 1757-ben meghalt, 1758-tól fiai szerepeltek családfőként.)

- 1758 – Elek Gáspár (Tabán)
 – Elek András zsellér (Tarján)
 – Elek Sándor (Új utca)
 – Elek Fazekas András (Új utca)

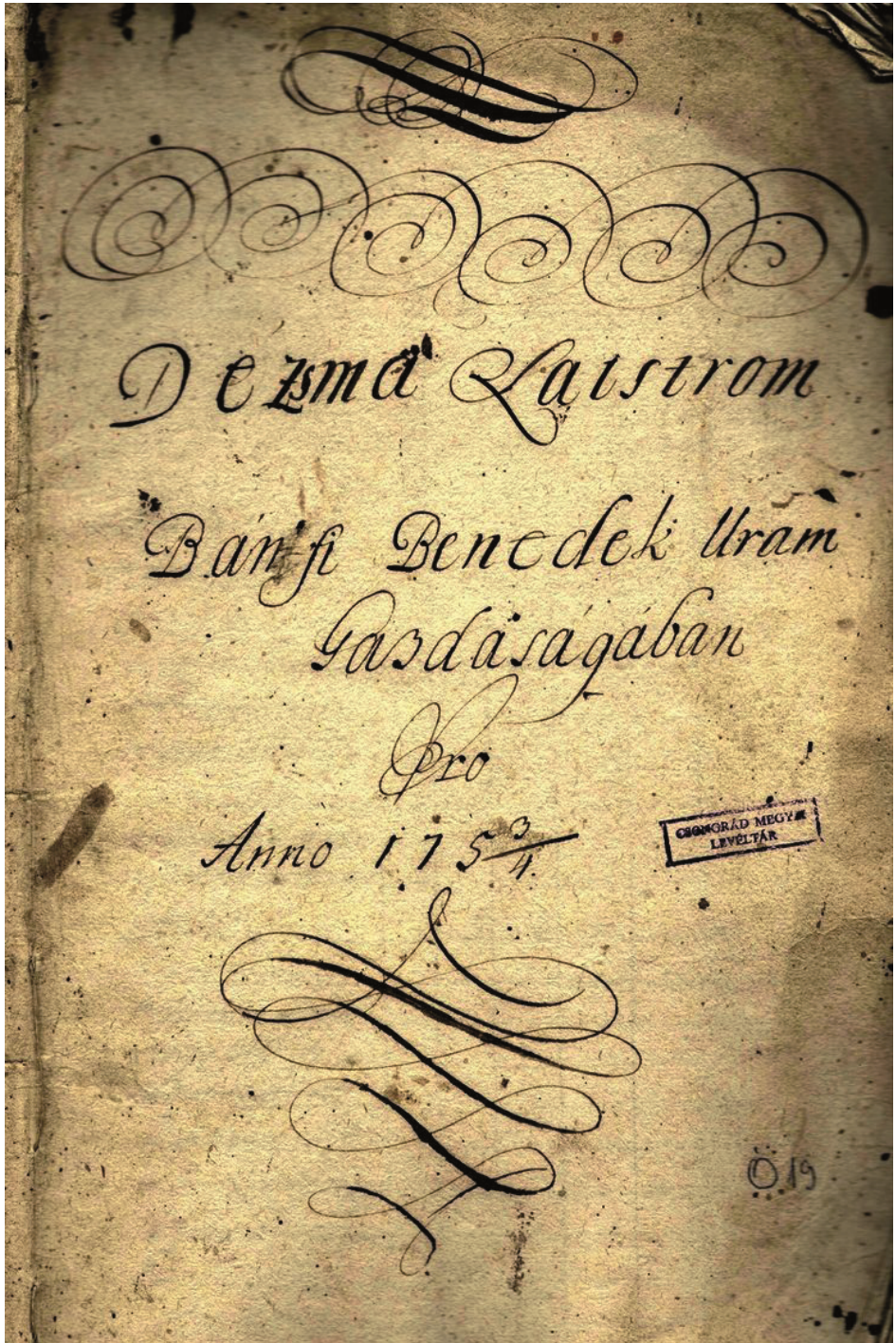
Házeladás:⁴

1762 – Elek Fazekas András 70 Rh. forintért eladta házát Rósa Ferencnek:

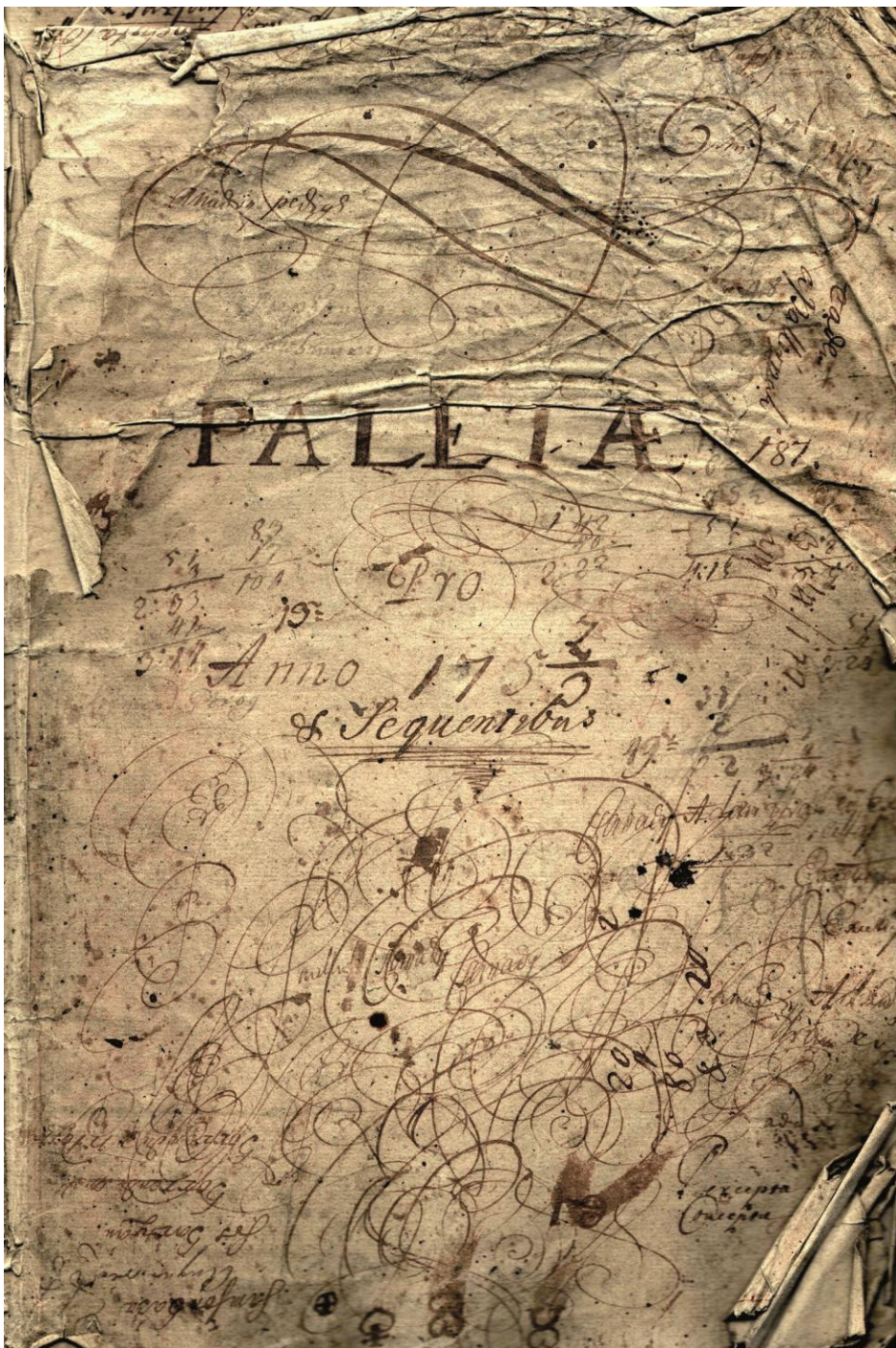
1762. évi 272. sz. M. Rósa Ferenc megalkodott. Ezzel Fazekas Andrással házat 70. Rh. forintért megváltam. Sem ártatni, sem fömpöngyari az étadott házzal nem lehetik; hanem azokk megváltam; ahogyan azoknak ezett az ártat an megadott p: 41. háza tóra 2. évi nek kért megváltam p: 41. háza tóra 2. évi megváltam; Ahogyan az ártat an megváltam az em. háza tóra 2. évi megváltam. hivatással.

³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – IV. A. 1001. o – Hadiadó

⁴ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – IV. A. 1001. a – Protocollum Judiciale 2. k.

Dézsmalajstrom 1753/54 (CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára)

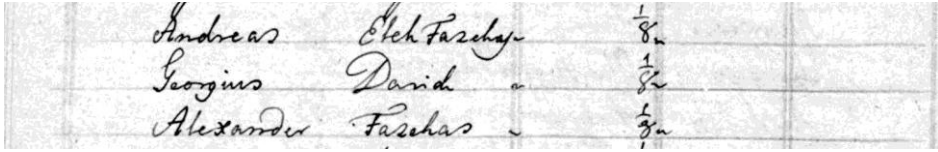

Katonák elszállásolása 1752/53 (CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára)

Dézsmajegyzékek (1770 és 1772):⁵

- Fazekas András (Új utca)
- Fazekas Sándor (Új utca)

Vásárhely jobbágyainak összeírása urbáriumhoz (1770):⁶

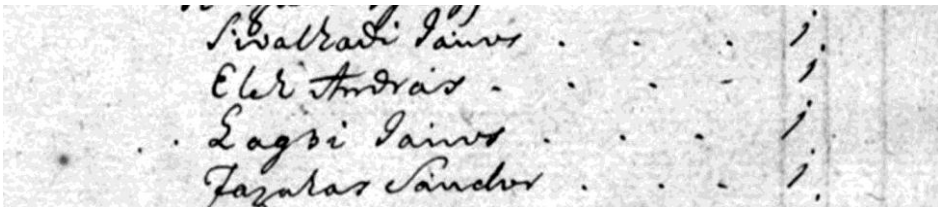
- **Andreas Elek Fazekas** házzal bíró zsellér, $\frac{1}{8}$ urbár föld
- Georgius Dávid házzal bíró zsellér, $\frac{1}{8}$ urbár föld
- **Alexander Fazekas** házzal bíró zsellér, $\frac{1}{8}$ urbár föld
- (...)
- Gasparus Elek föld és ház nélküli zsellér

Összeírások urbáriumhoz:⁷

- 1772 – Andreas Fazekas Elek házzal bíró zsellér,
18 nap robot, $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérő termés
- Alexander Fazekas házzal bíró zsellér
18 nap robot, $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérő termés
- Gasparus Elek föld és ház nélküli zsellér
12 nap robot

Pipások (és a pipáik számának) összeírása:⁸

1777/78 és 1783/84 között Új utca (folyamatosan):

- Sivalkodó János
- Elek András
- Lagzi János
- Fazekas Sándor

⁵ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Vásárhely városgazdájának iratai (IV. A. 1003.)

⁶ CSML Szentesi Levéltára – Vásárhely jobbágyainak összeírása urbáriumhoz (IV. A. 1. f. 35.)

⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Vásárhely városgazdájának iratai (IV. A. 1003.)

⁸ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Adózáshoz készült vegyes összeírások (IV. A. 1001. v.) és CSML Szentesi Levéltára – Közgyűlési iratok (IV. A. 1. b. összeírások: 103, 111, 119, 321, 354)

Iparosok összeírása:⁹

1788 fazekasok (8 fő):

- Andreas Fazekas Elek
- Alexander Fazekas

(valamint Petrus Inczédi, Stephanus Szoboszlai, Stephanus Szatmári,
Gasparus Tordai, Josephus Krajner, ... Litóczky)

II. József féle összeírás:¹⁰

1787/88

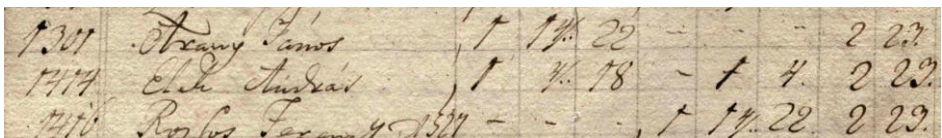
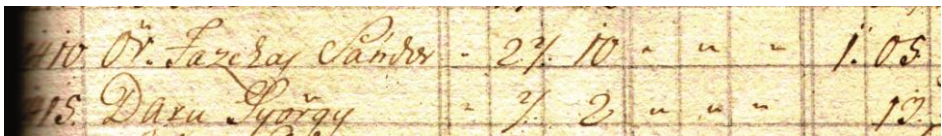
– Elek Mihály	Tabán	435. - udvar 257 öl, kert 16 öl
– Fazekas Sándor	Új utca	1410. - udvar 280 öl, + szőlő
Daru István		1411.
Tóth István		1412.
Református Iskola		1413. - udvar 478 öl
– Elek András		1414. - udvar 243 öl, kert 49 öl + szőlő
Daru György		1415.
Szabó György		1416.

Hadi felajánlások:¹¹

1787–90: a császári hadseregnek árpa, zab és pénz (évente többször is).

Elek András szinte minden összeírásban szerepelt, Fazekas Sándor ritkán (ő nyilván, mint neve is mutatja – inkább csak iparos volt).

- Fazekas Sándor Új utca 1410.
- Elek András Új utca 1414.

⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi Iratok (IV. A. 1001. b.)

¹⁰ MOL mikrofilmtárából

¹¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Hadi felajánlások (IV. A. 1001. p.)

CSALÁDTÖRTÉNET 1745–1793

1747-től vannak meg a Hódmezővásárhelyi Református Egyház (Keresztelési, Esketési és Temetési) anyakönyvei, amelyek eredetiben kutathatók az Ótemplomi Lelkeszi Hivatalban, és mikrofilmen a Vásárhelyi Levéltárban.

A Hódmezővásárhelyi Református Egyház Keresztelési Anyakönyve I. kötet

1747-től 1786-ig egy könyvbe jegyezték mindent. Ez nem volt túlságosan informatív, mert születéskor csak az apa nevét írták be. Házasságkötéskor a fiúknak csak a neve, a lányoknak a kora és apjuk neve szerepelt. Halálozáskor csak a halott neve került beírásra, de a kisgyerekeket sokszor be sem jegyezték.

1786 után külön-külön könyvbe kerültek a családi események. Születéskor már írták az anya nevét és a keresztszülőket is, halálozáskor pedig szerepelt az életkor mellett a lakás (utcatized), és szülei/házastársa neve is.

Kutatás szempontjából nagyon fontos tény, hogy 1786 és 1790 között (II. József uralkodásának vége felé) már konkrét házszámokat írtak a lakáshoz.

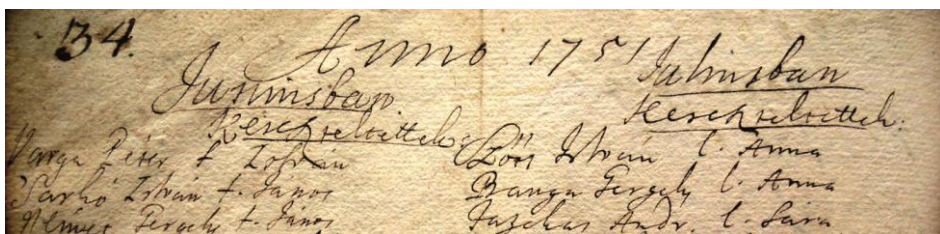
Az anyakönyvi bejegyzésekből (és az összeírásokból) nyomon követhető az ELEK CSALÁD VÁSÁRHELYI TÖRTÉNETÉNEK ELSŐ 50 ÉVE:

1745 márciusában érkezett Fazekas Elek András a megyei összeírás szerint **Vásárhelyre** Karcagról. Vele jött második (karcagi) felesége, a párhetes kis Istvánnal, és természetesen két Nagykaposon született fia is: a 13 éves András és a 11 éves Sándor. Egyértelmű, hogy fazekas volt – mégpedig az egyik első Vásárhelyen – hiszen foglalkozását megkülönböztető névként használták az összeírók. Nem volt szegény ember, ezt a 6 ökre bizonyítja. Eleinte biztosan nem gazdálkodott, mert a terménydízsma jegyzékekbe beírták ugyan, de adóköteles terménye nem volt. Neve nem szerepelt sem a szállásföldek kiosztásakor készült jegyzékben (1746), sem a Ruttkay féle földösszeírásban (1752/54).

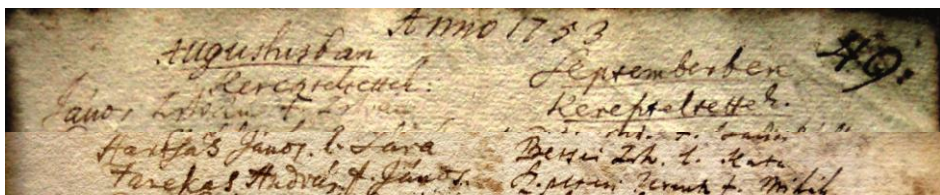
Nincs adat, hogy érkezésekor a házát vásárolta vagy építette – de az biztos, hogy az Új utcai tizedben, valahol a mostani Klauzál utca bal oldalán, a Konti és Gomba utcák közt volt az ősi ház – nem messze a Kistóér partjától.

A vásárhelyi anyakönyvben az első családi esemény bejegyzése

1751 júliusában Fazekas András lánya, Sára születése:

1753 augusztus – a következő, Fazekas András fia, János kereszteltetett:

A Karcagon született kis István (1745), valamint a Vásárhelyen világra jött Sára (1751) és János (1753) bizonyára még kisgyermekként meghaltak, ezért haláluk nem található meg később sem az első anyakönyvben.

1755 májusában meghalt Fazekas András felesége (nevét nem írták):

Anno 1755
Májusban.

Házasság
Fazekas András felesége
Kállai János.

1756 decemberében, miután mindkét fiú kitanulta a fazekasmesterséget, egy napon házasodtak meg. Nem túl távoli szomszédjaik lányát vették feleségül: Elek András Novák Erzsébetet, Elek Sándor Oláh Annát:

Anno 1756
Házasság

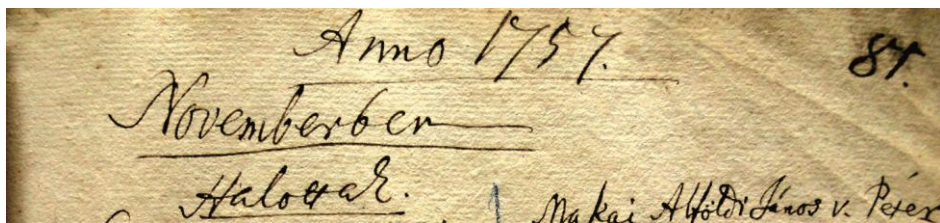
Elek Andr. Novák Erzsébet
Elek Sándor Oláh Anna.

1757 februárjában az 50 év körüli Fazekas András újra megnősült, elvette Cserenyei István özvegyét, Erzsébetet:

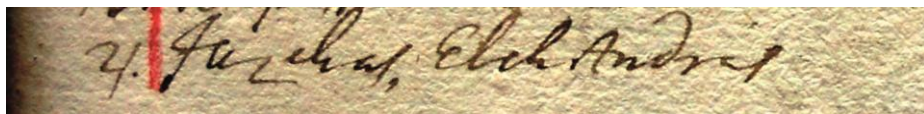
Anno 1757
Februariában.

Kereszteltettek.
Fazekas András.
Cserenyei István özvegyét Erzsébetet.

1757.11.21-én meghalt Fazekas Elek András (nem írták hány éves volt):

Anno 1757. 87.
Novemberben
Halottal. Makai Altdor János v. Péter

Fazekas, Elek András

Az apa váratlan halála után a két fiú önálló lett. 1758-tól már mindketten szerepeltek az adó- és katonai összeírásokban, tehát külön (de egymáshoz közel) laktak és vezettek háztartást.

Az 1770/72-es urbárium szerint házzal bíró zselléreként már gazdálkodtak is. Érdekes, hogy mindketten pipáltak a korabeli összeírások szerint.

Elek/Fazekas Andrásnak és Novák Erzsébetnek 11 gyereke született, akik közül csak 5 (Sára, Erzsébet, András, Éva és István) érte meg a felnőttkort.
- Erzsébet 1781-ben, András és Sára 1784-ben, Éva 1791-ben kötött házasságot.

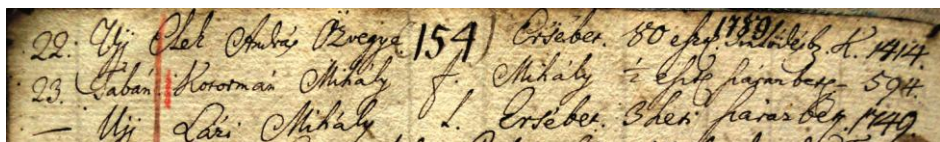
Elek/Fazekas Sándornak és Oláh Annának 12 gyereke lett, de közülük is csak 6 (Sára, Sándor, Anna, Péter, Erzsébet és János) vált nagykorúvá.
- Sára 1782-ben, Sándor 1784-ben, Anna pedig 1791-ben házasodott.

1788-ban a városban 8 fazekas dolgozott, köztük Andreas Fazekas Elek és Alexander Fazekas. Ez volt továbbra is a főfoglalkozásuk, legtöbbször még Fazekas néven anyakönyvezték gyermekeiket.

Az 1788–90 közötti II. József féle összeírásokból lakásuk pontosan meghatározható: Fazekas Sándor – Új utca 1410. (udvar 280 öl, + szőlő), Elek András (a református iskola mellett) – Új utca 1414. (udvar 243 öl, kert 49 öl + szőlő).

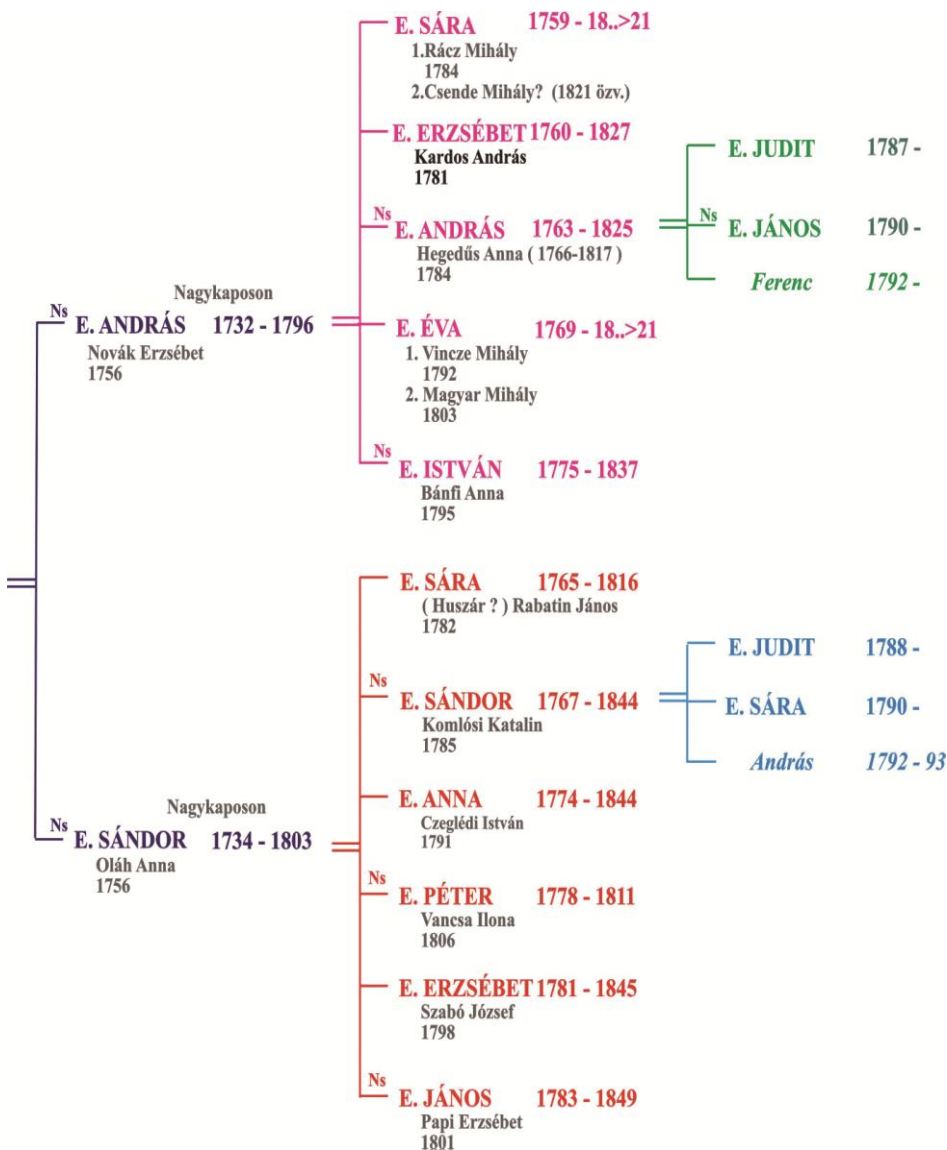
1789.07.12-én meghalt Elek András özvegye, Erzsébet.

(80 éves volt, lakása: Új utca 1414):

22. Új Elek András Özvegye (154) Erzsébet 80 éves 1789. július 12. k. 1414.
23. Gaban Kovácsi Mihály f. Mihály 2. Erzsébet 3. Erzsébet 1740

A VÁSÁRHELYI ELEK CSALÁDFA 1793-ban

OPPIDUM VÁSÁRHELY – 1789

Kamarai térkép a MNL Országos Levéltárából (S82 No. 0103)

8. fejezet

CSALÁDUNK NEMESKÉNT

VÁSÁRHELYEN

1794–1838

A NEMESSÉGIGAZOLÁSI KÉRELEM ELŐZMÉNYE

Fazekas Elek András és Sándor egész életét szorgalmas munkával töltötte. Apjuk a legjobb időben érkezett Karcagról, a 18. század közepére a növekvő népszerűség egyre nagyobb keresletet eredményezett. Mindkét fiúból fazekas lett, akik a családfő váratlan halála után (1757) ügyesen átvették az ipart.

Az 1772-es urbáriumban mindketten házzal bíró zselléreként voltak bejegyezve, akik 18 nap robottal és $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérő terméssel adóztak. Jellemző, hogy nevük az összeírásban: Andreas Fazekas Elek és Alexander Fazekas.

Az 1788–90 közti (II. József féle) összeírásokban András már egyértelműen „Elek”, és mindenféle terményből adózik. Sándor még szinte mindig „Fazekas”, és csak ritkán szerepel a (zab-, árpa-, búza-) termény adólistán.

A fazekas mesterek ekkor még mindössze nyolcan voltak, így a termelt árut jó áron el tudták adni. Emellett a kézművesek paraszti munkával is foglalkoztak, bár ennek végzését a céhlevelek tiltották. Vásárhelyen nem volt fazekas céh, így ezt a két Elek testvér könnyen megszeghette. A fazekassággal megkevert pénzből állat, föld, szőlő vásárlásával igyekeztek még biztosabb megélhetési alapot teremteni. Ez keveseknek sikerült, de András és Sándor közül tartozott: idősebb korukra felhagyva mesterségükkel, műhelyük fiukra vagy vejükre szállt, ők saját állataikból és földjükből éltek.

Az 1790-es évekre már mindketten vagyonos mesterek, egyben tekintélyes gazdák lettek. András mindkét gyermeke (ifj. András és István) kitanulta a fazekas mesterséget, de a családi földön is dolgoztak. Sándor fiai közül ifj. Sándor szintén fazekas lett, Péter pedig csizmadia. A legkisebb, János nem tudni tanult-e mesterséget. Egy biztos, mindkét családban egyre nagyobb szerepet játszott a gazdálkodás, azon belül is az állattartás.

A Nagykaposról Karcagon át Vásárhelyre költözött Fazekas Elek András sohasem volt nemes. Nem is érdekelte, hiszen kézműves mesterként „semmi hasznát nem vette volna”. Két fia (András és Sándor) sem foglalkozott idős koráig a dologgal. Ám 1790 körül – amikor már jókora bevételük volt a mezőgazdaságból (főleg az állattenyésztésből) is – eszükbe jutott, hogy kár lenne továbbra is mindenféle adókat fizetni és robotolni a földesúrnak. 1792 és 1794 között kérelmezték nemességük elismerését és igazolását.

Az *armálissal* (címeres levéllel) rendelkező nemeseknek, földbirtokuk ugyan nem volt – de a nemesi kiváltságokkal mindenben élhettek, ami az volt, hogy *„törvényes jogaikkal és földbirtokaik határán belül minden jövedelmükkel tetszésük szerint mindenkor szabadon élhettek, mindennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harmincad fizetésétől teljesen mentesek voltak, csupán az ország védelmére tartoztak katonáskodni”*.¹

¹ Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve

A NEMESSÉGIGAZOLÁSI ELJÁRÁS

A földdel rendelkező birtokos nemeseknek nem kellett igazolás. Az armalisták közül, aki nem tudta az eredeti címeres levelet bemutatni, annak nemességigazolási vizsgálatot kellett kérnie. Ez a családok terebélyesedésével 3-4 generációnként szinte mindenkinél bekövetkezett. Különösen, ha a család valamelyik ága egy másik vármegyébe költözött.

Az adott személy nemességét az eredeti nemeslevéllel, régebbi vizsgálat által megírt bizonyáglevéllel, vármegyei jegyzőkönyvi bejegyzésekkel (pl. a kihirdetésről) igazolták. Fontos volt a származásigazolás, a rokonság bizonyítása – különösen abban az időszakban, amikor még nem vezettek anyakönyvet. Hiteles tanúkat (általában idős embereket) hívtak a tanúvallomásokhoz.

A nemesség vizsgálatkor csak a férfi családtagokat írták össze, és azok fiú utódait. A nemesi bizonyáglevélbe belefoglalták az összes fellelt dokumentumot és tanúvallomást. Ezt átküldték az új megyébe, ahol a közgyűlés bejegyezte, és kihirdette: ettől kezdve élhettek nemesi jogaikkal.

1793.07.16-án adta be Csongrád Vármegye nemesi közgyűléséhez a kérelmet Elek András, fiai: András (valamint az ő János és Ferenc gyermekei) és István nevében is; és Elek Sándor, fiai: Sándor, Péter és János nevében szintén.²

Az Elek család részletes nemességvizsgálati anyagából az 1627–1793 közti időszak egész története kiderült, a leszármazási adatokkal együtt.³

NEMESSÉGIGAZOLÁS UNG MEGYÉBEN

Az idős Elek András és Sándor bizonyára tartották a kapcsolatot nagykaposi rokonságukkal. Nem egyszer járhattak szülőhelyükön – tudták azt is, hogy még élnek régi ismerősök, akik bizonyíthatják majd származásukat.

1792 őszén a közel 60 esztendőes Elek András és Elek Sándor visszatértek születési helyükre, Ung megyébe és nemességigazolási eljárást kértek.

A Nagykapos városában 1792. szeptember 20-án Elek András és Sándor nemessége ügyében készült tanúkihallgatási jegyzőkönyv alapján jóváhagyta Ung vármegye közgyűlése 1792. november 8-án. A vármegye kiadta a *testimoniálist* (bizonyáglevelet), mint valóságos nemeseknek, Elek Andrásnak és Sándornak, amit Ungváron jegyezték be 1793. március 14-én.

Az 1792/93-as, nagyrészt latin nyelvű ungvári igazolás szövegét Borsos Márta fordította le 1986-ban.

² CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai:

Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.) – 1793.07.16./59/113

³ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai:

Nemességi iratok (IV. A. 3. f. 11.) – Elek család

LEGFONTOSABB RÉSZLETEK A JEGYZŐKÖNYVBŐL (magyarra fordítva)

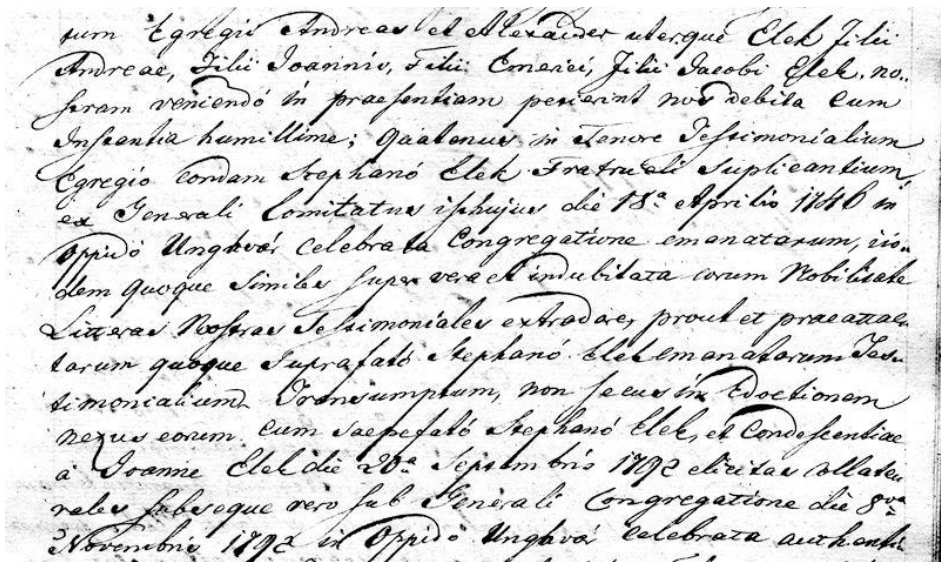
Az Ung megyei nemességigazolási vizsgálat azt bizonyította, hogy a kérelmezők Nagykaposon születtek, onnan atyjukkal együtt Karcagon keresztül jöttek Vásárhelyre. És ami a legfontosabb: rokonai (unokaöccsei) a nemességét 1744/46-ban bizonyító nagykaposi néhai Elek Istvánnak.

...A testimoniálist 1793. március 14-én kérte Elek Sándor és testvére Elek András hódmezővásárhelyi lakosok. 1793. július 6-án az alábbiak szerint celebrálta Ung megye közgyűlése:

A Nagykapos városában született Elek András Csongrád vármegyébe, Hódmezővásárhely városába költözött. Nevezett testvér gyermekei András és Sándor adták be a kérelmet.

...Nevezett Elek András és Sándor egyaránt fiai Andrásnak, aki fia Jánosnak, aki fia Imrének, aki fia a nemesség szerző Jakabnak. Korábban már testimoniálist kapott Elek István Ungváron 1746. április 18-án. Ez a nemesi könyvekbe is be van vezetve. Elek János (Istvánra hivatkozva) ez alapján kért testimoniálist 1792. november 8-án Ungváron. Az 1746-os geneológia szerint Elek István fia Jánosnak, aki fia a másik Jánosnak, aki fia Imrének, aki fia a nemesség szerző Jakabnak. A nemesi oklevelet II. Ferdinándtól kapta Jakab fiaival, Jánossal és Imrével Bécsben, július 20-án 1627.-ben. Kihirdette Borsod megye nemesi közgyűlése 1628. június 24-én Edelényben.

...Bizonyíték Ung vármegye Ungvár városában 1744. április 22-én tartott nemesi közgyűlésén meghitelesített tanúvallomások, melyekkel István magát és nemzetségét az említett adományozottra vezette vissza.

sum Ego Gregorius Andreas vel Alexander uterque Elek filii
Andree, filii Joannis, filii Conradi, filii Jacobi Elek, no.
stram veniendo in presentiam perarum nos debita cum
Inferentia humillime; Quatenus in Tenore Testimonialium
Egregio Comiti Stephano Elek Fratris et Supplicatum
ex Generali Comitatu ipsujus die 18° Aprilis 1746 in
Oppido Ungvari celebrata Congregatione emanatum, in
idem quoque simile super veritate et indubitata eorum Nobilibus
Litterarum Nosstrarum Testimonialium extracta, prout et premissa
eorum quoque Suprafato Stephano Elek et aliorum Testi-
monialium Constatum, non solum in Electionem
nostram eorum cum Saepofato Stephano Elek, et Consententia
a Joanne Elek die 20° Septembris 1792 etiam collata
vel super quoque vero sub Generali Congregatione die 8°
3° Novembris 1792 in Oppido Ungvari celebrata authentice

Az 1793-as ungvári testimoniális egy részlete

...Tanúkihallgatási jegyzőkönyv, amely készült Nagykapos városában 1792. szeptember 20-án Elek András és Sándor nemessége ügyében

Kérdések (magyarul) a tanúkhöz:

- vallja meg a tanú letett hite szerint, igaz-e, hogy Kapos városában lakozó Elek János, András és Ferenc, nemkülönbén Elek Erzsók (Bálint Pálné), és Elek Panda (Korrodi Istvánné) mindnyájan egytestvérek voltak, ezeket ismerte-e a tanú, vagy honnan tudja?
- igaz-e, hogy említett Elek Jánosnak a fia Elek István volt, akinek nemessége iránt a tekintetes vármegye testimoniálisa most is a fiánál Kaposon lakozó Elek Jánosnál vagyon, amelyet kétség kívül való nemes ember.
- igaz-e, hogy Elek János testvére Elek András innét Kaposról vette lakását nemes Csongrád vármegyébe, és az ő elmenetele után egyik fiacskája Elek András itt Kaposon maradt az atyjafiai gondviselése alatt, a másik pedig úgymint Sándor – Patakon. Hogy származtak le az atyjuk után Csongrád vármegyében, beszélje el a tanú. És nem valószínűsítően személyekben most feljött Elek András és Sándor azok-e akik mind gyermekkorukban elszármaztak?

I. tanú: Litteráti János, kb. 72 éves helvét vallású, kaposi

- minthogy a tanú születésétől fogvaást mindég itten Kapos városában lakott, és Elek János, András és Ferenc, nemkülönbén Elek Erzsók (Bálint Pálné), és Elek Panda (Korrodi Istvánné) szintúgy Kapos városában lakoztak ezért azokat jól ismervén, tudja, hogy egy testvérek voltak, azután csakugyan itt Kaposon haláloztak meg, csupán Elek András vette lakását Csongrád vármegyébe Hold Mező Vásárhelyre.
- igaznak vallja a tanú, hogy felül említett Elek Jánosnak István volt a fia, akinek csakugyan nemessége iránt a tekintetes vármegye testimoniálisa most is a fiánál Kaposon lakozó Elek Jánosnál vagyon, és amelyet kétség kívül való nemes ember.
- igaz az, hogy Elek Jánosnak a testvére Elek András minek utána Kaposról nemes Csongrád vármegyébe vette lakását, és az ő elmenetele után egyik fiacskája Elek András itt Kaposon az atyjafiai gondviselése alatt maradván, három esztendőknél elforgása után ugyancsak a tanú az említett Elek András az atyjához Karcagra vitte le onnat pedig az atyjával nemes Csongrád vármegyébe ment. Ismerte a tanú gyermekkorában Sándort is, de miképp származott az apjához, nem tudja. Mindazáltal tudja, hogy valószínűsítően személyekben most feljött Elek András és Sándor, akik mind gyermekkorukban elszármaztak.

II. tanú: Litteráti György, kb. 65 éves helvét vallású, kaposi

III. tanú: Bús György, kb. 65 éves helvét vallású, kaposi

- igaznak vallják
- igaznak vallják
- igaznak vallják, hogy Elek Jánosnak a testvére Elek András minek utána Kaposról elvette lakását, egyik fiacskája Elek András itt Kaposon az atyjafiai gondviselése alatt maradt, a másik, úgymint Sándor Patakra vette lakását. Elek András tudják a tanúk, hogy Litteráti János az atyjához három esztendőknél elforgása után Karcagra vitte le. Elek Sándort pedig miképpen származott az atyjához, a tanúk nem tudják.

NEMESI BIZONYÍTVÁNY, NEMESI ÖSSZEÍRÁSOK – 1794

*„Ung vármegye bizonyítóánya alapján Csongrád vármegye bizonyítja Elek Andrásnak és fiainak: Andrásnak (az ő János és Ferenc fiainak) és István-
nak; Elek Sándornak és fiainak: Sándornak, Péternek és Jánosnak nemességét.”*

Bejegyezve 1794. május 4-én Szegvár. Kihirdetve 1794. május 5-én.⁴

Ettől az időszaktól kezdve Ns. Elek András és Ns. Elek Sándor, valamint családjaik folyamatosan szerepeltek a városi- és megyei nemesi összeírásokban, valamint a megyei- és hódmezővásárhelyi nemesi jegyzőkönyvekben.

1794 – nemesek összeírása Hód Mező Vásárhelyen.⁵ *

CONSCRIPTIO POSSESSIONIS.																		
Series Contribuentium	NOMINA Contribuentium	P e r s o n æ							P e c c o r a P e c u d e s q u e									
		Coloni	Ab Anno Etatis 16to						Boves		Vaccæ	Jvenci		Equi & Equæ		Hinnli		
									Jugales		Majóles	3. Annorum	2. Annorum	Vitrif	3. Annorum	2. Annorum		
									Proprii	Mantari							Septrati	3. Annorum
N u m e r o							Numero	Numero	Numero	Nro.	Numero	Numero						
	Elek András																	2
	Elek Sándor																	2
	Elek Sándor ifjú																	

- Elek András
- Elek Sándor
- Elek Sándor ifjú

1794 – Hódmezővásárhelyi nemesek névsora (a következő oldalon):⁶ *

- Elek András
- Elek Sándor
- Elek István

* Mindkét névsor hiányos, hiszen öt felnőtt volt már a családban: Elek András mellett két fia, ifj. András és István – Elek Sándor mellett pedig fia, ifj. Sándor is.

⁴ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai:

Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.) – 1794.05.05./61/149

⁵ CSML Szentesi Levéltára – Nemesek összeírása (IV. A. 3. f. 51.)

⁶ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesi jegyzőkönyvek (IV. A. 1007. 1.)

VÁSÁRHELYI LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK 1794–1838

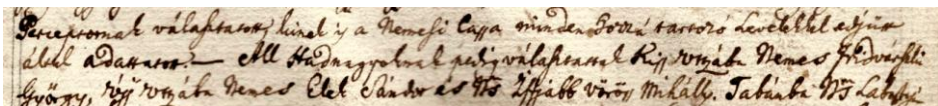
NEMESI JEGYZŐKÖNYVEK (IV. A. 1007. 1. kötet)

1794 – nemesek névsora (az előlő, belső fedlapon):

uu. Elek András, Sándor, István

1798 – hadnaggyá választották az új utcai tizedbe (a 14. oldalon):

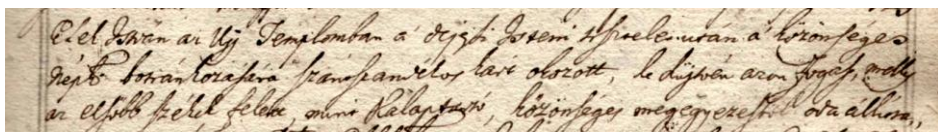
Elek Sándort

1803 – bejegyzés (a 21. oldalon):

Elek István botránja az Újtemplomban

... a Református Eklézsia a Nemesek társaságánál panaszt tett: nemes Elek István előző év karácsonyakor az Ujj templomban az Istentisztelet után kifelé menet szándékosan ledűtötte a kalaptartó fogast:

1803 – bejegyzés (a 22. oldalon):

Elek István magyarázata

1803 – testamentum (a 24. oldalon):

Elek Sándor idős leadta végrendeletét

1804 – nemesek névsora (a hátsó, belső fedlapon):

uu. Elek András, Sándor, István – János, Péter, özv. Sándorné

1809 – tanúként Elek András (a 30. oldalon)

1809 – küldöttségbe jelölve (a 31. oldalon):

Elek Sándor és András

1830 – küldöttségbe jelölve (az 55. oldalon):

Elek Sándor

1831 – küldöttségbe jelölve (az 57. oldalon):

Elek Sándor, „póttag” uu. Elek János, Sándor fia

1833 – hadnagyok „jutalmazására” (a 61. oldalon):

Elek János adott: 1 ft. 46 kr.

1833 – küldöttségbe jelölve (a 63. oldalon):

Elek Sándor

1835 – „ „ „ „ (a 68. oldalon)

NEMESI IRATOK (IV. A. 1007. – dobozokban, számozott iratkötegek)

1807 – adakozás:

Elek István (18 ft.), Elek Sándor (47 ft.), Elek András (28 ft.)

1807 – 59. visszafizetés:

Elek Sándor, István és András részére

1808 – 89. küldöttség jelölve:

Elek András

1812 – 62. és 73. gabonaadó országgyűlési költségekhez:

Elek András, Sándor, Istvánné és Sándorné fia János:

Handwritten table with columns for names and numerical data. The table is written in cursive and includes a header section with the text 'Mely szerint ezen gyűlésben...' and 'Országos Társaság'. The main table has columns for 'Név', 'Mely', 'Véla', 'Arze', 'Mol', 'Véla', and 'Arze'. The rows list names and their corresponding numerical values.

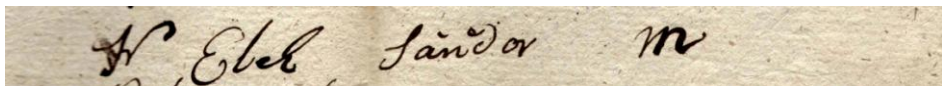
Név		Mely	Véla	Arze	Mol	Véla	Arze
20.	Elek István	5	144	14	11	210	
21.	Elek Sándor	6	8	1	1	12	
22.	Elek István	5	1	1	1		
23.	Elek Istvánné	6	8			12	
24.	Elek Sándorné fia János	6	8			12	

1817 – 3. Ns. öreg Veres János végrendeletében tanúként:

Elek András

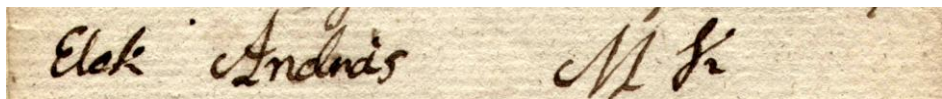
1821 – 7. Varga Dániel végrendeletben tanúként:

Elek Sándor (aláírás: maga keze vonása!):

1823 – 65. levél a Károlyiaknak (az árenda csökkentésére), az aláírók között:

Elek András (aláírás: maga keze vonása!):

1834 – alhadnagyok fizetéséhez:

Elek János 15 forintot adott

1835 – V. Ferdinánd koronázásához:

Elek József és ifj. Elek István

NEMESI ADÓKÖNYVEK (IV. A. 1002. – 1. kötet)

(Legtöbbször házzszámmal, ami viszont az új házak miatt mindig nőtt)

1833/34 adóösszeírás:

2898	Elek Sándor öreg,
2961	Elek Sándor fiatal,
2968	Elek János öreg,
2969	Elek János fiatal,
2992	Elek János,
3048	Elek Istvánné,
3058	Elek Sándor,
3705	Elek Sándor, a cserepes

1836/37 adóösszeírás:

Tabán

Elek Péter

Új utca

Elek Sándor, fia Sándor,

Elek János, Elek András, - öreg János,

Elek István, - Elek Sándor háza,

Elek Péterné,

Elek Sándor malma, Elek István malma (mindkettő lehúzva)

1837/38 adóösszeírás: összege ft.

Tabán

951 Elek Péterné 0,19

Új utca

2831 Elek Ferencné 0,45

2987 Elek Sándor 25,29

3050 fiatal Elek Sándor 0,19

3056 öreg Elek János 13,60

3057 Elek András 0,19

3080 Elek János 1,38

3136 Elek Istvánné 0,19

3146 Elek Sándor (lakó 2987)

3192 Elek Péterné 1,12

3824 Elek Sándor 0,19

1838/39 adóösszeírás:

Ugyanazok, mint az előző évben

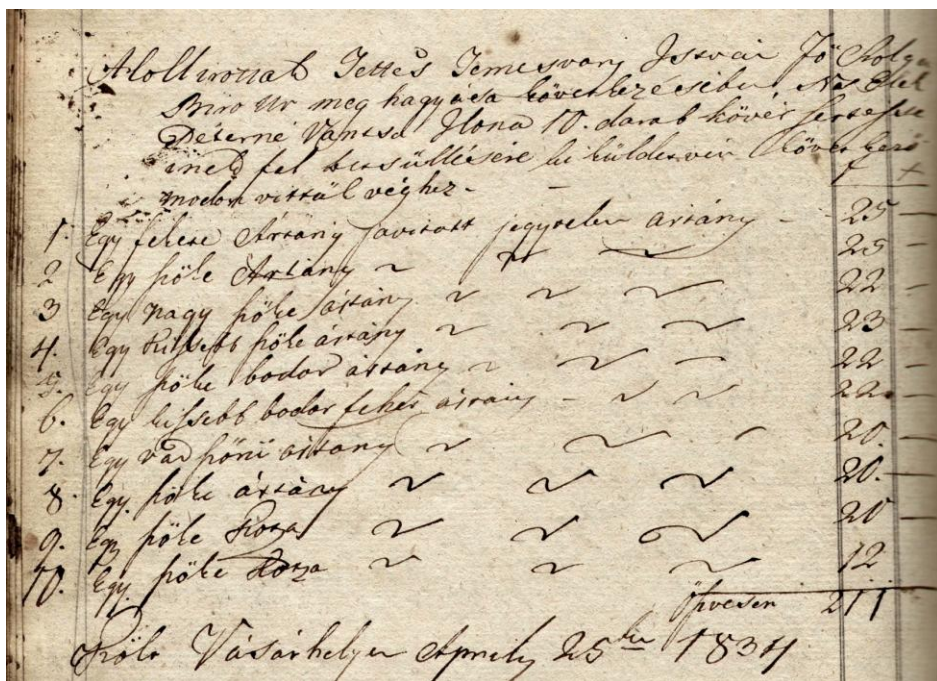
VÁROSI BECSÜJEGYZŐKÖNYVEK (IV. A. 1001. h)

I. kötet

1817 471. o. Ns. Elek István kezén találtatott pej ló felbecslése – 130 ft.

II. kötet

1821 123. o. Ns. Elek István városi épületeinek felbecslése – 2320 ft.
 1826 297. o. zsidó Ellik Lőrinc jószágainak megbecslése – 85 ft.
 1829 420. o. Ns. Elek Istvánnál találtatott 11 birkabőr felbecslése – 11 ft.
 1831 471. o. néhai Elek Mihály árvái lovainak felbecslése – 40 ft.
 1832 490. o. Ns. Elek János 3 feljavított sertésének becslése – 78 ft.
 1833 535. o. Ns. Elek András kezén megtalált pejlő becslése – 35 ft.
 (Égető Jánosé: JE billog)
 1834 561. o. Ns. Elek István lovainak, marháinak felbecslése – 245 ft.
 1834 562. o. Ns. Elek Péterné Vanca Ilona 10 db sertésének felbecslése
 – 211 ft. az összértékük:

1834. április 25. – Ns. Elek Péterné Vanca Ilona 10 db sertésének felbecslése

III. kötet

1838 97. o. Ns. Elek András kezén megtalált pejcsődör becslése – 20 ft.
 1839 207. o. Ns. Elek Péterné Galamb Anna szonyájának becslése, 30 ft.

SZENTESI LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK 1794–1838

NEMESSÉGI IRATOK (IV. A. 3. f)

1793/94 (f. 51.) – nemesek összeírása Hód Mező Vásárhelyen:

Elek Andreas, Alexander, Alexander jun[ior]

KÖZGYŰLÉSI IRATOK (IV. A. 3. b)

1797 (b. 165) – megyei *subsidionális* (támogató) összeírás:

Fragment of a handwritten document with the following text:

Nomina	Obtin.	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam
et Cognomina	genia	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.
	Consi.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.
	tus	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.	Obtin.

Joseph: Kovács	Obtin.	55	74	21	34	12
And: Elek				1	3	
Alex: Elek	Jun			1	3	
Alex: Elek	Jun			1	3	

Elek Andreas, Alexander sen[ior], Alexander jun[ior], István

1799 (b. 167) – megyei *subsidionális* összeírás (subsidium kivetése termésben):

Nomina	Competentia Socialis					
	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam
et Cognomina	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam
	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam	In Naam

Joseph: Kovács	Obtin.	21	34	11	74					
Vern: Alexander	Elek	1	3	3	50					
Andreas	Elek	1	3	3	50					
Jun: Alex:	Elek	1	3	3	50					

Elek Alexander sen[ior], Andreas, Alexander jun[ior]

1804 – subsidium kivetése termésben:

Elek András, Sándor id., Sándor jun., özv. Sándorné, Péter, János

1807 – összeírás:

Elek András, Sándor, István

1808 – a tűzvész károsultjainak:

Elek István 50 forintot ajánlott fel

1808 – felajánlások:

Elek András, Sándor, István, özv. Sándorné, Péter, János

1809 – Nemesek összeírása Csongrád megyében (IV. A. 3. f. 56.)

A Napóleon elleni háborúk miatt rendkívül részletes az összeírás.

Később kiegészítve az 1811-es és az 1813-as adatokkal:

Elek András 46 éves, egészséges, 4 nevetlen gyermek
fia Elek János 18 éves, egészséges, nőtlen

A' Nemzetiség Fejének, és ahhoz tartozó Férfi Magzatoknak Nevei.	Kora	Minéműsége.	Jövedőre szolgáló Értő vételek.
<u>Nemesi Feje.</u>			877
Elek András	46.	Egyetlen hivatall nélküli	188. Eft. öt gyer- mekkel Elek István v. Sándor
Férfi Gyermekai			
János	18.	Névtelen egészséges hivatall nélküli	20. Eft. gyer- mekkel Elek István v. Sándor
Névtelen gyermekai Vánság			1813 János 20. Eft. gyer- mekkel Elek István v. Sándor

Elek Sándor 43 éves, egészséges, 6 nevetlen gyermek

<u>Nemesi Feje</u>			
Elek Sándor	43.	Hár nevetlen gyermekkel	188. Eft. 6. nevetlen gyermekkel Elek István v. Sándor
Hár nevetlen gyermekkel Vánság			1813 7. nevetlen gyermekkel Elek István v. Sándor

Elek István 36 éves, 3 nevetlen gyermek, Vármegye fogságában
1811, 1813: szökevény rab

Nemesfegy Feje.				
Elek István	36.	Felügyes Három Neve.	38. Eft 2. nemele	
		leszen gyermekei. Most a H.	tegye gyökörök atya	
		Vármegye fogságában Vt.	te kényes rab.	
		gyon		
				1813
				Elek István fia
				Kerény Vt.
Három nevetlen				
gyermekai Vármeg.				

Elek János 25 éves, egészséges, 2 nevetlen gyermek

Nemesfegy Feje.				
Elek János	25.	Felügyes Két nevetlen	27. Eft 2. nemele	
		gyermekai. Vt. fogságában	tegye gyökörök atya	
		Kerény Vt.	te kényes rab.	
				1813
				Elek János fia
				Kerény Vt.
Két nevetlen				
gyermekai Vármeg.				

Elek Péter 37 éves, gyermektelen, volt reguláris katona – rab
1811: szökevény rab

Nemesfegy Feje.				
Elek Péter	37.	Felügyes Vt. Reguláris	29. Eft 2. nemele	
		Katona, Most pedig Vt. f.	tegye gyökörök atya	
		Vármegye fogságában Vt.	te kényes rab.	
		gyon; gyermekei n.		
				1811
				Elek Péter fia
				Kerény Vt.

1810 – insurrectionális (nemesi felkelési) összeírás (IV. A. 3. b. 178.) tartozások:

30	Elek András
31	Elek Sándor	18	49	8	54 7/8.
32	Elek István	30	24.	16	42.
33	ör Elek Sándorné	1	50	.	55.

Elek András, Sándor, István, öreg Sándorné

1812 – országos felkeléshez pénz:

Elek András, Sándor, Istvánné, Sándorné fia János

1813 – összeírás:

Elek András, Sándor, István, Sándor fia János

KÖZGYŰLÉSI IRATOK (IV. A. 3. b.)

1813 (b. 179.) – *lustralis* (katonai) összeírás nemesi felkeléshez:

Elek András fia János, Sándor, János, István (szökésben)

1813 (b. 180.) – *lustralis* összeírás hadi gyakorláshoz:

Elek András fia János, Elek János (személyesen – gyalogosként)

1816 (b. 192.) – árvízkarok vásárhelyi nemesi birtokokon:

Elek Sándor – 50 disznója pusztult el, 1250 forint volt a kára

1822 (b. 236) – szavazati joggal rendelkezők H. M. Vásárhelyen – Új utca:

Elek ifjú István, Elek János,

öreg Elek András, - fia Elek János, - fia Elek András,

Elek Sándor, és özv. Veres Jánosné helyett Elek Sándor

1828 (b. 250) – megyei nemesek koronázási felajánlásai:

Elek Sándor (2,45 ft.), ifj. Elek István (0,49 ft.),

Elek János (1,07 ft.), Elek János nemzetségfő (0,49 ft.),

Elek András (1,07 ft.), Elek Ferenc (1,07 ft.)

1835 (b. 402) – hozzájárulás az országgyűlés költségeihez (osztályba sorolásuk):

Elek Sándor (1.), Elek István (6.),

Elek János (3.), Elek János (5.),

özv. Elek Ferencné (4.), Elek András (5.),

özv. Elek Péterné Vancsa Ilona (4.)

1838 (b. 416) – hódmezővásárhelyi nemesek összeírása:

Elek öreg Sándor, fia Sándor,

ifj. Elek Sándor, özv. Andrásné,

Elek János, fiatal Elek János,

Elek Sándor (uu), Elek Sándor (uv),

öreg özv. Elek Istvánné, ifjú özv. Elek Istvánné,

özv. Elek Ferencné, özv. Elek Péterné (Vancsa Ilona),

Elek Anna (Czeglédiné), özv. Péterné (Megyaszai Anna)

ÚJABB NEMESSÉGIGAZOLÁSI KÉRELMEK⁷

1835-ben az 1793/94-es bizonyítványban még nem szereplő fiatalabb nemzedékeknek ismét be kellett adni a kérelmet. Nekik már könnyű dolguk volt: csak bemutatták a református egyháztól kapott születési anyakönyvi kivonatot, és máris beiktatták őket a nemesek közé.

1835. febr. 9. – Elek Sándor (1799 - Sándor és Komlói Katalin gyermeke)
(felesége Majsai Lídia) és **fiai: Sándor** (1824), **Ferenc** (1827)

1835. febr. 21. – Elek János (1811 - Sándor és Komlói Katalin gyermeke)

1835. febr. 28. – Elek János (1783 - Sándor és Oláh Anna gyermeke)
(felesége Papi Erzsébet) **fiai: Sándor** (1812), **József** (1824)

30

Aláírott, aláíró, aláíró, és hivatalos jelenem a fentebb nevezett
gyermek, hogy közhatalom velem Németországi lakos és Nemes Elek
Sándornak azon folyamata, mely szerint az abban meg-
nevezett gyermekeivel, és unokáival ezen Nemesi
Nemességükön a köztudott igazságotól eredő, azt
megvizsgálom, és az ellen bizonyíthatóan lehetne ellen-
szelni, mivel a folyamodónak ezen fentebb nevezett
állal meg 1793/94-es bizonyítvány kiadott eredeti Nemesi
Bizonyítvány, és ezen ugyan azal Németországi lakos
Nemes Elek János állal ezen ellen közhatalom elő-
munkáttal, és felem a fentebb nevezett közhatalom
előmunkáttal. Helyi Megváros 28^a febr 1835

József Sándor
Helyi Megváros

Ns. Elek Sándor és testvére József nemesség igazolási kérelme – 1835

⁷ CSML Szentesi Fiók Levéltár – Csongrád vármegye nemesi közgyűlésének iratai –
Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.) – 1835.02.09., 1835.02.21., 1835.02.28.

9. fejezet

AKIK VÉTETTEK A TÖRVÉNY ELLEN 1800–1838

AZ ELEK CSALÁD TAGJAI BÜNTETŐPEREKBEN

Az Elek család tagjai évszázadokon át törvénytisztelő emberek voltak. Az 1800-as évek elejéig egyetlen személy sem került összetűzésbe a törvénnyel. Addig családunkból nemhogy büntetőperekben, vagy úriszéki iratokban, de még polgári peres ügyekben sem találkozhattunk Elek névvel.

1803-tól 1838-ig viszont már öt név is szerepelt a levéltári forrásokban.

A kutatási lehetőségek a feudalizmus kori iratokban a következők voltak:

- Szentesi Levéltár: Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűléseinek iratai
- Szentesi Levéltár: Csongrád Vármegye Törvényszékének Büntetőperes Iratai
- Szentesi Levéltár: Csongrád Vármegye Törvényszékének Polgári peres Iratai
- Szentesi Levéltár: Úriszéki iratok – Uradalmi Törvényszékek iratai
- Hódmezővásárhelyi Levéltár: Protocollum Judicale
- Szentesi-, Hódmezővásárhelyi-, Szegedi Levéltár: Körözőlevelek
- Szegedi Levéltár: Csanád Vármegye Bűnfenyítő Törvényszékének iratai
- Szegedi Levéltár: Csanád Vármegye Polgári Törvényszékének iratai
- Szegedi Levéltár: Szeged Város Bűnfenyítő Törvényszékének iratai
- Szegedi Levéltár: Szeged Város Polgári Törvényszékének iratai
- Országos Levéltár: Károlyi család Alföldi Kerületi Ügyészi Hivatal iratai
- Gyulai Levéltár: Békés Vármegye Nemesi Közgyűléseinek iratai
- Gyulai Levéltár: Békés Vármegye Törvényszékének Büntetőperes Iratai
- Gyulai Levéltár: Békés Vármegye Törvényszékének Polgári peres Iratai
- Pest Megyei Levéltár: Bács-Bodrog Vm. Bűnfenyítő Törvényszékének iratai

Nemes Elek István (1776–1837) volt a család leghírhedtebb tagja e tekintetben, aki számtalan büntetőperben szerepelt 1803-tól kezdve több mint 30 éven keresztül. Sok minden volt a rovásán: állattelhajtások, rablások, orgazdaság, szökések. Háromszor is halálra ítélték, de a király mindig megkegyelmezett neki. Sok évet töltött börtönben, végül ott is halt meg.

Nemes Elek Péternek (1778–1811?) „csak” egy ügye volt: 1807-ben apósát (nem tudni miért) megölte. Elítélték, megszökött – szökés közben halt meg.

Nemes Elek Sándor (1767–1844) szintén „csak” egyszer vétkezett: 1815-ben a tanyáját többször kirabló betyárok egyikét cselédjével, béresével, szomszédjával agyonverték. A bíróság szerint önvédelem volt, ezért felmentették.

Nemes Elek András (1799–1838) bűnlajstromában egy-két kis garázdaság, meg néhány jószágablás szerepelt. Többször perbe fogták, börtönre is ítélték.

Nemes Elek Ferenc (1800–1830) rovásán csak egy kocsmai verekedés szerepelt. A büntetőper alatt váratlanul elhunyt, így nem született ítélet.

FAZEKAS SÁNDOR PARÁZNASÁGA¹

Bármily hihetetlen is, a 18. században a házasságtörés még súlyos bűnnek számított. A vétkesek a *sedria* (Csongrád Vármegye Törvényszéke) elé kerültek, az ítélet általában pénzbüntetés és korbácsolás volt. Korábban, a 16–17. században még gyakran ki is végezték a házasságtörőket.

Elek Fazekas Sándor (1735–1803) még apja életében, legényként esett bűnbe az egyik szomszédasszonnyal. Szerencséjük volt, nem kaptak büntetést – igaz csak egyszer vétkeztek. Az asszonynak élete megjobbítására *Reversalist* (írásbeli ígérvényt) kellett adnia. Sándor 1756 decemberében megházasodott.

„1756^{ik} esztendei Maius 24^{en} Holdmező Vásárhelyen kivett szabad vallás.

Matók Ferenczné Káposztás Éva, vásárhelyi, cir[citer] 25 éves, halasi születésű Calvinista asszonyt paráznaság ügyében kihallgattatik:

[...] *Miért vagy fogva?*

Azért mert ezelőtt mintegy két héttel Fazekas Sándor ifjú legénnyel férjem távollétébe az magunk Házába testiképpen közösködtem.

Hányszor vólt vele közöd?

Egyczer vólt vélle közöm, soha többé nem.

Miként esmérte meg Fazekas Sándort?

Szomszédink lévén az uramhoz énekelni eljárt, úgy esmérkedtünk meg.

Hát Rátz Mihállyal vólt e közöd?

Soha senkivel nem vólt, csak egyczer Fazekas Sándorral.

Fazekas Sándor circiter 20 esztendőös calvinista legény vallatása:

[...] *Kinek hínak, hova való és hány esztendőös vagy? Milyen vallású vagy?*

Fazekas Sándornak hínak, 20 esztendőös vagyok, vásárhelyi lakos. Kálvinista vagyok.

Miért fogattattál be?

Azért mer ezelőtt mintegy két héttel Matók Ferencz feleségével egy estve az ura otthon nem létében, a maga házába megestem.

Hányszor vólt vele közöd?

Többször egyczernél soha nem vót.

Miként estetek egymás szeretetibe?

Vasárnaponként a játszódás közben esmérkedtünk meg.

Rátz Mihály vólt e játszani Matók Ferenczhez?

Egyczer egy darab fát kérti Matók Ferenczékhez oda menvén utánam jött Rátz Mihály.

De egyebet sem mást nem tudok róla mondani.

Vóltál é fogva valaha?

Én soha sem vótam[...]"

¹ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes Iratok (IV. A. 21. b.) 2. kötet: 619. oldal

nemes ELEK ISTVÁN (1775–1837)

1775.02.19-én született nemes Elek (Fazekas) András és Novák Erzsébet gyermekeként. Fazekas volt, mellette atyjától örökölt földjén gazdálkodott. 1795.11.04-én feleségül vette Bánfi Annát.

Tíz gyerekük született, akik közül három érte meg a felnőtt kort: ifj. Elek István (1797–1832) – neje Zsarkó Erzsébet, Elek Erzsébet (1799–1870) – férje Hadházi Sámuel, és Elek Sára (1807–1858) – férje Tóth János volt.

Élete során számtalan büntetőeljárás folyt ellene, háromszor is halálra ítélték, de mindig kegyelmet kapott. Sok-sok évet töltött börtönben, míg végül 1837 őszén ott halt meg.

*

BŰNLAJSTROMA:²

1803.06.04-én három társával Szentandrásról 5 ökröt elhajtottak, amelyeket a következő vásárban eladtak. Büntetőeljárás indult ellene.

Kortörténeti érdekesség, hogy nemes embert elég nehéz volt perbe fogni, és elítélni. A vármegyei katonák nem mehettek be a nemesi udvarba, előállítani vagy letartóztatni csak a vármegye nemesi közgyűlésének határozata alapján lehetett, ami elég sokára született meg. Miközben szabadon védekezett „teljes életet” élhetett: gazdálkodhatott, járhatott-kelhetett az országban, szavazhatott, adakozhatott és továbbra is foglalkozhatott marhakereskedéssel.

1804 májusában halálos ítéletet hoztak ellene, de mivel addig nem volt büntetve, és a károkat is megtérítette, két év börtönre változtatták.

1806 szeptemberében a Szegedi Fenyítőházban raboskodott, amikor keresetet adtak be ellene: 1806 júliusában ugyanis egy budai mészáros Orosházán lévő marháiból kilencet elraboltak, amit később a Szerémségben eladtak. 1806. december 18-án állították ismét bíróság elé, ahol ügyvédje azzal védte, hogy négy ökör árát már megtérítette a károsultnak, az ötödiket is ki fogja fizetni. A kilenc ökörről Elek István azt vallotta, hogy azokat vette, a kérdéses időben pedig Vásárhelyen, a Sas vendégfogadóban volt. A tanúvallomások bizonytalanok, a vád tanúi hiteltelenek voltak, így sokáig nem született ítélet.

1807. március 9-én folytatódott a pör, az egy ökör áraért (125 Ft.) plusz 200 Ft. költségért. Az ellene folyó per idején 18 ökör elhajtásában vett részt a zentai uradalomból, amit sajátjaiként adott el a szabadkai vásáron. Bács megyéből is eltulajdonítottak 21 ökröt, melyeket az algyői révén keresztül hajtottak Vásárhelyre. Mindkét lopást tagadta. Azzal védekezett, hogy a kérdéses négy esetben az ökröket vette, eredetüket nem tudhatva legfeljebb orgazdaságban vétkes. Igazából senki nem látta őt ténylegesen elhajtani az ökröket.

² CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes Iratok (IV. A. 21. b.)

és Vármegyei Jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a. és b.)

1808-ban és 1809-ben, a per alatt nagyrészt fogva volt, bár (kezesség mellett) többször is elengedték, hogy tanúkat kereshessen. Fatális szerencsétlenségnek vallotta, hogy mind a négy esetben látták lovagolni a környéken. A károk nagy részét később megtérítette, több ezer forintot kifizetett a károsultaknak. Többször is ítéletet hoztak, de mindig fellebbezett.

1810. esztendő Szent György Havának 7. napján, Szegváron tartott Rabokat Ítéelő Törvény Szék által született végső ítélet indoklása³ (rövidítve):

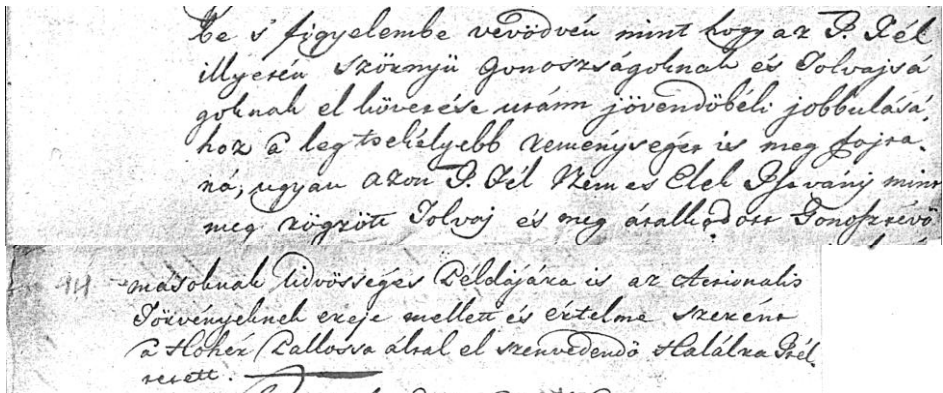
- az első rendbeli Actionalis tettnek valósága, úgy min... Bentsik Mártony Szent András lakostul elidegenített öt darab ökröknek ellopása nem bizonyított.

- a második rendbeli Actionalis tette, az az Haktok Antal Budai Mészárosnak Göboly Ökrei Falkájából ki szakasztott kilenc darab ökröknek ellopására vagy orgazdaságára... a gyanú nem teljesen bizonyított – ezért a fél feloldoztatik.

- a harmadik és negyedik rendbeli Actionalis tettek tekintetében világos és bizonyosodott, hogy Babin Pantaleon Zentai Lakostul ellopott... és eladott 18 darab ökör... árá visszakerült. A Petrovácson Labádi Antal és Tamástul elidegenített huszonegy darab ökrök elhajtására egyedül az All Gyevi révészek vallomása gyanúsít. ...A többi tanú egy része nem emlékezett pontosan, más részük hamisan vallott. ...A 18 ökrök végett a tulajdonosnak és a vevőknek kifizetett 2767 forint megtörtént.

A kérdéses 21 darab ökröknek lopása vagy orgazdasága bebizonyított. A károsultaknak lefizetendő 5200 forint...

Az ítélet szerint a vádak nagy része nem bizonyítható, sőt az okozott károkat meg is térítette. Azonban a pör alatt újabb és újabb törvénytelenésekre vetemedett, bár a tolvajlások nem, csak az orgazdaság bizonyított – **mint megrögzött tolvajt pallós általi halálra ítélték:**

Az ítélethirdetés után letartóztatták, és a Szegedi Fenyítőházba került, de 1810. április 6-án felmentésért föllebbezett a Királyi Táblához.

³ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes Iratok (IV. A. 21. b.)

Egy érdekes dokumentum Szentí Tibor kutatásából:

Úriszék Anno 1810. Aug. 22-től tartott ülészak № 13. ügye. (223–224. old.)

*Nemes Elek István földtulajdonos betyárkodása.*⁴

Az Urad[almi] Fiscusnak abbéli Jelentésére, és Kérésére, hogy N[eme]s Elek István a vásárhelyi Határban 2. sessio földel lévő Tanyát birván nem hogy annak illendő; és a mint M[é]lt[óság]os Földes Urasság meg kívánná a többi vásárhelyi lakosok[na]k Károsodása nélkül használtatásával magának, és a M[é]lt[óság]os Földes Urasságnak hasznos szölgállattýára lenne, hanem inkább több Tolvaj Tárasaival egyetértvén a többi Lakosok[na]k Terhével, és veszedelmével ottan a Tolvajok, és Gyanus Emberek lappanganának, sőt ha a lopott Jóságokat, vagy pedig a Tolvajokat ottan a T[ekin]t[e]tes Urad[almi] Jurisdiction ki Kerestetni vagy ki nyomozni akarja, a ki küldöttýei onnan Össze verve, és meg vérezve vissza térni kéntelenétnének; de különben N[eme]s Elek István a nagy Tolvajságai miatt a halálos büntetésre sententiáztatván még a Criminális Pöre a M[é]lt[óság]os Királyi Táblán revideálatnék, az alatt a Tömlöztből el szökött, és nem tudatik hol lappangana, a mellyekre nézve a Tanyája fel betsültetvén ő tülle el vevödne, és azt inkább másnak aki alkalmazosabb lenne annak igazi miveltetésére szokott módja szerint a M[é]lt[óság]os Földes uraság, által adná.

Elvégeztetett.

*

Közönségessen tudva lévén sok gonosz tettei, és a Tolvajokkal való társalkodásai N[eme]s Elek Istvánnak, a mellyek miatt magát a vásárhelyi földön lévő Tanyájának bírására nem tsak méltatlaná tette hanem még ezen T[ekin]t[e]tes N[eme]s v[ár]megye és a M[é]lt[óság]os Földes Urasság Törvény Széke Statutumai szerint Tanyát nemis bírhatna, sőt a körül belől lévő szegénységeknek és gazdáknak annál veszedelmesebb lévén a maga rossz viselete hogy Tanyát bírna, és sokszor a Tömlöztözésel töltvén ideit, sőt mostis a halálos sententia alatt lévén, a Tömlöztből való ki szökése után lappangván a gazdálkodással, és föld mívelésével nemis gondolván; mind ezekre nézve a Tanyáját, a betsű ára szerint a mint most a Járásbéli Feő Szolga Biró és Urad[almi] Fiscalisnak jelenléteken fel betsültetett olly formán N[eme]s Elek Istvántól el vétetni, hogy Sz[ent] Mihály napig, ami Takarmánya és Jóságá ottan vagy on, vagy el hórdatni, vagy pedig Licitatio által el adatni el ne mulassza – egyszersmind pedig a bujdosásban lévő N[eme]s Elek Istvánnak Feleségét az Urad[almi] Fiscalis Úr által az eránt tudósíttatni hogy Sz[ent] Mihálynapig a Tanyájok a rajta lévő Épületteýeinek fel betsültetése, és a Betsű árak[na]k letétele mellett másnak fog által adattatni.

*

1810 augusztusában vagyónát zár alá helyezték, földjét vették, miközben a Bács megyei törvényszék is kérte vallomását megküldeni.

⁴ CSML Szentési Levéltára – Úriszéki iratok (IV. A. 53. a.) – 9. kötet: 1808–1814

1811 februárjában ügyét már a Királyi Tábla vizsgálta, ezért kihallgatásra elvitték Pestre. Március 17-én azonban Pest városának börtönéből egy fekete színű lovon **megszökött**. A 8472. számú latin nyelvű körözésben leírták, hogy a Csongrád Megyei Törvényszék korábban halálra ítélte, de a Királyi Kúria kegyelemből három évre változtatta a büntetést.⁵

8472 **F**acta per Civicum Magistratum Pestiensem isthuc Remonstracione, quod Nobilis Stephanus Elek ob Pecorum Furta per Sedem Judiciariam Comitatus Csongradienfis ad Mortem, per Curiam vero Regiam ad triennales Carceres condemnatus, & ante expiatam Pœnam Profugus, in Civitate Pestienfi qua Joannis Süleki, plurium in Gremio ejusdem Civitatis patratarum Expiationum Rei complex interceptus, die 17ma Mensis Martii

Martii ex Domo Prætoarea, in qua propter Confronationem detinebatur, profugerit; personalis profugij hujus Malefactoris Descriptio Prætitulatis Dominationibus Vestris ea cum Intimatione transponitur, ut eundem in Gremio sui solemter perquiri, & si detegeretur, intercipi eurent, ad casumque ejus Interceptionis Relationem isthuc præsentent. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico, Budæ die Nona Mensis Aprilis Anno Millesimo Octingentesimo Undecimo celebrato.

A megszökött Ns. Elek István 8472. számú latin nyelvű köröző levele

⁵ Békés Megyei Levéltár – Nemesi Vármegyei Jegyzőkönyvek (IV. A. 1. b. 542/1811)

A körözés része volt egy latin nyelvű személyleírás is (Babcsányi Judit fordítása – 2012), mely szerint:

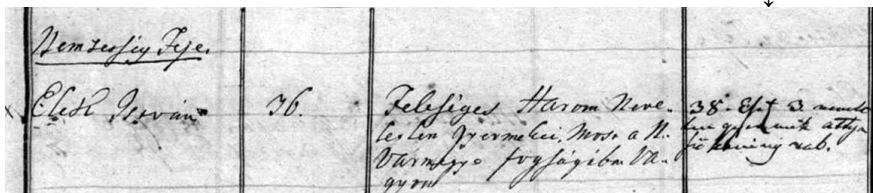
„Elek István, Nemes, Csongrád megye Vásárhely mezővárosából származó, evangélikus vallású, feleséges, mintegy 40 esztendő. Magas termetű, erős testalkatú, kerek fejű, arca meglehetősen himlőhelyes, orra vörös, kevésbé arányos, rövid haja és bajusza fekete. Mellkasa széles, közönséges posztóból készült, kékre festett nadrágban, mellényben, rövid kabátban, és szokásos széles karimájú kalapban a szigorú őrizet ellenére Március 17-én este hét óra tájban, Pest Szabad Királyi Város börtönéből megszökött. Magával vitt egy 14 hüvelyknyi magas fekete szőrű lovat, amelynek a hátán kis fehér folt van. Kelt Pesten, 1811. március 25-én.

DESCRIPTIO PERSONALIS

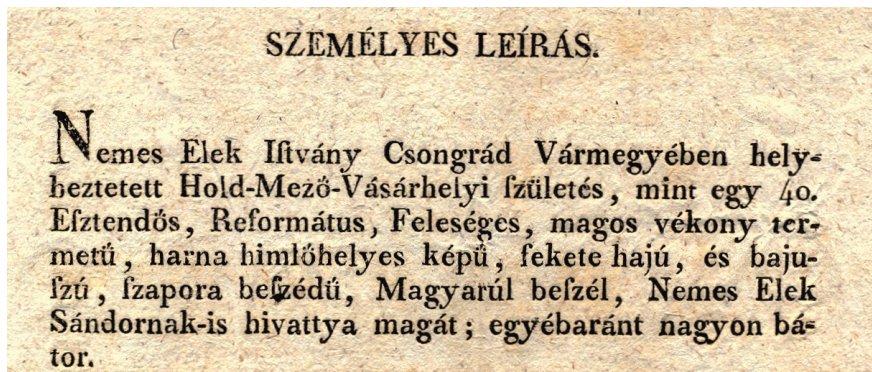
847² **S**tephanus Elek, Nobilis, ex Oppido Vásárhely Incl. Comitatus Csongradiensis ingremiato oriundus, Evangelicæ Confessioni addictus, uxoratus, Annorum circiter 40., Staturæ altæ, Corporis robusti, Faciei rotundæ non nihil variolatæ, rubescentis Nasi, a Proportione corpori parvi, Capillorum abscissorum Coloris subnigrescentis; Galligis & Pectorali, ac Toga decurtata, vulgo Jankl ex Panno communi, Coloris cærulei confectis indutus, ac Petafo itidem ordinario & rotundo provifus, die 17ma Martii a. c. ex Aresto Liberæ Regiæque Civitatis hujus Pestiensis, circa horam septimam vespertinam profugit. Equus secum ablatu, erat Coloris nigri, $1\frac{1}{2}$ Pollicum circiter altus, in Dorlo exigua Macula alba notatus. Signatum Pestini die 25ta Martii 1811.

Ns. Elek István 8472. számú latin nyelvű körözése, személyleírással

Érdekeség, hogy a fennmaradt 1809-es megyei nemesi összeírásban jelzik, hogy a Vármegye fogságában van, 1811-ben pedig, hogy szökevény rab:

Hamarosan **elfogták, de** 1811. április 14. napján négy társával (nemes Cseke Gergellyel, Losonczy Istvánnal, unokatestvérével nemes Elek Péterrel és Csöre Józseffel) a tömlöc boltozatának kibontásával **Szegedről is megszökött.**

*A kiadott 12184. számú, magyar nyelvű körözésből
egy újabb személyleírását is megismerhetjük⁶*

1811 augusztusában ismét elfogták, szeptember 17-én újra Szegedre került. Mivel sikeresen fellebbezett, a kancellária megkegyelmezett neki. A halálos ítélet alól feloldoztatott, de négyesztendei rabságra ítéltetett.

1811 decemberében a Jász-Kun Törvényszék kérte, hogy Jászberénybe szállíthassák szembesítésre, mivel szökése alatt Kotymán (*alias* Vak) Ferkóval 11 ökröt loptak. Nem engedték el, de Dorozsmára kísérték kihallgatásra.

1812 áprilisában kétszer is megszökött a Szegedi Királyi Fenyítő Ház-ból. Másodjára, április 8-án este ½ 8 órakor a cella átvizsgálásakor, amikor az ajtót kinyitották, a káplárt, a kulcsárt és három fegyveres őrt eltaszítva kirohant. Egyszál ingben, gatyában, mezétláb és hajadonfővel tűnt el, összevasalt kézzel. Szófogadatlan, ellenkező, acsarkodó és hatalmaskodó szavakkal jellemzik.

Leírták, hogy 1811. szeptember 17-én került a börtönbe, 205 napot letöltött, de még hátra van neki 3 év és 160 nap. Azt is leírták, hogyan szökött meg néhány nappal korábban és a kérdéses időpontban.

10884: Szökevény – Leírása:⁷ érdekes, hogy ez a körözőlevél kicsit másként írja le, mint az 1811-es:

„Nemes Elek István T. N. Csongrád Vármegyében, Mező Váross-Vásárhely-en született. Református, Feleséges, 37. esztendő, mesterséget nem tudó. Közép szerű, vállas, izmos testű, nagy fejű, sebhelyes képű, barna hajú, és olyas ritka bajuszú, hosszú orru, tsuppan Magyar nyelvet beszélő a 'melyet egyszer 's mint olvassa és írja.'"

⁶ CSML Szentesi Levéltára – Nemesi Közgyűlés iratai (IV. A. 1. b. – 879/1811)

⁷ CSML Szentesi Levéltára – Nemesi Közgyűlés iratai (IV. A. 1. b. – 392/1812)

10884

Hírly Fenyítő Ház Szegeden.

Szökevény - Leírása

Következendő Rabbnak, a mely maj napon arefoma vizsgálás alkalmatossággal, midőn az felnyitott, hirtelen ki-rohant i Caplart, a kulltsárt, és három fegyveres Embert utyabul el-talzitott és ugy 7¹ Orakor effve el-illantott.

Keretfeljő és Vezeték Neve	Országban	Szüle- tett
	Vármegyében	
	Heleységben	
	Idős	
	Hitü vagy vallasa.	
	Mesterség tudó	
	Alapota	
	Ebben a' Kr. Fenyítő Ház- ban meg-érkezésének Ideje	
	az előtt	Elfzököt
	mostánában	
	Mely Nemes Jurisdicio ál- tal itéltetett ide	
	ki allotta	¹ Elzken. Rab ságra helyeten melyhül
	vólna még ki al- lando	
	Vifelete	
	A' el-fzökésén kívül tette e' magat más csm és bűnnek rézfelsé.	
	Mözép Izerü, vallás- és Izmos erős testü, nagy fejtü, telyes Képd, barna Kifis Ize- mü, barna hajü, és olyas ritka bajulzu, hozsu ornu, tsuppár Magyar nyelvet be- lzelü a' melyet egy- lzer 's mint olvasse és írta.	
Nemes Elek Ivány	Magyar	
	I. N. Csongrad	
	Mező Vaross-Vásárhely	
	37. Elzrendős	
	Reformatus	
	Nem	
	Felelséges	
	1811 Elzt. September Havanak 17. napján.	
	Folyó Esztendőnek Szent-György Ha- vanak 8dik napjan de mingyar el fogatattott.	
	Folyó Esztendőnek Szent-György Ha- vanak 8-dik napjan Esztve 7 és 1 Orakor.	
	Is. Nemes Csongrad Vármegye által Halakra, de Eö Felségétül meg- kegyelmesztett.	
	205. Napokat.	
	3. Elzt. és 160. Napok.	
	Elenkező agyarkodo Hatalmaskodó és szó fogadatlan.	
	Hogy két nehéz béko vasát, egy kéz vass perczet el-vitt, 5 Lakatott el-rottott és egy ablak látat enyira ki-torte, hogy az Vass rostely- ját egészen ki-huzta, és az által magának utatt tsinalt, a' mi az ablak fala ki-törés felü jitten mondatik, azíttat 5. Aprillishan, az az 6. napok elzt. vitte végben, és csak ugyan akkor vitt el egy béko vasat, a' min azon nyomba bé-fozatataza után meg is val- lotta, hogy a' Tizaba vetette, második el- illantasa alkalmatossággal vitt el a' többi vass elzkozoket.	

Ízezen másodk. elzkozoket alkalmatossággal el nem vitt egyebet magavval mint egy Ungót, egy Caplart, és az másodk. tsupp. a' egy Hírlyt is, a' Vasár-
a' mely már ki rohanás alkalmatossággal kezébe, és nem talhan vala, más hálomden mezet lab és hajdon foyel titt el. Szegeden dte 6. Aprilis 1811.

A 10884. számú magyar nyelvű körözölevél: Szökevény – Leírása

1813 decemberében Bács megyében fogták el, és Zomboron raboskodott. A Gyulai Levéltárban megmaradt néhány irat, melyek szerint Ns. Veres Andrásal együtt Békés megyében is követtek el szökése alatt bűncselekményeket.⁸

Tekintetes Ury:
Szolga Biro Uram!

Bizonyos Hazi fel verő Tolvajnál, messze
most Augustus 5^{ik} napján orvatura An-
hazai Szántartó Marton Péter Urnak Házja
fel verőn maga nem liven, ide haza, onnan
szöplőket el raboltak el mentő. Nyoma
zásába Tolvajházi Notarius Biro öfő
magaddal le indultak, reajo is arattak
szereztetlennül, minthogy Tolvajházi Notar.
Biro közbellel együtt: securitások nem
liven: pusztajól Tolvajnál pusztajoltól
meg határára, Tolvajól Helyesig Hókijá
ra zárdvap, Helyesig lovával együtt oda
vannak. Igar ugyan hogy ezen Gmög amb
rebb, recidit le tanultvan 5 ezel ki Efel
Jstvány ki Veres Andras pequid magokkal
együtt Vasarkelyier. de mint szabó
Stömblőzöl el portel Exptendje bizlato
va ezen mestereket folytatnak. Ezott nyo
mosasába en legem alatt livo pusztai Ha
fonalat rendeltem, de meg Hosa Bál mell
Graban tartozólak itten nintson. Hozim
alagatoson miltoztatna ezen Hatonat
melyet már en tivattam Prospanara
minel előb el rendelhetni, is Cötte által
látása által, több püsveges Rendeli
schet

A Békés Megyei Szolgabíró levele a Bács Megyei Szolgabírónak – 1813

⁸ Békés Megyei Levéltár – Nemesi Vármegyei Jegyzőkönyvek (IV. A. 1. b. – 1362/1813)

1815-ben a Bács és Bodrog Megyei Közgyűlés levelet írt Békés Megyének, melyben közlik, hogy Ns. Elek István és Kotymán Ferenc gonosztevőket, akik Békés megyében is követtek el rablásokat – **elítélték**. Ügyük fölkerült a Legfelsőbb Táblához.⁹

U. A. I. B.
582 / 1815

Nagy Méltóságú, Méltóságos, Jó Szívetű, Tiszteletű,
Tekintetes, Nemes, Kezves, és Birtokos Urak,
Kedves Barátok, és Atyámfiai!

Nemes Elek István, és Kotymán Ferenc gonosztevők ellen a kik több Szividietiókban fegyveres kézzel lappangani, köz bátorságot fel forgatni, és számos gonoszságokat el követni merésztettek, indítatott Jöbenjáró Börtökben hozott Skelet fejében Jöbenjáró Fenyvny Székünk Jegyző Könyvének kivonását oly további jelentéssel ide mellékelve Nagyságtoknak Regyelmeknek ba, sátságosan által küldjük, hogy az érdekelt Börtök, webb, és helyebb meg tekintes vegett a Jó Királyi Tábla, hozt már fel küldetett legyen. Kik is egyébb eránt alyafiságokba, és számos barátságokba ajánlottak, sőt közt kivételével maradunk. Kötött a mi 1815^é Epten, dei Börtök mas havának 6^é és több utána való napjai, ban, Szabad Királyi Kombor városában folyvást tartatott Közgyűlésinkből.

Nagyságtoknak Regyelmeknek

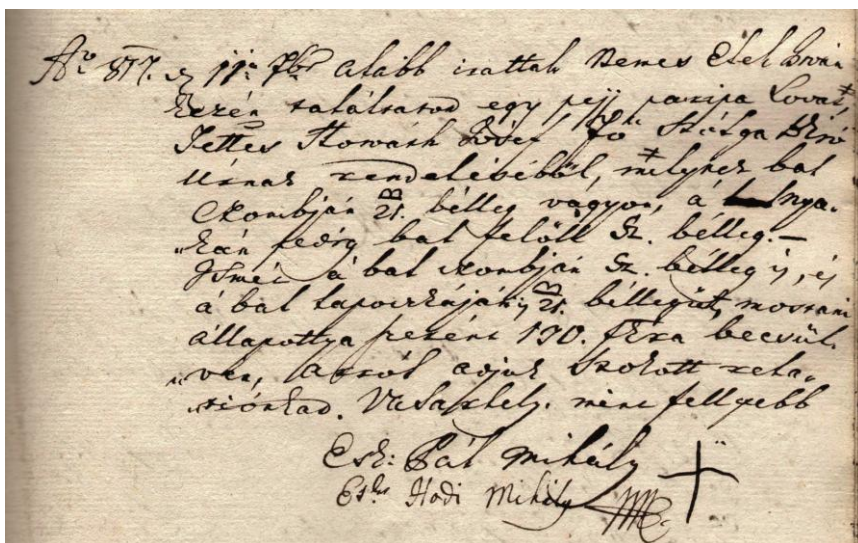
Kép köteles Szolgái számos Baráti, és Atyámfiai.
Bács, és Bodrog vármegyékben
együttélő Várnagyokból Közössége.

Bács és Bodrog Vármegye levele Békés Megye Közgyűlésének – 1815

⁹ Békés Megyei Levéltár – Nemesi Vármegyei Jegyzőkönyvek (IV. A. 1. b. – 592/1815)

1815-ben Elek István vagyonát a tóalmási Szlávi József kasznártól elrabolt 3 ló miatt a Jász-Kun Kerület ismét bírói zár alá vetette.

1817.02.11. egy lopott lovat találtak nála melynek értéke 130 forint:¹⁰

Ar. 877. sz. pp. 10. alább irattak Nemes Elek István
Ezer találatára egy fejű paripa Lovát,
Jelles Horvát névű Szilágyi Béni
Uras rendeléből, melynek bal
Kombján 2. béttyű vagyon a balnya.
„Ez a fejű bal felül 2. béttyű.
Jónai a bal Kombján 2. béttyű, és
a bal laporráján 2. béttyűt, mostan
állapotra kérem 130. Ezra becvül,
„vagy, azútol azjúl szorott zslau
siórtas. Válaszlely. mine fellyebb
Esd: Bál Mihály
Esd: Hodi Mihály

Bejegyzés a Hódmezővásárhelyi Becsűjegyzőkönyvben - 1817

1817 decemberében megszületett a végső ítélet ellenük, de elhalasztották.

1818-ban újabb ítéletet hoztak ellene, amit a folyamatos föllebbezések miatt nem tudtak végrehajtani. Természetesen javait ismét bírói zár alá vették.

1819/20-ban folyamatosan folyt a bírósági per, míg végül a legfelsőbb királyi tábla is helybenhagyta, és jogerősen tömlöczbe került Bács megyében.

1820.09.25-én testvérei a legfelsőbb helyen **tiltakoztak** Ns. Elek István büntetése miatt **zárolt apai vagyonuk miatt**.¹¹

„Elek András és testvérei: Erzsébet (Kardos Andrásné), Éva (Magyar Mihályné) és Sára (özv. Csende Mihályné) tiltakoznak István testvérük büntetése miatt zárolt apai vagyonuk miatt (a károsult Szilágyi Mihály javára). István volt a legkisebb, aki András haláláig (1796) otthon lakott. Az örökség: 12 ökör, 24 marha, 5 ló, 12 sertés, 1 ½ urbár tanyaföld házzal, 1 lakóház, 150 öl szőlő, 1 pálinkaház, hordók, pálinkafőző, 3 akó pálinka, 300 ezüstpénz.”

1820. november 15-én megszületett az ítélet: ki kell vizsgálni, hogy mennyi is pontosan István része az örökségből.

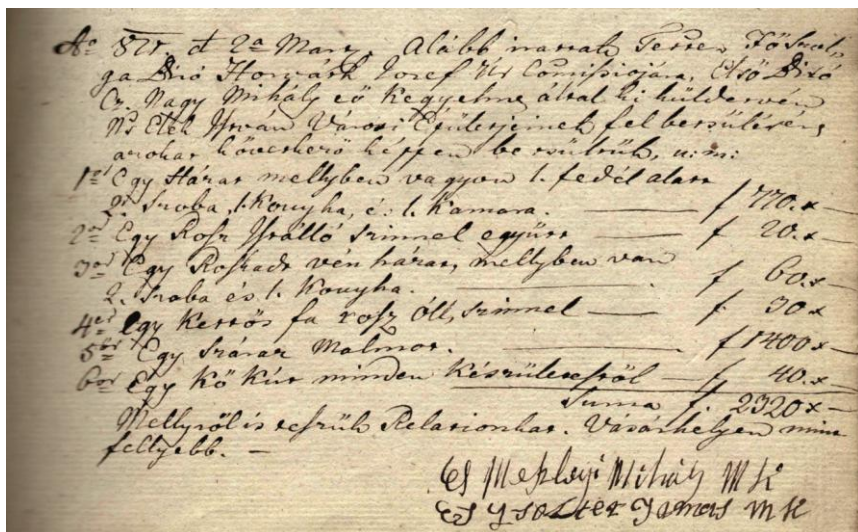
1821-ben Elek István Bács megyében raboskodott, miközben testvérei tiltakoztak vagyonuk zár alá vétele miatt.

¹⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Becsűjegyzőkönyvek (IV. A. 1001. h.) 1. kötet 471. o.

¹¹ CSML Szentesi Levéltára – Polgári peres iratok (IV. A. 21. a.)

1821. március 2-án Bács megye kérésére a börtönben lévő Ns. Elek István városi épületeinek felbecslése megtörtént: értékük összesen 2320 forint volt:¹²

Mivel ez volt az ősi Elek ház, különösen érdekes a 3. tétel (egy rozszant vén ház két szobával és egy konyhával) – ami még Fazekas Andrásé lehetett.

Ns. Elek István városi épületeinek becslése - 1821

...A következő években nyilván börtönben volt, nincs róla adat...

1828 körül szabadult, de hamarosan újra összeütközésbe került a törvénnyel. 1829 és 1831 között ismét bírósági vizsgálatok, eljárások folytak ellene.

1831-ben indították el a büntetőpert, mely évekig tartott.

1832-ben Scheffer András makói serfőző kirablása miatt újabb ügyészi büntető eljárás indult ellene.

1834-ben ítélelhirdetéssel végződtek a perek, amit Elek István megfellebbezett. Vagyonát ismét zár alá vették.

1835.01.12-én özv. ifjú Elek Istvánné (Zsarkó Erzsébet) az apósa miatti vagyonzár feloldását kérte a malomról, ami az Új utcán, házuk mellett volt.

1835.02.15-én, mint megrögzött tolvajt **ismét pallós általi halálra ítélték**, de **1837 márciusában** a kancellária újra megkegyelmezett neki. Ezúttal **öt év börtönt kapott**, közmunkán, saját költségén heti két nap böjttel. Ekkor már 62 éves volt, ezt a büntetést nem tudta letölteni,

1837 őszén a börtönben meghalt (augusztus 30.-án még élt).

1837.12.13-án néhai Elek István vagyonából lefoglalás történt.

Az utolsó tíz évének teljes peranyaga megtalálható a Szentesi Levéltárban.¹³

¹² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Becstűjegyzőkönyvek (IV. A. 1001. h.) – I. k. 123. o.

¹³ CSML Szentesi Levéltára – Vármegyei Jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a. és b.)

és Csongrád Vármegye Törvényszéke - Büntető peres iratok (IV. A. 21. b.)

Zöldi Márton (1854–1919) újságíró írt róla, a Vásárhely és Vidéke című újság 1909. április 11-i számában: „Vásárhelyi híres betyár – Elek István” címmel. A cikkben a bevezetés után két történetet közölt: „A megmentett becsület” és „Az algói kántor” címűt. Ezekben büszke, lovagias jellemnek írta le a bűnözőt, akinek kezéhez soha nem tapadt vér. Nagyfokú romantikával, mintegy népballadai hősként írt a híres betyárról, ami nyilvánvalóan túlzás:

„S e néma bánat nyílt öröme volt!”
S gyöcsémi dalként száll az ég Urához:
Feltámadott, feltámadott!
... Feltámadott! e sző legény mérdöntök:
Örömben, bédn bédn, vésztérnek.
Kézről a tréger vész-tültetés habjában,
Élő isádság gyöngye gyermek ajkán.
Hirtelen se kiált azok vonása,
Hát azavok stólsó dobbanás:
Feltámadott, feltámadott!

Vásárhelyi híres betyár.

— Elek István. —
Írta: Zöldi Márton.

A csongrád megyei öreg urak ma csakul állítják, hogy Elek István volt a leghíresebb betyár. Százalad több nőre keréngött róla a nép ajkán. A kik utána jöttek, mind vékonydugonyjú kerekek voltak. Még a Bogár-gyerekek is, Rézsa Szándor szőlő sem érdekelte mellette. Ez a hírrelt novtó harminc alapjában sunyi, alattomos karakter volt, ki néha ok nélküli kegyetlenkedett. Elek István ellenben büszke, lovagias jellem volt. Olyan betyár, a melynek a kétség igényű népballada kirándja a magáé.

Embervér nem szennyezte kezét. Még is mondta kerekén:

— Csak azt a bunyitok tudnám megőlni, aki pénzért emberéletet emész.

— Ez azor pengő volt kiltörve a főzére. Ezt az akkortájt — a múlt század harmincas éveiben — rendkívül nagy özöszegat a vörmegey urai azért tűztek ki a híres betyár fejére, mert Elek István túlfelleg az urt rendet rabolta. Erre névbe is feltámadtak, mely nyelkép hangzott:

— Holmi pity-pity kúpezénpel nem vesződöm. Azok különben is kezesovon — szerzik a garasakát. A tekintetes és nagyságos urak készen fejték a harnás árt. Dézsámát so fizetnek utána. Könyök szerrrel váltattak meg a pénzmágtól.

Hogy a betyárnak ez a nyilatkozata kész közöjgi stórelom, azt felesleges magyaráznom. Sőt mintha az agyúr szociálisannak rejlett elemé is föltámlálható lenne benne kellő jó akaratul.

Széli Farkas kuriai bírótól hallottam a híres betyárról a két alábbi esetet. Minthogy nélkülük a magyar betyár-romantika története csomka lenne, mondóm úgy, ahogy hallottam a híres bűntörténetjogásztól:

A megmentett becsület.

A múlt század harmincas éveiben az Öreg Madarassy, a tizenhároméves előtti nádköz könyvi székével elindult pusztagyárról a debreczeni ószi várura. Mellette volt, az úlesnek odátaszavta, az obligat dupla-puska, a pénze, tizenkétez pengő forint, az úles párnája alatt egy rejtétközeben.

Alig haladt a könyvi székére néhány mérföldet a poros országúton, lovas betyárok vették körül. Hatan voltak körül. Védelemről, ellenállásról szó sem lehetett. A kocsi megállt e e lovashetároknál feje, Elek István illédelmesen meghibeltette pórgó kalapját.

— Minden jó kívánok, Madarassy tekintetes uram! —
— Adjon isten! — hangzott Madarassy válasza.
— Az údvőzések kísérelése után

Elek István neki látott az üzleti intézkedéseknek:

— Tekintetes uram — mondotta, — ne sajnálja azt a dupla-puska kicserítésközzel. Nem szeretném, ha emberben vagy állatban kar esnék. Ugy, köszönöm, tekintetes uram. Aztán odaszólt az egyik betyárhoz. — Férkő, emeld csak a le szekérről a hátúlos tífűt. Megérdemli a béles. Tizenkétez pengő forint van benne.

Néhány pengő múlva előkerült a pénz a rejtétközeiből. Elek István olvasatlanul vágta szesre. — Tudom, nincs hiba. Jó gazda a tekintetes ur. Tud vizgálni a pénzre. —
— Aztán ismét ráparancsolt a szolgálattevő betyárra:

— Emeld vissza az ütést, Férkő. Igazítsd el rendesen. Hiba ne legyen. Nem szeretném, ha a tekintetes urnak baja volna. —
— Mig a betyár az úles visszahelyezéssel vesződött, az Öreg Madarassy valamit mormogott a foga között:

— Egye meg a fene az egész mindeneséget! Oda a bücsület!

Elek István hallotta a motyogást. Érdeklődve kérdezte:

— Kinek a bücsülete, tekintetes uram?

— Az enyém: Madarassy Istváné. Eddig a betyár jóhatón volt. Hirtelen legrögt a lórol a óda lépett az Öreg Madarassyhoz.

— Már mint a bücsülete, tekintetes uram? Tyűh, az aldjódt, a nagy sor. Aztán mi irányában, ha nem sörtem meg a kérdésért. Hiszen, megfogtam a láncot, druzsák is lennének.

Madarassy uram egy darabig vonogatta a vállát, mint aki haszontalan munka előtt áll. Aztán mégis csak válaszolt:

— Ha tudni akarod, megmondhatom. A szentgyörgyi tavaszi vásár alkalmával Debreczenben tizenkétez pengő forintot kértem kölcsön a görög Lázártól. Szavamat adtam, hogy a kasszaszónypai vásárra meghozom. Létes is csakultunk róla. Itt van nálam szesbenben. (A régi magyar hitelmevetelénél az történt, hogy az adósevelet az adós hordta magánál, nem a hiteltelő. De jó lenne ezt a régi kultust feleleveníteni.) Még is írtam volna neki, ha utamba nem kerültek. Csapjon belé a ménkő!

A híres betyár a torkát köszörfülte: — Jó, jó, tekintetes uram, — mondotta — nem kell azért mindjárt káromkodni. Megérttem én szép szóbol is az indebíndéget. Ugy, hát mostana lérté a görögnek?

— No hát akkor vigye is el neki lsten hírelet. Már csak nem hagyom a bücsülete szába akadni. Ne járjon annak a görögnek a szája, hogy így meg egy! —

Hát a betyárnak:

— Férkő, tedd csak vissza azt a kis apróspórt oda, ahonnan előkerült. Egy-kettőt! Ne vágj pófákat, mert a nyakad közé esőrdítek.

Mikor az ütést megigazították, Elek István újint megköszönt:

— Igy, tekintetes uram, csak hajtasson nyugodtan. A határig elkisérjük, nehogy valami kapzsebetyár kárt tegyen a tekintetes ur bücsületében. —
— Mikor a határon elváltak, az Öreg Madarassy hallakodásra fogta a dolgot.

— Hőtig megemegetem, Pieta öcsém...

Nem oda Buda, — mondotta a betyár. — Puzele szóval nem lehet a szomomet kizsúrni. Adjon a tekintetes ur egy pipa dohányt. Tudom, jó verpeltél szí.

Elek István megéjté makrapipáját, rugyított, illédelmesen köszönt és einyargált bandájával.

Az algói kántor.

Egy másik esetben a balladák hőse kevesebb lovagiaságot tanusított. Az eset a marfú-csardában, Hódmező-Vásárhely és Szentes között játszódott le.

Városra meg tartózkodott a csarda udvarán. Ittakk és elotték. Ott volt az algói kántor is kocsiolt-lovasolt. Ugy déltáiban a Felvidékről került kántor uram izgalmas meglopelésben részesült. Magas, vállas embert látni kívánt a konyhába, kezesben nagy bográccsal. A magas, vállas ember Elek István volt, aki hírbepörköllet készített a kivitte a világságra a bográcsot megbirálni, előj-ó-már a színe. A kántor ráismert a betyárra s tele torokkal ordított kocsára:

— Emberek, atyánk, itt van Elek István, fülélték le! Ezer forint van a fejére tűzve.

Senki sem mozdult. A vásáros nép sokkal okosabb, semhogy betyárral közközködjék. Nem az ő dolga. Elek István visszament a konyhába s rátette a bográcsot a tűzhelyre. Meg is rotyogtatta néhányszor, csak aztán került elő ismét a konyhából. Hársdny hangon kiáltotta:

— Hé, atyák! Mindenki iparkodjék izsibe hazra, mert baj lesz! —
— Az emberek szaladtak a szekerekhez.

— Csak az algói kántor maradt nyugot veszté — parancsolta a betyár, mint valami öbester.

— Az algói kántor ki látta, hogy milyen megfélemlítő hatása van a betyár szavának a többiekre, maga is halálra rémült. A fogai is vacogtak, mikor tíz pengő múlva egyedül maradt. Elek Istvánval és társaival, kik a sántésköz kerültek elő. Rémlétem gondolt a bekövetkezőkre:

— Ur isten, mi lesz!

— A híres betyár jó negyedórát váratta, aztán megjelent a nagy bográccsal a kezében. Oda tette az asztalra.

— No, kántor uram, — mondotta, — ha nem veti meg a szegény ember főztjét, hát velünk eszik.

— Tartom szerencsének, — rebegte az íjéd ember.

Leült a betyár betyár tányért tótt elője. Elek István pedig villant nyomot a markába és kibáblta.

— Csak egyék, kántor uram, van bőven. Ha elfogy, megint kerül.

A boldogtalan kántor pedig állt tudott egy falatot lenyenni.

Néhány esztendő — tudakolta Elek István. — Persze, nem izsik. Ahun a kulacs.

Felkapta a kulacsot s paraszt szokás szerint előbb maga ivott.

Igy. Egészszáregé, kántor uram! —
A kántor csak nagy erőtökösöl tudott néhány kortyot nyelni. Elek István beszédbe elegyedt vele.

— Mondja csak, kántor uram, régen van már Algój?

— Most múlt három esztendője.

— Csakda van-e?

— Van öt gyermekem.

— Ó? Ó!ég. Külömben tartan meg öket az lsten!

— Köszönöm — rebegte a kántor.

— Mondja csak, kántor uram, milyen sora van Algójn?

— Hát élhető.

— Ugy? Móg lóhet élni?

— Még.

— No hála Istennek, — mondotta a betyár.

— A kántor nagyon aláztatos hangoa igyekedett szólni:

— Hej, — sóhajtott, — tudom én, hogy haragszik rám.

— Nem tagadom, — mondotta a betyár — haragszom. Igaz. Ha még valami földhöz ragadt kőnek lenne, nem szólnék, de mikor megvan a tisztességes kenyere, minek kívánok az én bőrből egy forintot kivásalni?

— Nem helyős dolog az kántor uram, akárgy forgatjuk.

— A kántor nem forgja, hanem bűnbánóban helybenhagyta.

— Bizony, kántor uram, — folytatta a híres betyár — én megmondom az igazat, nem bánom, ha meg is orrol érte. Sohase léssék én az urnak jó ember. Ne is várja, hogy a kalopot megemleljen előtte. Émehet az országton melettem, meg se látom.

Ez a fenyegetés nem hatott le-sujtában a kántorra. Félóra múlva Elek István szabadjárta eresztette a kántort.

— Fogjon be, aztán menjon haza lsten hírelvé.

A kántor sietett a távozásal, de Elek István még rendelkezésként. Odaszólt az egyik betyárnak:

— Hé, Laci! Hátjarm, kísérje el kenda a gátig a kántor urat. Aztán ügyeljen, hogy a legyek meg ne marják szegényt. Ehun a karikás ostor.

A tóbbit az algói kántor így be-
szólta el:

— Alig fordult néhányszor a kerék, nagyot pattant az ostor. Ott éreztem a csipős hegyét a bal lapoczkámon.

A vén betyár úgy tette, mintha a legyeket hességeg s mindig ugyanarra a helyre tartott. Ha szesben hajtottam a lovakat, vesztezre történt, annál sürűbben pattogott az ostor s annál fájóbban éreztem a hegyét. Utóbb csak azon rimáinkodtam, hogy a jobb lapoczkámon is jutasson valamit a karikás ostorból, de a vén betyár nem vette figyelembe.

— Sohase ezírfazuk kántor uram, így jobban esik a kezemre.

— Rám húzott vagy ötvenna — mondotta a kántor évek múlva — de így is örültem, hogy életre hozta kerületem. Azóta sem akartam betyárt fogni.

Elek István nem is került kézre soha. Föltűnt misztikusán, mint a népballadák anyyi hőse.

Nyílt-ter.

Erősebben köztölkéret nem vállal föltölkéret a mesé

Husvétí illatszerek és öntözők

a legolcsóbb árban kaphatók
Balla gyógyszerárban
(Balla és Dr. Rák győgyászorvosok)

Zöldi Márton elbeszél a „Vásárhely és Vidéke” újság 1909. április 11-i számában

Szabó Mihály: KELE ISTVÁN

Szabó Mihály (1821 Kőröstarcsa – 1899 Hódmezővásárhely) ügyvéd, aki 1849-ben néhány hónapig Vásárhely polgármestere, majd 1870-től Csongrád vármegye főjegyzője volt. Közéleti tevékenysége mellett szépirodalommal is foglalkozott. 1854-től rendszeresen közölt cikkeket és elbeszéléseket a budapesti Vasárnapi Újságban, amely az elnyomatás éveiben a nemzeti gondolat egyik fenntartója volt. Érdekes, hogy elbeszéléseit név nélkül jelentette meg. 1888-ban lefordította Goethe Faust-ját, melyet 1894-ben másodszor is kiadtak.

Fotója a TJM gyűjteményéből.

Nemes Elek István életéről „**Kele István**” címmel egy hosszú, 22 fejezetből álló elbeszélést írt Szabó Mihály. A budapesti **Vasárnapi Újságban** jelent meg folytatásokban, **1881-ben**, október 16. és december 24. közt (42-52. szám)

A mű alcíme („Rajz a régi rablóvilágból”) sokat elárul a szerző elképzeléséről. Egy romantikus, túlzásoktól sem mentes írást alkotott – ami azért nagyrészt tényeken alapult, hiszen megyei főjegyzőként bizonyára az egész peranyagot átnézte. Bár 1881-ben már senki sem élt a családból, a neveket teljesen megváltoztatta, csak a főhős vezetékeve maradt meg – az is fordított alakban: Elek → Kele.

A teljes mű elolvasható a FÜGGELÉK-ben (a 441. oldaltól).

nemes ELEK Péter (1778–1811?)

1778.06.30-án született nemes Elek (Fazekas) Sándor és Oláh Anna 10. gyermekeként. Csizmadia mesternek tanult, majd jó néhány évig reguláris katona volt. 1805 januárjában kérte leszerelését, amit októberben engedélyeztek is számára. 1806.11.10-én feleségül vette Vancsa Ilonát. Gyermekek nem született. 1811 körül halt meg, valószínűleg szökés közben vagy börtönben.

11748.

*Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles, ac Aflici, Excellentes
item, ac Generosi Domini, Nobis observandissimi!*

*Ex parte Supremae Artium Praefecturae Hungaricae vigore ejusdem Insinua-
ti, Petri Ellen petitam e militia dimissionem erga alterius Gyro-
nis militaris substitutionem, & annuatilis pecuniae persolutio-
nem suo loco dispositam haberi, Litteris Illris erga Relationem
Ipsam a. e. factam, cum eo rescribitur, ut supplicansem con-
formiter evocari faciant. Datum ex Consilio Regio Luli Hungaricae,
Diea die vigesima prima Maij, Anno Millesimo octingentesimo
quinto celebrato.*

Litterarum Illustrarum.

Elek Péter reguláris katona leszerelési kérelme¹⁴ – 1805

1807 augusztusában apósát, Vancsa Simont megölte. Börtönbe zárták és december 4-én Szegváron a vármegye bírósága elé állították. A gyilkosságot nappal, otthon követte el, ebédelő beteg apósán – felesége és anyósa (Földesi Mária) jelenlétében. Azt mondta, hogy apósát nem gyűlölte, azelőtt sem szóval, sem tettel nem bántotta. Ezt a tanúk is megerősítették. A gyilkosságra nem emlékezett, utána kútba akart ugrani, sőt a tömlőcben is öngyilkos akart lenni. A védelem szerint nem szántszándékkal és nem ép ésszel cselekedett, egész életében „hó-víz eszű, széleszű, félbolond ember volt”. A tanúk is ezt mondták, például kétszer egymás után ruhástul a Tiszába ugrott minden ok nélkül. Elek Péter sok esztendeig katona volt, de ott nem tűnt fel, hogy nem beszámítható.

¹⁴ CSML Szentesi Levéltára – Nemesi Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.)

Védője elmondta, hogy a gyilkosságból semmi haszna nem származhatott, azt eltitkolni nem tudta volna, hiszen felesége és anyósa előtt, fényes nappal követte el. Esztelen, nem tudatos cselekedet volt, amire nem is emlékezett. A törvényszék elfogadta a védekezést, de mások elrettentésére **1808 áprilisában pallos általi halálra ítélték.**

A fellebbezés után a Királyi Tábla bírái **megkegyelmeztek neki**, felmentették a halálbüntetés alól, de **12 év börtönt kapott.** 1808. június 23-án megszületett a végső ítélet: „tizenkét esztendőre setét tömlöczben való mindenkori kenyéren és vízen, a tulajdon maga költségén, amennyire tőle kitelik”. Emellett anyósának pénzbeli kártérítést ítélték, és a perköltséget is meg kellett fizetnie. Az ítéletet megfellebbezte. A per teljes iratanyaga a Szentesi Levéltárban megmaradt.¹⁵

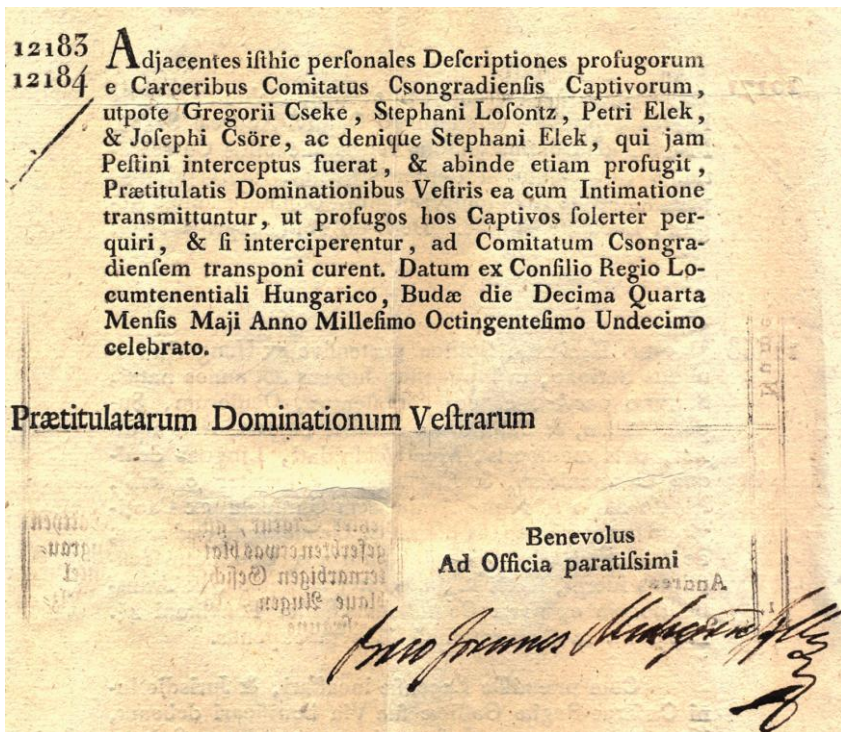
1808.09.05. – Elek Péter rab kérte, hogy számára meleg ételt vihessenek.

1809.03.18. – A Legfelsőbb Tábla elutasította a fellebbezést.

1809.08.09. – Elek Péter kérte, hogy a sötét tömlőből világosba helyezték.

1811.04.14. – (több társával együtt) a szegedi börtönből **megszökött.**

1811.05.14. – körözést adtak ki a négy szökevény ellen:¹⁶

Elek Péterék 12183. számú körözölevele – 1811

¹⁵ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes iratok (IV. A. 21. b.)

¹⁶ Békés Megyei Levéltár – Nemesi Közgyűlés iratai (IV. A. 1. b. – 555/1811)

nemes ELEK SÁNDOR (1767–1844)

1767 júliusában született nemes Elek (Fazekas) Sándor és Oláh Anna gyermekeként. 1785.11.14-én feleségül vette Komlósi Katát. Hosszú élete folyamán tizenegy gyerekük született, akik közül hét alapított családot: Judit (1788–1938) – férje Kispál Ferenc, Sára (1790–1865?) – férje Polgár Mihály, Mária (1794–1852) – férje Kovács István, ifj. Sándor (1799–1871) – neje Majsai Lídia, Erzsébet (1801–1821) – férje Gombos Sámuel, Anna (1803–1869) – férje Nagy Gergely Mihály, és János (1811–1873) – neje Kertész Erzsébet.

Fazekas mesterként kezdte, de később „átváltott”: minden jövedelmén földet vásárolt. Tekintélyes vagyont hagyott két fiára, akiknek leszármazottai a 20. század elejére a város leggazdagabb földbirtokosai közé kerültek.

1844.06.22-én mindenki által tisztelt gazdálkodóként halt meg.

*

1815 novemberében mezei rablók öt esetben tanyájára törtek. Először fiát összeverve az istállóba zárták, béresét megfutamították, és sokmindent elvittek. 26-án éjjel 10 órakor Elek Sándor lepihent, fia és cselédje virrasztott. Amikor négy lovas rabló jött, felköltötték, s ingben, gatyában, mezítláb kirohant. A rablók lóra kaptak, egy maradt, aki doronggal rá akart súlytani. Sándor félrehozta, majd hajába kapaszkodott a rablónak. Félt, hogy az a csizma szárába rejtett késével leszúrja, ezért fiának és cselédjének ijedten kiáltott: „üssétek, üssétek!” Erre azok édesapjuk, ill. gazdájuk veszélyét látván ütni kezdték. Jött a korábban kirabolt szomszéd, Böjti István bérese is, Juhász Pál, aki a rabló szeméit is kiszúrta. Később magát mentető vallomása szerint Elek Sándor parancsára.

Másnap **Képes Pált, az összevert, félholt rablót** hazahozták – a pusztai lovas katonának nem adták oda – a városi házhoz, ahol nemes Kovács Mártonnal együtt újra verni kezdték. Közben két fiatal cigánnyal bús nótákat klarinétoztattak. Egy tompa tárggyal többször nyakon is szúrták és **addig verték, amíg meg nem halt**. Ekkor szekérre dobták, és a városházára vitték.

1816-ban állították törvényszék elé,¹⁸ és hosszú vizsgálat után 1818. november 23-án a Szegeden tartott vármegyei ítélőszék felmentette. Az indoklás (rövidítve) ez volt: *a vádlott tiszteletre méltó, becsületes (részint gazda-, részint mester-) ember, a rabló viszont veszedelmes, ismert gonosztevő volt. A tanyán a verések önvédelemből történtek, a rabló szeméit nem Elek Sándor verte/vájta ki, a pusztai katonát nem találták (elköltözött), a városi háznál történtek nem bizonyíthatók. A két cigány muzsikusként, akik ráadásul a rabló ismerősei voltak – nem megbízhatók. Az ügyész fellebbezett Pestre, a hétszemélyes táblához, ezért*

1819/20-ban raboskodott is Elek Sándor, de a legfelsőbb tábla felmentette.

¹⁸ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes iratok (IV. A. 21. b.),

Nemesi Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 3. a.)

nemes ELEK ANDRÁS (1799–1838)

1799.03.07-én született nemes Elek András és Hegedűs Anna gyermekeként. 1819.02.22-én feleségül vette Kristó Sárát, akitől négy gyermeke született. Három felnőtt, és családot alapított: Zsófia (1822–1883) – aki Hajdú István, majd Megyaszi János felesége lett; Zsuzsa (1825–1867) – kinek férje Szabó Péter volt, és Imre (1830–1866) – aki Vata Sárát vette nőül. Édesapja halála után (1825) az örökölt atyai birtokon gazdálkodott.

*

1828-ban került a Törvényszék elé, miután a testvérének segítve a **kocsmában verekedtek**. A tanúvallomások nem voltak egyértelműek.

1829-ben Arad megyében nemes Lobostyán Istvánnal csikósoktól **két lovat erőszakkal elvett** (azt mondta, az elvesztett sajtáit kereste), de később visszaadta. Állítólag ittasak voltak. Ugyanebben az esztendőben felismerni vélték egy éjszakai lókötó betyárban, de nem tudták rábizonyítani.

1830 tavaszán egy embertől – mulatozás után, részegen, tréfából – elvette két lovát, de azután visszaadta azokat. Máskor Hemző Istvánt a Koplaló Kocsmában kegyetlenül megverte. Ezt elismerte, de részegségével mentegetőzött. Ősszel egy másik kocsmában is verekedett, lövöldözött, az utcán hangoskodott, garázdálkodott, éjjel a házak ablakán gyertyával bevilágított.

1831-ben a pécskai vásárból elhozott négy ló hamis marhalevéllal történt **orgazdaságával** is vádolták. Írástudatlanságával védekezett.

1833. november havában ítélték el, mivel bünteteteit szüntelenül halmozta. A vádpontok nagy részét ugyan elvetették, de verekedés és orgazdaság miatt egy év fogházra, közmunkára ítélték. E két ügyben kárpótlásra is kötelezték.

1834/35/36-ban újabb ügyek miatt ismét elítélték, 1837-ben raboskodott, majd szabadon bocsájtása után 1838.07. 21-én fiatalon meghalt.

nemes ELEK FERENC (1800–1830)

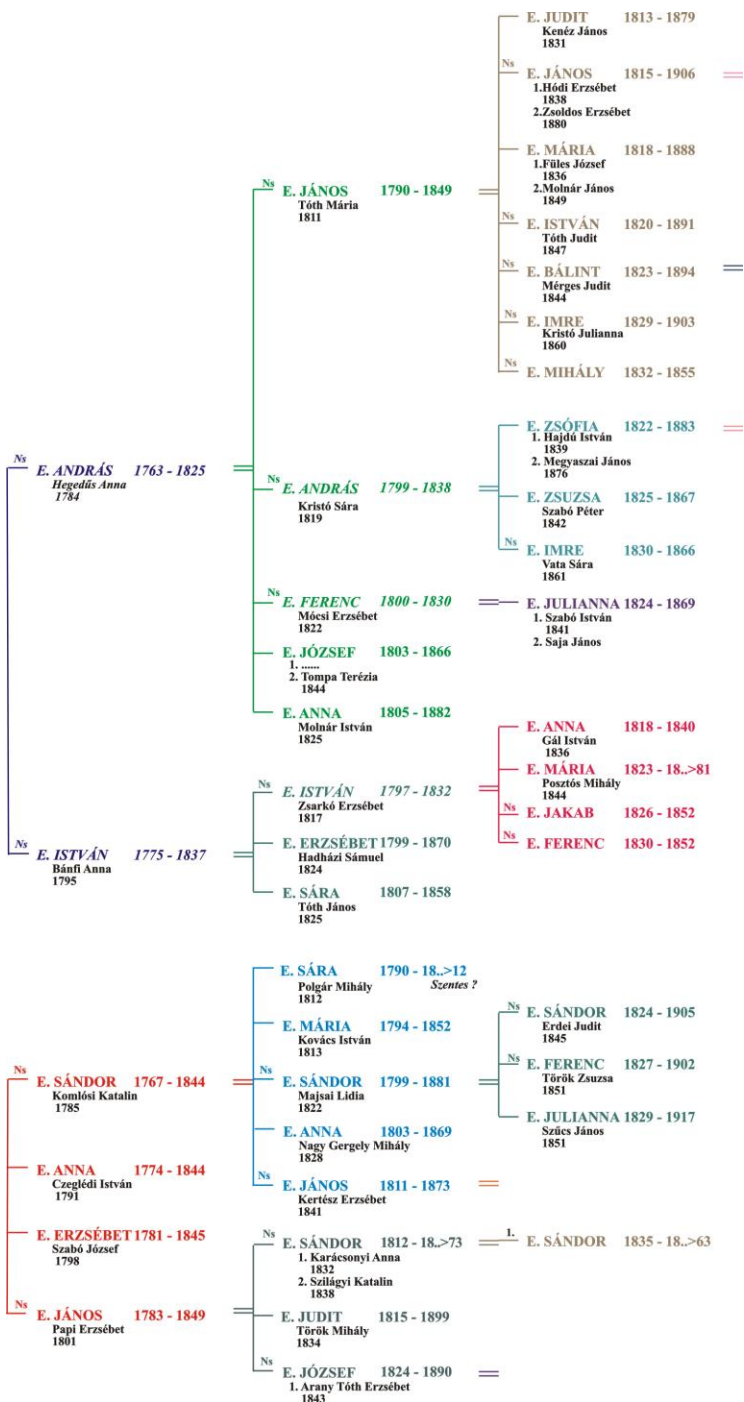
1800.12.24-én született nemes Elek András és Hegedűs Anna gyermekeként. 1822.01.30-án vette feleségül Mócsi Erzsébetet, akitől három gyermeke született. Csak Julianna érte meg a felnőtt kort, aki előbb Szabó István, majd Saja János felesége lett. Örökölt földjén Ő is szántóvetőként gazdálkodott.

1828-ban bátyjával együtt **fogták perbe kocsmái verekedés miatt**. A tanúvallomások nem voltak egyértelműek, ítélet nem született. Mivel 1830 májusában váratlanul meghalt, ellene az eljárást nem lehetett folytatni.

Mindkettőjük teljes bűnlajstroma a Szentesi Levéltárban kutatható.¹⁹

¹⁹ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes iratok (IV. A. 21. b.)

AZ ELEK CSALÁDFA 1838-ban

10. fejezet

LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK AZ ELEK CSALÁDOKRÓL 1838–1849

Erről az időszakról rendkívül sok dokumentum maradt meg, és kutatható a Szentesi- és a Vásárhelyi Levéltárban. A nemességgel kapcsolatos összeírások, adókönyvek, jegyzőkönyvek mellett tanácsi iratok, atyafiságos megállapodások, adásvételi szerződések, végrendeletek, becsűjegyzőkönyvek is.

A SZENTESI LEVÉLTÁR ANYAGÁBÓL

KÖZGYŰLÉSI IRATOK (IV. A. 3. b.)

1839 (b/418) – a megye nemességének összeírása (felajánlások):

öreg Elek Sándor, özvegy Elek Istvánné, Elek János, Elek János,
özv. Elek Sándorné, özvegy Elek Péterné (Vancsa Ilona)

1843 (b/438) – szavazati joggal bírók:

Elek Anna (özv. Czeglédiné), öreg Elek Sándor, fia János,
ifjú Elek Sándor, fia Sándor, özv. Elek Andrásné (Kristó Sára),
Elek János, Elek József, Elek János, fia Bálint, nagy Elek Sándor,
özv. öreg Elek Istvánné, özv. ifjú Elek Istvánné, Elek Péterné

1843 (b/442) – a megye nemességének összeírása (felajánlások):

öreg Elek Sándor, öreg Elek János, fia János,
ifjú Elek János, cserepes Elek Sándor, ifjú Elek Sándor

KÖZGYŰLÉSI JEGYZŐKÖNYVEK (IV. A. 3. a.)

1844. július 1. – Nemességigazolási kérelmek

Ekkor az 1793/94-es bizonyítványban még nem szereplő legfiatalabb nemzedékek adták be a kérelmet. A református egyháztól kapott születési anyakönyvi kivonatok bemutatása után beiktatták őket is a nemesek közé.

néhai Elek András (1763–1825) és Hegedűs Anna leszármazottai:

Elek János (1790 – és Tóth Mária) fiai:

János (1815), **István** (1820), **Bálint** (1823),

Imre (1829), és **Mihály** (1832),

néhai Elek András (1799–1838) és Kristó Sára fia: **Imre** (1823)

Elek József (1803),

néhai Elek István (1775–1835) és neje Bánfi Anna gyermekének

néhai Elek István (1797–1832) és neje Zsarkó Erzsébet fiai:

Jakab (1826), **Ferenc** (1832)

KÖZGYŰLÉSI IRATOK (IV. A. 3. b.)

1839 (b/418) – a megye nemességének összeírása (felajánlások):

öreg Elek Sándor, özvegy Elek Istvánné, Elek János, Elek János,
özv. Elek Sándorné, özvegy Elek Péterné (Vancsa Ilona)

1845 (b/446) – a Vásárhelyen lakó nemesek összeírása (osztályba sorolás):

öreg Elek Sándor, öreg Elek János,
ifjú Elek János, Elek János fia János
Elek Sándor cserepes, ifjú Elek Sándor

Név	1.	2.	3.	4.	5.	6.	összeg
18 Öreg Elek Sándor megfizetés	1						1.
19 Öreg Elek János			1				30.
20 Ifjú Elek János megfizetés		1					40.
21 Elek János fia János						1	2.
22 Elek Sándor cserepes					1		8.
23 ifjú Elek Sándor					1		8.

1846 (b/449) – nemesek összeírása HMVásárhelyen:

Elek Sándor, fia Sándor, fia Ferenc, Elek János, özv. Elek Andrásné,
öreg Elek János, fia Sándor (rab), fia József,
Elek János, fia János, fia Bálint,
özv. Elek Istvánné, fia Jakab, özv. Elek Péterné (Galamb Anna),
Elek Mária (özv. Kovács Istvánné)

1848 (b/460) – választók névsora Hód Mező Vásárhelyen:

Songrad Megyebeli Hód Mező Vásárhelyen, az 1848. évi XVIII. sz. törvény értelmében megírt az Erdélyi községi törvény szerinti választók névsora.

Név	Választási kör	Év	Állapota	Törvény alapján		
				Ház	Telék	Telék
200. Elek János	36. új törvény szerinti	1.	1/8 van			
203. Elek János	36. új törvény szerinti	1.	1/8 van			

203. Elek János uu. - gazdálkodó – 33 éves – 1 ház, 1, 2/8 telek, szőlő

214. Elek Sándor uu. - gazdálkodó – 50 éves – 1 ház, 1, 2/8 telek, szőlő

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI LEVÉLTÁR ANYAGÁBÓL

NEMESI ADÓKÖNYVEK (IV. A. 1002. 1. kötet)

1839/40, 1840/41, 1841/42, 1842/43 és 1843/44 – adóösszeírások:

Elek Ferencné (Kis utca), - Új utca: öreg Elek Sándor, fiatal Sándor,
öreg Elek János, fiatal Elek János, Elek János, Elek Sándor
özv. Elek Istvánné, özv. Elek Péterné, nagy Elek Sándor

1846/47 – adóösszeírás:

Elek Sándor és fiai: Sándor és Ferenc, Elek János,
özv. Andrásné (Kristó Sára),
öreg Elek János és fiai: Sándor (rab) és József,
Elek János és fiai: János és Bálint, özv. Elek Istvánné és fia Jakab,
özv. Péterné (Galamb Anna), Elek Mária (özv. Kovács Istvánné)

NEMESSÉG IRATAI (IV. A. 1007.)

1847 – nemesi összeírás:

Elek Sándor és fiai: Sándor, Ferenc, Elek János,
özv. Elek Andrásné (Kristó Sára) és fia Imre,
öreg Elek János és fiai: Sándor és József,
Elek János és fiai: János, Bálint, István és Imre
özv. Elek Istvánné és fiai Jakab és Ferenc,
özv. Elek Péterné (Galamb Anna)
Elek Mária (özv. Kovács Istvánné)

1848 – választók:

Elek István, Elek János, Elek Bálint, ifj. Elek János, Sándor, János
– adófizetők:
Elek Andrásné, ifj. János, Sándor, öreg János, fia János,
Elek Istvánné, Sándor, öreg János

1849/50 – összeírás (16 év fölötti gyerek is):

OK	466	Elek Sándor	-	(lakó, házát eladta Nagy Jánosnak),
UU	2921	Elek János,	-	
	2989	Elek István,	-	
	2993	fiatal Elek János,	-	
	3016	Elek József,	-	
	2985	Elek Sándor	+ 1	

ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉSEK (IV. A. 1001. e.)

I. kötet

1839 - 108. o. (208.)

Ns. Elek Péterné eladta 772. sz. tabáni 300 ft-ért Víg Sándornak.
(szomszédok: Szabó József és Magyar Ferenc)

1840 - 205. o. (374.)

Ns. Elek Anna (özv. Czeglédiné) eladta 1284. sz. úrbéri földjét 1600 ft-ért
Szíver Imrének. (szomszédok: Bene János és Varga Ferenc)

II. kötet

1841 - 29. o. (58.)

Ns. Elek Sándor földet vett a kutasi oldalon Márton Józseftől 500 ft-ért.
(szomszédok: Mózes Istvánné és Juhász István)

1841 - 61. o. (118.)

Ns. Elek József eladta házát (uu. 2861) ifj. Ns. Elek Jánosnak 500 ft-ért.
(szomszédok: Elek Sándor és Rácz István)

1841 - 100. o. (204.) özv. Ns. Elek Ferencné (Mucsi Erzsébet) 1000 ft-ért házat
vett Lukács Jánostól.(uu. 2678) (szomszédok: Lukács Demeter és Mihály János)

1842 - 276. o. (501.)

Ns. Elek Péterné eladta házát (uu. 2989) Kulcsár Józsefnek 560 ft-ért.
(szomszédok: Banga István és Kuláti János)

III. kötet

1843 - 52. o. (90.)

Ns. Elek Sándor eladta házát (uu. 2879) 550 ft-ért Daru Jánosnak.
(szomszédok: Nagy Mihály és Daru János)

1844 - 245. o. (425.)

Ns. özv. Elek Istvánné eladta házát (uu. 2872) 1200 ft-ért Mózes Józsefnek.
(szomszédok: Zágonyi József tanító és Osvár János)

V. kötet

1847 - 207. o.

Ns. Elek Ferencné (Mucsi Erzsébet) eladta 940 forintért Lógeri Kis utca
(2681. sz.) házát Csordás Györgynek.
(szomszédok: Sulyok János és Mihály György)

VI. kötet

1848 - 193. o.

Ns. Elek Sándor eladta az Újvárosi tizedben lévő házát 1300 forintért Bak-
sa Mihálynak. (szomszédok: Láda István és Süle Ferenc)

1848 - 205. o.

özv. Elek Istvánné (Zsarkó Erzsébet) eladta a Tabáni tizedben lévő
(2760.) sz. házát 1450 forintért Olasz Pálnak.
(szomszédok: Kis Miklós János és Nagy János)

VÁROSI BECSÜJEGYZŐKÖNYVEK (IV. A. 1001. h.)

III. kötet

- 1839 207. o. Ns. Elek Péterné (Galamb Anna) téli szoknyája – 30 ft.
1840 218. o. Ns. Elek Jánostól behozott marhabőr becslése – 18 ft.

IV. kötet

- 1842 4. o. Ns. Elek Sándor sertéseinek felbecslése – 90 ft.
1844 50. o. Ns. Elek Sándor tanyájába bitangolt ló becsértéke – 20 ft.
1847 159. o. Ns. ifj. Elek Sándor újavárosi házának becsértéke – 896 ft.
1847 216. o. Ns. Elek Sándortól elvétellett 2 javított ártán becslése – 24 ft
1847 217. o. Ns. Elek Sándortól elvétellett 2 javított koca becslése – 55 ft.

ATYAFISÁGOS EGYEZSÉGEK (IV. A. 1001. f.)

II. kötet

1840 43.

Ns. öreg Elek Istvánné aranyági szőlőjét örök lakhatásért eladta lányának, Elek Erzsébetnek és férjének Hatházi Sámuelnek.

IV. kötet

1849 141.

Elek Sándor felfogadta Dani Pétert, Ferenc fia helyett katonának 100 forintért. Ha meghalna 250 ft-ot kap.

1849 208.

Elek János, István, Bálint testvérek megegyeztek apjuk, néhai Elek János földjében: 1900 forintért János vette meg. A kiskorú Mihályt és a katona Imrét a város tanácsnoka képviselte.

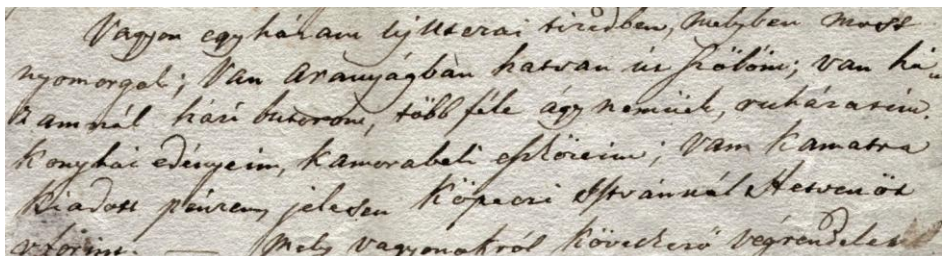
TÖRVÉNYSZÉKEN KÍVÜLI VÉGZÉSEK (IV. A. 1101. a. 15)

1844 Elek János bizonyítványt kért a katonaságnál szolgáló István fia miatt.

VÉGRENDELETEK (IV. A. 1101. g.)

1842 (1452.)

özv. Elek Péterné (Vancsa Ilona) részletesen felsorolja vagyonát:

Vagyom egyháziak tulajdonában, melyben most
nyomorgat; Van aranyban hatvan új forint; Van há-
tánál házi bútorom, többféle ágynemű, ruhásaim.
Konyhai edényeim, kamorabeli cselekedim; Van kamatra
Kiadott pénzem, jelenen köpenci Istvánnál Hessei ö-
rökösöm. — Mely vagyomatról követező végrendelet

Ísletem a 'tulsó' lapon kiott végrendeletomat ön
Kéit, és minden kényszerűs nélkül saját akorem után le-
rommal hurok keréft vóna jommal megerejésem Várátképe
Februarius hónap 25-én 1846.

Bőlék. Szélesalkélynéit, amikhoz velem sőt jót tette, és becsé-
gemben is szolgálata a feljebb kierte opályos jupsán kívül a
Könyvből kapjak egy darabképe, Akkora amik, és két lepedő, és
Kis egy fohás egy pénzén idők és két Szavudak is, amikhoz eleges pénz-
Kise mellett, Kültönjém kapjak egy darabképe, és három
párnás, és két lepedő. — A' jegyem tömöglen jegyemre refer-
Abkérjék jegyemnek is rendelék Tör. v. t. K. k. költ. minis. feljebb.
Özvegy Nő Elek Péterné
Vanca Ilona

Élli alál megirtt és megbírosott támbiro arányokak bizonyosjék, hogy
özvegy Nő Elek Péterné Vanca Ilona fohas a megirtt
Végrendeletie ep elmondul, és erősséi emelvennt jelenlétemben, és
jűlétem hallatára ezek, mellyel aláírásjűmből, és pecsétjűmből
két megerejésimnek Kéle, sőt meg feljebb.

Vörös Magyar Állam

Nő Török Állam

Nő Nagy páll

Nő Nagy Mihály

1846. Febr. 25-én

özv. Elek Péterné (Vanca Ilona) végrendelete (HMV Levéltár)

A SZENTESI LEVÉLTÁR ANYAGÁBÓL

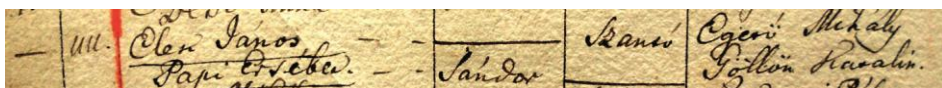
Csongrád Vármegye Törvényszékének Büntetőperes iratai (IV. A. 21. b.)

Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai (IV. A. 1. a.)

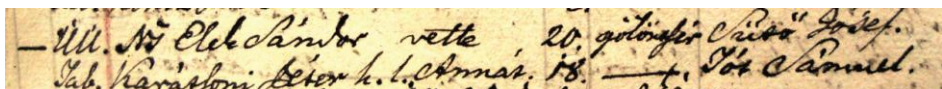
Nemes Elek Sándor vásárhelyi fazekast 1843-tól kezdve jó néhány alkalommal perbe fogták orgazdaság miatt, és a pénzbüntetések mellett többször kapott pár hónap börtönbüntetést is.

nemes ELEK SÁNDOR (1812–1875 ?) bűnlajtmoma

1812.11.04-én született nemes Elek János és Papy Erzsébet gyermekeként.

1832.12.12-én feleségül vette Karácsonyi Péter hajadon lányát, Annát.

Néhány év múlva Szilágyi Katalin, később pedig Hegedűs Judit lett a neje. Három házasságából kilenc gyermeke született, de csak Sándor (1835–....), Ferenc (1840–....) és Julianna (1850–1928) nőtt föl és alapított családot.

Folytatva a családi hagyományokat egész életében fazekas (gölöncsér) volt. Mestersége miatt 1835 körül Újváros szélére költözött. Természetesen gazdálkodással is foglalkozott, és ezzel összefüggésben (orgazdaság miatt) került az 1840-es években néhányszor a törvény elé. Börtönbüntetést is kapott.

1848-ban alapító tagja volt a „Gölöncsér” céhnek. 1865-ből fennmaradt egy végrendelete. 1870-ben belépett a Fazekas Ipartestületbe, utána viszont nincs róla több adat (anyakönyvi sem). Valószínűleg Ferenc fiáékhoz költözött ki Orosháza alá, a Pusztára – de nem tudni hol és mikor halt meg.

*

Büntetőperes iratokban:

1843.11.20. (985, 1025, 1029) – orgazdaság miatt perbe fogták.

1845.10.08. (848-864, 886-919) – 9 hónap börtönre ítélték orgazdaságért.

1845.11.24. (997, 1088) – anyja betegsége miatt a rabságból hazaengedték.

1846.01.12. (53) – 1 hónap börtön és pénzbüntetés 4 sertés ellopása miatt.

1846.02.28. (106) – büntetése mérséklését kérte.

1846.03.02. (109-227, 149-200) – felesége beteg, szeretne hazamenni.

1846.04.14. (292) – gyereke meghalt: kérte, hogy hazamehessen.

1848.03.08. (16, 37) – orgazdaság miatt pénzbüntetésre ítélték.

11. fejezet

CSALÁDTÖRTÉNET

1794–1849

AZ ÖT NEMZETSÉGFŐ

Ebben az időszakban nagyon sok halál, születés és esküvő történt, de már szinte valamennyi bejegyzésben Elek néven szerepeltek (nemesekként), és az Újutcai tizedben, a Klauzál utcán laktak őseim. Ekkor már pontosan vezették a halálozásokat is. A kornak megfelelően nagy volt családukbán is a gyermekhalandóság: a megszületett kisgyermek fele csak néhány napot, hónapot, egy-két évet élt. A két Nagykaposon született és gyermekként Vásárhelyre jött nemességszerző halála után András két és Sándor három fia lett a nemzetségfő.

Nemzetségfők és családjuk az 1809-es megyei nemesi összeírás alapján

† *Ns. Elek András (1732–1796) és Novák Erzsébet leszármazottai:*

- Ns. Elek András (1763–1825) – neje Hegedűs Anna

- Ns. Elek János (1790–1849) – neje Tóth Mária
- Ns. Elek András (1799–1838) – neje Kristó Sára
- Ns. Elek Ferenc (1800–1830) – neje Mócsi Erzsébet
- Ns. Elek József (1803–1866) – 2. neje Tompa Terézia

- Ns. Elek István (1775–1837) – neje Bánfi Anna

- Ns. Elek István (1797–1832) – neje Zsarkó Erzsébet

† *Ns. Elek Sándor (1734–1803) és Oláh Anna leszármazottai:*

- Ns. Elek Sándor (1767–1844) – neje Komlósi Katalin

- Ns. Elek Sándor (1799–1881) – neje Majsai Lídia
- Ns. Elek János (1811–1873) – neje Kertész Erzsébet

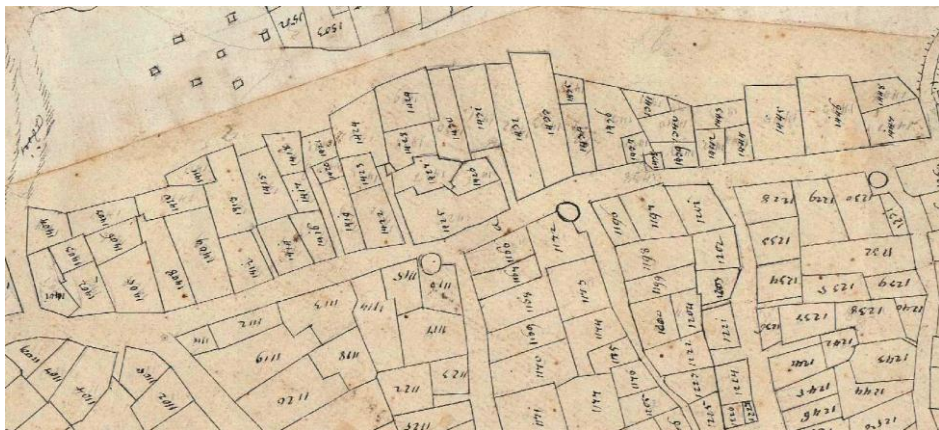
- Ns. Elek Péter (1778–1813) – neje Vancsa Ilona

- Ns. Elek János (1783–1849) – neje Papi Erzsébet

- Ns. Elek Sándor (1812–~1875) – neje Karácsonyi Anna,
Szilágyi Katalin, majd Hegedűs Judit
- Ns. Elek József (1824–1890) – neje Arany Tóth Erzsébet,
majd Kiss Zsuzsa

AZ ELEK CSALÁDOK HÁZAI

Az 1820-as években mind az 5 Elek családfő háza a mai Klauzál utcán, egymáshoz közel volt. Elek András (Hegedűs Annával) a mai Konti utca jobb sarkán, István testvére (Bánfi Annával) az ősi házban – az Iskola mellett lakott. Elek Sándor (Komlói Katával) a mai Konti utca bal sarkán, János öccse (Papi Erzsébettel) pedig az Iskola melletti kis közben, a másik ősi házban élt. Péter testvérük özvegy felesége is a közelben maradt, az Újutca túloldalán.

Egy 1829-es térképen a Klauzál utca eleje (a mai Ferenc és Gomba utcák közti szakasz)

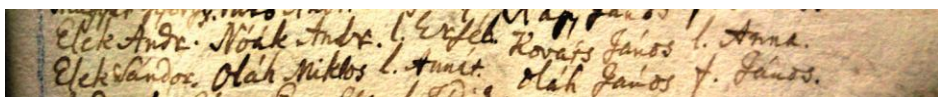
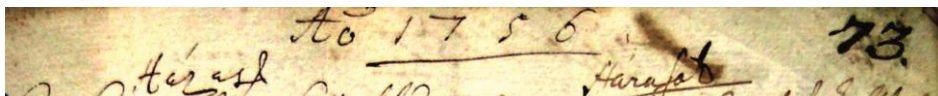

Egy 1820-as években épült ház (Plohn József fotója – TJM)

Ns. ELEK ANDRÁS (1732–1796) és NOVÁK ERZSÉBET CSALÁDTÖRTÉNETE

András 1732-ben született Nagykaposon. Anyja halála után, 1739 körül apja Karcagra költözött, őt otthon hagyta, rokonoknál. 1742-ben vitték le hozzá, ahonnan 1745 tavaszán költöztek el Vásárhelyre. A fazekasságot (bizonyára) a szülői műhelyben tanulta ki, majd 1752 táján kezdhetett mesterként dolgozni. Sokat nem tudunk erről az időszakról.

1756 decemberében vette feleségül Novák András lányát, Erzsébetet:

Szép sorban születtek **gyermekük:** 1758 András (+1763 előtt), **1759 Sára** (+1821 után), **1760 Erzsébet** (+1827), **1763 András** (+1825), 1765 Kata (+1778 előtt), 1768 Éva (+1768), **1769 Éva** (+1821 után), 1772 Judit (+1763 előtt), **1775 István** (+1837), 1777 Judit (+1778) és 1778 Kata (+1781).

1758-tól (apja halála után) már önállóan dolgozott, adózó háztartásfőként szerepelt az összeírásokban. A mai Klauzál utca bal oldalán, a Konti utca és a Gomba utca közt (a Kistóér partján) volt a régi, atyai ház – amelyet 1762-ben eladott. Ekkor már bizonyára az ősi portán épített saját házában élt.

Az 1770/72-es urbárium szerint házzal bíró zsellérként $\frac{1}{8}$ urbár földön már gazdálkodott is. A fazekasság továbbra is meghatározó maradt életében, nem véletlen – hogy legtöbbször Fazekas néven anyakönyvezték gyermekeit.

A három legidősebb gyermeke közeli szomszédaikkal kötött házasságot:

1781.11.14. – Elek Erzsébetet (19 éves) elvette Kardos András.

1784.02.23. – Elek Sára feleségül ment Rácz Mihályhoz.

1784.02.23. – Elek András elvette Hegedűs Annát.

Az 1788-as iparos összeírás szerint a városban még csak 8 fazekas volt, köztük Andreas Fazekas Elek is. Az akkor még jól jövedelmező mesterséggel keresett pénzből állat, föld, szőlő vásárlásával biztosabb megélhetési alapot teremtett. Idős korára vagyonos gazda lett, egyre több haszna volt saját állataiból és földjéből is. Nem véletlenül kérte ősi nemességük elismerését 1792-ben.

Az 1788–90 közti (II. József féle) összeírásokból lakása pontosan meghatározható: Új utca 1414. (udvar 243 öl, kert 49 öl + szőlő), amely a Református Iskola mellett volt. (A mai Klauzál u. 49 vagy 51. szám körül, a közben.) Ekkor már egyértelműen „Eleknek” írták, és mindenféle terményből adózott.

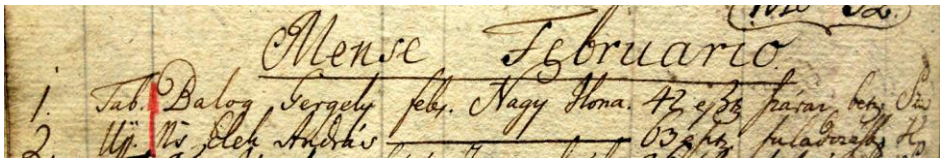
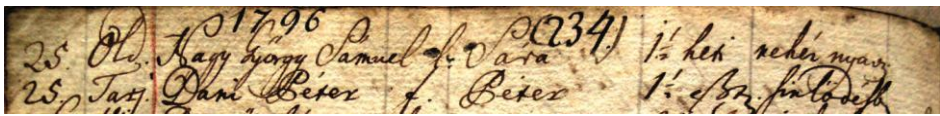
1792-ben, amikor nemességük igazolását kérték, már jókora bevétele lehetett az állattartásból és földművelésből is, ezért kellett a nemesi adómentesség.

Ezután a legfiatalabb lány, és a kisebb fiú is házasságra lépett:

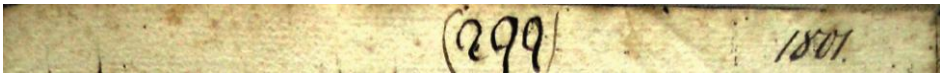
1792.05.16. – Elek Évát (18 éves) elvette Vincze Mihály.

1795.11.04. – Elek István (20 éves) feleségül vette Bánfi Annát.

1796.02.02-án halt meg Ns. Elek András „fulladozásban” – 63 évesen:

1801.07.12-án elhunyt Ns. Elek Andrásné, Novák Erzsébet, 62 évesen:

Ns. Elek András jókora vagyont hagyott gyermekeire. Ezt bizonyítja egy 1820-as irat,¹ amely szerint halálakor, 1796-ban az örökség gyermekei részére a következő volt:

„12 ökör, 24 marha, 10 ló, 12 sertés, 1 ½ urbár tanyaföld, 1 lakóház, 150 öl szőlő, 1 ház, 1 pálinkaház, hordók, pálinkafőző, 300 ezüstpénz”

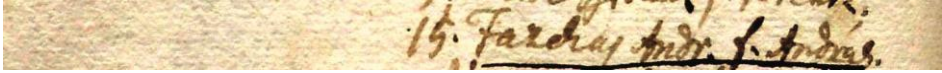
1820.09.25-én ugyanis Ns. Elek András gyermekei a legfelsőbb helyen tiltakoztak örökségük zárolása miatt: „Elek András és testvérei: Erzsébet (Kardos Andrásné), Éva (Magyar Mihályné) és Sára (özv. Csende Mihályné) tiltakoznak István testvérük büntetése mellett (a károsult Szilágyi Mihály javára) zárolt apai vagyonuk miatt. István volt a legkisebb, aki apjuk – András haláláig (1796) otthon lakott.”

¹ CSML Szentesi Levéltára Polgári peres iratok (IV. A. 21. a.)

- az idősebb fiú:

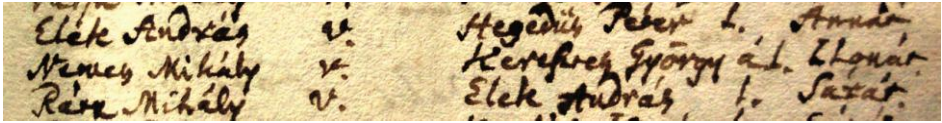
**Ns. ELEK ANDRÁS (1763–1825) és HEGEDŰS ANNA
CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE**

1763.08.15-én született, Fazekas András negyedik gyermekeként:

A családi hagyománynak megfelelően fazekas volt, amit az anyakönyvi bejegyzések bizonyítanak. Emellett a családi földön is gazdálkodott.

1784.02.23-án Elek András – Sára testvérével egy napon – megházasodott, Hegedűs Annát vette feleségül:

A keresztelési anyakönyv bejegyzései szerint foglalkozása fazekas volt, 1787-ben lakása Új utcai tized 1414. – a Református Iskola mellett. Apja halála után (1796) ez a ház a nem sokkal korábban nősült István öccsének tulajdona lett, aki együtt lakott szüleivel. Elek András az 1790-es évek közepén vette vagy építette a mai Klauzál/Konti utca sarkán lévő házat, amely 1906-ig családunké volt. (Ma ez a Klauzál u. 37. sz. – régebben Konti u. 2. sz.)

Gyermekeik: 1787 Judit (+1831), 1790 János (+1849), 1792 Ferenc (+1794), 1794 Kata (+1794), 1795 Erzsébet (+1796), 1797 Ferenc (+1799), 1799 András (+1838), 1800 Ferenc (+1830), 1803 József (+1866), 1805 Anna (+1882), 1807 Erzsébet (+1807), 1813 Kata (+1813) és 1815 Julianna (+1815).

A 13 gyerek közül hét igen korán meghalt, csak hatan alapítottak családot:

1804.01.11. – Elek Judit (17 éves) feleségül ment Veres Mihályhoz

1811.01.07. – Elek János (20 éves) elvette Tóth Máriát

1819.02.22. – Elek András (19 éves) feleségül vette Kristó Sárát

1822.01.30. – Elek Ferenc (20 éves) összeházasodott Mócsi Erzsébettel

182. – Elek József valahol megnősült, 1826 előtt (katonai irataiból)

1825.08.01. – Elek Anna (20 éves árva) feleségül ment Molnár Istvánhoz

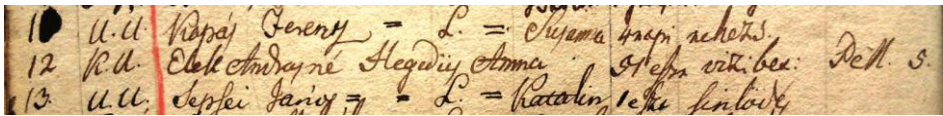
1844.03.20. – Elek József (41 éves) és Tompa Terézszel házasságot kötött

Kézdimartonfalván

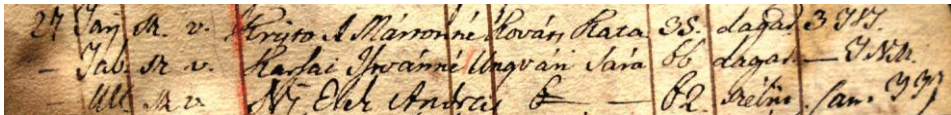
Az első Vásárhelyen született Elek generáció kimondottan jómódú volt. Ns. Elek András a fazekas mesterség mellett már mezőgazdasággal is foglalkozott, elsősorban állatokat tartott a Város közös legelőjén. Joó Ferenc feljegyzéseiből kiderült, hogy gazdaságában a rábízott juhok közül 1811-ben 160 db, 1812-ben pedig 198 db Elek Andrásé volt.¹ A szántóföldi növénytermesztésben még nem nagyon jeleskedett, ezért csak kevés gabonát kellett beadnia hadiadóként.

Érdekes, és a maga korában ritka volt – hogy írni (és bizonyára olvasni is) tudott. Ezt bizonyítja s.k. aláírása egy 1823-ban Károlyi grófnak küldött levélen. Többször bevásárolták a nemesi küldöttségekbe is.

1817.08.12-én Ns. Elek Andrásné, Hegedűs Anna meghalt 51 évesen:

1825.01.27-én Ns. Elek András meghalt 62 évesen. A halál oka „szélütés”:

Három gyermekük a halotti anyakönyvek szerint fiatalon elhunyt:

1830.05.30. – Ns. Elek Ferenc 31 évesen halt meg „belsőrvadás”-ban.

1831.09.06. – Veres Mihályné Elek Judit 44 éves volt.

1838.07.21. – Ns. Elek András 40 évesen halt meg, „szélütés” miatt.

A másik három már hosszabb életű volt:

1849.05.15. – Ns. Elek János 59 évig élt („tüdővész” vitte el).

1866.10.10. – Elek József 63 éves korában halt meg,
a halál oka: „apoplexia” (szélütés) volt.

1882.01.26. – Molnár Istvánné Elek Anna 77 éves volt.

Fiúgyermekük sorsáról többet, és részletesen a könyv III. részében.

Ns. ELEK JÁNOS (1790–1849)

Ifj. Ns. ELEK ANDRÁS (1799–1838)

Ns. ELEK FERENC (1800–1830)

(András és Ferenc életéről már írtam a 9. fejezetben.)

Ns. ELEK JÓZSEF (1803–1866)

¹ Földvári László: „Hódmezővásárhelyi gazdák gazdasági feljegyzései 1802–1902”

- a kisebb fiú:

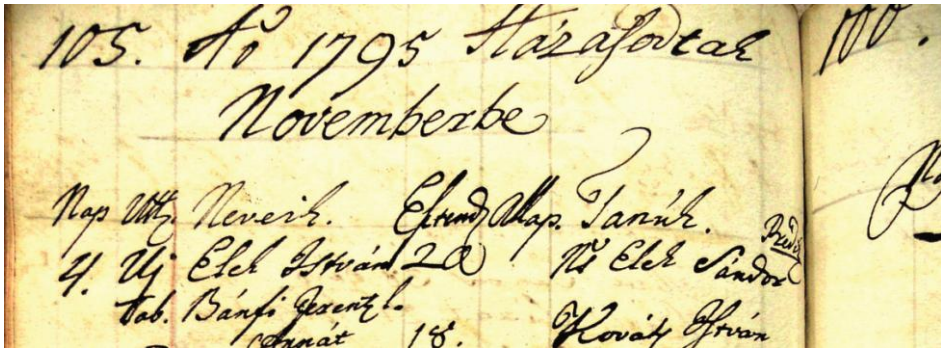
Ns. ELEK ISTVÁN (1775–1837) és BÁNFI ANNA
CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

1775.02.19-én született, Fazekas András kilencedik gyermekeként:

Kitanulta a fazekas mesterséget, amire egy anyakönyvi és egy bírósági bejegyzés utal, de ő már inkább földműveléssel és állattartással foglalkozott.

1795.11.04-én (20 éves korában) vette feleségül Bánfi Annát:

A későbbi iratok szerint Ő örökölte (a kor szokásának megfelelően, mint a legkisebb gyermek) a Református Iskola melletti ősi házat.

Tíz gyermekük született: 1797 István (+1832), 1798 Erzsébet (+1799), 1799 Erzsébet (+1870), 1801 József (+1802), 1803 leány (+1803), 1804 Sára (+1804), 1805 Kata (+1805), 1807 Sára (+1858), 1808 József (+1808) és 1810 Sándor (+1810). Utódaik közül csak hárman érték meg a felnőtt kort, és házasodtak meg:

1817.11.21. – Elek István (20 éves) elvette Zsarkó Erzsébetet.

1824.11.24. – Elek Erzsébet (20 éves) feleségül ment Hadházi Sámuelhez.

1825.11.23. – Elek Sára (20 éves) Tóth János felesége lett.

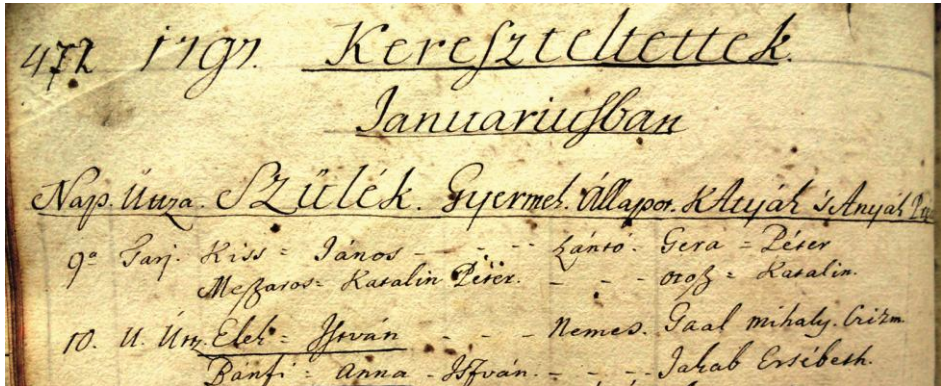
Korán összeütközésbe került a törvénnyel, 1803-tól haláláig szinte végig büntetőeljárás alatt állt, szökésben vagy börtönben volt.

1837 őszén rabként halt meg Ns. Elek István, 62 évesen.
(életéről részletesebben a 8. fejezetben)

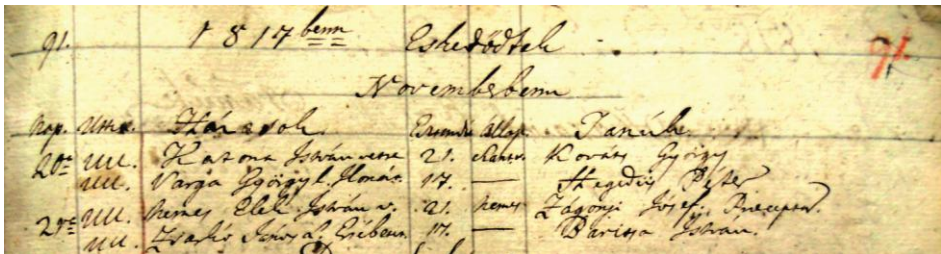
- gyermekük,

Ns. ELEK ISTVÁN (1797–1832) és ZSARKÓ ERZSÉBET
CSALÁDTÖRTÉNETE

1797.01.10-én született Ns. Elek István és Bánfi Anna gyermekeként:

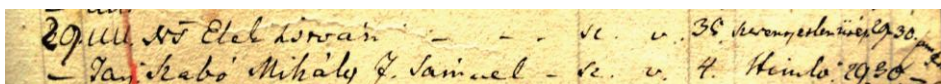
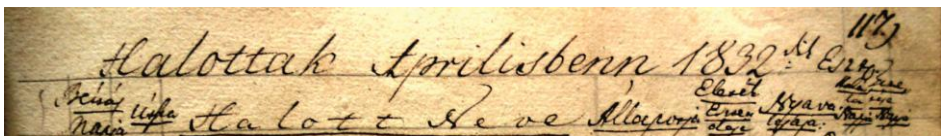
1817.11.21-én, 20 évesen házasodott meg, elvette Zsarkó Erzsébetet:

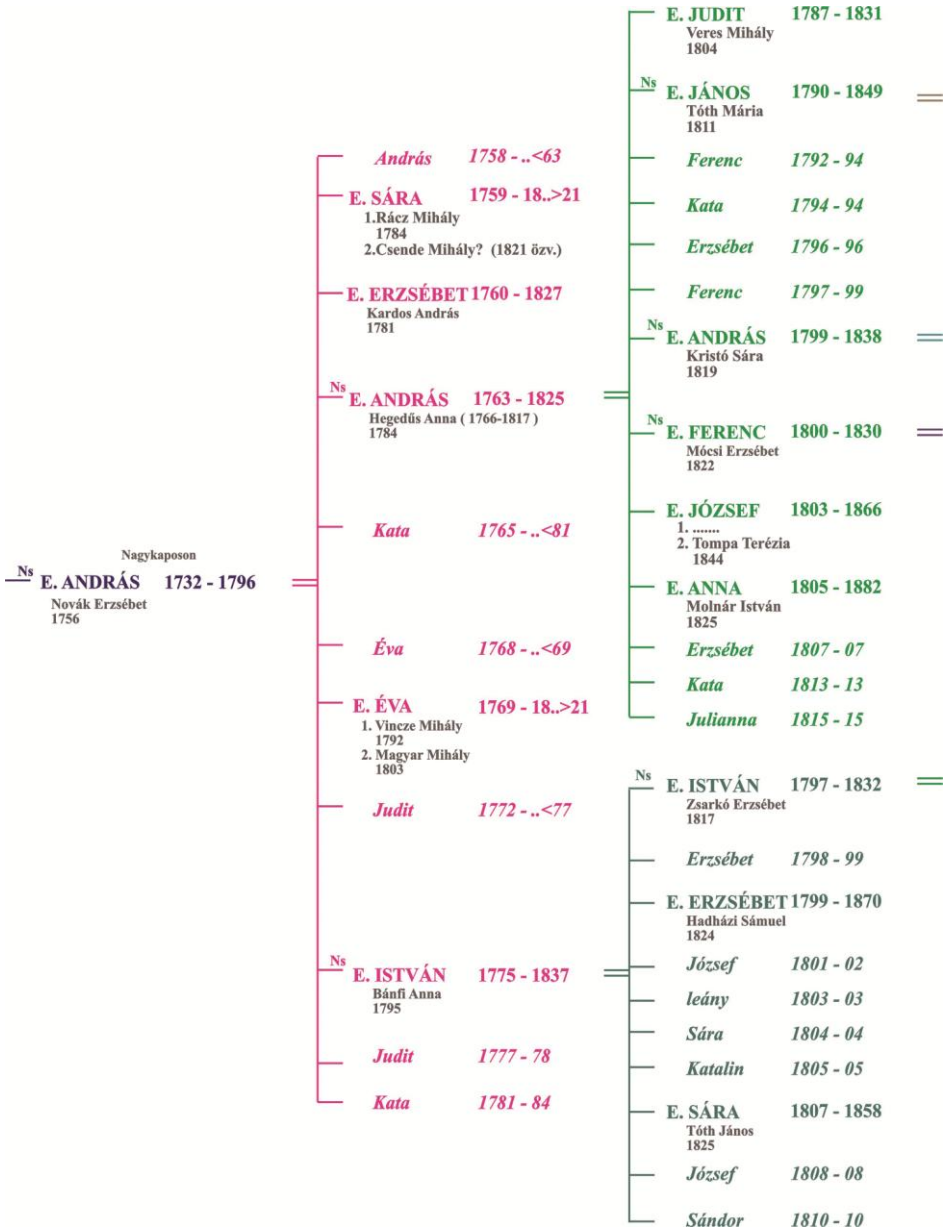
Hat gyermekük született: 1818 Anna (+1840), 1823 Mária (+1881 után), 1825 Imre (+1825) és Zsuzsa (+1825), 1826 Jakab (+1852) és 1830 Ferenc (+1852).

Életéről nem sokat tudunk. A bűnügyi iratok szerint a gazdálkodás mellett „kurta kocsmát” is tartott Tabánban. Ez okozta vesztét, borszállítás közben 35 évesen agyonverték. A levéltári adatok mellett az anyakönyvben is ez áll –

1832.04.29-én halt meg Ns. Elek István szerencsétlen ütés következtében:

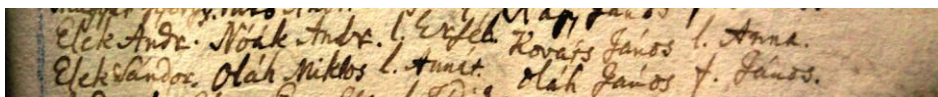
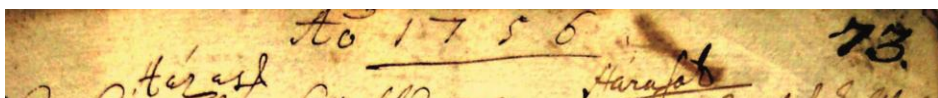
Ns. ELEK ANDRÁS (1732–1796)
és Novák Erzsébet
leszármazottainak családfája

Ns. ELEK SÁNDOR (1734–1803) és OLÁH ANNA CSALÁDTÖRTÉNETE

Sándor 1734 körül született Nagykaposon. 1739-ben, amikor édesanyja a pestisben elhunyt és apja Karcagra költözött, Őt Sárospatakon hagyta, anyja rokonainál. 1742 körül kerülhetett Karcagra, miután édesapja ott újránősült – és már el tudta látni. A család 1745 tavaszán érkezett lakni Vásárhelyre, ahol apja műhelyében Sándor is kitanulta a fazekasságot. 1754 táján kezdhették meszterként dolgozni, bár sokat erről az időszakról nem tudunk.

1756 decemberében Vásárhelyen feleségül vette Oláh Annát:

12 gyermekük született: 1759 Erzsébet (+1770 előtt), 1761 János (+1763 előtt), 1763 János (+1783 előtt), **1765 Sára** (+1816), **1767 Sándor** (+1844), 1770 Erzsébet (+1776 előtt), 1772 Mihály (+1792 előtt), **1774 Anna** (+1844), 1776 Erzsébet (+1781 előtt), **1778 Péter** (+1811 körül), **1781 Erzsébet** (+1845) és **1783 János** (+1849).

1758-tól (apja halála után) már az ősi porta mellett épített saját házában élt, önállóan dolgozott, adózó háztartásfőként szerepelt az összeírásokban.

Az 1770/72-es urbárium szerint házzal bíró zselléreként már gazdálkodott is. A fazekasság továbbra is meghatározó volt életében, nem véletlen, hogy legtöbbször Fazekas néven anyakönyvezték gyermekeit.

Két legidősebb gyermeke az 1780-as évek elején kötött házasságot:

1782.11.22. – Fazekas Sára feleségül ment (Huszár) Rabatin Jánoshoz.

1785.11.14. – Fazekas Sándor elvette Komlósi Katát.

Az akkor még jól jövedelmező fazekassággal keresett pénzből állat, föld, szőlő vásárlásával biztosabb megélhetési alapot teremtett. Az 1788-as iparos összeírás szerint a városban még csak 8 fazekas volt, köztük Alexander Fazekas is. Vagyonos gazda lett, aki mestersége mellett saját állataiból és földjéből is élt.

Az 1788–90 közti (II. József féle) összeírásokban még inkább „Fazekas” mint „Elek”, és terményből alig adózott. Lakása pontosan meghatározható: Új utca 1410. (udvar 280 öl + szőlő), amely testvéréhez egészen közel volt, a Konti utca utáni vakközben (ma ez a Klauzál u. 49 vagy 51. szám).

A következő másfél évtizedben a többi gyermeke is megházasodott:

1791.11.21. – Elek Anna (17 éves) feleségül ment Czeglédi Istvánhoz.

1798.01.10. – Elek Erzsébet (17 éves) Szabó József neje lett.

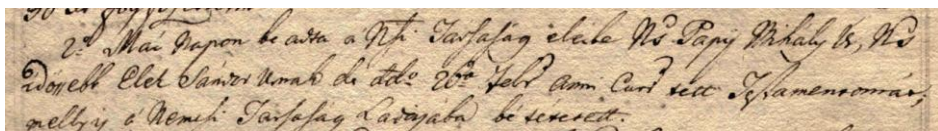
1801.11.18. – Ns. Elek János (20 éves) feleségül vette Papi Erzsébetet.

1806.11.10. – Ns. Elek Péter csizmadia (26 éves) elvette Vancsa Ilonát.

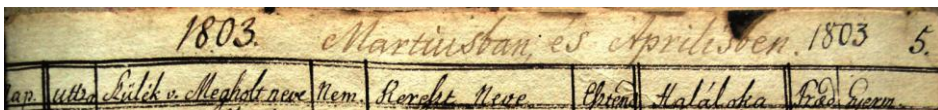
1792-ben a maga és fiai (Sándor, Péter és János) nevében kérte régi nemesiségük elismerését. Bizonyára ekkor vált fontossá, hogy nemesként nem kell majd adóznia. Hazament szülőföldre, Nagykaposra iratokat szerezni. Ezek alapján a nemesi igazolást 1794-ben megkapta.

1794 és 1796 között többször található bejegyzés Csongrád Megye Nemesi Közgyűlésének jegyzőkönyveiben (Szentesi Fióklevéltár), hogy tartoztak neki. Valószínűleg sikeresen behajtatta a pénzt, mert gyermekei már nem követelték.

1803.02.26-án Ns. Elek Sándor leadta végrendeletét¹ a vásárhelyi nemesek ládájába (sajnos nem maradt meg):

1803.04.06-án Ns. Elek Sándor, 68 évesen meghalt. Halál oka „öregkor”:

1809.02.19.-én meghalt Oláh Anna, Ns. Elek Sándor özvegye.

1809.03.18. – A legkisebb fiú, Elek János pert indított testvérei ellen, akik erővel visszatartották a hagyatékot: az özvegy ugyanis mindent a vele együtt élő Jánosra hagyott.²

Ifj. Ns. Elek Sándor, Péter, Sára, Anna és Erzsébet édesanyjuk halála után a végrendelet megsemmisítését kérték, egyenlően akartak örökölni.³

Az ősi ház végül Jánosé lett, a többi vagyont igazságosan elosztották.

¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesi iratok (IV. A. 1007. – 24. o.)

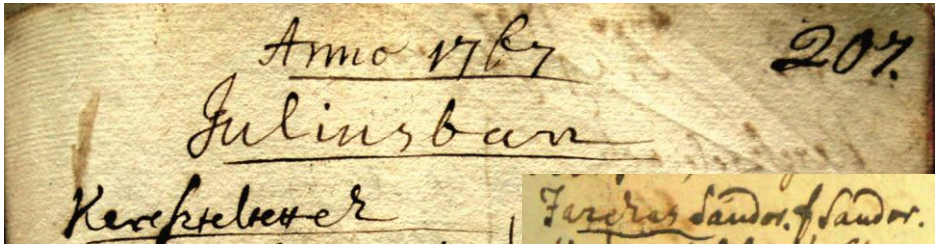
² CSML Szentesi Levéltára – Polgári Peres Iratok (IV. A. 21. a.)

³ CSML Szentesi Levéltára – Nemesi Közgyűlések jegyzőkönyvei (IV. A. 3. a. – 92/238.)

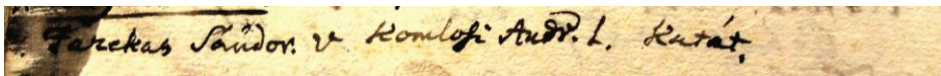
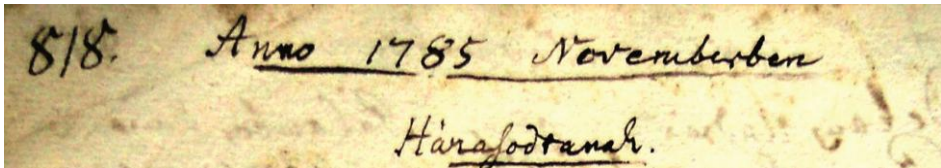
- a legidősebb fiú:

Ns. ELEK SÁNDOR (1767–1844) és KOMLÓSI KATA
CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

1767 júliusában született, Fazekas Sándor ötödik gyermekeként:

1785.11.14-én házasodott meg, Komlósi Katalint vette feleségül:

Első gyermekük csak 3 év múlva született, de azután szinte kétévente gyarapodott a család. A 11 utód közül 7 felnőtt, és meg tudott házasodni.

Gyermekeik, születési sorrendben: **1788 Judit** (+1838), **1790 Sára** (+1821 után), **1792 András** (+1793), **1794 Mária** (+1852), **1796 Sándor** (+1798), **1798 Erzsébet** (+1798), **1799 Sándor** (+1881), **1801 Erzsébet** (+1821), **1803 Anna** (+1869), **1809 József** (+1811) és **1811 János** (+1873).

A családi hagyománynak megfelelően Ő is **fazekas volt**, amit az anyakönyvi bejegyzések bizonyítanak. Emellett a családi földön **gazdálkodott is**.

Sokáig az ősi házban (Új utca 1410) éltek, amely édesapja halála után a legkisebb fiúé, Jánosé lett. Elek Sándor az 1800-as évek legelején vásárolt/épített saját házat a Klauzál és Konti utcák sarkán (ma ez a Klauzál u. 35.).

Az 1800-as évek elején a fazekasmesterségről lassan „átváltott” és már elsősorban gazdálkodott. Joó Ferenc gazdasági iratai szerint Ns. Elek Sándor 1811-ben 100 db., 1812-ben 108 db. juhot bízott rá.⁴

⁴ Földvári László: „Hódmezővásárhelyi gazdák gazdasági feljegyzései 1802–1902”

Legidősebb gyermekeinek házasságkötése:

1808.01.13. – Elek Judit (18 éves) hozzáment Kispál Ferenchez.

1812.01.05. – Elek Sára (18 ? éves) Polgár Mihály neje lett.

1813.02.07. – Elek Mária (17 éves) feleségül ment Kovács Istvánhoz.

1815 novemberében mezei rablók öt esetben tanyájára törtek. Először fiát összeverve az istállóba zárták, béresét megfutamították, és sok mindenét elvitték. November 26-án éjjel, amikor ismét rátámadtak a rablók – egyiküket elkapta, és „önvédelemből” agyonverte. 1816-ban állították törvényszék elé, és két évig tartó vizsgálat után 1818. november 23-án a Szegeden tartott vármegyei ítélőszék felmentette. Az ügy azonban a legfelsőbb tábla elé került, ahol végül 1820-ban szintén felmentették.⁵

A város legtekintélyesebb gazdálkodói közé tartozott, amit a nemesi adókönyvek és hadi felajánlások is bizonyítanak. Számtalanszor választották be a nemesi küldöttségekbe. Olvasni, írni tudott – ami korában nem mindennapi volt. Aláírása is fennmaradt egy 1821. évi iraton.

Gyermekeinek további házasságkötése:

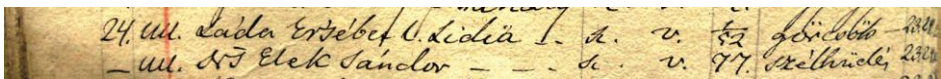
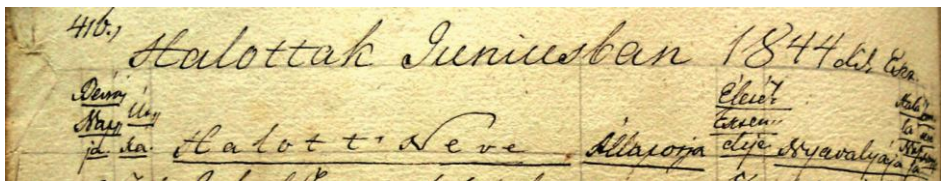
1819.11.28. – Elek Erzséb (18 éves) Gombos Sámuel felesége lett.

1822.02.26. – Ns. Elek Sándor szántóvető (20 éves) elvette Majsai Lídiát.

1828.05.06. – Elek Anna (25 éves) férjhez ment Nagy Gergely Mihályhoz.

1841.12.13. – Ns. Elek János szántóvető (25 éves) vette Kertész Erzsébetet.

1844. 06. 23-án Ns. Elek Sándor 77 évesen, mindenki által tisztelt gazdálkodóként halt meg, „szélhűdés” következtében:

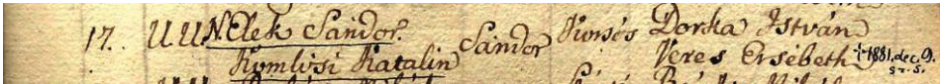
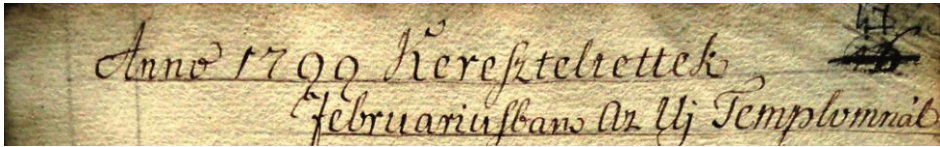

Tekintélyes vagyont hagyott két fiára (Ns. Elek Sándorra és Ns. Elek Jánosra), akiknek leszármazottai a 20. század elejére a város leggazdagabb és legtekintélyesebb földbirtokosai közé kerültek.

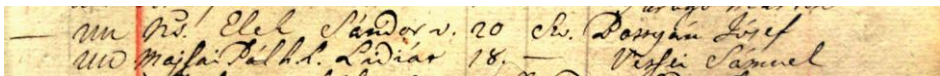
⁵ CSML Szentesi Levéltára – Büntetőperes iratok (IV. A. 21. a.)

- idősebb fiúgyermekük,
ifj. ELEK SÁNDOR (1799–1881) és MAJSAI LÍDIA
CSALÁDTÖRTÉNETE

1799.02.17-én született, Ns. Elek Sándor korsós és Komlói Katalin fiaként:

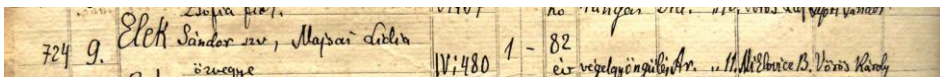
1822.02.06-án vette feleségül Majsai Lídiát:

Legidősebb gyermekeik: **1824 Sándor** (+1905), **1827 József** (+1902), **1829 Julianna** (+1917) igen hosszú életet éltek meg. A következő években született nyolc (!) utódjuk viszont kisgyerekként meghalt: 1832 Lídia (+1832), 1834 Lídia (+1834), 1835 Zsuzsa (+1835), 1836 Zsuzsa (+1836), 1838 József (+1838), 1840 János (+1840), 1842 Lídia (+1843), 1844 Mihály (+1844). A legfiatalabb gyermekük, **1845 István** (+1923) viszont elég sok évet hagyott maga mögött.

Tekintélyes gazdálkodóként egész életét a mai Klauzál u. 35. számú ház helyén álló ősi kúriában élte le. A Károlyiaktól kapott, majd megvásárolt 1 ½ úrbéri földje Csomorkányon túl, a Pusztaszélen volt. Az 1850-es években már 82 hold földön gazdálkodott a Nagyatársánc és Tanyaszél, illetve a Rác út melletti Földeákszél (Férgedi) határrészekén. Mindkét helyen volt tanyája is.

1881.12.09-én halt meg Elek Sándor, 82 éves korában – végelgyengülésben:

Nemes Elek Sándor sírja⁶ és sírverse⁷

63.

*Halandó tekincs/e fejfára
itt nyug/szik Elek Sándor/
ki is 83 éves korába/
szállott setét sir/halmába
elhagy/ta gyermekeit, ro/konait
kikkel tölté / sok számos nap/jait
és ha lesz az a / feltámadás
én is / feltámadok mint / más.
Megg halt 1881. / December 10én*

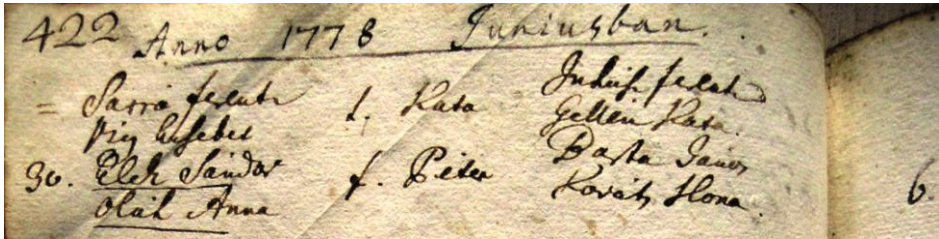
⁶ Plohn József felvétele – a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből

⁷ Kiss Lajos gyűjtése – a Móra Ferenc Múzeum évkönyvéből

- a középső fiú:

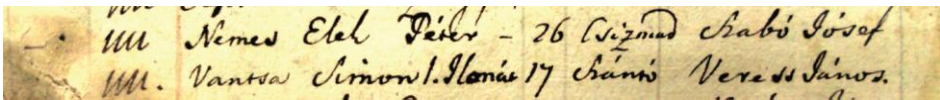
Ns. ELEK PÉTER (1778–1811 ?) és VANCSA ILONA
ÉLETTÖRTÉNETE

1778.06.30-án született, Elek Sándor és Oláh Anna 10. gyermekeként:

Csizmadia mesternek tanult, majd jó néhány évig reguláris katona volt. 1805 januárjában kérte leszerelését, amit szeptemberben engedélyeztek.

1806. 11. 10-án feleségül vette Vancsa Ilonát. Gyermekekük nem született:

1807.12.04-én állították Szegváron a vármegyei bíróság elé, mivel apósát, Vancsa Simont augusztusban megölte. A gyilkosságot nappal, otthon követte el, minden ok nélkül – nyilván nem ép elmével. A bíróság előbb halálos ítéletet akart hozni, de végül kegyelemből 1808. június 23-án 12 év tömlöcre ítélték.

1811 őszén a szegedi várbörtönből négy társával együtt megszökött. Körözési személyleírása,⁸ amelyet Csongrád megye adott ki:

Nemes Elek Péter 30 esztendőös csizmadia mesterember, H.M.Vásárhelyi születésű. Középszerű termetű, kerek ábrázatú, ritka hajú, kis fekete bajuszú, bal felül az orra mellett összeforradt vágások vagynak. Beszél keveset Németül Tótul, és valamit Francziául, elszökött egy Magyar hosszú újjú Ingben, Magyar széles Gatyában, Csizmadában, és Magyar Subában.

1811 végén halt meg, valószínűleg szökés közben vagy börtönben. (életéről részletesebben írtam már a 8. fejezetben)

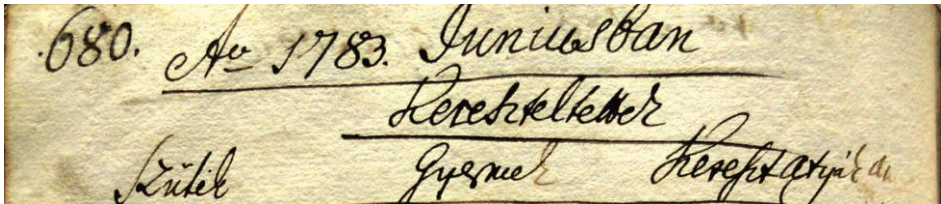
Felesége 1842-ig élt, de nem ment férjhez újra. Életéről levéltári iratokból tudhatunk meg néhány dolgot.

⁸ Békés Megyei Levéltár (Gyula) – Közgyűlési iratok (IV. A. 1. b. – 555/1811)

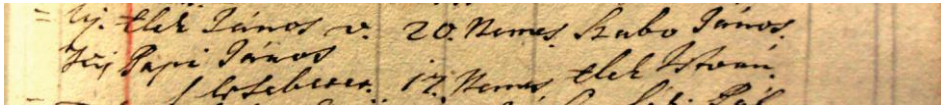
- a legkisebb fiú:

Ns. ELEK JÁNOS (1783–1849) és PAPI ERZSÉBET
CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

1783.06.22-én született, Fazekas Sándor és Oláh Anna 12. gyermekeként:

1801.11.18-án házasodott meg, Papi Erzsébetet vette feleségül:

Sorban születtek gyermekeik: 1802 József (+1802), 1803 Sándor (+<1810), 1805 Kata (+1830), 1808 Ferenc (+1811), 1810 Sándor (+1810), 1812 Sándor (+1873 után), 1815 Judit (+1899), 1818 Anna (+1822) majd 1824 József (+1890).

Elek János gazdálkodó volt, nem lett iparos – pedig nem sok föld jutott neki. Gyermekei (Sándor és József) viszont fazekasként dolgoztak, az utolsóként családjukból. Édesapja halála után (1803) az ősi ház (ma ez Klauzál u. 47. vagy 49.) az övé lett, amelyben élete végéig lakott.

Gyermekeinek házasságkötései:

1825.02.09. – Elek Kata (19 éves) feleségül ment Garai Józsefhez.

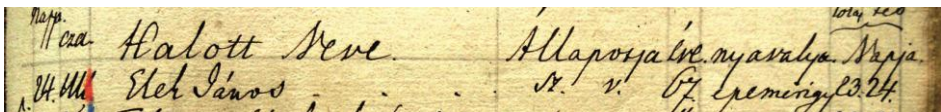
1832.12.12. – Ns. Elek Sándor gölöncsér (20 éves) vette Karácsonyi Annát.

1834.12.31. – Elek Judit (18 éves) feleségül ment Török Mihályhoz.

1838.01.13. – Ns. Elek Sándor korsós (25 éves, özv.) vette Szilágyi Katalint.

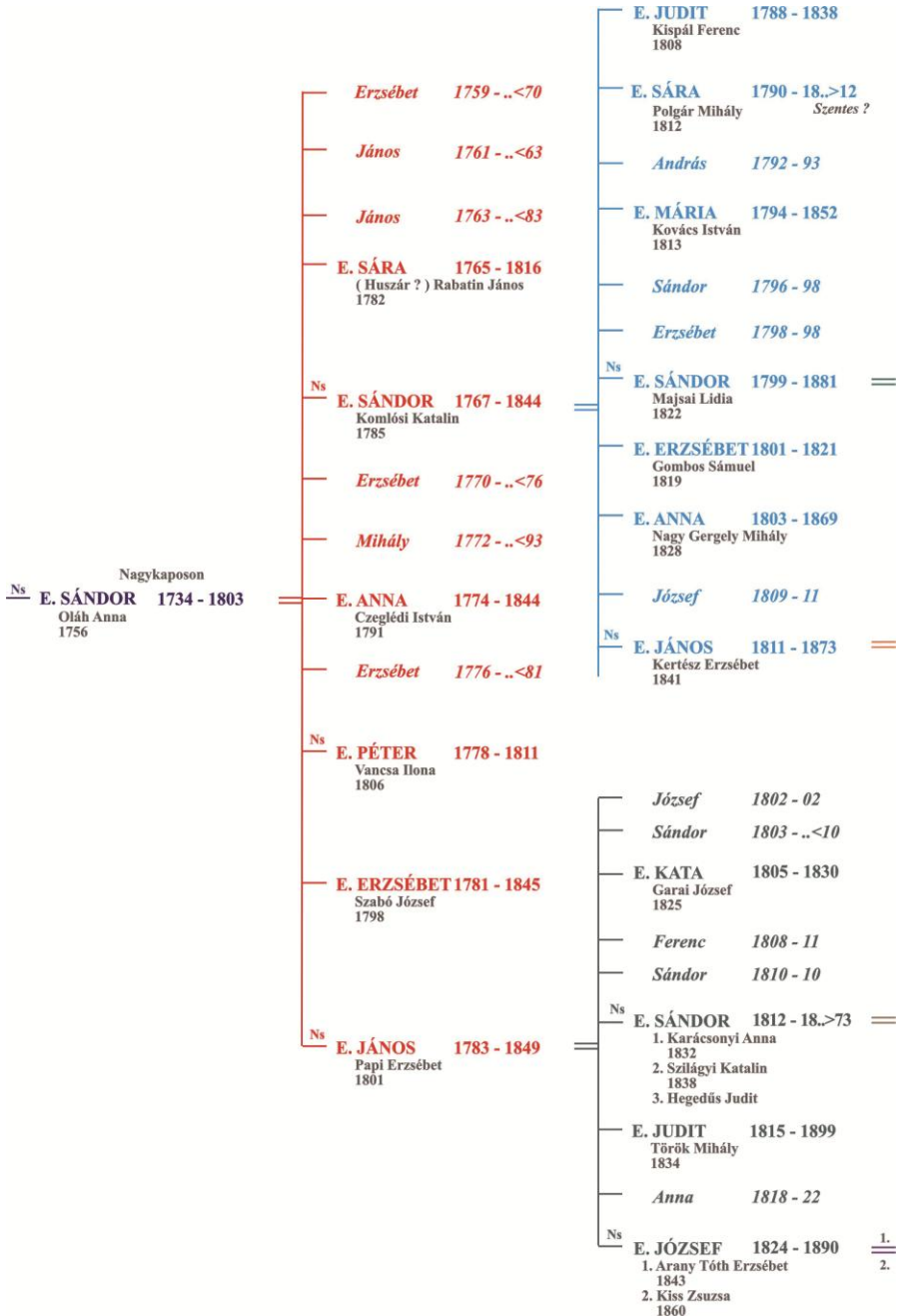
1843.03.29. – Ns. Elek József (19 éves) neje Arany Tóth Erzsébet lett.

1849.07.23-án halt meg Elek János 67 évesen „epemirigy” miatt (cholérában):

Felésege végrendeletében (1853) a házat a vele élő József fiára hagyta, a kevéske földdel együtt. Elek Jánoséknak sohasem volt jelentős vagyona.

Ns. ELEK SÁNDOR (1734–1803)
 és Oláh Anna
 leszármazottjainak családfája

12. fejezet

CSALÁDUNK A SZABADSÁGHARCBAN 1848–1849

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY 1848/1849-ben

Városunk az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején, hátszági szerepben (katonák elszállásolása, a honvédsereg élelmezése, zab és széna biztosítása, fuvarozás révén) kapcsolódott be az országos eseményekbe.

Kossuth Lajos 1848. október 3-án második toborzó körútja során jutott el városunkba. Ekkor kapta a hírt a honvédsereg pákozdi ütközetéről. A hír hatására az összegyűlt tömeg lelkesedése sokszorosára növekedett.

A nemzetőrség egy sajátos védelmi intézmény volt: „besorozandó és besorozható mindenki, aki békés indulatáról, becsületességéről ösmeretes, akik magukat fegyverrel el tudják látni, s egyáltalán szolgálni akarnak”. A nemzetőrök táborba szólítására az 1848. júniusi délvidéki szerb megmozdulások következtében került sor Vásárhelyen. A hetedik vásárhelyi század kiképzője, majd kapitánya Elek István volt – századosi rangban.

1848 őszén szükségessé vált a honvédsereg újoncokkal való kiegészítése. Vásárhelyen szeptember 30-tól besoroztak 630 hadköteles korú ifjat, akiknek a város 100 forintot ígért. Húszat rögtön odaadtak, nyolcvanát a szolgálat befejezése után. A vásárhelyi nemzetőrök négy százada már 1848. október 17-én elindult Aradra.

1849 elején gyalogos és lovas mozgó nemzetőröket toboroztak a katonaság kiegészítésére Vásárhelyen, akik már tényleges katonai szolgálatot töltöttek be néhány hétre.

Hódmezővásárhelyen a módosabb gazdák nem álltak egyértelműen a függetlenség híveinek táborába. Érdekes tény, hogy **a mi nemzetségünk, Andrács (1732–1796) ágának összes férfitagja szerepet vállalt a szabadságharcban**, míg a jóval gazdagabb Sándor (1734–1803) ágából senki!!

Vásárhely már 1849. augusztus 3-án az osztrák hadsereg kezébe került, és megindult az új közigazgatás kialakítása. Megkezdődött a volt honvédek üldözése: Haynau 1849. november elején kelt rendelete szerint minden honvédet, aki katonai elbocsátó igazolvány nélkül tér haza, el kell fogatni és nyolc éves tényleges szolgálatra be kell sorozni. Sokan közülük nem vonultak be, mások az első adandó alkalommal megszöktek – és a bujdosást választották.

Egy 1850. július 16-án a császári hatóságoknak készített kimutatás szerint Vásárhelyen 814 személy lépett be összesen a honvédseregbe 1848 szeptembere és 1849 júliusa között. Nem mindegyikük volt szó szerint „újonc”, mert voltak köztük kiszolgált katonák (akik előtte a császári seregben letöltötték 6 éves szolgálatukat) és az aktív szolgálatból megszökött katonák is.

CSALÁDI DOKUMENTUMOK 1848/49-ből

A Csongrád megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi- és Szentesi Fióklevéltárának anyagából a következő dokumentumok maradtak meg az 1848/49-es szabadságharc Elek vonatkozású dokumentumaiból:

A város által kiállított katonák:⁹

Elek Jakab (1826–1852)

református, (Új utca) Mészáros Mihály fia, Ferenc helyett állítatott.

Elek Imre (1829–1903)

református, (Új utca)

I. számú vadászrezredhez toborzás útján a korbeliékből besoroztatott.

Elek Imre (1830–1866)

református, földművelő 1849. július 9-én fogadott honvéd.

Elek Ferenc (1830–1852)

1848. december 23-án a Szegedi hadfogadónál H. M. Vásárhely városáért önkéntesen beállott és besorozott újonc honvéd.

A város által 100 forintért fogadott katonák névsora:¹⁰

80. Elek Imre (1830–1866)

192. Elek Ferenc (1830–1852) – 20 forint előleget kapott:

Lovas nemzetőrök:¹¹

Elek János (1790–1849) – egy pej lovat adott Göllön Ferenc alá:

⁹ CSML Szentesi Levéltára – Megyefőnöki iratok 1241/1849.

A város által első ízben kiállított honvédek névjegyzékéből.

¹⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)

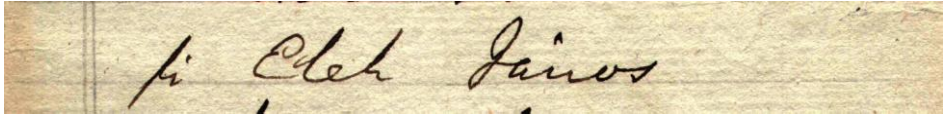
Honvédnévsor – 1848. december

¹¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)

Lovas mozgó nemzetőrök névsora

Gyalogos nemzetőr:¹²

ifjú Elek János (1815–1906):

A 7. nemzetőr században:

Elek István (1820–1891) századosi rangban kapitány.¹³

(járásbíróági végrehajtó)

1848. december 6-án, Aradról küldött jelentésének sk. aláírása

Az osztrák hadseregből szabadságharcba átállt honvédek:¹⁴

neve sorsa:

68. Elek Imre	1850 – nem találják.
252. Elek Jakab	1850 – besorozva ismét az osztrákokhoz.
748. Elek Ferenc	1850 – besorozva ismét az osztrákokhoz.
775. Elek Imre	1850 – besorozva ismét az osztrákokhoz.

Honvéd névkönyv 1891-ből¹⁵ – Hódmezővásárhelyiek:

Elek István százados

Elek Imre közkatona (fényképe benne van a Plohn féle albumban)¹⁶

¹² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)
Gyalogos nemzetőrök (és helyettesítők) névsora

¹³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)
A vásárhelyi nemzetőr századok névsora

¹⁴ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)
Az 1850. július 16-án összeállított honvédnévsor

¹⁵ Mikár Zsigmond: „Honvéd-névkönyv az 1848/49-diki honvédseregnek 1890-ben még életben volt tagjairól”

¹⁶ Plohn József vásárhelyi fényképész 1902-ben lefényképezte az akkor még élő '48-as veteránokat

13. fejezet

BETYÁROK 1849–1852

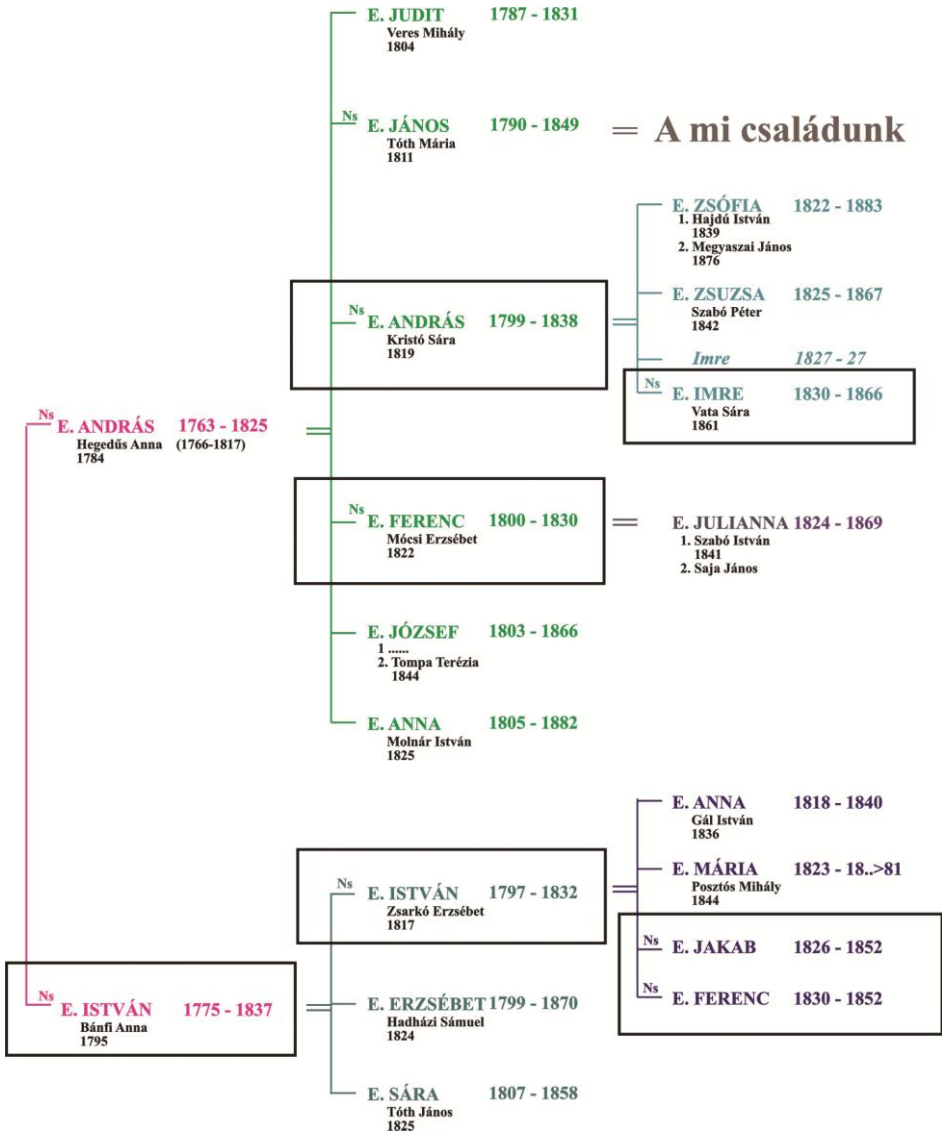
ELEK JAKAB és ELEK FERENC

„Menekülő betyárok” – Úrlaky János festménye 1860 (magántulajdon)

Nemes Elek Jakab (1826–1852) és testvére nemes Elek Ferenc (1830–1852) részt vettek a szabadságharcban. Utána büntetésből besorozták őket a császári hadseregbe, de onnan 1850-ben megszökvé futóbetyárok lettek.

Ez volt ugyan a fő ok, de nem minden előzmény nélkül, elég csak ránézni a családfa töredékre. Bekeretezve, akik szembe kerültek a törvényt:

Érdekes, de némileg érthető is, hogy büntetett életű rokonaink utódai is bűnözők lettek. Családi águk pedig végül kihalt: mert csak lányuk született (aki nem vitte tovább az Elek nevet), vagy nem is volt gyermekük.

BETYÁROK

Betyárnak (vagy bujdosónak, szegénylegénynek) a törvényen és társadalmon kívüli életre kényszerült személyeket nevezték. Voltak köztük valódi munkakerülők, élőködők – de sokan önhibájukon kívül kerültek ebbe a helyzetbe. A legszegényebb társadalmi rétegek nincstelen tagjai, vagy néhányan a pásztorok közül a 19. században önként választották ezt a nehéz életet.

A vásárhelyi pusztán a betyárvilág az 1848/49-es szabadságharc leverése után különösen nagy méreteket öltött. A honvédek egy része a császári hadseregbe sorozás helyett, sokan pedig a hosszú császári katonáskodásból „megugorva” kerültek a betyárok közé. Dobozy Lajos vásárhelyi főszolgabíró 1849. augusztus 9-én jelentette a Csongrád megyei császári biztosnak, hogy a szőregi csata után sokan a honvédek közül a »*Vásárhelyi rétnek és tanyáknak vették utjukat ... A pásztorok befogadták őket, a magányos tanyák rejteket adtak nekik.*« Nappal békés pásztoroknak látszottak, főleg éjjel tevékenykedtek, általában 4-6 tagú bandákban. A megugrott katonákat, kis tolvajokat „futóbetyárok”-nak nevezték, akik gyakran nagy távolságokat megtéve főleg útonállással „foglalkoztak.” A betyárokat legjobban a pásztorok „támogatták”: bújtatták, etették őket. A juhászok, csikósok, csordások maguk is törvényt, megkötöttséget nem kedvelő, szabad életű emberek voltak, akik állataikkal a lakott településektől távolabb húzódva éltek a pusztákon. Hozzájuk menekültek a megugrott katonák és az üldözött betyárok. A vizenyős, nádas terület jó hazájuk volt, itt már megszűnt a pandúrok ellenőrzése.

1849 ősztől 1852 ősziig az egész Alföldön ostromállapot jellegű körülmények uralkodtak, nagyobb rész a betyárok elleni rendszabályok bevezetése miatt. Az eseményekben Vásárhely és vidéke különös jelentőséget kapott.

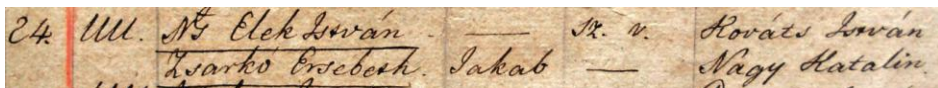
Az utókor igencsak kiszínezett, romantikus képet festett róluk – a gazdagok kirablóiként, a szegények támogatójának feltüntetve őket. Ez persze nem volt igaz, legfőljebb annyiban – hogy rabolni tényleg csak a gazdagoktól lehet. Az is tény viszont, hogy sokszor a fegyveres erőszaktól sem riadtak vissza céljaik elérése érdekében. Ezek a rablók többnyire a védtelen néppel, tanyai családokkal szemben voltak csak „nagy hősök”, akiktől nem kellett félniük; illetve ha kisebb létszámú, rosszul kiképzett perzekútorokkal kerültek szembe.

A betyártörténetek szájról-szájra járva nemzedékeken keresztül megmaradtak a vásárhelyi parasztemberek körében. Sok író, költő, ponyvaíró és újságíró is foglalkozott műveikben velük – romantikus, idilli képet alkotva róluk.

A Csongrád megyei levéltárakban (Szentés, Makó, Szeged, Hódmezővásárhely) rengeteg dokumentum fennmaradt erről a korról. Rendkívül érdekes feljegyzések olvashatók a lakossági bejelentésekből, és a megye főszolgabírójának írt jelentésekből a Hódmezővásárhelyi Levéltárban az egykori Rendőrhivatal 1852. évi iratanyagában (IV.B – 1114/1, 2, 3).

nemes ELEK JAKAB (1826–1852)

A híres, hírhedt nemes Elek István (1775–1837) unokája volt!!
1826.09.24-én született Ns. Elek István és Zsarkó Erzsébet 5. gyermekeként:

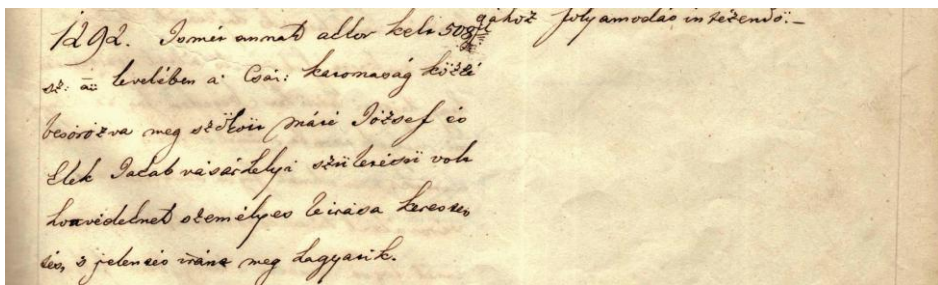

Még kisgyermek volt, amikor édesapja meghalt. A nagyapja ügyei miatt a család szinte mindenét elvesztette. Nagy szegénységben nevelte föl édesanyja, egészen korán munkába kellett állnia a megmaradt kevés családi földön. Nem nőült meg (utódai sem lettek), így ez az Elek ág vele kihalt.

Mint pusztai ember a hatóságok előtt rovott egyénként volt ismert.

Önkéntesként – a Város által állított honvédek közt – részt vett az 1848/49-es szabadságharcban,¹⁷ ezért büntetésből 1850 februárjában besorozták a császári hadseregbe,¹⁸ ahonnan azonban pár hét múlva megszökött.

1850. március 18. (1292.) – Elek Jakab szökött katona körözése:¹⁹

„...a Cs. katonaság köze besorozva meg szökött Máté József és Elek Jakab vásárhelyi születésű volt honvédeknek személyes leírása kerestetet, és jelentés iránt meg hagyatik.”

A következő két évben a Vásárhelyi Pusztán bujkált, futóbetyár lett. Beállt a hírhedt Szabó testvérek bandájába, akikkel több rablásban is részt vett.²⁰

¹⁷ CSML Szentesi Levéltára – Megyefőnöki iratok 1241/1849. - A város által első ízben kiállított honvédek névjegyzékéből. Mészáros Mihály fia, Ferenc helyett állíttatott.

¹⁸ Vásárhelyi lakos. 1850. február 23-án besorozták az osztrák hadseregbe.

Az 1850. július 16-án összeállított honvédnévsorból a 252.

¹⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tan. jkv. 1850. (IV. B. 1106. a. 3. k. - 1292.sz.)

²⁰ A Szabó-gyerköök, Miska és Palkó Vásárhely leghíresebb betyárjai voltak.

Számtalan történet, népi ballada és dal maradt fenn róluk.

1852. április 14. (196.) – Rablás bejelentése:

Inesperger János bejelentette, hogy 9 és 10 óra között tanyájára három fegyveres ment, és a gazda mellének puskát szegezve pej csődör lovát elvitték. Helyette ott hagytak egy fekete keselylábú lovat, „mivel az több helyeken össze levén löve már tovább nem mehetett.” A rablók azt mondták, hogy az egy makai gazdáé volt. Ekkor Nagy Pál tanyájára is bementek, és istállójából két lovat „erővel” elkötötték. A tulajdonos április 23-án jelentette, hogy egyik lovát még 18-án „visszaverték” a rablók, akik 21-én éjjel másik elrabolt lovát is visszavittek tanyájára, helyette azonban elvittek két köből árpát.

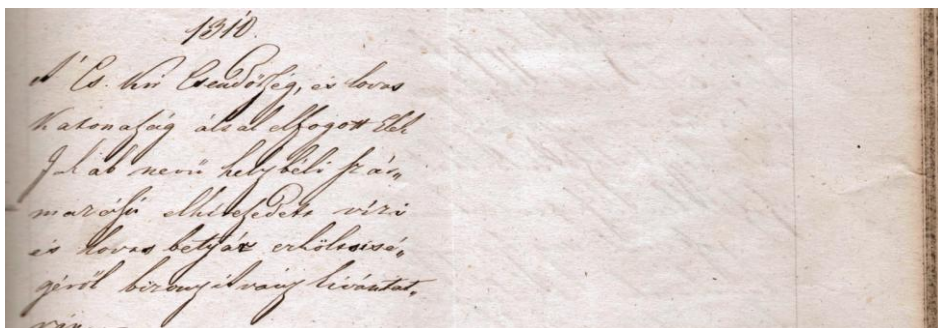
A tettesek, amint azt a károsultak felismerték – Elek Jakab, Zombori Jóska és Szabó Palkó ismert betyárok voltak.²¹

1852. április 14. (197.) – Elek Jakab elfogása:

Hódmezővásárhely rendőrkapitánya jelentette Örlóssy Ferenc főszolgabírórnak: „Az említett Elek Jakab rabló 14-én délután 6 és 7 óra között már a megye vásárhelyi börtönébe tétetett. Billogtalan fekete pejlova (homlokán fehér csillag) a város istállójába került.” A lovat április 18-án már vissza is adták gazdájának.²²

1852. április 17. (1310.) – A rablóról bizonyítvány kéretik:

„A Cs. Kir. Csendőrség és lovas katonaság által elfogott Elek Jakab nevű helybéli származású elhíresedett vízi és lovas betyár erkölcsiségéről bizonyítvány kívántatik.”²³

A rendőrkapitány által Szegedre küldött bizonyítvány szerint: „Elek Jakab már a forradalom előtt több rossz társaságokba avatkozott, 's mint rovott egyén volt esmeretes, a forradalom alatt pedig honvéd lévén; midőn a honvédek szedése volt a forradalom után, ő ekkor megszökött, és mint betyár tsavargott. Egyszer ugyan hazajött, de hamar Zsarkó Péter két lovát, kotsiját ellopván, azolta híres lovas és Vízi betyár.”²⁴

²¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Rendőrhivatal 1852. évi iratanyaga (IV. B. 1114. 1.) – panaszok, bejelentések

²² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Rendőrhivatal 1852. évi iratanyaga (IV. B. 1114. 2.) – a megye főszolgabírójának írt jelentések

²³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi jegyzőkönyvek (IV. B. 1106. a - 9. k. 1310.)

²⁴ Makó Imre: „Fegyveres rablók, elibük állottak” In.: Vásárhely és Vidéke újság 1993. január 5.

ELEK JAKAB KIVÉGZÉSE

Elek Jakabot a megye vásárhelyi börtönéből Szegedre vitték, ahol gyorsított eljárással halálra ítélték, majd

1852. 04. 30-án a Szegedi Várbörtönben golyó által **kivégezték.**²⁵

A szegedi Cs. kir. katonai rögtönítélő bíróság májusban négy vásárhelyi egyént végeztetett ki rablásért. Május 19-én az alig 21 éves Szekeres Mihályt, 26-án Miskolczi Jánost (42 é.), Tóbiás Ferencet (27 é.) és Csákó Pált (23 é.) lőtték agyon. Erre a sorsra jutott júniusban az időközben ugyancsak hurokra került Szabó István (34 é.) is. Még előttük, áprilisban hajtották végre az ítéletet a korábbi már ismert híres futóbetyáron, az akkor 26 esztendőes Elek Jakabon.

Halálával kapcsolatban érdekes, hogy több mint 100 évvel később két író könyvében is azt mondják az adatközlők, hogy felakasztották:

Szabó Ferenc azt írta Szombati István, az 1956-ban 72 éves földműves (Hmvhely, Dáni u. 18. sz. alatti lakos) elbeszélése alapján, hogy akasztás volt:²⁶

„Nagy szenzáció volt Vásárhelyen Elek Jakab felakasztása a Cigány-érben. Sokan jöttek be még a tanyákról is, hogy láthassák. A kíváncsi népek kocsira állva nézték végig a kivégzést.”

Szenti Tibor adatközlője, az 1899-es születésű Kérdő Szűcs Ernő az 1970-es években szintén akasztást mondott:²⁷

„Elek Jakab mögugrott a hosszú katonáskodásbul. A tanyájára, a Pusztára nem mert visszamönni. A Csáky-laposton, Csomorkányon tolvajkodott. Mögbújt saját pusztai istállójukban is, a Csáky-baromkútnál, és ott tanálkozott a Szabó-testvérökkel, Palkóval, mög Miskával, akik fölmontek a pallásra szénáért. Elek ott bujdosott. Kérdőzték tőle, hogy mit csinál itt? Mondta, hogy szökött katona. A Szabó-testvérek bevették a bandába.

Ěgyször a csendörök üldözték űket, és möglűtték Elek lovának a lábát, a hátsó csüdöt, és a lú nem tudott tovább mönni. A két Szabó lëugrott a lóru. Akkor mán tudták, hogy Elek Jakab elveszött, mert lú nélkül nem tud menekülni. Ezért mindketten mögcsókolták, és búcsút véve tovább folytatták az útjukat, mert őket is üldözték.

Elek Jakabot elfogták. Behozták Vásárhelyre és Török Bálint fölakasztotta. Ezt a történetöt ögyébként az öreg Kenéz Páltul hallottam, aki a nagynénémön körösztüül atyafi vót.”

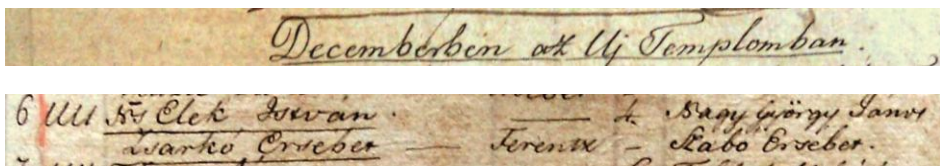
²⁵ Makó Imre: „Fegyveres rablók, elibük állottak” – In.: Vásárhely és Vidéke újság 1993. január 26.

²⁶ A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai – 1964: „A Dél-Alföldi betyárvilág”

²⁷ Szenti Tibor: „Betyártörténetek” – Elek Jakab és a Szabó-testvérek

nemes ELEK FERENC (1830–1852)

Elek Jakab testvéröccse, a híres Ns. Elek István (1775–1837) unokája ő is!!
1830.12.04-én született Ns. Elek István és Zsarkó Erzsébet 6. gyermekeként:

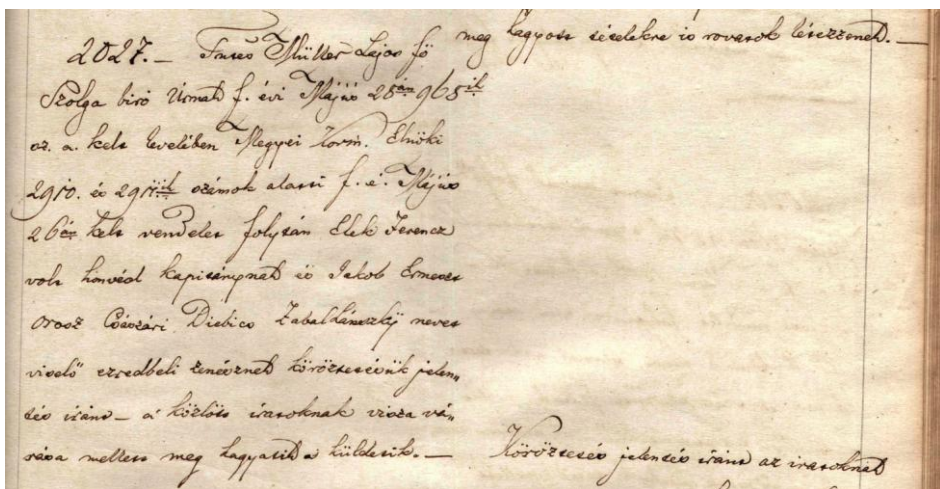

Korán árvaságra jutott, szegényes körülmények közt nőtt fel. Ninctelen pusztai ember, gulyásbojtár lett belőle. Nem házasodott meg, családja sem volt.

Az 1848/49-es szabadságharcban a város által állított önkéntesként részt vett,²⁸ ami miatt 1850 tavaszán besorozták a császári hadseregbe.²⁹

1850 májusában megszökött, a bujdosást választotta

– az alábbi körözést adták ki ellene:³⁰

Elek Ferenc 1850. május végétől 1852. június 30-ig bujkált, miközben több fegyveres rablásnak is részese volt. A legérdekesebb a következő oldalakon:

²⁸ 1848. december 23-án a Szegedi hadfogadónál H.M.Vásárhely városáért önkéntesen 4 éves honvédnek állt. Rendelkezése szerint a Vásárhely városánál bent maradt 80 forintját „halála esetén édesanyjára [Zsarkó Erzsébetre] hagyja.”

²⁹ Vásárhelyi lakos. A magyar sereg fegyverletétele óta nem jött haza. – Az 1850. július 16-án összeállított honvédnévsorból a 748.

³⁰ Mint volt honvéd kapitányt körözik. – Tan. jkv. 1850. (IV.B. 1106. a. 3. k. 2027.sz. – 1850.05.29.)

- Bereczk Pál tényleírása (rövidítve) az 1852. január 20-án felvett hivatalos rendőrségi jegyzőkönyvből:

„1851. november 21-én este 7 órakor Andrásy u. 18. számú házamra (hátról, a Béla utcai kerítés felől) fegyveres rablók törtek. Éppen házam népével vacsoráltunk, amikor az öt betörő megtámadott bennünket.

A kis Láda Molnár Istvánt rögtön felismertem, kinek álla fekete kendővel volt felkötve. Ócska, kerek tetejű, lyukas selyem kalap a szemére lenyomva, bajusza kipödörve, képe bekenve, gombatlan mellényben, vágott orru csizmában, jobb kezében nagy pisztoly, bal kezében nagy rozsdás puska, nyakában keresztben nagy fekete szíjj. Az asszony még egyet látott: magasat, az álla fehér kendővel volt felkötve.

Négynek parasztkék ujjas jakklia volt, mindenkinek kismándlija. Egy köztük magas görbehátú volt, annak szövött sapkája volt, kettőnek olyan gyerekes keskenyszélű kalapja volt. A konyhastrázsra pirosra volt kenve, az öt belső rabló pedig mind piszkosfeketére volt bekenve. Az öt rablóból kettőt felismertünk. A kint őrködőket nem láttuk, de úgy tűnt, hogy helyismerettel is rendelkeztek.

A nagy puskákat mind letették az ágyamra, de félkezében a pisztoly mindnyájának ott volt végig. Mindnyájunkat (a gazdaasszonyt, de még a cselédeket is) kegyetlenül összeverték, majd a konyhában megkötöztek. Túl sok pénzt nem találtak, de az aranyakat elvitték – és szörnyű rombolást végeztek.

Miután a rablók a kerten keresztül elmentek, véresre verten kimentem az utcára. Fél óra volt kilencre, a szomszédok még mind fenn voltak. Lármát ütöttem az uccán:

» Segítség, gyilkos rabló« kiabáltam, de egy lélek se jött.”

- Hivatalos korabeli iratokból (részletek):

Néhány hét múlva a főutca túloldalán lakó Nagy András Jánost, Vásárhely egyik leggazdagabb polgárát szintén kirabolták. Hasonló módon történt ez is, a gyanúsítottak is ugyanazok lettek. E két rablási eset nem csak a városban keltezt nagy felháborodást és ijedelmet, hanem az országos hatóságokat is foglalkoztatta. A nyomozás lassan haladt, és eredménytelen volt: csak az egyik feltételezett tettet fogták el. A Buda-Pesti cs. kir. Katonai kormánytól 1852. január 2-án a megyei törvényszék útján figyelmeztetés jött a járásbírószágra: intézkedjenek, mert az egyik gyanúsított, Elek Ferenc még mindég szabadon jár. 1852 januárjában a főbíró kérte, hogy Bereczk Pál úr személyesen is írja le a történeteket, amit 20-án meg is tett (lásd részleteit fentebb).

³¹ Bereczk Pál (1801–1883) földbirtokos ismert közéleti személyisége volt Vásárhelynek.

³² Rövid összefoglaló Bereczk Zoltán: „A Bereczk család története” című könyvéből.

1852. január végén letartóztatták Kis László volt *persecutort* (»pusztázót«), és **Elek Ferencet**. Ez utóbbi már »megszökött a baj elől« és »bujdokolásban« volt. Letartóztatták még Láda Molnár Istvánt, Tókes Ferencet, Muladi Jánost és Lénárd Ferencet is. Ezek követték el a »legközelebbi rablásokat«, vallotta ugyanis egyik tanú, ki egyszersmind gyanúsított is volt – azon reményben, hogy jutalmat kap és vallomása után szabadon engedik.

Megyefőnöki intézkedésre a vádlottak a városi és megyei börtönökbe helyeztetek el. Dobossy Lajos Csongrád megyei törvényszéki elnöktől is szigorú intézkedés érkezett. Ezen leiratból az is kiderült, hogy még egy pandúrt is gyanúsnak találtak a rablókkal való összejátszásban.

Mivel Muladi és a kis Láda nem vallottak, ezért hozzátartozóikat faggatták majd házkutatásokat tartottak. Több bűnjel is előkerült, amiket a károsultak felismertek. Kiderült, hogy a rablás idejére nem tudtak alibit bizonyítani. A rablók buták is voltak, mert akit (csali gyanánt) szabadon bocsájtottak, azok rögtön az orgazdákhöz siettek.

Egy másik gyanúsított: Elek Ferenc 22 éves gulyás-bojtár kihallgatásáról felvett akkori jegyzőkönyvből megtudhatunk egy érdekes, a korra jellemző részletet.

A vallomás így hangzott: *„A kapitány úr is, meg a zsandárok is kerestek, de én „megugrottam”, de nem azért, hogy bűnös vagyok, hanem azért, mert féltem, hogy Reményfi katonának akar vitetni”.*

A besúgók által kiprovokált tömlőcbeli beszélgetésekből is sok minden kiderült.

Az egyik gyanúsított (Láda István) azt mondta, hogy: *„kitül kerülhetött ez a baj ki? – ezt Elek Ferkének kellett tudni, mert akkor este az járt Kiss Lacinál. Ez az Elek Ferke adott ki bennünket, már azt agyon köllött volna nekünk verni – a fene ögye mög azt a Pistát, akibül kiesött. Erre én is azt mondtam:... az annya Istenit, ha valahol megfojthatnám, mindjárt a nyakára hágnék. Azt mondják pajtás, hogy oda van: betyár a gazban... azoknak a lelkek tudják mindenfelé a dürgést... Dehát mivel kék elvádolni őtet, ha jelen nincsen? Melyik bajt kék elmondani rá? – Azt mondja: mondják rá a süketét... Azt felelte: azt nem tudom, hogy mondjuk rá, mert mind a kettő süket, Nagy András is Bereczk is... Azt felelte: nem tudom, de már Bereczk megismerte a kalapot.”*

– Két katona meg egy rab [ki] hallgatta a beszélgetést, s nyilván továbbították a hallottakat az illetékesek felé.

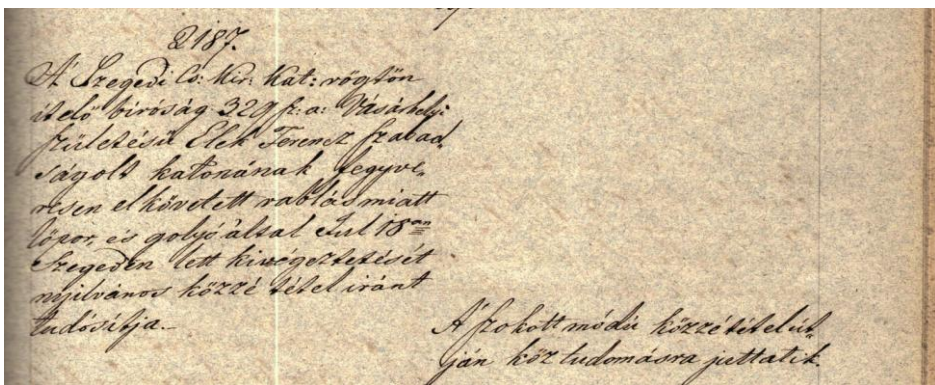
Hogy milyen büntetést kaptak az elkövetők, arról nem szólnak az írások. Elek Ferencet (bizonyítékok hiányában, vagy éppen társaira tett terhelő vallomása miatt) nyilván kiengedték, mert csak 1852 nyarán fogták be véglegesen, és állították rögtönítélő bíróság elé Szegeden – ahol golyó által kivégezték.

ELEK FERENC ELFOGÁSA ÉS KIVÉGZÉSE

A CSML Hmvhelyi Fióklevéltárában, Elek Ferencről írt feljegyzések:

1852. június 30-án a helybeli császári csendőrök szokásos cirkálásuk alkalmával betértek a város rárósi tanyájára. Egy kívül tarózkodó ismeretlen elszaladt láttukra, odabent azonban **elfogták** „Elek Ferkó szabadságos katonát, mint rablót.” Lefoglaltak egy új kocsit és két seregélyszürke lovat, melyeket egy uraság juhászától vettek el. A betyárt a megye vásárhelyi börtönében vasra verték, majd Szegedre vitték – ahol az érvényben lévő statárium alapján 1852. július 18-án (22 éves korában) a Szegedi Várbörtönben golyó által kivégezték.³³

1852. július 26. – Elek Ferenc lőpor és golyó általi kivégzését jelentik:³⁴

„...Elek Ferenc szabadságolt katonának fegyveresen elkövetett rablás miatt lőpor és golyó által lett kivégeztetése...”

*

1870. december 26. – Elek Ferenc testvére, egyben örököse (Posztós Mihályné, Elek Mária) a 80 forint fogadási díj helyett végkielégítést kért a várostól, melyből rendesti ügyvédi költségeit is és megszünteti a város ellen indított perét.³⁵

1871. július 11. – 50 forintot kifizettek örökösének a toborzási díjból.³⁶

³³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Rendőrhivatal 1852. évi iratanyaga (IV. B. 1114. 2.) a megye főszolgabírójának írt jelentésekben

³⁴ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi jegyzőkönyvek (IV. B. 1106. a. -10. k. 2187.)

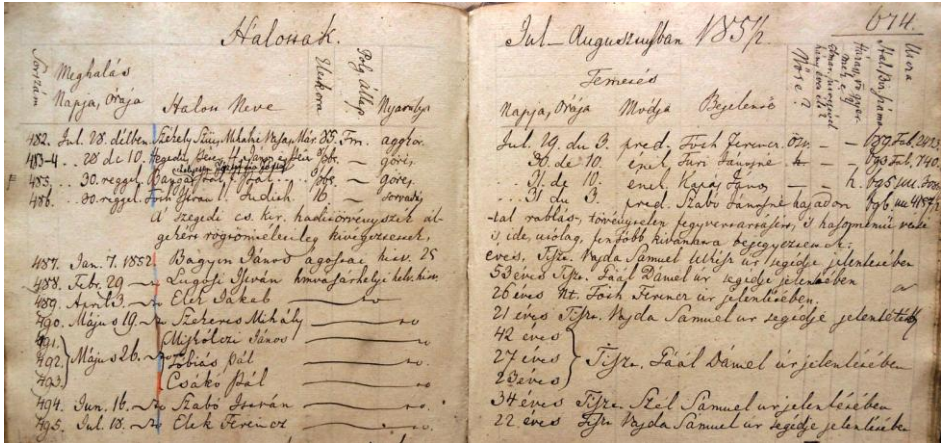
³⁵ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi jegyzőkönyvek (IV. B. 1106. a. - 18. k. 871.)

³⁶ „Kimutatása H.M.Vásárhely város közpénztára által 1871. január 25-től július 9-ig kifizetett pénzeknek az 1848/49-ik évi fogadott honvédeknek.”

A Hódmezővásárhelyi Református Egyház

Halotti Anyakönyvből – IV. kötet 674. oldal

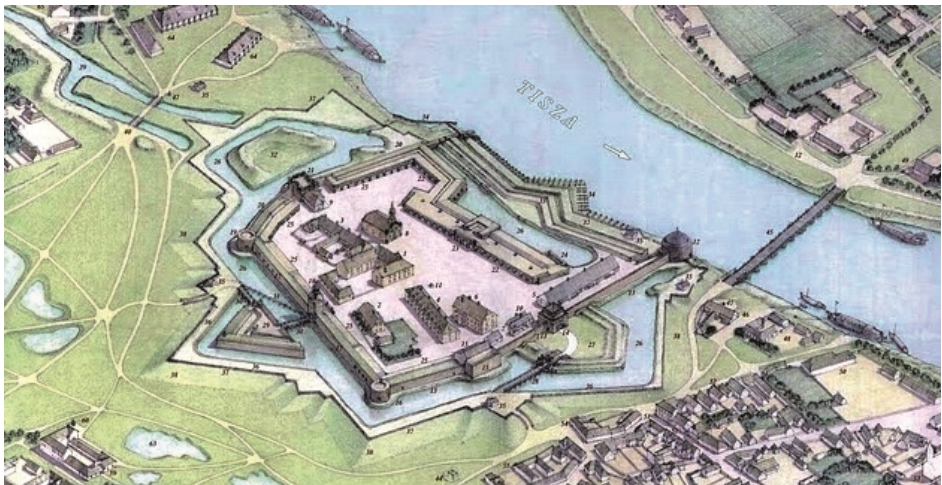
„A szegedi cs.(ászári) kir.(ályi) haditörvényszék által rablás-, törvénytelen fegyvertartásért, és halomszerű vétségekért rögtönítéletileg kivégeztettek és ide, utólag felsőbb kíváratra bejegyeztettek”:

489. Április 3(0). – 1852 **Elek Jakab** hmvásárhelyi helvét hitvallású 26 éves

....

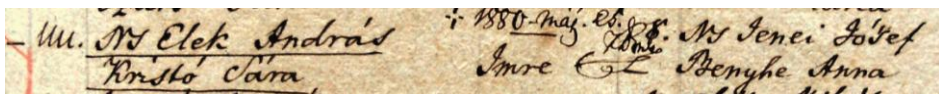
495. Július 18. – 1852 **Elek Ferenc** hmvásárhelyi helvét hitvallású 22 éves

19. századi rajz a szegedi várról – benne volt a börtön
(a Móra Ferenc Múzeum anyagából)

nemes ELEK IMRE (1830–1866)

A híres Ns. Elek István bátyjának, Andrásnak (1763–1825) az unokája. 1830.02.08-án született nemes Elek András és Kristó Sára 4. gyermekeként.

Apja 1828 és 1837 közt többször is összetűzésbe került a törvénnyel. Bűnlajstromán garázdaság, jószágablás, orgazdaság szerepelt – amik miatt jó pár-szor perbe fogták, és börtönre is ítélték. 1838-ban agyvérzésben váratlanul meghalt, így neje a három gyerekkel magára maradt.

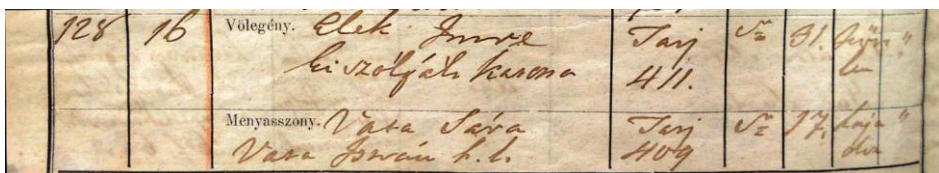
Két árván maradt nővére (Zsófia és Zsuzsa) korán férjhez ment. Anyja az Új utcáról Tarjánba költözött, ahol a szegényes körülmények közt felnőtt Imre gyerek fazekasinasnak állt.

A '48/49-es szabadságharcban a város által 100 forintért fogadott önkéntesként vett részt.³⁷ 1850-ben besorozták a császári seregbe, de nem találták.³⁸

1852. május 25-én „Elek Imre cserépes legényt, mint kit Asztalos Péter és János tímármesterek felismerni véltek kirablójukban – befogták.”³⁹

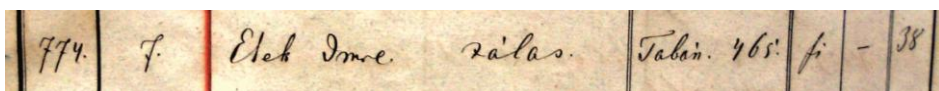
Bizonyára nem tudták rábizonyítani a rablást, mert nem található ítélet el-lene. Viszont megkaphatta behívóját a katonasághoz, mert kilenc év múlva,

1861. október 16-án kiszolgált katonának írják házasságkötésekor. **Vata Sá-rát vette feleségül**, lakása Tarján 411 volt:

Két gyermekük született: 1863 Mihály (+1866) és 1865 András (+1868).

1866. október 9-én halt meg vérhasban, 3 nappal Mihály fia után. Lakásá-nak ekkor Tabán 465 volt beírva (a mai Imre utca környéke):

³⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q,r)

³⁸ Vásárhelyi lakos. A magyar sereg fegyverletétele óta nem jött haza.

– Az 1850. július 16-án összeállított honvédnévsorból 68.

³⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Rendőrhivatal 1852. évi iratanyaga (IV. B. 1114. 2.)

– a megye főszolgabírójának írt jelentésekben (279. és 280.)

1852. május 24-én⁴⁰ hét vásárhelyi tímár mester és két késes, négy kocsin együtt indultak haza a gyulai vasárból. Az útonállók veszélye miatt nem egyedül vágtak neki a veszedelmes útnak. 6 és 7 óra között járt az idő, amikor Orosházán túl, a Monorra vezető út táján „addig a fák között búvóban volt négy rablók kirohantak, és kettő nekik szegezett pisztollyal lovokról leszállva kotsijokhoz mentek, egy pedig felvont sárkányú pisztollyal őrt állott, hogy senki közzőlük meg ne mozduljon. Egy pedig a' három lovat kis távolságban tartotta; a' két mottozók közzül egyik mindég pisztollyal kezében vigyázott, míg a' másik szabad kézzel mindnyiját sorba megmotozta, 's minden pénzeket elszedte”. Amelyik kocsival végeztek, azt nyomban elküldték. Így mintegy 670 forinttal károsították meg áldozataikat. Ezek később arról értesültek, hogy kirablóik alkonyodás felé egy másik kocsi is megtámadtak, de a rögtön odaérkező zsandárok megfutamtították őket.

Elmondásuk szerint „a rablók arca mindeniknek ronggyal volt bevonva, juk hagyva szemek, orrrok, szájoknak.” Leírásuk: az őket motozó középtermetű, zömök, öltözete egy kislajbli fekete szűrszövetből, fényes félgömbölyű vasgombok, lábain feltűnően kicsiny csizma pörge sarkantyúra, gatyaszár és ing, mivel felső ruhája a lovon maradt; fegyvere egy hosszú, kétcsövű finom drótfegyver, két hosszú, szintén dupla pisztoly. A melléte őrt álló magosan, vékony, sovány, s mivel az arcára tett rongy csak a kalapja elé volt feldugva, kivehető volt szőke sugár bajusza; öltözete egy könnyű rövid guba, ing és gatyá; fegyvere dupla drót lőfegyver, nagy széles kard és „finom készületű” dupla pisztolyokkal egészen körülrakva dereka, míg egyet a kezében tartott. A harmadik, ki a lovon ült, alacsony termetűnek és testesnek tűnő, öltözete ing és gatyá, tarkaszövetű kislajbli, arca szeme aljától bekötve, kalapja a szemére húzva, fegyvere öt dupla pisztoly és egy duplacsövű drótfegyver, lova egy nagy világos pej. A lovakat tartó negyedik alacsony, zömök, a lovaktól csak ócskás, barna szűrje látszott. A kezén lévő lovak közül kettő igen nagy, világos pej volt, egy pedig sötét, a többinél valamivel kisebb pej volt.

Az esethez tartozik még, hogy a két károsult tímármester „bár erre hiteleket letenni nem mernék, de mégis szaváról hozzávetőleg a' szóbeli rablók közül egyikben Elek Imre cserepesre gyanítólag reá ismertek.”

A nyomban kiküldött rendőrbiztos anyja lakásáról behozta a rablási bűnténnyel vádolt helybeli cserepes legényt, úgyszintén édesanyját, özvegy Elek Andrásné Kristó Sárát „mint Kossuth bankjegy rejtegetőt.” A házkutatás során a rablott pénzből nem találtak semmit, de egy darab 5 forintos és egy darab 30 forintos Kossuth bankót meglettek. (Ezeket tilos volt tartani 1849 után.)

Nem született ítélet ellene, nyilván kevés volt a bizonyíték.

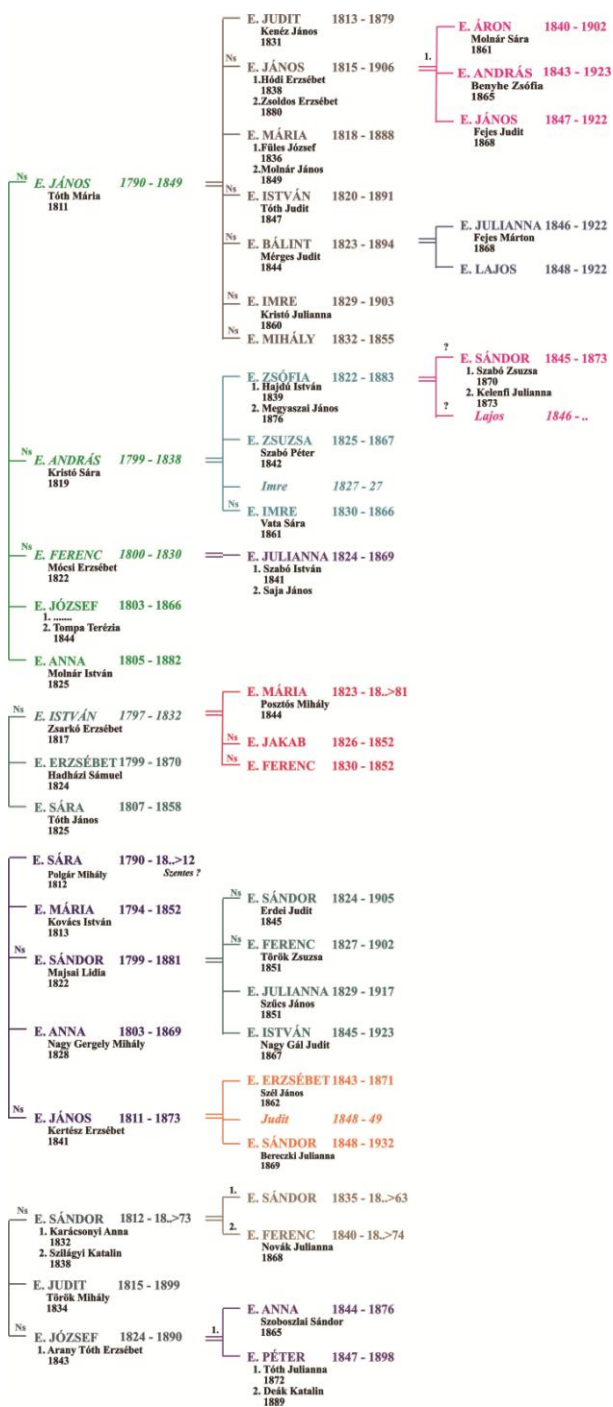
⁴⁰ Makó Imre: „Fegyveres rablók, elibük állottak” In.: Vásárhely és Vidéke újság 1993. február 16.

14. fejezet

ELEK CSALÁDOK AZ ÖSSZEÍRÁSOKBAN 1848–1859

A Csongrád Megyei Levéltár
Hódmezővásárhelyi Levéltárának anyagából

AZ ELEK CSALÁDFA 1849-ben

1848 – ÚRBÉRI FÖLDEK ÖSSZEÍRÁSA (IV. A. 1001. k. 1.)

Ezekről a földekről az 1800-as évek elején a földesúr – bizonyos összeg kifizetése ellenében – végérvényesen lemondott a jobbágyok javára. A Károlyiak tulajdonában maradtak ugyan, de nem kellett adózni (és más szolgáltatást teljesíteni) utána, így lényegében sajátjukként használták.

folyószám	úriház	városi ház	név	föld	helye
811	2840	2943	Elek János	1 2/8	XXII. dűlő
996	2752		Elek János	6/8	XXVIII. dűlő
1419	2863	3009	Elek Sándor	1 1/8	LII. dűlő

1848 - ÚRBÉRI HÁZAK ÖSSZEÍRÁSA (IV. A. 1001. k. 2.)

Olyan „saját tulajdonú” jobbágyházak, melyeket a földesúrtól megváltottak.

szám	házsám	kitől (gróf)	tulajdonos	telek	
LÓGERI KIS UTCA:					
2760	2752	Károlyi Lajostól	Ns. Elek János	6/8	gazda

ÚJ UTCA:

2851	2840	Károlyi Istvántól	Ns. Elek János	1 2/8	gazda
2865	2863	Károlyi Lajostól	Ns. Elek Sándor	1 1/8	gazda
2869	2861	Károlyi Györgytől	Ns. fia Elek János	---	zsellér
2875	2868	Károlyi Györgytől	Ns. Elek János	---	zsellér
2879	2875	Károlyi Istvántól	Református Leány iskola		
3201	3195	Károlyi Györgytől	Ns. Vörös Gábor Ns. Elek János malma		

ÚJVÁROS:

	nincs telke, háza				
3751	---	---	Elek Sándor	---	zsellér

Az 1850/51-es ÖSSZEÍRÁS ÉS NÉPSZÁMLÁLÁS

Az 1848/49. évi szabadságharc leverése, különösen pedig az Osztrák Birodalom politikai és közigazgatási átszervezése után elodázhatatlanná vált egy új magyarországi népszámlálás megszervezése. A népszámlálás kiterjedt az ország egész területére és a katonaság közreműködésével kellett végrehajtani. Csak a polgári lakosságot írták össze, a katonákat és családjukat nem. 1850 nyarán kezdték, de a legtöbb helyen csak 1851-ben tudták befejezni.

Természetesen ez az összeírás nemcsak a lakosságra vonatkozott, hanem ezzel egyidőben a házak és földek (telek- és adó) összeírása is megtörtént.

Az összeírók városrészek szerint haladva házról-házra jártak, és az ott lakók neve, életkora mellett a rokoni kapcsolatukat is leírták. A házak számozása a Városházától indult, és folyamatosan, de tizedenként haladt – Tarján, Tabán, Oldalkosár, Kisutca, Új utca és Újváros sorrendben. Hódmezővásárhelyről, melynek lakossága ekkor 33.325 fő volt, szinte az egész anyag megmaradt. Ez a helyi levéltárban átnézve rendkívül jó segítség a családtörténeti kutatómunkához, különösen a bizonytalan családi kapcsolatok tisztázásához.

1851 - LAKOSOK HÁZSZÁM SZERINTI ÖSSZEÍRÁSA (IV. 1112. 130. k.)

(az ívekből hiányzik 1 – 600)

CSALÁDUNKBÓL ÖSSZEÍRVA:

Hákszám (tanya)	név	kor	tulajdonos
615	(4199)	Elek Zsófia 29 é. Mucsi Ferenc 30 é. Zsófia 11 é. (lányuk)	Kis Pál István
1221		Elek Imre 20 é.	Orczi József
1549	(4871)	Elek Ferenc 10 é.	béres Simon János
2808		Elek Anna 42 é. (Nagy Mihályné)	
2881	(5256)	Elek Mária 28 é. lakó (a tanyán) (Posztós Mihályné)	Csáky Mihály

Házzám (tanya)	név	kor	tulajdonos
3016 (5153)	Elek János	42 é.	
	Kertész Erzsébet	35 é.	
	E. Sándor	4 é.	
	E. János	1 é.	
	E. Erzsébet	7 é.	
	Elek Mária	50 é.	(János testvére)

3016 5153
 Elek János 42.
 Kertész Erzsébet 35.
 Sándor 4.
 János 1.
 Erzsébet 7.

testv. Elek Mária 50.

3031 (5881)	Elek Sándor	54 é.	
	Majsai Lídia	48 é.	
	E. István	6 é.	
	E. Anna	12 é. (?)	
fia	Elek Sándor	27 é.	
	Erdei Judit	24 é.	
fia	Elek Ferenc	25 é.	(katonai szolgálatból elbocsájtva)
	Török Zsuzsa	19 é.	

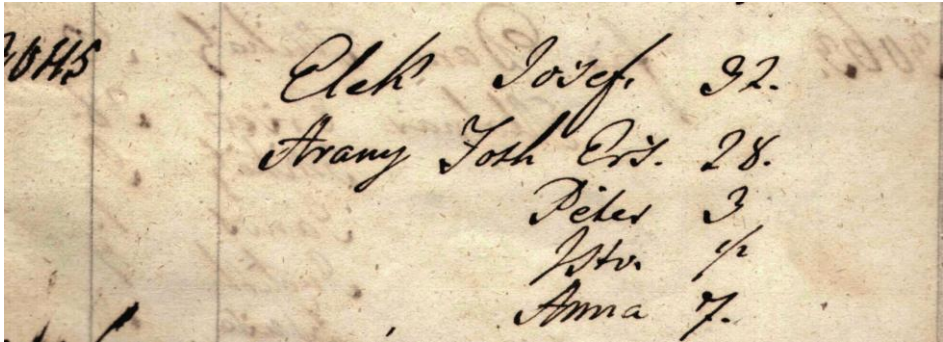
3031 5881
 Elek Sándor 54.
 Majsai Lídia 48.
 E. István 6.
 E. Anna 12.
 fia Elek Sándor 27.
 Erdei Judit 24.
 fia katonai szolgálatból elbocsájtva Elek Ferenc 25.
 Török Zsuzsa 19.

Házzám (tanya)	név	kor	tulajdonos
3039	(5394)	Elek János	36 é. (fiatal)
		Hódi Erzsébet	30 é.
		E. Áron	11 é.
		E. András	9 é.
		E. János	3 é.
		E. Anna	1 é.
	cselédek ...		
	lakók ...	Elek Anna	45 é. (Molnár Istvánné)

3039 5394. fia Elek János 36
Hódi Erzsébet 30
Aron 11
András 9
János 3
Anna 1
cs. Sziget János 19
cs. Muzzi Julia 12
cs. Vida Istv. 10
Dudás Katal 38
Istv. 3
Julian 11

239 - d. Kovács Mihály 45
István Klára 40
Pándor 8
d. Molnár Istv. 50
Elek Anna 45
cs. Muzzi Eszter 10

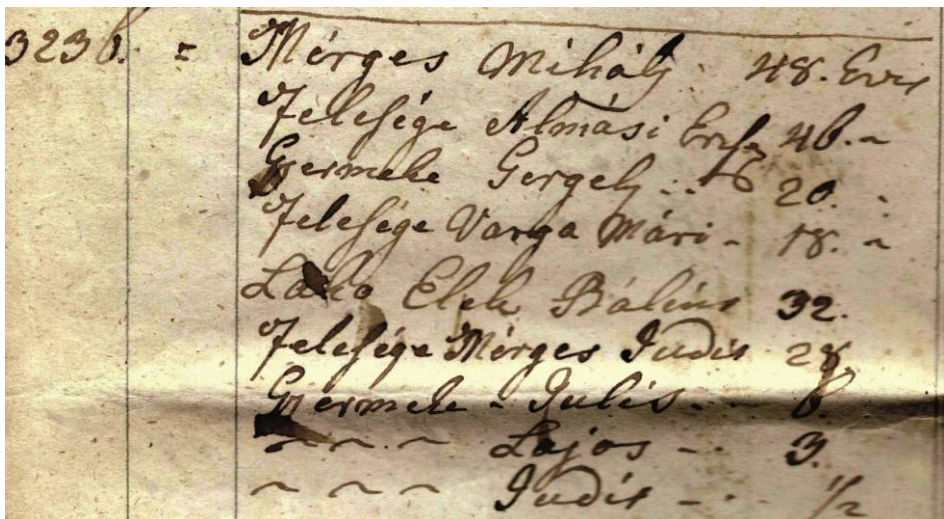
Házzám (tanya)	név	kor	tulajdonos
3045	Elek József	32 é.	
	Arany Tóth Erzsébet	28 é.	
	E. Anna	7 é.	
	E. Péter	3 é.	
	E. István	½ é.	

3045
 Elek József 32.
 Arany Tóth Erzsébet 28.
 Péter 3
 István 1/2
 Anna 7.

3075	(5711)	Elek Sára 48 é.	
		Tóth János 50 é.	

3236		Elek Bálint 32 é.	Mérges Mihály
		Mérges Judit 28 é.	
		E. Julianna 6 é.	
		E. Lajos 3 é.	
		E. Judit ½ é.	

3236.
 Mérges Mihály 48. é.
 Felesége Almási Erzsébet 48.
 Gyermeke Gergely 20.
 Felesége Varga Mária 18.
 Látó Elek Bálint 32.
 Felesége Mérges Judit 28.
 Gyermeke Juliska 6.
 " " Lajos 3.
 " " Judit 1/2

Házszám (tanya)	név	kor		tulajdonos
3752	Elek Sándor	15 é.	cseléd	Égető János
3833	Elek Mária	34 é.		(Molnár Jánosné)
	Elek István (testvére)		lakó	
3849	Elek Judit	37 é.		(Kenéz Pálné)
3866	Elek Ferenc		lakó	Kertészéknél
4068	Elek Erzsébet	51 é.		Hadházi Sámuel
				(Hadházi Sámuelné)
	Elek Ferenc	21 é.	lakó	
4141	Elek Julianna	17 é.		(Szűcs Jánosné)
4160	Elek Sándor	45 é.		
				Hegedűs Judit 39 é.
				fia Ferenc 15 é.

Elek Sándor
Elek
4160.
 Elek Sándor 45 éves Hegedűs
 Judit 39 éves fia Ferenc 15 éves
 lakó Kertészéknél; Andrási 44 éves
 fia György 12 éves Lej Katalin
 14 éves Julián 8 éves Erzsébet
 7 éves *Elek Sándor*

A HÁZAK SZÁMOZÁSA – UTCANEVEK

Az utcák elég lassan alakultak ki Vásárhelyen. Az első, 1570-es török jegyzékben még összesen csak hat utca szerepelt. Ezek a *Nagy utca* (a mai Andrásy), *Hód utca* (a mai Bajcsy Zsilinszky), *Vásárhelyi utca* (a mai Szántó Kovács utca eleje), *Tarján utca* (a mai Zrínyi utca,) és még két utca, melyeket nem lehet pontosan azonosítani: a *Tószér utca* (a mai Oldalkosár utca környékén) és a *Kanizsai utca* (a mai Deák Ferenc utca táján). A 18. század közepén már 937 ház volt a városban, ezek az öt városrészben (a Tabánban, Tarjánban, Oldalkosárban, Kis utcán, és Új utcán) helyezkedtek el. Egészen a 19. sz. közepéig tizedek szerint jelölték a házakat, a tizeden belüli folyamatos számozással.

Az építkezés eleinte teljesen szabad volt, minden kötöttség nélkül felhúzhatták a házakat, melyekhez nagy udvar és kert tartozott. A kerítés nélküli házak között a kerteken át is lehetett közlekedni. A nagy porták az 1800-as évek közepére „a családi telekmegosztásokkal” sok helyen elaprózódtak, zegzugos közök jöttek létre. A házak számozása továbbra is folyamatos volt.

1851-ben a közigazgatás átszervezésével határozatot hoztak, hogy nevet kell adni az utcáknak. Ennek kezdeteit láthatjuk az akkori lakosság és birtokösszeírásokban. Az utcáknak már volt nevük, de a házakat még mindig folyamatosan számozták. Elég volt azonban négy-öt új ház építése – és máris borult az egész rendszer. 1883-ban ezért visszatértek a tizedenkénti számozásra. Csak 1891-től alakult ki a mai utcák szerinti házsorszámbejegyzés és nyilvántartás.

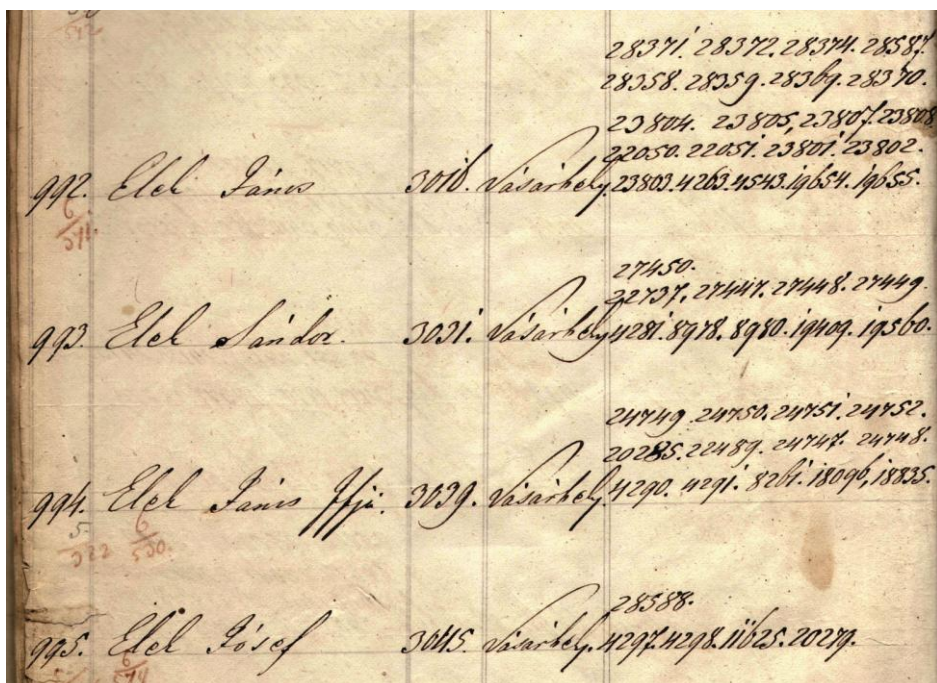
1851 - BIRTOK FÖLDKÖNYVEK – VÁROSI HÁZAK (IV. B. 1112. 2. kötet) (2796–5967)

Hr. szám	házszám	tulajdonos	lakrész
4221		Kismészárszék utca (a mai Klauzál utca)	
4263	3016/a-b	Elek János	3 lakrész
4281	3031	Elek Sándor	2 lakrész
4290/91	3039/a-b	Elek János	3 lakrész és kert
4297/98	3045	Elek József	2 lakrész és kert
	3049	Református Iskola	2 lakrész és kert
4542		Vörös Gábor utcája (a mai Réz utca)	
4543	3195	Elek János háza és malma	1 lakrész és 1 szárazmalom
5948		Tunyogi János utcája (a mai Csomorkányi utca vége mellett)	
5949	4160	Elek Sándor	2 lakrész
		Református temetői csószház	

1857 - BIRTOKOSOK BETŰSOROS JEGYZÉKE (IV. B. 1112. 13.)

Birtokív	Házszám	Név	földek, helyrajzi szám szerint
992	3016	Elek János	rengeteg bejegyzés
993	3031	Elek Sándor	sok bejegyzés
994	3039	Elek János ifjú	sok bejegyzés
995	3045	Elek József	néhány bejegyzés
1013	4160	Elek Sándor	kettő bejegyzés
1018	1922	Elek Istvänné*	egy bejegyzés

(*tanya, ház nélküli földtulajdonos)

Részlet a birtokívekhez készült mutatóból – négy Elek nevű tulajdonos (992-995)

Érdekeség, hogy már az új helyrajzi számozás szerint is jelölték a házakat: Elek Jánosé 4263 és 4543 (malom), Elek Sándoré 4281, ifj. Elek Jánosé 4290 és 4291, Elek Józsefé 4297 és 4298.

Szám a birtokrésze- lemek az adatszónafi térképen	Dátum vagy a földdarab megnevezése	A mívelési ág osztálya	Mívelési ág					Mívelés											
			Szántóföldek	Réték és kertek		Szőlők		Legelők	Erdők	T é r m é									
				T é r m é r t é k						Köb.	1/16								
			Köb.	1/16	Ka- szás	1/16	Kapás	1/4											
4251	Városi																		
2973	Máma	levegő																	
2980	Máma	levegő																	
19409	Nagytatai sáros	levegő																	22 1/2
19500	Sanyas sík	hámas márvó						4 1/4											
2524	Ködy ego	Másod																	
24447	Földvár sík																		
24448	Földvár sík																		
24449	Földvár sík	levegő																	10 1/2
24450	Földvár sík	Márvó	25 5/8																
	Céjtag		25 5/8	14 1/4	9 1/4														20 1/2

ELEK SÁNDOR (házszám: 3031) – 993. számú birtokíve földtulajdonairól

ÖSSZEÍRÁSOK 1857 ÉS 1859 KÖZÖTT

1858/59 - HÁZAK ÖSSZEÍRÁSA HÁZADÓ CÉLJÁBÓL (IV. 1106. d. 1. k.)

új házszám	régi házszám	tulajdonos	szobák száma
3349	3016	Elek János	2 szoba + 1 szoba + 1 szoba
3366	3031	Elek Sándor	2 szoba + pálinkafőzőház + 2 szoba
3386	3039	Elek János	2 szoba + 1 szoba
3392	3045	Elek József	2 szoba
3582	3195	Elek János malma	1 szoba
3625	3236/a	Elek Bálint	1 szoba
4269	3868/b	Elek Ferenc	1 szoba
4613	4167	Elek Sándor	2 szoba
Lakók	916	Elek Zsófi	
	3039	Elek Anna Molnárné Istvánné	
	3833	Elek István	

1857/58 - TANYABIRTOKOSOK BETŰSOROS JEGYZÉKE (IV. B. 1112.131. k.)

5351	Elek János
5432	Elek Sándor
5557	Elek János
5734	Elek János
4756	Elek Sándor

1859/60 - BIRTOKOK BIRTOKÍV SZERINTI SUMMÁZATA

(IV. B. 1112. 122. k.)

Birtokív		Egység:				jödvelem	
		szántó	rét	szőlő	legelő		
		köblös	kaszás	kapás	köblös		
		(1600□öl	800□öl	200□öl	1600□öl)		
992	3016	Elek János	44	38	16	40	610 ft 58 kr
993	3031	Elek Sándor	35	14	9	33	326 ft 36 kr
994	3039	Elek János ifj.	17	1	26	19	211 ft 20 kr
995	3045	Elek József	2	1	1	19	23 ft 51 kr
1013	4160	Elek Sándor			6		6 ft 56 kr
1018	1922	Elek Istvánné			1		37 kr

Később:

5961	3039	Elek Anna (Molnár Istvánné)
5963	1072/942	Elek Ferenc
6357	4263	Elek Ferencné Tóth Julianna
6736	3366	Ifj. Elek Sándor + Erdélyi Judit

1858/59 - TANYÁK ÖSSZEÍRÁSA ADÓZÁS CÉLJÁBÓL (IV. B. 1106. d. 2.)

Külterület

Föld Tanya tulajdonos Dűlő tanya

7. Férgedi dűlő

4756 5881 Elek Sándor 1 szoba

19. Csomorkány oldal

5351 5394 Elek János 1 szoba

22. Nagytatársánc dűlő

5432 --- Elek Sándor 1 szoba

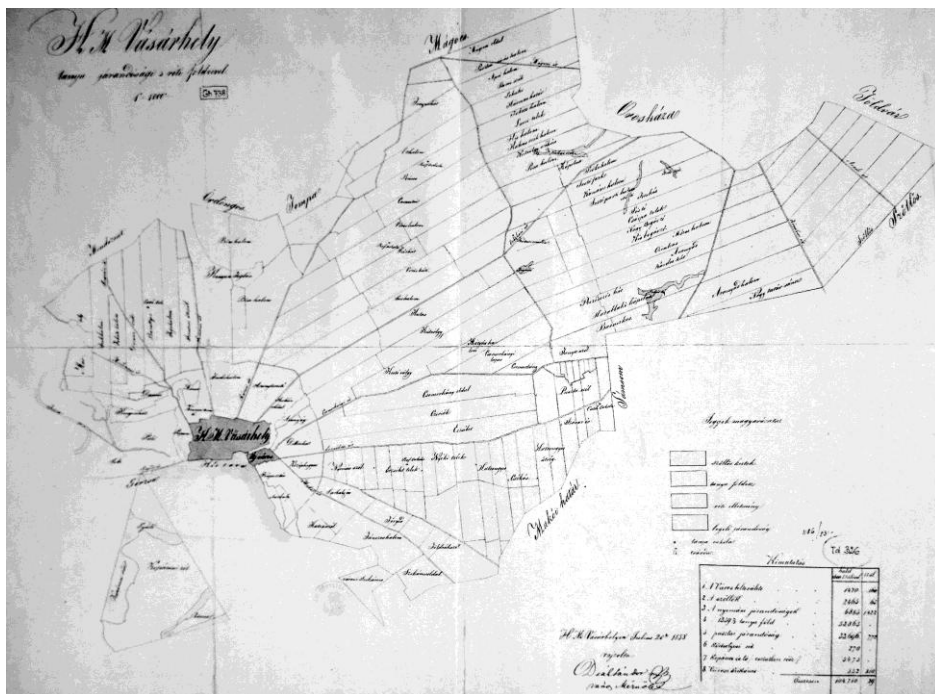
29. Peczérczesháti dűlő

5557 --- Elek János 1 szoba

33. Kútvölgyi dűlő

5734 5163 Elek János 1 szoba

(utolsó föld – a Czinkus dűlő előtt)

Hódmezővásárhely tanya járandóságai 1858-as térkép – a dűlőkkel
(Hódmezővásárhelyi Levéltár térképtára)

15. fejezet

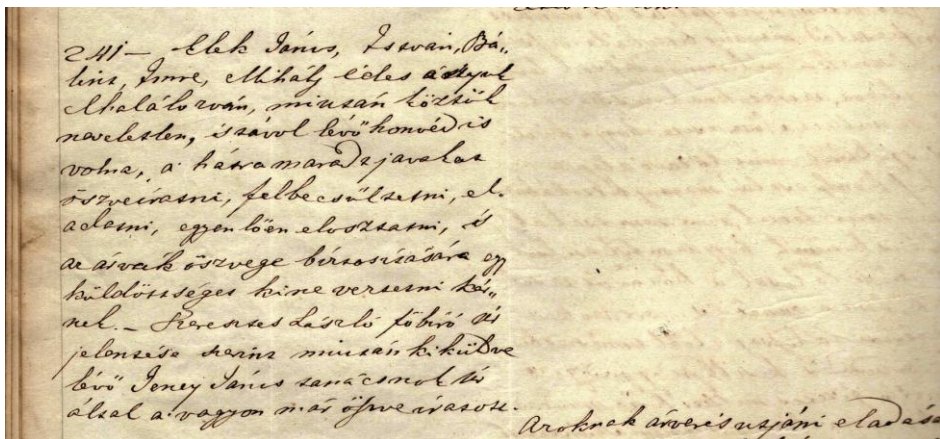
DOKUMENTUMOK AZ ELEK CSALÁDOKRÓL 1849–1883

A Csongrád Megyei Levéltár
Hódmezővásárhelyi Levéltárának anyagából

TANÁCSI JEGYZŐKÖNYVEK (IV. B. 1106. a.)

2. kötet

1849.10.02. 241. Id. Elek János elhalálozott – fiai becslést kértek javairól:

Elek János fiainak kérelme apjuk javainak felbecslésére

- 1849.11.22. 410. Elek István kérte testvére, Imre felmentését a császári seregből.
- 1850.01.31. 929. Elek János javainak árverezése után gyermekei osztottak.
- 1850.02.21. 1083. Elek János kérte, hogy Elek István tartozását tudják be az árva javára.
- 1850.02.27. 1128. Elek János eladta Pásztor Jánosnak a serházi nyomáson a 3017. sz. házhoz tartozó 4 hold földjét.
- 1850.02.27. 1131. Elek Sándor eladta Khon Lőrincnek a solti nyomáson a Tarján 322. sz. házhoz tartozó földjét.
- 1850.02.27. 1133. Elek István eladta Kenéz Pálnak a Csomorkányi útfélen lévő fél fertály földjét tanyával.

ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉSEK (IV. B. 1106. e.)

II. kötet

- 1851 - 163.o. 146. Kenéz János eladta Csomorkányi útfélen lévő, Elek János földje melletti birtokát – 1000 forintért Elek Jánosnak.
- 1851 - 236.o. 216. Kenéz János egy másik földet is eladott Elek Jánosnak.

ATYAFISÁGOS EGYEZSÉGEK (IV. A. 1001. f.)

IV. kötet

- 1849 - 141. Elek Sándor felfogadta Dani Pétert, Ferenc fia helyett katonának 100 forintért. Ha meghalna 250 ft-ot kap.
- 1849 - 208. Elek János, István, Bálint testvérek megegyeztek apjuk, néhai Elek János földjében: egyik felét 1900 forintért János vette meg, a másikat ugyanennyiért István.
A kiskorú Mihályt és a katona Imrét a város képviselte.
- 1850 - 218. Kenéz József felvett 50 forintot Molnár Jánosné (Elek Máriától).
Tanúk: Elek István, Elek Sándor és Bodrogi Mihály.
- 1850 - 219/220 Elek Máriának (Molnár Jánosné) az első férjétől, Füles Józseftől örökölt ház (3640. sz.) után 100-100 forintot kell fizetnie elhalt férje három testvéreinek.

NEMESI ADÓKÖNYVEK (IV. A. 1002.)

- 1849 Ns. Elek Sándor eladta házát (Oldalkosár 466) Nagy Jánosnak.

VÉGRENDELETEK (IV. A. 1106. h.)

- 1849 (1452.) Rácz István - gondviselője
özv. Elek Péterné (Megyaszai Anna) javára
- 1853 (1558.) Elek Jánosné (Papi Erzsébet) – özvegy leadta végrendeletét
- 1862 Elek Jánosné (Papi Erzsébet) – özvegy
József fia (vele lakik) öröklő házat (uu 3045) és földjét
Sándor és Judit 1849-ben, apjuk halála után kielégítették
- 1863 (1693.) Elek Sándor - újvárosi
Sándor és Ferenc gyerekei nem örökölnek
(anyjuk halála után megkapták a jussukat)
Hegedűs Judit (neje) és törvénytelen gyereke Zsuzsa igen
- 1865 Elek Sándor fazekas
István, a 12 éves unokaöccse is nála dolgozik

VÉGRENDELETEK (IV. B. 1405. j.)

- 1873 (2217.) Elek János és neje Kertész Erzsébet
gyerekeikre: Sándor, János, Mihály, Pál, néhai Erzsébet (Szélné)
- 1873 (2242.) Elek Judit és férje Kenéz János
- 1882 (2683.) Elek Mária (Molnár Jánosné)

BIRTOKVÁLTOZÁSOK (IV. B. 1112. Mutatókönyvek: 80-120. k.)

év	név	ház/földszám	birtokív	eladva	kinek
1861	Elek János	3349	992	ház	
	Elek Sándor	4613 28350	1013	ház szőlő (Csomorkány)	
1862	Elek Julianna	5962	1073	½ ház	Földesi Istvánnak
	Elek Sándor	28446	1013	föld	Bíró Istvánnak
	Elek Sándorné	„	„	„	„
	Elek János		994		dr. Tóth Endrének
	Elek Sándor	4284	993	½ ház	Szabó Sámuelnek
	Elek Bálint	4595	284	ház	
1868	Elek Sándor	8978-80	993	szőlő	
	Elek Istvánné	8724	2035		
	Elek Sándor		1016		
1870	Elek Sándor	8242	993	föld	
1872	Elek János	20693	992	föld	Tornyai Ferencnek
	Elek Sándor	22737	993	föld	Elek Juliannának
	Elek Sándor, ifj.	27854	6736	föld	Elek Istvánnának (Gál Judit)
	Elek Sándor, öreg		993	ház	Elek Sándornak (a fia) és Erdei Juditnak
	Elek Andrásné, özv.		9481		Terjék Ferencnek
1874	Elek Áron		9466	egyesítés	Molnár Sárával
	Mucsi Péter		8262		Posztós Mihálynak
	„ „		3992		Elek Máriának
1877	Elek Bálint	V/169	1682	ház	Maksa Mihálynak
1879	Elek Pál és Mihály		1690		Elek Sándornak
	„ „ „	4161		ház	Elek Pál kiskorúnak
	„ „ „	4162		ház	Elek Mihály (Szél K.)
	Elek Pál kiskorú	IV/3996		ház	
	Elek Józsefné	7445 7367			Elek Péternek, Sándornak, Erzsébetnek
	Elek Sándor	22737	1688	föld	Vásárhely városának
	Elek János	18836	1666	föld	Kovács Pálnak
	Elek János		1666		gyerekeinek (András, Áron, ifj. János, Mária – Kristóné, Julianna – Vatáné)
1881	Elek János		1755		Elek Jánosnak

1883-as BIRTOK/HÁZ ÖSSZEÍRÁS VÁSÁRHELYEN (VI. 182. b)

BELTERÜLET

Tized, Házsám

	h.r.sz.	név	telek	új házsám - 1891
TARJÁN				
I/	36	Elek István	166 öl	Hunyadi u. 3.

KISUTCA

III/	420	4883	Elek János	159 öl	Rákóczi u. 6.
III/1008	4929	Elek Áron	329 öl	Petőfi u. 15.	

ÚJUTCA

IV/	282	5806	E. Mária (özv. Molnárné)	176 öl	Róka u. 9.
IV/	461	6068	Elek János	215 öl	Klauzál u. 15.
IV/	462	6067	Elek Mihály	204 öl	Klauzál u. 17.
IV/	463	6066	Elek Sándor ifjú	226 öl	Klauzál u. 19.
IV/	480	6024	Elek Sándor öreg	270 öl	Klauzál u. 33.
IV/	485	6016	Elek János öreg	380 öl	Konti u. 2.
	486	6017		24 öl	udvar
IV/	491	6010	Elek József	303 öl	Klauzál u. 47.
IV/	940	6307	Elek Ferenc	166 öl	Bálint u. 7.

ÚJVÁROS

V/	9	8578	Elek Bálint	269 öl 312 öl	Fáncsy u. 13. kert
V/	64	8474	E. Ferencné özv. Tóth J.	160 öl	Józsa u. 1.
V/	359	8243	Elek István	240 öl	Kölcsey u. 10.

1882 KÜLTERÜLET

Állami földmérési felügyelőség iratai (VI. 182. b 1-10. kötet)
 + kataszteri térképszelvények kül- és belterület 232-239. doboz

<i>dűlő neve</i> <i>térképszelvény</i>	<i>hrsz.</i>	<i>városi ház</i> <i>tanya</i>	<i>tulajdonos neve</i>
Kutas			
106. szelvény	18702	IV/462 Tanya 1032	Elek Mihály
	18703	Tanya 1033	Elek Pál örökösei
Kútvölgy			
129, 130. 130. szelvény	18704,5,6 18707,8	Tanya 1033	Elek Pál örökösei
129, 130.	18709-14	Tanya 1033 IV/462	Elek Pál örökösei
129, 106.	18715-22	Tanya 1031 IV/462	Elek János
129. szelvény	18737 18750	IV/462	Elek Mihály
150. szelvény	18904	I/1250	Elek István
Mátyáshalom			
152. szelvény	19867-70		Elek Julianna Szél Sándorné
Csomorkányi oldal			
190, 191.	20339	IV/485	Elek János
191. szelvény	20341-44	IV/485 Tanya 759	Elek János
Erzsébet oldal			
208. szelvény	21339-41	IV/485	ifj. Elek Jánosné Fejes Judit tanya nélkül
	21342	IV/485	öreg Elek János
Katraszél			
254. szelvény	22696-700	IV/404	Elek Julianna Szűcs Jánosné
Táncoshalom			
270. szelvény (283.)	22976-80	I/36 Tanya 41	Elek István
Szikáncs oldal			
283. szelvény	23125-26 23127-28 23129-30	IV/462 I/803 IV/485	Elek Mihály Vata Péterné Elek Julianna Elek János

Földeákszél			
271. szelvény	23198	V/480	Elek Sándor
	23204-09	Tanya 117	
Nagytatársánc			
158. szelvény	25722-29	Puszta 46	Elek Ferenc
Aranyadhalom			
158. szelvény	25868-70	IV/940	Elek Ferenc
Peczérzeshát			
154. szelvény	27517-19	IV/485	Kristó Pálné Elek Judit
152. szelvény	27520-28	IV/485	Elek András
		Puszta 329	
	27529-31		Elek András
Mózeshalom			
130. szelvény	28699-700	IV/463	Elek Sándor
	28706-08	Puszta 580	
Nagybogárzó			
130. szelvény	28805-14		Elek Sándor
Fecskés			
84. szelvény	30628-32	IV/485	Elek Áron
	30633-35	I/803	Vata Péterné Elek Julianna
	30636-38	IV/460	Kristó Pálné Elek Mária
	30639-41	IV/485	Elek Mihály
Sóstóparti halom			
61, 84,	31143-46	IV/480	Elek Sándor
Kanászhalom			
63. szelvény	31482-91	Puszta 765	Elek Áron
Sóstófarka			
41. szelvény	31593-94	Puszta 765	Elek Áron
	31599-607		
	31612, 31620		
Pósahalom			
38. szelvény	32489	IV/485	Elek Andrásné Benyhe Zsófia
Laczitelek			
24. szelvény	33206-13	Puszta 925	Kristó Pálné Elek Mária

Tanya fakéménnyel az 1880-as évekből:

Plohn József felvétele (a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből)

GAZDACÍMTÁR 1897

A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája II. rész
(szerkesztette a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal)

Csongrád Megye – Hódmezővásárhely

Gazdálkodó neve	jogcím	szántó rét legelő			egyéb
		(kataszteri holdban)			
24. Elek Áron	tulajdonos	90	7	7	11 hold
25. ifj. Elek Sándor	tulajdonos	119	10	--	7 hold

Gazdálkodó neve	marha	ló	sertés	juh
24. Elek Áron	19	17	13	15
25. ifj. Elek Sándor	12	12	15	120

Mesterek:

1898	E. István	fodrász	- Klauzál u. 71.
	E. Péter	cipész	- Cserei u. 10.
	E. Sándor	lakatos	- Andrassy út 4.

16. fejezet

ELEK CSALÁDOK HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN A 20. SZÁZAD ELEJÉN

1900-BAN VÁSÁRHELYEN 36 ELEK CSALÁD ÉLT

- Elek Áron (1840-1902) + Molnár Sára, és fiaik
Elek Áron (1862-1933) + Nagygyörgy Julianna
Elek János (1864-1952) + Szűcs Rozália
Elek Sándor (1866-1951) + Tunyogi Lídia
- Elek András (1843-1923) + Benyhe Zsófia, és fiaik
Elek István (1865-1916) + Gera Julianna
Elek Sámuel (1867-1961) + Tóth Lídia
Elek András (1875-1958) + Dopsa Eszter
Elek Imre (1877-1957) + Tóth Erzsébet
- Elek János (1847-1922) + Fejes Judit, és fia
Elek János (1874-1915) + Baricsa Eszter
- Elek Mihály (1862-1890) özvegye Krizsán Rozália
- Elek Bálint (1823-1894) özvegye Mérges Judit, és fia
Elek Lajos (1848-1924)
- Elek Imre (1829-1903) + Kristó Julianna, és fia
Elek Imre (1860-1939) + Kmetykó Mária
- Elek Sándor (1845-1873) özvegye Kelenfi Mária
-
- Elek Sándor (1824-1905) + Erdei Judit, és fia
Elek Sándor (1855-1937) + Hódi Zsuzsanna
- Elek Ferenc (1827-1902) + Török Zsuzsanna, és fia
Elek Ferenc (1856-1946) + Szabó Júlia
Elek Imre (1861-1940) + Nagy György Jusztina
Elek István (1864-1935) + Szabó Eszter
- Elek István (1845-1923) + Nagy Gál Judit, és fia
Elek János (1870-1946) + Láda Eszter
- Elek Sándor (1848-1932) + Bereczki Julianna
- Elek János (1850-1915) + Cz. Hódi Julianna
- Elek Mihály (1853-1927) + Szél Rozália
- Elek Pál (1855-1878) özvegye Szél Pál Zsuzsanna, és fia
Elek Pál (1879-1946) + Kónya Julianna
- Elek Ferenc (1840-....?) + Novák Julianna
- Elek Julianna (1850-1928) + Karvai József
- Elek Péter (1847-1898) özvegye Deák Katalin, és fia
Elek Péter (1875-1916) + Balogh Jusztina
- Elek István (1851-1916) + Keresztes Julianna
- Elek Sándor (1857-1910) + Kovács Julianna
- Elek József (1863-1915) + Takács Rozália

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ HŐSI HALOTTAI¹

Az első világháború nehéz megpróbáltatásokat, szenvedéseket és jelentős vérvesztést okozott a vásárhelyieknek. 1914 és 1918 között a városból és környékéről 15 ezer embert vittek el katonának. Különösen sok paraszt foglalkozású fiataalt soroztak be, akik évekig harcoltak szülőföldjüktől távol. Természetesen nem maradtak ki ebből az Elek családok fiatal férfi tagjai sem. Sokan megjárták az olasz és orosz frontot, jó néhányan sebesülten jöttek haza, és sajnos öten hősi halált haltak a családból. Ők a következők voltak:

Elek Imre Ferenc (1894.04.16., Hmvhely) – földműves, Rostély u.16.

szülei: Elek Imre és Nagy György Jusztina – nőtlen népfelkelő, bevonult 1914. október 26., 46.gyalogezred
meghalt: 1916. szeptember 11. (olasz harctér)

Elek János (1874.07.24., Hmvhely) – földműves, Réz u.2.

szülei: Elek János földműves és Fejes Judit – felesége Baricsa Eszter népfelkelő, hadimunkás, 5. honvéd gyalogezred
meghalt: 1915. november 28. (Szeged, tart. kórházban)

Elek József (1879.04.03., Hmvhely) – téglagyártó (napszámos), Kert u. 20.

anyja: Elek Julianna – felesége Arany Jusztina népfelkelő, gyalogos, bevonult 1914. október 5., 5. honvéd gyalogezred
meghalt: 1914. november 23. (Végasztó mellett, Zemplén megye)

Elek László István (1892.01.29., Hmvhely) – tornatanár, Nagy Sándor u.11.

szülei: Elek Sándor szemlész és Kovács Julianna – nőtlen hadapród őrmester, 2. honvéd gyalogezred, Gyula
meghalt: 1916. március 12. (Hmvhely, hadikórházban)

Elek Péter (1875.08.06., Hmvhely) – földműves (napszámos), Pusztá 397.

szülei: Elek Péter és Tóth Julianna – felesége Balog Jusztina népfelkelő, 46. gyalogezred
meghalt: 1916. szeptember 6. vagy 16. (Lokvica, az olasz fronton)

Elek Sándor (kb. 1867- nem Hmvhelyen) – Tanya 1334. (*biztosan nem rokon*)

szülei: ??
hadimunkás, 46. gyalogezred
meghalt: 1916 (a déli hadszíntéren tűnt el)

¹ Makó Imre: „Életünket és vérünket!” – Az első világháború hódmezővásárhelyi áldozatai
268

MAGYARORSZÁG KERESKEDELMI, IPARI ÉS MEZŐGAZDASÁGI CÍMTÁRA (1926)

A hódmezővásárhelyi földbirtokosok között:

		Saját tulajdon	
Ifj.	Elek Áron (özv.)	– Petőfi u. 15.	– 51 hold
	Elek István	– Kölcsey u. 10.	– 20 hold
	Elek János	– Püspök u. 49.	– 60 hold
	Elek Mihály	– Klauzál u. 17.	– 115 hold
	Elek Mihály	– Klauzál u. 17.	– 39 hold
	Elek Pál	– Gorzsa t. 4273.	– 93 hold
K.k.	Elek Pál	– Szentesi u. 27.	– 34 hold
	Elek Sándor	– Klauzál u. 19.	– 84 hold
Ifj.	Elek Sándor	– Klauzál u. 33.	– 91 hold
	Elek Zsuzsa	– Tanya 209.	– 21 hold

A hódmezővásárhelyi iparosok között:

Elek Péter	– Cserei u. 9.	– csizmadia
Elek Sándor	– Teleki u. 6.	– lakatos
(Epstein) Elek Andor	– Andrásy u. 7.	– műszerész

GAZDACÍMTÁR 1925

gazdálkodó neve	föld összesen	szántó	rét	legelő	egyéb	
Elek Mihály	116	101	3	9	3	hold
Elek Pál	178	131	3	43	1	hold
Ifj. Elek Sándor	239	119	9	105	6	hold

GAZDACÍMTÁR 1937

gazdálkodó neve	föld összesen	szántó	rét	legelő	egyéb	
Elek Mihály	236	171	3	61	4	hold
Elek Pál	200	143	2	48	7	hold
Elek Sándor	146	106	14	19	7	hold

VÁSÁRHELY TÖRTÉNETE

CSALÁDOK TÜKRÉBEN.

IRTA : FEJÉRVÁRY JÓZSEF.

KIADTA ERDEI SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJA, HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 1929. TAVASZÁN.

Fejérváry József (1874–1960) hódmezővásárhelyi születésű újságíró, író, helytörténész. A város 20. századi polgári újságírásának egyik legjellegzetesebb képviselője, könnyű tollú, termékeny szerző. Fő művében, az 1929-ben kiadott 732 oldalas könyvben a szerző bemutatta a korabeli Vásárhelyt. A város történetét levéltári dokumentumokból és a családok által elmeséltekből ismerhetjük meg. Az adatgyűjtést 1928-ban végezte, sokszor azonban pontatlanul. Akik többet fizettek neki, azokról hosszabban írt, és több dícsérettel, akik meg nem – be sem kerültek. Könyvében elmosódik a határ a pletyka, a mendemonda és valóság között, de csökkentik a munka forrásértékét a szerző adatbeli következetlenségei, pontatlanságai is. A dagályos nyelvezetű, idealizált leírásokból a lényegeseket vettem át, némileg rövidítve.

40. o. - Sándor Imre lakatos (takaréktűzhely gyártó mester)
Elek Sándor mérleg készítővel nyitotta első műhelyét 1919-ben az Oroszlán vendéglő pincéjében.
45. o. - A Szikvízgyári Részvénytársaság megalakításában (1903)
Elek Imre vendéglős is részt vállalt.
54. o. - Aranycsillagos katonák – az I. világháborúban (200 fő):
Elek Imre Károly, aki zászlós volt a hadbiztosságnál.
66. o. - Nemesek könyve – számtalan (már ismertetett) **Elek** bejegyzés.
69. o. - 1910-es országgyűlési választások:
Elek Ferenc is Kun Bélát jelölte.
74. o. - A Városi dalárda megalakulásakor, 1865-ben 165 pártoló tag
Elek István is. 1875-ben is pártoló tag.
75. o. - A Nagytakarék 50 éves újjáalakulásakor, 1899-ben jelen volt
Elek Pál is.
76. o. **Elek Pál** - 1918-ban választmányi tag.
77. o. **Elek Pál** földbirtokos 1924-ben választmányi tag.
80. o. - Országgyűlési választás 1926-ban:
Elek Pál földbirtokos Kopáncson választókerületi tag.
86. o. - A Közgazdasági Bank megalakulásakor
Elek Imre 1911-ben tisztviselő.
88. o. - A Nemzeti Hitelintézet egyik igazgatója 1923-ban
Elek Imre. Később a Hitelintézet rostagyárának lett igazgatója.
Elek Mihály a vezetőségi tagok közt (1929-ben is).
136. o. - Városatyák 1929-ben:
Elek János
213. o. - A Törvényhatósági bizottság tagjai 1929-ben:
Elek Ferenc gazdálkodó - Rekettye u. 9.
219. o. - 1848. szeptember 30-án, a Város által négy évre fogadott honvédek:
Elek Ferenc.

221/222. o. - Száz holdon felüli birtokosok 1929-ben:

Elek Mihály – Klauzál u. 17. – 170 hold a Pusztaszélen

Elek Sándor – Klauzál u. 19. – 267 hold a Pusztaszélen és a Szigetben

Elek Pál – Szentesi út 27. – 187 hold Gorzsán

225. o. - Virilisek 1929-ben:

Elek Mihály földbirtokos – Klauzál u. 17.

Elek Pál földbirtokos – Szentesi út 27.

246. o. - Olasz István (1861-19..) nagyapja, Pál vette a Mihály utcai házukat

Elek kocsmárostól. Nyolcvan évvel ezelőtt, az 1840-es években ez volt a szélső ház – benne a kocsmával.

258. o. - 1926-ban a Kutasi templom építésekor

Elek Mihály Klauzál utcai földbirtokos 64 hold földet ajánlott föl (tanyával együtt) a lelkész fizetésére, ha a templom az általa elképzelt helyen, Kiss Imréné telkén épül meg. Így is történt. A kutasi körzet tiszteletbeli gondnokai Gregus Máté és Elek Mihály lettek.

281. o. - A református egyház presbiterei voltak:

Elek Sándor – 1873

Elek Mihály (Klauzál u. 17.) – 1929 (Tabáni kör)

Elek Ferenc – 1929 (Susáni kör)

300/301. o. - Néhai Dömsödy Bálint szabómester első műhelye 1901-ben az

Elekek Klauzál utcai házában volt.

445. o. - A 19. század elején jött a nemes **Elek család** Borsod megyéből.

(ezt bizony rosszul tudták...)

450. o. - Az Unitárius egyház tanácsnoka 1905-ben:

Elek János

583. o. - Iparegylet vendéglőse volt 1900 körül:

Elek Imre.

615. o. - Gorzsán már az I. világháború előtt artézi kútja volt:

Elek Pálnak

639. o. - A Gazdasági Egylet választmányában 1929-ben:

Elek Pál (szikáncsi olvasókör).

673. o. - Susáni Polgári Kaszinó választmánya 1929-ben:

ifj. Elek Mihály.

235. o.

Elek Piroska (1879–1940), Elek Sándor lánya Juhász Pál (Anna u. 2.) neje.

241. o.

Elek Eszter (1859–1883), a Bálint utcai birtokos Elek Ferenc lánya volt Mészáros Sándor erzsébeti gazdálkodó, törvényhatósági bizottsági tag (Déliab u. 75.) édesanyja – aki a háború előtt a Pusztán, az Elek birtokon gazdálkodott. A 368. oldalon is ír róla, mint Elek Ferenc törvényhatósági tag testvéréről.

421. o.

Elek Sándor (1891–1961) mérlegkészítő felesége Szvodoba Ferenc kosárfonó mester lánya, Szvodoba (később Gyöngyösi) Margit.

A Nőegylet 1923. évi tablóján (a TJM gyűjteményéből)

513. o.

Elek Jánoshoz (1850–1915) ment férjhez Cs. Hódy Julianna Susánba, és most özvegyen él a hármask Elek ház egyikében (Klauzál u. 15.).

541. o.

Elek Juliskát (1901–1984), Elek Pál és Kónya Julianna lányát Ifj. Juhász Sándor földbirtokos vette el 1923-ban.

582. o.

Elek Zsófia (1870–1961), a Séra család nevelt lánya Mile Imre szűcsmester felesége (ház és műhely – Imre u. 13.).

az 500. és 501. oldalon (némileg rövidítve):

Elek család

Ósi, nemes, nagy nemzetség, melynek fája eredetileg Emőd községben gyökerezett, honnan 140 évvel ezelőtt származott el egy ágazata Vásárhelyre. A szorgalom gyümölcseként 1200 hold föld van kezükön ma. A család a városnak kiváló előljárókat, a református egyháznak pedig mély vallásos érzeletű presbitereket adott.

Ma több Elek család él Vásárhelyen, de mind egy ősi törzsnek a hajtásai, s mind kiválók a tradíciókban. Ezen a helyen arról az ágazatról lesz szó, melynek ősi kúriája hármassá tagozódva az Újutcán, birtoka pedig a Pusztaszélen van. Mely ágának minden tagja 300 hold körüli megnövekedett birtokon gazdálkodik, de az a sajnálatos veszedelem fenyegeti, hogy a családfők elmúlásával nem lesz életfolytatása.

idős Elek János (1811–1873, *Elek Sándor és Komlósi Katalin gyermeke*) és Kertész Erzsébet voltak ennek az ágának a fejei. Ők vetették meg az alapját a Pusztaszéli családi vagyonnak, s ők raktak fészket az Újutcán, a Béli és Ilka utcák közötti nagy portán. Nekik négy fiú utódjuk maradt, még pedig sorrendben ekként:

- **Elek Sándor** (1848–1932) a tekintélyes nagygazda, Susán közbecsült és közsismert, nagy népszerűségű polgára, ki 80. évében van, felesége Bereczki Julianna. Az ő nevéhez fűződik a Császtvay kútnak a létesítése, mely mellett nemcsak agitált, de melyhez tekintélyes összeget is adott. Az ősi portából ő kapta a külső részt és szép kúriája a Klauzál utca 19. száma alatt van, a Béli utca sarkán. A Pusztaszélen 90 holdat örökölt az ősi földből, de szorgalmával 250 holdra növelte azt. Sokáig tagja volt a törvényhatóságnak és a református presbitériumnak. Egy gyermekük volt, aki azonban kicsi korában elhalt.

- **Elek János** (1850–1915) volt a család második tagja, aki azonban már megtért őseihez a Dilinka temetőbe. Földje a Pusztaszélen van gyönyörű tanyaival, háza a Klauzál utca 15. alatt van, a három kúria közül az első. Özvegye Cs. Hódy Julianna, néhai Cs. Hódy Ferenc Mihály utcai földbirtokosnak és Nagy Juliannának a lánya, ki a szép gazdaságot vezeti. Egy leányuk van, **Elek Julianna** (1873–1946), ki néhai Zsarkó János földbirtokos özvegye.

- **Elek Mihály** (1853–1927) volt a harmadik fiú, a jeles földbirtokos és kiváló mintagazda, ki a Pusztaszélen 48 holdat örökölt, és mikor síri álmra hunyta le szemeit, 280 holdas örökség maradt utána. Az ősi portából övé lett a középső, melyen modern szép családi házat épített. Esküvője 1875-ben volt az öregtemplomban, hol a tarjáni Széll család szép leányát, Széll Rozáliát vezette oltár elé. Amikor 74 éves korában meghalt, az újtemplomban három lelkész mondott érte gyászbeszédet. Az ősi házban él özvegye, és egyetlen **gyermeke**,

- **ifj. Elek Mihály** (1877–1958) törvényhatósági bizottsági tag, presbiter, aki a pusztaszéli tanyán született, ott járt iskolába, ott nőtt föl. 1902-ben vette feleségül Olasz Máriát, a jeles pusztai gazda, Olasz János lányát. Lakodalmuk az öreg Fekete Sas nagytermében volt, ahol Béla cigány húzta a nótát. Kiváló gazda, elsősorban lovainak járnak csodájára. 1926-ban a kutasi református templom és parochia megalapításának lehetővé tételére pusztaszéli egyik gyönyörű tanyájukat ajánlották föl 64 hold elsőrendű földdel az eklézsiának. Gyermekük sajnos nem született.

- **Elek Pál** (1855–1873) földbirtokos volt a negyedik fiú, aki korán nősült, Széll Pál Zsuzsannát, az ősi nagy Széll nemzetség sarját vette feleségül. A sors tragédiája, hogy már 22 éves korában meghalt. Egyetlen fiuk született:

- **ifj. Elek Pál** (1879–1946) földbirtokos, törvényhatósági bizottsági tag, a kiváló jeles gazda vasszorgalma révén 324 hold földet tudott szerezni a gorzsai határban, akinek szép háza a Szentesi út 48. sz. alatt van. Édesapja halála után 3 hónappal született, árván nőtt föl. Nagyapja Széll Pál Ferenc nevelte Tarjánban, és képzett belőle derék magyar embert, intelligens gazdát. 19 éves korában már megnősült, amikor is Kónya János tekintélyes gazda, presbiter lányát, Kónya Juliannát vette feleségül. Ekkor a Petőfi utcán építtetett házat, ahol önálló életüket kezdték, majd a Szentesi út 27. sz. házat vette meg, de végül mégis a Kónya kúria lett az otthonuk. Az öröklött pusztai 42 holdját eladta, helyette Gorzsán vett földet. Szorgalmasan és sikeresen gazdálkodva ma már két birtoka van: Gorzsán 186 hold, a Szigetben pedig 138 hold – mindkét helyen szép tanyával.

A törvényhatósági bizottság tagja, a régi szabadelvű párt híve. A sors nem volt hozzá kegyes, feleségét (akitől négy gyermeke született) korán elvesztette (1916-ban). Második neje, Kajerléber Róza sem élt soká, ő 1925-ben halt meg. Egy közös gyermekük lett. Harmadszorra első nejének húgát, Kónya Erzsébetet vette el, akivel együtt élték le életüket. Második Elek Pál öt gyermeke:

- **legifjabb Elek Pál** (1899–1980) 1917-ben érettségizett, majd a pesti orvostudományi egyetemre iratkozott be. Az 1919-es eseményekbe belekeveredve abbahagyta tanulmányait, és hazatért a családi birtokra. 1925-ben nősült, amikor Juhász Ferenc tekintélyes birtokos lányát, Juhász Juliskát vette el. Széles látókörű, modern gondolkodású fiatal gazda, kinek két találmánya is van. Egyetlen utódjuk, negyedik **Elek Pál** 1928-ban született. (2001-ig élt)

- **Elek Juliska** (1901–1984) ifj. Juhász Sándor szikáncsi birtokos felesége lett. Két gyermekük született: Sándor és József.

- **Elek Mariska** (1913–2006) és **Elek Erzsike** (1913–2000) ikrek, a két szép leányka most jár a polgári negyedik osztályába.

- **Elek István** (1917–1986), a legkisebb gyerek is már gimnazista.

február 18. án Gyermekük:

Elek P. Károlyanna férjével Elek Pálal.
szül. 1861 március 18.

Gyermekük:

Elek Pál ref.
kántor vető szül.
1879-február 6.
megh. 1946. február 11. én.
neje
Könyv Lilianna
meghalt 1913.
március 20. án
Gyermekük.

Pál, Lilianna,
Mária, Erzsébet

A II házasságba a neje Kájzerleber
Róza meghalt 1917 szeptember hó 5. én
28 éves korába római kat. Gyermekük

István szül. 1916 neje Domokos
Erzsébet szül. 1916.
1946. A harmadik házassága 1926.
neje Könyv Erzsébet, volt, özvegy
Molnár Istvánné. meghalt 1955 dec 30.

Fell Viktor
K. W. Aschely
Budapest, Hungary

Legifjabb Elek Pál (1899–1980) saját kezű írása családjáról
(CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – XIV.15.)

Szabadalmazott féderszerelés löcsös kocsikra.

A kocsi eredeti formájában megmarad. Az egész felszerelés

40 pengőbe kerül.

A federekért 1 évi jótállást vállalunk.

Nem ráz, nem hajít, a féder nem nyulik ki, bármelyik löcsös kocsira felszerelhető, a kívánt teherbírás mellett.

Sáros úton épp úgy használható, mint a köves úton.

Ne rázassa tehát magát tovább és kimélje az egészségét, kimélje a kocsiját! Bővebb felvilágosítást nyújt

Benkő András ipartelepe, Teleki-u.

Kovácsmesterek jelentkezzenek Hódmezővásárhelyen,
Szentesi-uca 27. szám alatt

ifj. Elek Pálnál, a szabadalom tulajdonosánál.

Térekvés Nyomda Léhel-u. 1.

*Legifjabb Elek Pál (1899–1980) egyik találmányának hirdetése
(a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből)*

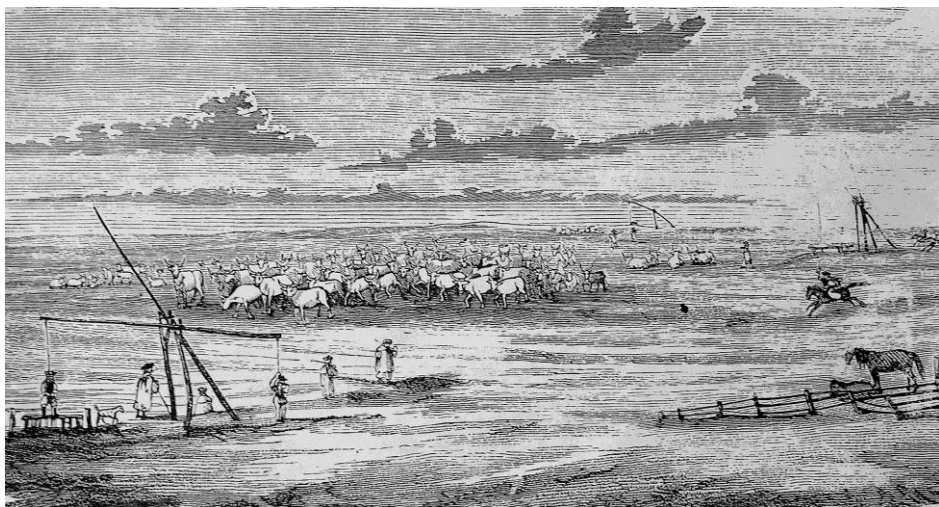
„PARASZTÉLET A VÁSÁRHELYI PUSZTÁN”

Nagy Gyula írása alapján (Békés Megyei Múzeumok Közleményei 4. – 1975)

Hódmezővásárhely hatalmas kiterjedésű határának észak részét nevezték Pusztának, ami a Pusztaszéli út, Nagymágocs, Árpádhalom, Orosháza, Pusztaföldvár, Békéssámson közti mintegy 36 ezer holdnyi terület. Az 1700-as évektől a város lakosainak osztatlan közös legelője volt, ami minden városi jobbágházhoz járt. 1847-ben a város megegyezett a Károlyiakkal, majd 1850-re kimérték, felparcellázták a területet, amelynek egy részét felszántották, és egyre több tanyát is építettek. Egy telek után 28 magyar hold föld járt. A család fiataljai költöztek ki, az öregek maradtak a régi tanyákon, azonban a pusztai birtokosok szinte mindegyikének volt a Városban is háza. A legeltetés és a féltrideg állattartás volt a jellemző, amelyhez kutakat ástak, és aklokat építettek.

A fehérre meszelt tanyákban a vásárhelyi „őslakosok” és az orosházi „jövénnyek” békésen megéltek egymás mellett, sőt nemegyszer össze is házasodtak. Az itteniek már a nevekről is meg tudták mondani, hogy ki milyen származású. A vásárhelyiek nagyobb legelőt hagytak a tanya körül, és az állattartásra, az orosházaiak pedig inkább a gabonatermelésre álltak rá.

Mindkét Elek nemzetség (András és Sándor) leszármazottai a **Pusztai déli részen**, az Orosházi és az Erzsébet/Sámsoni út közt **birtokoltak** évszázadokon át földet. Eleinte csak a legeltető, félszilaj pásztorkodás (birka, ló és marha tenyésztés) volt a fő megélhetési forrásuk. Az 1850-es években egyre nagyobb földterületet törtek föl, és kezdtek gabonatermeléssel is foglalkozni.

Gosztonyi József hiteles rajza a korabeli vásárhelyi Pusztáról.
(Megjelent: „Budapesti Visszhang. Heti Közlöny. 1856. 27. szám. Július 3-án.
Matók Béla 223-226. oldalon lévő cikkének illusztrációja)

Nemes Elek István (1775–1837) betyárkodásának egyik színtere is ez a terület volt. A vásárhelyi Pusztán a nagy kiterjedésű, vizes, nádas terület jó bújóhelyet biztosított a betyároknak. Nappal békés pásztoroknak látszottak, főleg éjjel tevékenykedtek, általában 4-6 tagú bandákban. Tolvajlásait leggyakrabban a szomszédos Orosháza környékén követték el. A betyárokat sok szál fűzte a környező tanyákhoz, ahol egy-egy orgazda átmenetileg megőrizte a lopott jószágokat. Legtöbbször ismerősöknél húzták meg magukat.

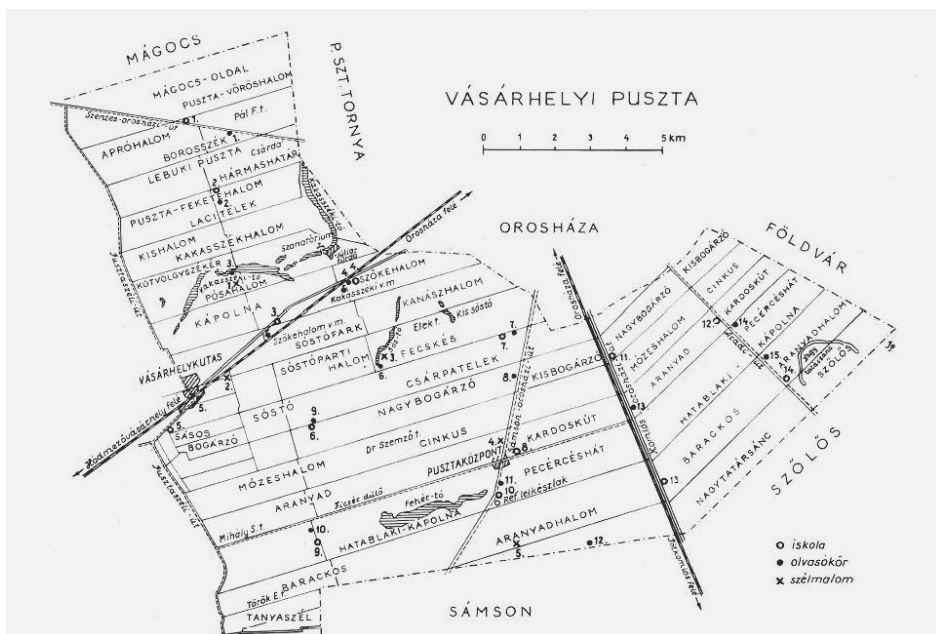
A szabadságharc leverése után a honvédek egy része a császári hadseregbe sorozás helyett a bujdosást, a betyáréletet választotta. A híres, hirhedt István unokái: **Elek Jakab (1825–1852)** és **Elek Ferenc (1830–1852)** is pusztai emberek voltak, ezért tudtak elfogásukig megbújni a jól ismert területen.

A helyi közigazgatás már a kezdetektől hadnagyokat nevezett ki a külterületen fel-felbukkanó tolvajok, lókötők, rablók, katonaszökevények, és kóborló elemek kézrekerítése érdekében. Az 1852-ben bevezetett, drákói szigorúságú osztrák intézkedésekig azonban a jószágelhajtások, rablások kiindulópontja a Pusztta volt. Az osztrák, majd a megyei lovas zsandárok jó pár betyárt begyűjtöttek, de véglegesen csak a kiegyezés után, Ráday Gedeon királyi csendbiztosnak köszönhetően szűnt meg a betyárvilág. Ő 1868 és 1871 közt közel ezer embert fogatott le, s húsz évre visszamenőleg elszámoltatta őket bűneikért.

1874-ben ismét 40 belső-tanyai és 16 pusztai kapitányt (rendőröket) fogadott föl a polgármester, akiknek közvetlen felettese a városi főkapitány volt. Az egyik kinevezett **Elek Ferenc (1827–1902)** volt. Évi 35 forintos fizetés és a városi közmunka elengedése illette meg őket, akik önként vagy előzetes sugalmazásra vállalták a tisztséget. Előnyben részesült az a jelentkező, aki legalább egy egész telket birtokolt, munkaképes vejei vagy fiai voltak és írni-olvasni tudott. Sok hatósági feladatuk volt, folyamatosan jelentéseket kellett tenniük. Nehéz és nem túl népszerű volt ez a feladat. A rendszert meg is szüntették, 1878-tól a pusztaiak ismét csak a városban tudták elintézni az ügyeiket.

A Pusztta az iskolahálózat részbeni kiépítése után, az 1890-es évek elején harcolta ki az első (igen szerény) kitelepült közigazgatási (pl. anyakönyvezés) és közegészségügyi intézményeket. Így jött létre Kardoskút határában Pusztta-központ. Ezt a népesség szaporodása alapozta meg: az 1900-s évek elejére ugyanis már mintegy 4000, 1910-ben pedig 7055 lakosa volt a Pusztának. A vásárhelyiek számára rendkívül messze volt a terület nagy része (30-40 km), és egyre inkább már Orosházán, Nagymágoacson vagy Sámsonban keresztelték a gyerekeket, és kötöttek házasságot. A „gyökerek” miatt azonban a temetkezés mindig Vásárhelyen történt.

A Pusztta önállósodásának gondolata már a 19. század végén elindult, de a város nem támogatta, mert hatalmas adóbevételről esett volna el. 1950-ben végül két község alakult meg területén: Kardoskút és Székkutas, a Pusztta egy részét pedig Nagymágocshoz, Árpádhalomhoz és Orosházához csatolták.

A Vásárhelyi Puszta térképe
(Békés Megyei Múzeumok Közleményei 4. – 1975)

A „Rosszpusztán” négy járás (nagyobb kiterjedésű, egy kézben lévő legelő) volt, amelyeken sokáig félszilaj-pásztorkodás folyt.

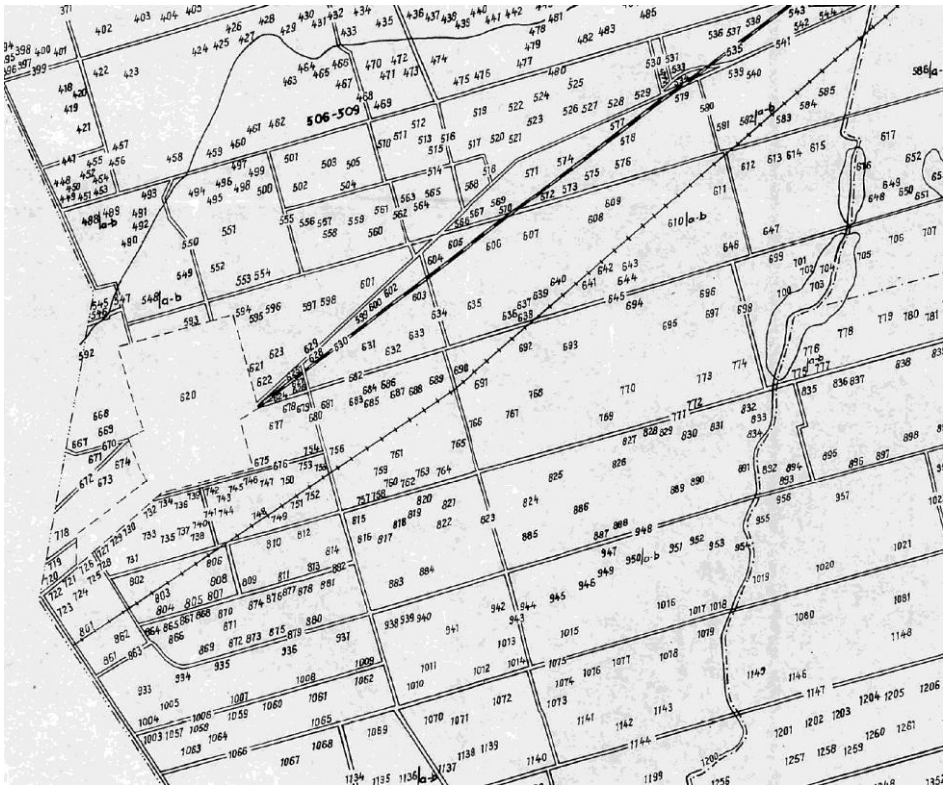
Eleinte az Elek és a Csáky-járásokon csak a nemzetség jószágai növekedtek, később idegeneké is. Gyakran sok száz marha és ló is legelészett, régebben pedig még juhászat is volt. A járásokra gulyásokat fogadtak, de megválogatták, hogy ki legyen az. Csak azt bízták meg, akinek jószága volt. Nemritkán egy-egy számadó 50-60 saját marhát is legeltetett.

A „Rossz-járas” (amit Bank-földnek is hívtak), a Fehértó déli partján terült el, s míg a bank bírta, gyöp volt. Major állt rajta cselédlakásokkal. A bank eladta és a tulajdonosok feltörték. A nagyobbik részt (a rossz legelőt) még a századforduló előtt kipurcellázták, az utolsó 210 hold földet 1905-ben adták el.

A „Csáky-járas” (amelyet 1944-ig a Csákyak birtokoltak), a Fehértó északnyugati partján volt, egy része belenyúlt a tóba. A járason egy gaztetejű szobakonyha-kamrás pásztorkodás és egy szintén gaztetejű hodály állt. Mindkettő az 1950-es években pusztult el, csak a gulyáskút van még meg a Fehértó és a Ficsér-dűlő között. A Csáky-járas volt a legsimább, a legjobb legelő, a másik kettő buckás, eres, vadszikes. A járasok közül csak itt volt kevés szántó.

A „Meszlényi-járas” a Nagyköröszt-út két oldalán terült el, s egy dűlőközt foglalt el. A járason egy kis tanya és egy nagy istálló volt, mindkettő cseréppel fedett. A tanya 1974-ben még áll, az istállót az 1930-as években elbontották.

Az előzőeknél jóval kisebb „Elek-járás” a Nagy- és Kisköröszt-út között terült el, a Pusztaszélen lakó három Eleké volt (Elek Sándoré, Elek Mihályé és Elek Juliannáé). Az 1940-es évektől Nagy Tóth Ferencé lett. A puszta-világból ottmaradt gazfedelű juhászlakás helyébe épített cseréptető kis tanyát a nagy istállóval és akollal az 1950-es évek végén elbontották, azóta nincs rajta épület.

A „Hajdú Mihály-féle” Pusztatérkép egy részlete

A térképen:

- Székkutas 620
- Elek-dűlő 1006
- Elek Elemér-féle tanya 615
- Elek Imre tanya 520
- Elek-járás 1011
- Elek Sándor-féle tanya 1004
- Elek Sándor-tanya 648
- Elek-tanya 1010
- Elek Zsuzsi néni tanya 1677

NÉVNAPO

Az első világháború előtt főleg a jobb módúak tartottak névnapot, mert sok kiadással járt. A vásárhelyi származásúak inkább, mint a takarékosabb orosháziak. Az italos ember nagyobb névnapot csapott, s minthogy a vásárhelyiek italosabbak voltak, így mindig nagyobb névnapot ünnepeltek az orosháziaknál. Általában az őszi munkák befejezése után voltak nagyobb névnapok.

Elek István (1864–1935) a sámsoni határszélen lakó kétfertájos (kb. 28 holdas) gazda mindig nagy névnapot tartott. Aki elment megköszönteni, azt pálinkával megkínálta, de volt ott „önnivaló is”. A cserepesi uradalom juhászá-tól vett birkát egy forintért, azonban vissza kellett adni a bőrét. A juhász, mint elhullott jószágot kezelte. Este nagy vacsorát tartott: sokszor két cigány is húzta, az asztalt a falhoz nyomták és a szobában táncoltak.

DOHÁNYCSEMPÉSZEK

Néha még a csendőröket is a dohánycsempészek látták el dohánnyal. Így történt **Elek Mihályéknál** is. Egyszer az Elek-tanyába két csendőr tért be megpihenni. Az egyik azt mondta a gazdának: *„Jó volna már valami dohánycsempészt fogni, mert nemigen van dohányunk”* - *„Majd szólok én maguknak, mer szokott ide járni egy dohánycsempész, az is itt pihen meg, Csillagnak hívják.”*

Egy idő múlva Csillag megérkezett a tanyába és bekötötte a lovát a marhaistállóba. A gazda a rossz lovat csak a marhaistállóba engedte bekötni, nehogy valami kárt (betegséget) hozzon az ő lovainak. Valamivel később beállítottak a csendőrök is.

A gazda a csendőröknek mondta: *„Na, most itt van az öreg, behíjjam?”* — *„Hívja be, majd beszélünk vele!”* Az öreg Csillag nagyon meglepődött. *„Hátosztán van-e most egy kis dohányja, öreg?”* — kérdezték. *„Van egy kicsi!”* — *„Na, hozza be kend! Majd megnézzük, hogy mennyi!”* Három hatalmas csomót vitt be az öreg egymás után, csomónként 50-60 kilónyit. Takarosán össze volt kötve a dohány. *„Hova viszi kend ezt a kevés dohányt?”* — kérdezték. *„A városra!”* — felelt vásárhelyiesen az öreg. — *„Ne szaporiccsuk a szót, nekünk is kellene egy kis dohány. Mongya meg kend, mejik csomóba van a jobbik.”* Amikor az öreg szétoldotta a három csomót, az egész szoba tele lett dohánnyal. A javából válogattak úgy 5-6 kilóra valót: a sárgájából és a babosából. Ezek ugyanis gyöngébbek voltak. Az öreg újból összetérgyelte, vékony kötéllel összekötötte, majd kivitte a kocsjára. Míg hurcolta kifelé, a csendőrök mondták a gazdának: *„Sokszor láttuk mi ész a vén embert. Az oldalköze tele volt szénával, a tetejére egy ekét tött és melléje egy rossz tüsökboronát vetett. Montuk is egymásnak, szegény öreg, jókor elindult szántani. Rá se gondoltunk, hogy mi van a széna alatt.”*

A TANYA

A pusztai ember a tanya szó alatt nemcsak azt az épületet értette, amelyben lakott, hanem az udvart, az összes melléképületet, a kertet és a szérút is. A tanyaához mindig tartozott több-kevesebb föld.

A Pusztán a legtöbb lakóépület három helyiségből állt: szobából, konyhából és kamrából. Az udvarról a konyhába lehetett belépni, majd a konyhából a szobába. A kamrának régebben leginkább az udvarra nyílt az ajtaja. A helyiségek közül legnagyobb a szoba (mert a család élete ott zajlott) s azután a kamra (mert ételmen kívül gabonát is tartottak benne), majd legkisebb a konyha volt.

Kevés tanyának építettek több helyiséget. Az ilyen tanya beosztása: nagyszoba, konyha, kisszoba és kamra. Kétszobás, szép fás tanyája volt a Pusztaszéli út mentén **Elek Mihálynak (1853–1927)**.

*Elek Mihály tanyája az 1930-as években
(dédunokájától, Elek Mihálytól – Klauzál u. 17.)*

Minden tanyaához sokféle melléképület is tartozott. Szinte mindenütt építettek tyúkólat, juhhodályt és a kerekólat. A legfontosabbak az istálló, a disznól és a góré voltak. A jómódú gazdáknál a góré négy sarkán erős téglatámfal állott, melynek széles talpazata felfele keskenyedett. Az ilyen masszív góréba, mint Elek Mihálynál, Gregus Máténál, vagy Füvesi Mihálynál – több vagon kukorica fért. A közelében kocsizva az ostor hegyével rámutattak: „Annak se bolond embőr a gazdája!”

TANYAI ISKOLÁK (Koncz Sándor írásai alapján)

Hódmezővásárhelyen 1855-ben említettek először tanyai iskolákat: a rárósi-, erzsébeti- és mártélyi út mellett. Ezeket a református egyház felügyelte. 1868-tól az általános tankötelezettséget törvény írta elő. Az 1870-es évek végétől kezdett folyamatosan emelkedni tanyai iskolák száma: 1882-ben 16, 1887-ben már 21 volt. Legtöbbjüket eleinte nem állandó épületben helyezték el.

Az 1890-es években építették azokat az épületeket, amelyekben az iskolák végleges elhelyezést kaptak. 1903-ra, a vásárhelyi tanyai iskolák állami kezelés alá adásáig 11 új téglaeépületet adtak át. A Pusztán kicsit nehezebben indult be a folyamat, de az 1920-as évek végére már senkinek nem kellett 3 km-nél messzebbre menni tanulni. Az iskolákat általában arról a határrészről, dűlőről neveztek el, ahol voltak. Az Elek családok tanyáihoz az alábbiak álltak közel:

- Aranyadalmi iskola: 1926-ban épült, a komlós-orosházi út mellett a várostól 34 km-re volt, az Aranyadhalom-dűlőben.

- Fehértóparti (barackosi, peczérczési) iskola: a sámson-orosházi út mellett, a Fehér-tó keleti végénél, Vásárhelytől 29 km-re volt. Már 1878-tól működött.

- Csomorkány-útféle (mátyáshalmi) iskola: 1900-ban épült, a csomorkányi út mellett, a várostól 13 km-re. Elődjének tekinthetjük az 1877-ben Zsarkó tanyai katolikus iskolát. Elek János ükapámék földjével szemközt ma is megvan.

A volt Mátyáshalmi iskola napjainkban

- Csomorkányi (külső csomorkányi) iskola: 1910-ben épült, a várostól 17,5 km-re, a csomorkányi út mellett – a templomrommal szemben állt.

- Hatablaki (peczérczési) iskola: a ficséri úttól 1 km-re, Vásárhelytől 23 km-nyire állt. 1892-ben építette a református egyház, de elődje már 1877-ben működött.

A Pusztán élő **Elek családok gyerekei a Városban tanultak**. Hiába volt a tanyáikhoz közel az iskola, mégis a jobb, a nagyobb tudást nyújtó Klauzál- és Bocskai utcai református elemi iskolákba írtatták őket.

OLVASÓKÖRÖK (Hajdú Géza és Szentí Tibor írásainak felhasználásával)

Vásárhelyen a Tabáni Olvasókör volt az első, amelyet 1869-ben alapított Szamecz András. A külterületen a század végére nagyszámú olvasókört hoztak létre. A gazdák belátták, hogy fennmaradásuk és versenyképességük csak úgy lehetséges, ha művelik magukat. A Pusztán élő emberek kulturális élete ezekben zajlott, itt szervezték ünnepeiket, összejöveteleiket. Egyszerre szolgálták a művelődést, a szórakozást és a tartalmas baráti kapcsolat kialakítását. A '30-as években már 14 olvasókör működött, legtöbb az iskolák és közlekedési csomópontok mellé épült, de volt néhány a malmok közelében is.

Az arra járó parasztok kivétel nélkül betértek a körbe. Ott megittak egy-két pohár bort, majd a náluk lévő könyveket kicserélték. A szépirodalmi művek mellett voltak mezőgazdasági szakkönyvek, rejtvények és sakk-könyvek is. Ismeretterjesztő előadásokat tartottak, zenéltek, énekeltek, kártyáztak, a fiatalok itt ismerkedtek, itt tartották a bálokat és a lakodalmakat. Az olvasókörök működését alapszabályuk fogalmazta meg. Közgyűlésükön választották meg a többtagú vezetőséget. Rangot jelentett a Pusztán, ha valaki vezetőségi tag, pénztárnok, vagy elnök lehetett. A körök önnfenntartók voltak, tagdíjából és rendezvényekből lett pénzüik. Újságokra fizettek elő és könyveket vásároltak.

A Pusztán legelsőnek a **Barackosi Olvasókör (1884)** alakult meg. Először egy kis olvasótermet és egy szoba-konyhás szolgálakást építettek a Karasz család által adományozott telken. Hamarosan kibővítették a kört egy táncteremmel. Az udvaron külön álló kis épületben volt a konyha. Száznál is több volt a tagok száma, így gyakran 40-50 ember is összegyűlt. Sokan biliárdoztak, sakkoztak, kártyáztak, de bálokat is rendeztek. A kör a báljain kívül a birka-paprikásairól is híres volt, melynek a szaga még Vásárhelyig is eljutott.

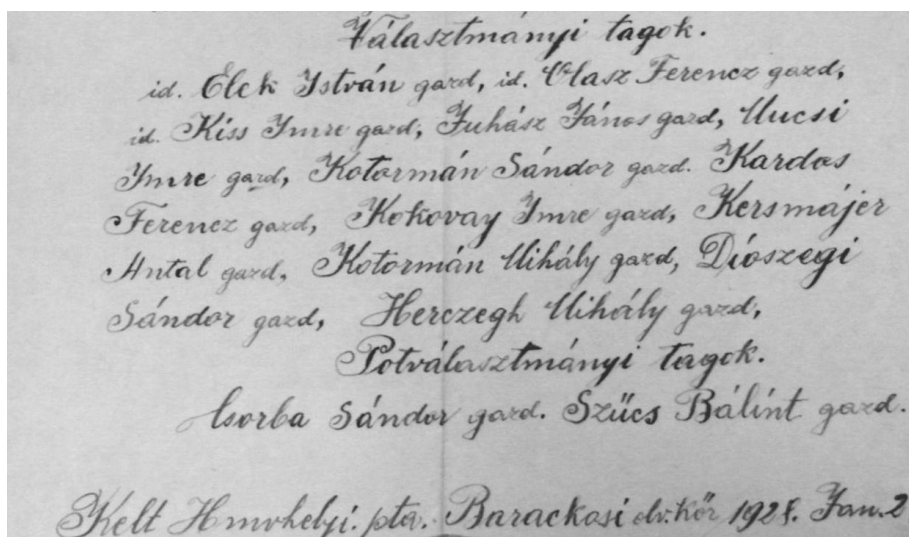

A Barackosi olvasókör épülete 1960 körül (Szentí Tibor fotója)

A Barackosi olvasókör tagsága 1900 körül
(Szentí Tibor gyűjteményéből)

A fotón szereplő személyek neve sajnos nincs sehol sem feltüntetve, pedig biztosan köztük van Elek András dédapám és talán Elek János ükapám is...

Választmányi tagok a Barackosi olvasókör 1928. évi tisztújító közgyűlésén
(Hajdú Géza gyűjteményéből)

A **Peczérczési Olvasókör** 1892-ben alakult Török Ernő szoba-konyhás üres tanyájában. Az udvaron kuglipálya is volt.

A **Pusztakutasi Olvasóegylet** a szélmalom közelében épült, nem messze az országúthoz és a vasúti megállóhoz. 1890-ben Gregus Máté kezdeményezte megalakítását, aki létrejöttétől (1893. március) 30 évig elnöke lett. Alapító tagja volt **Elek Imre (1861–1940)** is.

A **Kardoskúti Olvasókört** 1896-ban Plavetz Gyula lelkész-tanító alapította a saját lakásában. Csak hosszú évek múltán épült fel a kör végleges helyisége.

Az **Aranyadhalmi Kör** létrejötté **Elek István borbélynak (1864–1935)** köszönhető, aki ipara mellett gazdálkodott is. A nyírásra, borotválásra várók újságot olvasgattak nála, sőt a kártya is előkerült. Felmerült, hogy milyen jó lenne ezeket egy külön helyiségben folytatni. Ezt a borbély biztosította, és a kör 1927-ben meg is alakult. A helyiség hamarosan szűknek bizonyult, mire Molnár Sándor felajánlott földdarabján a tagság felépítette a kör új épületét.

Az Elek családok tagjai a kezdetektől az 1930/40-s évekig a fentebb felsorolt olvasókörök életében vettek részt.

A legkedveltebb rendezvények a bálak voltak, ezek mozgatták meg a legtöbb embert. A nagyobb taglétszámú olvasókörök négy-ötffélét is tartottak. Volt újévi-, farsangi-, májusi (majális)-, arató-, szüreti- és Katalin bál is.

Nagyon szerették a pusztai emberek az olvasókörök műkedvelő amatőr színelőadásait is, melyekre a résztvevők hónapokig készültek.

Olvasóköri színjátékosok – 1930 (Nagy Gyula könyvéből)

A VÁSÁRHELYI REGGELI ÚJSÁG repertóriumából:

- 1922 – Kenéz Pál földbirtokos meghalt (szülei: Kenéz János és Elek Judit).
 1922 – Juhász Sándor és neje Elek Piroska végrendeletüket leadták.
 1924 – Elek Sándor (Klauzál u. 19.) a pusztaszéli út javítását kéri.
 1924 – Elek Sándor (Lánc u. 6.) malmot akart Újvároson nyitni.
 1925 – Elek Sándor (Árpád u. 8.) bérautó fuvarozásra kért engedélyt.
 1925 – Elek Imre bérautót állított be a vasútállomásokra.
 1927 – Elek Mihály (Klauzál u. 17.) elhunyt (74 éves – felesége Szél Rozália).
 1929.12.05. és 12.08. – gyémántlakodalom a nemes Elek családban (a Klauzál és Béli u. sarkon laknak), beszámoló az eseményről.
 1930.05.13. – készül az Elek család kriptája az Arany temetőben.
 1930.05.30. – felavatták Balla szobrász alkotását, Elek János emlékére.

— Kripta avatás az Arany temetőben. A 60 évvel ezelőtt elhunyt nemes Elek János földbirtokos és családtagjai részére a nemes Elek Sándor földbirtokos fiui szívének hálája kriptát építtetett az Aranytemetőben. A kripta felavatása holnap, vasárnap reggel 8 órakor lesz, midőn egyházi szertartás mellett helyezik el örök nyugovóra a pár hét óta ideiglenes sírban pihent ősi hamvakat. Az egyházi szertartást Márton Árpád nagytiszteletű ur és Bogár Rezső, kántor végzik. A szép kriptát, mely egyúttal a szobrászművészet alkotta szimbólum is, a Balla István szobrász mesteri kezei alkották. — Elek Sándor földbirtokos, ki a kriptát a család részére építtette, nemrég ünnepelte gyémántlakodalomát nejével, Bereczky Juliánával. Az ősök megbecsülése jelentkezik a cselekvésében, mely nemesen erző szívének régi szándéka volt.

Számoló

- 1933.10.12. – id. Elek Áron (Petőfi u. 15.) meghalt – neje Nagygyörgy Julianna.
 1933 – Grüber Sándor és Espersütz Jenő névváltoztatása: Elekre.
 1934 – Elek Mihály kutas birtokos adománya a templomhoz.
 1934 – ifjú Elek Pál a Gazdasági Egyesület elnöke.
 1935 – Elek Sándor (Petőfi u. 15.) adománya gyermekebédeltetésre.
 1937 – id. Elek Pál a tói birtokosok nevében panasszal élt.
 1940 – Elek Áron és társai iskolát kérnek Kakasszékre.
 1940 – Elek István új magtárt nyitott a Rárósi u. 16. sz. alatt.
 1942 – a régi Török porta felosztása a Zrínyi és Hunyadi utcák sarkán (a Főépület és a porta ¼-e Elek Péter cipészé lesz).

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ HŐSI HALOTTAI² (mindkét Elek nevű áldozat szűkebb családjából való)

Elek Áron földműves; Nagymágocs,
Ótompahát; - nőtlen

Született: Hmvhely, 1906. augusztus 11.;

Szülei: Elek András és Dobsa Eszter
Honvéd.

1944. március 26-án Csongrádra vo-
nult be. Utoljára júniusban, a harcterről
kaptak tőle levelet. (Tp. V. 863.) Október-
ben fogságba esett.

Holttá nyilvánítva: 1944. november 15.

A szovjet nyilvántartás szerint 1944.
november 8-án Ikládnál (Pest-Pilis-Solt-
Kiskun vm.) jutott fogságba, és előbb a
217., majd a 317. sz. lágerben volt, ahol
1945. május 24-én meghalt.

Elek Elemér földműves;
- neje Udvari Erzsébet

Született: Hmvhely, 1904. július 5.;

Szülei: Elek János és Szűcs Rozália
Honvéd.

1944. május 29-én Csongrádra vo-
nult be az ellátó oszlophoz. (Tp. H 296.)

1945. március 25-én a Dunántúlon fog-
ságba esett.

Holttá nyilvánítva 1945. április 15.

A szovjet nyilvántartás szerint 1945.
március 28-án Zalaszentgyörgy (?) mel-
lett esett fogságba, és előbb a 337., majd a
443. sz. lágerbe került, ahol 1946. április
19-én meghalt.

² (Makó Imre – Katona Lajos: A második világháború és a fasiszmus hódmezővásárhelyi áldozatai. Hódmezővásárhely, 1991. ...Kiegészítő kötet 1993.; - Javított és bővített adattár. 2007.)

III. rész

SZŰKEBB CSALÁDOM

300 ÉVES TÖRTÉNETE

1705–2013

I. ELEK ANDRÁSTÓL – IX. ELEK ANDRÁSIG

Fazekas Elek András volt az első, családuknak név szerint ismert 450 éves történetében, akit (1705-ben) Andrásnak kereszteltek. Az Ő két gyermeke – mint tudjuk – az András (1732) és a Sándor (1734) nevet kapta. Érdekes, hogy előtte Sándor nevű sem volt a családban. Tehát elmondhatjuk, hogy velük Hódmezővásárhelyen új fejezet kezdődött a névadásban.

Ettől kezdve András leszármazottai között minden generációban volt András, Sándoré között pedig Sándor. Ez teljesen érthető és megszokott, de döbbenetes és különös, hogy Sándor utódai közül senki nem kapott András nevet sohasem!! Furcsa az is, hogy a mi András águnkban sem volt Sándor 1845-ig, de az óta is összesen csak négy.

Családuknak ősi nemességét 1793-ban visszaszerző két testvér között apjuk 1757. évi váratlan halála után valami végzetes, meg nem bocsájtott sérelem történhetett. Valószínűleg az örökség elosztása során volt valami nagy igazságtalanság. Egy biztos, a mi águnk volt mindig a szegényebb...

Fazekas Elek András (1705–1757)

Ns. Elek András (1732–1796)

Ns. Elek András (1763–1825)

Ns. Elek János (1790–1849)

Ns. Elek János (1815–1906)

Ns. Elek András (1843–1923)

Elek Imre (1877–1957)

Elek András (1917–1978)

dr. Elek András (1950–)

Elek András (1978–)

A REFORMÁTUS ÚJTEPLOM

Az Újutcai tized templomát a mai Kálvin téren, 1792-ben kezdték meg építeni Fischer Boldizsár és fia, Ágoston kecskeméti építészek tervei szerint és kivitelezésében. A hívek jelentős önkéntes munkával és egyéb adományokkal járultak hozzá megvalósulásához. Az épület késő barokk stílusú, de a jellegzetes fonatos copf díszítőelemeket is megtaláljuk. Fölszentelése csak 1799-ben történt meg, de már 1796-ban – még nem teljesen befejezett állapotban – használatba vették. Ettől kezdve az összes Elek család ide járt imádkozni, itt házasodtak, keresztelték az újszülötteket és búcsúztatták halottaikat.

A református újtemplom egy 1831-es rajzon

Szépapám dédapja

Fazekas ELEK ANDRÁS (1705–1757)

Életről többet megtudhatunk az I. rész 4-5. fejezeteiben. Röviden összefoglalva:

Elek András 1705 körül születhetett Nagykaposon, Elek János fiaként. Öten voltak testvérek: Elek János, Elek András és Elek Ferenc, valamint Elek Erzsók és Elek Panda. Testvérei mind Kaposon laktak, és ott is haltak meg.

1718/19 körül lett fazekas inas, majd az 1720-as évek közepén kezdhettek el mesterként dolgozni Nagykaposon vagy eleinte apósánál Patakon. Mint mester, ekkor már meg is házasodhatott. Bizonyára volt több gyermekük is, de nem tudjuk hány. Annyi biztos a későbbi vásárhelyi halálozási adataiból, hogy András fia kb. 1732-ben, Sándor pedig kb. 1734-ben született Kaposon.

Az 1739. évi pestisjárvány után költözött Karcagra, ahol akkor még bizonyára kevés fazekas volt. 1740 elején, Karcagra érkezése után nemsokkal újránősült, 1741-ben már gyermekük is született (aki 1745 februárjában meghalt). 1742 körül stabilizálódott az anyagi helyzete, ezért Nagykaposon és Sárospatakon (rokonainál) hagyott gyermekeit magához tudta venni.

Nyilván járt vásárban 1740–45 között Vásárhelyen, ahol jó áron el tudta adni termékeit, ezért az újabb költözés mellett döntött. Fazekas Elek András a Csongrád megyei összeírás szerint **1745 márciusában érkezett Vásárhelyre.**

Egyértelmű, hogy fazekas volt – az egyik első Vásárhelyen – hiszen foglalkozását megkülönböztető névként használták az összeírók. Nem volt szegény ember, ezt a 6 ökre bizonyítja. Nincs adat, hogy 1745-ben vajon vásárolta vagy építette a házát – de az biztos, hogy valahol a mostani Konti és Gomba utcák közt volt az ősi ház – közvetlenül a Kistó ér partján.

1751 az első vásárhelyi anyakönyvi bejegyzés: Fazekas András lánya, Sára születése. A következő 1753-ban Fazekas András fia, János születése.

A Karcagon született István (1745), valamint a Vásárhelyen világra jött Sára (1751) és János (1753) bizonyára még kisgyermekként meghaltak, ezért haláluk nem szerepel az anyakönyvben.

1755 májusában meghalt Fazekas András felesége is (nevét nem írták).

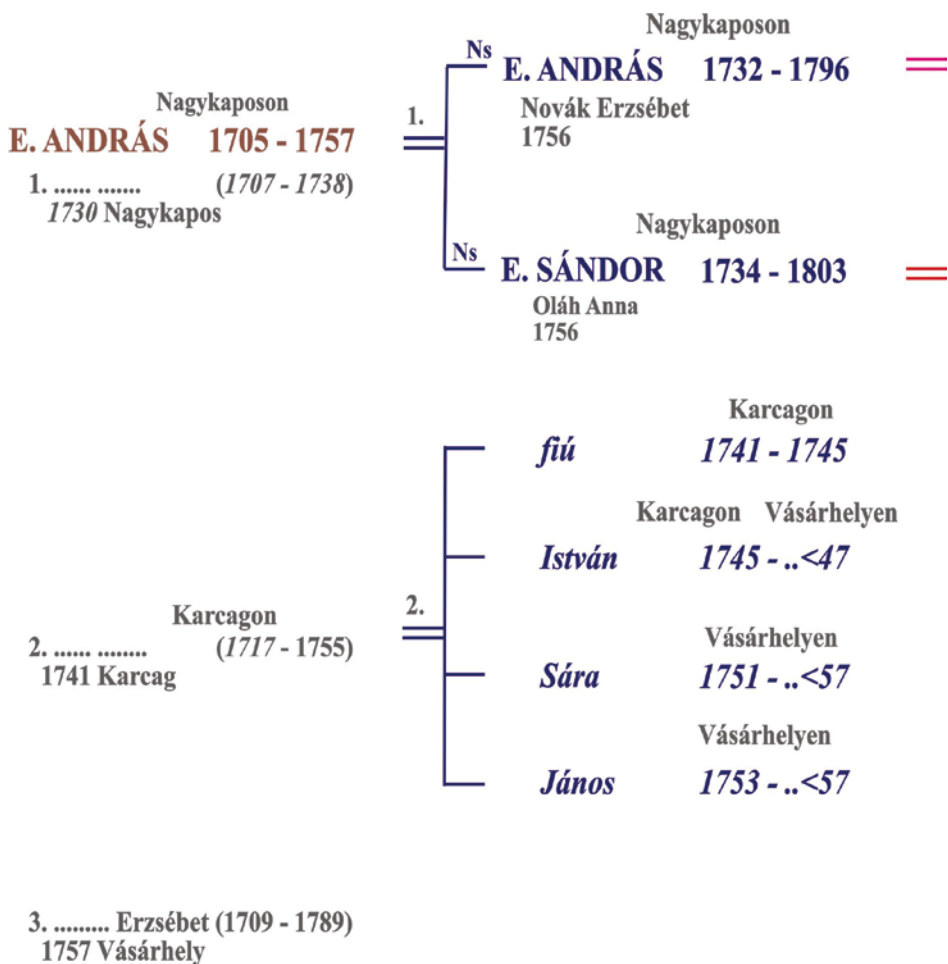
1756 decemberében (egy napon) házasodott meg mindkét fia, akik ekkorra már önállóan dolgoztak. Nem túl távoli szomszédjaik lányát vették feleségül: Elek András Novák Erzsébetet, Elek Sándor Oláh Annát.

1757 februárjában az 50 év körüli Fazekas András újra megnősült, elvette Cserenyey István özvegyét, Erzsébetet.

1757.11.21-én meghalt Fazekas Elek András (nem írták hány éves volt).

**I. (Fazekas) Elek András két gyermeke: András és Sándor
lett a vásárhelyi Elek dinasztia két ágának megalapítója.**

FAZEKAS ELEK ANDRÁS GYERMEKEI
(CSALÁDFÁNK KÉT ÁGA 1756-tól)

Szépapám nagyapja

Ns. ELEK ANDRÁS (1732–1796) és NOVÁK ERZSÉBET CSALÁDTÖRTÉNETE

Életről már írtam részletesen a 11. fejezetben, a 199–200. oldalakon.

András 1732-ben született Nagykaposon. 1739 körül apja őt otthon hagyta, rokonoknál és 1742-ben, vitték le hozzá Karcagra. 1745 tavaszán költöztek Vásárhelyre, ahol a fazekasságot (bizonyára) apja műhelyében kitanulta. 1750 táján kezdhetett mesterként dolgozni. Sokat nem tudunk erről az időszakról.

1756 decemberében vette feleségül Novák András lányát, Erzsébetet, majd sorra születtek **gyermekük:** 1758 András (+1763 előtt), **1759 Sára** (+1821 után), **1760 Erzsébet** (+1827), **1763 András** (+1825), 1765 Kata (+1778 előtt), 1768 Éva (+1768), **1769 Éva** (+1821 után), 1772 Judit (+1777 előtt), **1775 István** (+1837), 1777 Judit (+1778) és 1778 Kata (+1781).

1758-tól (apja halála után) az ősi portán épített saját házában élt, önállóan dolgozott, adózó háztartásfőként szerepelt az összeírásokban. Az iskola mellett volt az atyai ház – amelyet 1762-ben Elek András eladott Rósa Ferencnek.

Az 1770/72-es urbárium szerint házzal bíró zselléreként $\frac{1}{8}$ urbár földön már gazdálkodott is. A fazekasság továbbra is meghatározó volt életében, nem véletlen – hogy legtöbbször Fazekas néven anyakönyvezték gyermekeit.

Az 1788-as iparos összeírás szerint a városban még csak 8 fazekas volt, köztük Andreas Fazekas Elek is. Az akkor még jól jövedelmező fazekassággal keresett pénzből állat, föld, szőlő vásárlásával biztosabb megélhetési alapot teremtett. Vagyonos gazda lett, már inkább saját állataiból és földjéből élt.

Az 1788–90 közti (II. József féle) összeírásokban már egyértelműen „Elek”, és mindenféle terményből adózott. Lakása is pontosan meghatározható: Újutca 1414. (udvar 243 öl, kert 49 öl + szőlő), amely a református iskola mellett volt.

1792-ben, amikor nemességük igazolását kérték, már jókora bevétele volt állattartásból és gabonatermelésből is, ezért kellett a nemesi adómentesség.

1794-ben kapta meg a nemességet, miután Ung megyéből igazolták.

1796.02.02-án halt meg Ns. Elek András, 63 évesen – „fulladozásban”:

1801.07.12-án meghalt Ns. Elek Andrásné, Novák Erzsébet, 62 évesen:

Ns. Elek András tekintélyes vagyont hagyott családjára: „12 ökör, 24 marha, 10 ló, 12 sertés, 1 $\frac{1}{2}$ urbár tanyaföld, 1 lakóház, 150 öl szőlő, ház, 1 pálinkaház, hordók, pálinkafőző, 300 ezüstpénz” – volt az örökség gyermekei számára:

Elek Sára (1759–1821 után) Rácz Mihály, majd Csende Mihály felesége volt.

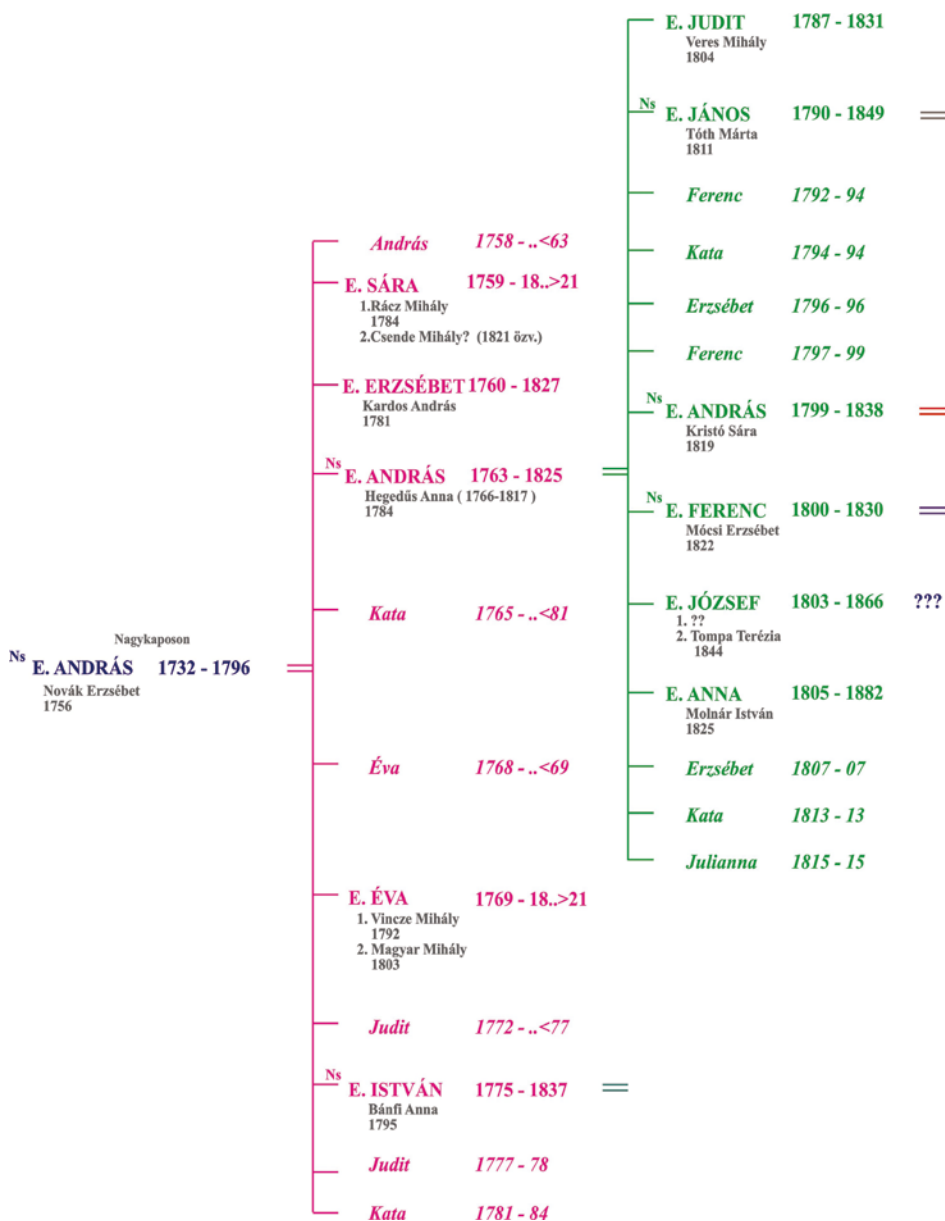
Elek Erzsébet (1760–1827) Kardos Andráshoz ment feleségül.

Elek Éva (1769–1821 után) Vincze Mihályné, majd Magyar Mihályné lett.

Elek István (1775–1837) kalandos életét, és utódai szomorú sorsát már megismertük a könyvből.

Elek András (1763–1825), az idősebb fiú volt szépapám apja →

Ns. ELEK ANDRÁS (1732–1796) leszármazottjai –
CSALÁDFÁNK 1815-ben:

Szépapám apja

Ns. ELEK ANDRÁS (1763–1825) és HEGEDŰS ANNA CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

Az ő életükről is olvashatunk a 11. fejezetben is, a 201–202. oldalakon.

1763.08.15-én született, Fazekas András negyedik gyermekeként:

A családi hagyománynak megfelelően ő is fazekas volt, amit az anyakönyvi bejegyzések, és adóösszeírások bizonyítanak

1784.02.23-án házasodott meg, **Hegedűs Annát vette feleségül**:

Gyermekei születésekor az anyakönyv szerint foglalkozása fazekas, lakása az Új utca 1414 volt. Ő építette később a Konti utca jobb sarkán álló házat.

Sorra születtek gyermekeik: **1787 Judit** (+1831), **1790 János** (+1849), 1792 Ferenc (+1794), 1794 Kata (+1794), 1795 Erzsébet (+1796), 1797 Ferenc (+1799), **1799 András** (+1838), **1800 Ferenc** (+1830), **1803 József** (+1866), **1805 Anna** (+1882), 1807 Erzsébet (+1807), 1813 Kata (+1813) és 1815 Julianna (+1815).

Ns. Elek András a fazekas mesterség mellett gazdálkodott is, de még kevés gabonát kellett beadnia hadiadóként. Pénze viszont volt, mert a Város közös legelőjén 1811-ben 160 db, 1812-ben pedig 198 db juhot tartott.

Tekintélyes gazdaként többször bevásztották a nemesi küldöttségekbe, és mindig adakozott az uralkodó hadi kiadásaihoz. Fönmaradt egy (m. k.) aláírása 1823-ból a Károlyi grófnak küldött levélben.

1817.08.12. – Ns. Elek Andrásné, Hegedűs Anna elhunyt (51 éves volt).

1825.01.27. – Ns. Elek András meghalt 62 évesen. A halál oka: „szélütés”:

Három gyermekük a halotti anyakönyvek szerint elég fiatalon elhunyt:

1830.05.30. – Ns. Elek Ferenc 31 évesen halt meg „belsőrvadás”-ban.

1831.09.06. – Veres Mihályné Elek Judit 44 éves volt.

1838.07.21. – Ns. Elek András 40 évesen hunyt el, „szélütés” miatt.

A másik három már hosszabb életű volt:

1849.05.15. – Ns. Elek János 59 évig élt („tüdővész” vitte el).

1866.10.10. – Elek József 63 éves korában halt meg, az ok: „apoplexia”.

1882.01.26. – Molnár Istvánné Elek Anna 77 éves volt halálakor.

A két lány sorsáról nem sokat tudunk.

Fiúgyermekük sorsáról többet, és részletesen **a következő oldalakon.**

Ns. ELEK JÁNOS (1790–1849)

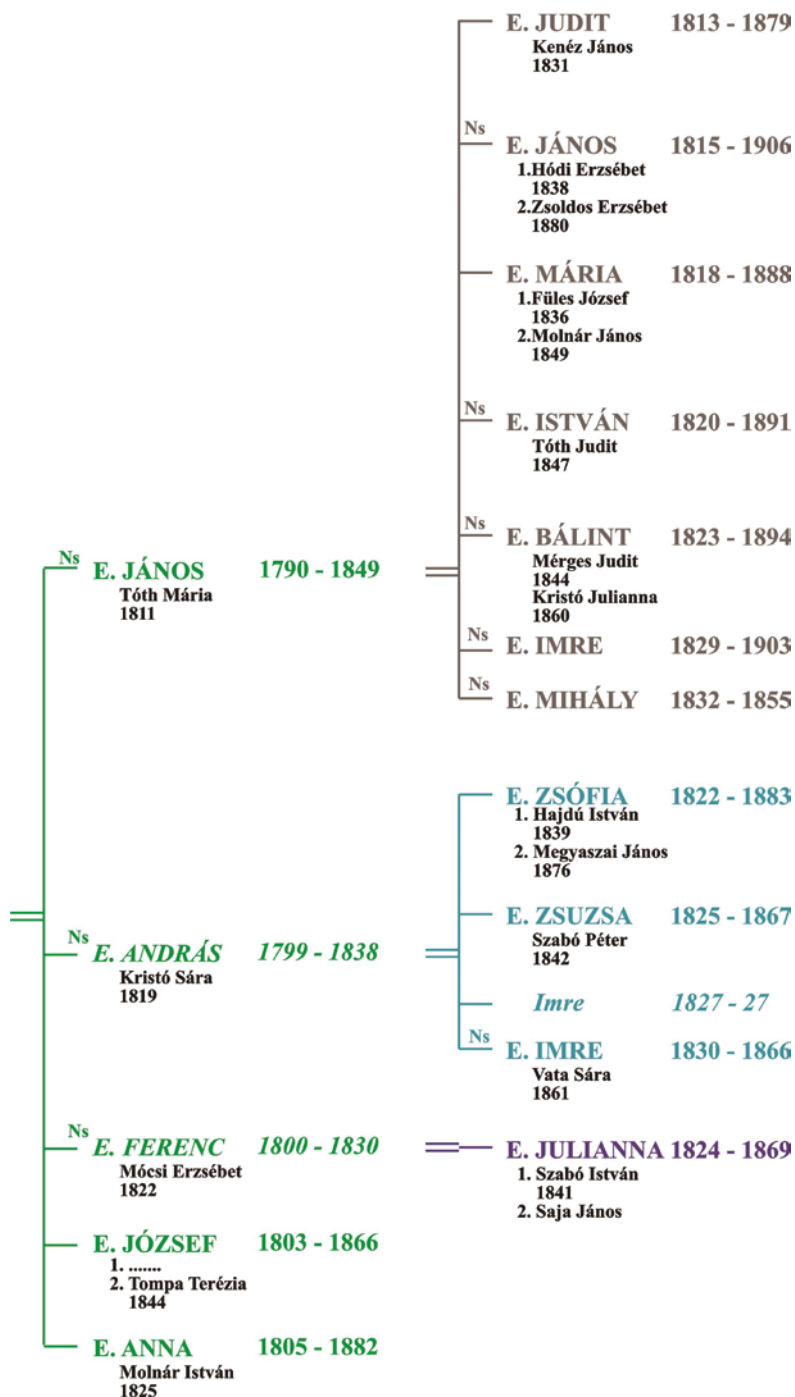
Ifj. Ns. ELEK ANDRÁS (1799–1838)

Ns. ELEK FERENC (1800–1830)

(András és Ferenc életéről részletesen írtam a 8. fejezetben is.)

Ns. ELEK JÓZSEF (1803–1866)

Ns. ELEK JÁNOS (1790–1849), TESTVÉREI,
ÉS GYERMEKEIK

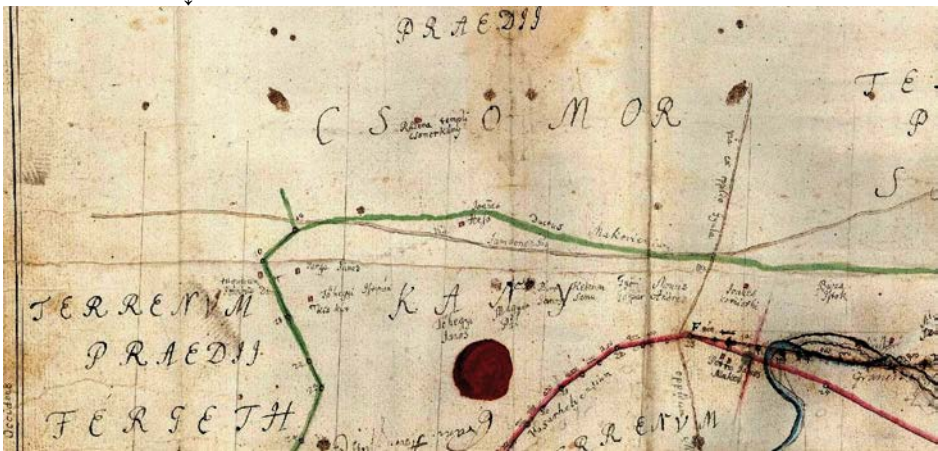

Szépapám Ns. ELEK JÁNOS (1790–1849) és TÓTH MÁRIA CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

1790.07.09-én született, Fazekas András és Hegedűs Anna 2. gyermekeként:

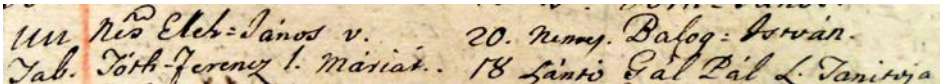

Apja elsősorban fazekas volt, a jól menő ipar mellett a gazdálkodásra kevés ideje maradt. A családi hagyományokkal szakítva János már csak gazdálkodott. Az ősi föld Csomorkányon volt, amelyet Ő, a legidősebb fiú, művelt.

A Károlyi uradalom Csomorkányi része 1750 körül (MOL térképtára: S82 No. 0259)

1811.01.07-én Ns. Elek János (20 éves) feleségül vette a tabáni Tóth Máriát:

Házasságkötése után a „Lógeri kisutca” (ma Garay utca) Csiga utca felőli végén vett házat, és haláláig ott élt népes családjával. Az ősi (Konti utca sarki) ház ugyanis 1825-ben a legkisebb testvéréé, Józsefé lett – aki eladta Andrásnak.

Gyermekeik: 1812 Mária (+1812), 1813.02.25. Judit (+1879), 1815 Mária (+1815), 1815.11.27. János (+1906) és Kata (+1815), 1818.08.23. Mária (+1888), 1820.09.29. István (+1891), 1823.02.13. Bálint (+1894), 1825 Mihály (+1825), 1826 Imre (+1826), 1828 Imre (+1828), 1829.05.26. Imre (+1903), majd 1832.08.03. Mihály (+1855). A 13 gyermek közül hatan már csecsemőkorukban meghaltak.

18 éves korától kezdve apjával együtt már minden megyei- és vásárhelyi nemesi összeírásban megtalálhatjuk a nevét.

1809 – a megye nemeseinek összeírása¹

(kiegészítve az 1811-es és az 1813-as adatokkal)

Elek András 46 éves, egészséges, 4 nevetlen gyermek
fia Elek János 18 éves, egészséges, nőtlen

A' Nemzettség Fejének, és ahhoz tartozó Férfi Magzatoknak Nemei.	Kora	Minéműsége.	Jövedőre szolgáló Eftre vételék.
811			
Nemzetiség Feje.			
Elek András	46.	Egyfővel hivatal nélküli	118 Eft. az egyenlővel Elek János
Ferdy Gyermek		Négy nevetlen gyermek	
János	18.	Négy nevetlen gyermek	20 Eft. az egyenlővel János
Négy nevetlen gyermek			1813 János 20 Eft. az egyenlővel János

1811 – Elek János 20 éves, gyermektelen

1813 – Elek János 22 éves, feleséges, 1 nevetlen gyermek atya

1813 (b/179.) lustralis összeírás nemesi felkeléshez²

Elek András fia János

1813 (b/180.) lustralis összeírás hadi gyakorláshoz

Elek András fia János

1822 (b/236) szavazati joggal rendelkezők H. M. Vásárhelyen – Új utca³
 öreg Elek András, - fia Elek János

1825-ben (1817 óta özvegy) apja meghalt, **János lett a nemzetiségfő.**

Ekkorra már András és Ferenc öccsei is megházasodtak (1819-ben és 1822-ben) és önállóan gazdálkodtak, de a szülői házban laktak. A legfiatalabb testvér, József (aki bognár lett) pedig valahol Erdélyben élhetett, mert rögtön eladta András bátyjának az ősi házat – amit ő örökölt, mint legkisebb gyermek.

¹ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megyei nemeseik összeírása (IV. A. 3. f. 56.)

² CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

³ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

Apja halála után már önállóan szerepelt családfőként az összeírásokban.⁴
1828 (b/250) megyei nemesek koronázási felajánlásai (forintban)

Elek János (1,07 ft)

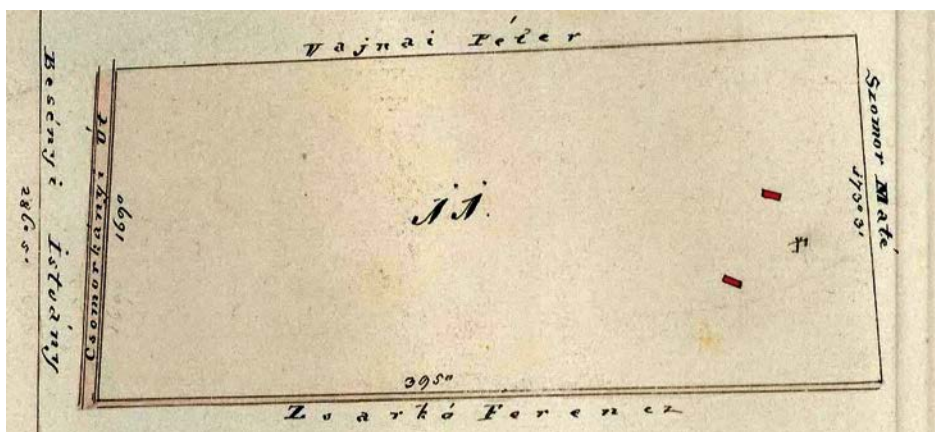
1835 (b/402) hozzájárulás az országgyűlés költségeihez (osztályba sorolásuk)

Elek János (3.)

1837-ben Ns. Elek János 56 hold földje igazából majdnem 60 hold volt, amely a Csomorkányi út mellett, Vajnai Péter, Zsarkó Ferenc és Szomor Máté birtoka közt helyezkedett el. Felmérték ugyanis Károlyi György gróf haszonbérletes földjeit, amelyekről Schéner György földmérő térképvázlatokat is készített.⁵

Székhely Nevét	Haszonbérlet Nevét	Mennyiség Hold	Találtatott Hold	Töltés		Jegyzetek
				Hold	Hold	
	Ns. Elek János	28	28	1092	1092	
	Ns. Elek János	28	29	986	986	

11. Ns. Elek János haszonbérlet – járandósága 56 hold, találtatott 59 hold 986 □öl

A 11. számú térképvázlat szerint a földön két tanyaépület és egy kút is volt

1838-ban a Károlyi testvérek (egy újabb úrbér rendezés keretében) kiosztottak az uradalom maradvány földjeiből közel 200 sessiót (198 $\frac{3}{8}$ telket). Ezeket elsősorban olyan föld nélküli zselléreknek szánta a törvény, akiknek még nem volt földje. Vásárhelyen azonban nagyrészt nemesek kapták.

Ns. Elek János kapott 309 □öl belső telket, 25 hold szántót és 16 hold rétet, amikért 39 nap marhás- vagy 78 nap kézi robotot kellett adnia.

⁴ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

⁵ MOL térképtára – Károlyi család kéziratos térképei: S 82 No. 0077

A következő évek összeírásaiban néha már gyermekeivel együtt szerepel:

1838 (b/416) hódmezővásárhelyi nemesek összeírása⁶

Elek János, fiatal Elek János,

1839 (b/418) a megye nemességének összeírása – felajánlások

Elek János

1839/40, 1840/41, 1841/42, 1842/43 és 1843/44 évek adóösszeírásai⁷ - Új utca

Elek János

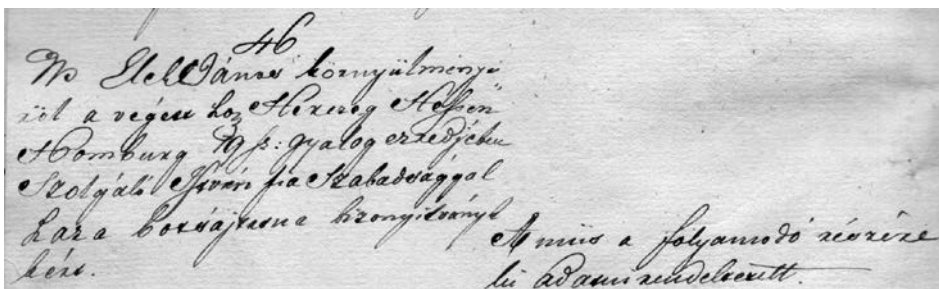
1843 (b/438) szavazati joggal bíró vásárhelyi nemesek⁸

Elek János

1843 (b/442) a megye nemességének összeírása – felajánlások

öreg Elek János, fia János

1844. április 6-án kérte István fia szabadságolását a katonaságtól:⁹

Mr. Elek János kérésével
a régiú hódmezővásárhelyi
Borbély József: gyalog ezredjében
szolgálatot végző fia szabadsággal
kérte kivételét a katonaságtól
ami a folyamatos szolgálat
tá adományozott.

1844. július 1-én beadta gyermekei nemességigazolási kérelmét¹⁰

Elek János nagyapja révén, még gyermekként megkapta a nemességet. Családunk legfiatalabb nemzedékeinek adták be 1844-ben a kérelmet, akik az 1793/94-es bizonyítványban még nem szerepeltek. Elek János fiainak kérte, testvére – Elek József magának, András özvegye (Kristó Sára) fiának – Imrének. A református egyháztól kapott születési anyakönyvi kivonatok bemutatása után beiktatták őket is a megye nemesei közé.

néhai Elek András (1763–1825) és Hegedűs Anna leszármazottai:

Elek János (1790–) és Tóth Mária **fiai**:

János (1815), **István** (1820), **Bálint** (1823),

Imre (1829), és **Mihály** (1832)

néhai Elek András (1799–1838) és Kristó Sára fia: **Imre** (1823)

Elek József (1803)

⁶ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesi adókönyvek (IV. A. 1002. 1.)

⁸ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Törvényszéken kívüli végzések (IV. A. 1001. a. 15)

¹⁰ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye közgyűlésének jegyzőkönyvei (IV. A. 3. a.)

1845 (b/446) a vásárhelyi kerületben lakó nemesek összeírása:¹¹

ifjú Elek János, Elek János fia János
Elek János, fia János, fia Bálint

1846 – nemesi összeírás:¹²

Elek János és fiai: János és Bálint

1847 – nemesi összeírás:

Elek János és fiai: János, Bálint, István és Imre

1848 – választók:

Elek János, fia János, fia Bálint

1848 – úrbéri földek összeírása¹³

Ezekről a földekről az 1800-as évek elején a földesúr – bizonyos összeg kifizetése ellenében – végérvényesen lemondott a jobbágyok javára. A Károlyiak tulajdonában maradtak ugyan, de nem kellett adózni (és más szolgáltatást teljesíteni) utána – így lényegében sajátjukként használhatták.

<i>folyószám</i>	<i>úrtház</i>	<i>név</i>	<i>föld</i>	<i>dűlő</i>
996	2752	Elek János	6/8	XXVIII. dűlő

1848 – úrbéri házak összeírása¹⁴

Olyan saját tulajdonú jobbágyházak, melyeket a földesúrtól valamikor korábban megváltottak. Jelölték az úrbéri földjük nagyságát is, ha volt.

<i>szám</i>	<i>házsám</i>	<i>kitől (gróf)</i>	<i>tulajdonos</i>	<i>telek</i>	<i>ház</i>
LÓGER KIS UTCAI TIZED:					
2760	2752	Károlyi Lajostól	Ns. Elek János	6/8	gazda

ÚJ UTCAI TIZED:

2869	2861	Károlyi Györgytől	Ns. fiatal Elek János	---	zsellér
------	------	-------------------	-----------------------	-----	---------

1848-ban, a szabadságharc idején¹⁵

Elek János egy pej lovat adott Göllön Ferenc alá

¹¹ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye nemesi közgyűlésének iratai (IV. A. 3. b.)

¹² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesség iratai (IV. A. 1007.)

¹³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Örökváltsági iratok (IV. A. 1001. k. 1.)

¹⁴ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Örökváltsági iratok (IV. A. 1001. k. 2.)

¹⁵ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok (IV. A. 1001. q., r.)

Az összeírásokon és anyakönyvi adatokon kívül más dokumentum sajnos nem maradt meg életéről. Bizonyára jó gazda volt, aki a Csomorkányi birtokot folyamatosan növelte és felvirágoztatta.

1849.05.14-én halt meg Ns. Elek János (59 éves korában), tüdővészben:

15. Tab	Kovács Mihály l. Juhána	St. v.	351.	göved.	12. 18.
16. Kl.	Vörös Mihály f. János	St. v.	76.	inlédé,	13. 16.
17. Ml.	Elek János	St. v.	59.	tüdővész	14. 15.

1849.10.02-én id. Elek János elhalálózása miatt fiai becslést kértek javairól.¹⁶

1849.12.12-én fiai megegyeztek az örökség ügyében.¹⁷

(v. n. avo.)

Elek János - István és Bálint testvérek a város közházánál személyesen megjelenvén, néhai Elek János atyjok halálával reájok maradt 3 árverés útján Elek János legöregebb testvéren - mint legidősebb igérők maradt 3. fertály földre nézve adó iratás is a kello scher vitalis selintere ből. testvérci kívánatára a 3501. vftány árverés árvid eremmel áll, és az öröksere 3. fertály földnek felét, vagy is másfél fertály földet 1900. vftólba magának megtart, a másik felét pedig, vagy is másfél fertály földet az árvid hátrna selintereből. István testvörjével jönn 1900. vfté kifüresés melless eremmel át enged, és bocsáje mely eből: egyenig az illeröl neve aláírásával elletve megerősítteit. Vátsághegy Dec. 12° 849. Ns. Elek János mh. Ns. Elek István mh. Elek Bálint mh. Elek Mihály mh. feljegyzése Szarami Dév. mft. Szindi. Seneij János st. Csanácionok és kiskorú Mihályt a város képviselte. Erredexivel egyenőleg beírta Vátsághegy Dec. 12° 849. Szarami Dév. mft.

Id. Ns. Elek János fiainak egyezsége a földről – 1849:

„Elek János, István, Bálint testvérek a város közházánál személyesen megjelenvén megegyeztek néhai Elek János atyjok halálával reájok maradt 3 fertály földben: a felét árverés útján 1900 forintért János vette meg, a másik felét pedig ugyanennyiért István. A távol lévő Elek Imre honvédet és a kiskorú Mihályt a város képviselte.”

¹⁶ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi jegyzőkönyvek (IV. B. 1006. 2. k. 241.)

¹⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Atyafiságos egyezségek (IV. A. 1001. f.)

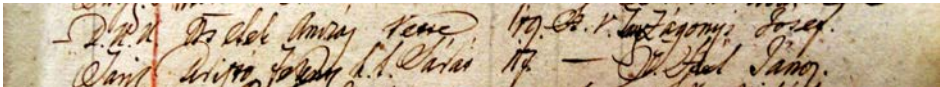
- Szépapám testvéröccse

Ns. ELEK ANDRÁS (1799–1838) és KRISTÓ SÁRA

1799.03.07-én született – Ns. Elek András és Hegedűs Anna 7. gyermeke:

1819.02.22-én feleségül vette a tarjáni Kristó Sárát:

Édesapja halála után (1825) Ő is az atyai birtokból örökölt részen gazdálkodott

1828-tól többször is a **Törvényszék elé került**: először kocsmai verekedés miatt, majd 1829-ben és 1830-ban lókötéty betyárként. Ugyancsak 1830-ban ismét kocsmában verekedett, lövöldözött, az utcán garázdálkodott. 1831-ben négy ló hamis marhalevéllal történt orgazdaságával is vádolták. Ártatlannak vallotta magát, írástudatlanságával védekezett.

1833. november havában **elítélték**, mivel büntetteit szüntelenül halmozta. A vádpontok nagy részét ugyan elvetették, de verekedés és orgazdaság miatt egy év fogházra, közmunkára ítélték. E két ügyben kárpótlásra is kötelezték.

1834/35/36-ban újabb ügyek miatt ismét elítélték, 1837-ben raboskodott, majd szabadon bocsájtása után **1838.07.21-én** szélütés következtében **meghalt**:

Négy gyermekük született:

- **Zsófia (1822–1883)** nem éppen feddhetetlen életű kocsmáros volt Tarjában. Hajdú István, majd Megyaszi János felesége lett. Két házassága közt született Elek Sándor (1845–1873) nevű gyermeke, akinek egy lánya lett, szintén Zsófia.

- **Zsuzsa (1825–1867)** férje Szabó Péter volt. Nem tudunk róluk semmi többet.

- **Imre (1827–1827)** tíznapos korában hunyt el.

- **Imre (1830–1866)** cserepes volt, Vata Sárát vette nőül. Két kisgyereke meghalt, így férfi vonalon ez a családi ág is véget ért. Az 1848/49-es szabadságharcban (a Város fogadott katonájaként) részt vett, emiatt bujdosni kényszerült. 1852-ben rablással gyanúsították, de nem tudták rábizonyítani.

Özvegy Elek Andrásné Kristó Sára 1841-ben, miután a férje által ki nem fizetett házat Elek József ismét eladta, szüleihez költözött. Tarjában élt, az Imre utca környékén, akárcsak később a felnőtt gyermekei is.

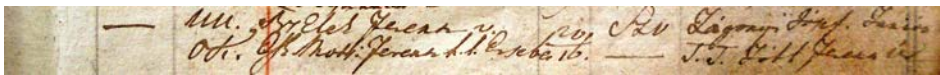
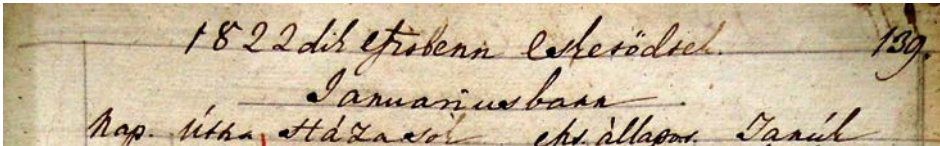
- Szépapám fiatalabb öccse

Ns. ELEK FERENC (1800–1830) és MÓCSI ERZSÉBET

1800.12.24-én született nemes Elek András és Hegedűs Anna 8. gyermekeként:

1822.01.30-án vette feleségül az Oldalkosárban lakó Mócsi Ferenc 16 éves lányát, Erzsébetet:

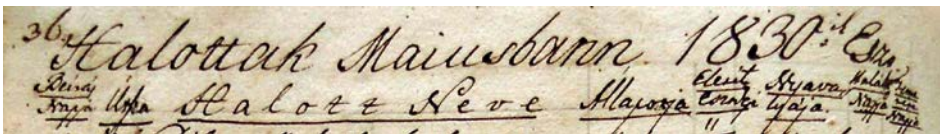

Három gyermekük született: Zsuzsa 1823 (+1824), **Julianna 1824** (+1869), aki 1841-ben Szabó István, majd 1843-ban Saja János felesége lett, és Imre 1826 (+1826). Családunk ez az ága is kihalt férfi vonalon.

Elek Ferenc kevés örökölt földjén szántóvetőként gazdálkodott.

1828-ban került bátyjával együtt a **Törvényszék elé**, miután a kocsmában verkedtek. A tanúvallomások nem voltak egyértelműek, ítélet nem született. Mivel váratlanul elhunyt, ellene az eljárást nem lehetett folytatni.

1830.05.30-án rendkívül fiatalon **halt meg**, bélsorvadásban:

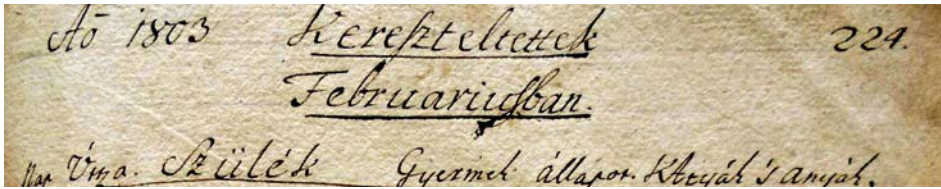

Valószínűleg apjuk ősi házában (a Klauzál/Konti utca sarkán) élt Elek Ferenc családjával, akárcsak András testvéréék. Amikor ugyanis József öccsük 1841-ben ismét eladta a házat (amelyet András 1825-től az 1838-as haláláig nem fizetett ki), Elek Ferenc özvegye a Lógeri Kis utcai tizedbe költözött. Ott vett házat (2678. szám), ahová árva lányával elköltözött. Arról is maradt irat a Hódmezővásárhelyi Levéltárban, hogy ezt 1847-ben eladta.

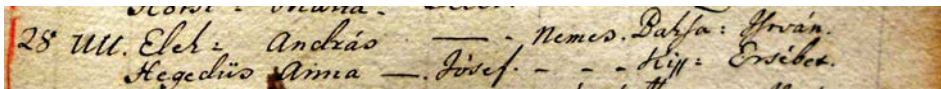
- Szépapám legifjabb fiútestvére

Ns. ELEK JÓZSEF (1803–1866) és ..., majd TOMPA TERÉZIA
CSALÁDTÖRTÉNETE

1803.02.28-án nemes Elek András és Hegedűs Anna 9. gyermekeként született:

1803. Kereftelczek 224.
Februariusban.
Nem. V. a. Szülék Gyermekek állapot. Kereszt. anyját.

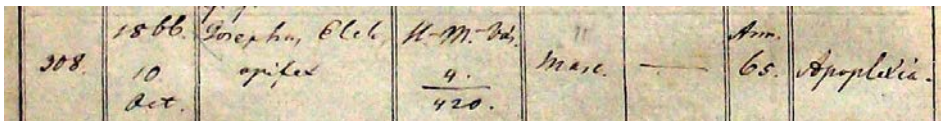

28. II. Elek - András - Nemes. Dajka: Jován.
Hegedűs Anna - József - - - Kij: Erőbet.

Vásárhelyi életéről nem sokat tudunk. Bizonyára itt tanulta ki a kerékgyártó (bognár) mesterséget, de hogy kinél és mikor – nincs róla adat. Nem házasodott meg Vásárhelyen, és nem szerepel egyetlen összeírásban sem.

1866.10.10-én itt halt meg, *apoplexiában* (agyvérzésben).

Halálát a katolikus (!!) anyakönyvben találtam meg. Lakásaként (IV/420) unokaöccse, Elek János ükapám háza van beírva. Foglalkozása pedig nem földműves, mint a család többi tagjánál – hanem *opifex* (iparos volt):

308. 1866. József, Elek H.-M. V. a. 11. Ann.
10. opifex 4. Marc. 65. Apoplexia.
Oct. 420.

DOKUMENTUMOK ÉLETERŐL:

- A Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltárából:¹⁸

Szentesen, a polgári peres iratok és a vármegyei jegyzőkönyvek anyagában találtam 1839-ből egy érdekes ügyet:

Elek József közcívész, a Tarnopoli IV. magyar könnyűlovas ezred katonája (előljárója Sándor Főherceg – orosz Feö.) **pereli testvérét András**t, *akinek 1825.09.23-án házát eladta 900 forintért, de a pénz még nem kapta meg. Apjuk halála után, mint legkisebb gyerek, József örökölte az újutcai házát.*

Elek András, aki 1838-ban meghalt, a ház árát addig nem fizette meg Józsefnek – özvegye pedig a gyerekekkel továbbra is ott lakott.

¹⁸ CSML Szentesi Levéltára – Közgyűlési jegyzőkönyvek (IV. A. 1.): 1839/77.o.

és Törvényszéki iratok/Polgári peres iratok (IV. A. 21. a.)

- A Hadtörténeti Levéltáron keresztül a Bécsi Kriegsarchív-ból:

Az előzőekből kiindulva írtam Budapestre, a Hadtörténeti Levéltárba, akik Bécsből 2005-ben megszerezték nyilvántartó lapjának másolatát:¹⁹

Grundbuch				
Heft		Seite		
XII. & 2		77/117		
<i>Joseph Ellek</i>				
Geburts-	Ort	<i>Hódmező Vásárhely</i>	Geburts-Jahr	<i>1803</i>
	Herrschaft	<i>Grand Komoly</i>	Religion	<i>katholisch</i>
	Kreis oder Conitat	<i>Congrad</i>	Stand	<i>Hausmann</i>
	Land	<i>Ungarn</i>	Profession	<i>Unteroffizier</i>
Zugmaschinen	am <i>28. August 1826</i> beim <i>Eintritt</i>			
	als <i>Qualifikations-Bezeugungs-Offizier 3te Cl. Reg. Nr. 14 im 1. Reg. Bataillon 4. Comp. 37. Gyalogreg. Nagyvárad</i>			
Nachgefolgte				
Charge	Veränderung	im Jahre	am	
	<i>Unteroffizier</i>	<i>1840</i>	<i>25. Dezember</i>	
Beschreibung				
<i>als Regiments-Adjutant aus Olfen</i>				

ELEK JÓZSEF (Joseph Ellek) született: 1803 – Hódmező Vásárhely

1826. augusztus 28-án került 14 évi szolgálatot vállaló újoncként, 3 konvenció (pengő) forint foglalóval a cs. kir. 37. gyalogezred nagyvárad hadfodóján keresztül a **4. huszárezredhez**.

Az anyakönyvi lap szerint az 1826-os bevonulásakor már házasember, katolikus vallású és polgári foglalkozása kerékgyártó (bognár) volt. A 4. huszárezred anyakönyveiben sem házassága, sem áttérése a katolikus hitre nem található. Elek József nem szerepelt a tiszti névsorban, bizonyára közvitéz volt.

1840. december 25-én kiszolgált katonaként leszerelt.

(Az osztrák birodalom huszárezredeit Magyarországon toborozták. A 4-es huszárok előbb Frigyes herceg, hessen-homburgi trónörökös nevét viselték, majd az orosz-osztrák fegyverbarátság szellemében Sándor nagyherceg, orosz trónörökös nevét vették fel. 1818-tól 1847-ig az ezred a galíciai Tarnopolban állomásozott. A Sándor huszárok ruházata: vörös mente, sötétzöld nadrággal, és világoskék csákó fehér gombokkal.)

- A Tornyai János Múzeum anyagából (kerékgyártó cég):

1841. június 9-én Elek József befizetett 5 forintot, amikor a **céhbe beállt**, de adós maradt még 35 forinttal. Leszerelése után tehát bognárként dolgozott.

¹⁹ Bécsi Hadilevéltár – Grundbuchblätter 4. Husaren-Regiment 1841–48, Heft 2, Seite 7

- A Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltárából:

Miután **Ns. Elek József** leszerelt, az **András** testvére által ki nem fizetett **házat eladta unokaöccsének, ifj. Ns. Elek Jánosnak**²⁰ (ükapámnak):

118. Szerződés, mely az alól is megírt Ns. Elek József mint eladó fél, és ifj. Ns. Elek János mint veő között a következő feltételek között köttessen: Ns. Elek József az Új Utcai Tizedben gróf Károlyi György uraság részén, Elek Sándor és Rác István szomszédságában, a 2861-ik szám alatti házat (a méltóságos földesúr jóváhagyásával) eladta ifj. Ns. Elek Jánosnak 500 ft-ért.

Szerződés a ház eladásáról

1841. augusztus 26. - 61. o. (118.): Szerződés, mely az alól is megírt Ns. Elek József mint eladó fél, és ifj. Ns. Elek János mint veő között a következő feltételek között köttessen: Ns. Elek József az Új Utcai Tizedben gróf Károlyi György uraság részén, Elek Sándor és Rác István szomszédságában, a 2861-ik szám alatti házat (a méltóságos földesúr jóváhagyásával) eladta ifj. Ns. Elek Jánosnak 500 ft-ért.

²⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Adásvételi szerződések (IV. A. 1. 1001. e.): II. k.

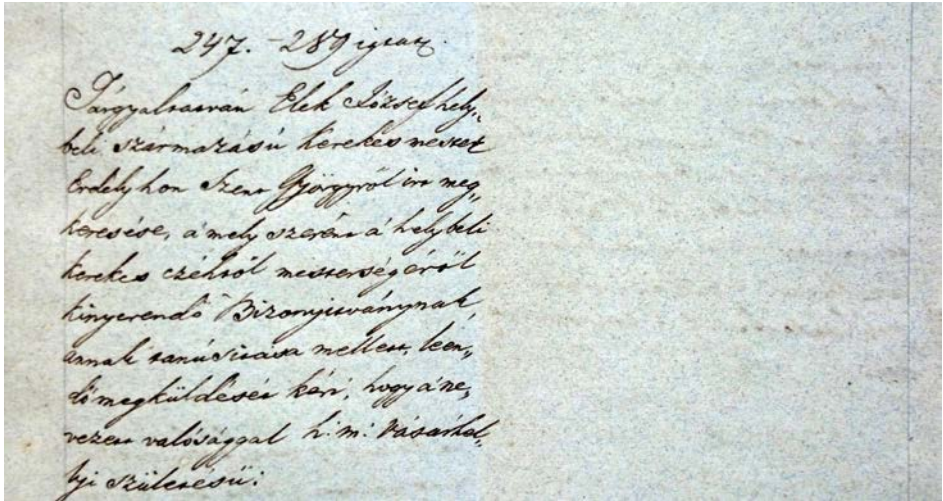
- A Tornyai János Múzeum anyagából (kerékgyártó céh iratai):

1842. június 4-én Ns. Elek József kiváltotta a mesterlevelét (163 forint).
Ezután Erdélybe ment – és Háromszékben telepedett le, ott élt és dolgozott.

1843. december 19-én Molnár János céhmester fizetett helyette 10 forintot.

- A Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltárából:

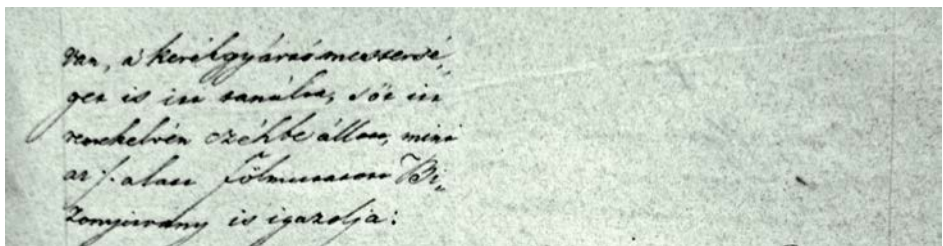
1853. február 9. (247.) – Igazolás kérése mesterségéről:²¹

247. - 289. igazolás
Tegnapraiban Elek József hely-
béli kerekmarású kerekos nevű
Erdélyhon Szent Györgyről írt meg-
keresése, a mely szerint a helybéli
kerekos czéhtől mesterségéről
kinyerendő Bizonyítványnak,
annak tanúsítása mellett leendő
megküldését kéri, hogy a ne-
vezett valósággal h.m. vásárhelyi
születésű:

Kérelmét beiktatták a tanácsülésen: Elek József helybéli születésű kerekos mes-
ter Erdélyhon Szent Györgyről írt megkeresése, a' mely szerint a' helybéli kerekos
czéhtől mesterségéről kinyerendő Bizonyítványnak, annak tanúsítása mellett leendő
megküldését kéri, hogy a' nevezett valósággal h.m. vásárhelyi születésű.

1853. február 9. (284.) – Jeney János főbíró jelenti, hogy ... Erdélyben Sepsi
Szent Györgyön lakó Elek József kerekosnek kérelme megvizsgáltatott, kérelmező ide
való születésű, testvére Elek Anna Molnár Istvánné még életben van, a kerékgyártó
mesterséget is itt tanulta, sőt itt remekelvén czéhbe állott, mint azt az alatt fölmutatott
Bizonyítvány is igazolja: ...elküldése az illetőnek megküldeni elhatároztatik:

Ha, a kerékgyártás mestersé-
ge is itt tanult, sőt itt
remekelvén czéhbe állott, mint
az f. alatt fölmutatott
Bizonyítvány is igazolja:

²¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsülési jegyzőkönyvek (IV. B. 1106. a. 13.)

- Erdélyből anyakönyvi adatok:

Kézdimartonfalva

Kocs János sepsiszentgyörgyi kutatótársam a Kézdivásárhelyhez közeli kis falu református (!!) anyakönyvében a következőt találta:

1844.03.20. – Elek József feleségül vette Tompa Zsigmond 20 éves lányát, Teréziát. Tanúk Bartók Ferenc egyházi gondnok és Tusa Mózes lovaskatona:

Nemes Magy. Országban Csongrád Megyében lévő Holdmezővásárhelyi Nemes Elek Andrásnak Hegedűs Annától született fija József, 41 éves, kerékjártó mester ember. Nőül akarván venni Közlakos Tompa Zsigmondnak 20 éves Terézia nevű leányát, aki ki birtokos a S. Pap által a nemzeti törvények minden tételén önlenyes, szeszű, bűt eridettnek vallat kiendő hazarapság, feneget lépésőket, ki elöltünk a N. Magy. honjában 1844-én "Tavaszi" 20-án.

Meg. el. birtokos J. János
1844. 03. 20-án Kézdivásárhelyen
100 m. k. a. Terézia leányát
a. 20-án. N. M. a. a. a. a.

Bartók Ferenc L. K. Tusa Mózes
egy Hasi Gondnok

Nemes Magy. Országban Csongrád Megyében lévő Holdmezővásárhelyi Nemes Elek Andrásnak Hegedűs Annától született fija József, 41 éves kerékjártó mester ember Nőül akarván venni Közlakos Tompa Zsigmondnak 20 éves Terézia nevű leányát...

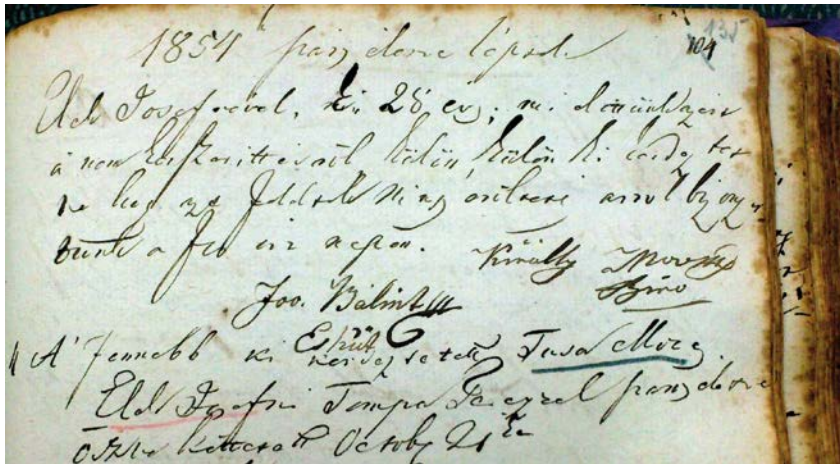

A Kézdimartonfalvi református templom 2013-ban

Sepsiszentgyörgy

2013-ban Háromszékbe elutazva érdekes bejegyzésre bukkantam a Sepsiszentgyörgyi Levéltárban, a város szemerjai református (!!!) anyakönyvében:

1854.10.21. – a férjétől elvált Elek Józsefné Tompa Terézia feleségül ment Tusa Mózeshez, ki 10 évvel korábban esküvői tanújuk volt Kézdimartonfalván:

"1854. Október 21. Szemerjai mészáros Tusa Mózes, Salati Anna 30 éves fia párosulandó, törvényesen elválasztott Tompa Teréz(z)el, Elek Józsefnéval, ki 28 éves, mi előttünk azért a nem kényszerítésről külön-külön kikérdeztetve, hogy azt felelték nincs erőltetés arról bizonyitunk a fent irt napon. Joo Bálint Ur - esküdt, Kiraly Mózes Biró.

A fentebb kikérdezett Tusa Mózes Elek Józsefné Tompa Terézzel páros életre öszszeköttettek október 21-kén. Bizonyságok: Csákány Sámuel úr egyházfű, Szijjártó István és Joo Bálint Úr esküdt."

ÖSSZEFOGLALVA: Elek József 1840 decemberében 14 év után leszerelvéen a katonaságtól hazajött Vásárhelyre és 1841-ben beállt a kerékgyártó cégbe. Bizonyára nem akart itt élni, mert 1841 augusztusában házát eladta unokaöccsének. 1842 júniusában elkészítette műremekét, majd kiváltotta a mesterlevelet. Utána a jobb megélhetés reményében a fejlődő Erdélybe ment.

Első felesége vagy elhagyta, míg katona volt – vagy meghalt, mert 1844-ben másképp nem házasodhatott volna meg újra. Minthogy az 1826-os bevonulásakor azt írták, hogy katolikus vallású – igencsak meglepő újabb házassága református lánnyal, a református egyház előtt. Gyerekük nem született.

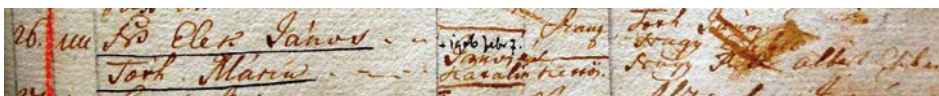
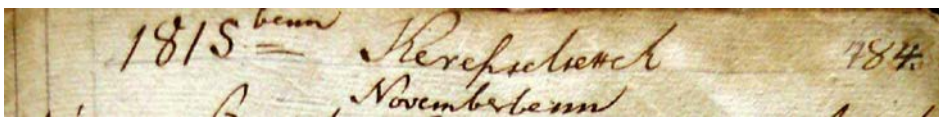
Annyi biztos, hogy Sepsiszentgyörgyön éltek, ahol Elek József bognár volt. Nem derült ki, hogy mikor válhattak el, de Tompa Terézia 1854-ben ismét férjhez ment. Az asszony 1867-ben hunyt el, 40 évesen, szívbetegségben.

Elek József 1862-ben családja nem lévén – hazajött. Még négy évet élt, majd 1866-ban itt hunyt el. Halála a katolikus anyakönyvbe lett bejegyezve.

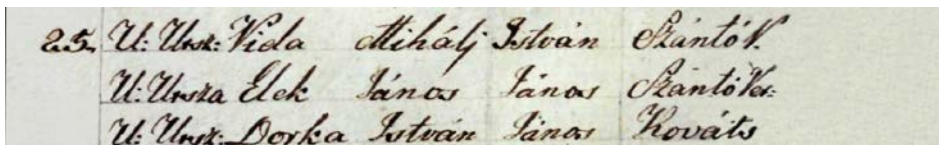
Ükapám

Ns. ELEK JÁNOS (1815–1906) és HÓDI ERZSÉBET CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

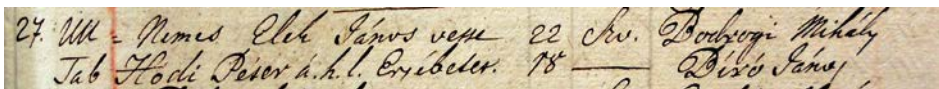
1815.11.27-én született (ikerként), Ns. Elek János és Tóth Mária gyermekeként:

1822-től 1826-ig a külső újutcai református iskolába járt, 4 osztályt végzett.²² Utána még a Gimnázium 1. latin osztályát (prima grammatica schola) is kijárta:

1838.12.27-én Ns. Elek János (22 éves) feleségül vette Hódi Erzsébetet, Hódi Péter tabáni nagygazda 18 éves árva leányát:

Gyermekeik születése: 1839 Julianna (+1843), **1840.05.05 Áron** (+1902), **1843.02.06. András** (+1923), 1845 István (+1849), **1847.12.24. János** (+1922), 1850 Anna (+1859), **1852.10.20. Julianna** (+1903), 1854 Erzsébet (+1855), 1856 Mihály (+1858), **1859.04.11. Mária** (+1910), **1862.04.11. Mihály** (+1890) és 1864 Erzsébet (+1866).

12 gyermekük közül 6 kiskorában meghalt, így csak 4 fiú és 2 lány alapított családot. Valamennyi gyermek a külső- és belső újutcai fiú, illetve leány református iskolába járt, és nagyon jó tanuló volt.

1841.08.26-án megvette az ősi, újutca 2861 sz. házat²³ 500 forintért nagybátyjától, Elek Józseftől (szomszédok: Elek Sándor és Rácz István voltak).

²² CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51. 33-39. k.)

²³ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Adásvételi szerződések (IV. A. 1. 1001. e. II. k.)

1844. július 1-én beiktatták a megye nemesi közé²⁴

Apja, Elek János nemesi bizonyítványt kért fiai: **János** (1815), **István** (1820), **Bálint** (1823), **Imre** (1829), és **Mihály** (1832) részére, amit a református egyháztól kért anyakönyvi kivonatok bemutatása után meg is kaptak.

A következő évek nemesi összeírásaiban²⁵ vagy apjával együtt, vagy már önállóan szerepelt:

1845 (b/446) a vásárhelyi nemesek összeírása (osztályba sorolás, és tartozásuk)

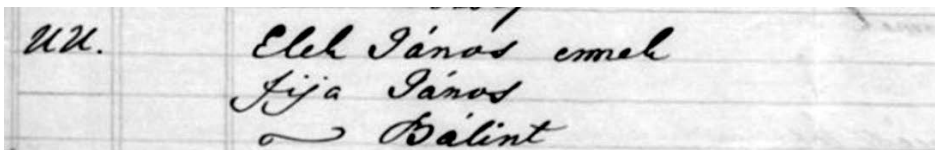
21. Elek János fia János - 6. osztályba sorolva, tartozása 2 krajcár)

Név	classis (osztály):	1.	2.	3.	4.	5.	6.	ft.	kr.
18. Nagy Elek János meg. fivére		1						1	
19. Nagy Elek János			1						30.
20. Ifjú Elek János meg. fivére			1						40.
21. Elek János fia János							1		2.
22. Elek János özvegye						1			8.
23. Ifjú Elek János						1			8.

1845 vásárhelyi nemesek adakozása az országgyűlésre

Elek János fija János

1846 (b/449) nemesek összeírása HMVásárhelyen:

UU. Elek János emel
fija János
Bálint

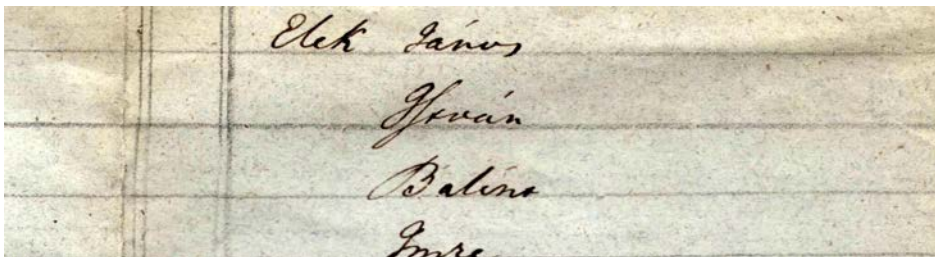
Elek János ennek fija János és Bálint

1846/47 vásárhelyi nemesek adóösszeírása

Elek János és fiai: János és Bálint

1847 vásárhelyi nemesek összeírása

Elek János és fiai: János, Bálint, István és Imre

Elek János
István
Bálint
Imre

²⁴ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád megye közgyűlésének jegyzőkönyvei (IV. A. 3. a.)

²⁵ CSML Szentesi és Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesi iratok és adókönyvek

1848 vásárhelyi választók névsora

Elek István, Elek János, Elek Bálint, Elek Sándor, ifj. Elek János,
Vásárhelyi adófizetők névsora
Elek Andrásné, ifj. János, Sándor, öreg János, fia János, Istvánné

1849/50 vásárhelyi összeírás (16 év fölötti) gyerek

UU 2989 Elek István -
2993 fiatal Elek János -

1848 – ÚRBÉRES HÁZAK ÖSSZEÍRÁSA (IV. A. 1001. k/2.)

Olyan „saját tulajdonú” jobbágyházak, melyeket a földesúrtól váltottak.
szám házszám kitől (gróf) tulajdonos telek ház
Új utca:
2869 2861 Károlyi Györgytől Ns. fia Elek János --- zsellér
(a mai Klauzál utca és Konti utca sarkán volt a ház)

2865	2860	Ns Elek Sándor
2866	2856	László János
2867	2858	István János
2868	2860	C. K. János
2869	2861	Ns fia Elek János

1849 – TANÁCSI JEGYZŐKÖNYVEK (IV. A. 1106. a. 2. k.)

Elek János és testvérei, István, Bálint, Imre, Mihály – becslést kérnek az édes attyuk után maradt vagyonról:

211- Elek János, István, Bálint, Imre, Mihály édes attyuk elhalálának, miután köztül nevelésben, szavol közt honvéd is volt, a hátramaradt javak elosztásának, felbecsülésének, és adevé, egyenlően elosztásának, és az édes attyuk örövege beosztásának egy példányos kérelemre való.

1849 – ATYAFISÁGOS EGYEZSÉGEK (IV. A. 1001. f.)

Elek János apjuk halála után csomorkányi földjeinek felét megvette.
IV. kötet - 208. (1849)

„Elek János, István, Bálint testvérek megegyeztek apjuk, néhai Elek János vagyónában: a 3 fertály föld egyik felét 1900 forintért János vette meg, a másikat ugyanennyiért István öccse.

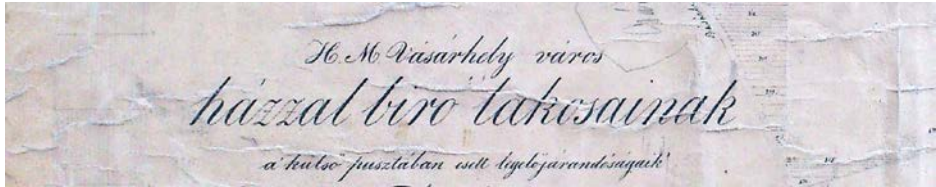
A kiskorú Mihályt és a katona Imrét a város képviselte.”

1851 – A BELSŐ LEGELŐ KIOSZTÁSI FÖLDKÖNYVE (IV. B. 1006. i. 23. k.)

VIII. dűlő északi oldala:

2869 ifj. Elek János 1200 □öl

1851 – A KÜLSŐ LEGELŐ KIOSZTÁSI FÖLDKÖNYVE (IV. B. 1006. i. 22. k.)

V. szakasz 17. dűlő:

Elek János összesen 45 hold

1850/51-s NÉPSZÁMLÁLÁS (IV. B. 1006. c. 1. doboz)

Házszám (tanya) név kor tulajdonos

3039 (5394) Elek János 36 é. (fiatal)

Hódi Erzsébet 30 é.

E. Áron 11 é.

E. András 9 é.

E. János 3 é.

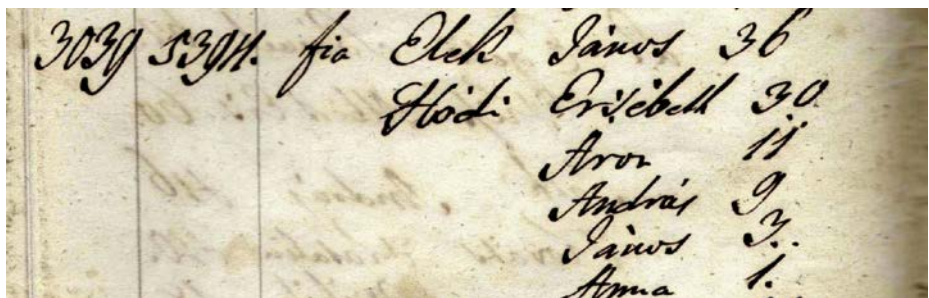
E. Anna 1 é.

Cselédek Sipter János, Muladi Júlia, Vida István és családja...

Lakók Kováts István és családja

Elek Anna 45 é. (Molnár István 50 év.)

és cselédjük Mucsi Zsófia

1851-es BIRTOK FÖLDKÖNYVEK (IV. B. 1112. 2. kötet)

Hrszám	házsám	tulajdonos	lakrész
4221		Kismészárszék utca (a mai Klauzál utca)	
4290/91	3039/a-b	Elek János	3 lakrész és kert
4542		Vörös Gábor utcája (a mai Réz utca)	
4543	3195	Elek János háza és malma	1 lakrész és 1 szárazmalom

1851 – ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉSEK (IV. B. 1106. e. 2. k.)

II. kötet

1851 - 163.o. 146. Kenéz János eladta Csomorkányi útfélen lévő, Elek János földje melletti birtokát – 1000 forintért Elek Jánosnak.

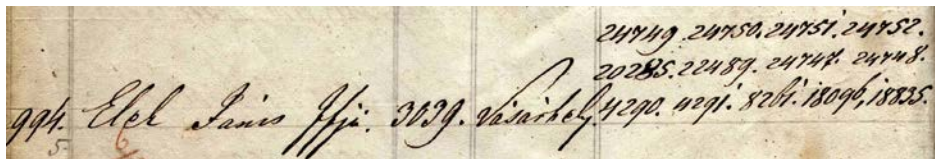
1851 - 236.o. 216. Kenéz János egy másik földet is eladott Elek Jánosnak.

1857 – BIRTOKOSOK BETŰSOROS NÉVJEGYZÉKE (IV. B. 1112. 13. kötet)

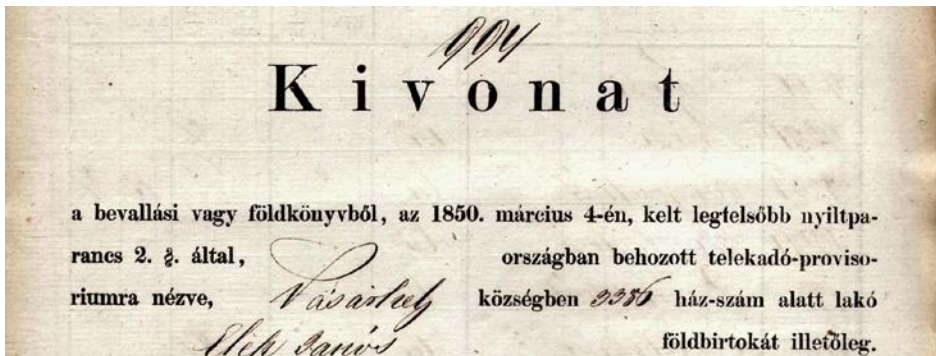
Háztulajdonosok

Birtokív Házsám Név földek, helyrajzi szám szerint

994 3039 Elek János ifjú sok bejegyzés:

ELEK JÁNOS (házsám: 3386) – 994. számú birtokíve (a következő oldalakon)

Szám a birtokrész- letnek az adósorozati térképen	Dalló vagy a földdarab megnevezése	A mívelési ág osztálya	Mívelési ág					
			Szántóföldek	Réték és kertek		Szőlők		
			T é r m é r t é k					
			Köb.	$\frac{1}{16}$	Ka- szás	$\frac{1}{16}$	Kapás	$\frac{1}{4}$
4290	Varosi							
4291	Varosi	elő			2/			
8207	Kenyérbát	elő				10 8/		
13096	Mvestalton	elő						
15325	Baróvishát	elő						
20235	Sásosbogyó	elő			10/			
22459	Kötyeg	másod				10 14/		
24747	Comokány oldal							
24748	Comokány oldal	elő			10/			
24749	Comokány oldal							
24750	Comokány oldal	elő						
24751	Comokány oldal	elő					2 4/	
24752	Comokány oldal	elő & másod	14 22/					
	Összeg		14 22/	1 6		20 27/		

M iv e l é s i á g						Egy évi tisztá- jövedelem	L a k r é s z	T e r m é k t e n		É s z r e v é t e l
Legelők	Erdők	Nádas	T é r m é r t é k					Köb.	$\frac{1}{16}$	
Köb.	$\frac{1}{16}$							frt	kr.	
										<i>3.111.000</i>
										<i>hárbort</i>
						<i>14</i>				
<i>15</i>						<i>440</i>				
<i>14/129</i>						<i>3401</i>				
						<i>145</i>				
						<i>628</i>				
										<i>400.</i>
						<i>139</i>				
								<i>14</i>		
<i>2.111</i>						<i>1020</i>				
						<i>515</i>				
						<i>4404</i>				
						<i>4250</i>				
<i>1014</i>						<i>21125</i>	<i>5</i>	<i>14</i>		<i>3.111.000</i> <i>2000.</i>

1858/59 – HÁZAK ÖSSZEÍRÁSA HÁZADÓ CÉLJÁBÓL (IV. 1106. d. 1.)

házszaám

új (1858) régi (1851) tulajdonos szobák száma a térképen (kb. 1855)

3386	3039	Elek János	2 szoba + 1 szoba	3382
3582	3195	Elek János malma	1 szoba	3576

A Konti – Búvár – Gomba és Klauzál utcák közti rész térképe (kb. 1855)

↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑
malom ↑ lakóház (Püspök utca) (Juhász Gyula utca)
(Réz utca)

1857/58 – TANYABIRTOKOSOK BETŰSOROS JEGYZÉKE (IV. B. 1112. 131.)

5351	Elek János
5557	Elek János

1859/60 BIRTOKOK BIRTOKÍV SZERINTI SUMMÁZATA (IV. B. 1112. 122.)

Birtokív szántó rét szőlő legelő jövedelem
ház Egység: köblös kaszás kapás köblös
(1600□öl 800□öl 200□öl 1600□öl)

994	3039	Elek János ifj.	17	1	26	19	211 ft. 20 kr.
-----	------	-----------------	----	---	----	----	----------------

Külterület

Tanyaszám	tulajdonos	Dűlő tanya
		19. Csomorkány oldal
5351	Elek János	1 szoba
		29. Peczérczesháti dűlő
5557	Elek János	1 szoba

Elek Jánosnak mindkét földjén volt tanyája. Ükapám nagyobb, ősi birtoka a régi Csomorkányi út és a Kardoskúti út elágazásánál, közvetlenül a ma is meglévő Mátyáshalmi iskola melletti dűlőút bal oldalán volt. Felső részét a „célkereszt” nagyjából befogja.

Csomorkány – Vásárhely külterületének részlete a II. katonai felmérés²⁶ térképén
(kb. 1860/1866)

²⁶ I. Ferenc császár 1806-ban rendelte el a Zweite oder Franziszeische Landesaufnahme"-t, (a második, illetve Ferenc-féle országfelmérést), amelyet ma a II. katonai felmérésnek hívunk. A magyarországi részről 1819-től egészen 1869-ig készültek a földrajzilag pontos szemelvénycs, amelyek végül összefüggően ábrázták a teljes Osztrák Birodalmat. 1077 térképszelvény készült el 1:28 800 méretarányban. Ezek részletesebbek és pontosabbak voltak, mint az I. katonai felmérés szelvényei. A könnyebb tájékozódás miatt a térképeken az ismertebb személyek nevét kiírták tanyájukhoz. Hódmezővásárhely hatalmas kiterjedésű külterületéről rendkívül informatív, még napjainkban is jól használható térképrészletek készültek.

BIRTOKVÁLTOZÁSOK (Mutatókönyv IV.B. 1112. 78.) és FÖLDKIVONAT
III. osztályú birtokívek IV. B. 1112. 37. doboz (901-1100)

Az 1850-től 1876 végéig tartó időszakban Elek János földbirtokai vásárlás és öröklés révén szépen gyarapodtak. Még úgysis tekintélyes mennyiségű földje volt, hogy egy részét közben gyermekei részére átengedte.

Elek János előbb 12 hold szántóval növelte a Csomorkány oldalban lévő ősi birtokot, majd Peczércésháton vett még további 8 hold legelőt. Később Fecskésen 10 hold legelőt, a Szikáncoldalban pedig 19 hold szántót vásárolt. Szőlője a Kenyerehát mellett a Kortyogóban és az Aranyágban is lett neki.

1876 végén már 49 hold szántót és 39 hold legelőt birtokolt.

E. mintázat a 29. §-hoz.
Formular E. zu §. 29.

994/1166 sz. kivonati ív
Műszugébkönyv Nr. de é

Amásahely Szolgabírói hivatal
Sublrichteramnt

Amásahely adóközség
Steuergermeinde

Változás kimutatása
Elek János & teltkei adó alatti birtokának
lakik Amásahely adóközségben
3039 -ik ház-szám.
3386y
420
11

Veränderungs-Nachweis
zum steuerbaren Besitzstand des _____
wohnhaft in der Gemeinde _____
Haus-Nro. _____

Részletesen a következő oldalakon → →

Év	Változási naplóban Im Verändersungsjournal		Birtokállapot és abban történt változás Beisstand und dessen Änderung	Helyrajzi Topographische	Térmérték		Tiszta jövedelem		A kivonati ívtől nyert Erhalten von dem Auszugsbogen
	Jahr	szám Nr.			szám Nr.	hold Joch	öl Sft.	for. fl.	
1857			Összes adó alatti birtok Gesamtes steuerbares Eigenthum						41
1857	322	1	Szaporodás Zupad. 1853. 26. 2	2	1000	8	19	472.2	
			Együtt	43	1113	221	22		
			Contra a fogatónair	41	785	201	48		
			Birtok állapot 1855. éi vég	1	1020	5	19		
1857	530	1	vétel 1853. 6. 7	2	400	3	15	510.5	
			Con. ill. 1857. 6. 7	44	535	321	74		
1857	502	1	vétel 24746 1/2	4	2000	10	20	2144.	
			Con. ill. 1857. 6. 7	40	1455	200	53		
1857	401	1	vétel 24746 1/2	8	550	55	32	5685	
			öf. 57	805	316	47			
			Levonva a fogatónair	1	500	4	49		
			Birt. áll. 801/2 vég	56	305	311	58		

Év	A változási naplóban Im Verändersungsjournal		Fogyatkozás Abfall	Helyrajzi Topographische	Térmérték		Tiszta jövedelem		Átvitelt a kivonati ívtől nyert Uebertragen an den Auszugsbogen
	Jahr	szám Nr.			szám Nr.	hold Joch	öl Sft.	for. fl.	
1857			322	2					Yuhaj földvétel 20285
		2	" 22489	1	470	4	28	5108.	
			Öf. 1	1	1020	5	19		
1857	240	1	vétel 18096	1	500	4	49	2913	

A birtok- részlet hely- rajzi száma Topogra- phische Nummer der Parzelle.	Dűlő vagy a földdarab nevezete. Ried oder Benennung des Grundstückes.	Osztályba sorozás Einstufung in die Klasse	Mivelési Culturr.			
			Szántóföldek Meder	Rétek és kertek Wiesen u. Gärten	Szőlők Weingärten	Tér- Flächen
17240	Város					
17241	Város	I			10	
17261	Kemperechái	I				1028
18365	Pracimariházi	I				
24747	Limonházi Oldal					
24748	Limonházi Oldal	I			670	
24749	Limonházi Oldal					
24750	Limonházi Oldal	I				
24751	Limonházi Oldal	I				670
24752	Limonházi Oldal	I	8	470		
"	Limonházi Oldal	II	8	470		
18366	Pracimariházi	I				
18367	Pracimariházi	I				
24746	Limonházi Oldal	I	4	775		
24747	Limonházi Oldal	I	4	775		
"	Limonházi Oldal	II	4	775		
	18366 és 18367 közötti terület		20	470		2 55
18368	Pracimariházi	I				
	Brit. áll. 1876-éi végén		20	470	540	2 55
18369	Pracimariházi	I				
	Brit. áll. 1876-éi végén		20	470	540	2 55
17243	Ferkes	I				
"	Ferkes	II				
17241	Ferkes	II				
17240	Ferkes	I				
17242	Ferkes	II				
	Együtt		20	470	540	2 55

birtok- részlet hely- rajzi száma Topogra- phische Nummer der Parzelle.	Dűlő vagy a földdarab nevezete. Ried oder Benennung des Grundstückes.	Osztályba sorozás Einstufung in die Klasse	Mivelési Culturr.					
			Szántóföldek Meder	Rétek és kertek Wiesen u. Gärten	Szőlők Weingärten	Tér- Flächen		
						16- jari szőlők	16- jari szőlők	4- jari szőlők
	Ártér		20	470		540	2 55	
22240	Környögi	I					1008	
	Brit. áll. 1876-éi végén		20	470		540	2 1025	
24753	Stihimoldal	II	10	400				
	Brit. áll. 1876-éi végén		40	870		540	2 1025	
22241	Aranyág	II					1280	

ELEK JÁNOS és CSALÁDJÁNAK FÖLDJEI²⁷ - 1882/83-ban:

1880-ban, felesége halála után Elek János kiadta gyerekeinek az anyai örökséget: a peczérczészáti és a fecskési földeket rájuk íratta.

<i>dűlő</i>	<i>hrsz.</i>	<i>városi ház</i>	<i>tulajdonos</i>	<i>földterület</i>
Csomorkányi oldal		IV/485	Elek János	
191. szelvény	20339		szántó	4 hold
	20341		szántó	20 hold
	20342		út	
	20343		tanya (No. 759)	
	20344		legelő	1,5 hold
Erzsébet oldal		IV/485	ifj. Elek Jánosné Fejes Judit	
208. szelvény	21339/40-41	tanya/út IV/485	szántó	6,5 hold
	21342		öreg Elek János szántó	3,5 hold
Szikáncs oldal		I/803	Vata Péterné Elek Julianna	
283. szelvény	23127/8		szántó	8 hold
		IV/485	Elek János	
	23129/30		szántó	6 hold
Peczérczészát		IV/485	Kristó Pálné Elek Mária	
154. szelvény	27517,18,19		szántó, rét	2,5 hold
152. szelvény		IV/485	Elek András	
	27520-28	tanya (Pusztza 329) IV/485	szántó, legelő	8 hold
	27529/30-31	gazdasági udvar, IV/485	szántó	7 hold
Fecskés		IV/485	Elek Áron	
84. szelvény	30628-32		legelő, rét	8 hold
		I/803	Vata Péterné Elek Julianna	
	30633-38		rét	4 hold
		IV/485	Elek Mihály	
	30639-41		rét	2 hold
Kanászhalom		IV/485	Elek Áron	
63. szelvény	31482-91	tanya	szántó	16 hold
Sóstófarka				
41. szelvény	31593, 94	Pusztza 765	szántó, rét	5,5 hold
	31599-607		szántó, rét	13 hold
	31612		szántó	6 hold
	31620		szántó	5 hold
Pósahalom		IV/485	Elek Andrásné Benyhe Zsófia	
38. szelvény	32489		szántó	4 hold
Laczitelek		IV/485	Kristó Pálné Elek Mária	
24. szelvény	33206-13		szántó, rét	38 hold

²⁷ CSML Hódmezőv.helyi Levéltára – Állami földmérési felügyelőség iratai (VI. 182. b/1-10. k.)
+ kataszteri térképszelvények 1882, külterület 232-239. doboz

ELEK JÁNOS CSOMORKÁNYOLDALI FÖLDJE ÉS TANYÁJA

A külterület 191-es kataszteri térképszelvény (1883)

A térképszelvény bal felső sarkában látszik Elek János egyik darab földje, lejjebb a többi, a térkép összehajtásánál pedig a tanyája (T 759, a térképen 898).

1883-as BIRTOK/HÁZ ÖSSZEÍRÁS VÁSÁRHELYEN (VI. 182. b. 2. k.)
 Kataszteri térképszelvény (201/3) a Konti utca környékéről

Tized, Házsám

	h.r.sz.	név	telek	új házsám - 1891
ÚJ UTCA				
IV/ 485	6016/1,2	Elek János	ház, udvar	380 öl
484	6017	" "	ház	24 öl

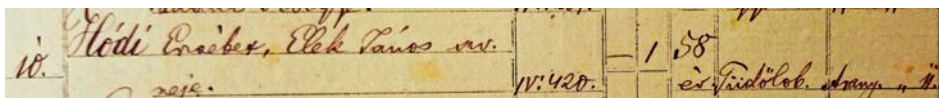

↑ ↑
 485, 484 – házak a Konti és Klauzál utca sarkán

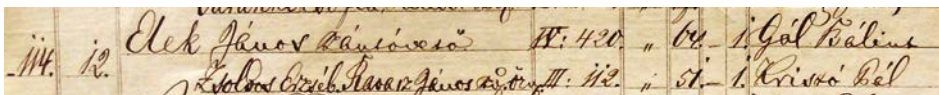

*Az ősi ház helyén épült új ház, a Konti utca jobb sarkán 2012-ben
 (jobb oldalt hátul, az első villanykarónál a régi ház maradványa)*

1879.11.12-én 58 éves korában meghalt Elek János felesége, Hódi Erzsébet:

1880.02.12-én ükapám elvette Zsoldos Erzsébetet (Ravasz János özvegyét):

A KLAUZÁL UTCA 35. sz. HÁZ

1865. szám. TK Hódmezővásárhely szám. Feltekerés.

A) Birtoklap.

S.r.-szám	Helyrajzi szám	I.	Kataszteri termérték 1600 öles holdakban		Adó-kataszteri tiszta jövedelem		Jegyzet
			hold	öl	kor.	fill.	
1.	6016	Kluzál 35 ö. i. sz. a. a Klauzál ut. oldalán udvarral	—	380	—	—	B24
2.	6017	Kluzál 35 ö. i. sz. a. a Klauzál ut. oldalán	—	245	—	—	B24
<p><i>Elek János</i> <i>telepítéskorona-örökös.</i></p>							
F							
1.	6016	Kluzál 35 ö. i. sz. a. a Klauzál ut. oldalán udvarral	—	2995	—	—	

A 6016 és 6017 helyrajzi számú ház (1865. számú) birtoklapja a Levéltárból

1907. augusztus 27-én a házat 7320 koronáért megvette az örökösöktől Balogh Péter és neje Nagy Lídia (Damjanich u. 46. sz. alatti lakosok).

1865 számu.

Hódmezővásárhely szám.

B) Tulajdoni lap.

Pelteryéles.

Sorszám		Jegyzet
1.	Elek János (fiús Zsoldos Orsolyával) hat- tízrentelkes részben, eredeti felvitel alapján,	2. hsz. örökös örökös 8-10
2.	Elek Orsolya (fiús Malinás Jánosával) egy- tízrentelkes részben,	4 hsz eladás
3.	Elek András (fiús Benyhe Erőfiával) egy tízrentelkes részben,	5 hsz örökös 12.
4.	Elek János (fiús Fejes Jánosával) egy tí- zrentelkes részben,	3, 6 és 7 hsz
5.	Bala Péterné név. Elek Julianna egy-tízrentelkes részben.	örökös
6.	Kristófalvi név. Elek Mária egy-tízrentelkes részben, mint az ő név. örökös jogán (1881 március évi 23. évi 1144 sz. a.)	eladás 23.
7.	Elek Pál (Kriszta) egy-tízrentelkes r- és, örökös jogán (1890 December 5. évi 4545 sz. a.)	

Lelkes János
 Teleknyomozó.

Szondi János
 Kiz. albiró.

1865 számu.

Hódmezővásárhely szám.

C) Teherlap.

Pelteryéles.

Sorszám		kor.	fill.	Jegyzet
1.	Elek 1881 évi március 23. évi 1144 sz. a. A hódmezővásárhelyi kir. járás- bíróságának 4379/580 számu végzése alap- ján a hódmezővásárhelyi jog. az. 6. I. 2. sor. számu jogszabályból hód. vasártelek illeték felé kötelez. Elek János (fiús Zsoldos Orsolyával) járási terhelések.			Kelenyessy Farkas 17.

A ház tulajdoni lapja és teherlapja

1906. február 07-én 91 éves korában elhunyt Elek János:

febr 7	Arany „ febr 9 e.	Elek János ur. Zsoldos Ersei- bet. feje	„	VT 35 Klauzál
febr 4.	Utiánia „ febr 6 e.	Hovács Juliánna, hamecz Andráis kórházi gondnok özvegye	„	IV 28 Teleki

GYÁSZJELENTÉSE:

Id. Elek János 1906.02.07-én reggel 6 órakor meghalt, végelgyengülésben.

Temetése a **Klauzál u. 35. sz. alól az Arany temetőbe.**

Gyászolják:

özvegye Zsoldos Erzsébet
gyermekei

Elek András id. és Benyhe Zsófia

Elek János és Fejes Judit

Elek Mária és Kristó Pál

testvérei

néhai Elek Judit

Elek Mária

Elek Bálint

Elek Imre elmaradt gyermekei

unokái

Elek Áron

Elek János és Szűcs Rozália

Elek Sándor és Tunyogi Lídia

Elek István és Szilágyi Mária

Elek Sámuel és Illés Mária

Elek András és Dobsa Erzsébet

Elek Imre és Földesi Rozália

Elek Julianna és Bodrogi Sándor

Elek Anna és Takács Imre

Elek János és Baricsa Eszter

Vata Ida és Tordai József

Elek Pál

dédunokái

Elek Erzsi, Margit, Elemér, Áron, Mariska, Pistike, Iduska,

Andriska, Eszterke, Imriske,

Bodrogi Sadika, Mariska, Takács Imriske, Palika,

Kovács Sanyika

1944

szám: 1944

Közhíj: Hódmezővásárhely

1920. évi 1920 évi Február hó 8 napján nyolcadik helyettes

előzetes az alírott anyakönyvezető Elek Aron előtt

a kinek állása (foglalkozása): kisbirtokos

lakóhely: Hódmezővásárhely, Maurál 35

s a ki Elek Aron

személy eszenyőmest

és bejelentette a következő haláleset: Elek János

eszlámi és utóneve: _____

vallása: evangelikus református

állása (foglalkozása): kisbirtokos

lakóhely: Hódmezővásárhely, Maurál 35

születéshelye: Hódmezővásárhely

életkora: 90 Kalenderon _____) éves,

házastársának eszlámi és utóneve: Elek Jánosné

Stulec Et. Wolter Erzsébet

atyjának eszlámi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye: _____

nehéz Elek János kisbirtokos

Hódmezővásárhely

anyjának eszlámi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye: _____

néhai Elek Jánosné Stulec Et. Wolter Erzsébet

1084 Pétervári Magyar utca

helye: nyolcadik

ideje: 1920 évi Február hó 8 (hetedik) napjának délután 5 (öt) órája.

oka: agyaosztály

megjegyzés: Bejelentő az elhunyt

maradványai

Felolvastatván _____

helybenhagyott és alvásiactól

Vass Balázs Elek Aron

anyakönyvezető helyettes bejelentő

Arón Elek János 1920 évi Február hó 8 napján.

anyakönyvezető Elek Aron

Elek János halálának bejegyzése az állami anyakönyvben

Az Arany temetőbe, első felesége mellé helyezték. Szép sírja ma is megvan.

1907. augusztus 4-én Zsoldos Erzsébet is meghalt, 78 éves korában.

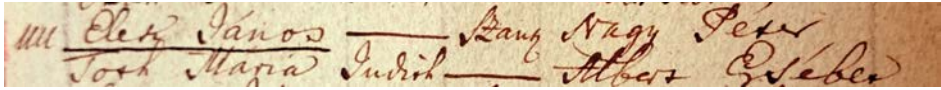
Ükapám, Elek János 1. feleségének hozományládája megmaradt. Fedelének belsején szép színes díszítés, és írás: „*Hódi Ersbethé Anno 1838 die 19 Decb.*”

- ükapám nővére

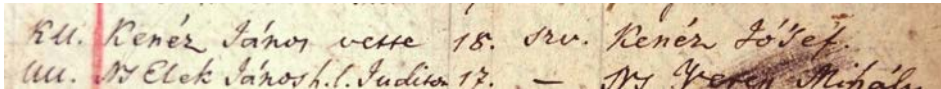
ELEK JUDIT (1813–1879) – Kenéz Pál Jánosné

1813.02.25-én született, Ns. Elek János és Tóth Mária második gyermekeként:

1820 és 1823 között elvégezte az újutcai leányiskola 1-3. osztályait.

1831.03.23-án feleségül ment Kenéz Pál János neves gazdálkodóhoz:

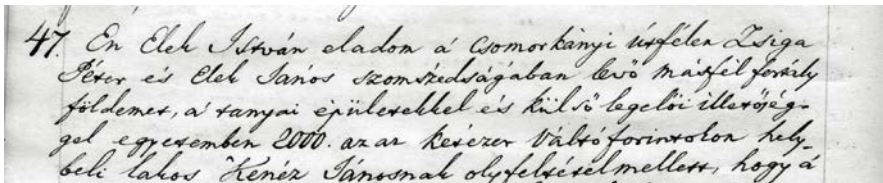

A református anyakönyvi adatok szerint 1833-tól 1855-ig 11 gyermekük született. Az ősi Kenéz család ezen ágának leszármazottai földbirtokosok, városatyák, református egyházi kurátorok, ügyvédek lettek.

Elek Juditék földjei a Csomorkányi oldalon, ükapáméhoz közel voltak. Fennmaradt három adásvételi szerződés, melyet az Elek családdal kötöttek:²⁸

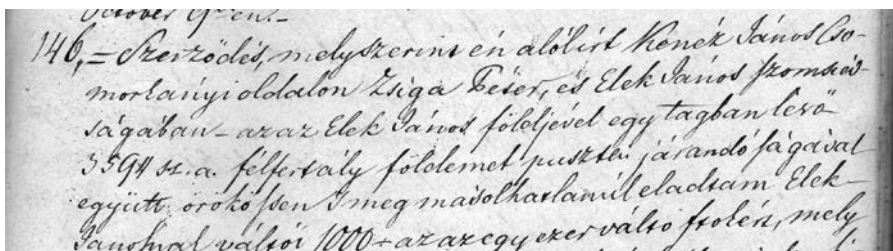
1. kötet 29. o. (47. – 1850. február)

Elek István 2000 váltó forintért eladta a Csomorkányi útfélen lévő 1 ½ fertály földjét a rajta lévő tanyai épületekkel Kenéz Jánosnak:

2. kötet 163. o. (146. – 1850. október)

Kenéz János 1000 forintért eladta a Csomorkányi oldalon lévő ½ fertály földjét Elek Jánosnak (a föld egy tagban volt ükapáméval):

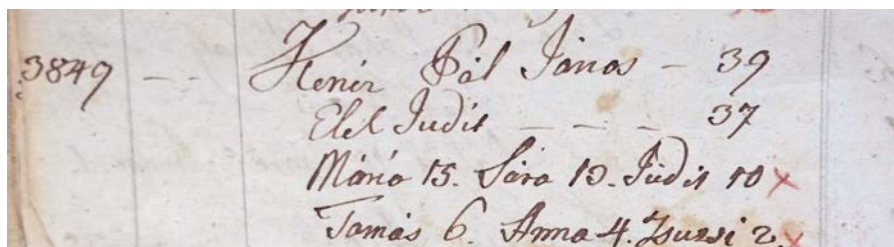

²⁸ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Adásvételi szerződések (IV. B. 1106. e/1-2. k.)

2. kötet 236.o. (216. – 1851)

Kenéz János eladott még egy földet Elek Jánosnak.

Az 1850/51-s népszámlálás szerint²⁹ lakásuk a mai Bajcsy Zs. utcán volt:
uu 3849 Elek Judit 37 é. (Kenéz Pál Jánosné)

1873 (2242.) – Végrendeletük³⁰ megmaradt, a Vásárhelyi Levéltárban van. Te-
kintélyes vagyonukat 2 fiuk és 6 lányuk között osztották föl.

1879.02.25-én halt meg (lakásuk ekkor II/925 volt).

Sírjuk ma is megvan a Dilinka temetőben, jobb oldalt (egészen elől) az út
mellett – a második sorban. Ez a temető egyik legrégebbi sírköve.

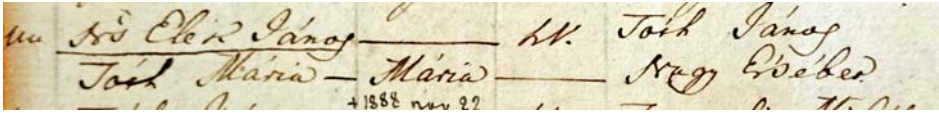
²⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Hmvhely Tanácsának iratai (IV. B. 1106. c. 1. doboz)

³⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Hmvhely Tanácsának iratai (IV. B. 1106. h.)

- ükapám húga

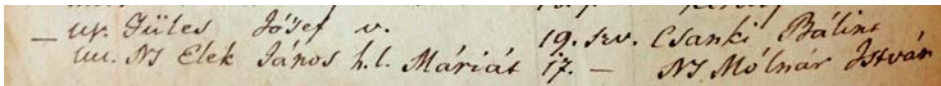
ELEK MÁRIA (1818–1888) - Füles Jánosné, majd Molnár Jánosné

1818.08.23-án született Ns. Elek János és Tóth Mária hatodik gyermekeként:

1826 és 1828 között elvégezte a külső újutcai leányiskola 1-3. osztályait.

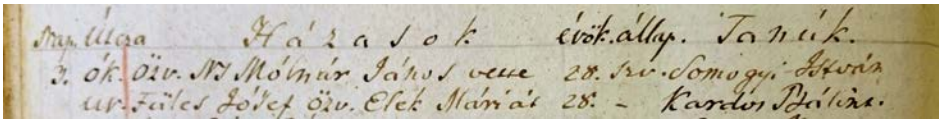
1836.12.07-én feleségül ment Füles Józsefhez:

1842-ben született István fiuk, aki kisgyerekként meghalt.

1848-ban megözvegyült.

1849.12.03-án özv. Molnár János elvette az özvegy Elek Máriaát:

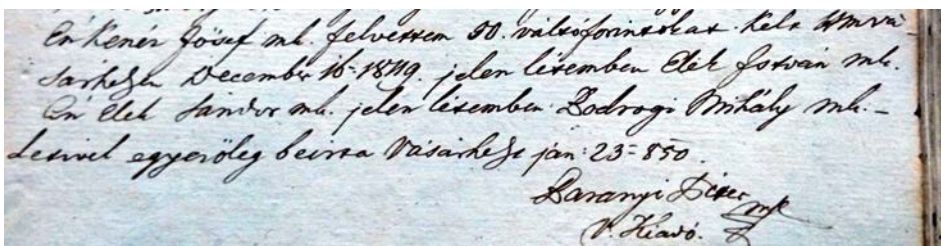
1851 és 1858 között két fiuk és két lányuk született.

ATYAFISÁGOS EGYEZSÉGEK³¹

IV. kötet

1850 (208.) Elek Mária (most Molnár Jánosné) az első férje, Füles Mihály adósságából kifizetett 50 forintot Kenéz Jánosnak.

Tanúk: Elek István, Elek Sándor és Bodrogi Mihály:

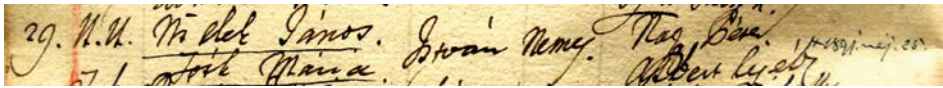

³¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Hmvhely Tanácsának iratai (IV. A. 1001. f.)

- ükapám testvéröccse

Ns. ELEK ISTVÁN (1820–1891) és TÓTH JUDIT
ÉLETTÖRTÉNETE

1820.09.29-én született, Ns. Elek János és Tóth Mária 7. gyermekeként:

1827-től 1830-ig a külső újutcai református iskolában 3 osztályt végzett.³⁵

Gála Jován	Stérelj Béni	Köveső	U. U.
Elek Jován	János	Köveső.	U. U.
Kádár Sámuel	János,	Köveső	U. U.

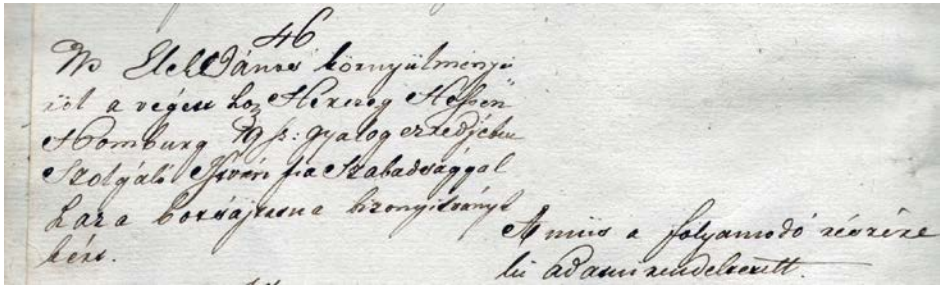
1841.02.05-én beállt katonának³⁶ – a Felső-Ausztriai Wieselburg hadfogadján keresztül 10 év szolgálatot vállaló újoncként, 3 konvencios (pengő) forint foglalóval a 19. „Hessen Homburg” gyalogezredhez. Foglalkozásának kovács van beírva, születési éve téves. A Hadtörténeti Levéltár Bécsi Kriegsarchív-jából 2013-ben megküldték nyilvántartó lapjának fotóját:

Grundbuch:				
Heft	16	Seite	13	
Nathan Elek				
Geburts-	Ort	Held	Geburts-Jahr	1822
	Herrschaft	Opf. Kreis	Religion	reformiert
	Kreis oder Komitat	Wieselburger	Stand	Kovacs
	Land	Ungarn	Profession	Kovacs
Eingetragen	am	5. Februar 1841 bei Landof Wieselburg 10. Infanterie Regiment		
	als	Opf. a. d. f. d. G. auf 10 Jahre von Wieselburger Komitat		
Nachgefolgte				
Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung
	unter Punkt 20	1841	20	Opf. G. in Februar 1841 auf 10 Jahre von Wieselburger Komitat

³⁵ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51. 40-48. k.)

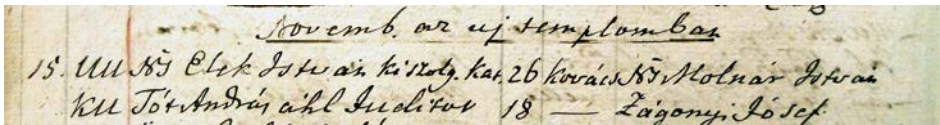
³⁶ Bécsi Hadilevéltár – Grundbuch 19. L 1841–50, Grundbuchsblatt Abgangklasse Heft 16 Seite 18.

1844. április 9-én édesapja kérte szabadsággal hazaengedését.³⁷

1847. augusztus 20-án leszerelt,³⁸ hat év szolgálat után – közvitézként.

1847. november 15-én elvette Tóth Juditot, a kisutcai Tóth András árva leányát. Foglalkozásának kovács volt beírva. Esküvői tanúik nagybátyja, Ns. Molnár István és szomszédjuk, Zágoni József tanító voltak:

Házasságkötésük után Mária nővérénél (Molnár Jánosnéál) éltek. Gyermekekük nem született. A katonaság ideje alatt tanult emberré vált, amit bizonyít – hogy 1848 elején járásbíróvási végrehajtó lett.

1848 őszén az önkéntes 7. zászlóalj századosa volt.³⁹ Mint kiszolgált, tapasztalt katona részt vett a nemzetőr újoncok kiképzésében, majd honvéd századosi rangban végigharcolta a délvidéki hadjáratot. A szabadságharc után visszavonult a közeletből, és birtokán gazdálkodott.

1850.02.27-én Csomorkányi földjét a tanyával együtt eladta, és a földéaki út melletti „Tánczoshalom” dűlőben vett egy 20 holdas, tanyás (T 41) birtokot:

	2297	1/16	Ull	Strán		szőlőföld	18	402
	2298		"	"	"	szőlőföld		346
	2299		"	"	"	szőlő		122
	2300		"	"	"	szőlő, gazdasági		112
	2301		"	"	"	szőlő és mező		
	2302		"	"	"	szőlő és mező	1	752

1853-tól városi hivatalnok (írnok, alkapitány és tanácsnok) lett, miután erkölcsi bizonyítványt kért és kapott élete 1849 és 1853 közti időszakáról.

³⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Törvényszéken kívüli végzések (IV. A. 1101. a. 15)

³⁸ Bécsi Hadilevéltár – Grundbuchsblatt Abgangklasse Heft 16 Seite 18.

³⁹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemzetőrségi iratok 1848/49 (IV. A. 1001. q., r.)

1857-ben lakásuk már I/36 (azaz a Hunyadi utca 3.) volt.

1867-től, a kiegyezés után napidíjas írnok lett a Telekkönyvnél, majd 1869-től járásbíróági végrehajtó. Megalakulásától kezdve aktív tagja volt a Vásárhelyi Honvédegyletnek.

1877-ből, a tanácsi iratok közül való (aláírásával) ez a hivatalos nyugta:⁴⁰

Az 1870/80-as években, a korabeli újságokban (pl. a Hódmezővásárhelyi Közlönyben, a HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELY közérdekű társadalmi hetilapban) többször megtalálhatjuk árverési hirdetményeit.

Egy érdekes történet a SUHOGÓ című élcslap 1884. június 22-i számából:

Választási apróságok.

Foly a korteskedés széltibe-ho szába, kint az utcán, mert azt bent az udvaron cselekedni tilos, és Ambrus bátya ugyan csak igyekszik capacitálni az „édes komáját”, hogy: de bizony ő velük szavazzon.

— Már csak azt mondó vagyok én, kedves komám uram, hogy „éljen Gosztonyi!” Az ám az ember. Még Baracconéba is kint volt, aztán Kossuth apánk meg is ölelte.

— Jaj, édes Ambrus bátyám, kötekedik veled a koma. Épen abba van a hiba, hogy kigyelmetek azt hiszik, hogy csakugyan Gosztonyit ölelte meg Kossuth. Pedig hát úgy volt az, hogy nagyon megtetszett Kossuth apánknak az Elek István mentéje, a melyik Gosztonyin volt és azt ölegette olyan nagyon.

Választási apróságok.

Foly a korteskedés széltibe-hoszába, kint az utcán, mert azt bent az udvaron cselekedni tilos, és Ambrus bátya ugyan csak igyekszik capacitálni az „édes komáját”, hogy: de bizony ő velük szavazzon.

— Már csak azt mondó vagyok én, kedves komám uram, hogy „éljen Gosztonyi!” Az ám az ember. Még Baracconéba is kint volt, aztán Kossuth apánk meg is ölelte.

— Jaj, édes Ambrus bátyám, kötekedik veled a koma. Épen abba van a hiba, hogy kigyelmetek azt hiszik, hogy csakugyan Gosztonyit ölelte meg Kossuth. Pedig hát úgy volt az, hogy nagyon megtetszett Kossuth apánknak az Elek István mentéje, a melyik Gosztonyin volt és azt ölegette olyan nagyon.

⁴⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Hódmezővásárhely Adóhivatalának iratai (IV. B. 1412.)

1877. január 1-én felesége meghalt. Szép gyászjelentése megmaradt:

Az Országos Széchenyi Könyvtár Kisnyomtatvány tárából

1891. május 25-én hunyt el Elek István végrehajtó 71 éves korában, „agy-lágyulás” következtében a Hunyadi utca 3. szám alatti lakásán. Felesége mellé, az Arany temetőbe helyezték örök nyugalomba. Sajnos sírjuk nem maradt meg.

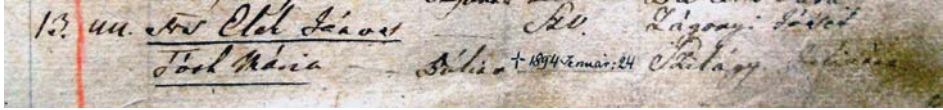
— **Halálozás.** Elek István 1848—49-iki honvédszázados s volt kir. járásbíróági végrehajtó, élete 71-ik évében, f. hó 25-én, hosszas szenvedés után elhunyt. A boldogultnak szabadságharcunk alatt igen szép szerep jutott, mert a vásárhelyi nemzetőröket, mint kiszolgált katona, ő tanította be, majd a honvédséghez beállván, ott századosi rangot nyert. Az alkotmányos korszak felvirradásakor a városnál nyert hivatalt s több évig alkapitány volt, majd a bíróságoknál a végrehajtói intézmény szerveztetvén, járásbíróságunkhoz végrehajtóvá neveztetett ki s ezen nehéz állást is közbecsülés mellett töltötte be mindaddig, míg pár év előtt szélhűdés által sujtatván, ugy szólván élő-halott lett. Ezen nehéz állapotában az országos honvédalaptól nyert nyugdíjat. Temetése kedden délután ósziinte részvét mellett tartatott meg s a ref. ó-templomban Szeremelei Sámuel lelkész tartott fölötte emlékéhez méltó gyászbeszédet. Koporsójára az ügyvédi kar is koszorút helyezett. Gyermeke nem maradt, s mint legközelebbi rokonok, testvérei: Elek János, Bálint és Imre gyászolják családjakkal együtt. Béke poraira!

Elek István nekrológja a Vásárhely és Vidéke újságban (1891.05.28.)

- ükapám fiatalabb fiútestvére

Ns. ELEK BÁLINT (1823–1894) és MÉRGES JUDIT CSALÁDTÖRTÉNETE

1823.02.13-án született, Ns. Elek János és Tóth Mária 8. gyermekeként:

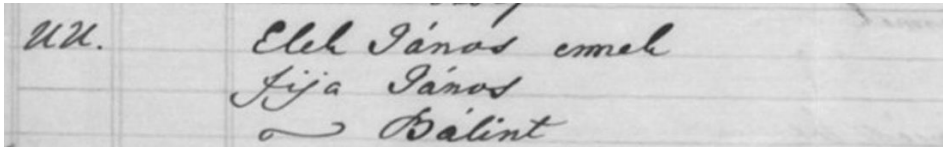
1829 és 1833 között a külső újutcai református iskola 1-4. osztályait elvégezte.⁴¹

1844.01.10-én Ns. Elek Bálint (20 évesen) feleségül vette Mérges Juditot, Mérges Mihály susáni gazda 17 éves leányát. Házasságkötésük után egy ideig a Klauzál utcai atyai házban laktak, majd apósáékhoz költöztek.

1844. július 1-én beiktatták a megye nemesi közé:⁴²

Apja, Elek János nemesi bizonyítványt kért fiai: János (1815), István (1820), Bálint (1823), Imre (1829), és Mihály (1832) részére, amit meg is kaptak.

A következő évek nemesi összeírásaiban⁴³ már apjával együtt szerepelt: 1846 (b/449) nemesek összeírása HMVásárhelyen:

Új utca Elek János ennek, fija János, ...Bálint

1846/47 adóösszeírás
Elek János és fiai: János és Bálint

1847 nemesi összeírás
Elek János és fiai: János, Bálint, István és Imre

1848 választók
Elek István, Elek János, Elek Bálint, ifj. Elek János

⁴¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51. 44-57. k.)

⁴² CSML Szentesi Levéltára – Csongrád Megye Közgyűlésének jegyzőkönyvei (IV. A. 3. a.)

⁴³ CSML Szentesi és Hódmezővásárhelyi Levéltára – Nemesi iratok és adókönyvek

Gyermekeik születése: **1846.04.22. Julianna** (+1922), 1847 Mária (+1847), **1848.05.24. Lajos** (+1922), **1851.05.11. Judit** (+1886), **1853.11.07. Imre** (+1887), **1860.06.04. Lídia** (+1892), **1862.09.29. Mária** (+1939), 1864 Bálint (+1864) és **1866.06.29. Rozália** (+1925)

Az 1851-es összeírás szerint lakók voltak apósa (Mérgek Mihály) házánál Új utca 3236:

3236. = Mérgek Mihály 48. éves
 Felesége Klonási Erzs 46. -
 Gyermeke Gergely 16 20. -
 Felesége Varga Mária 18. -
 Lala Elek Bálint 32.
 Felesége Mérgek Judit 28.
 Gyermeke Julius 6.
 ~ ~ Lajos 3.
 ~ ~ Judit 1/2

Az 1857-es birtokösszeírásban még nem szerepelt, de **1858/59-ben már övé volt a ház** (3236 helyett 3625 számon).

1862-ben Újvárosra költöztek, és az Uv. 169 sz. házban laktak 1877-ig (ma Szoboszlai utca 7.). Ekkor **eladta a házat** az egyik legismertebb újvárosi fazezkasternek, **Maksa Mihálynak**, aki naplójában ezt írta: „ezen esztendőben vettem a' házat 900 fr. azaz kilencszázért Elek Bálintól, Mártius 7ikén ekkor ados maradtam 100, azaz szóval is száz forintal, de a kegyelmes Isten rá segített ki kerestem Szent Mihály napjára Melyért áldott legyen az Úr mindörökké.”

Ettől kezdve haláláig egy másik újvárosi házban (V/9) éltek, amelynek 269 öl portája és 312 öl kertje volt. 1894-ben Fánecs u. 13. számnak írták.

A levéltári és földhivatali iratok szerint nagyon kevés földet birtokolt, tanyaája nem volt. Imre fiával együtt sertéskupecként dolgozott.

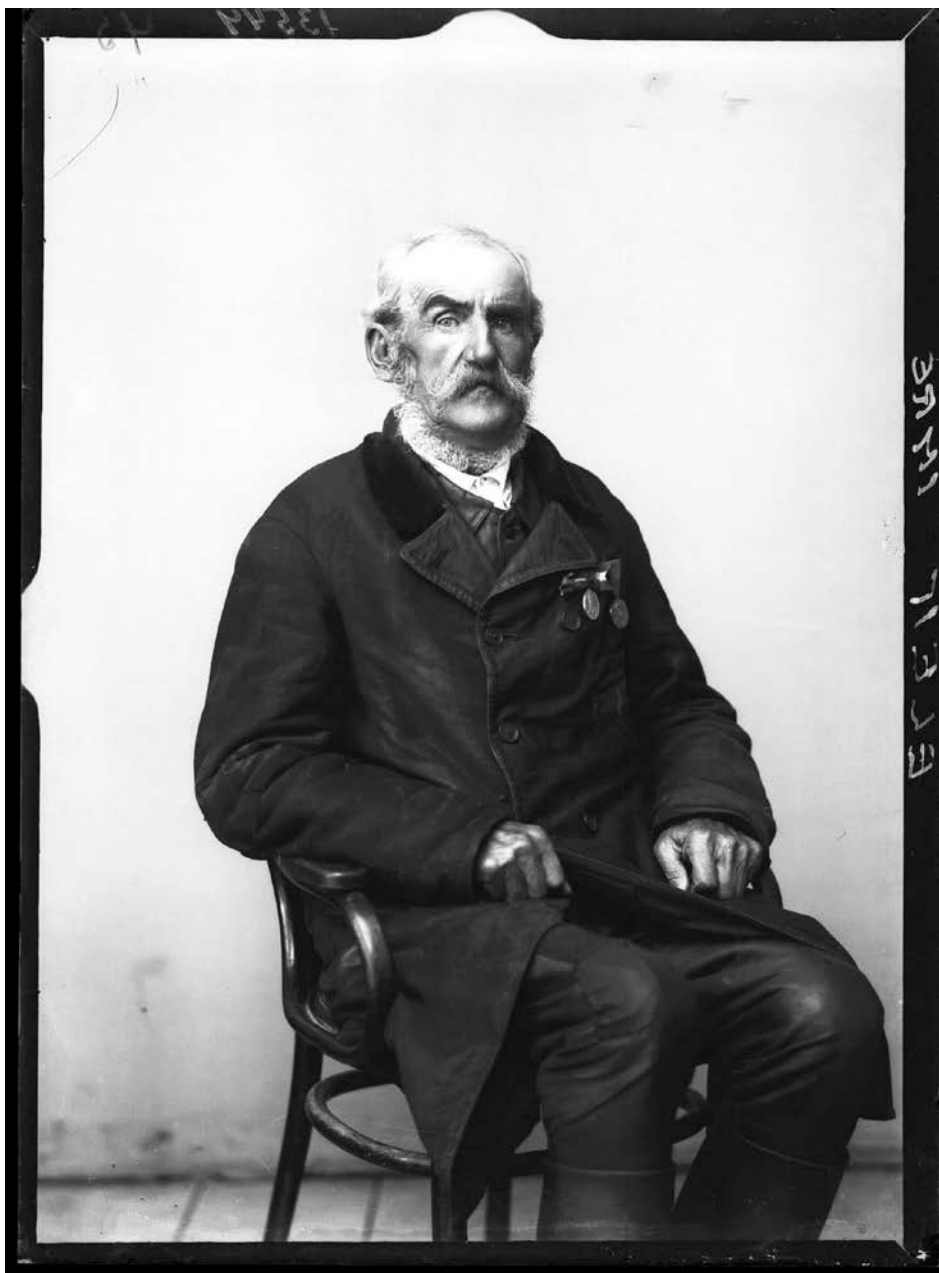
Érdekes, hogy egyik fia sem nősült meg, így ezen az ágon kihalt az „Elek” név. Az öt leány mindegyikének lett viszont családja.

1894. január 25-én halt meg, 70 éves korában. A Dilinkába temették, később feleségét is. Sajnos sírjuk már nincs meg.

Lídia n. 26 Elek Bálint ne. Mérgek
 Judit feje. VIII
 Fény: 13 1 - 70ei

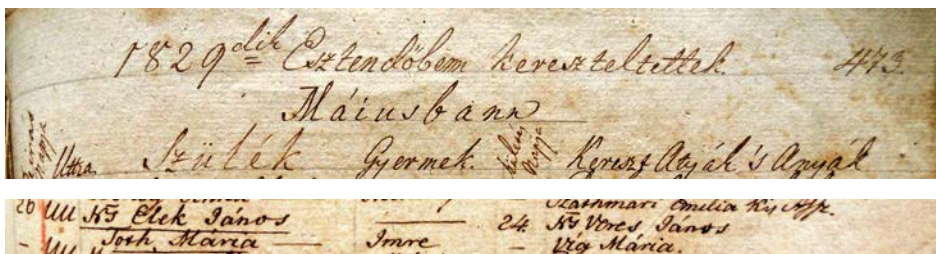
- ükapám fiatalabb testvéröccse

Ns. ELEK IMRE (1829–1903) és KRISTÓ JULIANNA
CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETE

Plohn József felvétele – 1902 (a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből)

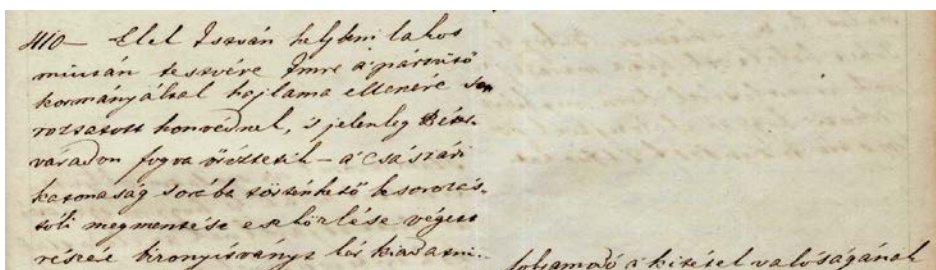
1829. 05. 24-én született, Ns. Elek János és Tóth Mária 12. gyermekeként:

1836-tól 1839-ig a külső újutcai református iskolában 3 osztályt végzett.⁴⁴

1849-ben a korbelleiekből való toborzás útján beállt honvédek az I. számú vadászezredhez. A szabadságharc után a császári hadseregbe besoroztatott.

1849.11.22-én István bátyja, a volt nemzetőr százados menteni akarta:⁴⁵

„Elek István helybeli lakos miután testvére Imre a pártütő kormány által hajlama ellenére soroztatott honvédek, s jelenleg Péterváradon fogva őriztetik – a császári katonaság sorába történő besorozás alóli megmentése eszközlése végett részére bizonyítványt kiadatni folyamodik..” – Nem járt sikerrel, mert

1849.12.19-én apjuk halála után a vagyon megosztáskor városi tanácsnok képviselte érdekeit, mint távol lévő honvédek.

1854 körül (a 4 év leszolgálása után) szerelt le, és jött haza Vásárhelyre.

1860.02.13-án vette feleségül Kristó Juliannát, a jómódú Zrínyi utcai gazdálkodó, Kristó Sándor testvérét. (Nagybátyjuk volt Kristó Lajos polgármester.) Házasságkötésekor obsitos (kiszolgált katona) jelzőt írtak:

28	13	Nőleg. Elek Imre obsit	N.Ú. 2157	28	20	1860
		Menyass. Kristó Julianna Kristó János h. l.	Jan. 1168	28	20	1860

⁴⁴ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51. 67-70. k.)

⁴⁵ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tan. jkv. 1848/49. (IV. B. 1106. a. - 2. k. 410.sz.)

Tarján városrészben, a mai Malom utcában laktak. Hiába származtak mindketten régi, jómódú családból – változó körülmények között éltek. Elek Imre ugyanis disznókupec volt, könnyelmű életet folytatott, ivott és kártyázott – ezért Kristóéktól csak kilenc hold jussot kaptak. Ez is elúszott az Elek vagyonnal együtt az 1880-as évekre. Ha elfogyott a pénze, a házát is eladta vagy elcserélte, így életük során öt helyen is laktak, a város más-más részében. Nemcsak disznókupec és piaci alkusz volt, hanem mészáros, majd napszámos is.

1903. január 20-án halt meg – felesége mellé, a református Arany temetőbe helyezték. Fejfájuk eltűnt, így sírjuk sajnos már nem található meg.

Három gyermekük érte meg a felnőtt kort, és alapított családot a hat közül, akik **nagyon különböző életutat jártak be:**

- **Elek Imre (1860–1939)** fiatal korától kezdve, 1884-től vendéglős volt. A híres Szarvas vendégfogadót is bérelte, meg az Ipartestületét, majd 1904-ben nyitotta meg sajátját a Szegfű utca sarkán – melyet 1934-ig vezetett.

1887-ben vette feleségül a katolikus Kmetykó Máriát. Két gyermekük született: 1888-ban Ilona, 1889-ben Imre (+1969). A legifjabb Elek Imre banktisztviselő lett. A háború alatt a fővárosba költözött, leszármazottai most is ott élnek.

- **Elek Julianna (1863–1943)** Kardos János orosházi gazdálkodó felesége lett. Orosházán éltek, majd ott halt meg, és utódai ma is ott laknak.

- **Elek Jusztina (1869–1946)** gyermekkorában szomorúan alakult, hatéves korában játék közben orrát összetörték. A rokon néni friss tehéntrágyával akarta gyógyítani, amitől a seb csúnyán elfertőződött. Mindössze három elemi végzettségű volt, mert iskolatársai csúfolták, kimaradt az iskolából. Tehetséges volt, korán felébredt benne az olvasás vágya, ennek következtében dús szókincsre tett szert. Első versét 1886-ban, unokatestvére emlékkönyvébe írta. Tizenkilenc éves korára szinte már az egész világirodalmat ismerte. 1889-ben megismerkedett Tornyai Jánossal, akivel nagyon bensőséges viszonyba került. Sokat beszélgettek, színházba jártak. Ő szerezte a fiatal festőnek az első megrendeléseket. Szeretett volna beiratkozni az 1892-ben megnyílt Óvónőképzőbe, de szétromcsolt arca miatt le kellett mondania erről. 1893 telén Budapesten megoperálták, de a plasztikai műtét csak részben sikerült. 1903-ban férjhez ment Tóth Márton gépészkovácsához, akivel alig egy évig laktak csak Vásárhelyen. Rettenetesen nehéz sorsuk volt, állandó nyomorúságban éltek – gyermekük nem született. Az ország egyik végéből a másikba költöztek – harminchét év alatt huszonkilenc helyen laktak. 1942. március 5-én visszatértek Vásárhelyre, ahol az aggménházba került. Utolsó költeményét 1944-ben a híres cigányprímásról írta (*Emlékezés Béla cigányra*). Mindenkitől elhagyatva fejezte be életét 1946-ban.

Kiss Lajos néprajztudós írt róla: „Elek Juszti élete és versei” címmel.

Elek Jusztina: Első csalódásom

Ötéves voltam, csitri kis leány.
Az új lakókkal akkor jött néhány
Ilyen apró lány, de mind pápista,
Csak magam voltam a kálvinista.
Egyszer azt mondják: jön a Mikulás!
Nosza, lett erre cipópucolás!
Ki az? — kérdeztem. „Egy drága öreg,
Cukrot kap tőle minden jó gyerek,
Csak cipőnket kell ablakba tenni,
Reggel cukorral tele levenni.”
Én is levetém hát az enyémet,
Elég sárosak voltak szegények,
S mivel a kefét el nem érhetem,
A kék virágos kötényt levetém,
S a csirkevályú vizébe mártva,
Azzal mostam meg őket tisztára.
Aztán az ablakdeszkára tettem.
És jó reménnyel aludni mentem.
Az ablakunk az utcára nézett.
Anyám később — tán a függöny végett
— Ott járván, látta a kis cipőket:
Az ágyam alá tette be őket,
Nem is sejtve, hogy holnap emiatt
Kis lánya szíve csaknem megszakad.
Másnap örömtől volt hangos a ház,
Kinek mit hozott a vén Mikulás?
Hát hiszen hozott mindenféle jót,
Csak nekem semmit, és ez szörnyű volt!
Bátyám, akkor még maga is gyerek,
Látva bánatom s hogy könnyem pereg,
Kieszelt egy kis szent hazugságot,
Ezért is legyen emléke áldott!
Kezembe adott egy négykrajcáróst,
(Ilyen pénzeket nem látni már most),
Azt mondta, hogy a Mikulás küldte,
És sajnálja, hogy így elkerülte
Figyelmét cipőm ott az ágy alatt,
— De ha máskor jó, sok-sok cukrot ad.
Aztán a sarki boltba vezetett.
A boltos hallván a bús esetet,
Egy óriási süvegcukorból
Olyat leszelvén, mint egy teli hold,
Szeretettel az ölembe tette,
Még a pénzem is ott volt mellette.
De Jusztikának csak szája görbült,
De Jusztikának csak könnye gördült,
S a nagy bánatot csak az okozta,
Hogy ezt mégsem a Mikulás hozta.

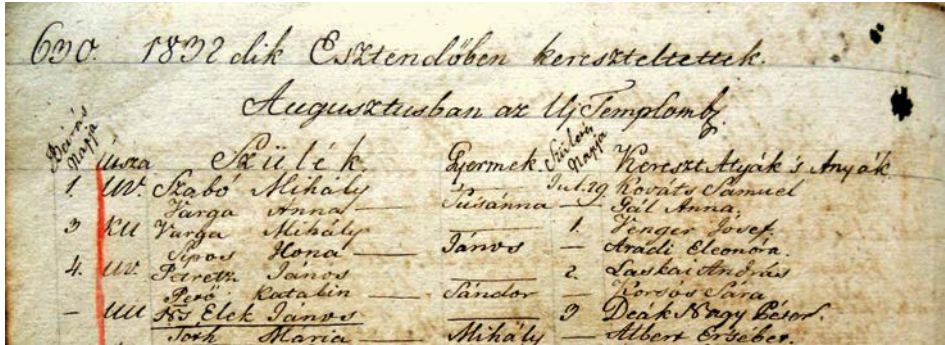
Hódmezővásárhely, 1887

- ükapám legfiatalabb öccse

Ns. ELEK MIHÁLY (1832–1855)

Tragikusan rövid életéről keveset tudunk...

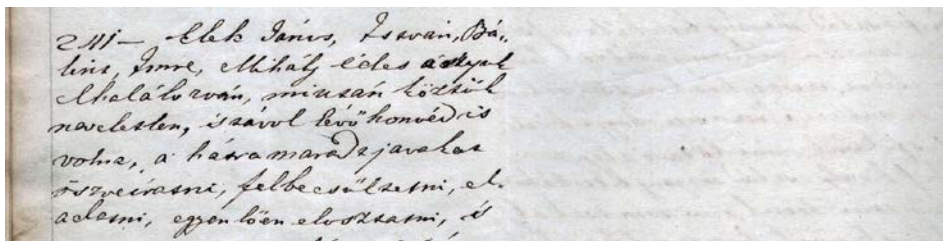
1832.08.03-án született, Ns. Elek János és Tóth Mária legkisebb gyermekeként:

1839 és 1843 között elvégezte az újutcai nemzeti iskola 1-4. osztályait:⁴⁶

5. IV. 420.	Elek Áron	9.	Áron	Molnár János	.. földm.
.. 1100.	Szarmasi István	8.	István	Tatai Erzsébet	.. házass.
.. 420.	Elek Mihály	9.	János	Hódi Erzsébet	.. földm.

1849-ben, apja halálakor felnőtt testvérei kérik a javak felbecslését és egyenlő elosztását. Mint kiskorúnak a városi tanácsnok képviselte az érdekeit:⁴⁷

1851-ben nincs összeírva, nyilván akkor már katona volt.

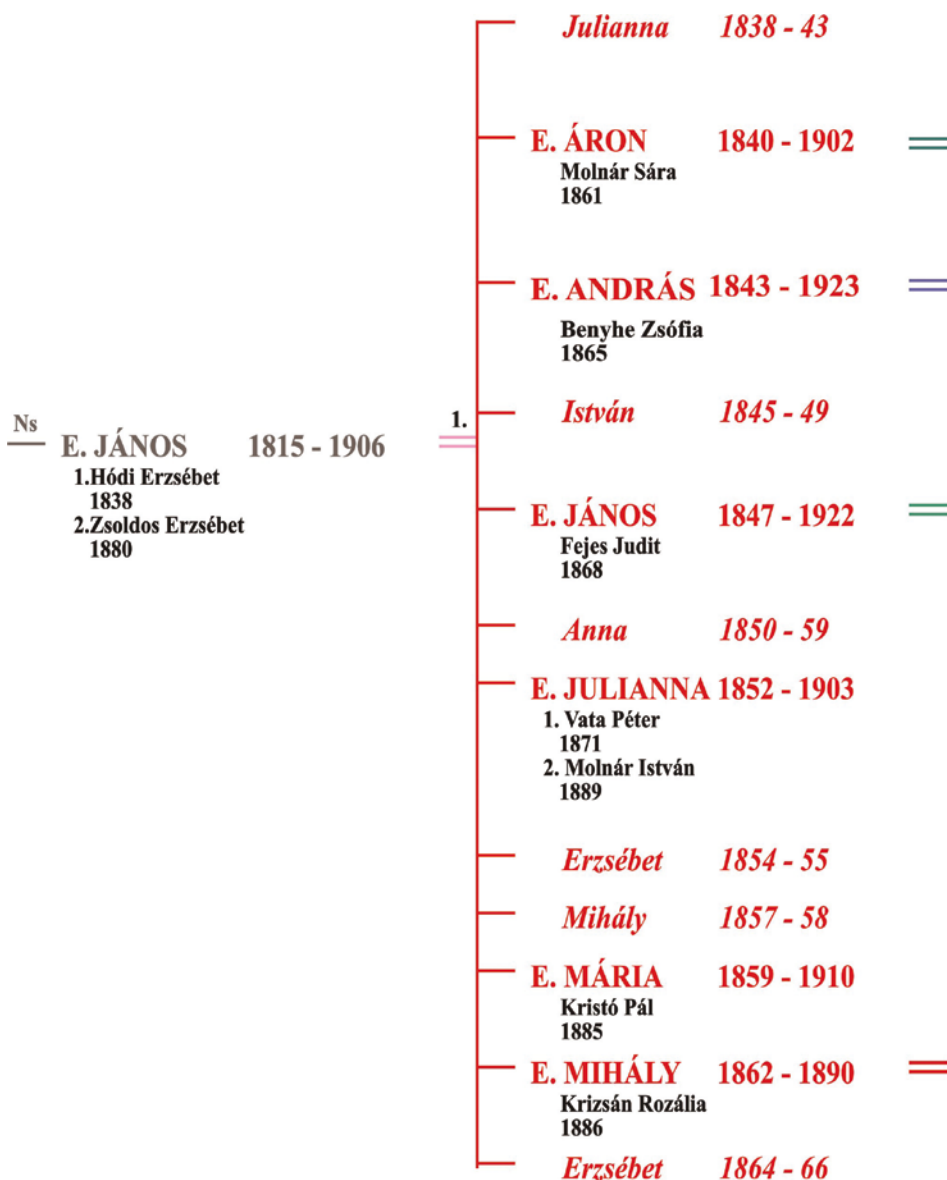
1855-ben küldték az értesítést, hogy katonai szolgálata alatt meghalt.⁴⁸ A tanácsi iratok szerint a halotti bizonyítványát Elek Istvánnak, bátyjának adták.

⁴⁶ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51.: 70-74. k.)

⁴⁷ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi jegyzőkönyvek (IV. B. 1106. a. 2. k.: 241. sz.)

⁴⁸ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Tanácsi iratok összevont mutatói (IV. B. 1106. b.)

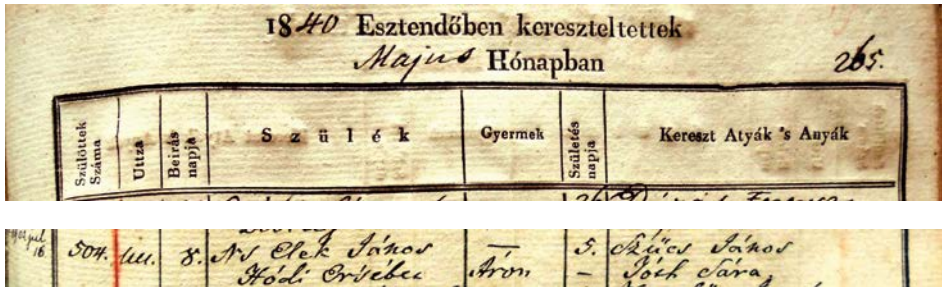
ÜKAPÁM GYERMEKEI:

- Dédapám bátyja

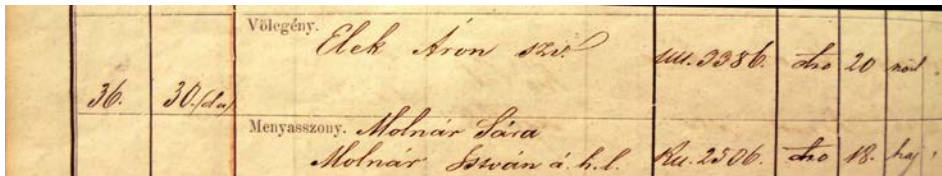
**ELEK ÁRON (1840–1902) és MOLNÁR SÁRA
CSALÁDTÖRTÉNETE**

1840.05.08-án született Ns. Elek János és Hódi Erzsébet 1. gyermekeként:

1847 és 1851 között elvégezte a külső Új utcai elemi mind a 4 osztályát.

1861.01.30-án a 20 éves Elek Áron elvette a kisutcai Molnár István 18 éves árva lányát, Sárát:

Három fiúgyermekük született: **1862.03.25. Áron** (+1933), **1864.07.19. János** (+1952) és **1866.08.23. Sándor** (+1951), akik felnőttek és hosszú életet éltek.

Mindhárom fiú a katonaság után, 25 évesen – a Petőfi utcai házból nősült. Egy-egy ismert vásárhelyi gazdálkodó lányát elvéve jómódú kisbirtokosként éltek és dolgoztak. Áron felesége 1887-ben Nagygyörgy Julianna, Jánosé 1889-ben Szűcs Rozália, Sándoré pedig 1894-ben Tunyogi Lidia lett.

Elek Áron legidősebb fiúként elsőként kapta meg édesapjától a jussot: Peczércészaháton 8 hold, Fecskésen 6 hold szántót. Ezekhez jött még felesége közel 25 hold szántó és 4 hold rét öröksége a Sóstófarki dűlőben, Kanászhalmon pedig 9 hold szántó és 10 hold legelő a Pusztta 765. számú tanyával.

Mintegy 15 évig a Klauzál utcai házban laktak, de kint éltek a Pusztai tanyán. Az 1870-es évek végén ennek a tekintélyes mennyiségű földnek a jövedelméből meg tudták venni a 4929. hr. számú parasztházat a Petőfi utcán (ma 19. sz.), amit később szárazkapu bejáratos, préstéglás polgári házzá építettek át.

1902. július 16-án váratlanul meghalt id. Elek Áron. Mindössze 62 éves volt.

Felesége két év múlva követte férjét az Arany temetőbe. Nagy kriptájuk a mai napig megvan, fiaik (Elek Áron és Elek Sándor) is itt nyugszanak:

Középső fiának, Elek Jánosnak és neijének, Szűcs Rozáliának a sírja is az Arany temetőben van – nem messze szüleitől és testvéreitől:

Id. ELEK ÁRON (1840–1902) családja:

- legidősebb fia: **ELEK ÁRON (1862–1933)**

Nagygyörgy Juliannával kötött házasságából két leányuk született, de mindkettő kiskorában meghalt. Az 1920-as években 51 hold földön gazdálkodtak a Pusztán, egész életüket a Petőfi utcai házban éltek le. Felesége korábban meghalt, utolsó éveiben Elek Áront unokatestvére, Bodrogi Sándorné Elek Julianna gondviselte – így Ő lett az örökös.

- középső fia: **ELEK JÁNOS (1864–1952)**

1889-es házasságkötésük után a Püspök utca 49. szám alatt laktak. 1926-ban már 60 hold földön gazdálkodtak, szép tanyájuk volt (Pusztá 1014).

Felesége, Szűcs Rozália két lányt és egy fiút szült:

- **Elek Erzsébet (1890–1975)** 1914-ben nagyapja testvérenek fiához, Elek Pálhoz (1888–1978) ment feleségül. 1924-ben született fiuk egy évet sem élt, így nem maradt utódjuk. Vajhátón lévő földjükön gazdálkodtak. A városban előbb a Fény, majd a Sarolta utcában laktak.

- **Elek Margit (1903–1981)** 1923-ban ment hozzá Imre Lajos gazdálkodóhoz, akivel a Pál utcán laktak. Ki tudja miért, Elek János dédapjuk ősi csomorkányi birtokát ők örökölték, ott éltek és gazdálkodtak a Tanya 898-ban.

- **Elek Elemér (1904–1946)** fiuk vitte a család rárósi út menti birtokát. 1938-ban vette feleségül Udvari Erzsébetet – gyermekük nem született. A II. világháború végén, 1944-ben behívták katonának. 1945 márciusában került orosz fogságba, majd 1946 tavaszán a lágerben elhunyt.

- a legkisebb fiú: **ELEK SÁNDOR (1866–1951)**

1894-ben nősült, Tunyogi Lídiát vette felesége. Vásárhelyen a Mátyás utca 26. sz. házban, majd a Petőfi u. 15-ben laktak, de jobbára kint éltek a tanyán (Pusztá 997. sz.) – ahol az orosházi határban gazdálkodtak. Életük végén, 1948-ban mindenüket elvették, és kulákként meghurcolták őket.

Egyetlen gyermekük született:

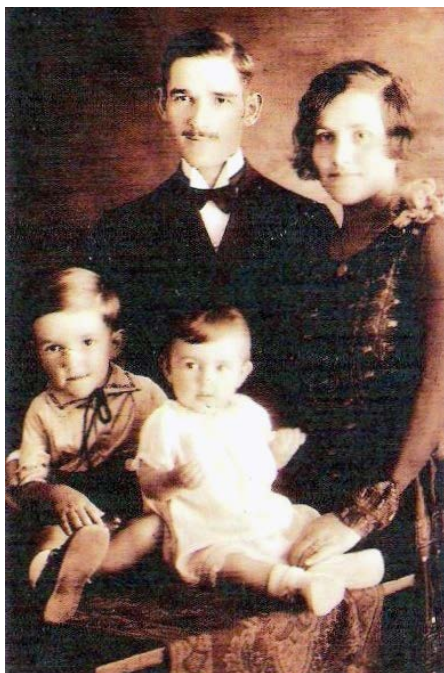
- **Ifj. Elek Áron (1901–1985)**, aki 1923-ban Csáki Teréziát vette feleségül. Ők is a Pusztán, egy kakasszéki tanyán gazdálkodtak, a városban a Petőfi u. 15. sz. házban laktak. 1948-ban ezt a házat államosították, ezért a Csáki nagyszülőkhöz, az Árpád u. 21. alá költöztek. Az összes földjüket (ami több mint 100 hold volt) elvették, a tanyákkal együtt. Kulákként kerültek, meghurcolták őket. 1951-ben, hogy meg tudjanak élni – Budapestre ment dolgozni. Kb. 15 évig volt rakodómunkás a 45. sz. Állami Építőipari Vállaltnál. Nyugdíjasként jött csak haza szülővárosába, ahol az Árpád utcai házban élt haláláig.

- Ifj. Elek Áronnak és Csáki Teréziának három gyermeke született: 1924-ben Áron, 1928-ban Terézia, majd 1932-ben Sándor.

- **legifjabb Elek Áron (1924–1995)** református teológiát végzett Budapesten, és 1948-ban szentelték föl lelkésszé. Még ebben az évben elfogadott egy kétéves amerikai ösztöndíjat. Jól látta, hogy a kommunizmus idején nem lenne könnyű dolga itthon, ezért kintmaradt az Amerikai Egyesült Államokban. Több kisebb település gyülekezetében szolgált, majd a nagy „magyar” városban – Clevelendben telepedett le. A magyar egyházak közül a West Side Magyar Református Templom az egyik legnagyobb és legaktívabb az Egyesült Államokban (az 56-os menekülteknek is sokat segített). 1963-tól 1990-es nyugdíjba vonulásáig Elek Áron töltötte be a lelkészi tisztséget, utóbb már püspökként. Felesége, Urbán Irén Amerikában született (egy Erdélyből emigrált család gyermekeként). Három lányuk született: 1955-ben Éva, 1959-ben Laura, majd 1960-ban Lisa – akik amerikai férjeikkel és gyermekeikkel kint élnek.

- **Elek Terézia (1928–1999)** 1948-ban férjhez ment Petőfi utcai szomszédjukhoz, Kovácshegyi Józsefhez, akivel Budapesten éltek és dolgoztak. Férje agrármérnök, Terézia buszkalauz volt. Sírjuk a Dilinka temetőben van, a szülőkkel együtt (a csőszházzal szemben). Anna lányuk Budapesten, Judit az USA-ban él családjaikkal.

- **Elek Sándor (1932–2014)** a Bethlen Gábor Gimnáziumban érettségizett, majd földmérő lett. 1953-ban Szabó Mária tanítónőt vette feleségül. Egyetlen lányuk, Márta (Várhelyi Zoltánné) Érden él – már nagymama.

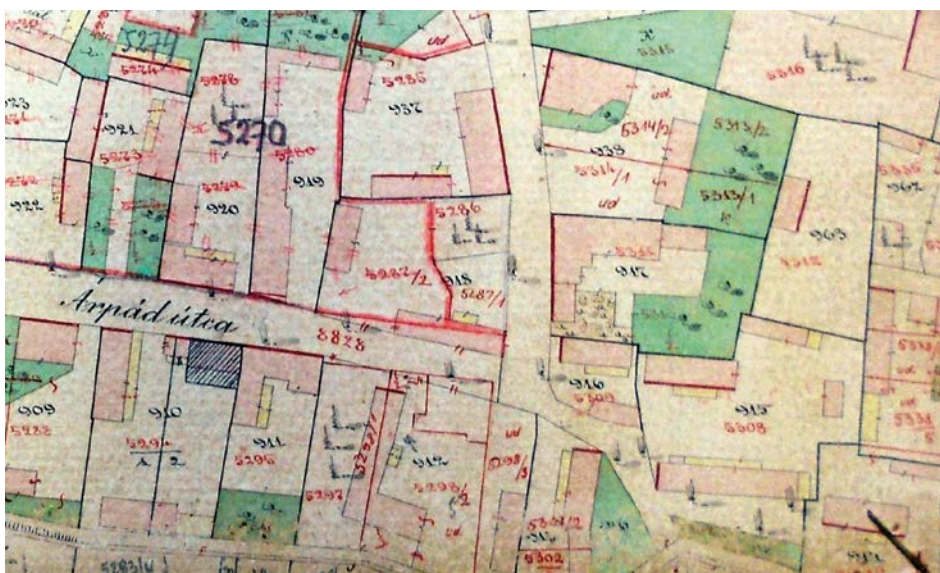
Ifj. Elek Áron és Csáki Terézia 1927-ben a kis Áronnal és Terivel

AZ ÁRPÁD UTCA 21. sz. HÁZ:

Ez az egykori gazdaporta közvetlenül az árvízvédelmi fal mellett van. Két épületszárnyból és melléképületekből áll, melyeket a 18. század végén épített/építtetett Nagy György János parasztgazda vagy az apja. Később a Csáki családok lakták. 1974-ben, mikor az ősi Oldalkosár városrész lebontásakor egyedülként megmenekült, ifj. Elek Ároné volt. Azóta műemléki védelem alatt áll – népművészeti tájházként, múzeumi kiállítóhelyként működik.

Az Árpád utcai tájház – 2012 (Farsang Péter fotója)

A ház az 1883-as térképrajzon:

↑
915. sz. (hrsz. 5308)

CSALÁDI FOTÓK AZ ÁRPÁD UTCAI HÁZBAN

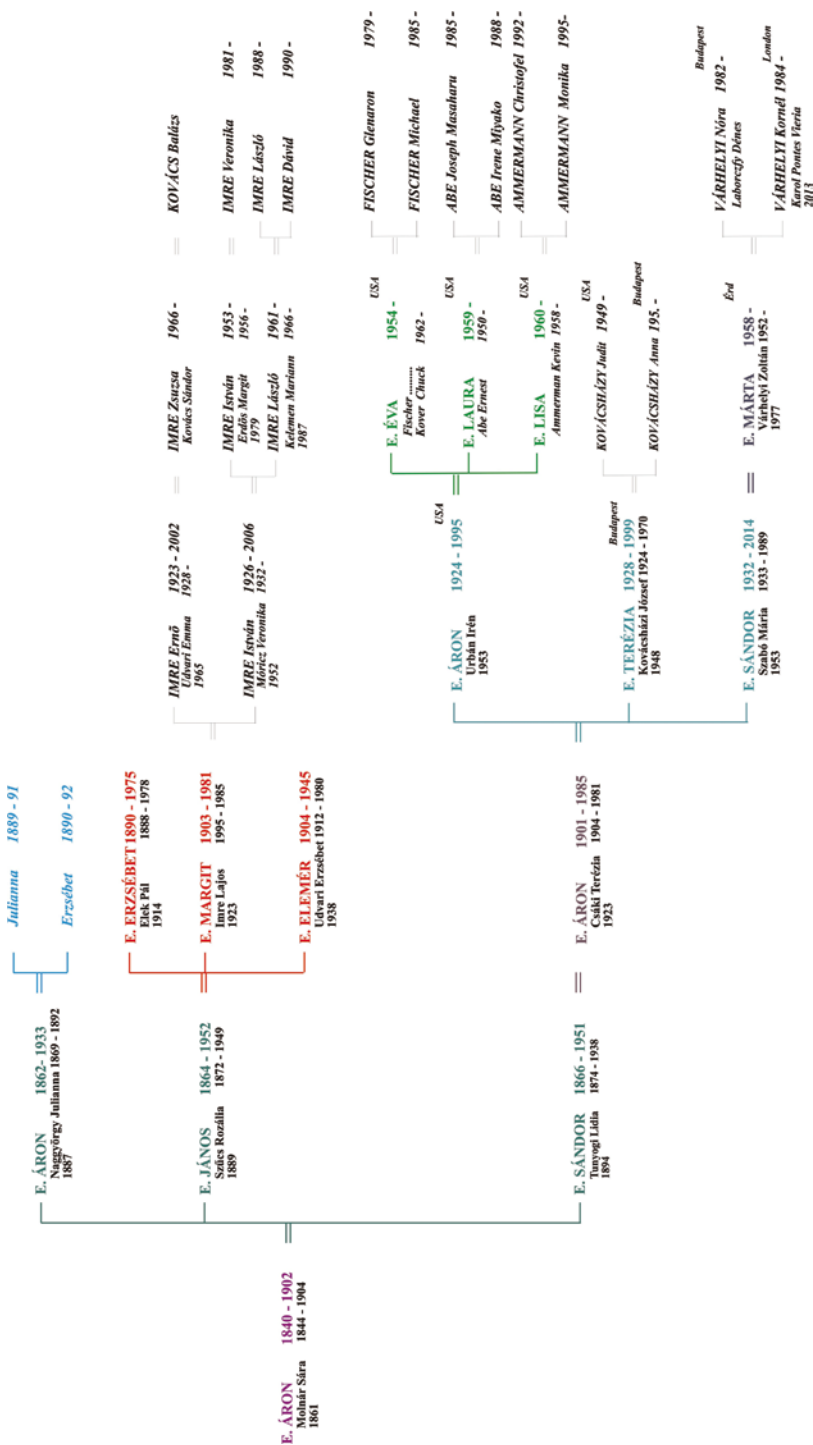

1962 - Régi nagyzsákok (Csáki Mihály, K. Szűcs Ernő, Elek Áron és Simon Ferenc)

1973 – Elek Terézia, Elek Sándor, Csáki Terézia, Elek Áron és ifj. Elek Áron

idős ELEK ÁRONÉK (1840– 1902) MAI CSALÁDFÁJA

- Dédapám öccse

ELEK JÁNOS (1847–1922) és FEJES JUDIT

1847.12.24-én született Ns. Elek János és Hódi Erzsébet ötödik gyermekeként:

1868-ban vette feleségül Fejes Juditot.

Három gyermekük született:

- Elek Julianna (1870–1943)
Bodrogi Sándor felesége lett 1889-ben.
- Elek Anna (1873–1932)
Takács Imrével kötött 1891-ben házasságot.
- Elek János (1874–1915) – az első világháború hősi halottja.
Baricsa Esztert vette el 1900-ban, gyermekük nem lett.

Elek Jánosék az Erzsébeti oldalon lévő földjükön gazdálkodtak, és kint éltek a tanyán. Városi házuk sokáig nem is volt, a Klauzál u. 35-be jártak haza. Később az ősi házzal átellenben, a Réz utca 2. számú házat vették meg.

1922-ben a Dilinka temetőben helyezték örök nyugalomba.

- Dédapám legifjabb öccse

ELEK MIHÁLY (1862–1890) és KRIZSÁN ROZÁLIA

1862.04.11-én született Ns. Elek János és Hódi Erzsébet 11. gyermekeként.

1886-ban vette feleségül Krizsán Rozáliát

Két gyermekük született:

- Elek Jakab (1886–1887)
- Elek Pál (1888–1978)
Elek Erzsébet lett a neje 1914-ben, gyermek nem született.

1890-ben felkötötte magát, a Dilinkába temették. Sírja már nincs meg...

- **Dédapám húgai-nak** sírja az Arany temetőben
(szépapám, Elek János kriptája előtt, és mögötte nem messze)

**ELEK JULIANNA (1852–1903) és VATA PÉTER,
majd MOLNÁR ISTVÁN**

ELEK MÁRIA (1859–1910) és KRISTÓ PÁL

Dédapám

ELEK ANDRÁS (1843–1923) és BENYHE ZSÓFIA CSALÁDTÖRTÉNETE

1843.02.06-án született Ns. Elek János és Hódi Erzsébet 3. gyermekeként:

1843. Esztendőben kereszteltettek
Február Hónapban

Születők Száma *	Utza	Berítés napja	S z ü l é k	Gyermekek	Születés napja	Kereszt Atyák 's Anyák
180.	III.	8.	Ns. Elek János Hódi Erzsébet	András	6.	Ns. Nagy Endre Kis Mária

1848 és 1851 közt elvégezte a belső újutcai nemzeti iskola 1-4. osztályait:⁵⁰

UU 2370	Varga Károly	János	Tanító
OK. 2448.	Fekese Jándor	Imre	Földes sz.v.
UU 3099	Elek András	János	Földes sz.v.

1865.03.03-án Elek András feleségül vette Benyhe János lányát, Zsófiát:

59.	2. u.	Vőlegény. Elek András sz.v.	III. 420.	1865. máj. 22.
		Menyasszony. Benyhe János l. Zsófia	III. 206.	1865. máj. 17.

Ezután kilenc gyermekük született: 1865.12.24. István (+1916), 1867.08.27. Sámuel (+1961), 1869. Rozália (+1869), 1870. András (+1871), 1871. András (+1872), 1873. Áron (+1873), 1874. Zsófia (+1874), 1875.11.15. András (+1958) és 1877.10.04. Imre (+1957).

Érdekes, hogy egymás után 5 gyermekük is meghalt csecsemőként, illetve – hogy egyetlen egy leánygyermekük sem nőtt fel.

1898 és 1901 között a Város rárósi birtokából is bérelt mintegy 60 holdat.

1906-ig, édesapja haláláig ők is az ősi Klauzál utcai házban laktak, igaz jobbára **kint éltek a peczérczészáti tanyán (Puszta 329).**

⁵⁰ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – Bethlen Gimnázium iratai (VIII. 51.: 82-86. k.)

DÉDNAGYMAMÁM – BENYHE ZSÓFIA (1847–1932)

Benyhe János susáni nagygazda lányát 1865-ben vette feleségül dépapám. Méltóságos tartású, öntudatos, nemes arcú portréját – gyönyörű civis ruhában – bizonyára pusztai tanyájukon festette a művész. Veres Gusztávnak több szép festménye található a gyulai és békéscsai városházán, de templomokban is.

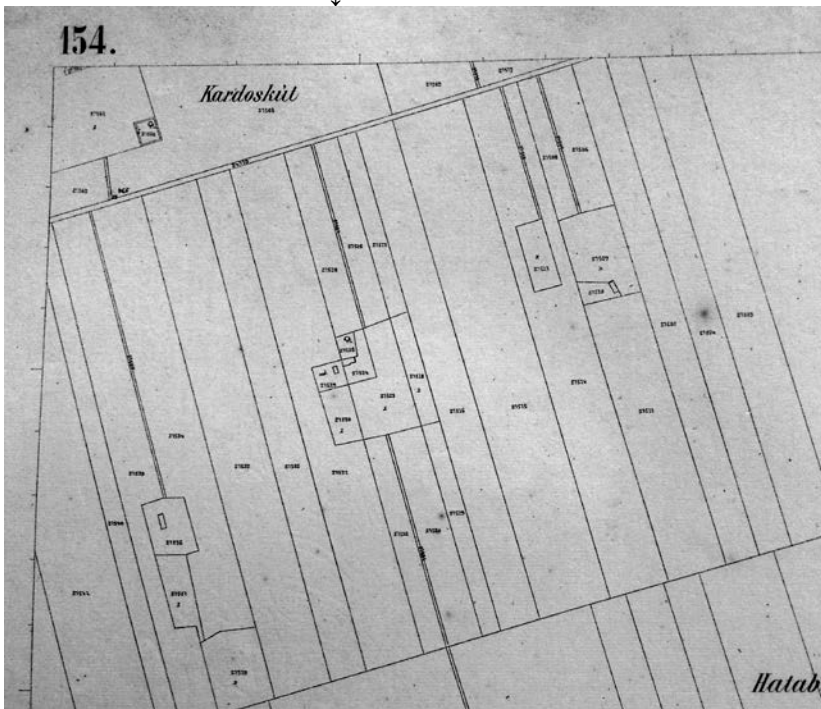
*Veres Gusztáv (1854–1917) békéscsabai festőművész portréja – 1893
(a festmény dédunokája, Kojnok Jenő tulajdona)*

ELEK ANDRÁS FÖLDJE ÉS TANYÁJA

Az Állami Földmérési Felügyelőség iratai szerint⁵¹ 6,5 holdnyi szántója és 1,5 holdnyi legelője volt tanyáival (Pusztá 329) a Peczércészaháti dűlőben.

Ezen kívül felesége 4 holdnyi örökölt szántóját is művelték Póshalmon.

A 154. számú térképszelvény közepén (testvérei, Elek Mária Kristó Pálné és Elek Áron) földjei közt látható a birtok, a tanyával és gazdasági épületekkel.

⁵¹ CSML Hódmezővásárhelyi Levéltára – VI. 182. b. 1-10. kötet és kat. térképszelvények

ELEK ANDRÁS HÁZA

Dédapámék 1907. április 30-án 5800 koronaért vették meg az örökösöktől Török Ferencék régi, Árpád u. 3. számú házát. Elek András már 64 éves volt, mire saját háza lett, de ekkor sem egyedül éltek, hanem legkisebb fiukkal – Elek Imre nagypámmal és annak családjával.

Ebben a házban laktak halálukig, 1923-ig – illetve 1932-ig.

ÁRPÁD UTCA 3.

5482 szám

Árvaiárhely szám

A) Birtoklap.

Helyrajz

Sor- szám	Hely- rajzi szám	+	Kataszteri termérték 1600 ☐ öles holdakban		Adó- kataszteri tisztá jövedelem		Jegyzet
			hold	☐ öl	kor.	fill.	
1.	5261	<i>Ház 3. sz. u. a. az Árpád utca- ban utóval.</i>					
					<i>2003</i>		<i>B.19</i>
					<i>2032</i>		<i>B.29</i>

Árvaiárhely *Árvaiárhely*

B) Tulajdoni lap.

Sor- szám	Jegyzet
<i>18.</i>	<i>Élek András (név Benyhe Károlyval) bírói árvaiárhelyi kérelmére 35 f. alatti lakos javára bekezdésű.</i>

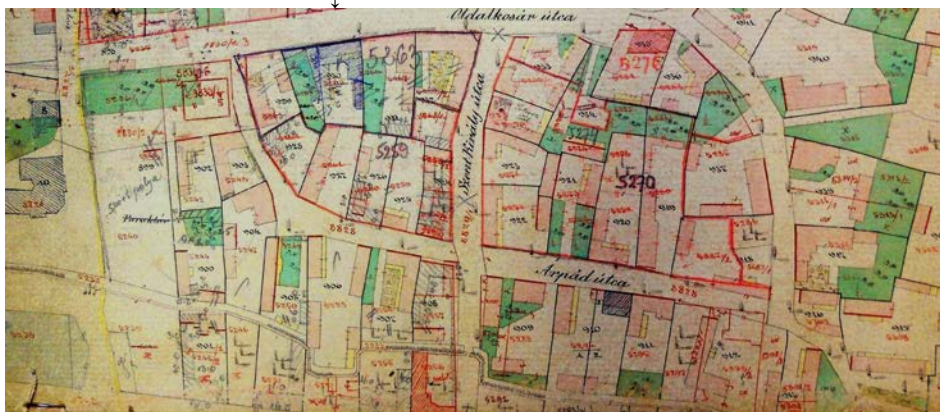
É. R. 1907 május 11. 2870 f.

Vételár 5800 korona

*É. R. 1907. április 30-án volt adásvételi szerződés
alapján a tulajdoni lap az É. R. 1. sz. j.*

Az 5261. helyrajzi számú ház (5482. számú) birtok- és tulajdoni lapja a Levéltárból

A ház az Árpád utca bal oldalán, a kanyarban volt – egy 200 öles telken. Az 1800-as évek elején épült, véggel az utcára, két rácsos ablakkal. A kiskapu előtt egy malomkő volt a járdába beépítve. A gang közepéről nyílt a konyha, balra az utca felé a nagy – jobbra a kis szoba volt. A melléképületek a ház folytatásában, a telekhatárig értek. I/927 számmal jelzik az 1883-as színes térképen.

1883-es kataszteri térkép az Oldalkosár városrészről

Elek Andrásné Benyhe Zsófia 1915 körül

1923. február 13-án halt meg id. Elek András, 80 éves korában.

Minden külön értesítés helyett.

Alólirottak fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk a felejthetetlen jó férj,
apa, szerető nagypapa, nász, sógor és rokon:

id. Elek András

folyó hó 13-án, életének 80 ik évében, boldog házasságának 58-ik évében rövid és súlyos szenvedés után történt csendes elhunytát.

A boldogulnak földi maradványai folyó hó 15-én délután 2 órakor a IV. ker. Árpád-ulca 3 számú gyászháztól a ref. vallás szertartása szerint az ó-templomban tartandó gyászbeszéd után ez Arany-temetőben lévő családi sírhelybe fogjuk örök nyugalomra helyezni.

Hmvásárhely, 1923 február hó 14.

Béke poraira

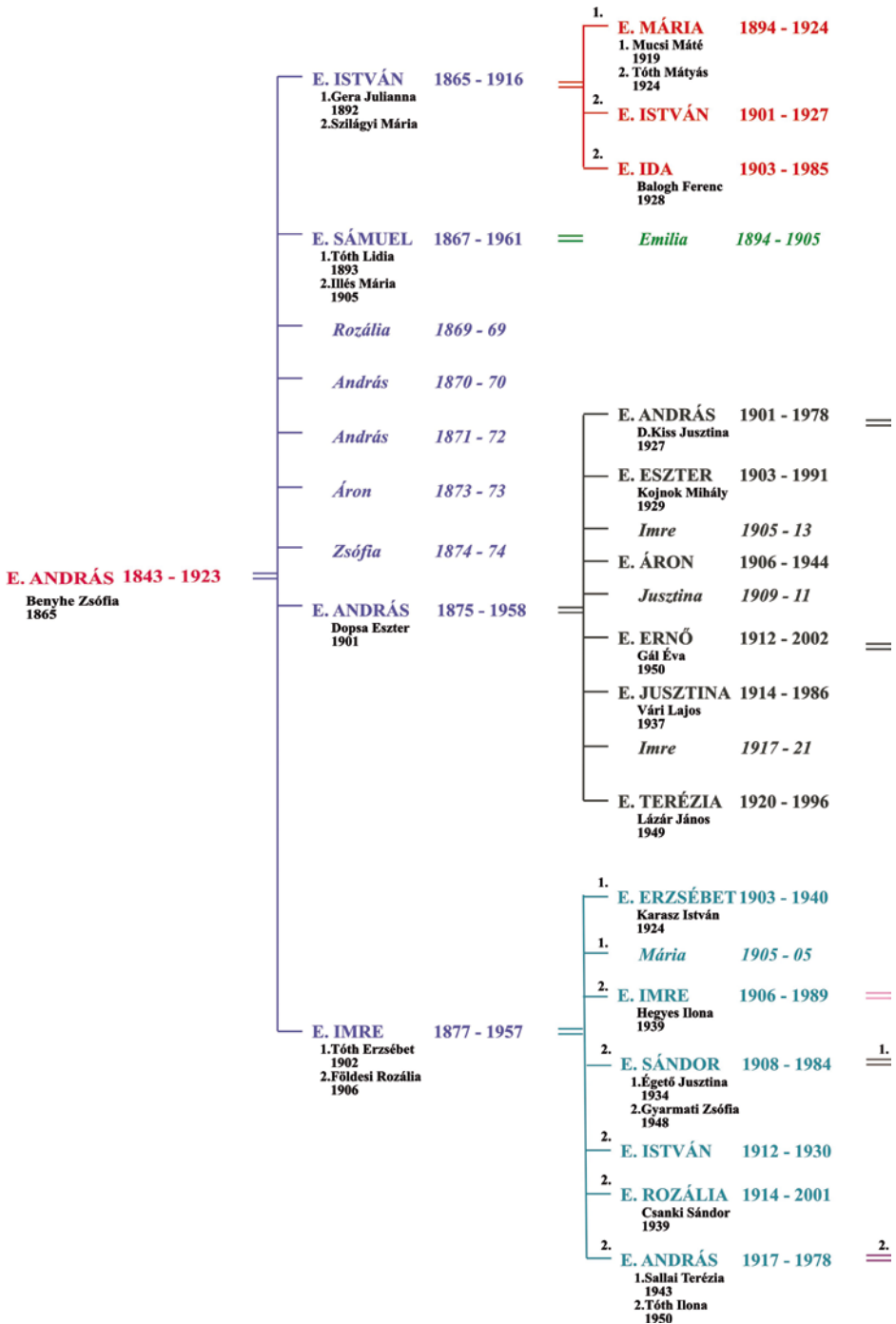
Síratja neje: Benyhe Zsófia. **Gyermekei:** néhai Elek Istvánnak elmeradott neje öz. Sziládi Mária gyermekeivel, Elek Sámuel nejével Illés Máriával, ifj. Elek András nejével Dobsa Eszterrel és gyermekeivel, Elek Imre nejével Földesi Rozáliával és gyermekeivel. **Unokát:** Elek Mária, István, Iduska, András, Eszlike, Áron, Ernő, Jusztika, Teruska, Erzsike, Imre, Sándor, István, Rozika, András. **Sógora:** Kristó Pál nejével. **Nászai és nászasszonyai:** Dobsa Pál nejével, öz. Varga Istvánné, öz. Tóth Istvánné. Gyászolják még az elhunytat a közelebbi és távolabbi rokonok, jó barátok, szomszédok és ismerősök. (Kardos Ignác tem. int.)

id. Elek András gyászjelentése

*id. Elek András és nejének sírja az Arany temetőben
(fia Elek András és felesége is itt nyugszik)*

ELEK ANDRÁS dédapám gyermekei és unokái

- Nagypám bátyja

ELEK ISTVÁN (1865–1916) és GERA JULIANNA, majd SZILÁGYI MÁRIA

1865 karácsony estéjén született Elek András és Benyhe Zsófia első gyermekeként. Érdekes, hogy a városi (új utcai) elemi iskolába csak egy évet járt és a tanyai iskolai iratok között sincs nyoma további tanulmányainak.

1892. december 27-én, a kötelező katonaidő letöltése után feleségül vette a Szentesi utcai Gera Juliannát:

Elek Istvánék a házasságkötés után kint laktak a Pusztán, ahol kevéske kis földjükön gazdálkodtak.

1894-ben született Elek Mária (+1924) lánya, aki 1919-ben Mucsi Máté, majd megözvegyülve 1921-ben Tóth Mátvás felesége lett. Mária (gyászjelentése szerint) második házasságának harmadik évében, 1924-ben – hosszú, súlyos szenvedés (tbc?) után meghalt. Mindössze 30 évet élt, gyereket nem szült. A Kincsesbe temették, a Tóth család sírboltjába.

Minden külön értesítés helyett.

Alulírott család fájdalomtól megtört szívvel tudtja, hogy a felejtetelen jó nő, szerető leány, hű unoka, sógornő és rokon:

Tóth Mátvás Pálné

szül. Elek Mariska

életének 29 ik, boldog házasságának 3 ik évében, hosszú, súlyos szenvedés után I. hó 27-én megtért Alkotójához.

Felejtetetlen kedvesünk földi részét f. hó 29-én délután 2 órakor fogjuk az Észak-utca 45 szám alatti szomorú gyászszéktől, a református vallás szerteretése szerint tartandó gyászbeszéd után, a Kincses temetőbe levő családi sírboltba örök nyugalomra helyezni.

Kidőlt a mi életünk lája. Sirba szállt veled minden reményünk. Áldott emléked örökké vérző szívvel siratjuk. Felejtetetlen nőm, szeretett leányunk és unokánk Isten veled!

Hódmezővásárhely, 1924. április 28.

Áldás és béke poraira!

Férje: Tóth Mátvás Pál. Édesanyja: Gera Julianna. Nagyanyja: özv. Elek Andrásné Benyhe Zsófia. Mostoha testvérei: Elek István és Ida. Apósa: Bora József. Anyósa: Tóth Zsófia. Édesapjának testvére: Gera Tamás nejjével Hézsó Eszterrel és gyermekeivel. Édesapjának testvérei: Elek Sámuel nejjével és gyermekeivel, Elek András nejjével és gyermekeivel, Elek Imre nejjével és gyermekeivel. Sógora és sógornője: Molnár József nejjével Tóth Jusztinával és gyermekeivel. Gyászolják még a megboldogultat az egész Elek, Gera, László és Tóth nemzetség, a közelebbi és távolabbi rokonok, jó barátok, jó szomszédok és jó ismerősök. (Kardos Ignác tem. int.)

Elek Mária (Tóth Mátvás Pálné) gyászjelentése – 1924

Elek István nejétől, Gera Juliannától később **elvált, majd 1900-ban Szilágyi Máriát vette el.** Ezután rendőr lett, és beköltöztek a városba. A Klauzál utca végé felé (a Császtvay-kút melletti közben), a 87. szám alatt laktak anyósánál egy kis házban (ma üres porta, Klauzál u. 93. sz.). Két gyermekük született:

- **1901-ben Elek István** (†1927), aki mindössze 15 éves volt, amikor árván maradt. A borbély mesterséget tanulta ki. Valószínűleg egész életében beteges volt, így nem nősült meg és nem lett családja sem. Gyászjelentése szerint hosszú súlyos betegség (tbc?) után, 26 éves korában hunyt el. Az Arany temetőben lévő sírja már nem található meg.

- **1903-ban** született **Elek Ida** lányuk (†1985), aki Balogh Ferenchez ment feleségül 1928-ban. Szegedre költöztek, ott is halt meg. Családjuk nem maradt.

1916-ban, viszonylag fiatalon, **51 éves korában halt meg** nagyapám legidősebb bátyja, Elek István. Az Aranyba temették – sírja már nincs meg.

Alólirottak, a legmélyebb fájdalomtól megtört szívvel tudtják, a felejtethetlen jó férj, szerető édesapa, fiú, sógor és rokon

Elek István

városi rendőr

1916. december hó 22-én, életének 51-ik, megelégedett boldog házasságának 17-ik évében, hosszas szenvedés után megért alkotójához.

A megboldogult hült tetemei folyó hó 24-én vasárnap délután fél 2 órakor fognak VI. ker. Klauzál-utca 87-ik számú gyászháztól a református szertartás szerint a susáni-temp-lomban tartandó ima alkalmazás után az arany-temetőben örök nyugalomra helyeztetni.

Hódmezővásárhely, 1916. decz. hó 23.

Áldás és béke lengjen hamvai felett!

Neje: Szilágyi Mária.	Testvérei: Elek Sámuel nejével Illes Máriával.
Gyermekei: István, Iduska és Mariska.	Elek András nejével Dobsa Eszterrel és gyermekével, Elek Imre nejével Földesi Rózával és gyermekével.
Édes apja: idősb. Elek András.	Sógornéja: Szilágyi Gáborné Balta Zsuzsánna
Édes anyja: Benyhe Zsófia.	

és a kiterjedt rokonság.

Szék. Arany. Könyvtárosok és Népművelők Társasága

Halász L. Pál temetőkezelti intézete

Elek István gyászjelentése – 1916

- Nagypám bátyja

ELEK SÁMUEL (1867–1961) és TÓTH LÍDIA majd ILLÉS MÁRIA

1867.09.27-én született Elek András és Benyhe Zsófia második fiaként:

Ő sem járt sokat a városi iskolába, mindössze két évet (ráadásul az 1. osztályt ismételte...). Így aztán korán beállt a munkába, kint a pusztai birtokon. 1886-tól a Monarchia hadseregében lehúzta a kötelező 3 éves szolgálati időt.

1893. 04.05-én, miután leszerelt, **megnősült**. Ő is a Szentesi út végéről válsztott, a vámszedő **Tóth Mihály** lánya, **Lídia** lett a felesége:

1894 tavaszán született lányuk, Elek Emilia (†1905) – aki csak tíz évet élt.

Elek Sámuelék elváltak, de **1905-ben** (kislánya halála után) ismét **megnősült** – **Illés Máriát vette feleségül**. Ebből a házasságból nem született gyermek.

Külön háza volt (Kutasi út 2. sz.), de 1911-től a nagypámék melletti kis tanyában (tanya 1990a) lakott. Itt gazdálkodott néhány hold földén, a Rárósi út bal oldalán – Tompahát mellett, közel Nagymágochhoz.

Életéről sajnos alig sikerült valamit megtudnom. Soha nem láttam, nem is volt szó róla a családban. Egy biztos, nagyon egyszerű – nem túl eszes, de szorgalmas, alacsony termetű, vékony emberke volt. Elek András öccséektől nem messze neki is volt egy rossz kis tanyája, meg egy kevés kis földje. Második neje halála után (1930 körül) egyedül maradt, és amíg bírta erővel – kint dolgozott a tanyáján.

Szenti Tibor visszaemlékezése szerint az 1950-es évek elején (már túl a nyolcvanon), András öccsék Szent István utcai házában húzta meg magát.

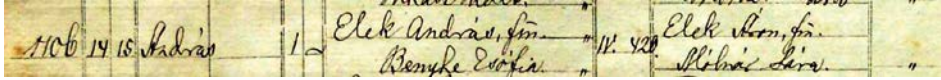
Elek Imre nagypám, majd Elek András is hamarabb meghalt, így bajba került. Túl a kilencvenen az akkori szegénységben senki sem tudta vállalni ellátását, gondozását rokonai közül. 1960-ban Derekegyházára került a szociális otthonba, ahol végül 92 éves korában, **1961-ben halt meg**.

Az ottani temetőbe temették, sírja biztosan megvan, de fejfája nincs – így rajta még egy koszorút sem lehet elhelyezni. Hiába élt legtovább a családban, sem egy fénykép, sem egy irat nem maradt utána...

- Nagypám bátyja

ELEK ANDRÁS (1875–1958) és DOPSA ESZTER CSALÁDTÖRTÉNETE

1875.11.14-én született Elek András és Benyhe Zsófia 8. gyermekeként:

1882 és 1888 között a Bocskai utcai református elemi iskolában (minden évben jeles eredménnyel) elvégezte mind a hat osztályt.

1901-ben vette feleségül Dopsa Esztert, majd a következő években **kilenc gyermekük született**: 1901 **András** (+1978), 1903 **Eszter** (+1991), 1905 Imre (+1913), 1906 **Áron** (+1945), 1909 Jusztina (+1911), 1912 **Ernő** (+2002), 1914 **Jusztina** (+1986), 1917 Imre (+1921), majd 1920 **Terézia** (+1996).

Elek András mivel saját földje kevés volt, a Város mintegy 1500 kat. hold nagyságú rárósi birtokából bérelt egy-egy rátát.⁵² Ezek kb. 100 holdasak voltak (szántó + legelő), kis tanyával, istállóval, gazdasági épületekkel. 1906-tól 1916-ig tartott az első haszonbérleti szerződésük, amit folyamatosan megújítottak egészen 1931 őszéig. Korábban, a századforduló környékén már édesapja is gazdálkodott itt bérlőként. Saját tulajdonú 15 holdnyi birtoka, szép kis tanyával – innen nem messze, a Rárósi út végé felé volt, egészen közel Nagymágocshoz.

„Cséplés az Elek tanyán” - az 1930-as években készült a fénykép idős Elek Andráséknál

⁵² Szeremlei Társaság Évkönyve 2013/14 (Földvári László: A Város rárósi birtokának történetéből)

idős Elek András és Dopsa Eszter – 1955 körül

Életvitel szerűen a tanyán laktak, kint a Puszván. Városi házuk előbb nem volt, a Klauzál u. 35-be jártak haza. Később a Mátyás u. 58. sz. alatti házukban éltek, majd a Révai utcán vettek házat. Ennek kapcsán írta Szentí Tibor:⁵³

A házat apáról fiúra szállva csak akkor örökölte lány, ha nem volt férfi. A gazda-házat néhány nemzedékváltás után „ősi jussként” tartották számon. Nagyon ragaszkodtak hozzá, hiszen maguk is benne születtek, elődeik úgyszintén, és innen temetkeztek. Itt ringott a bölcsőjük, koporsójukat is itt ravatalozták föl, a tisztaszobában. A városi ház nemcsak gazdasági, hanem érzelmi jelentőséggel is bírt, nehezen adták el. Erre így emlékezett Kérdő Szűcs Ernő:

„A vásárhelyi gazda inkább eladott egy darabka földet, akármilyen kicsi volt a birtoka, csakhogy belüle a városban házat vögyön.”

„Csorcsán Szűcs József Révai utcai házat két fia: János és József örökölte. Úgy tudtak rajta mögösztozni, hogy eladták, és az árát mögfelezték. Elek András gazda vötte mög. Tizenkét év múlva a ház mögint eladó lött. Az egykori örökösök azonnal elmöntek alkudozni, hogy visszavásárolják. Elek András így véleködött:

»– Mivel a tő öregapádé volt ez a ház, neköd olcsóbban adom, ha mán ide visszakívánkzol, az ősi fészökbe. Pedig jobb vöövöim is vannak, mint tő«”

Elek András a Révai u. 7. sz. házuk eladása után, 1938 körül vásárolta meg a Szent István utcai végső otthonukat – ahol halálukig élt feleségével.

⁵³ Szentí Tibor: Parasztvallomások (2008-as kiadás – 430. oldal)

Az Elek család

Az 1950-es évek elején egyszerre megtapasztaltuk a sorstalanságot, kiúttalanságot, amikor egy régi magyar családnak saját szülővárosában nem jutott hajlék, és bérlakásról bérlakásra kellett vándorolnunk. Egyik helyen a tulajdonos változott, a másik házba eredeti tulajdonosa tért vissza, akit korábbi helyéről elüldöztek. Megtapasztaltuk a régi bölcsesség igazát, hogy „minden költözés leégés”. Valahányszor útra keltünk, mindig elmaradt valami: bútorok, edények, képek törtek szét, selejtezni kellett, és egyre összébb szorultunk.

Így jutottunk vissza a Szent István utcába, ahonnan korábban vesszőfutásunk elindult. Ugyanazon oldalra, ahol egykor laktunk, csak tucatnyi házzal arrébb, az Ólom utcával szemben, a piros téglával kirakott idős Elek András házába költöztünk. A módos gazdacsaládot – akár a többi hasonló sorsú parasztot – rendszeresen üldözték. Tanya már nem volt, csak kis tábla nyomási föld, és az atkai árterületen darabka gyümölcsös. Gyerekeik akkorra önálló családot alapítottak és látogatóba jártak haza. Az idős házaspárt összezsúfolták a kisebb lakrészbe, a szárazbejáráson túl, ahol korábban a hazatérő családtagok húzták meg magukat egy-egy éjszakára. Ezt követően kinyilatkoztatotta a lakáshivatal, hogy „a kulák nem használja a házat, prolit kell bele rakni”. Ekkor utalták ki nekünk a lakóépület nagyobbik felét. Itt éltünk békességben évtizedekig. Huszonnégy éves koromban innen nősültem, és családi hagyományként tovább folytattam zarándokutamat.

Idős Elek András (1875–1958) Szent István utca 27. sz. háza – 2013-ban

Amikor beköltöztünk, Elekék is, mi is egyaránt féltünk egymástól. Ki tudja, milyen bérlők, házigazdák lesznek az egy fedél alá összezárt idegenek, fordult meg a gondolat a családokban. Mindkét részről valamennyi létező külső ajtóra zárok, lakatok kerültek. Amikor közlünk ment ki valaki az udvarra, Elekék, de ha ők tartózkodtak ott, mi húzódtunk vissza a lakásba. Ennek a társadalomnak lételeme volt a félelme és a bizalmatlanság szítása, az elzárkózás fokozása és a kölcsönös szembe fordítás. Az emberek mindenkitől tartottak. Ki tudhatta, kiben mi lakik; besúgó vagy gátlástalan üldöző került-e a közelébe? Sokat próbált szerencsétlenek is sakkban tartották egymást, és sanyarú sorsukért nemcsak a rendszert kárhoztatták.

Talán évek teltek el, amikor a feszültség oldódni kezdett. Előbb nagyanyám és Elek néni – mindketten túl a hetven évükön – kezdtek el barátkozni. Amikor kiderült, hogy valamikor az én mamám is tanyán nevelkedett, és sorolni kezdték közös élményeiket, ismerőseiket, a két család között megindult a közeledés. Ennek biztos jele volt, hogy egy idő után az udvari ajtókra a lakat bezáratlanul már csak azért volt a pántba beakasztva, hogy a szél vagy a jóság ki ne nyissa.

Elek néni szemüveg nélkül olvasott és kézimunkázott. Nyaranta, amikor délutánra kelvén elvégződött, kitette a támlásszéket a ház elé. Kisszéket helyezett fájós lába alá, és a kelmét ölébe téve, apró, finom öltésekkel varrogatott. Midőn úgy érezte, hogy egyedül van, énekelni kezdett. Fölhangzottak a kívülről ismert, szép zoltárok, amelyeket még valamelyik genfi vagy magyar prédikátor szerzett évszázadokkal azelőtt. Kilo-pakodtam a lakásból. Elbújtam a kert bokrai közé, hogy hallgathassam és érezhessem azt a templomi áhítatot, amely ebből a jóságos öregasszonyból áradt. Kiabálni, hangoskodni, szitkozódni sohasem hallottam, pedig életének egyre romló körülményei között lett volna miért.

Elek bácsit keményebb fából faragták. Magas, testes, súlyos járású ember volt. Kis kehes lovát egy megmaradt öreg kocsiba fogva kijárt a Tiszára és a Nyomásra, amíg csak kezét mozdítani bírta. Amikor a lucernásban felejtette a vasvillát, engem kért, hogy próbáljam megkeresni. Fölpattantam apám munkabérbe kapott rozoga biciklijére, amelyen a vázon és a keréken kívül semmiféle fölösleges alkatrész nem volt, és tekertem a városból kifelé. Jött utánam Elek gazda is a kocsin, de a beteg ló mind jobban elmaradt. A szerszámot hiába kerestük a lekaszált réten, akkorra elvitte valaki. A ló már csak lépésben vonszolta a kocsit hazafelé. Szájából sűrű habot túrt, és néhány nap múlva kimúlt. Sem igavonó, sem eszköz nem maradt. Nem sokkal később meg is váltak a maradék földtől. Amikor a házakhoz bekötötték a vezetékes rádiót, amit a nép „kolhozudának” csúfolt, hébe-hóba bejött hozzánk híreket hallgatni.

Egy nap befogadásra jelentkezett elaggott, magányos bátyja, Samu bácsi, aki kilencven év felé járt. Az üres udvari lakásba húzódtott meg, ahol egy búbos kemencének dőlve kora nyárig melengette fájós tagjait. Emberöltővel azelőtt évtizedeket töltött a K.u.K. hadseregben és végigjárta fél Európát. Még az Óperenciás-tenger partján is megfordult. Tele volt csodálatos történetekkel, amelyek megmozgatták képzeletemet. Láttam magam előtt a huszárok győztes rohamát, és a várat, ahol a király lakott.

A valóságra csak az ébresztett, amikor egy este pár napos szabadságra hazajött Andris unokájuk. Mint megbízhatatlan kulákgyereket munkaszolgálatos katonának vitték valamilyen haláltábornak beillő építkezésre. A kerti kútnál a szovjetmintájú, ócska csizmából kicsomagolta feltört, elhanyagolt, fertőzött szörnyű sebektől gennyes lábát, és a hideg vízben jajszó nélkül mosogatta. Nagymama kenőcsöt hozott rá és bekötözte. Az öregasszonynak jobban fájt, mint a szenvedéshez szokott fiatalembernek.

Az öregek régen mind elmentek. Az Arany temetőben családi sírboltban porladnak. Amikor elmegyek előttük, minden alkalommal követem az erdei havas Krisztuskereszt előtt kalapját mélyen megemelő Adyt, és belülről ráz a zokogás. Velük népünk egy jobbik részét veszítettük.

Elek András (1875–1958) felnőtt gyermekei és unokái:

- **András** (1901–1978) neje 1927-ben D. Kiss Jusztna
 - Elek András (1929–2012) és Elek Margit (1930–2004)
- **Eszter** (1903–1991) férje 1929-ben Kojnok Mihály
 - Kojnok Mihály (1930–1983) és Kojnok Jenő (1933–)
- **Áron** (1906–1945) – nem házasodott meg
- **Ernő** (1912–2002) neje 1950-ben Gaál Éva
 - fogadott fiuk Elek András (1951–)
- **Jusztna** (1914–1986) férje 1937-ben Vári Lajos
 - nem volt gyermekük
- **Terézia** (1920–1996) férje 1949-ben Lázár János
 - Lázár János (1953–) és Lázár István (1955–)

Cséplés Elek Andrásék (1901–1985) tanyáján az 1930-s évek végén

*Elek András (1901–1978) és felesége D. Kiss Jusztina (1906–1965)
– 1950 körül gyermekeikkel, Andrással („Andris unoka”) és Margittal*

Elek Eszter (1903–1991) és férje Kojnok Mihály (1902–1978)

A Nagymágocs melletti Ótompaháton élt, földművesként. Nőtlen volt. 1944.03.26-án vonult be, október 8-án orosz fogságba esett, a lágerban halt meg 1945.05.24-én.

Elek Áron (1906–1945)

Elek Ernő (1912–2002) és neje Gaál Éva (1926–1982)

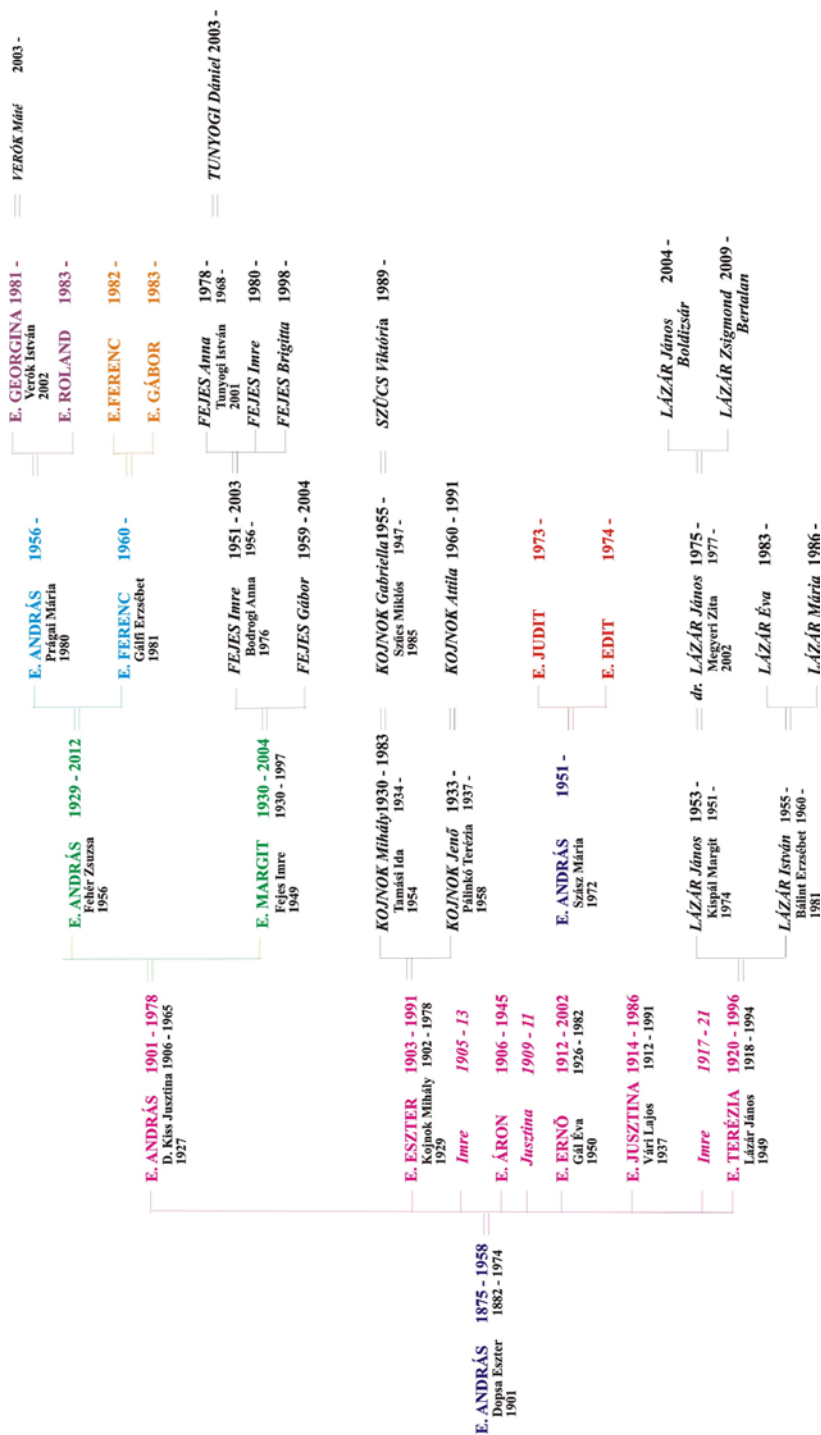

Elek Jusztina (1914–1986) és férje Vári Lajos (1912–1991)

Elek Terézia (1920–1996) és férje Lázár János (1918–1994)

Idős ELEK ANDRÁSÉK (1875–1958) MAI CSALÁDFÁJA

Néhány érdekes családi kép:

Takács Ronka Elek Teri

Aratóbál 1939 (a TJM gyűjteményéből)
(Az első sorban jobb oldalt Elek Terézia)

Családi kép D. Kiss Imrék tanyájának udvarán – 1935 körül

Legifjabb Elek András a Szent István utcai ház udvarán – 1952 körül

1898 és 1901 között letöltötte a kötelező 3 éves **katonai** szolgálatot.

Elek Imre katonaként – 1898/99 körül

1902.03.18-án Elek Imre feleségül vette a Zrínyi utcai Tóth Erzsébetet:

117	18	Elek Imre sr. Tóth Erzsébet	VI. 8 Könyvi	"	25	1	-	András sr. Pongó László
			II. 89 Könyvi	"	19	1	-	István " Kovács László

1903.10.11-én megszületett **Erzsébet** nevű leányuk (†1940), apósáék Pusztta 45. sz. tanyájában. Ekkor még a sámsoni határban éltek.

1904-ben vettek földet Ráróson, és átköltöztek a rárósi Tanya 1990-be.

1905. január elején második leányuk, Mária születésekor tragédia történt: 10 nap múlva meghalt az édesanya, majd kéthetesen a kicsi is. Mindkettőjüket az Arany temetőbe kísérték a Konti u. 2. sz. nagyatyai házból.

57	Jan. 17	Arany	Jan. 19	Tóth Erzsébet Elek Imre bistolás feleség.	Tanya 1990.
----	---------	-------	---------	--	----------------

1906.01.27-én (a gyászév letelte után) az özvegy Elek Imre összeházasodott a Bajza utcai Földesi Lajos és Cseri Mária lányával, **Rozáliával**:

Jan. 27	Elek Imre sr. Földesi Róza	VI. 2. Könyvi	ref	28	1	András sr. Pongó László
		VI. 18. Bajza	"	19	1	Lajos sr. Cseri Mária

Ezután öt gyermekük született: 1906 Imre (+1989), 1908 Sándor (+1984), 1912 István (+1930), 1914 Rozália (+2001) és 1917 édesapám, András (+1978).

*1915 körül készült családi fotó, az Árpád utcai házban:
Elek Imréné Földesi Rozália, ölében Rozália – mellettük István és Sándor,
középen Erzsébet és Imre, jobb oldalt Benyhe Zsófia nagymamájuk*

1906-ig nagypapa, Elek János haláláig ők is az **ősi Klauzál (Konti) utcai házban laktak**, de igazából kint éltek a tanyán

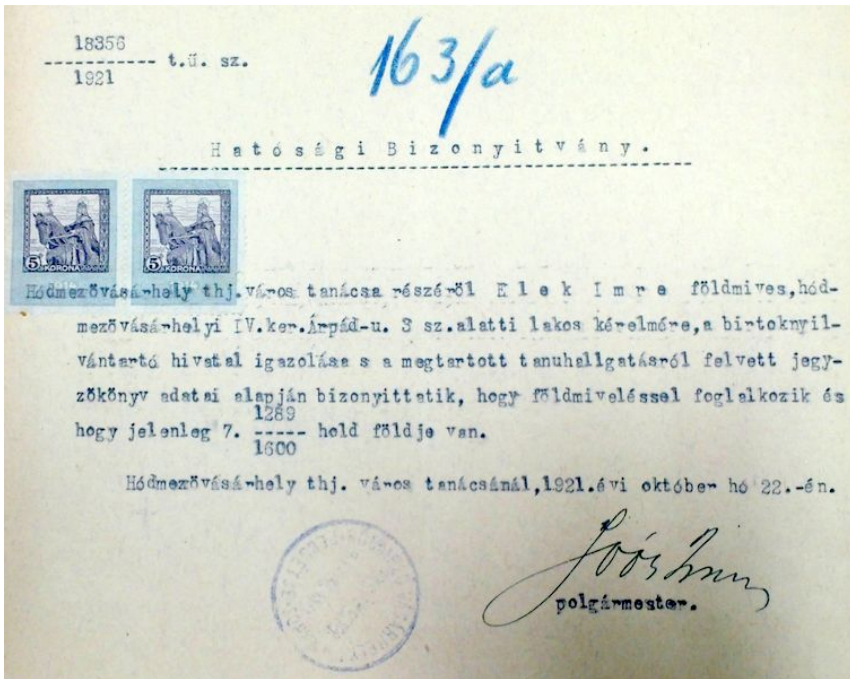
1907-ben az Árpád utca 3. számú házba költöztek nagypapámék, melyet dédapám, Elek András vásárolt. A két idős szülővel laktak együtt, azok haláláig (1923 és 1932). **1921 februárjában** kereken 100.000 korona vételárért **megvették** az ingatlant a szülőktől. Így lett háztulajdonos Elek Imre és Földesi Rozália fele-fele arányban. 1939-ben, nagymamám halála után az ő 50 százalékát négy gyermeke örökölte. 1950-ben nagypapa (haszonélvezet és lakhatás mellett) eladta a házat a Hős Nagy lányoknak, akik a ház lebontásáig, 1968-ig ott éltek.

1904-től 1921-ig nagypapámék **kint gazdálkodtak (Tanya 1990)** Ráróson. Hódmezővásárhely városa ugyanis haszonbérbe adta ki a mintegy 1500 kataszteri holdas birtokának nagy részét, a Rárósi út baloldalán, a derekegyházi határban.⁵⁵ Már édesapja is bérelt egy rátát (ami mintegy 100 hold szántó és legelő volt), egészen 1906-ig.

Nagypapám és András bátyja 1906-tól 1916-ig tízéves haszonbérleti szerződést kötöttek. Az Elek Imre által bérbe vett VI. ráta 68 hold szántóból és 8,5 hold legelőből állt, egy kis tanyával. 1916-tól három évre kapták meg, évi 1900 koronáért. 1919-től évente hosszabbítottak, 1921. szeptember 29-ig.

⁵⁵ Szeremlei Társaság Évkönyve 2013/14 (Földvári László: A Város rárósi birtokának történetéből)

1921-ben alig 8 holdnyi saját tulajdonú kis földjük volt – a mellékelt irat szerint:

Soós István polgármesteri által aláírt hatósági bizonyítvány

1921 novemberében, amikor gróf Károlyi Gyuláné gróf Károlyi Melinda felosztatta és eladta Nagyszigeti birtokát, Elek Imre és Földesi Rozália **több mint 100 hold földet vett**. A nagyszigeti csatorna mellett 94 hold 458 öölt egy tagban (26 hold szántót és 68 hold legelőt – tanyával), nem messze ettől még újabb 6,5 hold szántót is vásároltak. A vételár **683.895,46 korona volt**, amit 120.000 korona híján ki is tudtak fizetni.

	37225/25	46	387			
	37225/24		288			
	37232/1	14	—			
XXIV.	37224/1		670			
	37236/1	13	1350			
	37240/5		138			
	37240/4	19	825	94	458	Elek Imre

A vásárolt földek térképszelvény szerinti felosztásai

dr. Endrey Antal
 Fűző Gyula
 Földesi Rózsalia
 Egertő Albert
 Rátona Kóspia
 Elek Imre Arany János
 Endrey Antal
 azaz mint Gróf Károlyi Gyuláné
 néni! Károlyi Melinda grófné engedelmességgel

A vevők (köztük nagyszüleim) és az eladó képviselőjében dr. Endrey Antal ügyvéd aláírásai a vásárláskor. Lent a 163. sz. adásvételi szerződés:

37229/25 hrsz.a. 46.367/1600 hőlő, 37229/4 hrsz.a. 188 C-01,
 37230/1 hrsz.a. 14 hőlő, 37224/1 hrsz.a. 670 C-01, 37236/1 hrsz.a. 18.
 1350/1600 hőlő, 37240/5 hrsz.a. 138 C-01, és 37240/4 hrsz.a. 19.825/1600
 hőlő területtel

Adásvételi szerződés.

163f

Gróf Károlyi Gyuláné szül. Károlyi Melinda grófnő eladja a hód-
 mezővásárhelyi külterületi 10980. sz. betétben A II. 1-16, 20-22, 26-28,
 30-85, 87-97, 99-114. és + 4-16. sorszámok alatt felvett ingatlanaiból a
 Benes Gyula főmérnök által Hódmezővásárhelyen 1921. évi ^{november} szeptember hó
 21. n kiállított s a felek által is aláírt és III. számmal jelölt „Váz-
 rajz” és ahhoz fűzött „Kimutatás” szerint F helyr. szám alatt

lejegyzendő, természetben kijelölt s mérnöki felmérés és kimutatás szerint
 összesen 94 katasztrális hold és 457 m² területtel ingatlant
 663.895 kor. 46 fill. azaz ^{hatvanháromezernyolcszázkilenc} ~~hatvanháromezernyolcszázkilenc~~
 vevő 46 fill. vételárért Elek Imre és neje Földesi Rózsalia IV.
 székely utca 3 sz. a. hódmezővásárhelyi lakosnak

s a tehermentességért korlátlan szavatosságot vállalván, megengedi, hogy
 a tulajdonjog javukra

telekkönyvileg is bekebeleztessek.
 Elek Imre és neje Földesi Rózsalia

a fent körülírt ingatlant tulajdonjoggal
 megveszi s a 663.895 kor.
 46 fill. vételárból a foglaló betudásával 663.895 kor. 46 fillert azaz
^{hatvanháromezernyolcszázkilenc} ~~hatvanháromezernyolcszázkilenc~~ korona 46 fillért kifizetvén,
 azt eladó elismeri és nyugtávanyozza, az ekként fennmaradó 180.000 kor.
 fill. azaz ^{hatvanháromezer} kor.
 fill. vételárhátralékot pedig 1921. évi október hó 1-től járó és fél-
 évenként utólag fizetendő 5% kamataival együtt tartozó 222 legkésőbb
 1922. évi május hó 1-ig eladónak megfizetni, illetve az eladó Grófnő

Nagyapámék alapító tagjai voltak 1925-ben a közeli Nagyszigeti Olvasókörnek.

A Nagyszigeti Olvasókör Tablója 1925-ben (a TJM gyűjteményéből)

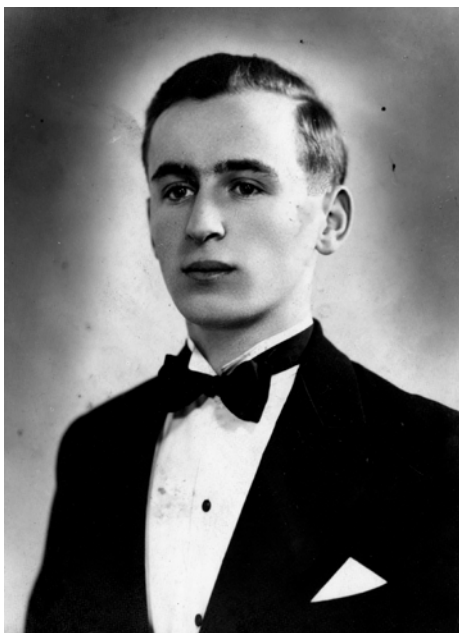

Nagyapám, mint pénztárnok, nagybátyáim – Imre bácsi és Sadi bácsi, mint tagok (fényképeik a tablóról – a TJM gyűjteményéből)

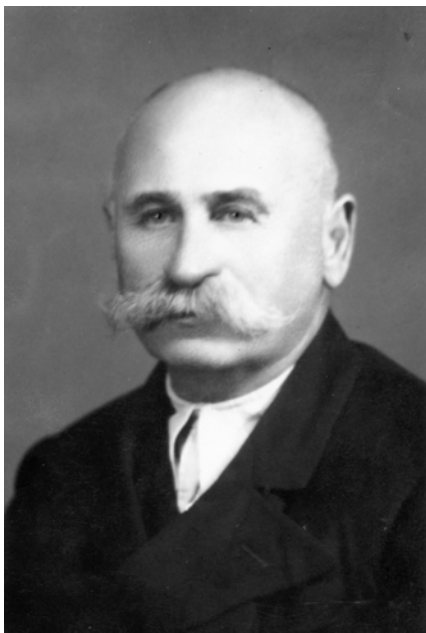
CSALÁDI FOTÓK AZ 1930-s ÉVEKBŐL:

Elek István 18 éves (1930)

Elek András 18 éves (1935)

Nagyszüleim, Földesi Rozália és Elek Imre – az 1930-as években

Elek Imre és neje az 1930-as években vett egy tanyát, legelővel az élőTisza partján, és egy kis gyümölcsöst is a mártélyi Hullámtérben.

*Elek tata, Rózsika néni, Elek mama, Hegyes Ilona, n.n., ifj. Elek Imre
1938 nyarán az élő Tisza partján*

Mély fájdalommal tudatjuk az összes rokonokkal és ösmerősökkel

Elek Imréné szül. Földesi Rozália

folyó hó 17. é. n. 53. é. m. korában történt elhunytát.

A kedves halott holtáért folyó hó 19. é. n. délután 3 órakor fognak
 10. ker., Arpád - utca 3 - ik szám alatti gyászszobától a ref.
 egyház szertartása szerint az Ó-templomban tartandó gyászbeszéd és
 ima után az Arany temetőbe örök nyugalomra helyezni.

Hódmezővásárhely, 1939. szeptember. hó 18. án.

Aldás és béke lengjen poral felett!

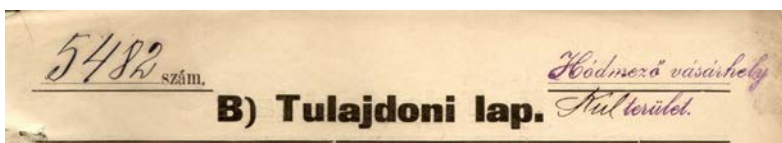
A gyászoló család.

Érdeklődés 9-6397 „Közvet” Temetőkezelő Intézet

Nagymama gyászjelentése - 1939. szeptember 18.

1939. szeptember 17-én Elek Imréné Földesi Rozália meghalt.

Nagymama halála után az Árpád utcai ház fele a gyerekeké: Imrée, Sándoré, Rozáliáé és Andrásé lett.

	1939. február 18-án 663.000.	
	1939. február 18-án 663.000.	
20	Elek Imre és	B. 26-27
21	néje Földesi Rozália meghalt	B. 21-25
	Halálát követően örökösökkel.	
	1939. február 18-án 13449. szám	
	Hódmezővásárhelyi Kúlvárosi Terület B. 26-27/1939.	
	száma tulajdoni lapja a 1939. február 18-án 663.000. szám	
	lamból B. 21. Földesi Rozália meghalt	
	1939. február 18-án 663.000. szám	
22	Elek Imre és	
23	Elek Sándor (Kereskedelmi Iskolában)	B. 26-27
24	Elek Rozália (Kereskedelmi Iskolában)	
25	Elek András (Kereskedelmi Iskolában)	
	Halálát követően örökösökkel.	

Nagymama halála utáni bejegyzések a ház tulajdoni lapján

1940-ben Elek Imre nagyapám a Nagyszigetben lévő földek felét (az anyai részt) is gyerekeire íratta. Ugyanakkor a mártélyi hullámtérben lévő gyümölcsös, és az élő Tisza melletti tanya fele is a négy gyereké lett:

- ifj. Elek Imre nem maradt a tanyán, építész lett a rokon Kóti Lajoséknál.
- Elek Sándor feleségével a nagyszigeti földön gazdálkodott, és kint éltek a Gorzsa Tanya 800-ban.
- Elek Rozália és férje, Csanki Sándor folytatta a parasztleletet.
- Elek András Makón érettségizett a Kereskedelmi Iskolában, majd banktisztviselőként dolgozott Vásárhelyen a Nagytakarékban.

NÉHÁNY CSALÁDI FOTÓ:

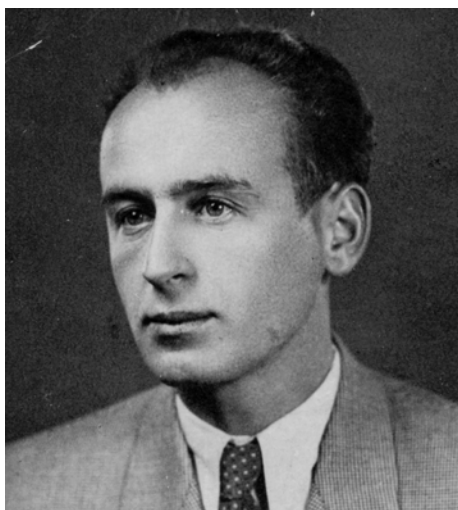
1939 – Hegyes Ilona és ifj. Elek Imre esküvőjük előtt a Bajza utcai házban

1939 – Égető Juszтина a kis Sándorral és férjével, Elek Sándorral

1940 – Elek Rozália a kis Rózsival és férjével, Csanki Sándorral

1950 – Tóth Ilona és férje Elek András

CSALÁDI ESEMÉNYEK (1924-1950):

1924 – Elek Erzsébet leánya házasságot kötött Karasz Istvánnal.

Gyermekeik: István (1925–), Imre (192. –...),
Sándor (1930–1940), Erzsébet (193. –).

1930 – Elek István fia 18 éves korában öngyilkos lett, nem tudni miért.

A „Vásárhelyi Reggeli Újság” szerint: ...a 18 éves István komoly és szorgalmas fiatalember volt, aki néhány hónapja kitűnő eredménnyel szabadult föl a műszerész szakmában. Elhelyezkedni ugyan nem tudott, de a szülői hajlék oltalma alatt mentes volt minden anyagi gondtól. Búcsúlevelet nem hagyott...

1934 – Elek Sándor fia házasságot kötött Égető Jusztinával.

Gyermekek: Sándor (1935–2002).

1939 – meghalt felesége, Földesi Rozália.

1939 – Elek Imre fia feleségül vette Hegyes Ilonát.

Gyermekeik: Imre (1940–1971) és Zoltán (1943–).

1939 – Elek Rozália leánya férjhez ment Csanki Sándorhoz.

Gyermekeik: Rozália (1940–2004), Mátyás (1942–1993) és Sándor (1946–2003).

1940 – leánya, Karaszné Elek Erzsébet meghalt.

1943 – Elek András fia házasságot kötött Sallai Teréziával,
később elváltak.

1948 – Elek Sándor fiának második neje Gyarmati Zsófia lett.

Gyermekek nem született.

1949 – Elek András fia hazajött a rendkívül hosszú orosz hadifogságból.

1950 – Elek András fia feleségül vette Tóth Ilonát.

Gyermekek: András (1950–).

A háború után Elek Imre eladta a nagyszigeti birtokot. Tavasztól őszt végéig kint lakott az élő Tisza melletti tanyájában, a teleket azonban mindig az Árpád utcai házban töltötte. Miután András fia (aki csak 1949-ben jött haza a hadifogságból) 1950 januárjában megnősült, teljesen egyedül maradt. 1950 áprilisában eladta a házat 9000.- forintért a Hős Nagy nővéreknek, holtig tartó lakhatás mellett. Az utolsó fényképek az élő Tisza partján készültek róla:

Elek Imre 1953 körül

Közel a nyolcvanhoz, vidám társaságban 1956 nyarán

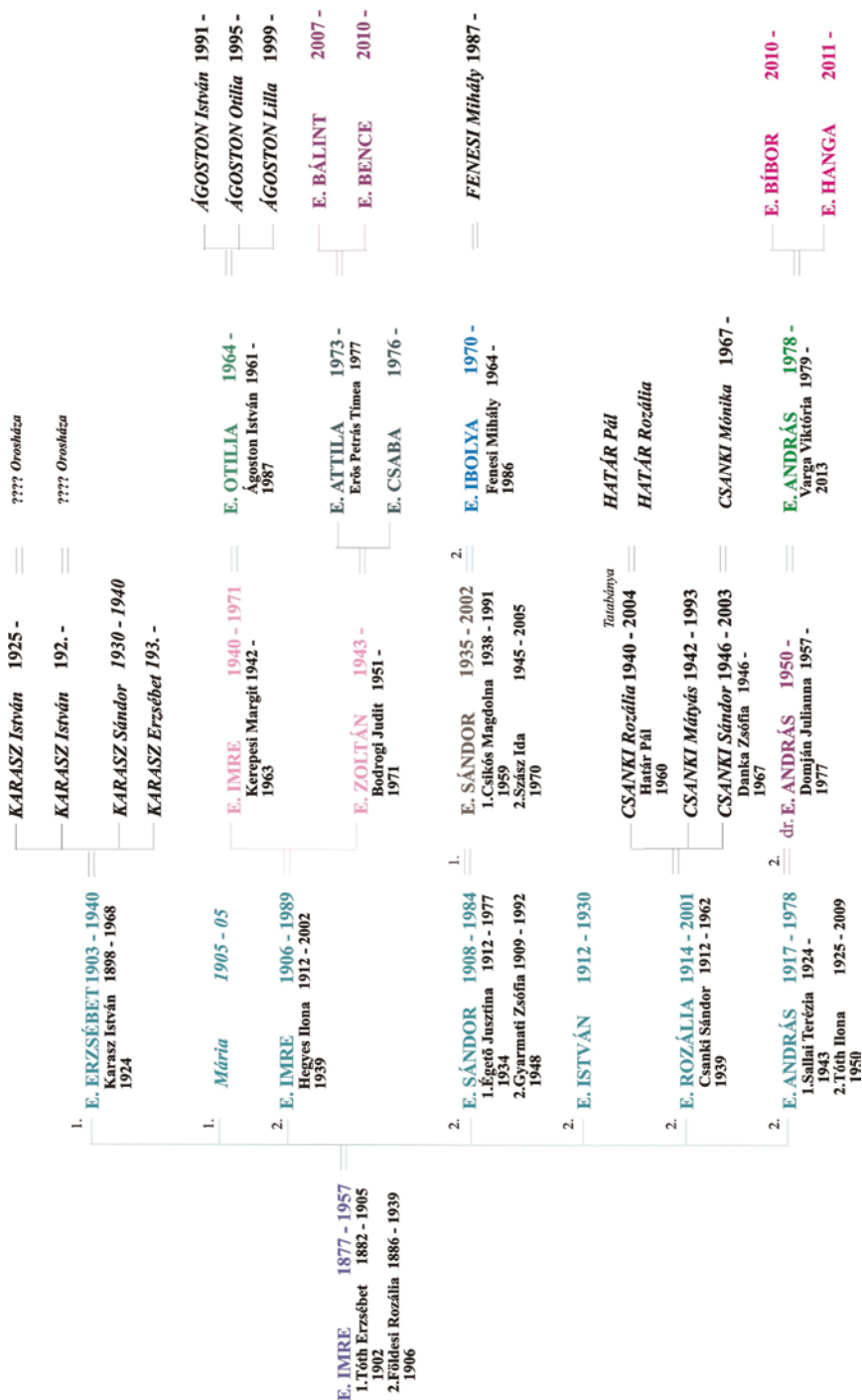
1957-ben meghalt nagyapám.

Az Arany temetőben, felesége és István fia mellé helyezték örök nyugalomba. Sírja egészen közel van édesapjához és András bátyjához.

Elek Imre sírja az Arany temetőben

ELEK IMRÉÉK (1877–1957) MAI CSALÁDFÁJA

FÜGGELÉK

I. rész

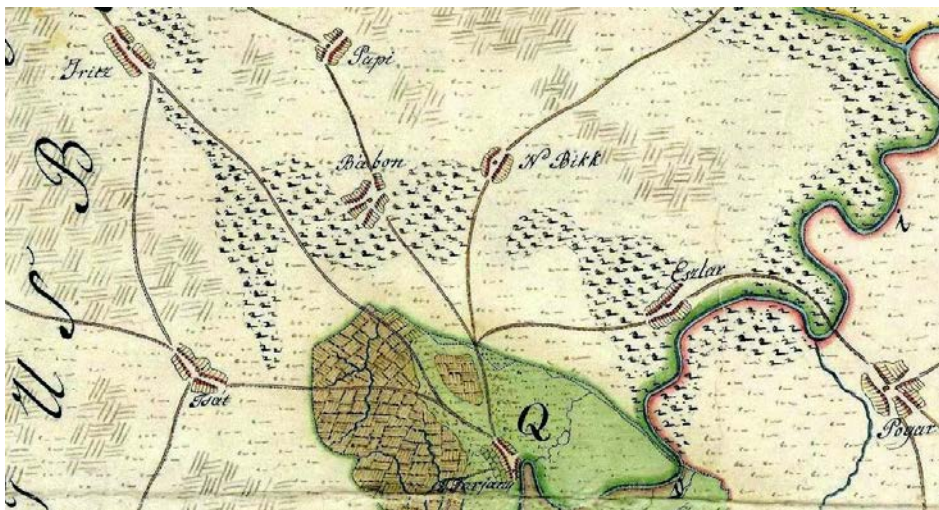
ROKONAINK 1.

A NEMESBIKKEN MARADT

ELEK CSALÁDOK

ELEK JAKAB ÉS UTÓDAI NEMESBIKKEN

A korai Árpád-korban létrejött falu Borsod megye déli részén, a Mezőcsáti járásban, nem messze a Tiszától helyezkedik el. A terület valamikor a Hejő, a Sajó és a Tisza ártere volt, mocsarakkal, ártéri erdőkkel, dús fűvű legelőkkel, rétekkel. A folyók szabályozása után a mocsarakat lecsapolták, az erdőket kiirtották, a földek kiszáradtak – a terület szántóföldi művelésre alkalmassá vált.

18. századi térkép a Magyar Országos Levéltár térképtárából (S11 No. 0532)

1544-ben a törökök elpusztították, de gyorsan újratelepült. A kisenemesek mellett 1572-től Senyei Pál, majd Byky György is több porta tulajdonosává vált.

1612-től ifjú Senyei Péter lett a legnagyobb birtokos, de többségbe kerültek a „*nobiles unius sessionis*” („egytelkes kisenemesi”) családok, Nemesbikk *curialis* (nemesi) falu lett. Olyan nemesek lakták, akik saját maguk művelték földjüket, esetleg 1-2 jobbágyukkal – és dézsmát nem fizettek. Paraszt-Byket, ahol csak jobbágyok éltek, az itteni nemesek magukénak nyilatkozták. A korabeli iratok szerint a gabonatermelés mellett jelentős volt a faluban a juhtenyésztés is.

Rengeteg oklevél maradt fenn a 16–18. századból, amelyekből a falu sorsa évszázadokon át végigkövethető. Ezek többnyire birtokháborítással és új birtokok beiktatásával kapcsolatos ügyek voltak.

Elek Jakab neve 1615-ben jelent meg a szomszéd falu, Sajószöged összeírásában, amikor a sokáig lakatlan pusztát újratelepült.

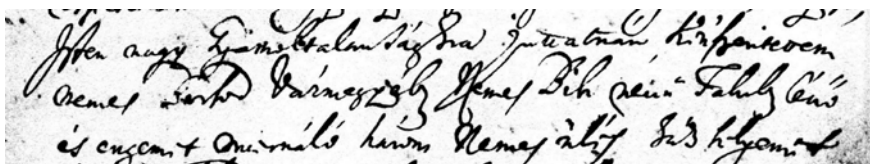
Nemességszerző ősünk szőlőműveléssel is foglalkozó gazdag parasztként a pénzsűkében lévő földesurától nyilván kiváltotta magát, így lett nemes. Az 1627-es oklevél szerint Elek Jakab feleségét Gyarmathy Katalinnak hívták és **négy gyermekük volt: János, Imre, Erzsébet és Ilona.**

1631. augusztus 27-én Ns. Elek Jakab földet vett Ns. Sennyei Pétertől.

BIZONYÍTÉKOK (későbbi okiratokból):

1699 – Egri Káptalan előtt:¹ (Z/1425/ No. 436.)

- Sennyei Judit (Berzeviczy Baltazár özvegye), minthogy megöregedett kikerestette Nemesbikk nevű faluban lévő három ősi nemes házhelyét (melyekből valahakettő néhai Gergelylaki Jánosnak, egy pedig - Kiss István házhelye - zálogba adatott néhai nemes Elek Jakab úrnak), és azokat a zálog összegekért és további száz forintért eladott örök áron Biki László úrnak és nejének Dőry Zsófia asszonynak. Ezen kívül a zálogleveleket is köteles visszaszerezni. Kötelezi magát, amennyiben találatnának ezen kívül más ősi házhelyek is, amelyek néhai Sennyei Zsuzsa – Berzeviczky Boldizsárnét illetnék, azokat is Biki Úrknak adja el.

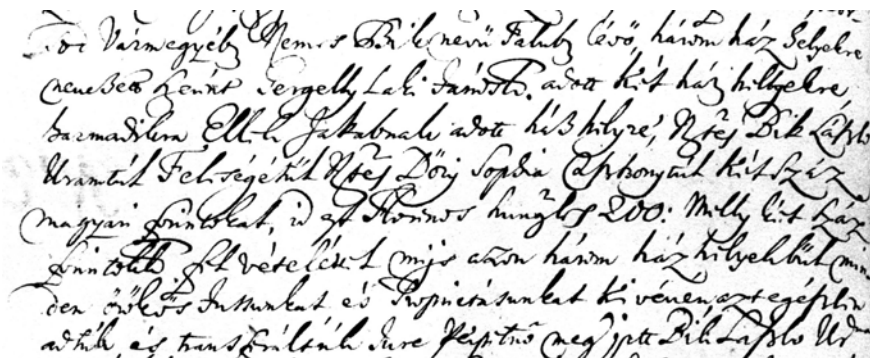

1699 – Miskolc:²

- Sennyei Judit, özv. Berzeviczky Boldizsárné ősei Nemesbikk faluban lévő 3 ősi nemes házhelyükből 100 forintért eladtak egyet nemes Elek Jakabnak.

1700 – Egri Káptalan előtt:³ (Z/1445/ No. 29.)

- Berzeviczy Klára (Gombos Lászlóné), és Debreczeni István (néhai Debreczeni Márton és néhai Berzeviczy Katalin gyermeke) ...Nemzetes Biki László uramtól és feleségétől Nemzetes Dőry Zsófia asszonytól a szükségből felvett pénzen közelebb akarnak földeket venni. A kétszáz forintért három ősi házhelyüket (örökös jussukat) eladták. Lényegében nagyanyja előző kötelezvénye szerint:

¹ Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára – HML XII-1/23

² Borsod Megyei Levéltár – Proc. Tab. 3930 (Borovszky Samu kéziratossal cédulagyűjteményéből)

³ Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára – HML XII-1/24

1744 – Miskolc:⁴

- Elek Mihály és György nemesség igazolásuk részeként bemutatták Sennyei Péter eladási oklevelét bizonyos nemesbikki földről Elek Jakab részére.

1744 – Ungvár:⁵

- A kaposi Elek István bemutatta a Miskolcra kapott irat másolatát.

1750 – Miskolc:⁶ (Spec. XVII. fasc. III. fr. 315.)

- Büki Erzsébet asszony (néhai Sennyei Péter leszármazottja) nemesbikki családok ellen panaszt emelt egy *fundus* (házhely és föld) ügyében, melyen nemzedékek óta a Tóth család él (mióta kiszakadt a jobbágyságból), - valamint további két házhely (és a hozzá tartozó földek, rétek) ügyében, melyeket valaha Elek Jakabnak és Bánfalusi Kovácsnak zálogosított el.

A tanúvallomások közt olvasható: „...*ügy hallották (Bay Sándor, Elek Mihály és néhai Horváth Sámuel uraktól), hogy a fundusok valaha Sennyei Péteré voltak, de most Elek György, Elek Mihály, Sütő István, Német Istvánné és Elek István úrék, illetve a Bay Sándorén Horváthék laknak.*”

*

1635-ben 11 itt lakó nemes portáját írták össze.⁷ Nevük: Ludasi Miklós, Szűcs Mihály, Baxi Gáspár, **Elek Jakab**, Újszászi Mátyás, Újszászi János, Borbély Mátyás, Gellérfi Lőrinc, Ihász Máté, Szűcs György, Erős György.

1638-ban *taxa nobilium*⁸ (kisnemesi hadiadó) céljából összeírt birtokosok Nemesbikken:⁹ Ludasi Miklós, Baxi Gáspárné, Ujszászi Mátyás, Ujszászi János, Borbély Márton, Gellérffy Lőrincz, **Elek Jakab**, Gombos György, Kis György, Thar Máté, Biky János.

Ns. Elek Jakab életéről nem sokat tudunk. Az biztos, hogy a földművelés és állattenyésztés mellett foglalkozott a család szőlőműveléssel is. Amint az későbbi iratokból kiderül, ráadásul saját tulajdonukban volt Emődön egy szőlőbirtok. A nemességszerző **1640 körül halhatott meg**, ugyanis egy 1642-es családi iratban már nincs szó róla.

Az 1642. február 8-án, Emődön (ügyvédek előtt) írt nyilatkozat szerint a nagykaposi Elek János 60 forintért lemondott Nemesbikken lakozó Elek István bátyja javára az atyjától, néhai Elek Imrétől örökölt emődi szőlőjéről.

⁴ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 23. kötet 422. oldal (IV. A. 501. a.)

⁵ CSML Szentesi Fiók Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai

– Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) Elek család (1793/94-es igazolásban)

⁶ Borsod Megyei Levéltár – Be nem jegyzett törvényszéki iratok (IV. A. 501. d.)

⁷ Conscriptioes Portarum – Borsod megye 1635 (MOL mikrofilm: 1647)

⁸ 1595-től a „curialis” (egyetlen) és az „armalis” (teljesen birtok nélküli) nemesekre is kivetették a „hadiadó”, melyet a jobbágyság „portális” királyi rovásadójától megkülönböztetve „taxának” (taksának) neveztek.

⁹ Borsod Megyei Levéltár – Nemességösszeírások (IV. A. 501. j. 13. kötet - 40. o. - Nemes Bük 1638)

Ezt a magyar nyelvű iratot bemutatták 1744-ben Ungváron, és a kiadott *testimoniálisban* (bizonyoságlevélben) teljes egészében meg van a másolata.¹⁰

Az 1642-es emódi iratból kiderül, hogy Ns. Elek Jakab fiatalabb gyermeke, **Ns. Elek Imre 1635 körül meghalt**. Az özvegyre két fiú maradt, aki a kisebbet, **Jánost** szabó vagy fazekas **inasnak adta** az Ungvár melletti **Nagykaposra**. Valószínűleg az ott élő Elek Ferenc nevű rokonukra bízta.

A néhai Imre idősebb fia, **Elek István Bikken maradt**. Nem lehetett könnyű élete, ugyanis a fiatalon elhunyt családfő nélkül egyedül kellett megművelnie a mintegy 30-40 kataszteri hold szántóföldet és 10-20 hold rétet, amiből akkoriban egy nemesi telek állt. Igaz, adózniuk nem kellett.

1648-ban, Nemesbikken a 15 hadiadót fizető birtokos között nincs Elek nevű (az özvegyet nem adóztatták), viszont Parasztbikken ott volt (Elek Jakab idősebb fia) **Ns. Elek János**,¹¹ aki nem sokkal később „hazaköltözött” – mert 1652-ben egy feljegyzés már arról beszél, hogy Parasztbikken „nincsenek házak.” (1699-ben már pusztaként tartják nyilván, majd az egész vidék tanya lett.)

A családnak nemcsak Nemes- és Parasztbikken volt birtoka, hanem az Emőd melletti Vatta községben is, amit két vásárlási okirat bizonyít:¹²

1657-ben Csonka Gáspár 14 köből árpáért (ami köbölét 75 dénárral számítva kitett 10 forint 50 dénárt) eladta **nemesbikki Elek Jánosnak** vattai javait.

1667-ben az ónodi Csonka Gáspár ezúttal is 10 forint 50 dénár értékű árpáért eladta Csáton lakó Nagy Istvánnak és **Nemesbikken élő Elek Jánosnak** a még megmaradt alsó- és felsővattai jószágait.

Borsod megyei térképészlet (MOL kéziratos térképek: S107 No. 0079)

¹⁰ CSML Szentési Fiók Levéltára – Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) Elek család

¹¹ Conscriptioes Portarum – Borsod megye 1648 (MOL mikrofilm: 1647)

¹² Takács László – Kovács Zsolt: Vatta község története című könyvéből

ELEK CSALÁDFŐK NEMESBIKKEN ÉS KÖRNYÉKÉN –
ÖSSZEÍRÁSOKBAN, PERES IRATOKBAN, NEMESSÉG IGAZOLÁSOKBAN

- 1689 – Nemesbikki nemesi összeírás adóhoz:¹³
 Elek István 60 ft.
- 1690 – Nemesbikki nemesi portaösszeírás:¹⁴
 Elek István ¼ sessio
- 1692 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:¹⁵
- fr. 494. Elek István *armalista* 4 ökör, 2 tehén
- 1692–1696, és 1699 – Emódi szőlőbirtokosok:¹⁶
 Elek István *extranei* Bikkről
- 1696 – Palkonya** (összeírás adóhoz):
- fr. 1013 **Elek Gáspár és Elek Mihály**
- 1698 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:
- fr. 498. Elek István *nobilis* (+ 1 felnőtt fiú) 9 ökör, 1 tehén, 1 borjú
 – Palkonya:
 Elek Gáspár *nobilis* (+ 1 felnőtt fiú) 4 ökör, 1 tehén, 1 borjú
- 1699 – Birtokvita, Miskolc:**¹⁷ (Spec. XVIII. fasc. III. fr. 119.)
 Ns. **Elek István**, ns. Kis István és ns. Oros István nemesbikki lakos panasszal éltek ns. Bükki László Úr ellen...
- 1701 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:**
- fr. 504. **Elek István** (+ 1 felnőtt fiú) 6 ökör, 5 tehén, 10 borjú
 – Palkonya:
 Elek Gáspár (+ 1 felnőtt fiú) 4 ökör, 2 tehén, 2 borjú
 – **Szeged:**
 Elek János (+ 1 felnőtt fiú) - ökör, 2 tehén, - borjú
- 1707 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:
- fr. 508. Elek István *nobilis*
- 1707 – Birtokvita, Miskolc:¹⁸ (Spec. XVIII. fasc. XV. fr. 1027.)
 Gróf Borsi Mihályné Semsey Sára – nemesbikki nemesek, köztük Ns. Elek István ellen keresetet adott be pusztá Parasztbikki porták miatt-Tanúvallomások a kérdéses portákról – bemutatott levelekkel:
 ...Hajdan (anno 1655) elzálogosított parasztbikki házhelyekről többen bemutattak zálogleveleket – köztük Ns. Elek István is. Ez utóbbinak nem a saját nevére szólt...

¹³ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 11. kötet 338. oldal (IV. A. 501. a.)

¹⁴ Borsod Megyei Levéltár – Feudalizmus kori összeírások (IV. A. 501. b. Mat. III. fasc. I. 41.)

¹⁵ Borsod Megyei Levéltár – Feudalizmus kori összeírások (IV. A. 501. b. Mat. III. fasc. I. fr. ...)

¹⁶ Magyar Országos Levéltár – Regesta decimarum, Borsod megye (filmszám: 9651)

¹⁷ Borsod Megyei Levéltár – Be nem jegyzett Törvényszéki iratok (IV. A. 501. d.)

¹⁸ Borsod Megyei Levéltár – Bejegyzett Törvényszéki iratok (IV. A. 501. c.)

- 1709 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:
- fr. 512 Elek István *nobilis*
- 1715 – Magyar Nemzeti Múzeum Törzsanyaga, No. 14. számon:¹⁹
Elek János 39 éves
- 1715 – Emőd *promontorium* (szőlőhegy) Országos összeírás:²⁰
 Elek István özvegye
- 1716 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:
- fr. 523 Elek János *nobilis*
- 1719 – Horváth család nemességvizsgálata Nemesbikken:²¹
 Elek János bíró (tanú, *nobilis*)
- 1719 – Költözések Palkonyáról:²²
 Elek György (Bihar megyébe)
- 1720 – Emőd *promontorium* (szőlőhegy) Országos összeírás:²³
 Elek István
- 1723 – Költözések Palkonyáról:
 Elek Mihály (Zemplén megyébe, Lucz)
- 1723 – Birtokvita az Egri Káptalan előtt:²⁴ (EE/1844/ No. 53.)
 Elek János, Kulcsár János, Kiss István Nemesbikki lakosok
 Bemutatják II. Rudolf donációs levelét bizonyos nemesbikki földekre (*Ns. Új Gáspár, Bolyky Menyhért, Fekete Barabás, Harmóczy Benedek és Biki János részére, valamint Biki Zsófia – Szabó Márton neje – részére 1580*), valamint egy másik megerősítőt 1700-ból.
- 1724 – Panasz az Egri Káptalan előtt: (EE/1850/ No. 90.)
 Elek János, Németh János, Nagy István Nemesbikki lakosok...

10 Transsumptum certarum Lra³ Cognominatum respectu
 Accordo inter Partes Contradictentem et Le hujus Curia
 Item interventu Ad Instantiá Nobili³ Biki entium videlicet
 Nemesi. Ivan. Elek. et hujus. Nagy Ivan nobilitate personalit³ hujus
 inter contradictum. Die 3^a Men³ Februarii A. 1724.

- 1724 – Jámbor család nemességvizsgálata Nemesbikken:²⁵
Elek István (tanú, 60 éves, *nobilis*)

¹⁹ Magyar Országos Levéltár – Daróczy gyűjteménye (filmszám: 40610)

²⁰ Magyar Országos Levéltár – 1715. évi országos összeírás (online adatbázis)

²¹ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitaria IV. A. 516. (MOL filmszám: B 1186)

²² Borsod Megyei Levéltár – Nemesi összeírások adózáshoz (MOL filmszám: 43645)

²³ Magyar Országos Levéltár – 1720. évi országos összeírás (online adatbázis)

²⁴ Heves Megyei Levéltár – Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára (IV. XII-1/34)

²⁵ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitaria IV. A. 516. (MOL filmszám: B 1186)

1724 Nemesi összeírás igazolási eljárásokhoz:

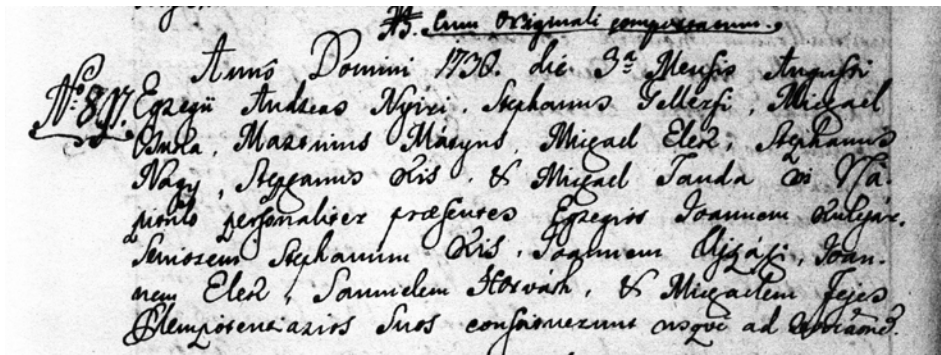
fr. 535. **Elek István, Elek János, Elek Mihály nemesek**– egymás után felírva
III. Károly király 1723-ban elrendelte az országos nemességvizsgálatot, amit 1724-ben a királyi helytartó tanács a megyékre bízott. Borsod megye mind a négy járásban összeírták a birtok nélküli nemeseket és négy kategóriát állítottak föl. A Miskolci járásban élő Nemesbikki rokonainkat az első csoportba sorolták: „*Induhibitati Nobiles in propriis degentes produxerunt Donate, vel privilegii etiam cum publicationibus suis et ibidem specificatis familiai debentum.*” – azaz olyan nemesek, akiknek van *armalisuk* (nemeslevelük) „*Ferdinand 1628 publicates*” és saját telkükön élnek.²⁶

1728 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 553 Elek János *nobilis*

1730 – Tiltakozás az Egri Káptalan előtt:²⁷ (AL/462/No. 897.)

Bay Ferenc elfoglalta az egész Nemesbikk falut, ez ellen tiltakoznak ...Elek Mihály, Elek János és még sokan (korábban Elek István is).

1730 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 571 Elek István *nobilis*

1731 – Nemesbikken bíró:²⁸

Elek János *nobilis*

1733 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 590 Elek István *nobilis, judex* (bíró)

1734 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 594 Elek Mihály *nobilis, judex* (bíró)

1736 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 613 Elek Mihály *nobilis*

1737 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 622 Elek Mihály *nobilis*

²⁶ Borsod Megyei Levéltár – Nemesi összeírások, index Elek 130/4 (MOL filmszám: 43646)

²⁷ Heves Megyei Levéltár – Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára (IV. XII-1/61)

²⁸ Borsod Megyei Levéltár – Borovszky Samu féle cédulagyűjtemény

Acta post advocatos (ügyvédek után maradt) anyagból:²⁹

1735. (18.72.) **Elek István** 80 éves lakik: Nemesbikk
1736. (7. 6.) **Elek Mihály** 45 éves lakik: Nemesbikk
1737. (10.2.) **Elek István** 74 éves lakik: Nemesbikk

1736 – Panasz a Miskolci Közgyűléshez:³⁰ (Spec. XVII. fasc. III. fr. 477.)

Ns. Elek János és más nemesbikki nemesek bizonyos házhelyeket az Egri Káptalannal beíratk az Ujszásziak ellenében (Bay Sándor gróf)

1737 – Panasz a Miskolci Közgyűléshez: (Spec. XVII. fasc. III. fr. 599.)

Ns. Elek István és fia Mihály ellen, akik bizonyos földeket néhány éve elszántottak (Bay Sándor gróf).

1737 – Tiltakozás az Egri Káptalan előtt:³¹ (GG/2025/ No. 265.)

Elek Mihály és János, más falubeliekkel – Bay Ferenc ellen panasz.

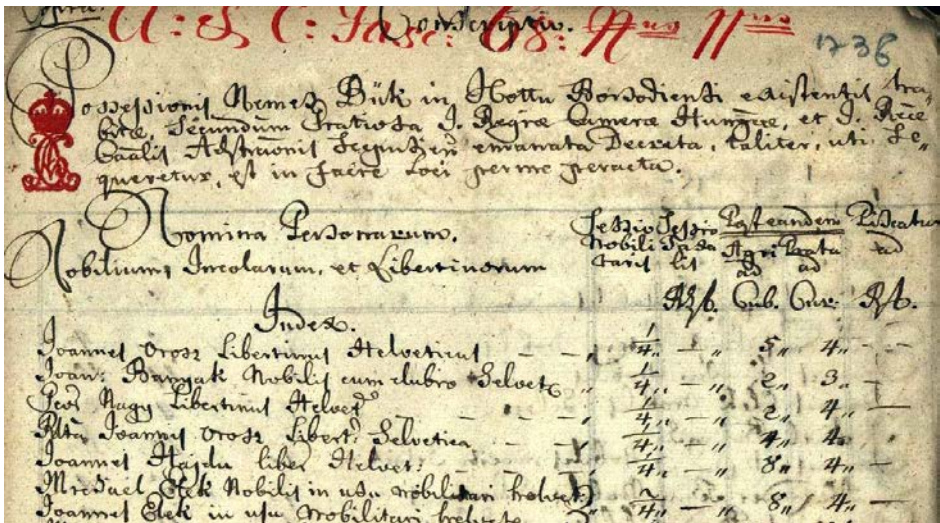
1738 – Nemesbikki porta összeírás:³²

Elek Mihály in usu nobilitari – *helvét* (= kálvinista református)

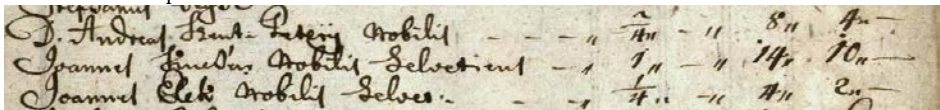
Elek János in usu nobilitari – *helvét*

Együtt 2/4 sessio nemesi használatban lévő telek, szántó, kaszáló

Elek János nobilis – *helvét* 1/4 sessio nemesi telek, szántó, kaszáló

... a következő lapon:

²⁹ Magyar Országos Levéltár – Daróczy gyűjteménye (filmszám: 40610)

³⁰ Borsod Megyei Levéltár – Bejegyzett Törvényszéki iratok (IV. A. 501. c.)

³¹ Heves Megyei Levéltár – Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára (IV. XII-1/36)

³² Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioes Borsod UC 68:11 (filmszám: 2208)

1739 – Panasz a Miskolci Közgyűléshez:³³ (Spec. IX. fasc. VI. fr. 1103.)

Ns. Elek Mihály és János, más nemesbikki nemesekkel – kereset gróf Bük András és felesége ellen. (korábban Elek István is – fr. 774.)

1739 – Nemesbikki összeírás adózáshoz:

fr. 652 Elek Mihály, Elek János *nobilis*

1741 – Nemesbikki nemesi *fundusok*:

Elek Mihály, Elek János, Elek György

1741 – Catalogus nobilium Borsod, Nemesbikk:³⁴

Elek Mihály, Elek János

1744 – Megyei nemesi katonai összeírás, Nemesbikk:

Elek Mihály, Elek György

NEMESSÉGVIZSGÁLATOK

1744 – Igazolást kaptak Borsod Vármegyétől:³⁵

Elek Mihály és György testvérek (nemesbikkiek) bemutatták

Elek Jakab 1627-ben kapott és 1628-ban kihirdetett eredeti armálisát, valamint az 1631-s nemesbikki telekről szerzett birtoklevelet és az 1701-s ítéletlevelet az emődi szőlőről.

1752 – Igazolást kaptak Borsod Vármegyétől:³⁶

Elek Mihály fiával Mihállal, és Elek György fiával Istvánnal (testvérek, Nemesbikkről) bemutatták az 1744-s bizonyáglevelet.

Elek István és ifjabb Mihály pedig hitelesített tanúvallomásukban apjukat (az 1724-s hitelesített lajstromban E. Istvánnal és Mihállal együtt szereplő) Jánost – idősebb E. Mihály és György apjának, a néhai E. István unokatestvérének mondják. Így ők is az említett armális ill. bizonyáglevél kedvezményezettjei. Be fognak vezetetni a megye nemeseinek lajstromába.

Nemesbikk, 1752.05.31. – I. tanú: nemes Jámbor István, nemesbikki, kb. 70 éves:

...a tanú bizonyosan tudja, hogy a Nemes Bikken lakos Elek István és ifjabbik Elek Mihálynak az attyok néhai nemes Elek János néhai nemes Elek Istvánnal atyafi gyermek volt, kit is ugyan néhai Elek István tartott fel, és eleitül fogva egy armalissal bírtak, és most is bírnak, egyenlő nemesi szabadságai is éltek és most is élnek, jól ismerte mindannyiukat.

* oldalt megjegyzés: *a tanú jól tudja, hogy nevezett nemes Elek István – Elek Mihálynak és Györgynek az édes atyja volt.*³⁷

³³ Borsod Megyei Levéltár – Bejegyzett Törvényszéki Iratok (IV. A. 501. c.)

³⁴ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 11. kötet 1383. oldal (IV. A. 501. a.)

³⁵ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 23. kötet 422. oldal (IV. A. 501. a.)

³⁶ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 23. kötet 1184. oldal (IV. A. 501. a.)

³⁷ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitari IV. A. 516. (MOL filmszám: B 1154)

1752 – Kis és Kulcsár család nemességvizsgálata Nemesbikken.³⁸

Elek Mihály 54 éves nemesbikki

1754/55 – Országos nemesi összeírás:³⁹

armalista (birtok nélküli) nemesek, Nemesbikken:

Elek István és Elek Mihály

SZŐLŐDÉZSMÁK – Emőd:⁴⁰

1749 – Elek Mihály bikki

1756 – Elek Mihály bikki

(1770-től már nincs Elek név)

PERES IRATOK (feleségek és férjek neve kiderül)⁴¹

1751 – Spec. XVII. fasc. IV. fr. 384.

Bay Sándor – nemesbikki **Elek Erzsébet asszony** (Konti György felesége) ellen, aki Bay Sándor portáján lakó Széki János feleségével, Nyikos Pannával összeverekedett...

1755 – Spec. XV. fasc. VII. fr. 834.

Sütő István, **Ns. Elek György és István**, és Deli Dániel - **Ns. Elek Mihály** ellen...

1758 – Spec. XV. fasc. VIII. fr. 948.

Sütő István és felesége Kolos Judit, **jun. Ns. Elek Mihály** és felesége Kis Katalin, **Ns. Elek István** és felesége Boros Katalin, Német Judit (Deli Dániel felesége), és **Ns. Elek György** özvegye Kórodi Judit – **sen. Ns. Elek Mihály** és Deli Dániel ellen...

1761 – Spec. XVII. fasc. IX. fr. 1935.

Ns. Elek György – a miskolci Ns. Szűcs Gergely ellen...

1763 – Spec. XV. fasc. VIII. fr. 1111.

Ns. Elek István – nemesbikki lakos panasza...

1764 – Spec. XIII. fasc. XVI. fr. 827.

Ns. Elek Mihály özvegye Bordás Erzsébet és lánya **Ns. Elek Erzsébet** – **Ns. Elek Erzsébet** férje, Eröss István ellen...

1765 – Spec. XI. fasc. V. fr. 450.

Ns. Elek Györgyné és nemesbikki ifj. Oros István keresete rókona, Eröss István ellen...

³⁸ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitaria IV. A. 516. (MOL filmszám: B 1188 és 1190)

³⁹ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitaria IV. A. 516. (MOL filmszám: B 1094)

⁴⁰ Heves Megyei Levéltár – Egri Érsekség Gazdasági Levéltára XII. 3. c. (papi tized iratai)

⁴¹ Borsod Megyei Levéltár – Bejegyzett Törvényszéki Iratok (IV. A. 501. c.)

NEMESBIKKI REFORMÁTUS ANYAKÖNYVEK

A falu lakói bizonyára már a reformáció magyarországi elterjedésének kezdete, az 1500-as évek közepe óta e vallást követték. Az egyház tulajdonában lévő úrasztali kendőbe 1561. év van beleszöve. Nemesbikk önálló egyháza 1626 óta van meg, addig Hejőbába *filiája* (leányegyháza) volt.

A Tiszáninzeni református egyházkerület történetéhez 1898-ban, a faluban kért adatokból kiderül, hogy

"Az egyházközség alapítására biztos adataink nincsenek, hihető azonban, hogy a reformáció elvei igen hamar gyökeret vertek. Annyi bizonyos, hogy már a 17. század elején az egyház virágzott. Volt egy kőből épült temploma haranglábbal a mostani parochia udvarán temetőtől körülveve. Predikatorai jegyző könyvének bizonyossága szerint 1639-ik évtől fogva megszakítás nélkül működtek, sőt 1639-től lelkészi díjlevelük is van. Hogy az egyházközség megalakulásakor vagy az azt közvetlen követő időszakban hány lelket számlált, nem tudjuk, de 1785. évben a 10 éven felüli hívek száma 676, a 10 éven aluli gyermekeké 217, tehát az egyház összes lélekszáma 893 volt, a Borsod vármegye hatóságának egy irattárunkban őrzött hiteles okmánya alapján állítjuk."

A mostani templom építtetése 1786-ban kezdődött és 1789-ben fejeződött be. Főhomlokzata előtt álló gúlasisakos tornyának fundamentumát 1803-ban rakták le. A toronyóra 1832-re készült el, a jelenlegi paplak 1855/56-ban épült.

Az egyház keresztelei, házassági és halotti anyakönyvei az 1764. évtől vannak vezetve. **1764-től 1911-ig végigkövethető az Elek család élete.**

Az első néhány év Elek bejegyzései:

1764-ben Ns. Elek István elvette Márkus Erzsébetet

1765-ben Elek György árva lányát, Juditot feleségül vette Kiss András

1765-ben született Elek István fia József

1766-ban született Elek István fia János

1767-ben meghalt Ns. Elek György özvegye

A nemesbikki református templom 2010-ben

II. rész

ROKONAINK 2.

A NAGYKAPOSON MARADT ELEK CSALÁDOK

NAGYKAPOSI (ÉS UNGVÁRI) ELEK CSALÁDOK

Az egykor virágzó mezőváros, és az ungvári vár jelentősége a Rákóczi szabadságharc után lecsökkent. A háborús évek nyomorúságát fokozta az 1708/1709-s tél szörnyű hidege, majd az 1709/1710-s felvidéki himlő és a pestis-járvány, melyben sok falu szinte kihalt. Nagykaposon és Ungváron is rengeteg áldozat volt – köztük családunk tagjai is. 1711 májusában Ungvárt elfoglalták a császári csapatok, és a város kamarai birtok lett. A nagykaposi iparos céhek termékeire alig volt szükség többé, aki tudott elköltözött.

1739-ben jött az újabb csapás, az országos pestisjárvány – melyben sok helyen a lakosság harmada, fele elpusztult. A fekete halál egészen 1741-ig szedte áldozatait. Egy Elek család maradt, **János gyermekei**, akik **öten voltak testvérek**: **Elek János**, **Elek András** és **Elek Ferenc**, valamint **Elek Erzsók** (Bálint Pálné), és **Elek Panda** (Korrodi Istvánné). Az 1792-es ungvári nemesség igazolás tanúvallomásaiból derült ki, hogy mindannyian Kapos városában laktak, és ott is haltak meg – a mi (fazekas) Elek Andrásunk pedig előbb Karcagra, majd „Csongrád vármegyébe Hold Mező Vásárhelyre vette lakását.”¹

1744-ben a nagykaposi **Elek István** (András bátyjának, Jánosnak a fia) nemesség iránti kérelmet adott be, amelyben magát az 1627-ben nemességet kapott Elek Jakabra vezette vissza.

Az 1744-es tanúvallomásokból egyértelműen kiderült, hogy Elek István ősei Nemesbikkről kerültek Nagykaposra egykor. Az egyik tanú Jánost, a másik Ferencet említette leköltözőnek, kettő nem mondott nevet. Azt is tudták, hogy a Kaposon valaha élt összes Elek rokon volt. Az idős tanúk valamennyien ismerték Elek István apját, (néhai Elek Jánost), akinek a nemesbikki Elek családdal való rokonságában és nemesi származásában biztosak voltak. Mind-egyik tanú állította, hogy az idős Elek Jánost bízta Borsod megyei unokaöccse – kérje meg a nemességet, odaadják neki a nemeslevelet, hiszen őt is jogosan megilleti. Egybehangzóan mondták azt is, hogy az 1730-as években még Elek Istvánék, Györgyék és Ferencék is éltek, de 1744-ben már csak Elek István családja lakott Kaposon.

1746. április 18-án Ungváron **Ns. Elek István** a bizonyáglevelet megkapta, mely szerint leszármazása a következő volt: „*Elek István fia Jánosnak, aki fia a másik Jánosnak, aki fia Imrének, aki fia a nemesség szerző Jakabnak.*” (Érdekes, hogy egy generációt, a két János közti Ferencét kihagyták.)

1754 – nemesi összeírás Ung megyében:²

Elek István *armalista* Kapos

¹ CSML Szentesi Fiók Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai:

Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) Elek család (az 1793/94-es igazolásban)

² Ung vármegye Levéltára – Acta nobilitaria (MOL filmszám: B 1115)

1754/55 – Országos nemesi összeírás Ung megyében egyetlen Elek nevű:³

Elek István *armalista* Kapos

A nemesség megszerzése nem sok változást hozott Nagykaposon maradt rokonaink életében. Elek Istvánék ugyanúgy földművesek voltak, mint azelőtt és továbbra is jobbágyföldön gazdálkodtak. A föld a Leleszi premontrei prépostság birtoka volt. Roppant sok munka, folytonos szorgoskodás, ugyanakkor paraszti jómód jellemezte a Nagykaposi járás úrbéréseinek életét.

1772 – Nagykapos mezőváros urbárium:⁴

Elek István – jobbágyföldön gazdálkodó nemes

Capitulum Nagykapos Clavis 1772. 10. fele

Kereszti és Vezeték N'evék.	Jobbágy Helynek.		Éltendőbbeli Szolgálat vagy Robor.	Kilenczed	Adózások.										
	Belső	Külső			Éltendőbbeli Arenda.	Tűze való Fa.	Fonyás.	Ki főzött Vaj.	Kappany.	Csérte.	Tojás.				
	Mivolta.											No.	Nap.	Flor.	öly.
<i>Comenius C. M. de Lelesz Coloni</i>	<i>Peőnyri Mérőre való.</i>	<i>Szantó Föld Hold.</i>	<i>Rét Ember Vagó.</i>	<i>Marháts Robor. marháts</i>	<i>Vagy E. helett kézi Szolgálat.</i>										

Nobiles Fundos Colonicales in Urbáriumo

No.	Nap.	Flor.	öly.	Fant.	icze.	No.	Hold Nro.

<i>Amuel Kis.</i>	$\frac{1}{2}$	2	$9\frac{3}{4}$	5	20	52		1.	$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{2}$	1.	1.	6
<i>Bej. Katona</i>	$\frac{1}{2}$	2	$9\frac{3}{4}$	5	20	52		1.	$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{2}$	1.	1.	6
<i>Sejph. Elek.</i>	$\frac{1}{2}$	2	$9\frac{3}{4}$	5	20	52		1.	$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{2}$	1.	1.	6

Kapott $\frac{1}{2}$ jobbágytelket, ami állt 2 pozsonyi mérőre való, azaz 1200 □-ól belső földből, $9\frac{3}{4}$ hold szántóból és 5 hold rétből.

Kilencedet nem fizetett, de 26 nap marhás, vagy 52 nap gyalog robottal tartozott.

Évente 1 forint volt a fizetendő árendája, $\frac{1}{2}$ öl tűzrevaló fát, 3 fonyásnyi kenderszálat, $\frac{1}{2}$ icce kifőzött vaj, 1 kappant, 1 csirkét és 6 tojás kellett adni az általa használt földekért.

³ Magyar Országos Levéltár – Catalogus nobilium (MOL filmszám: B 1120)

⁴ Departamentum Urbariale Ung megye – MOL (filmszám 4292)

Mária Terézia 1767-ben kiadta az úrbéri rendeletet, ismertebb nevén az Urbáriumot. Ebben, minden földesúrnak és jobbágyinak tételen rögzíteni kellett a helyi adóterheket, azok fajtáját és mennyiségét. Az urbáriumhoz csatolt úrbéli tabella (névjegyzék) tartalmazta a földesúr, a jobbágyok, a (zellérek) nevét, telekállományukat, az éves szolgáltatások mennyiségét és összetételét. Az 1767-1774 közötti úrbérendezés jelentősége abban állt, hogy az úrbéres népesség terheit és kötelezettségeit egységes elvek szerint rendezte.

1772-ben Nagykaposon 48 adózó háztartás volt, mintegy 350–400 lakosa lehetett a helységnek. A művelhető föld apró (inkább félteleknyi) határrészekből, rétekből, közösen használt legelőkből állt. A szántó agyagos, kötött talajú, négy vagy hat ökörrrel lehetett csak megművelni. Emellett sok gyümölcsöskert és kenderföld is volt a falu határában, és mindegyik gazda művelt szőlőt.

Descriptio Oppidi Nag. Kapos Urbani

Nomina et Cognomina.	Fisialis Qualitas	Capacitas	Fisialis	Fisialis Data.		
		Modi	Modi	Impet	Laro	Impet
		Modi	Modi	Bis Salubilia		
				Salubrorum.		
		No	No	No	No	No.

<i>Dávid, Laxi.</i>	1 1/2	2	10	2
<i>Samuel, Laxi.</i>	1 1/2	2	2	10
<i>Peter, Károna</i>	1 1/2	2	20	2
<i>Stephanus Elek</i>	1	2 1/2	24	2

Oppidum hoc vineis et castignaturis. caret.

*Gram sicut modo vocantur Colonos fisionem, fisionem
sicut apud hunc in partibus Inta. et ad hunc illorum
Causationem profectorem Reg. N. Kapos.
Die 8ta. Oct. 1772.*

Insigne Regis Caroli VI. etc.

Stephanus Elek

Nagykapos mezőváros 1772. évi Urbáriumából a szőlők kimutatása (utolsóként a névsorban, a hét nemes egyikeként Stephanus Elek)

Nagykapos és környéke 1780 körül, az I. katonai felmérés térképén (MOL)

Nagykapos a 18. század elejétől jelentéktelen kis településsé vált, nehéz megélhetéssel. Kevés volt a művelhető földterület, a kézművesipar elvesztette felvevő piacát, ezért nagyon sokan elköltöztek. 1769-től a közeli Ungvár lett a vármegye székhelye, családukból többen is ott telepedtek le. Úgy gondolom, azok mentek el, akik iparosok voltak. Nem véletlen, hogy az 1772. évi ungvári urbáriumban nincs Elek név, hiszen nem volt földjük.

Ungvári összeírásokból:⁵

1752 – UC 72:41 (a) *Platea sub collegium* (a jezsuita kollégium alatti utca):

Ellek István – fia nincs, földje 1/16 sessio

1763 – UC 157:63 *Platea sub collegium*:

Ellek István özvegye – gyerek nincs,

Piacz utca:

Ellek Mihály – gyermeke nincs

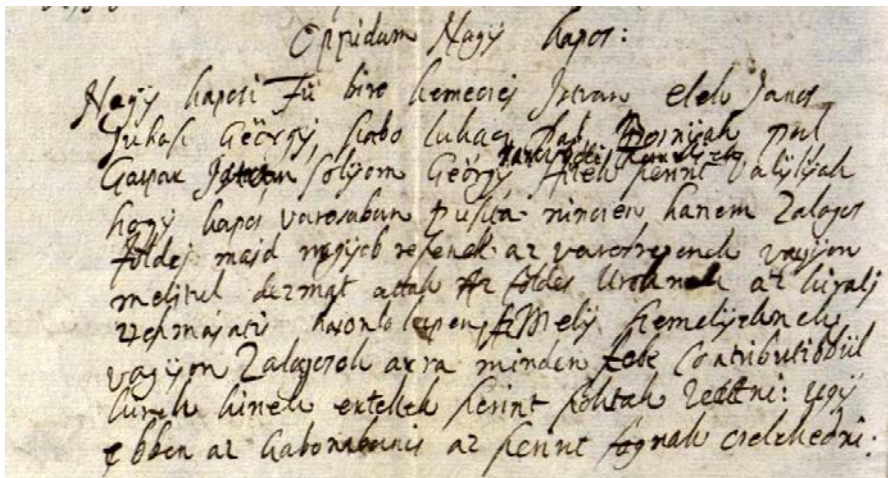
1776 – UC 3:40 irreg (lakás nincs írva):

Ellek István

Ellek Ferenc

Akik Nagykaposon maradtak – másokhoz hasonlóan nemesként is jobbágytelkeken gazdálkodtak. Egy dátum nélküli 18. század végi irat szerint⁶ (Kimutatás jobbágytelkek nemesi tulajdonáról – Nagy-Kapos oppidum):

„Nagykaposi Fő Bíró Kemecey István, Elek János, ...Sólyom György Hitek szerint vallják: hogy Kapos városában pusztá nincsen, hanem zálogos földek, melyek nagyobb részének a város kezében vannak, és dézsmát adnak földes uruknak.”

Az első sor végén, a főbíró Kemecei István után Elek János neve

⁵ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioenes (filmszámok: 2309, 2416, 2549)

⁶ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioenes UC 7:79 irreg. (filmszám 2552)

1788 – Nagykapos mezőváros összeírása:⁷ (a táblázatban 85 fő)

49. **Elek János** *nobilis* (nemes)

18 év fölötti gyermeke: nincs, kislfia 1 fő, kislánya nincs.

Földje ¼ *sessio*, 2 ökre, 2 tehene. Köteles 13 ¼ nap ígás robotra.

Ebből az összeírásból látszik, hogy ekkor már nem Ns. Elek István volt a családfő (aki 1780 körül halhatott meg), hanem fia – Ns. Elek János, akinek egy kislfia van. A nagykaposi református anyakönyv 1788-ban indul, melyből kiderül, hogy Ns. Elek János 1817-ben, 65 éves korában halt meg, tehát 1752-ben született. Az összeírásban jelzett kislfiú pedig bizonyára Ns. Elek Pál, aki 1809-ben házasodott meg.

Az 1788-ban épült Nagykaposi református templom

1792-ben Elek András és Elek Sándor, a Hódmezővásárhelyre költözött Fazekas Elek András két fia Ung Vármegye Közgyűléséhez fordult nemességigazolásuk ügyében. Az 1792. szeptember 20-án Nagykaposon tartott tanúkihallgatási jegyzőkönyv alapján Ung Vármegye Közgyűlése 1792. november 8-án kiadta a *testimoniálist* (bizonyoságlevelet), mely szerint valóságos nemesek.⁸

A három kihallgatott 65–72 éves nagykaposi tanú egybehangzóan állította, hogy gyermekkorukból ismerik Andrást és Sándort. Apjuk, Elek András annak az Elek Jánosnak a testvére volt, akinek fia, István 1744-ben kérte és meg is kapta a nemességet. A Vármegye akkori *testimoniálisa* most fiánál, Jánosnál van. Szülőhelyükről, Kaposról nemesként tért haza két Ősünk Vásárhelyre...

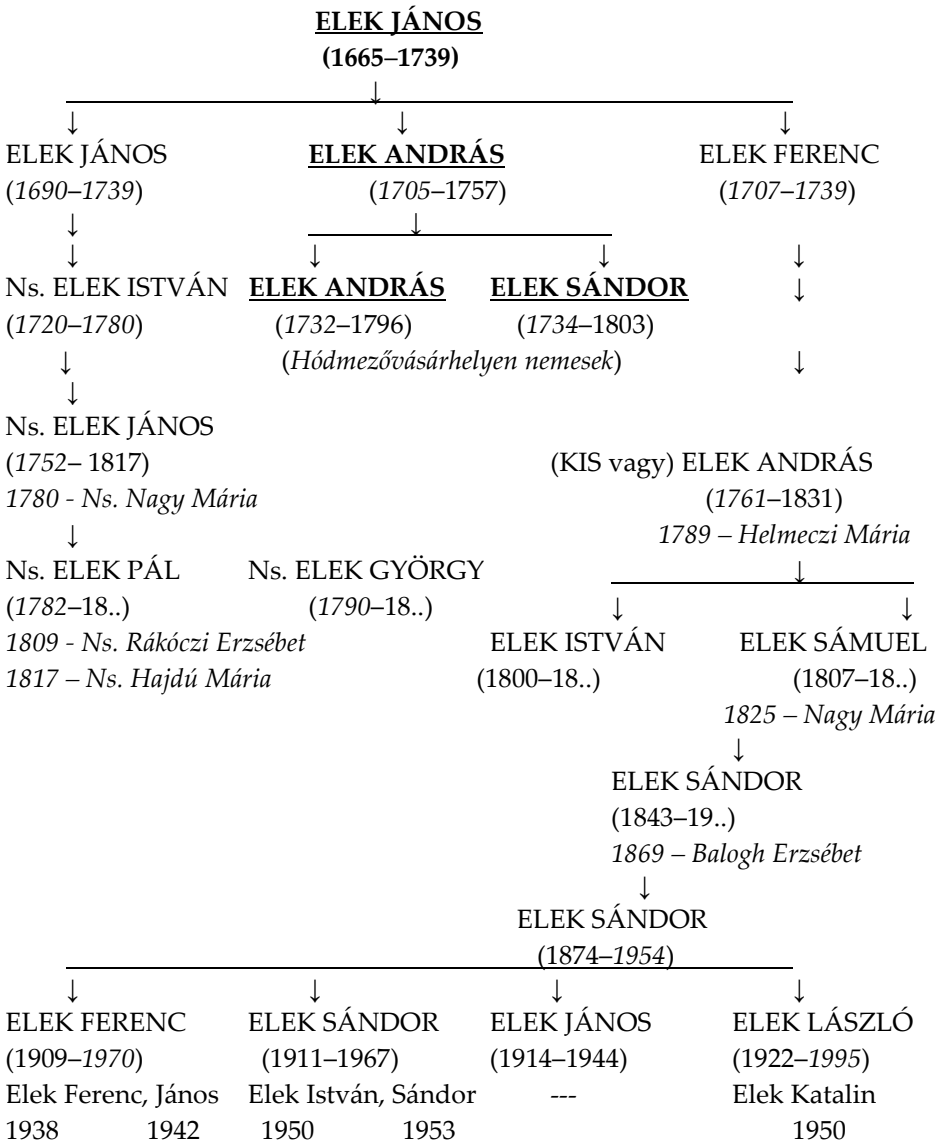
⁷ Urbaria et Conscriptioes Nagykapos (UC 3:8 és 3:9 irreg.) – MOL filmszám 2549

⁸ CSML Szentesi Levéltára – Csongrád vármegyei nemesi közgyűlésének iratai:

Nemességi iratok (IV. A. 3. f. - 11.) Elek család (az 1793/94-es igazolásban)

Az egyház keresztelési, házassági és halotti anyakönyveiben **1788-tól napjainkig végigkövethető az Elek család élete.**

Az összeírások és egyéb dokumentumok alapján összeállított családfa Ns. Elek Jánostól kezdve anyakönyvi adatokra épül. Érdekes, hogy az egyik Elek család (Elek Pál) nemes volt, a másik (Elek András) nem. Utóbbiak bizonyára Elek Ferenc leszármazottai, akik nem kérték 1744-ben a nemességet. Sokan elköltöztek Ungvárra és a közeli falvakba (pl. Budaházára), de napjainkban is több Elek család él még Nagykaposon, a nem nemesi ágból.

III. rész

ROKONAINK?

A SAJÓSZENTPÉTERI
ÉS A DOMAHÁZI ELEKEK

SAJÓSZENTPÉTERI ELEK CSALÁDOK

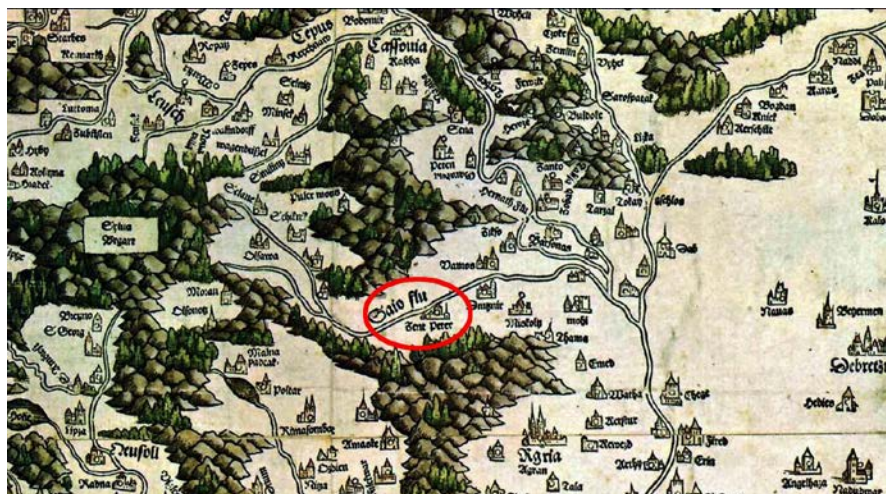
Sajószentpéter egy 14.000 lakosú város a Sajó-völgyben Miskolc és Kazincbarcika között, a Bükk-hegység észak-keleti lábainál.

Árpád-kori település, amely nevét Szent Péter tiszteletére emelt templomáról kapta. Először 1281-ben említik Zenthpeter néven. Királyi birtok volt, kezdetben a diósgyőri vár tartozéka egészen 1438-ig, amikor a dédesi várhoz csatolták, és a Pálócziak kapták meg.

A település hamar városi rangra emelkedett, 1446-ban országos vásártartási jogot kapott Hunyadi Jánostól. A 14. század végétől kezdve közel egy évszázadon át a megyei közgyűlések és törvényszékek helyszíne volt.

A huszita harcok alatt súlyos csapások érték várost. A gyakori támadások és az azzal járó tűzvészek szinte a földdel egyenlővé tették az egész települést. Az elnéptelenedés elkerülése végett Mátyás király 1466-ban engedélyt adott Pálóczy László országbírónak az elpusztult város és környéke benépesítésére. Ettől az időtől kezdik Sayo Zenth Peter néven emlegetni az újjáépült várost.

A Pálóczyak mellett a Szentpéteri család is birtokolta a helységet, majd a Perényieké és Rákócziaké lett.

Szent Péter városa a Sajó folyó mellett – 1514-ben, Lázár deák térképén¹

¹ Lázár deák térképe, a „Tabula Hungariae” a Magyarországról készült első fennmaradt nyomtatott térkép, amely 1514-ben készült. Legnagyobb értéke abból adódik, hogy az egyedüli helyzetképet adja a török megszállás előtti országnak. A szerző Bakócz Tamás esztergomi érsek titkára volt. Korai halála megakadályozta térképe befejezésében, így azt 1528-ban Peter Apianus metszette fába és nyomtatta ki a németországi Ingolstadtban. A térkép tájolásában a valódi északi irányhoz képest kb. 45 fokos eltérés mutatkozik keletre, az átdolgozás során keletkezett hiba miatt.

Az 1500-as évek közepén az egész város áttért a református hitre. Sajószentpéter a törökök hódoltság területéhez tartozott, így a lakosságnak adót kellett fizetnie feléjük is. Többször kifosztották, 1555-ben 115 embert vittek el lakosai közül. A korabeli források szerint a város határa igen nagy bortermelő vidék hírében állt, szőlőhegyek vették körül. Az 1540-es években a királyi kamara bérbe vette az egri püspöktől az egyházakat megillető dézsmákat. Ennek a célja az volt, hogy az uralkodó biztosítsa a végvárak katonaságának gabonával és borral való közvetlen ellátását.

Rokonaink (?) nevével már a legkorábbi dézsmajegyzékekben is találkozhatunk. Több Elek család is volt, ami nem is olyan meglepő – ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy a közeli kis településről, Barcz-ról költöztek be az 1400-as évek végén a nagyobb biztonságot és jobb megélhetést nyújtó mezővárosba. Elek Jakab neve több mint gyanús!! Könnyen lehet, hogy az Ő leszármazottjai költöztek a szintén jó bortermelő vidékre, Görömbölyre...

1548-ból maradt fenn Sajószentpéter első dézsmajegyzéke.² Ebben az őszi gabonatized mennyisége szerepel. A 145. sorszám alatt **Elek Pál** 23 kéve, a 147. **Elek Jakab** 57 kéve gabonával adózik. A városhoz tartozó Szolga településen a 18. (egy másik) **Elek Pál** kötelezettsége 76 kéve.

1554-ben kamarai összeírás készült³ – amely szerint a Kiskassa utcában három Elek nevű adózó családfő élt: **Elek Mátvás, Elek Pál** és **Elek Jakab**:

Virus Kassa In Zentpeter
ad plibamam pntinunt

Jakob	Benedicty	goma
	Mazsias	elek
	Blafias	korlat
	Faulus	soos
	Melias	kurpny
	Faulus	elek

Jakob	Kassa
Faulus	elek
Benedicty	Kassa

Részletek Sajószentpéter 1554. évi összeírásából

² Magyar Országos Levéltár – Regesza Decimarum Borsod 1548 (MOL filmszám: 9624)

³ Magyar Országos Levéltár – Urbária et Conscriptioes UC 45:36 (MOL filmszám: 2283)

1556-ban készült az első fennmaradt bordézsma jegyzék.⁴ A Magyar Kamara összeírása azt mutatja, hogy jóval többen foglalkoztak szőlőműveléssel, mint gabonatermeléssel. Sokkal több adózó családfő szerepel, így Elek nevű is. Valamennyien a jó szőlőstelkekkel rendelkező Kis Kassa utcában laktak:

Sorszám	Név	Tized (iccében)
164.	Elek Máttyás	206
166.	Elek Simon	73,5
174.	Elek Pál	80
181.	Elek Péter	96
192.	Elek Jakab	272

1576 és 1583 között⁵ némiképp változnak a nevek:

Elek Márton, Elek János
Elek András, Elek Simon
Elek János és Elek Péter

1594-ben és 1597-ben⁶ a családfők:

Elek János, Elek András
Elek Gergely, Elek János
Elek András Simon

1599 és 1622 között⁷ újabb családfők is megjelennek:

Elek Miklós, Elek János
Elek András, Elek Gergely
Elek Péter, Elek Simon

1619 – Rákóczi Zsigmond és György birtokainak összeírása:⁸

Elek János, Elek Gergely, Elek Andrásné,
Elek Gergely

Elek Gergely egy 1624-es és egy 1630-as keltezésű „bizonyáglevél” szerint tekintélyes gazda volt, Sajószentpéter Város egyik szenátora. A sok összeíráson kívül ugyanis a Városi Tanács által kiadott néhány irat is fennmaradt.⁹

Ezek a fent említett családok valamennyien jobbágyok vagy zsellérek voltak, akik közül senki sem lett később nemes. További sorsuk ismeretlen.

⁴ Magyar Országos Levéltár – Regeszta Decimarum Borsod 1556 (MOL filmszám: 9624)

⁵ Magyar Országos Levéltár – Regeszta Decimarum Borsod (MOL filmszámok: 9626–9631)

⁶ Magyar Országos Levéltár – Regeszta Decimarum Borsod (MOL filmszámok: 9634–9635)

⁷ Heves Megyei Levéltár – Az Egri Érsekség Gazdasági Levéltára (XII-3/c: III. classis)

- Papi tizedre vonatkozó iratok (Borsod megyei dézsmajegyzékek)

⁸ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioes (UC 22:21)

⁹ Magyar Országos Levéltár – A Szentpétery család Levéltára (P 1702 fond, 46.)

A 17. század elején még nem sok nemes lakott Szentpéteren, és Elek nevű egy sem nem volt. Később már találkozhatunk betelepültek neveivel:

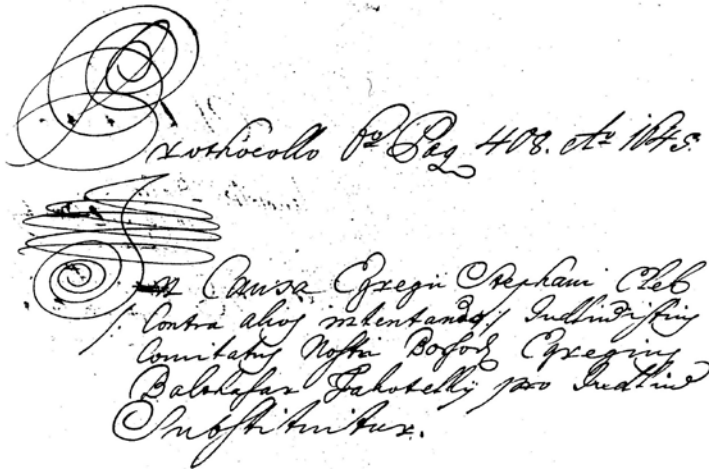
1637 – Ns. Elek István

1638/39 – Ns. András és Ns. Elek István

1640 – Ns. Elek István

1645-től Ns. Elek István, aki Borsod Megye I. (szentpéteri) járásának főszolgabírója volt, 1646-ban a diósgyőri vár újjáépítéséhez 100 tallér pénzzel és munkásokkal segített.¹⁰

Ez az Elek István 1630-ban nyert nemességet – amit Torna megyében hirdettek ki, és onnan költözött Sajószentpéterre. Több irat is fönmaradt vele kapcsolatban 1640 és 1646 között, egyrészt Szentpéter Darvas nevű szőlőhegyén vett szőlője, másrészt Jákótelky Balthazárral kapcsolatos vitájáról egy geszti házhely ügyében.¹¹ Ns. Elek István 1647-ben halt meg.¹²

Ns. Elek István keresete Jákótelky Baltazár ellen (1645. Spec. XVI. fasc. I. fr. 39.)

A következő évtizedekben egyre több nemes família költözött be a környékről Sajószentpéterre, és már folyamatos a nemes Elek családok jelenléte:¹³

1646 – Ns. Elek András

1647 – Ns. Elek András

1648 – Ns. Elek András

1652 – Elek János (puszta telken)

¹⁰ Szendery János: A diósgyőri vár története (176. oldal)

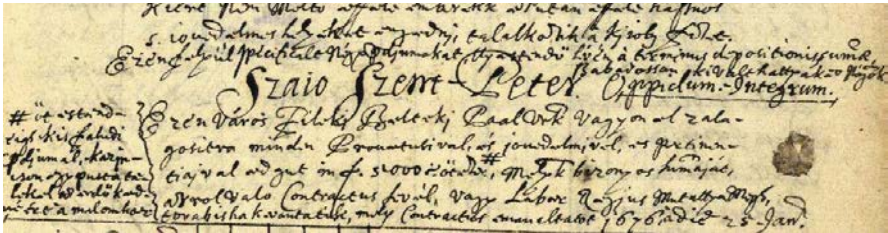
¹¹ Borsod Megyei Levéltár – Bejegyzett és Be nem jegyzett Törvényszéki iratai (IV. 501. c. és d.)

¹² Borsod Megyei Levéltár – Borovszky Samu kéziratos cédulagyűjteménye (IV. A. XV. 14.)

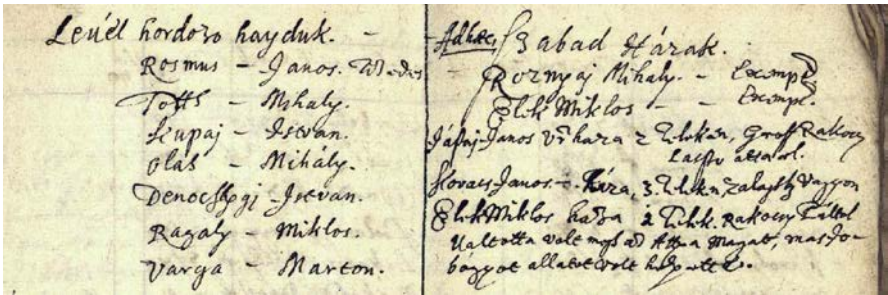
¹³ Borsod Megyei Levéltár – Összeírások, és Megyei Közgyűlési Jegyzőkönyvek (MOL filmszámok: 9649–51, 3509, 43638–41)

1670 – Elek Miklós (taxás)¹⁴

1677 – Elek Miklós (szabad háza van, Rákóczi Páltól váltotta meg az atya magát – most jobbágya, állata nincs):¹⁵

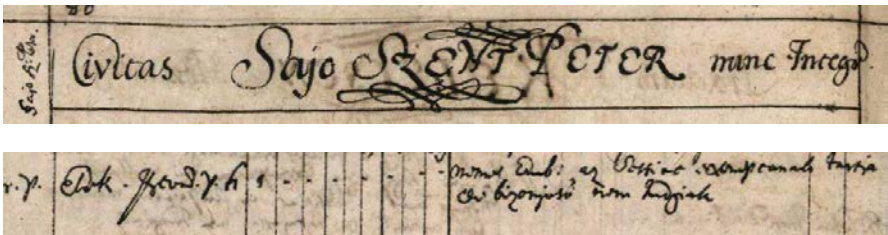

Handwritten document snippet with the title "Szajo Szent Peter" and various Latin and Hungarian text. The text includes "Szajo Szent Peter" and "Oppidum-Integrum".

Handwritten document snippet with a list of names and titles, including "Leuél hordozó hayduk" and "Szabad házai".

1684 – Elek István (egy fia van, nemes ember, a sessiót sajátjának tartja, de bizonyítani nem tudják):¹⁶

Handwritten document snippet with the title "Civitas Szajo Szent Peter nunc Integrum" and a list of names.

A Borsod Megyei Közgyűlési jegyzőkönyvekből (IV. 501. a.):

1685 – Elek István (borbíró)

1689 – Elek István (nemes)

1698 – Elek István (nemes)

1700 – Elek István (nemes)

1710–1739: Elek István (nemes)

1741 – Elek István (nemes)

¹⁴ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioes (UC 25:38)

¹⁵ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioes (UC 25:43)

¹⁶ Magyar Országos Levéltár – Urbaria et Conscriptioes (UC 25:49)

Levéltárakban fönmaradt jó néhány dokumentum, melyek egy része nemességigazolási eljárásokkal kapcsolatos, más részük különféle peres ügy.

1753 – Borsod Megyei Levéltár (IV. 501. c. Spec. XVII. fasc. III. fr. 1412.)

Ragályi Ferenc gróf (Kis Csoltó) ...Lévai János, Ns. Elek András, és fia István ellen... – akik a Sajószentpéter melletti Szolgai pusztán bizonyos ökröket és lovakat elvettek. (tanúvallomások is)

1776 – Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltár (HML XII-1/41)

Elek István – házladás: *Császár István Sajószentpéter főbírája kijelenti, hogy a város régóta tartozik nemzetes Sallai András úrnak és elejinek – még a török idők óta, melyet nem tudott megadni.* Elek András, néhai Elek Miklós fia is olyan házat és szántót vett 40 forintért 1696-ban, melyet Sallai Andrásnak zálogosítottak el előzőleg.

L. Csurgay Árpád: „Sajószentpéter város története 1332–1865” könyvből:

1753 borbíró Elek István

1754 főbíró Elek István

1775 senátor Elek István (1783, 86, 88-ban is)

Sajószentpéter mezőváros 1780 körül – a II. József féle térképen

1813 és 1828 – Nemesi összeírások (BAZ Megyei Levéltár): 5 Elek család

1844 – előkelők: idős Elek István, földesurak: Elek Kálmán, Elek József
(pazonyi Elek családok is...)

Összefoglalva: Az 1500-s évek közepén összeírt Elek nevű gazdálkodó jobbágy és zsellér családok könnyen lehettek/lehetnek a rokonaink.

A 17. század elejétől beköltözött nemes famíliák viszont biztosan nem. Ez utóbbiak leszármazottai elkerültek Miskolcra, Sátoraljaújhelyre és még távolabb helyekre is. Utódaik ma is élnek szerte az országban.

DOMAHÁZI ELEK CSALÁDOK

Domaháza egy 900 lakosú község Borsod megye legnyugatibb csücskében, Ózdtól mintegy 17 km-re. A Bükk-hegység nyugati lábánál egy dombokkal körbezárt katlanban, a Hangony patak völgyében, annak eredésénél fekszik – ezért a község eredeti neve Hangonyfő.

A 10–11. században a Hangony nemzetség tagjai lakták, akik *kabarok*¹⁷ voltak. Az Árpád-kori település a 13. században jött létre. 1327-ben már szerepelt a pápai tizedjegyzékben. Egyházát és templomát Árpádházi Szent Erzsébet után nevezték el. Mai nevét 1416-ban birtokosa, Domahidi János után kapta. A község Borsod és Gömör határán, közel Heves megyéhez fekszik.

Domaháza és környéke a MOL kéziratos térképén (S12 No. 0583)

A falu később a Bolyki családé volt, majd a 16. század elejétől birtokosai a Recsky és Bekény família lettek. A reformáció itt nem nyert teret, végig katolikus maradt a lakosság.

1548-ban volt az első összeírás, amely szerint 7 család lakott itt:¹⁸

Domaházi Ambrus
Elek András
Elek Tamás
Benedek Márton
Nagypéter András
Kisbenedek András
Kisbenedek Antal

¹⁷ A honfoglaló magyarokhoz csatlakozó, törökös jellegű „8. törzs”

¹⁸ Magyar Országos Levéltár – Regesza Decimarum Borsod 1548 (MOL filmszám: 9624)

A mindentől messze fekvő zárt zsákfaluban a családok szinte csak egymás közt házasodtak, a népesség évszázadokon át változatlan volt. A későbbi években is főleg ezek a nevek szerepeltek az adójegyzékekben:¹⁹

1556 – Elek Márton, Elek Tamás és három Kisbenedek család

1579–1581: Elek Sebestyén és Kisbenedek Balázs adózott

1594–1602: Elek Demeter és Domaházi György családja

1604–1614: Elek András és másik négy családfő

1619–1623: Elek Farkas, Elek Péter és Elek Orbán mellett még négyen

Ezek az összeírt öreg gazdák mellett 3-4 házas fiuk is velük élt a nagycsaládi közösségben, így sokszor 25-40 fő is lakott egy hadban. Rendkívül egészséges környezetben, jó ivóvíz mellett, de nagyon nehéz körülmények közt éltek itt az emberek. Eleve kicsi volt a terület, amit folyamatos erdőirtással növeltek ugyan – de rossz minőségű, nehezen művelhető szántófölddel. Régen főleg legeltetés (juhászat), fakitermelés és méhészkedés volt a megélhetés forrása, később vágómarhákat is tartottak. Szőlőművelésre nem volt alkalmas földjük.

Sokan katonának álltak, főleg a szegényebbek közül. A török időkben többen az egri és füleki várban szolgáltak, és talán ezért kapták nemesi címüket – de az is lehet, hogy az ekkoriban zajló 30 éves háborúban vitézkedtek.

1625. október 23-án Bécsben írták meg a II. Ferdinánd király által adott armálist, amelyet 1627-ben hirdettek ki Borsod megyében:²⁰

Közhírré tétetett ugyanazon legszentebb császári és királyi felség szintén titkos pecsétje Őfelsége valamint István kancellár saját keze írása alatt az elmúlt 1625. évben, október 23-án Elek Péter és hitvese Kowacz Orsolya, édestestvére Elek Farkas és hitvese Kys Benedek Erzsébet, továbbá Péter természetes fiai: István és Gáspár, valamint Farkas fiai: Balázs, Bálint és Pál, leányai: Anna és Katalin, és mindkét nembeli örököseik és utódaik részére kiadott nemesi levél. Kérnek bizonyáglevelet.

The image shows a snippet of a handwritten Latin document in a cursive script. The text is partially obscured by a white box on the left side. The visible text includes names and titles, such as 'István kancellár' and 'Kowacz Orsolya'. The document appears to be a historical record or a legal document related to the Domaházi Elek family.

A domaházi Elek családok nemességének bejegyzése a protocolliumban.

¹⁹ Heves Megyei Levéltár – Az Egri Érsekség Gazdasági Levéltára (XII-3/c: III. classis)

- Papi tizedre vonatkozó iratok (Borsod megyei dézsmajegyzékek)

²⁰ Borsod Megyei Levéltár – Közgyűlési jegyzőkönyvek 4. kötet 803. oldal (IV. A. 501. a.)

A nemeslevél birtokában az Elek család tagjai megvették az általuk addig is használt domaházi földeket Recsky György és Bekény Farkas uraságoztól. Mindezek a dokumentumok a későbbi peres ügyek miatt bekerültek az Egri Káptalanhoz, ahol (eredetiben vagy másolatban) a mai napig megmaradtak, és megnézhetőek a Heves Megyei Levéltárban.²¹

1628 E/208/ No. 207 = HML XII-1/6 (latinul)

Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács, Mihály és Albert - Domaháza
Recsky Barbara (Daróczy Györgyné), Recsky György lánya vitatja, hogy apja eladott egy házhelyet Domaházán Kisbenedek Balázs portája mellett fentieknek

1629 H/390/ No. 189 = HML XII-1/9 (latinul)

Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács - Domaháza
Bekény Farkas eladja nevezetteknek (pontosan körülírt) földjét

1638 H/566/ No. 663 = HML XII-1/31 (latinul)

Elek Péter és társai - Domaháza
Bekény Farkas elismervénye újabb 100 forintról

1748 HH/2076/ No. 616 = HML XII-1/37 (latinul is)

Elek Pál, Mihály és Gergely (testvérek) – Domaháza - bemutatták:
- Recsky György elismervényét (Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács)
Én Recsky György adom tudására mindeneknek, akiket illet, ezen levelemnek rendiben, hogy adtam az nemes Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács uraknak harmad félszáz magyar forinton, melynek egy részét tallérban adták, Domaházán egy puszta házhelyet örök áron a hozzá tartozó szántóföldeivel, réttyeivel, erdeivel, vizeivel, és fél kertivel egyetemben amit én bírtam, az én szabad rész jószágomat. E puszta házhely senkinek semmivel nem tarozik, sem kilenceddel, sem tizeddel, sem egyéb féle taxával, - mint a jobbágyok -, hanem szabadossá teszem és megszabadítom. Adósok ezen kívül egy gyermek lóval. – Szendrő, 1628.

- Bekény Farkas fiainak iratát (Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács, Mihály)
Bekény István, András és János adjuk emlékezetire akiket illet, ezen levelemnek rendiben, hogy az domaházi jószágot a mi Istenben üdvözült Atyánk Bekény Farkas úr adott azon Domaházán lakozó nemes embereknek bizonyos summa pénzben, úgy mint: Elek Péternek, Lukácsnak, Farkasnak, Mártonnak, Mihálynak, és azok mindkét ágon lévő maradékinak. Mivel nem lévén kötéslevelelünkön a mi kezünk írása és pecsétünk, annak nagyobb erősségire kívánták Őkegyelmük a mi kezünk írásával megerősített pecsétes levelelünket. Ennek megadásáért vettünk fel tőlük 85 magyar forintokat, és kezünk írásával megerősítettük őket birtokukban. – Ónód, 1648

²¹ Heves Megyei Levéltár – Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára (IV. A. XII-1)

1628/29-től kezdve tehát nemesként éltek és saját földjükön gazdálkodtak, nemesi kiváltságokkal rendelkeztek az Elek család tagjai.²²

1635 és 1648 – portális összeírás: Elek Péter, Farkas, Márton, Lukács

1685-ben csak 4 lakott és 8 puszta ház volt a faluban

1688-ban a törökök kifosztották

1689-ben Elek András a nagycsalád feje

1698 – Elek András, Elek István, Elek Tamás családjai nemesek

Elek Péter és Elek Márton jobbágyok

Érdekes, hogy ezek szerint voltak Domaházán nem nemes Elek családok is. Ennek magyarázata kiderül egy 1753-as nemességigazolási vizsgálatból:²³

A különböző tanúk elmondása szerint mindenki úgy tudta (tudja) a faluban, Elek Orbán leszármazottai is nemesek:

- *nevezettek jól ismeri, minthogy nevezettek apjával Demeterrel egy testvér. Apjuk Albert, nagyapjuk Péter volt, annak apja pedig Orbán.*

- *az említett Elek Orbán mely jószágot és nemeslevelet Domaházán a nemes Elek familiával szerzett, ugyanazon jószággal bírtak és egymás között fel osztottak három részre és a mai napig úgy vannak, mint házaik. Egy azon szabadságban vannak most is, mint eleik voltak.*

- *a maga édes atyjától, Alberttól hallotta, hogy ugyanolyan nemes emberek vagyunk, mint a többi Elek, de Orbán együgyű ember lévén nem akart élni vele. Hallotta, hogy a nagyságos úr jött Domaházára és mondottá Orbánnak, hogy már az én jobbágyom nem vagytok – megszabadítottunk, hanem Isten hozzátok.*

- *Orbán felől pedig az Ő édesatyja is úgy hallotta, hogy az Elekek és eleik ősei kovács mester emberek voltak, kik is a ház helyében megosztottak, mivel az akkori földesurak katonákat kerestek, így katonaságra adván magokat, az akkori királytól nemességet nyertek. Azt meghozván fölállították és publikálták, a mostani nemes Elekek az uraktól megvették helyüket és földjüket. Úgy mondatott, hogy a nevezettek atyjuk Orbán, kinek nem lévén földje, mit kívánt – úgy maradt az robot alatt. Egyszer a földesúr (Bolyki Márton) mondván: no édes barátom, már nem vagytok jobbágy, már többé engem nem fogtok szolgálni. Melyre Orbán felelt volna, hogy biz 20 évig szolgáltam én kendnek édes úr. Megvagyok már így is...*

1724 – általános nemességigazolás: bemutatták az eredeti nemeslevelet²⁴

Családfők: Elek Tamás, Márton, Jakab, Pál

1741 – nemesi összeírás

Elek Pál, Jakab, Gábor, István, sen. István, Miklós, György,

sen. Jakab, Gáspár, sen. Pál, Márton, István

²² Borsod Megyei Levéltár – Megyei Közgyűlési Jegyzőkönyvek (IV. A. 501. a.)

²³ Borsod Megyei Levéltár – Acta Nobilitaria (IV. A. 516. „E” 245.)

²⁴ Borsod Megyei Levéltár – Megyei Közgyűlési Jegyzőkönyvek (IV. A. 501. a.)

Domaházán sohasem volt szükség az Elek család nemességének bizonyítására, hiszen egyrészt mindenki ismerte őket – és tudta, hogy a nemességük megszerzése után vett saját birtokukon gazdálkodnak, másrészt a nagy becsben őrzött bőrkötéses eredeti nemeslevelet bármikor be tudták volna mutatni.

A kis falu szűkös viszonyaiból azonban sokan elköltöztek, ha nem is túl messzire. A legtöbben Miskolcra, Egerbe, Sajószentpéterre – de a Mezőkövesdre és Detkre került Elek családok is Domaházáról származtak. Az 1700-as évek közepén, végén lefolytatott nemességvizsgálatok megtalálhatók a Heves- és Borsod Megyei Levéltárak anyagában. Ezekből a tanúvallomásokból szinte tökéletes családfát lehet összeállítani a kezdetektől napjainkig.

A Magyar Országos Levéltárban fennmaradt egy szenzációs leszármazási tábla (ősi családfa), amely a bírósági perek anyagához készült 1750 körül. A per kivonatok szövegéből állították össze, így nem tartalmaz születési vagy halálozási éveket, de pontosan mutatja 7 generáció leszármazási kapcsolatait.

Tabellae Geneologica nobilis Familiae ELEKianaea

in possessione Domaháza Com. Borsodiensis²⁵

A kezdetek: 1625. október 23-án Elek Péter kapta a nemességet (fiaival, Istvánnal és Gáspárral), de részese testvére Farkas (gyermekével: Balázssal, Bálinttal, Pállal), testvére Lukács (fiával, Györggyel), testvére Márton (András és Márton gyermekével) és negyedik testvére Orbán (fiával, Péterrel).

1754/55 – országos nemesi összeírás: rengeteg domaházi Elek

1769 – Eszterházy Károly egri püspök látogatása Domaházán:²⁶

Lakossága: 272 felnőtt, 112 gyerek, temploma újjáépítve 1760.

Birtokosai: *Asztag völgye:* Elek Miklós, Elek Péter és Sós Péter

Holló fészek: Elek János és Elek István

Miklós fája és Örvényes: Elek Mihály és Holló Mátyás

a többi részen: a Holló és Kis család

1787-s népszámlálás – Domaházán 66 házban 79 család él.

Lakosok száma 231 felnőtt férfi, 258 nő, 30 kisgyerek, 13 nagyobb gyerek (férfiakból 184 nemes, 4 paraszt, 3 polgár, 1 pap, 8 zsellér, 8 egyéb)

1796 – Vályi András „Magyar Országnek Leírása...” című művéből:

DOMAHÁZA. Magyar falu Borsod Vármegyében, földes Urai külömbféle Urak, lakosai katolikusok, fekszik Gömör Vármegyének szomszédságában, határja sovány, és nehéz miveltetésű, szőlő hegye nincs, 's tsekély vagyonyyai szerint, harmadik Osztálybéli.

²⁵ Magyar Országos Levéltár – Geneológiai tabellák (O 58) filmszámok: 49597, 49598

²⁶ Egri Érseki Levéltár – „Visitatione canonicae” című könyvből

A Hangeony patak környéke egy 1800 körüli térképen (MOL S12 No. 0011)

1808 – Domaházán szántó 588 hold, szőlő/kert ---, rét/legelő 431 hold, erdő 1447 hold. A birtokosok közt:²⁷

Elek Albert, Albert, András, András, Borbála, család, Demeter, Erzsébet, György, György, György, Ignác, Imre, István, István, János, Judit, Judit, Katalin, Márton, Máté, Mátyás, Menyhért, Mihály, Miklós, Pál, Péter, Péter, Simon.

Domaháza az ország egyik legkülönösebb, legegységesebb települése. Mai lakosságának nagyrésze (mintegy 700 fő) a legalább 450 éve bizonyítottan itt élő Elek, Kisbenedek és Holló nemzetség leszármazottja. Könnyen lehet, hogy már a 14–15. században is itt laktak az ősök.

Régebben a családok szinte csak egymás között házasodtak, az azonos nevűeknél szükség lett megkülönböztető névre is (Elek csepere, Elek kande, Elek szószóló...) Ha nem egymást vették el, távolról hoztak asszonyt, de csak magyart. Mentesen minden idegen környezettől, mint a székelyek úgy éltek ebben az eldugott kis faluban. A bíró mindig ezekből a családokból került ki, egymást váltották. A kisnemesi falu élete nemsokat változott a 20. század elejéig. A rendkívül egészséges életkörülmények miatt évszázadokon át nagyon sok gyerek született. A tiszta levegő, a jó forrásvíz, a nyugodt élet, a falu elzártsága (a járványok nem értek ide) biztosította, hogy kisgyermekként alig haltak meg.

Nagyon sokan elköltöztek az évszázadok során az ország legkülönfélébb részeire, de valamennyien büszkén vállalják a mai napig őseik emlékét. A domaházi temetőben látható többszáz Elek felirat a sírokon, megfoghatatlan...

Elég kicsi a valószínűsége, hogy rokonaink lennének – de sohasem lehet tudni. Az 1500-as évek elején lehet, hogy Barcáról kerültek Domaházára.

²⁷ Magyarország Történeti Helységnévtára – 1808 Borsod

IV. rész

„KELE ISTVÁN”

Szabó Mihály elbeszélése

Elek István életéről

KELE ISTVÁN

RAJZ A RÉGI RABLÓVILÁGBÓL.

I.

Híres ember volt a maga idejében, nem csak egy városban, nem csak egy megyében, nem csak a Tiszán túl, s a Tisza mentében; hanem fél országban, széles nagy vidéken, nemes Kele István. Sokan kárhoztatták, némelyek átkozták; de kerültek olyanok is, a kik áldották.

Az alföld népe, régi időktől fogva, de még a közelebbi múlt időben is, a feltűnő jó vagy rossz tulajdonokkal bíró, nagy, merész, kalandos vállalatokba ereszkedő tolvajt, rablót, betyárt nevezte híres embernek.

Most már, a földművelő nagy szerencséjére, az alföld nagy részén felhagytak a rablással, a betyárkodással; de fájdalom, az ország nagy részében gyakran fordulnak elő még embertelen kegyetlenséggel végrehajtott rablógyilkosságok. A csalások, zsarolások, sikkasztások leírása tetemes részét foglalja el a napilapoknak, s nemcsak az alsóbb osztályok emberei, de a felsőbb körök tagjai közt, a kisebb, a nagyobb, sőt a főhivatalokat viselők közt is kerülnek, a kiket méltán nevez a nép nappali tolvajnak.

Midőn az efféle embereknek hosszas életrajzát, életmódját, családi körülményeit, sőt némelyiknek a siralomházban vagy rabsága alatt irt leveleit, ostoba verseit is, a közönség elébe tálalják, s az érdekesnek találja: talán lesznek, a kiket érdekel, hogy hát a régi betyár milyen volt? Mennyivel több költészet, romantika vegyült ennek zajos életébe, melyből még a sivár büntettek sorozata sem bírta egészen eltörölni az erkölcsi alapot.

Egy betyár életét rajzolják e sorok, a ki nem oly régi időben élt, hogy ne volnának még ma is, a kik ismerték és kalandjairól hallottak. Épen ezért álnéven nevezem a betyárt, álnéven minden embert, a kiről e rövid egyszerű elbeszélésben szó lesz, még a helynevek legnagyobb részét is elváltoztatom; de megjegyzem, hogy mind élő emberek voltak, a kikről írok, mind megtörténtek, a miket leírok.

Híres ember volt ez a Kele István, lehetett is híres; hiszen háromszor ítélték halálra. Először még a múlt század végén, és pedig kerékbe törésre, másodszor a folyó század első évtizedében, harmadszor a negyedik évtized kezdetén; a két utóbbi alkalommal hóhér pallosára. És mégis természetes halállal múlt ki.

Kele István az alföldön, egy faluszerű, de igen nagy népességű s rengeteg határú tősgyökeres magyar városban, Hódason született. Apja jobbágy földön lakó nemes ember, iskoláztatta, végeztetett vele — mint ott a jobb módúaknál rendes szokásban volt — egy pár latin osztályt. Mikor a fiú az iskolából kinőtt, a tanyára került, s itt nem csak felügyelt, intézkedett és parancsolt, hanem dolgozott is a béresekkal együtt. Fűkaszáláskor és takarás idején, egyik hajnal feltetszésétől a másik elhunytáig, húzta a kaszát. Tizenhatalc esztendőskorában már elől kaszált nyolc részes közt a sugár magas, de széles vállú, izmos legény.

Míg apja élt, egész éven át, egyszer-kétszer ha fordult meg a városban, de amint apja elhalt, gyakrabban kellett haza járnia, s többet kellett otthon időznie özvegy anyja mellett. Tehette is, mert testvéröccse is felkapott már, s rá bízhatta a külső gazdálkodást. Most már jobbadán a városban telet, s a rokonok, ismerősök disznótorokba, lakodalmakra meg-meghívogatták.

A táncban kedve telt, s csak úgy nem fáradt ki benne, mint a kaszálásban. Az eladó lányoknak, ifjú menyecskéknek nem lehetett rá panaszuk, sorban tánczoltatta őket, nem volt válogató. Édes anyja gyakran kérdezgette:

- « Szemeltél-e már ki feleségnek valót, édes fiam István? »

- «Nem én, édes anyám, még rá sem gondoltam. » — Ez volt a rendes válasz.

Hanem egyszer egy lakodalomban, hol édes anyja is jelen volt, már az első táncznál szemébe tűnt Istvánnak egy másik legénnyel tánczó könnyű, karcsú leány. Nem látott még annyi sok leány közt olyan ügyes tánczost, nem olyan csábító két fekete szemet, nem nézett még reá leány oly epedőn és oly huzamosan. A második tánczot már ezzel járta, azután alig tánczolt mással hajnalig.

Másnap kérdezte tőle édes anyja:

- Tudod-e fiam! Ki az a lány, a kivel annyit tánczoltál, hogy a lakodalmas nép az egész álló éjszakán csak rólatok suttogott?

- Tudom, — válaszolta István, — megkérdeztem a nevét. Az lesz az én feleségem édes anyám!

- Az isten mentsen meg attól! Nem hozzád való az, orgazda, tolvaj volt minden nemzetsége; azért is maradt az otthon ekkoráig; de meg, édes fiam, idősebb is nálad.

István megzavarodott, de nem szólott semmit. Anyja is abban hagyta, reményítette, hogy majd kiveti István a fejéből. Ha későbbben elő-előhozakodott felőle Keléné, vagy más leányt emlegetett s dicsért fia előtt: kérőleg emelte reá szemeit István: - *«Ne bántson kigyelmed, hadd gondolkozzam.»*

- *«Gondolkozzál, gondolkozzál édes fiam! S vedd ki a fejedből azt a rosszat.»*

Hiszen gondolkozott is István, annyit gondolkozott, hogy egészen megfakódott bele, s csak úgy szédelgett az izmos, erős legény. Ki is vetette volna a fejéből; de nem ott volt, a szívében volt, és onnan nem tudta kivetni, s volt még más valami is, a mi megkötötte. Egyszer ő szólította meg édes anyját.

«Édes anyám! Sokat gondolkoztam, de nem tehetek másként, elveszem azt a leányt.»

Szegény anyja újra meg újra felhozta ellene, a mit csak felhozhatott. István mindig azzal felelt: *«Nem tehetek másként».*

Sírva fakadt a szegény asszony:

- *Jaj! Ha apád élne, dehogy engedné meg. Nem engedem én sem; megverne az isten. Nem engedhetem meg. Nem is engedem meg.*

- *Ha apám élne is, ha nem engedné is: mégis csak elvonném. Nem tehetek másként, édes anyámasszony.*

- *Azért neveltelek isten félelmében, hogy így setétítsd el nemzetséged fényét, hogy ilyen gyászt boríts anyád ősz fejére?! Eddig az irigység sem tudott rád rosszat, minden ember becsült, én büszke voltam rád; s most szemed-szöktében mégysz a gyalázatba! A ki ezzel lakik, ebbé kell lennie. Orgazda, tolvaj, majd gyilkos lesz belőled, nem szabadulsz meg a hóhér pallosától... Dehogy hittem volna, hogy erre születtek! ... Jaj! Mért is nem haltam meg születésed előtt!*

- *Ne eméssze magát édes anyámasszony! Óh ne jövendöljön! ... Esküvel esküdtem neki, hogy elveszem, esküvel esküdte, hogy feleségem lesz. Nem tehetek másként.*

- *Jaj, hova kell lennem? Hátul tűz, elől víz! Jaj, melyikbe haljak? Az esküszegőt is isten átka sújtja!*

Zokogva borult Keléné fiának kebelére. István megragadta, csókolgatta kezét, s szaggatottan nyögte:

- *Nem tehetek másként!*

II.

Nem küldtek Kelének előre pemetasszonyt a lányos házhoz, násznagynak sem kérték fel valamelyik idősebb s előkelőbb rokont, mint ez szokásban volt; maga kérte meg Kele István Férgedi Katit. Nem botránkoztak ezen meg Férgediék. Kati is, apja is, anyja is, szívesen fogadták Istvánt, alig lelték helyét. Nehezen várták már, féltek, hogy elmarad. István megvallotta nyíltan, hogy édes anyja ellenzi a házasságot, hogy vele egy földél alatt, egy kenyéren nem maradhatnak. Ezen sem ütődtek meg, ezt úgy is gondolták; sőt úgy látszott, kapva kap rajta Férgedi.

- *Nem baj az, fiam István! Azonnal a kezetekre adom, az uraságnál is Katira iratom az egyik tanyámat — mondá — s az alatt, míg jegyben jártok, házat is veszek neki a városban jó helyen. Most pedig lakjuk el a kézfogót.*

El is lakták még az nap este. Pedig nem ez lett volna a szokás. Hanem «szokás ide, szokás oda — gondolták Férgediék — jól fogott a háló».

Három hét múlva haza vitte Kele Istvánt a felesége, másik három hét múlva meg az öreg Kelénét vitte haza a sebesen sorvasztó búbánat a temetőbe. A menyé siratta lehangosabban. István fájdalma néma volt, de kínzó. Kati mindent elkövetett férje vigasztalására, mindig azon törte fejét, hogy lelhesse jobban kedvét, mindig mellette sürgött-forgott, kiterjedt gondja minden apróságra. Az epedő szemek, az édes, mézes szavak örökös mámorban szendergették Istvánt.

Nem csak szerelmet, hálát is érzett István neje iránt, hitte szentül, hogy nem találhatott volna jobb, hívebb feleséget, hogy szegény édes anyja tévedett.

Az első telet a városban töltötték, tavasz nyitával a tanyára költöztek ki. Ipa, napa, sógorai, ott is, de itt még gyakrabban látogatták Istvánt. Sütött, főzött a menyecske, ha jöttek; pulykát, malacot, bárányt, borjút is vágatott. István rendén találta mindezt; hiszen azok is épen ily szívesen látták őket.

Eleinte csak magok jöttek a rokonok, később hoztak magokkal idegeneket is, egy-egy túlatiszai, túladunai jó barátot, a ki a csikóikat, ökreiket szokta megvenni, s el nem kerüli őket soha, ha erre jár. Mind szívesen látták. Eleinte nem is igen érezték a vendéglátás terhét; hisz az asszony tanyája, meg az István öröksége is — mely még értékesebb volt — jól jövedelmezett. Hanem a szalonna is csak addig nem fogy, míg meg nem kezdik, ha sűrűn rá járnak, nem tart hat sokáig. Istvánéknál is kezdett jelentkezni a szükség, hol egyben, hol másban.

A Férgediék túlatiszai, túladunai jó barátjai Istvánéknál is bizodalmasok kezdtek lenni, eljöttek Férgediék nélkül is, néha ökörrrel, néha lóval. Eleinte azt mondták, vásárról jönnek, s itt esteledett rájuk, azután kimondták nyíltan, hogy nem vásárról hajtják a jószágot, hanem messziről jön, fáradt; egy-két napig pihentetni kell.

Most vette már észre István, hova jutott; de későn volt már, aztán meg Kati sem hagyta soha magára, az az epedő, az a beszédes két szem mindig esedezett, hogy «csak ki ne törjön».

Egy este, egyedül és gyalog jött Istvánékhöz a vén Férgediné. Meglátszott rajta, hogy kétségbe van esve. Kati felsikoltott:

- *Mi baj van, mi lelte, édes kedves szülém?*

A vénasszony egy darabig csak sovány kezeit törte, aztán pityeregve suttopta:

- *Jaj, lelkem gyermekeim! Az öregemet, apátokat behívatta a fiskális úr.*

Az uradalmi ügyész volt ez a fiskális úr. Nagy úr volt ez: élet-halál ura. Pallosjoga volt az uradalomnak.

- *Lelkem gyermekeim!* — folytatta a vénasszony — *azt mondta az öregemnek, hogy ha két hét lefolyása alatt be nem visz neki tízezer forintot, az akasztófán szárad meg két fiával együtt: így pedig megteszi, hogy kérdés alá se veszik őket. Eladtuk már lelkeim mind a két tanyánkat, de hogy rögtön kell a pénz, felét sem kaphattuk az igazi árának, senkihez sem fordulhatunk széles e világon. Egyedül te benned vetjük remény-ségünket édes fiam István!*

Mire az utolsó szót kimondta a vén asszony, már átölelte Istvánt a menyecske, zokogva kérdezte: - *Szeretsz-e még István, szeretsz-e igazán ? Ha nem szeretsz, meghalok!*

István még napa beszéde alatt átgondolta, hogy az előtte ismeretlen bűnben azok is lehettek ipának, sógorainak bűntársai, a kik nála is megfordultak, s bele keverhetik őt is a bajba. Csorgott a verejték homlokáról. Idő telt bele, míg megszólalt. Mintha a föld alól jött volna hangja.

- *Szeretlek asszony, szeretlek kigyó! Bár soha ne láttalak volna, bárcsak tudnálak nem szeretni. Megejtettél kigyó! Ördöge a lelkem ... Nem hallgattam az angyal szavára, a jó édes anyám esdeklő szavára! Most teljeseedik már, a mit megjövendölt, mind beteljesedik, a mit megjövendölt ... mind beteljesedik! Csak egyetlenegy nem ... Gyilkos nem leszek ... Orgazda már vagyok! Tolvaj is, rabló is leszek tán! de gyilkos ... nem, soha !*

Olyant dobbantott lábával, hogy megrendült a ház.

- *A pénz megszsz, édes napám asszony. Majd a kezére juttatom én magamat a hóhérnak, ipám uram helyett, sógoroméék helyett. Hiszed-e már asszony, hogy szeretlek? Hanem ezen a kigyón kívül, a kihez eskü köt, szemem elébe ne kerüljön többet senki a nemzetségéből.*

Nem bírta tovább talpon a nagy, erős ember, leborult az asztalra. A felesége ráborult. Nem lökte el.

III.

Tolvaj, rabló lett Kele István, czimborákat könnyen talált. Egy sötét este lóra ült, hajnal előtt visszajött a tanyára.

- *Itt a pénz, asszony! A lelkem ára* — monda Kele István, amint a szobába belépett, nagy csomó bankót adva át feleségének. Kati mosolyogva ugrott a nyakába.

- *Kedves jó Istvánom! Tudtam, hogy megteszed értem.*

Ekkor már eltaszította magától. Kati sírva fakadt.

- *Ne pityeregj!* — monda neki Kele — *Ha rabló felesége vagy, még pedig olyané, a kit a te álnok két szemed tett azzá: ne vegyél zokon semmit. Különbben ne félj, nincs természetemben a gorombáskodás. Hanem arra sincs ezentúl semmi szükség, hogy epedő szerelmes képeket vágj előttem, hogy nagy szerelemről locsogjunk, fecsegjünk. Csak hűséget kívánok, mint a czimboráktól. Hűséget, holtig való hűséget esküdtünk egymásnak az isten előtt, ezt a szent fogadást még erősebbé teszi most az ördög rabláncza, mely ránk csavargózdott. Hát vígan ezen túl!*

Csak el ne felejtse soha, mit kötöttem ki. Gyilkos soha sem leszek, senki kedvéért sem. A tolvajságban, rablásában már benne vagyok, s haladnom kell tovább, beljebb-beljebb. A vörösházi pénztárban csak 7000 forintot találtunk, nem tudom, mennyi híja van apádék váltságának? Csak tíz-tíz forintot adtam át áldomásra a czimboráknak. Az ő részöket hát majd csak ezután keressük meg. Így megy már ez tovább, a meddig vihetjük. Most már rabló felesége vagy szépszemű galambom! Ügyes, okos légy, mint a kígyó.

Befogatott Kele István. Egy béres az asszonyt vitte el az apjához, másik kettő meg a háts paripát nyúzta meg, a mely a nagy hajtás miatt, alig hogy leszállott róla a gazda, kiadta páráját. E helyett is másik kellett, és más forma, a czimborák se voltak még jól ellátva, fölszaporodott a szükség. Utána is láttak.

Hanem azért egy szegény ember jármáthámját sem hagyták üresen, a vásárra járó mesterembereknek sem állották útját, csak a gazdag nagy urak, leginkább a püspökök gulyáját, ménését tizedelgették; mert amint Kele István — kinek felsőségét czimborái elismerték — mondogatni szokta: «*kibirnak ezek hében-korban ennyi kárt*». Leggyakrabban s legörömostebb rabolták ki a tehetősebb községek pénztárát s a gazdag templomokat. «*Mert látjátok*” — oktató Kele pajtásait — *azokból az ezrekből, a mit egyik másik pénztárból elemelünk, kevés jut egy-egy lakosra, egy-két-garas a szegényre, öt-hat forint a gazdagra, s ezt csak kiparancsolja nekik az isten; a templom meg templom marad, az arany, ezüst csecsebecsék nélkül is; de meg a gazdag püspök, vagy az áhítatos hívek, megint csak beszerzik azt, a mit mi a sarkantyúnkhoz verünk.*»

Nem tudok többet két esetenél, hogy Kele István egyes nem rengeteg nagy vagyonú embert rabolt volna meg, pedig a mit Kele Istvánról tudok, egy országosan elismert kriminalistától tudom, a ki ott ült a törvényszéken, midőn az öreg Kele előtt az utolsó halálos ítéletet felolvasták.

Messze földeket bekalandozott a Kele társasága, a Tisza Duna közét, Túladunát, a Nyírséget, be-bechapott Erdélybe is. De Kele István, mikor csak lehetett, otthon a városon, a maga vagy a felesége tanyáján szeretett tartózkodni. Saját tanyáját ugyan egyszer, midőn kártérítésre került a sor, minden ingóbingóságával együtt elkótyavetyélték; de még ezután is megvonhatta magát, mikor üldözés alatt volt, egy-két órára, ha a régiekről leszámoltak vele, éveikig is az asszony házában és annak a tanyáján, a hol bőségben volt minden.

Volt idő, mikor egyik nap egyik, másik nap másik megyében virradott fel, mikor az ő és társai fejére 500 forinttól 1000 forintig terjedő díj volt kitűzve, a szerint, amint élve vagy halva, csak magát, vagy társaival együtt szolgáltatják kézhez.

De még ilyenkor is haza-haza nézett a vakmerő ember, meg-meglátogatta feleségét és gyermekeit, s hét számra meghúzódott a határban, egyik-másik csárdában vagy az orgazdáknál.

IV.

Egyszer mikor még nem állott üldözés alatt, a városból indult ki Kele István, három pajtásával együtt, hogy gyanúba ne vegyék, nem lóháton, hanem kocsin, mely elébe egy szélteben fogták a négy paripát. A nyergék és fegyverek széna alá voltak rejtve, s pokróczczal letakarva a kocsiderékban.

Amint a városból kiértek, beszéli egyik czimbora, hogy egy fuvaros ember igen jó négy lovát minden éjjel kinn legelteti a nyomáson, s nyelére egyenesen főszegezett kaszával és töltött puskával őrzi. Ő tudja, mely tájon szokott tartózkodni, jó volna elvenni azt a jó négy lovat.

- *Hogy rontanád meg te, gazember? Annál egyebe sincs* — mordult ki Kele István.

- *Hanem hajts arra mégis, hadd beszéljek veled.*

Ráakadtak a fuvarosra. Talpon állott lovai mellett. Csakugyan vállán volt a töltött puská, kezében az éles kasza. Megszólította Kele István.

- *Jössz Te elő egy szóra.*

A fuvaros puskájához kapott, de Kele rákiáltott.

- *Azon módon jöjj elő, amint vagy. Szót fogadott az ember.*

- *Add oda a pajtásom kezébe azt a kaszát, az enyémben a puskát.*

Oda adta.

- *Most vedd ki a békóból, kötőfékezd föl s vezesd ide a négy lovadat.*

Megtörtént.

- *Kösd a saroglyához.*

Sírva fakadt a fuvaros, rimánkodott, hogy csak kettejét is hagyják meg.

- *Kösd oda mindjárt!* — mordult Kele. Zokogva engedelmeskedett a szegény ember.

- *No, most jöjj ide élém* — szólott Kele szelídebb hangon — *Mire való az az éles kasza? Mire való az a töltött puská? Mit érnek azok a te kezében, ostoba? Hát nem elvihetnének most a lovaiddat? Meg is érdemelnéd, hitvány ember! Gonosz szándékot forraltál, hogy majd agyonvágod, lelővöd, a ki a lovadat el akarja lopni. Ezer szerencséd, hogy fel nem emelted ellenünk a kezedet. De ha bátrabb volnál, ha lelőnél vagy agyon vágnál egy lóköttöt: elbírná a lelked? Nem tudod, hogy égre kiált a kiontott vér? Semmire való! Rossz ember vagyok, ezek a pajtásaim se nagyon jók, de nem lövök rá, ezek sem a míg velem lesznek, még a pandúrra se, hacsak elkerülhetjük. Úgy látszik a társaknak is szólott a leczke. Te meg, hitvány ember, vért ontanál?*

A szegény fuvaros reszketett, zokogott; könyörögni se mert.

- *Oldd el a lovadat* — mondja Kele egy kis szünet után — *kell is nekünk szegény ember keserves keresménye. Nesze! Itt a kaszád, itt van a puskád is; de többet ki ne merd hozni egyiket se. Bottal is elkergetheted a tolvajt, valamire való ember meg mért nyomorítana meg téged?*

Elhajtottak. A szegény ember sokáig bámult utánok, s ha talán nem kívánta is Kelének, hogy az Isten áldja meg, de nehezen is lehetett volna rá venni, hogy tanúbizonyságot tegyen ellene, vagy nyomába utasítsa üldözőit.

V.

Keményebb leczkét kapott Kele Istvántól a várzugi jegyző. Hivatalos ügyben utazott ez a helység négy lován, s a «Száritkozó» csárda mellett vitt el útja, mely Hódas határában, közel a Tiszához, az országútul szolgált töltés mellett, nádas, kákás, gyékényes rétből kiemelkedő partos helyen épült.

Most már a helyét is csak a régibb nemzedék ismeri a hajdan legnagyobb árvíz idején is szárazon állott csárdának. Magát a csárdát régen eltakarította a szabályozott víz, amint sepregeti, már s el fogja seperni a legvirágzóbb s a legmagyarabb községeket, a melyek, míg fel nem duzzasztotta az árt a tudomány, nagyon könnyű szerrel bírtak védekezni.

Meg fog ez történni. Add meg magad rossz sorsodnak, szegény magyar Alföld. Nem azért hívták ám be a külföld jeles szakértőit s nem azért költötték rájuk az ezreket, hogy tanácsaikat — melyeknek követése téged megmentene — bevegyék. Sok érdekbe, nagyon sok érdekbe ütköznek azok a tanácsok, befolyásosabb érdekekbe, mint a te exisztenciád. Ti ismeritek legjobban ez érdekeket. Én csak ennyit jegyzek meg: a hazai szaktudomány méltósága megköveteli, hogy az irányt, melyben megindult, ne változtassuk. Eszembe jut itt, mit hallottam egyszer egy iparostól. Szóról-szóra így nyilatkozott: Tudnék én jó munkát tenni, de nem vagyok bolond; hiszen a mit jól megcsinálok, nem kell reparálni; pedig többet jövedelmez nekem a foltozás, tatarozás, mint az az új munka.

Most kérdezné már Józsa Gyuri: «*Hol költ a vadrucza a szabályozás után?*» Megmondaná neki a gyermek is: «*A falvak és városok helyén.*»

Hanem a jegyzőről akartam beszélni.

A csárda kerítésén kívül, ahol sok paraszt kocsi volt már kifogva, leszállott a jegyző a kocsiról, s mondta a kocsisnak, hogy itasson meg, maga pedig bement a csárdába egy meszely borra.

A konyhán jó kinézésű, magas, erős termetű barna parasztember tüzelgett a paprikáshallal telt vasfazék alá. A jegyző megkérdezte a csárdástól, ki az az ember? Ez, hihetőleg azért, hogy menjen dolgára az alkalmatlan időben érkezett vendég, megsúgta neki: Kele István.

A jegyző úr azonnal kisuttyant, s a lovaik, kocsijok körül ácsorgó parasztokat magához intvén, fölfedezte nekik, a mit legnagyobb részök jól tudott, s talán épen azért nem lábatlankodtak oda benn, hogy a kurrentált rabló Kele István, kinek a fejére nagy díj van kítűzve, oda bent főz, s egyedül maga van; fejtegette, milyen könnyen beszoríthatná ennyi ember, s milyen jó volna megsztózni a díjon.

Még tervezgetett a boldogtalan jegyző, a meggondolatlanságán hüledező s egymásután odébb-odébb húzódó atyafiak előtt, mikor Kele Istvánnak már mindent besúgtak, s kiszólt ez a csárda tornáczároi:

- *Fogjon minden ember s menjen a dolgára.*

Nem mozdul gyorsabban a katona, ha riadót fúnak, mint ezek az emberek a Kele szavára; egyik az abrakos tarisznyát kapta le lova fejéről, a ki épen itatni vezette lovait, félútról visszarántotta azokat a kocsihoz. Hirtelen befogtak az egyszerű szerszámba, s indultak sebesen, ki jobbra, ki balra.

A helység kocsisa, a ki még egészen ki sem fogta a négyest, kezdett visszafogni, de ennek azt mondta Kele:

- Te csak fogj ki fiam! S köss be az istállóba az én lovam mellé, nótárius uram itt marad, egy kis paprikásra.

A jegyző nem mert ellenkező parancsot adni, azt is belátta, hogy hiába keredzenék valamelyik parasztnak a kocsijárá, csak nem mernék fölvenni; állott egy helyben, mintha legyökeredzett volna a lába; míg Kele ki nem mozdította helyéből, e nyájas szavakkal:

- Tessék besétálni, nótárius úr, a hűvös szobába, jobb lesz ott, míg az ebéd megfő.

Mit volt mit tennie, besétált a jegyző. A hűvösen tartott tisztaszobában, az asztalon volt Kelének egy pár pisztolya, az ajtóhoz volt támasztva fokosa, az ajtó szegére, a törülköző felébe volt fölakasztva kék posztó ujja és karikás ostora. Saját fegyvereivel támadhatta volna meg a jegyző úr a fegyvertelen betyárt; hanem egészen más gondolatok izzasztották most a hűvös szobában.

Egy-két rövid percz múlva, melynek mindenike felütött a szegény jegyzőnek egy-egy hosszú órával, benyitott a fürge csárdásné. A két pisztolyt letette az asztalról a padra, tiszta fehér abroszt terített föl, magasra fölhasadt fehér lágy kenyeret, egy pár kétítés négyszögletű üvegben ragyogó ó-bort, két poharat, két virágos közepű és szélű fehér tányért, két fakanalat tett föl. Egyik tányér mellé, a jegyző számára, rézveretes nyelű jókora bicskát tett, melynek egyik födele alól kétágú villát húzhatott ki, a kinek szüksége volt rá. A Kele tányéra mellé nem tett kést, tudta, hogy az hord magával. Végre feltette az asztal közepére a fakoszorút.

Takáros és hasznos eszköz ez a fakoszorú. 120-150 darab, harmadfél hüvelyk hosszú, félhüvelyknyi széles, fertályhüvelyknyi vastag, csinosan egyformára faragott, közepén kivésett, egyik végén gombos, másikon fecskefarkúra vagy kerekre vágott fácskából van összeállítva. A ki tudja, melyik fáját kell kihúzni — mert csak egy van kihúzható, s ezt csekély jel különbözteti a többtől — egyenként szétszedheti; ha másik darabját erőltetik, törik, de nem enged. Erre szokták volt tenni étkezéskor a vafazekat, hogy ki ne égesse, vagy be ne kormozza az abroszt vagy asztalt. Valamire való parasztgazda házában kettő-három is volt régebben, még úri házaknál is lehetett látni az Alföldön; ma már itt-ott kerül egy-egy mutatónak. Leginkább rabok vagy raboskodott emberek készítették. Megnyílt az ajtó, behozta Kele István a sustorgó halpaprikást, rátette a fakoszorúra a szikrázó fenekű vafazekat, maga letelepedett pisztolyai mellé a padra, nyájason kínálta a jegyzőt:

- Tessék helyet foglalni nótárius úr, lássunk hozzá.

A csárdásné egy rátekintéssel biztosítván Kelét, hogy meglepetéstől nem tarthat, lesz gondja vigyázásra kirendelt gyermekeire, jó étvágyat kívánt s távozott. Fel is fért a jó kívánat a szegény jegyzőre, kit másodszor is figyelmeztetni kellett Kelének:

- *Ne szemérmeskedjék, nótárius uram! Szívesen kínálok. Kecsegét, süllőt is aprítottam a harcsa, potyka közé; fogadom, ízes lesz.*

Evészközben csakugyan megjött a jegyző étvágya, annyival inkább, mert a Kele arcza semmi rossz szándékot sem árult el, azt kezdte hinni a jegyző, hogy a betyár semmit sem gyanít, csak nem szerette ott azt a sok mindenféle embert.

Neki bátorodott a jegyző, vissza-visszaköszöntötte a ráköszöntött poharat. Jól megebédeltek. Kiszólott Kele István:

- *Sári! Vidd ki a vasfazekat, lakjatok jól ti is, még jó meleg; hívjátok be a nótárius úr kocsisát is.*

A csárdásné sejtette, hogy most adják már fel a jegyző urnák a fekete levest, sietve távozott. Amint újra magokban maradtak, kérdezte Kele István:

- *Milyen fizetést ad Várzug községe nótárius uramnak?*

A jegyző elsorolta: ennyi forintot, ennyi köből életet, ennyi tűzi fát, ennyi akó bort, hízónak valót, húst, mézet, vaját, stb., szabad lakást és egy telekföld használatát.

- *Van aztán még hozzá, akkora helység akczidenczia is?*

- *Van, igen.*

- *Megélhet biz abból jó tisztességesen háza népével együtt a takarékos ember, tehet félre öreg napjaira is. Van talán már egy kis szerzeménye is nótárius urnák?*

- *Van hála istennek egy jobbágy telkecskén.*

Ránézett most Kele a jegyzőre, s tekintete elől eltűnt a pirosság ennek arczárói.

- *És mégis a más ember bőre árára éheztél? Veszett vérű apájú!*

Legerősebb fölindulásában használta Kele István ama szavakat. Különbösen sohasem káromkodott, azt tartotta, s szokta is mondani: Vagy gyáva, vagy bolond, vagy a kettő együtt, a ki káromkodik. Mikorra ez a felkiáltás elhangzott, már jobb kezében volt a betyárnak a fokos, baljában a jegyző kabátjának két szárnya, melyet felkapván tulajdonosának nyakszirtjához szorított, s úgy alávert olvasatlanul a fokos nyéllel, hogy ha balkézzel fenn nem tartja: lero-gyott volna a nyomorult ember.

Látván Kele, hogy nagyon elég már: a padra ültette, vagy inkább tette a jegyzőt, s maga megállott vele szemközt.

- *Hitoány kapzsi ember! Jó lett volna a jutalom, az életem ára, ha megfogathattál volna a parasztokkal? Ha olyan gazemberek volnának azok is, hogy a hóhér kezére juttassák azt, a ki nekik épen úgy nem vetett soha, mint neked eddig, te alávaló, te czudar!*

- *Aztán, nemzetes uram! Nem is olyan könnyen adják ám azt, nem is az érdemli meg, a ki úgy véletlenül rábukanna az emberre, ráuszítaná a sok parasztot, s lefűleltetné velők az embert...*

Eb akarhatja ám az ilyen tréfa, nótárius uram!

Mennyit csavarog, ólálkodik mi utánunk sok komiszárius legényeivel, hidegben, melegben, éjjel-nappal, hány lovat nyargalt már agyon némelyik, semmi hasznára; mennyit elfizet csekély béréből a sűgóknak, a kiket mi még jobban fizetünk, s nekünk szolgálnak jobban, amazokat csak úsztatják, ugratják. Hányszor lepiszkolják őket, hogy készakarva szalasztanak el. Hányat kicsapnak csúfosan, hogy összejátszik velünk, kezűnkre dolgozik, pedig dehogy dolgozik, csak félti a bőrét az isten adta. Hiszen ha lelőnénk, éhen veszne el felesége, gyermeke, a nemes vármegye sem gondoskodnék rólok, nótárius uram se fogná fel örökre egyiknek az árvaít sem. Ha ilyennek esik valamikor az a jutalom: élje el békével, én tudom, hogy meg nem átkozom; azt nem a kapzsiság, nem az embertelen rossz lélek, hanem a kötelesség vezeti. De, a ki a hitvány pennája után úri módon élhet, az csak ne tegye zsebre, ne csípje el suttyomban a más ember keserves kenyerét...

Rossz ember vagyok, nem tagadom; de ezerszer rosszabb lelked van neked, téntanyaló! Ha én úgy a kezekben lettem volna, mint kend most az enyimben van; ha én is olyan vérszopó gazember volnék, mint kend! Hej! ... Hanem telik az idő. Ha olyan alávaló kerülné azok közt a parasztok közt, mint nótárius uram: nyakamra küldhetné a vármegyét. Fogathat, nótárius uram, de még nem búcsúznak, elkísérem egy darabig; mert csak kötve hiszek a komának.

Mikorra a kocsis befogott, a csárdás is elővezette Kelének délczeg paripáját, a csárdásné kihozta a pisztolyokat, fokost, karikást. Kele István a pisztolyokat a tokba, fokosát a nyeregkápán levő karikába dugta, karikását nyakába vetette, s ez alatt a nyereg és kantár minden csatját meg szemlélve, nincs-e valahol hiba — lován termett, s szólott a kocsisnak:

- «Mehetünk.»

Vagy fél mérföldnyire szótlan lovagolt a kocsi mellett, a mint egy keresztúthoz közelítettek, kikanyarította nyakából a karikást, s úgy rá durrogatott a jegyzőre, csak úgy repített róla a kabát. Majd rákiáltott a kocsisra:

- Megállj egy szóra! ... No, nótárius uram, megelégtettem, nótárius uram talán sokallja is; hanem hát kellett ennyi a leczkéből. Most rám hallgasson, s el ne felejtse, amit búcsúzóra mondok. Minden ember a maga mesterségét folytassa, abból éljen meg, ne legyen minden lében kanál. Értette? Az eddigről tisztán megszámloltunk, ha több rossz fát nem tesz a tűzre, nótárius úr tőlem nyugodtan alhatik, s bátran járhat-kelhet, éjjel úgy, mint nappal.

Te meg kocsis! Nem láttál, nem hallottál semmit. Érted-e? A hivatalviselő embernek szüksége van rá, hogy tiszteljék, becsüljék, s a nótárius úr te ellened nem vétett. Ha nem állhat a czibere a nyárson, — ha el találna járni a szád: nem nótárius úrral, hanem velem gyűlik meg a bajod. El ne felejtse! Most isten hírével!

Mint a fecske suttyant el mellettök Kele István, s egy szempillantás alatt eltűnt. Hogy merre? Még tán akkor sem tudhatták volna meg, ha utána mertek volna nézni.

VI.

De csak jó is az a jó paripa. Ha ez nem lett volna, nem főzött volna most Kele István paprikás kecsagét, itt a Tisza partján; neki most s ki tudja meddig még, Pestvármegye tömlöcze fenekén kellett volna ülni, ott a Duna partján.

Mert vagy húsz darab negyed és ötödfü csikót szakítottak volt ki egy erdélyi mágnás híres méneséből, s nem tölt bele három huszonnégy óra, be is állították Kecskeméten a vásárba.

De nem hajtották el az egész ménest, maradt még ott jó ló, s a számadó csikós sem volt hamvába holt ember, ez is megjárhatta már valaha egy pénzzel a vásárt. Nyomukban volt a betyároknak mindenütt, nappal távolabb, éjjel közelebb járt hozzájuk, mindig annyira, hogy szem elől ne veszítse őket, azok meg észre ne vehessék. A mint meglátta a kecskeméti tornyokat, oldalt kanyarodott, lóhalálában benyargalt egyenesen a csendbiztoshoz. Ez sejtve a csikós előadásából, hogy aligha a híres Kele Istvánnal nem gyúlt meg a baja, a vásár alkalmával szerencsére épen nála volt szomszéd csendbiztosokkal együtt kupecznek öltözött, s Kele Istvánt, a ki pedig egészen szemfűl volt, s karjára öltött kantárszáron tartotta fölnyergelt lovát, elfoglaltatták egy jó alkus zsidóval, s hirtelen körülcapván, megnyomták.

Két cimborája Kelének, Tarjáni Marczy és Szalontai Peti, a kikre nem fájt úgy a csendbiztosok foga, elmenekülhetett.

Bekísérték Kele Istvánt Pestre a vármegye tömlöczébe, ott azonnal 40 fontos vasat vertek a lábára. A károsnak igazolás után kiadták a csikókat, Kele István háttas paripáját pedig, hogy le ne vesszen a vármegye abrakján, egynehány nap múlva árvereztette a központi szolgabíró.

Az árverést a megyeház udvarán tartották meg. Hogy többet mutasson a ló, felnyergeltette azt a szolgabíró, s felültetett rá egy hajdút. Vevő volt szép számmal, ígérgettek vagy kétszáz forintig, de itt megállottak. Feldörmög most a földalatti börtön udvarra szolgáló ablakából egy bús hang, melyre ugyancsak hegyezi fülét a paripa.

- Inkább üssék agyon, minthogy csúffá teszik ilyen potom árral, nem ahhoz való az, nincs ahhoz fogható a Tisza Duna közt, de még Erdélyben sem. Embert ültessen rá, tekintetes uram! Mindjárt más az a ló.

- Mit beszél kend Kele? Hisz ember ül azon.

- Hiszen nem mondom én, hogy nem lelkes állat; de nem tud a lóhoz. Hol egész elcsapja, hol meg fűrészezi a száját, s még sarkantyúzza is. Nincs az ahhoz szokva. Értelmes állat az, ember kell hozzá csak, kitalálja az még a gondolatját is.

- Ha nem restelném leültetni kendről a vasat, mindjárt megpróbálnám, valót beszél-e kend? — mond a szolgabíró.

- Sohse töltsük azzal az időt, tekintetes uram! Ha úgy gondolja a tekintetes úr, fölva-gom én rá magam ezzel a vassal is, nem fél az a ló semmitől, s annyi ideig megülök rajta fél oldalvást.

A közönség várva-várta a látványt, a szolgabíró is kapott rajta, hogy jobban elkeljen a híres paripa, kivezettette hát Kele Istvánt börtönéből; hanem előbb az őrálló hajú mellé még egy másik fegyverest is állított a kapura, melyen még mindig egyre jöttek a vevők és szájatátók.

Amint Kele István kilépett, úgy megeléknült a paripa s oly vidám nyerítéssel fogadta gazdáját, hogy mindjárt ígért egy falusi ember.

Lovához lépett Kele István, végig simította, megveregette nyakát. Öröm volt látni, mily édesdeden néztek egymásra. Majd háttal formán fordult Kele István paripájára, jobb tenyerével megérintette a nyereg kápát, s keményet rúgván magán, a nyeregben termett, abban a helyzetben, a mint a nők ülik a lovat.

- *Most tessék megnézni, lépésben hogy halad* — monda Kele István.

Égészen mást mutatott a ló, mint a hajdú alatt. Ígérgettek is szépen.

- *De trappja is jó van.*

Trappban indult a ló. Tüzesednek a vevők.

- *Engedelmeivel, tekintetes főszolgabíró úr! Kalopéroztatom egy kicsit.*

Oly sebes galoppot nehezen látott még egyik is az árverezők és bámulók közül, a milyennel futotta körül a Báró a megye udvarát, s közben szökött is úgy hosszában mintegy másfél ölet.

Megállott Kele István, gyönyörködött benne, mint haladnak felfelé.

450 forintot ígért egy pulykatojásképű, jóféle sáfránszín hajú zsidó.

- *Ötszáz!* — kiáltotta rá tüstént egy hegyes bajuszú, pitykés dolmányú fiatal ispán, s lenéző tekintettel kérdezte a zsidótól:

- *Megyünk-e még tovább, Smüle?*

- *Megyünk biz uram!* — válaszolta Kele István a nem hozzá intézett kérdésre, s a szolgabíróhoz fordulván, kérte azt:

- *Tétessen ki egy asztalt amoda a kaputól balra, tekintetes uram! Mindjárt ígér még az a zsidó, meg az az úr.*

Az asztalt kitétték. Kele István megiramította a Bárót, s úgy suhant az el az asztal fölött, hogy mindenik szélétől járt a körme hegye egy-egy arasznyira.

A 600 forint felé haladtak már. Kezdték ígérni olyanok is, a kik még eddig hozzá sem szólottak.

- *Hatszáz!* — kiáltotta az ispán dühösen.

- *Lesz az uram több is* — mosolygott rá Kele. — *Nem lehet ennek megadni az árát. Instálom a tekintetes főszolgabíró urat, alacsony az az asztal. Amoda látok egy rakás téglát, méltóztassék mindenik lába alá vagy három-három darabot tétetni.*

- *Nem lesz sok?* — kérdezte a szolgabíró.

- *Dehogy lesz, tekintetes uram. Én nem bánom, de a lovam se, ha nyolcz darab lesz is.*

Felpoczkolták az asztalt. Kele István az asztal baloldalához léptetett, mondván:

- Innen indulok, hogy egy kis egérútja legyen s jobban neki tüzelhesse magát a ló. Most tessék vigyázni! Ilyent még nem láttak — s mosolygó orczával lassudan rá kezdte: «Fecske szárnyán járó, kedves lovam Ráró!»

Az utolsó szótagnál már kinn az utcán volt Kele István, mert a kapu irányában egyet billentett a kantárszáron, s a Ráró oly gyorsan, mint a kocsi előtt röpködő fecske elcsapódván, a látványra kissé oda bámult két fegyverest kétfelé ütötte, s kirepült a kapu alatt.

«Vivat!» «Bravó!»—kiáltotta a közönség. Így éljeneztek még akkor Magyarországon. — A szolgabíró álló helyében összerogyott. A főfizikus, a kit nem keríthettek elő azonnal, azt mondotta, hogy ha szerencsére ott nincs, s azonnal eret nem vág rajta a lódoktor, későbbben érkezett orvosi segély nem menthette volna meg. Volt mit bámulniuk Pesten a járókelőknek, de csak egy-egy pillanatra, a repülő vasas lovagon.

Nehezen telt bele egy teljes óra, mikor a harmadik vagy negyedik falu szélén leugrott Kele István tajtékzó lováról, leverette bilincset a cigány kováccsal, s ráparancsolt arra: «Vigye tüstént a bíróhoz, ez pedig szolgáltatassa be Pestre a központi szolgabíró úr kezéhez, ne vegye meg szegényen a nemes vármegye».

VII.

Egyenesen haza ment most Kele István, de csak egy éjszakára, értesítette feleségét kiszabadulásáról, s el is búcsúzott tőle jó időre. Azután felkereste Marczit és Petit, mert híjába, az ő mostani helyzetében, bármilyen okos és ügyes legyen is, egy ember csak egy ember. Aztán meg tudta, hogy azoknak is csakúgy szüksége van ő rá, mint neki azokra. Amint feltalálta őket, mondta nekik:

- A Bácskában húzódjunk meg egy időre. Legjobban meglapulhatunk ott valameddig. Meg se gondolják, hogy épen odamenjek, a hol már egyszer kerékbe akartak töretni azok a vadállatok.

Templomrablásért ítélte volt Kele Istvánt Bácsbodrog vármegye kerékbe-törésre még a múlt században, de a királyi kegyelem 12 esztendőre szállította le a kegyetlen büntetést. Bácsbodrog vármegye tömlöczében virradt Kele Istvánra a XIX. század első reggele.

Egyenesen egy régi ismerőshöz, egy bácskai korhely földesúrhoz mentek. Természetes dolog, hogy késő este érkeztek meg. Másnap hajnalban már kivitte őket az úr tágas pusztájára. Marczit és Petit lovas csösznek alkalmazta.

Kele Istvánt bent hagyta a majorban, azzal bízta meg, hogy a ménesből kiválasztott hat darab ötödfü csikó közül négyet hintós lónak, kettőt nyereg alá tanítson be s kiadta az ispánnak, hogy a főlovász — mármint Kele István — lova számára is kijárjon széna, abrak.

Ily berendezkedés mellett érintkezettek is egymással a társak, nem tűnt fel nagyon ott-tartózkodásuk sem. Azonban nem is szószátyár olyan helyen a cselédség; de meg az ispán és kasznár úr is érti jobbra-balra. Ha egyik nap nem, másnap már kirándult az úr, nagy gondja volt rá, hogy tanulnak a csikók? Egyszer befogatta a négy csikót egy igás kocsiba, s mondta:

- *Majd magam hajtok most, hadd látom, mire mentek? Hanem üljön fel mellém kend is, István!*

Amint elhagyták valamennyire a majort, lépésbe vette az úr a csikókat s Keléhez fordult:

- *Nagy szorultságban vagyok István! Most négy esztendeje, hogy a kastélyt bútoroztat-tam, 5000 forintot vettem fel a Nyúlláb zsidótól, a kit láthattál már nálam. Eddig soha-sem kellett neki a pénz; ha az idő lejárt, mindig azt mondta: többet ér neki egy sor írá-som az ezüstmél-aranynál még a gyémántnál is, ezt ha elrabolnák is tőle, tudja, hogy mindig megtalálná nálam a pénzét. Hát mindig újítottuk a kötelezvényt, s minthogy a kamatra se volt szüksége soha, azt szokta mondani. «Megél az ilyen szegény zsidó a szeméten is, mint a híres Toldi Miklós lova, csakhogy vénségére legyen biztosítva». Engem meg, tudod, hogy soha sem állott a pénz: a tőkéhez írtuk a busás kamatot, s már 60.000 forinttal tartozom neki István!*

Tegnap beállít hozzám Iczik, figyelmeztet, hogy nyolcz nap múlva itt a terminus, most már nagy szüksége van a pénzre, bécsi nagykereskedő kérte meg a Rifkhét, s 40.000 forintban alkudtak meg vele.

«Hiszen adok írást» — mondtam neki, s azt felelte rá: «Hát nagyságos uram, az írás csak írás, de mégis ráállok, az én jótállásom mellett majd csak elfogadja a vőlegény azt is; hanem 40.000-et írjon ám». «Nem bolondultál meg?» Kiáltottam rá. «Én nem — felelt vissza — hanem azt nem tudom, otthon vannak-e az olyan uraságnál, a ki így beszél az ő legnagyobb jöltevőjével? Most már dobra üttetem a kastélyt.

Valami káromkodásfélét morgott közbe Kele István. Látszott, hogy igen felbuzdult, mert nem volt természete a káromkodás.

- *Én is nagyon megharagudtam István! — folytatta az úr — felkaptam nyakánál fogva, kivittem a tornácra s a könyöklőn keresztül kivettem. Épen ott ácsorgott Kordovány, az udvarmesterem (udvari bolondot értsünk), az a mezítlábas, rézinges, rézgatyas cigány siheder a kit már láthattál. Ráuszítottam ezt, meg a komondorokat Iczik barátunkra. Kordovány nem várta, hogy feltápáskodjék, a horpaszára térdelt fanyelű bicskájával, mely hosszú kóczmadzagon mindig a nyakában fityeg, behasította az Iczik balfülét.*

«Ez a mi nagyságos urunknak a jegye» — monda — «balfüle hasított marhájának, disznájának, de még a birkájának is; jegybe veszem most a legpocsokabb jószágát, a birkapofájú udvari csalóját is.»

Amint Kordovány föleresztette, a kutyák kapták körül Icziket, jól megtépték a bársony bugyogót, s újra eldöntötték. Ekkor már megsajnálta Kordovány, lecsitította róla a kutyákat s kikísérte Icziket.

Bizony jó darabig el lehetett volna nyomozni a vérén. No már most hát így vagyok én, István! A mi rajta esett, attól nem fáj az én fejem. Hanem a húszezer forint! Mert ha kamat nélkül unszolná, sem kell tovább.

*- Sok pénz, tekintetes uram! — válaszolta Kele István — három-négy ezer forint nem mondom, nem kerülne az anyjukom körül; mert azért, hogy elkótyavetyélték mindene-
met, épen semmi nélkül nem hagytam az asszonyt, mindig volt rá gondom, hogy szük-
séget ne lásson. De honnan teremtsünk 20.000 forintot, aztán egy-két nap alatt?*

- Tudnék én valahol, de szoros helyen van.

*- Majd tágítsunk rajta, hiszen hárman vagyunk. Jól belém pálcázták kisdíák korom-
ban, s nem is felejttem el soha életemben: «In grato homine uil terra pejus alit.» (Hálát-
lan embernél nem táplál a föld rosszabb teremést!)*

Kieresztette az úr a suhogót, vágatva indult a négy csikó egy magaslat-
nak. A mint arra fölértek, kinyújtotta az úr az ostort, s kérdezte :

- Látod azt a tornyot amott, István?

- Látom, s tudom is ott egy kissé a dörgést.

*- Ma reggel beszéltem az odavaló jegyzővel. Ettől tudom, hogy holnapután szándékoz-
nak bevinni az adót a megye pénztárába. Kell ott lenni pénznek, gazdag község az.*

- Ha lesz — kifizetheti a tekintetes úr azt a piócát.

Visszafordultak, szótlánul ültek egymásmelleit, Kele tervezgetett, közel
voltak már a majorhoz, midőn megszólalt:

- Fúróra, vésőre, reszelőre s egy jó baltára szükségünk lesz.

- Ad a faragó béres. Nem fecsegő ember.

*- Még egyet! Valamelyik utczaiban háljon a tekintetes úr az éjjel, s nevezze meg
még most az ablakot.*

- Balra a kaputól hetedik.

Amint a majorba megérkeztek, tüstént fogatott az úr, s haza ment. Még
azon éjszakán kevéssel éjfél után, egy lovas zörgetett a füzéri kastély egyik
ablakán s midőn az megnyílt, egy degesz szórtarisznyát adott be.

*- Itt van, tekintetes uram! Hanem Pesten vegyen ám fel 20.000 forintot, és pedig tanuk
előtt s azzal a pénzzel fizesse ki Icziket, kitelik ebből a tarisznyából a kamat is. Jó lesz,
ha bezörget a tekintetes úr olyan helyekre is, a hol bizonyosan tudja, hogy nem kap.
Mert hát nem alszik az ördög.*

VIII.

Másnap reggel sok nép ácsorgott a bürkösi helység háza előtt, s bámulta
az akós hordó vastagságú lyukat, melyet az éjjel vájtak a kasszaszoba falán, a
piaczra nyíló s erős vastáblával védett ablak alatt. Belől a széthasogatott fedelű,
üres vasas láda felett jajveszékelt a pénztárnok. A két helység cselédet, a kiken
az éjjel az örködés sora volt, vallatták. Az egyik, a kinek éjfél előtt kellett ör-
kődnie, ezeket vallotta:

- Én esti 10 óráig a pénztár előszobájában talpon voltam, társam pedig kinn aludt a tornácson. 10 órakor lódobogást hallottam az udvaron, kitekintettem. Egy ember állott ott kantárszáron tartva háttal lovát, kérdezte tőlem: «Micsoda helység ez? Mert ő azt sem tudja, hol jár». Mikor megmondtam a helység nevét, elcsudálkozott, hogy tévedhetett ilyen messzire, azután kért, utasítanám szállásra valami becsületes házhoz, mert nála sok pénz van, marhakupecz, a szegedi vásárra indult, annyi pénzzel nem mer korcsmán meghálni. Mondta, hogy hárman utaztak társaságban, de naplemente felé az ürgeházi pusztán rablók támadtak rájuk, szétkergették őket, őt a rendes útból kitérítették; a sok bolyongás után sehogy se bírta magát a sötétben tájékozni, a helység felé is csak a kutyaugatásra jött, s itt észrevevén, hogy nyitva a kapu, mindjárt gondolta, hogy ez lesz a helység háza s így jó helyen jár.

- Nagyon megsajnáltam az embert — folytatta a helység cselédje — s a magam házához vezettem el. A pajtásomat azért nem költöttem föl, mert épen összezördültünk vele az este, hogy melyikünk legyen fönn éjjel előtt, melyik éjjel után? De meg úgy is szándékoztam, hogy tüstént visszatérek. Azonban otthon az öreg napám kérdezősködött az idegentől, hogy mint történt a szerencsétlenség? S én is kíváncsi voltam, s otthon maradtam, sőt azt is megvártam, míg a vendég megitta lovát s lefeküdt az istállóban. Közel volt az idő éjfélhez, mikorra visszakerültem. Sötét éjszaka volt nagyon, nem vettem észre semmit; pajtásomat azon módon fekve és alva találtam, amint hagyta volt. Hogy a 10 órát elverte, fölkeltem a pajtást, lefeküdtem s aludtam hajnalig. Ekkor azzal riasztott föl a pajtásom, hogy kiásták kívülről a kasszaszobát, s elszaladt hírt adni főbíró uramnak s a pénztárnok urnák. A feleségem is mindjárt jött; ez meg azt a hírt hozta, hogy ők, amint én eljöttem, mindjárt lefeküdtek és elaludtak, s a mint hajnalban felkeltek, csak hűlt helyét leltek a vendégnek.

A másik cseléd esküvel erősítette, hogy ő attól fogva, amint őrállását elfoglalta, szüntelen ébren volt, pipázgatott, azonban legkisebb neszt sem vett észre; hajnalban szaladt be egy asszony ijedten, hogy kiásták a helység házat. Mind a kettőnek igaza volt. Az alatt gazdálkodott Kele István Szalontai Petivel a helység házában, míg Tarjáni Marczy a kisbíró házában időzött, s csak azt hallgatta el az először kihallgatott kisbíró, hogy a vendég szőrtarisznyájában kulacs is volt, s ez volt egyik oka, hogy ő oly sok időt töltött odahaza.

A kisbírók előadásából a rendőrség arra a gyanúra jött, hogy az a vidéki lovas ember a Bácskában már több ízben kártékonykodott, s most is kurrentált Kele István czimboraságából való, s a rablást ama veszedelmes kompániának kellett elkövetni. Hajtóvadászatot rendeztek hát ellenök, sürgönyt indítottak mindenfelé. De akkor még nem dróton, hanem a falusi hadnagyok lovának nem épen villámgyors lábain járt a sürgöny. Mindemellett bajos volt az állapot, mert már tudósítottak a hatóságok Istvánnak a pesti tömlőczből megszökése felől, s mindenütt szemesebb volt a rendőrség, mint rendszeren szokott. Török-Becse felé vette útját a három betyár, de sok bajjal, sok csavargással haladhattak; mert mégis jó talpra állottak a pandúrok, s katonaság is volt a megyében.

IX.

Sok csavargás után, mégis csak elértek Kele Istvánék egy sötét éjszakán a Tiszához. Kompot nem kerestek, sőt kerülték a kompot, mert tudták, hogy ezeknél már mindenütt örök vannak felállítva. Meglehetősen ismerte Kele István a tájekot, nem most fordult itt meg először, s hamar talált olyan helyet, a hol nem volt nagyon meredek a part, átúsztattak az épen áradásban levő széles folyón. Az utolsó partra érve, megkönnyebbedtek, hogy kijuthattak a Tisza-Duna közül, mely rengeteg térség szintúgy nyüzsgött már üldözőiktől: pedig tudta Kele István, hogy itt is nagyon szoros helyre jöttek, örömet másfelé is vette volna útját, ha lehetett volna.

Figedi János, Kelének régi ismerőse, lakott azon a pusztán, melyre a Tiszából kivergődtek. Egy városból való volt ez a Figedi János Kele Istvánnal. Ifjú legény korában pásztorkodott, betyárkodott, nem egy-két hízott ökröt csavart el a kamarai pusztákról az örmény bérlőktől. Egyszer, lehetett már ekkor vagy hat esztendeje, ellopta — úgy volt legalább a híre, hogy ellopta — egyik bérlőnek szépségéről messze földön híres kisasszonyát is, a kinek pedig minden ujóra akadt egy-egy kérője, válogathatott volna köztük, mint a juhász a pergőben, mégis egymásután osztogatta az üres kosarat; mert már régen megakadt a szeme Tót Jancsin. Hol, mikor, miképen? Ki tudhatná ezt? Elég az hozzá, nem vethette ki többet a fejéből a deli termetű, piros arcú, égő szemű, nyájas szavú barna betyár legényt, s talált a két szerelmes ott a pusztában ezer meg ezer módot az izengetésre, a találkozásra.

Mikor aztán egy gazdag földes úr, egy őszülni kezdő, de még erős, eleven özvegy ember, pompás négyes fogaton eljött Biharmegyéből megkérni a szép leány kezét, s az öreg örmény rákényszerítette leányát a jegyváltásra, s közelgetett az esküvő napja: egy sötét éjszakán, megérintette valami, oly gyengén csak mint egy madár szárnya, a kaszaperi hodáj ablakát, megnyílt az ablak, kicsúszott rajta a karcsú leány, s ezt susogta:

«Ha megesküszöl Jancsi, hogy nem lopsz többet soha életedben, veled megyek, s nem hagylak el soha halálomig». «Esküszöm» válaszolta a legény s maga elébe emelte a leányt a nyeregbe.

Be volt már ekkor szegődve Jancsi, Figedi János név alatt, egy bánáti mágnás tiszaparti pusztájára számadó juhásznak. A pusztá aligha volt ezerholdnyi, hosszan és keskenyen, a Tisza partján nyúlt el, s ha egy hosszú töltés össze nem köti a szárazzal, csak hajón vagy csolnakon lehetett volna hozzá jutni; mert úgy alsó, mint felső végénél egy-egy széles kicsapója volt a Tiszának; ezek táplálták a pusztát körülfogó mély rét vizét, mely a legszárazabb nyárban sem apadt el. Épen az egyik kicsapónál úsztatott át a három betyár. Figedi megmondta Kelének nyíltan, hogy ellátja őket, de nála csak rövid ideig maradhatnak.

- *Nem is akarlak én bajba hozni, öcsém!* — mondta Kele István — *tudom a so-
rodat, elbeszélted egyszer Aradon a vásárban. Az isten áldja meg ezt a szép jó asszonyt,
a ki megjavított.*

Nagyot sóhajtott a betyár. Ugyan mire gondolt? ...

- *Hanem, édes öcsém, nem volt már hova lennünk, nagyon a sarkunkban voltak, lova-
ink ki vannak éhezve, átszakadva, etetniük, pihentetniük kell. Tudom, hogy a rét egész
a faluig terjed, vize a kerítéseket mossa, átgázoltatni rajta lehetetlen, sík vize meg nincs,
a mit megúszhatna a ló; a Tiszán se mehetünk vissza, túlhan már bizonyos, hogy el-
vernének. Okvetetlen a falun kell keresztül mennünk. Ha lovaink jól laknak, keresztül-
lopódkodhatnánk ugyan az éjszaka, de mondja az egyik bojtár, hogy nyíró asszonyok
vannak nálatok; csak megtudnák, hogy itt jártunk, s bajba keverednél. Nincs más mód,
jó öcsém bemégy holnap reggel a szolgabíróhoz s bejelentet neki..*

- *Én?* — kérdezte Figedi János nagy fölháborodással.

- *Ne vágj a szavamba ... Bejelentet neki, hogy nálad vagyunk, a Tiszán úsztattunk át,
lovaink el vannak csigázva, míg ki nem pihennek, nem merhetünk velők neki vágni a
Tiszának; ha siet, itt nyomhat.*

- *Én jelentsem ezt be, István bátyám! ... Én?*

- *Ugyan várd végire. Ismerem azt a szolgabíró, jó, becsületes magyar ember, hanem
fiatal, csupa tűz, csupa szél, pandúrja meg bizonyosan nincs kéznél. Úgy tudom, át
vannak rendelve üldözésükre túl a Tiszára. Hebehurgyán ránk hajt holmi vasvillás
néppel, s majd csak kivágjuk közülük magunkat valahogy. Különben a hogy lesz, úgy
lesz; az a földolog, hogy mi kipihenjük, te meg tisztán maradj.*

- *Már István bátyám! Tudja megesküdtem, hogy nem leszek többet tolvaj, megállottam.
Most meg alábbvaló legyek? Feladó, besúgó?*

Az asszony is közbe szólott.

- *Jobban szerettem Jánost apámnál, anyámnál, a becsületemnél, jobban szeretem az
életemnél; de ha földadó, áruló tudna lenni: megutálnám.*

Egy könnycsepp gördült végig Kele István kemény arczán.

- *Hagyjuk abban hát, majd megálmodjuk az éjszaka* — mondta Kele István, s ki
akart menni pajtásaihoz az istállóba. De Figediné ezeket is behívta, kenyeret,
szalonnát, sajtot tett elébök, jól tartotta őket. Marczy és Peti előbb távoztak, Kele
István maradt utolsónak, s azzal hagyta ott a szállásadókat: «*Ne aggódjatok,
majd megálmodjuk, hogy lesz legjobb*».

Figediék szemére nem jött álom egész éjjel. Az üldözött betyárok közül
egy felváltva a major-udvaron vigyázott, a másik kettő édesdeden aludt. Haj-
nal előtt Kele István állott ki, s a mint szürkülni kezdett, szólott két társának:

- *Keljetek!*

Ezek talpra pattanva, a lovakhoz akartak látni; de Kele visszatartotta őket.
- *Ide hallgassatok! Egyikötök hírt ad odabenn a szolgabírónak, hogy itt vagyunk.*

A két betyár szeme Kelére meredt.

- *Ennek így kell lenni!* — mondta Kele, s jól megnyomta a szót.

- *Ha így kell lenni, bátya! Hát mondja kend, melyikőnk menjen?* – kérdezte Marczsi.

- *Megyek én* – vállalkozott Peti.

- *Hát te mégy Peti pajtás, a bojtár gúnyájában, a bojtár szamarán. A kit először találsz a falun kívül, vagy benn a faluban, ráparancsolsz, mondja meg azonnal a szolgabírónak: «Azt izeni Figedi János. Érted? Figedi János»* – Következett az utasítás, úgy amint Kele István Figediéknek tervezte volt. – *Te meg, Marczsi, abrakolj, itass, nyergelj, magam bemegyek Figediékhez.*

Ezzel köszönt be Kele István:

- *Minden jól van, elment már Peti hírt adni.*

Figediék épen nem találták ezt jónak. De a bevégzett tény ellen épen úgy nem tehettek, mint a diplomaták s az országgyűlések. Nem sokára visszaérkezett Peti, jelentette, hogy a falun innen talált egy fiatal svábot, a ki értett, beszélt is magyarul. Ez, amint jól a szájába rágta neki az üzenetet, azonnal meglódult; hozzá tette Peti:

- *Jó gyors posta lesz ez. Ha a többiben is így áll a bátorság, nagyon lehet belőlük hetet számítani egy nyúl ellen.*

- *Ne gúnyolódj, Peti! Hanem eszeteken járjatok, rám vigyázzatok; majd csak lesz valahogy* – mondta Kele István.

A számadóné hideg pörköltet tett föl reggelire s behívta Marczit is. Jóízűn falatozott a három üldözött ember, de a jó versecziből nem ittak többet, csak két kis pohárral; hanem valami két itczényit kivitt Peti, hogy majd megitatja a három lóval.

A betyárló megitta a bort, szoktak is neki adni nagy hajtás előtt, de csak módjával. Azzal tartották, elevenebb s győzősebb tőle.

X.

Amint a bojtár, kit vigyázni kiállítottak, beszólott, hogy nagy csomó ember mozog a töltés túlsó végén: egy-egy sóhajtással szorított kezet a gazda s gazdasszony a vendégeivel. A három betyár kiment az istállóba, nyakába vette a karikást s kiki kantárszáron vezette felnyergelt lovát innentől végig a töltésnek, mely a majortól nem messzire érintette a szigetszerű pusztát. A töltés végénél megállottak. Jó sebesen s éktelen lármával közeledett a népfelkelés. Elől a szolgabíró lóháton, utána mindjárt hajdúja teljes parádében s szintén lóháton. E mellett a falu lovas hadnagya. Ezek után vagy tíz sváb lovas párosával, a töltés közepén. A lovasok mellett két oldalról mintegy 20 gyalog, rövidebb-hosszabb, jobbadán kovás, általában rozsdás puskákkal, s mordályokkal. Ezek után vasvillával, ásóval, kapával, fejszével s mindenféle kézbelivel fegyverzett, 80–90 főnyi sváb és oláh. A töltés túlsó végén, faluszélen nagy tömeg sötétlett. Asszonyok, gyermekek, öregek, s az ezek védelmére otthon maradt vékonyabb bátorságú férfinépség.

Minél jobban fogyott a távolság a két ellenfél közt, annál jobban hallott a lárma, annál inkább lassúdott a haladás, annál többet tekintgetett hátra, s annál jobban hadonászott kezével a szolgabíró.

Amint közeledtek a betyárokhoz, megállott a tömeg. Egy sváb azt kérdezte a szolgabírótól, mért nem rendelt perzekutorokat, hogy azok járjanak elől; ők csak arravalók volnának, hogy látva a sok népet, ne merjenek összetűzni a betyárok a perzekutorokkal. A szolgabíró biztatta őket, hogy nem is vár összecsapást, ennyi embernek megadja magát az a három szál ember, csak bátorságot mutassanak. Parancsolta a helység hadnagyának, menjen, szólítsa fel őket, adják meg magokat. A hadnagy majd leszédült lováról, de ismerte a szolgabíró indulatoságát, s a közelebb veszélytől való félelem rábírta, hogy elébe menjen a távolabbinak. Kivált hát a hadnagy a lovasok közül, neki iramodott egy kissé, de azután mindig lassabban-lassabban eresztette lovát.

Kele István Petinek adta át lova kantárszárát s puszta kézzel elébe ment néhány lépésnyire a helység hadnagyának s biztatta:

- *Csak bátran, barátom! Nem lesz itt semmi baja.* – S hogy meggyőzhesse a visszavisszatekintgető hadnagyot, társait hátrább küldötte.

Csak jött aztán a szegény hadnagy előre nyújtott pisztollyal, s megállván Kele István előtt, elhadarta:

- *Azt parancsolta a tekintetes szolgabíró úr, adják meg magokat kigyelmetek, uraim! Ne tegyünk vérontást, hanem jöjjenek gyalog és fegyver nélkül a tekintetes szolgabíró úr elébe, úgy még tán pardon, gráciát is nyerhetnek.*

- *Mire való is volna az a vérontás, édes öcsém uram. Isten ellen való véték az — válszolta Kele István.*

- *Hanem nem tréfa szó ám nekünk az „adjuk meg magunkat.” Úgy nézzen a szemem közé, édes öcsém uram, hogy keréketörésre voltam már én egyszer elítélve, hát nem igen bízhatok a gráciában.*

A hadnagy elkezdett reszketni.

- *Azt tanácsolnám — folytatta Kele István — álljon félre az útból az a sok ember, ne tegyünk kárt egymásban. Nem haragszunk mi egyikre sem, meg nem is vétettünk még az öreg apjoknak sem. Most sem akarnánk szaporítani az özvegyek, árvák számát. De ha aztán muszáj lesz! Mert maga tudhatja, öcsém-uram, hogy a Tiszának, meg ennek az átkozott rétnak csak nem mehetünk neki. Ezen a töltésen, meg azon a falun kell nekünk keresztülmenünk; keresztül is megyünk, ha törik, ha szakad.*

Az utolsó mondatot oly erősen megnyomta Kele István, hogy kiesett a pisztoly a hadnagy kezéből. Lehajlott érte Kele, fölvette és átnyújtotta.

- *Itt van, öcsém uram! Nem jobb lenne betenni a tokjába? Onnan nem esik el.*

Állott a hadnagy és lova, nem mondhatom, mint a fa, vagy a kő, mert a szegény fiú szemmel láthatólag reszketett.

- *Most visszamehet, öcsém uram. Tisztelem a tekintetes szolgabíró urat.*

E szavakra valamennyire magához jött a hadnagy, megfordította lovát, s haladt legalább is négyszerte oly sebesen, mint jött volt. Nagy keservesen elnyögte az izenetet s nem régi helyére, a hajdú mellé, hanem a lovasság háta mögé sorakozott.

Rendkívül demoralizálólag hatott a fölkelő népre a hadnagy kétségbeesett képe és reszketése. Kele István éles szeme kivette, hogy imbolyog a csoport. De a szolgabíró igen mérgesen kiáltotta:

- *Előre!*

Hát csak mozogtak, úgy a hogy mozogtak. Hanem azt is észrevette Kele István, hogy a gyalogok ugyancsak környékezik a hadnagyot, a lovasok meg hátra-hátra fordulnak. Reményítette, majd csak értésökre adja a hadnagy, hogy nem haragusznak ők rajok. Mozogtak, mozogtak, hanem oly távolról, a menyire a mai fegyverek sem hordanak, elkezdtek lövöldözni, s hogy jobban célzohassanak, megállottak a puskások, a vasvillások meg csak nem gázolhattak keresztül rajtok. A szolgabíró jóval előbb járt, nemcsak a gyalogoknál, de a lovasoknál is.

Amint lövöldözni kezdtek, Kele István úgy tett, mintha megköpködte volna a markát, azután előre tartotta két tenyerét, mint a laptát leső gyerek, minden lövés után oly mozdulatot tett, mintha zsebébe tenné a golyót s ismét leste a másikat. Rengeteg zavarba jöttek az üldözők. A babonásabbak susogták:

- *Nem járja a fegyver.*

Hiszen hogy is járhatta volna annyiról? Az okosabbak meg belátták, hogy föl sem veszi őket. De magok is tudták, hogy nem arra valók ők, hogy ilyen vakmerő, elszánt emberekkel kikössenek.

A szolgabíró bosszankodott, lármázott:

- *Ne lőjjenek még!*

Még egyszer valahogy előre mozdította a csapatot. Hátra szólott Kele:

- *Ide a lovamat, most már úgy nézem, mehetünk. Csak rám vigyázzatok!*

Fölpattant, s felvont pisztollyal vágatva megindult. Két cimborája szintén felvont pisztollyal nyomban. A szolgabíró «*utánam!*» kiáltással megeresztette lovát. Bizony nagyon lassan s mindig kevesebben-kevesebben mentek utána. A hajdú lova sem érkezett már, a többi lovas meg a töltés közepéről a két szélére oldalgott, a gyalogság különben is ott járt; de nem azért ám, hogy közre fogják azt a három embert, hanem hogy el ne gázolja őket a betyárló.

Kele István elkiáltja magát:

- *Vigyázzon tekintetes uram! Egyedül hagyták.*

- *Mindegy! De lelőlek, gazember!*

- *Én csak a lovát, uram, azt is sajnálom.*

Hátra meg ezt súgta:

- *Ne lőjjetek, ha csak én nem mondom.*

Ekkorra összeérkeztek. Csaknem egyszerre dördült el a két lövés. A szolgabíró golyója Kele István balvállán súrolta a dolmányt, a Kelée a ló szügyébe fúródott. Rögtön lerogyott a nemes állat, s maga alá szorította a szolgabírót. Még a hajdú s más valaki is lőtt, de még sikeretlenebbül, mint a szolgabíró. A szolgabíró esetén, vagyis inkább esésén megrémült lovasság visszafordult, s nyargalt lóhalálában a töltés két oldalán, a gyalogság egy része nem különben inalt hazafelé, más része, megadván magát sorsának, meglapult a töltés oldalában, egy-kettő begázolt a rétbe, nyakig érő vízbe.

Csak a hajdú szaladt urához, s Kelének kellett a svábokra kiáltani:

- *Embertelenek! Segítetek már azon a szegény úron, látjátok, hogy nekünk más a dolgunk.*

Míg a nép közt haladtak, Marczi meg Peti úgy tartották ki, egyik jobbra, másik balra s úgy hordozták a pisztolyt, hogy mindenik azt gondolhatta őrá céloznak, s közben-közben mordultak is egyet-egyet. Hamar beérték a betyárok a lovasokat, elnyargalhattak volna köztök; de az ügyes, okos ember előre néz. Rájok kiáltott Kele István:

- *Az út közepén járjatok előttünk. Ne féljeteK, nem lövünk rátok, hanem haladjunk!*

- *Ti meg durrogassatok! — súgta hátra — Majd egyikőtök a falu alatt egyet lő, de csak fölfelé, «ad terrorem populi».*

- *Azt teszi az, öcsém: csak a puffanáSáért — magyarázta Marczi Petinek.*

A durrogatásra hátra-hátra villogtak a lovasok. Kele István vigasztalta őket.

- *Ne féljeteK, csak a lovaitokat ébresztgetik azok, hogy egy kicsit jobban haladjunk.*

A nép a falu végén, látva, hogy lovasaikat, mint a csordát hajtják, iszonyú rémülettel szétszaladt, s bujt, ki merre tudott.

Végig szaladt a falun a jajveszékelés, s midőn az előre megrendelt lövés eldördült: majd lehullottak a lóról a lovasok. A falu széléről végig tekintett Kele István a széles, egyenes utczán, s látván, hogy egy árva lélek sem mozog rajta, rákiáltott a lovasokra:

- *Most félre előlünk! — Hátra szólott:*

- *Szorítsd! Vigyázz! Lesből támadhatnak.*

Keresztülvágtattak a falun. Midőn már jót haladtak kinn a gyepen, megszólalt Marczi:

- *Lassúdnának is tán egy kicsit, bátya! Ha utánunk jönnek sem érnek már utól, azon a szecskán, fött ételen hizlalt lovon. Most az egyszer átugrottuk az árkot.*

- *Híre is lesz ennek — jegyzetté meg Peti.*

- *De nem is maradhatunk ám meg ezen a tájékon — monda Kele István.*

- *Haladjunk még egy darabig jó bátran torony irányában. Majd ha elhagyunk egy pár falut, szoríthatunk a nyergen; mert nem állunk ma meg, míg be nem setétedik. Akkorra tán Arad körül leszünk, vagy meg is haladjuk. Azután Várad fejé vegyüK az utat. Ad-dig meggondolom, hol tanyázzunk majd meg állandóbban.*

XI.

A hortobágyi pusztára vette magát a három betyár. Hol egyik, hol másik cserénynél napoltak, s napolhattak bátran a tágas síkságon, melyen szükség esetére egy-egy kákás, nádas mocsár is volt imitt-amott. Véletlen meglepetéstől nem igen tarthattak, előre tudhatták: mikor, hol fordul meg a vármegye.

Nem is oly nehéz volt ezt előre tudni; hiszen a nyomorult bérű pandúrok közt mindig volt fizetett embörök, a ki, ha megtudta, hogy arra szándékozik a csendbiztos, a merre a szegény legények tartózkodnak, hírt adott nekik előre, néha olyan ember által, a ki maga sem tudta, miben jár.

Ha pedig útközben sejtette meg a csendbiztos szándékát, ki tudta azt téríteni útjából, nyomába vezetvén valami birka- vagy sertés tolvajoknak, akiknek nem állott a zsoldjában. S ki tudja, nem a szegény legények rendes adójából szerzett-e nagy vagyont egynémely csendbiztos is?

Még főszolgabíró is volt ekkor tájban, a kinek pamlagán és öblös tajtékpi-pájából nem egyszer eresztgetett bodor füstöket Kele István, szürcsölgetve a feketekávé, vagy a gazdag pincze legnemesebb borát.

Igaz, amit írok, s épen azért nagy árnyékot vet a korra, melyről írok. De kivétel, ritka kivétel volt ám ez a főszolgabíró, s bár úgy tudta intézni dolgát, hogy még csak vizsgálat alá sem került soha: csak két tisztújításon tarthatta meg állását; pedig a harmadikra többet elköltött, mint a mennyit egész hivataloskodása alatt összehordtak neki. Nemcsak az teljesedett be vagyónán: ebül gyúlt, ebül dúlt; hanem az is, hogy a hamis keresmény az igazat is elviszi.

Ha csak annyi sikkasztó hivatalnokról szólanának mai nap a hírlapok, mint a mennyi afféle tisztviselő került ama korban; ha oly nagy kisebbségben volnának most is, mint akkor az alsóbb és a legfelsőbb állomásokon, a kiknek lelkéhez kisebb nagyobb összeggel hozzá lehet férni: számba sem vennénk, még a nyugdíjat sem sajnálnánk tőlök. Hiszen mindennek van alja; s aranykora az erkölcsnek, ha volt is valaha: nagyon, nagyon régen lehetett az.

De ne kalandozzunk el a Hortobágyról. Négy lovas hintó halad ennek sík gyepején fényes délben. A hintóban egy középkorú úr szundikál, egyik tagja a köztiszteletben állott Rofy családnak. Az akadálytalan, egyenes sima utón az öreg kocsis is megenged magának egy-egy bólintást, s csak arra rezzennek föl, hogy három lovas termett a hintó körül, «Megállj!»-t kiált egy erős parancsoló hang, egy betyár már fogja a gyeplőt zablatövön, a másik meg pisztolyt szegez a kocsis fejének. Rofy kétcsövű fegyveréhez kap, mely mellette van az ülésnek döntve, de rajta van már azon egy izmos kéz.

- *Hagyjunk békét ennek, tekintetes uram! Nem valami neveletlen emberekkel van ügye. Te se bosszantsd azzal a pisztollyal az öreget, Peti!* – Szólalt meg Kele István.

- *Hát mit akartok gazemberek?*

- *Azt a 6000 forintot kérem onnan az ülésládából, tekintetes uram!*

- *Nem együtt kerestük azt, gazember!*

- Nem is együtt költjük el, tekintetes uram! Hirtelenkedni ugyan nem akarunk, nincs is rá szükség, hanem mégis essünk keresztül a dolgon. Meg kell ennek lenni. Adja ki azt a pénzt, tekintetes uram!

Rofy belátta, hogy nincs mást mit tennie, kivette s átadta a pénzt.

- Itt van, gazember! Csak azt mondd meg, hogy tudtátok, hogy pénz van nálam, és épen ennyi?

- Okkal móddal, tekintetes uram! Eb sógor, kutya koma, sok van a faluban; az inge gallérjából is megcsípi az embert. Ha megmondanám, kitől tudom, vagy hinné el a tekintetes úr, vagy sem. De nem is mondhatom meg; mert hát, nekünk is élnünk kell.

- Igen. A más becsületes emberéből. — morgott közbe az öreg kocsis.

- Forduljon vissza kend, Miklós, minek menjünk tovább? — parancsolta a kocsisnak.

- Nem úgy, tekintetes uram! — vágott közbe Kele — mára van a terminusa, s várják Debreczenben; ha be nem megy, megütköznek rajta. Jobb lesz bemenni, elbeszéli a tekintetes ur, hogy véletlen érte, más határidőt tűz, akkorra majd csak megsegíti, kívánom is, segítse meg az Isten!

— Én meg kívánom, hogy a hóhér kössön fel benneteket.

Az öreg kocsis dűnnyögte ezt. Rofy szótlán maradt.

- Híjába kívánja biz azt kend, öregem. Engem még a kend kívánságára sem köthet fel, legfeljebb lefejez; mert én nemes ember vagyok. Hanem ez a két czimborám paraszt, ezek, szegények, még belekevergődzhetnek a kötelébe. De őrizzük ám a bőrünket, a hogy és a meddig lehet.

- Hajtson kend! — parancsolta Rofy. Megindult a hintó.

Egy pár dűlőnyire haladhattak, mikor ismét beszólott Kele a hintóba.

- Álljanak meg még egy szóra, tekintetes uram!

- Mi kell még? — kérdezte Rofy.

- Ettől a négy lótól se maradhatnak már, a gyalázatosok — motyogta az öreg Miklós; de megállott.

- Maradhatunk biz attól, ne féltse kend, öreg pajtás; pedig látom, hogy jók — válaszolta Kele István a kocsisnak, s az úrhoz fordulva folytatá:

- Tekintetes uram! Szólottam ezekkel a legényekkel, hogy mégis furcsa ilyen úri embernek üres kézzel menni oda, a hol 6000 forinttal várják, elmondtam nekik — ne vegye rossz néven a tekintetes úr — hogy jómódú ember, de nem épen milliomos; hogy minden nemzetsége igaz jó magyar volt. A lelkem is örült, hogy milyen egyszerre és szívesen beleegyeztek, hogy hozzam vissza felét. Itt van, tekintetes uram! Most már Debreczenig semmitől se tartson. Ne féltse se háza tájékát, se majorját, se lábas jószágát, a míg Kele István ezen a földön lesz; de még azután se, szólok én e felől azokkal, a kikkel kell. Kiadta a dézsmát tekintetes uram! Istennek ajánlom! Kendet is öreg morgó medve, látom, hogy hú cseléd. — monda megveregetve a vállát az üléséből visszafordulva rábámuló vén kocsisnak.

- Mégis gavallérok ezek a gazemberek, teéns uram! — jegyzé meg az öreg, s megindítván lovait, folytatta:

- Hej, csak az jönne napfényre valaha, ki volt a kiadó násznagy? Verj e meg az én istenem, mind ezen, mind a más világon... Kimondom, no – mert különben az oldalamat fúrná ki... Én, teéns uram! Áld vagy ver érte a jó isten, senkire sem másra, a főszozolgabíróra gyanakszom. Hát arra biz én, teéns uram.

- Ne törjük rajta a fejünket, Miklós! – monda Rofy.

Pedig ő sem törte. Egészen tisztában volt a dologgal.

XII.

Mindenütt jó, de mégis legjobb otthon. Ezt tartja egy közmondás; ezt tartotta Kele István és két czimborája is. Kevéssel a most leirt rablás után, hazafelé vették az utat, s nagy vigyázat s jó szerencse mellett úgy megérkeztek Hódás határába, hogy legkisebb hír sem terjedt el felölök. Megszállottak otthon egy orgazda tanyáján, a kit ők tettek szegényszerű emberből igen jómódúvá, s teljesen megbíztak benne. Ez nagyon barátságosan fogadta őket, s ajándékaikat, hírt adott Kele Istvánnának, találkozott is nála Kele István nejével. Hanem úgy gondolkozván, hogy megélhet már ő ezek nélkül is, de meg ideje is, hogy a gyors vagyonosodása miatt szárnyra kelt híreket elcsitítsa, hírt adatott titokban a csendbiztosnak is, ki igen nagy erővel ráütvén a tanyára, mind a három betyárt életben fogta el.

Nagy látványossággal és diadallal kísérték az elfogott betyárokat a megye székhelyére. A köröztetett betyárokat halálra ítélték, és pedig polgári állásuk tekintetbe vételével, Kele Istvánt hóhér pallosára, Marczit és Petit akasztófára. Az ítéletet úgy a királyi, mint a hétszemélyes tábla helybenhagyta, hanem a királyi kegyelem 15 esztendei nehéz rabságra változtatta. A két paraszt betyárra annyival terhesebb volt az ítélet, mert évnegyedenként 25 bot is járt vele.

Ne botránkozzék meg rajta az újabb nemzedék, hogy pálcázták az isten képére teremtett ember. Nagyon egyszerű oka volt ennek. Az volt akkor a mód, s azért, hogy nem volt még magyar neve, csak olyan nagyhatalom volt az, mint a mióta divatnak nevezik. Nem törték rajta az emberek a fejüket – a nagyobb részt értsük – a mint ma sem törük, helyes-e, czélszerű-e? Hanem hódoltak neki, amint hódolunk most. Közmondás is harczolt a régi divat mellett, a mely is így hangzott: Fűbe-fába adott az isten orvosságot. De volt is olyan siheder, a kit észrehozott az első 10 bot. Hogy aztán ezt a módit nem kellett viselnie vagy elviselnie a nemes embernek: annak is megvolt a maga oka.

A nemes ember tagja volt az ország szent koronájának, kiegészítő része a megye közönségének; a megyét pedig az alkotmány bástyájának nevezték és tartották – majd megválnak nem helyesen-e? – megillette tehát egy kis kedvezés, egy kis kiváltság a nemes embert.

Hiszen ma, az egyenlőség boldog korszakában is vannak válaszfalak, vannak kivételek, vannak kiváltságok. Van törvényünk, mely hangosan kiáltja, hogy az ember a törvény előtt nem egyenlő.

Volt fonákság a múltban, van a jelenben, lesz a jövőben. Gyarló volt az ember, az most is, ezután is az lesz. A gyarlóság állandó, csak kisebbedik vagy nagyobbodik, és alakot változtat, idomul a korral, és a korhoz.

XIII.

A boldog ember, az igyekező munkás gyakran panaszkodik, hogy az idő sebesen repül; a boldogtalan, a beteg, a rab, sokszor azt gondolja, hogy megállott. Pedig egyenlő léptekkel halad az mindig, épen, mint jelzője, a jól járó óra. A teljes tétlenség, az örök egyformaság, a helyhez kötöttség, kínzó unalommal töltötték el, a fárasztó és veszélyes, de mozgékony és változatos élethez szokott három czimborát. Nehezebb volt nekik a börtön levegője a lábaikra vert bilincsnél; annyival is inkább, mert külön-külön rekeszekbe zárták őket; gazdáikat meglopott cselédek, vásári bicskások, hamis passzusírók, gyújtogatok s más csőcselék közé.

Kele István börtönébe egy zsidót és egy cigányt szállásoltak be egyszer, egy számadó gulyás és egy bojtár helyére, kik büntetésidejüket már kitöltötték. Mind a két új vendéget akkor nap Ítélték el, a cigányt két értékes lóért, a zsidót nagymennyiségű ágy- és ruhanemű orgazdálásáért. Mind a kettőnek azonnal kiszolgáltatták az első huszonötöt, mely után a cigány ábrázata kissé elsavanyodott, a zsidó meg nem bírta járnival, vagy legalább úgy tetette; úgy vonszolta be maga közt két tömlőcz hajdú, mint kutya a fiát.

Kele István tiltakozott a társaság ellen, de a várnagy — tömlőcztartó — semmibe sem vette. A saját fekvő helyétől legtávolabb eső sarokba utasította hát Kele István az új lakókat. Egész estig szótlan hallgatta Kele István a zsidó jajveszékelését, a kit váltig biztatott a cigány, hogy *«a második angaria már nem lesz olyan csípős, csak a szoktatója csiklandós egy kicsit, idővel hozzá edződik ahhoz a legkínysesebb test is, ha muszáj; azután meg még vizket is írte, mint az érvágásért»*. — Este ráfordult Kele István a zsidóra. *«Elég volt, hagyd el már»*. De az jajveszékelve kezdte magyarázni, hogy ő milyen ártatlan, milyen drága pénzen, milyen igaz pénzen vette ő azt a tallut, milyen szörnyű kegyetlenül ítélték el; pedig mennyi süveg czukrot, mennyi kávé, mennyi finom gyolcsot elhordott az uraknak a felesége, csakhogy nézzenek istenre, ne ítéljék el az ártatlan embert. - *Hazudsz!* — fakadt ki Kele István — *egyetlen egy sincs most a tiszt karban, a ki ajándékot fogadna el, kivált a te feleségedtől.*

Volt a Kele István börtönében a többi közt két egytestvér gazdalegény, egyik 21 vagy 22, a másik 20 éves forma, Bakonyi János és Pista. Robotban szántottak ezek az uraságnak négyökrös fogattal.

Az ispán, egy kevély, henczegő tót, köpenyegben sétált ki a szántókhoz, s amint szemközt-formán érkezett Bakonyiékkal, meglebbent köpenyegétől az ökor megijedt, kirántotta az ekét a borozdából.

- «*Hát vakborozdát csinálod nekem, te rossz kutya?*» — kiáltott az ispán az eketartó Bakonyi Jánosra, s kutyakorbácsával a képére vágott. A méltatlanul és durva bántalmazáson dühbe jött testvérek, egyik ösztökével, másik megfordított csápnnyéllel (ökrörhajtó ostor nyelével) rohantak az ispánra, s azt és a segélyére oda szaladt robotos katonát levertek, az ispánnak egyik szemét is kiütötték.

A két fiatal aztán három évre ítélte el a vármegye. Hogy egyikök sokkal súlyosabb büntetést nem kapott, csak annak köszönhetette, mert az orvos vagy nem tudta, vagy nem akarta meghatározni, melyik legény ütésének lett áldozata az ispán úr szeme? Egyenlő büntetést szabtak hát mind a kettőre.

Ez a két legény, ahhoz a csárdához közel eső falubeli volt, melyet a zsidó bírt haszonbérben, s a zsidó jól tudta, hogy az öreg Bakonyi igen jól áll. Szeretett volna ennél fogva ismeretséget kötni a legényekkel, kezdte nekik magyarázni, milyen finom hegyi bort, milyen jó ó szilvóriumot mér ő, milyen jó multságok esnek az ő csárdájában. Eljárnak ő hozzá táncolni öt-hat faluból is, szép ifjú menyecskék, gyönyörű hajadonok, még kisasszonyok is, a tövisházi ispán híres szép felesége is, persze paraszt ruhába öltözve. Aztán ő nem embertelen, fertály 1 esztendeig is elhitelez rovásra, elvesz készpénz helyett búzát, árpát, kukoriczát, lábas jószágot, de még apró jószágot is; a felesége meg szép tajtékipákat, selyem pántlikákat, selyem keszkenőket árul, s az is épen olyan jószívú, mint ő maga.

- *Befogd a szádat, s fel ne tátsd többet; mert kitekertetem a nyakadat ezzel a cigánnyal* — szakasztotta félbe a fecsegést Kele István.

- *Ti meg gyerekek! Kerüljétek azt a pizsokfészket, azt a dögleletes barlangot, ha az akasztófán nem akartok megszáradni.*

- *Úgy igaz, a hogy gazsduram mondja* — bizonyította a cigány. — *Csakugyan azokba a bides csárdákba csirádszik ki az akasztófavirág, silyeszse el az Isten valamennyit. En is egy ilyen kétágú szakáin árendásnak adtam azt a két gyenyerü csikót; nem adott nekem irté egyebet 12 ezist húszasnál, no meg egy veres rokolyának valót a Trézsikémnek. Í meg, tudom, százás bankókat kapót irté. Azstán mikor szemközt állították velem, azt esküdte, hogy soha se látott. Fusson ki mind a két szemevilága, hogy soha se lásson többet sé eget, sé fődet, ítet eleresztették, én meg itt sithetem a makkot.*

Mikor délben a sovány ebédet bevitték, megkérte Kele István a hajdút, kérjen kihallgatást számára a másodalispánnál. Bendesen a másodalispán volt a törvényszék elnöke. Előadván Kele István az alispán előtt, hogy az a két ifjú ember még romlatlan erkölcsű, de ha azzal a csábító orgazdával együtt lesz, majd kész gazemberképen kerülhet ki a tömlöczből: az alispán azonnal elvezette, nemcsak a zsidót, de a cigányt is, más ketreczbe, s egy ifjú ácslegényt rendelt üres helyökre, a kit csak késő este kísértek be.

Az új laktárs szelíden jó estét kívánt, az üres szegletbe húzódott s azonnal lefeküdt. Minden reggel kiszólította a hajdú az ácslegényt s csak este hálásra kísérte vissza.

XIV.

Az ébren alvó Kele István észrevette, hogy az új tömlöcztárs keveset alszik, s midőn gondolja, hogy a többiek már alusznak, sóhajtozik, s gyakran keservesen zokog. Egy éjszaka megszólította.

- *Mi bajod, fiam! Talán nagyon töri a vas a bokádat? Vagy az ítéleted nagyon kemény?*

- *Nem töri az, könnyű vas van rajtam, mióta konyhás rab vagyok; az ítéletem sem kemény, inkább nagyon is lágy. Nagytévő vagyok én — tette utána a fiú kis vártatva, s oly keservesen kezdett zokogni, hogy a két ifjú rabtárs is felébredt rá.*

- *Nagytévő volnál te? Hogy lehet az fiam? A mennyire úgy reggelenként láthatlak, nem tudom kinézni a szemedből.*

- *Hiszen még mondta is István bátyám ... — szólalt meg Bakonyi Pista — úgy nézi, hogy az új rabtárstól nem tanulunk rosszat.*

- *Nem is követtem én el több bünt életemben; hanem ez rettenetes ... Ember vére száradt a lelkekre! Gyilkos vagyok!*

- *Vagyonáért öltél meg valakit? — kérdezte Kele csudálkozással és felháborodva.*

- *Az isten mentsen meg! Így is majd megőrülök.*

- *Beszéld el hát, mit követtél el? — kérdezte Kele István megkönnyebbedve, szelídebb hangon.*

- *Elmondom, úgy a mint a szolgabíró úr első kérdésére bevallottam. Szegény özvegyasszony fia vagyok a szomszéd faluból. Három éves voltam, hogy az apám meghalt. Egy kis rossz ház maradt az édes anyámra, annak is elhordta a szél tetejét, míg engem fölnevelt. Csak egy esztendeig járathatott, szegény, iskolába; mert egy húgom is van, ez meg ölbeli volt, mikor a kenyérkeresőnket eltemették. Keservesen nevelgetett anyámk; mert gyenge asszony két karja nehezen keres eleget három szájra.*

Amint olvasni és valamennyire írni megtanultam, inasnak állított az anyám egy ácshoz, mindjárt több jutott kettejüknek a csekély keresményből. Hogy felszabadultam, haza hordogattam a heti béremet, nem léptem át soha a korcsma küszöbét, nem tékozlottam el egyetlen krajczárt sem.

Belejöttem jól a mesterségbe, nem is sajnáltam az erőmet. Nőtt a heti bérem időről-időre. Annyira segített az isten, hogy jó zsindelytető alá vehettem a házat, s mert csak egy szoba s egy kamara volt benne, még egy másik szobát ragaszthattam hozzá. Az egyik szobáért most egy özvegyasszony házbért fizet az édes anyámnak, így kevesebb törődéssel megélhetett, s ruházhatta szépen felserdült húgomat.

Nem is lett volna már semmi bajunk, hanem a tél utolján megtörtént a nagy szerencsétlenség! Egész télen fonóba járt a húgom. Én elleneztem egy-két szóval, hisz fonhat otthon is. De szegény édes anyám mindig csak azt mondta: Használ az a leánynak, ha térül, ha fordul. Ha mindig otthon ül, otthon is felejtik, ha szép is, ha jó is, a pártában hagyják. Egy vasárnap pénzt hánytak össze a fonókába járatos legények, cigányt fogadtak, mulatságot adtak egy fonókás háznál. Elment az én húgom inneplő ruhában, hitt engem is nagyon, de én azt feleltem: Nem erőltet a táncz, kidolgozom magam egész álló héten, jól esik pihennem.

Elment az én húgom, én meg olvastam otthon jóízűen, egy szép régi könyvből. Egyszer csak jön az én húgom sírva-ríva, szaggatott ruhával, panasolja: hogy egy legény, mert fáradt volt s nem ment vele tánczra, letépte fejről a szép selyemkendőt, és összetaposta sáros csizmájával. Sírásra fakadt a szegény édes anyám, aztán meg rám támadt, hogy tűrhetem ezt el?

Beszaladt a zajra a lakó asszony is, s megeredt a nyelve: «Ha én férfi volnék, de hogy szenvedném meg, de hogy szenvedném a húgom gyalázatját; megtanítám, aki hozzá merne nyúlni! Hogy teszi föl többet azt a selyemkendőt, a mit már lábával taposott egy bitang?» Én váltig mondtam: «Minek is ment oda, vagy ha már oda ment s megunt a tánczot, miért nem jött vissza? Inkább veszek neki kendőt, szebbet annál, mint hogy oda menjek én is ortályozni».

Elkemből utáltam mindig a civódást. «Mert félsz, hogy megvernek?» — mond a lakó asszony.

- «Nem félek én, néném! Csakhogy nem szeretem a házsártoskodást.»

- «Nem ám a húgodat» — szólott közbe szegény boldogtalan anyám, — «nem, ezt az egyetlen édes testvéredet; de engem sem szeretsz. Ezért neveltelek kínos keservesen? Hej, nincs pártfogója a szegény árvának, keserves a sorsa az özvegy anyáknak».

Az édes anyám, meg a húgom, egymás nyakába borultak, sírtak keservesen, a lakó asszony meg mindegyre csitított, egyre kiabálta: «Ha én férfi volnék.»

Eszemet vesztettem. Fölkaptam könnyű kis fokosomat, rohantam. Éltek a gyanú-pörrel a fonókás háznál, hogy nem marad abban a dolog. Amint az utcaajtón beléptem, szemközt szaladt velem menekő szándékkal Vida, az a vézna legény, aki a húgommal olyan gorombán bánt. A fejére vágtam fokosommal. Azonnal ledobbant, elborította a vér. Amint megláttam a sok vért, én is mellé rogytam, pedig én hozzám egy ujjal se nyúlt senki. Azt már csak hallomásból tudom, hogy a csendbiztos a házunkhoz sem engedett vinni, hanem kocsit rendelt alá, s egyenesen behozott a megyeházához. Itt jöttem magamhoz a börtön kórházában, ott is hallgatott ki a szolgabíró úr.

Nagyot sóhajtott a fiú, s könnye mely eddig is ki-kigördült, egészen megeredt.

- Azóta minden éjjel látom álmomban azt a véres legényt, látom annak árva hűgát, özvegy anyját, — jó egy asszony szegény, — látom édes anyámat, húgomat, mint török kezöket, hallom jajjaikat. Jaj de sok jó lelket borítottam gyászba!

A két Bakonyi az elbeszélés alatt is oda-oda emelte kezét szeméhez, most meg ingujjával törölgette szemét. Kele István feszült figyelemmel hallgatott minden szóra. Most biztató hangon megszólalt.

- Nem vagy gyilkos, fiam! Nem vagy az. Én mondom ezt, fiam! A ki életében mindig utáltam, gyűlöltem a gyilkost. Emberölés volt az, az sem szándékos. Az elkényeztetett húgod, ostoba anyád, meg az az égetni való lakó asszony vittek bele. Tanuljatok fiúk! Bírjatok magatokkal, ne induljatok föl az asszonybeszédre, asszonyipityergésre; ne engedjétek föllovalni magatokat.

Kele István elgondolkozott hosszan. Eszébe juthatott, bár ő se hallgatott volna soha arra az asszonyra... Aztán oda fordult a fiúhoz:

- Mire ítélték?

- Egy esztendőre; de azt is beleszámítják, amíg gyógyítottak. Azt írta a főorvos a vizitreportba, hogy igen vékony volt a Vida koponyája, azért halt meg; a hajdútól meg, a ki a törvényszék ajtaján állott, azt hallottam, még olyan táblabíró is volt, a ki csak három hónapra akart ítélni.

- Lehet, hogy nem a Vida koponyája volt nagyon vékony, hanem a te indulatod, és ácsfejszéhez szokott karod volt nagyon erős; de mindegy; nem veri meg érte a doktort az isten.

- Látjátok, fiaim! Tudják az urak, hol kell könnyíteni, hol súlyosítani, akármit beszélt is a két régibb lakótárs, az a két gazember gulyás. Nagyon megérdemelték azok azt a hat esztendőt, meg a hatszáz botot, a szegény béresek üszőit eszegették meg ökelmök, mert hát a cseléd nem ér úgy rá a kárkeresésre, utánajárásra, mint a gazdaember; meg egy öreg csizmadiát fosztottak meg egész életebeli keresményétől, 150 forintjától, azonfölül össze-vissza törték, koldusbotot adtak a kezébe.

- Hát minket hogy ítéltettek három esztendőre? — kérdezte Bakonyi János.

- Hej, fiam, az uraság tisztje az uraság képét viseli. Az akkori tisztikar meg, mikor titeket elítéltek, mind az uraságok kegyelméből jutott a hivatalához, sokat költöttek ám a földes urak arra a restaurációra, a melyen azokat választották.

Hanem csak írmagul is hagytak ám egyet-kettőt közülük a múlt választáskor, pedig akkor is etettek-itattak az uradalmi fiskálisok.

- Hát kendet, István bátyám, hogy ítéltették keréketörésre, meg most is hóhér pallosára, mikor kend soha sem gyilkolt, s nem bántotta a szegényt? — kérdezte Bakonyi Pista.

- Nem én, öcsém, soha. Ha emberoért akartam volna ontani, most is kibírtuk volna magunkat vágni, s nem volnék itt. De jobban van így. Az a keréketörés meg annak a vad ráczczal vegyes vármegyének az örültsége volt. Aztán meg nagyra veszi a törvény a templomrablást; pedig én azt gondolom, nem gyönyörködik az úristen aranyban-ezüstben. De nem zúgolódom én fiaim!

A haláltól mindig megmentett a király kegyelme. A bíró, az alsó is, a felső is, ítélt törvény szerint; hanem a főtörvényszék, ha nem engedi is meg neki a törvény betűje, hogy kisebb büntetést szabjon a halálnál: csak ajánlja a király kegyelmére azt, a kit; ha lelke szavára hallgathatna a bíró, nem fosztana meg az élettől. Aztán ne higgyétek ám fiaim, hogy ajándékért teszik ezt az ajánlást. Több jó ember van a tanult, mívelt emberek közt, mint a pallérozatlanok közt, azért hogy amazok közt is kerül salak.

Nem sok az; hanem a mi van: az aztán csakúgy alábbvaló a tyúklopónál.... Az a tizenöt esztendő sok, bizony sok, fiam! Hanem rá szolgáltam. Aztán amíg így négyen együtt leszünk, a rabság sem olyan terhes, mint rosszlelkű alávaló kóczipórok között. Hanem, apelláltál-e fiam János?

- Én nem! — válaszolta Szerepi János, az ácslegény — hanem a főfiskális úr apellált, a királyi tábláról le is jött már a hír. Helybenhagyták az ítéletet; de megint apellált a fiskus.

- No, annak kötelességében áll, hogy a főbenjáró pert apellálja; hanem az is tudja azt úgy intézni, a mint kell. Meglásd, a hétszemélyes tábla sem szab rád nagyobb büntetést. Megfontolnak, latba vetnek ott mindent. Elfásítja az embert némely életmód, de azért a bírák közt is kerül, akinek csak úgy szemébe lopózik a könny a te eseteden, mint ennek a két jó fiúnak. Magam is megsajnálalak, János?

- Hát csakugyan nem tartanak kendtek engem gyilkosnak? Sem a törvénytevő urak?

- Már hogy tartanánk, meg hogy tartanának? Magyaráztam már. Hanem számár, gyáva számár voltál, fiam, hogy a pityergésre, meg a kofabeszédre felülengeded keredni jámbor természeteden a haragot. Tudjátok meg, fiaim! Hogy ha az ember haragjában levágja az orrát: jó kedvében sem ragad az vissza.

- Hej, István bátyám! De nagyot könnyebbitett kend a lelkemen. Csak a szegény húgomnak ne venné fejét ez a szerencsétlen eset! Még most felejthetik már pártában. Meg mi lesz az özvegy anyjából, árva húgából annak az én kezem által kimúlt szerencsétlenek?

- Lesz azokra gondja a jó istennek, meg talán másnak is — felelt rá az idősebb testvér — az én volt szeretóm úgy is mindjárt férjhez ment, hogy bekerültünk; neked meg még nem volt, ugy-e Pista öcsém? Mihelyt az isten kiszabadít, megnézem én az egyik árvaleányt, s ha megtetszünk egymásnak, el is veszem; a másikat meg elveheti Pista. Úgy is lenéz már minket, a kin még más is kap; meglátszik már a mi járásunkon, hogy nem egy-két hétig csörgettük a vasat. Hamarébb szabadulsz pajtás, mint mi, megmondhatod nekik előre, hogy ismersz, s tudod, hogy nem vagyunk gazemberek. Az bizonyos, hogy én megnézem őket.

- Feleséget öcsém, kapnátok akármennyit az apátok vagyónára. Sok épen csak azt nézi. Hanem emberül gondoltad, János, a mit elgondoltál. De megnézzétek ám jól, egymáshoz valók vagytok-e; mert hajh! Késő bánat: eb gondolat.

Nem a maga házasságára gondolt-e most Kele István?...

- Ha azonban jóra való valamelyik árva lány és megszeret s te is megszereted: nem leszel ember, ha szavadat nem tartod.

- Én is azt mondom, István bátyám! Hogy ha megszeretem, s én is kellek neki: enyim lesz az egyik — monda Pista.

- Neked is azt mondom, a mit a bátyádnak mondtam — válaszolt Kele István.

A szegény ácslegény szíve még nagyobbat könnyebbedett most, mint előbb; tele futott szeme könnyel, de nem volt az keserű.

XV.

- Hallgassatok el gyerekek! — parancsolá most Kele István — aludj fiam, János! Téged úgy is jókor kiszólítanak a konyhába.

- Hejh! Csak attól mentett volna meg az Isten.

- Hogy hogy? Hiszen szabad levegőt szívsz, a dolog meg nem olyan, hogy megszakadj bele; s talán nem is ezen az átkozott rabkoszton vagy.

- *A mi dolog ott van, semmibe sem venném; a kosztom meg úri, sokszor saját étkeikből is juttat a várnagyné.*

- *Mi hát a bajod?*

- *Nem örülök én annak sem, hogy süteményt, pecsenyét is adogat a ténsasszony, meg-érném én levessel vagy más cselédétellel is; azért mégis dolgozom egész napon át. Hanem reggeltől estig hallgatni azt a sok fajtalan beszédet, a mi a konyhás rabasszonyok száján kijön, elnézni azt a szentelenséget, a mit elkövetnek: utálatos kín az nekem, István bátyám! Bejár arra a konyhára két gyermekgyilkos, az a szűrszabóné is, a ki tavaly az urát megmérgezte, meg az a félkegyelmű szolgáló, a ki a gazdája házat fölgújtotta. Vihánczolja beszélnek undok dolgokat, még a várnagyné, de maga a várnagy előtt is. Hát mikor magunk maradunk! Minden tartózkodás nélkül elbeszélük, melyik hogy ölte el, hova ásta el gyermekét? Volt úgy István bátyám, hogy az ilyenek miatt ott hagytam a pecsenye-forgatást, a szűrszabóné meg bekiáltott a kasztellánusénak: «Parancsolja be lelkem ténsasszony, azt a gyilkost, itt hagyta a pecsenyét, minden kis tréfára elpirul, még meg is szalad az eszemadta szent oldalú vasfazékja.» De maga a várnagyné sem lehet helyes eszű, ha magamat talál az udvaron, mindig vallat: «Mondd meg csak fiacskám, melyik rabmenyecske után jár most a várnagy, hát neked, János, melyik tetszik jobban?» Paradicsom ez a ketrecz ahhoz az udvarhoz, meg ahhoz a konyhához képest.*

- *Alábbvalók az oktalan állatnál, — dörmögte Kele István, — nem eresztelek többet közibök.*

- *Hogy lehetne az, István bátyám!*

- *Majd meglátod. Most aludjunk!*

Csendesség lett, pedig talán egy sem aludt a négy közül. Korán reggel nyikorgott a kulcs a zárban, beszólt a hajdú:

- *Kijöhetsz János!*

- *Csak fordítsa rá még kend, barátom! Mondja meg a káplár úrnak, nagyon kéretem, jöjjön be egy szóra — kérte Kele István a hajdút — mondja meg, nem haszontalan-ságért fárasztom.*

Kis idő múlva megjelent a káplár. Egészen ősz, de eleven, fürge, csinos, tiszta, nyájas ember.

- *Mi a baj, István?*

- *Nagy baj van, édes káplár úr! Ez a szegény János nagyon beleutált az udvarosságba, nagyon megundorodott attól a várnagy konyhájától, kérem, édes öreg uram! Rendeljen oda mást.*

- *Hiszen ha rajtam állana, régen mást rendeltem volna; mert mindent tudok; s meglát még mindent ez a két öreg szemem. De nem lehet, István! Az úr is, az asszony is azt mondja, nem volt még ilyen ügyes, kedvökre való konyhás rabjok. Aztán szolgálva vagyok, István! Nekem is más parancsol.*

- *Tudom, káplár úr! Hanem más parancsol ám annak a rabok hasán élődő gazembernek is. Hát most már az én szavammal mondja meg édes öreg uram!*

Hogy ez a fiú nem megy többé arra a moslékhelyre, van itt elég gazember, választhat közülök az a reszelőképi kasztellánus, meg az a festett pofájú ténsasszony.

- Én megmondhatom, István! De nem jó lesz belőle. Bosszút állanak, ha egyebet nem, elrendelik innen ezt a három gyereket.

- Ne szóljon, káplár úr — kérte Szerepi — Lemegyek én, István bátyám!

- Ne szóljon, ne szóljon! — Kérte a másik kettő is.

- Hallgassatok! — dördült rájuk.

Kele István, aztán a káplárhoz fordult:

- Hát mondja meg nekik káplár uram előre, hogy bosszúra még gondolni! Arról még álmodni se merjenek, ezt üzeni Kele.

- No, no István! — Látta a káplár, hogy indulatba jött Kele István.

- Mondja meg nekik, káplár uram! Meg ne haragítsanak jobban, mert a viczeispánhoz kéredekem fel. Most is jobb lett volna azon kezdenem. Ha az a becsületes, szigorú ember megtudja, mik történnek itt; ha megtudja, hogy gyűlések, törvényszékek alatt gyermekvesztők, méregkeverők kotyvalékaival traktálja a tisztikart a kasztellánusné, tudom azonnal kihordatja őket a megye udvaráról.

Gyönyörű domus correctoria ez! Utálatosabb az a konyha a moslékos dézsánál, rosszabb a pokolnál.

- Jól van, István! Csendesedjék, István! Bizza rám kend. Mindent tudok én, mindent meglátok én, a mi itt történik. De ha azt nem tartottam volna «ne szólj szám, nem fáj fejem», nem vénültem volna meg ebben a szolgálatban. Mert nagyon jól tudja kend, hogy egyik restauráción az egyik, a másikon a másik kerekedik felül. Én meg nem dolgozra való ember vagyok már, elszoktam tőle még huszárkoromban, rá vagyok szorulva a szolgálatra. Jobb a szegénynek, ha siket is, meg vak is. Hanem most már rám bízhatja kend, István.

Nem szólították le többet Szerepi Jánost a konyhára, s egy darab ideig jobbacská s többecske ételt kaptak a rabok általában, különösen Kele Istvánék.

XVI.

Régen kiszabadult már a három ifjú, sokszor váltakoztak a börtön lakói, mikorára a 15 év lejárt, s Kele Istvánt és Petit kibocsátották. Tarjáni Marczy nem érte meg. Ő már régen deszkát árul. Rabsága derekán ragály ütött ki a börtönben, sok rabot kiszabadított onnan idő előtt; Marczy is belehalt.

Kele haja, mely midőn bekerült, még fénylő fekete volt, őszbe csavarodott, arcza megfakódott, megsárgult, az izmos termet megsoványodott, de egyenes maradt. Az ifjan bekerült Petit se viselte volna úgy meg 20 esztendő, ha fáradtság, törődés, baj és veszély között, de szabad levegőn tölthette volna el.

Midőn a várnagy Kele Istvánnak tudtára adta, hogy idejét kitöltötte, s most már szabad ember, a galambősz s már megroskadt káplár hátra maradt s szívesen nyújtotta kezét a kiszabadult rabnak:

- No, István, én tudom, nem zárom már rá kendre többször ezt az ajtót, majd engem zárnak már le a koporsóba. Ne adja az isten, hogy más is rázárja. Míg élek, szívesen emlékezem kendre; a lelkem is örült neki, hogy mindig jóra kerté kend a többit.

- Olyan voltam, édes öreg uram, mint a haszontalan rossz pap; jót prédikáltam, de magam nem éltem igazán.

- De másként legyen már, kend is megöregedett már. Adjon az irgalmas isten mindkettőnknek nyugodt vénséget, csöndes, könnyű halált!

- Köszönöm ... Kívánom.

Úgy zokogva formán mondta a kemény ember ezt a két szót. Alig bírta elereszteni egymás kezét a két öreg. A börtönépület külső kapujánál, melyen már Petivel együtt lépett ki Kele István, egy fiatalasszony kapta és csókolta meg Kele István kezét. A most szabadult két rab nagyot nézett, az előttök egészen idegen nőre.

- Nem ismer, úgy-e, kedves István bátyám! Hogy is ismerhetne? Hisz soha sem látott. Én sem láttam ugyan, de én megismertem; másutt is megismertem volna, annyit beszélt róla János bátyám, meg az uram. Szerepi Jánosnak a húga vagyok én, Bakonyi Istvánné. Itt van az uram is, itt van bátyám is, meg az öregebbik uram, Bakonyi János; annak meg Vida Ágnes a felesége, az is itt van. Tudtuk, hogy ma van az István bátyám szabadulása napja, számot tartottunk rá, nehezen is vártuk, oh, csak hogy elhozta az irgalmas isten. Eljöttünk mind. Itt vannak mind nem messzire egy háznál, ott van a fia is István bátyámnak, kocsival jött érte. Mindnyájan ott várják, de szívesen várják. Én meg már nem maradhattam, én akartam legelőször meglátni, s hozzájok vezetni a jó István bácsit. Azt akartam, hogy én tőlem hallja meg legelőször István bátyám, hogy mind boldogokká lettünk a nagy szomorúság és sok szenvedés után. Mennyit is szenvedtünk, én édes istenem! Jaj de jól esik a boldogság utána! Mert boldogok vagyunk.

Van nekünk mindenünk, a mi csak szükséges szegény paraszt háznál, s békességben élünk jó egyetértésben. De áldott uram van! Nem keserű annak még az epéje sem, olyan a bátyja is, mint egy falat kenyér. Vida Ágnessel is oly nagyon jól vagyunk, mintha csak egy anya szült volna bennünket. János bátyám meg most van nap alatt, a volt majszterjának derék, szép, jó, gazdag, egyetlen leányával. Kaphatott volna feleséget régen, s akár minden ujóra egyet-egyet; de az öreg Daru Tamás meg a felesége mindig arra kérték: Várd meg, édes fiam, míg a lányunk felnő, várd meg, mire válik?

Nagyon óhajtanánk, hogy te légy gyámolunk, öreg napjainkban. Tudom, nem is bánja meg János bátyám, hogy megvárta, de nem bánja meg Daru Zsuzsika sem, de még az a két jó öreg cseléd sem...

Hej, de sokszor elbeszéljük, hogy soha sem jutottunk volna ily boldog órákra, ha össze nem vezérelte volna a jó isten azt a három fiatal István bátyámmal, akkor, a mikor a legboldogtalanabbak voltak, mikor mi is a legszerencsétlenebbek voltunk. Mi lett volna belőlök vigasztalás, jó oktatás nélkül? Mi lett volna aztán szegény fejünkbelől. Elemlegettük ezt, sokszor, nagyon sokszor; sokszor megáldottuk s imádkoztunk érte; csakhogy megláthattam, kedves István bátyám!

Útközben csicseregte ezt a kis menyecske, s úgy lebegett ott a szálás öreg oldalán, mint a pacsirta, mikor azt mondja róla a paraszt, és a paraszt után a költő: hogy szánt. Csak akkor eresztette el az öreg kezét, mikor az utcaajtót kinyitni előre szaladt. Amint ezt kitarja s visszafordult, szemébe tűnt Peti, kit eddig nagy örömeben észre sem vett, a ki pedig viseltes szűrben, zsírba főtt gatyába egy nagy vászontarisznyával vállán, nyomukban ballagott.

Más rendtartás uralkodott még akkor a tömlöczöknél; nem tartottak fizetett mosónőket a rabok mellett, nem volt előírva, hogy a rabnak nyoszolyát, szalma derékaljat, párnát, takaródzóul tétre meleg, nyárra könnyű pokróczot kell adni.

Későbbben hozta be ezt az újítást a civilizáló Bach-kormány, mely bizonyos természeti törvénynél fogva — melyre más népnek is, a magyarnak is van több közmondása — nagyon vonzódott a tömlöcztöltelekhez. Ennek a nyomán és szellemében haladva, rendelte meg későbbben a magyar igazságügy miniszter, hogy jó téli öltönyöket és lábbeliket kell tartani minden községházánál, a téli időben tovább szállítandó csavargók — díszesebb új nyelven tolonczok — számára.

Ezekkel aztán a szerencsétlen csavargókísérők tartoztak visszajövet beszámolni. Megtörtént aztán, hogy hóban-sárban két-három felöltöt és lábbelit emelt vissza a szegény kísérő, s beteg is lett bele, némelyik meg undok ragályok csiráit vitte haza családjába.

Hogy a nyoszolyák, derékaljak, párnák, nyári, téli pokróczok, bundák, lábbelik stb. beszerzésére fordított, vagy e czimen fölszámított pénzből, és a csavargók kíséréseért járó, úgynevezett tolonczozási díjból, dologházak építésére kölcsön fölvett tőkéket törleszthetnének a hatóságok és községek; hogy jól berendezett dologházak mellett kevesebb ember süllyedne barommá, s egymásik különben örökre elveszett ember még haszonvehetővé is válhatnék; de legalább is kevesebb lenne a rongy, a szemét és undor a városok piaczaín és közhelyein; s hogy talán egyesek is, kik a csavargókat a nemzet legnagyobb szegényének, a munkás közönség s a föld legnagyobb terhének tartják, adakozásra és áldozatokra volnának bírhatók: erre nem gondolnak, sem a miniszterek, sem a kor színvonalán álló humanisták.

Hát, ha gondolnak? Csak hogy magasabb pontokról szélesebb, kiterjedtebb, tisztább a látkör, mint például a megyeház ablakából, vagy a lapos síkon lassacskán haladó eke szarva mellől; csak hogy nem boldogulhatni a mai komplikált viszonyok közt egyoldalú paraszt fölfogással.

Kevesebb lenne ám ekkor a depó, nem élhetnének meg, nem szaporodnának el, kivált falukon, nem vándorolnának be ezrivel a teljesen kiélt Lengyelországból, a kik kiélték, s még szomorúbb eredménye lenne a népszámlálásnak. De a szeszadó is kevesebbet jövedelmezne az államnak; pedig «lucri bonus odor ex qu alibet re».

Mindjárt kevesebb finánczra lenne szükség, s hova alkalmaznád ezeknek ezreit? Te egyoldalú, szűk látkörű paraszt!

Vagy tán ezeket is a dologházaidba vinnéd be? Bírnál is olyan tágasakat építeni. De még talán majd zsandárra sem lenne szükség; megtenné a régi czivil rendőrség is; s maradnánk e részben is ázsiai állapotban. Egy kis szalma almon, vagy a börtön kövezetén hált akkorban a rab, subájából, szűréből telt ki derékalja, takaródzója, s a kemény zsíros kalap volt a fő alj. Azért emlétek csak subát, szűrt, zsíros kalapot, mert nem adott még akkor a mívelt elegáns osztály oly nagy kontingenst a tömlöczöknek, mint most.

Ha volt a rabnak, a ki mosson rá: ez elhordta a szennyest, behordta a tisztát, s ha egy kis pálinkát vitt a tömlöczkatonának, beadta ez a rabnak a tisztájával együtt az élelmiszert, italfélét, sőt némelyik a czédulát is.

Kele Istvánra volt gond onnan hazulról. Őt jó tiszta ruhában tartották egész idő alatt, s abban lépett ki a tömlöczből is; de szegény Petinek apja, anyja még kis gyerek korában elhalt, ő csak bitang módon nevededett föl. Házasságra még nem gondolt, életmódja mellett nem is gondolhatott, a szeretője és az orgazdák, a kikre keresett, a mióta csak felcseperedett, úgy gondolkoztak, hogy vagy jön az ki többet, vagy sem.

S ha tettek is érte eleinte valamicskét, régen elfelejtkeztek róla. Ezért mártotta Peti forró zsírba a fehéreneműjét, mint azt akkoriban a pásztorok s a tanyákon egész esztendőn át kinn lakó béresek is szokták, a drótos tótok máig is teszik. Azt a kis zsírt is valami jó szívű paraszt gazdasszonytól kérte számára egyik tömlöczhajdú.

A Peti megpillantásán egy kissé megütközött Bakonyi Pistáné, kiszalasztotta a kérdést: hát ez az ember mért jön velünk?

- *István bátyámtól akarok elköszönni, czimborája voltam, nem válhatok meg tőle köszönetlen; de még eddig nem juthattam szóhoz,* — válaszolta a neki pirult Peti.

- *Ha czimborája volt, nem lehet rossz ember, úgy jöjjön be velünk,* — hívta a menyecske.

- *Csak olyan rossz biz az, mint a czimborája. Hanem jöjj be, Peti! Együtt menjünk.*

Peti, mint mindig, most is szó nélkül engedelmeskedett Kele Istvánnak. Alig tették be lábukat az udvarba, könnyező örömmel fogták körül Kele Istvánt a rávárakozók. A fia legutoljára juthatott hozzá. Talán nem is sietett úgy, mint a többi. A parasztház nagyobbik tiszta szobájába vezették be, melyet a háziak egészen vendégeiknek engedtek át, magok a kisebb szobába vonultak, hogy ne legyenek láb alatt. Az asztal terítve volt. Kele Istvánt az asztalfőre ültették, unszolták Petit is. Ez azonban csak akkor tette le tarisznyáját s ócska szűrét az ajtó sarkához, midőn Kele István ráfordult:

- *Fogadj szót, ezeknek a hasán is élődött az a reszelőképű várnagy; hanem azért nem voltál még becsületesebb emberek közt.*

- *Hiszen épen azért.* — szégyenkezett Peti.

Kitárult az ajtó. Ünnepestes tartással hozta be a két menyecske két nagy mázas tában a párolgó levest, melyhez még otthon gyúrták lisztlámból a laskát s hetek óta hizlalták a tyúkot. Nagyon jóízű is volt az, kivált a két rabnak.

A leves után a degesz szőrtarisznyákból sült kappan, sült pulyka, kalács, pogácsa, sajt, s három öblös kulacs került az asztalra. A két menyecske túltett egyik a másikon a szíves kínálgatódzásban, de a most szabadult két rab, a levesen s boron kívül másban nem sok kárt tett. Nagyon jól hagyták meg annak a levesnek savát, borsát, de kedvencz étele is a magyarnak a laska tyúkhússal, s nincs is a paraszt ember sokfélehez szokva, hanem azért ünnepestes alkalmakor kitesz magáért a szíves gazdasszony.

Édesdeden s jó hosszasan folyt a beszélgetés, melyben alig vett részt az ifjú Kele és Peti.

- *No de ott a vége, a hol elhagyjuk. Itass fiam! Fogj be, menjünk haza.* — szólott Kele.

Peti felállott az asztaltól, elővette tarisznyáját, széthúzta bő korczát, zörögött benne egy darabig, kikereste a két legcsinosabb fakoszorút s egy igen munkásan faragott nyelű, régi két garasosból kimetszett csörögemetélőt. A fakoszorúkat a két menyecskének adta, szépen megköszönve nekik a jóltartást, a csörögemetélőt Szerepi Jánosnak nyújtotta, mondván:

- *Majd hasznát veszi ennek a fiatal asszony.*

- *De hát kit emlegessünk meg erről a szép ajándékról?* — kérdezte Szerepi Eszter.

- *Oda van karczolva a nevem az egyiknek a kötőfája gombjára. A másikén három csillag van.* A kötőfa gombja épen akkora volt, mint a többi fácskáé. Nem igen nagyobb egy megy magnál. Forgatta, forgatta a két koszorút a két menyecske. Egyszer megszólal Vida Ágnes:

- *Jaj de szép kis parányi betűk, mégis el lehet olvasni: «Szalontai Péter».*

Kézről-kézre adták a koszorút, Szerepi Eszter azzal adta tovább:

- *Ezt nem kormozzuk be, a tükör alá akasztjuk, csak a másikat használjuk ugy-e Ágnes? Hisz úgyis egy kenyéren vagyunk, egy tálból, egy vasfazékból eszünk.*

Mikor Kele István kezébe került a koszorú, megjegyzette:

- *Te Peti! Nem etted híjában a vármegye kenyerét, írni is megtanultál. De meg soha sem hittem volna, hogy ilyen ügyes kezed van. Ebből is megélhetsz.*

- *Nem piszmozok én vele többet, István bátyám! Rabnak való pepecselés. Én pedig nem leszek többet rab. Megszámoltam mindenről, megszenvedtem mindenért. Ha egy-két nap élésre kaphatok, megbírom a dolgot, csak egészséget adjon hozzá az isten. Soha sem kell nekem többet a másé.*

- *Látod, hogy megmondtam: nem lehetett rossz ember — kiáltott föl nagy örömmel Szerepi Eszter.*

- *Bár soha se lettem volna! De tudom istenem, hogy nem leszek többet. Bár akkor felhagytam volna vele, mikor István bátyám azt mondta: «Kár még neked a fejedet betyárságra adni.» - Nem leszel ember Peti, ha szavadat nem tartod — mondta erős biztató hangon Kele István.*

- Azt mondtam én egyszer ennek a két Bakonyinak is, s most azt mondhatom nekik: emberek vagytok fiaim! Áldjon meg az isten! Nem örültem jobban teljes életemben, tudom, hogy nem is lesz ilyen jó napom több.

Csak most vette észre Peti, hogy a két menyecske úgy tele tömte kaláccsal, pecsenyével a vászontarisznyát, hogy alig bírták a korczát összehúzni; a nagyobb szőrtarisznyát pedig, melyben egy egész kenyér és sonka volt, hozzá kötözgették szíjjával a vászontarisznyához. Szabadkozott Peti, de a két asszony azt mondta:

- István bátyánknak a czimborája volt kend, oly szívesen adjuk, mintha annak adnánk.

- Annak nem is mernénk, annak otthon is van, az nincs rászorulva.

- De meg semmi sem ez ahhoz a gyönyörű eszközhöz képest, ugy-e Ágnes?

- De meg tiszta szívvel adjuk, Péter bácsi! Ugy-e Eszter?

A három férfi meg egy-egy bubás bankót erőszakolt Petire; de csak akkor boldogultak vele, mikor Kele István ráparancsolt:

- Vedd el! Én is olybá veszem, mintha nekem adnák, sőt még jobban esik. Nem mégysz legalább senki házára azzal az apró cseprőséggel, hogy egy kosár búzát, vagy árpát adjon érte, a míg életre kapsz. Hanem, ha csakugyan dolgoz ember akarsz lenni, majd hasznát vedzed annak idejében. Kerül neked, öcsém, jó gazdád, gazdasszonyod, jobb lesz az azoknak.

- Jaj de szép, de helyes beszédű egy ember! — súgta Vida Ágnes.

- Hát szakasztott olyan, a milyenek mondta ez a három ember — súgta vissza Szepi Eszter, míg Kele István kissé megállapodott a beszédben.

- Megszorulva ugyan nem lettél volna, — folytatta Kele István — segítettél volna, ha ki nem mondd azt a nagy szót. Hanem áldjon meg érte az Isten, hogy kimondtad, segítsen is meg, édes öcsém! Nekem minden szavamat megfogadtad. Bízom benned, hogy a lelked szavának is bírsz engedelmeskedni. De épen ezért nem segíthetlek most már. A mit én adhatnék: nem igaz keresmény.

Nem bírt elfojtani Kele István egy nehéz sóhajtást. Megértjük később ennek jelentését. Az asszonyok sírtak, a három ifjú ember is törölgette szemét. Peti elkomorodott, ő tisztán értette mit jelent a sóhajtás. A többi csak sejtette, és mégis fájt nekik.

- Isten áldjon meg benneteket! Ne találkozzunk többet egymással. Jobb lesz úgy.

Megrázta Kele István a három fiatal férfi kezét, s kiszabadította magát a zokogó asszonyok közül.

Mi még találkozzunk Kele Istvánnal, Petivel nem többet. Elmondom hát itt, hogy erős igyekező, jó kereső s keresett munkás, rendes életű, becsületes ember vált belőle. Az első aratásig már keresett egy kis pénzt, részességével meg gabonát bőven. Mihelyt a részről megszabadult, elvett egy özvegyasszonyt négy kis árvájával, a kinek semmije sem volt a rajta valón kívül, mert még a szolgálókorában szerzett ruha- és ágyneműit is elélték az alatt a két esztendő alatt, míg nehéz beteg férjének ágya mellől dologra sem járhatott.

Bírt Szalontai Peti keresni hatod magának kenyeret, ruházatot, jutott a gyermekek iskoláztatására is, mert megtakarította az asszony a keresményt. Midőn késő vénségében, egy esztendővel a felesége után, elhalt a szorgalmas templomlátogató öreg Szalontai Péter, jó előre megtett végrendeletében 1000 forintot hagyott az egyháznak, szegény árvák tanítására szolgáló alapítókéül; két édes gyermekének és a négy mostohának pedig derék házat, jó karban levő nagydarab szőlőt, s egynehány hold szántóföldet egyenlő osztályra.

XVII.

Kele Istvánné a jó előre kinyitott kapuban leste, várta férjét s midőn az a kocsiról leszállott, sírva borult mellére:

- Jaj, kedves öregem, drága szemem fénye. De nehezen vártam, csakhogy megérhettem kiszabadulásod; de nehezen telt a hosszan kínos idő, annyi sok esztendő. Könnyeim hullottak reggeltől esteiig, könnyeim áztatták éjszaka párnámat, barázdákat mostak arczomon, s szemeim látását elhomályosíták.

Ha egy-egy köhögés félbeszakasztotta, újra meg újra rákezde Kata asszony, azokkal a keresett szavakkal, azzal az éneklő hanghordozással, azzal a ringató fejcsóválgatással, mellyel a parasztasszonyok halottaikat siratgatják.

- Hagyd el, Kata, hagyd el; hosszú idő volt, az igaz, de eltelt; most már itthon vagyok.

Sokszor, az unalomig sokszor kellett ezt ismételtetni Kele Istvánnak, napok multával, hetek multával is, mert Kata asszony épen úgy nem fogyott ki a jajveszékelésből, a könnyhullatásból, mint Kati korában, menyecske korában, a suttógó mézes-mázos szavakból, az epedő és gyújtó pillantásokból. Sokszor a nyelvén volt már Kele Istvánnak, de soha sem eresztette ki száján: te vagy az oka mindennek! Pedig nagy erejébe került a hallgatás, annyival inkább, mert néha úgy tetszett neki, mintha csak a vén Férgediné állana előtte, a kinek azt mondta egy átkos emlékezetű órában, hogy szeme elébe ne kerüljön többet.

De nem tudta volna ezt kimondani feleségének, mert ha ilyenfélére gondolt, mindjárt az a Férgedi Kati állott előtte, a ki miatt nem engedhetett áldott, jólelkű és szeretett édes anyja esdekléseinek, a ki miatt kénytelen volt annak halálos bánatot okozni, a kinek arra a kérdésére: «*Szeretsz-e még István?*» — azonnal ráhatározta magát a tolvaj-rabló életre, az addig feddhetetlen életű ifjú ember.

Az az ember, a ki mindig jóra kért mást, aki azért szerette a két Bakonyit és Szerepi Jánost, mert becsületes emberek voltak, a ki azt mondta Szalontai Petinek: «*most már ama nagy szó kimondása után, nem segíthetek; a mit én adhatnék, nem igaz keresmény*»; ez az ember sohasem merte kimondani: «*Megjobbítom magamat*», mert nem tudhatta, nem kéri-e valamikor rosszra felesége, azt pedig tudta, hogy felesége kérésének ellenállani nem tud. Ezt jelentette az a keserves sóhajtás, melyet Szalontai Peti megértett.

Egy darabig csak azt panaszkodta, azt énekelgette Kata asszony, mily keserves, kínos volt a magánosság, mennyire fájt neki férje szenvedése, később arra fordította: milyen rossz esztendőök, szűk termések jártak, mennyi csapás, milyen sok kár érte őket. Hiába élt szűken, hiába vont meg magától mindent, lába kelt a pénznek, sokba került a két leánya kiházásítása is, napról-napra fogyott a vagyon; hombárban, kamarában alig cseng-leng valami, a szelemből is lefogy a szalonna. Ezzel végezte:

- *Nem magamért fáj a lelkem, kedves jó öregem, drága szemem fénye; az emészt, az öl meg, hogy kendnek sem viselhetem úgy gondját, nem táplálhatom úgy, a mint óhajtam.*

- *Soh' se búsulj te azon anyjok! Úgy táplált engem a kasztellánusné, hogy a te konyhád bizonyosan meghizlal. Nincs nekem panaszom.*

- *Nincs ám, lelkem drága jó apjokom, tudom én, hogy nem akarna kend megszomorítani, inkább maga szenved.*

- *Nem szenvedek biz én, nem látok én szükségét anyjok. Nagyon jól van nekem így, amint mi élünk.*

- *Nem így szeretném én. Hej, csak volna miből! Nem így viselném én az én öregemnek gondját.*

- *Megmondom én anyjok, hogy lesz nekem legjobb. Úgy anyjok, ha felhagysz a sopánkodással.*

Ilyenkor abba is hagyta Kata asszony, csak fejét csóváltgatta és sóhajtozott. Kele István meg, ha szabadulást vehetett, ki-kiment az udvarra, s az alacsony kerítésen keresztül nézegetett ki az utcára.

Elgondolhatta, hogy unalmas volt a tömlőcz is, de kínzóbb a sírdogálása ennek az asszonynak, a kit úgy szeret még most is, mint mikor első látásra megszerette; el-elgondolkodott múlttól, jövődőről, s kérdezte magától: mi lesz ennek a vége? S feleletül édes anyjának szava jutott eszébe: «*Nem szabadulsz*».

Jól esett ilyenkor, ha az utcán járókelők közül megállott valaki vele beszélgetni. Szóba is állott vele hol egyik, hol másik, leggyakrabban egy régi ismerős, Lőrincz Gyurka. Oláh eredetű volt ez. Az apja még legénykorában szakadt az Alföldre; tolvaj, rabló juhász volt. A nép nem tudta kimondani idegen hangzású vezetéknevét, csak Lőrincz juhásznak hívták, fiát meg Lőrincz Gyurkának. Gyurka azon kezdte, a mit apjától tanult: lopott, rabolt.

Valameddig Kele Istvánnal is volt czimboraságban, de Kele azzal adta ki az utat a szilaj, indulatos, vérengzésre hajlandó s nehezen fékezhető embernek: «*Vad méh vagy te, Gyurka! Nem közénk való vagy.*»

Addig járogatott Gyurka beszélgetni a kerítéshez, hogy egyszer Férgedi Kata, amint kiment, hogy behívja férjét vacsorára, ott találta. «*Kerüljön belől kend is*» — monda neki — «*olyan unatkozott a kedves öregem, olyan rossz az éte, meg olyan álmatlan, társaságban az étel is jobban esik, s beszélgetés közben az idő is telik.*»

Vacsoránál kérdezgette Keléné Gyurkától, hol van most szolgálatban?

- Nem vagyok én, Kata néni, sehol. Hat esztendeje már, hogy nem eresztenek ki a puszttára, nem ad pástorlevelet a szolgabíró, azt mondja, rovott embernek nem adhat. Hát fuvarozgatok, de ebből sem élhet meg az ember. Ha jó lovam kerül, elkótyavetyélte a szolgabíró, azt mondja, lopni járok rajta, a rosszal meg nem lehet keresni. Sajt-kofákat hurczolok vásárról vásárra, ezek meg, tudják kendtek, olcsó kocsist keresnek; alig tengethetem a vékony keresetből a verdinánczokat (gebéket), magamra alig jut valami. Hej haj! Másképen volt valaha!

- Bizony mi nálunk is! – sóhajtotta Férgedi Kata.

- Tudnék pedig most olyan aranybányát, István bácsi! Hogy tíz háznép is bú nélkül élhetne belőle.

- Hagyd el, Gyurka! Loptál, raboltál már te annyit, hogy még az unokád is úr lehetne. Hát mid van belőle?

- Más eszem van most már, benőtt már a fejem lágya. Az ember feje is csak úgy megérik idejére, mint a dinka-tök. Ha még egyszer egy jó fogást tehetek, földhagyok mindennel, éldegélek takarosan a készből.

- Én, nem beszéllek le, Gyurka! Tudom, hogy falra hánynám a borsót. Vadméh vagy. Csak annyit mondok: úgy alszol, a hogy vaczkolsz.

Belátta Gyurka, hogy Kele Istvánnak nincs kedve az aranybánya kiaknázására; de még csak nem is tudakozódik felőle. Elköszönt.

Keléné sokszor előhozta, ugyan mit tudhat az a Gyurka, hol lehet az a sok kincs? S nagyokat sóhajtott utána.

- Nem akarom én tudni sem, hogy mit tud Gyurka? Hanem azt, a mit én tudok, megmondom neked. Akárhon van az a sok kincs, nem Gyurka tette azt oda, se nem te, se nem én; hát mi közünk hozzá? Megtanulhattam már két halálos Ítéletből, hogy «ne nyúlj hozzá»-nak hívják a másét, te is megtanulhattad volna már, hogy ebül dől, ami ebül gyűlt. Loptam, raboltam én az elégnél is többet, anyjok! Mi van belőle? De minek is volna! Nem élünk már mi száz esztendeig.

- Nem, édes apjokom, tudom, hogy nem. De most kellene már öregségünkben, jobban mint eddig. Hát a jó fiamra, hát a kedves leányaimra mi marad?

- Csak átok ne maradna rájuk, anyjok.

XVIII.

Egy idő múlva, sötét este betért Gyurka Kelékéhez, elpanaszolta, hogy nincs szerencséje. Kétszer jártak már Bakodon a sörfőző pénzéért, de be nem juthattak hozzá. Először véletlenül vették észre őket, másodszer már fegyveres ember őrizte a ház tájkát, s még hozzá sem kezdtek a ház kiásásához, rajok lőtt, a német sörfőző is kipuskázott az ablakon, alig hozhatták el az irhát. Utána vetette: «Most már csakugyan nemes ember lesz a németből. »

- No bizony, majd mindjárt nemes levelet küld neki a király, azért a nagy vitézségéért, hogy ilyen czudar embereket meg bírt riasztani.

- *Nem olyan könnyen adják azt. — jegyezté meg Kele István.*

- *Csak hozzá jut már az a kutyabórhöz, bátya! Azért gyűjtött össze nyolczvanezer forintot, hogy falut vesz rajta Krassó vármegyében s megnemesítetteti magát, hogy földes úr lehessen. Ezzel dicsekszik az fűnek-fának. Így tudtam meg én is, hogy annyi kincse van rakáson.*

- *Még meg is gondolni, mire nem is vágyik a tubákos német? Uram fia, uram fia! — csóváltatta a fejét Férgedi Kata — az ilyenből lesz aztán a kevély úr.*

- *Ilyet szolgáltam én a Bánáton most tizenkét esztendeje, azt mondják, egy ezüst tízesért vette az öreg apja holdját a birtokának. Mikor kijött megnézni a birkát, a legforróbb nyárban is levett kalappal kellett kísérgetnem a pusztán, úgy bánt az emberrel, mint a kutyával, még elbeszélni is szégyenlem, Kata néni.*

Egyszer azt parancsolta, húzzak neki vizet a kútból. Hogy vizet húzhassak, feltettem a kalapomat, nem lekapta a fejemről s nem bele hajtotta a kutgödörbe?

- *A pokol vegye be a hitvány tokosát. — kaczagta Férgedi Kata.*

- *Nem nevetni való ez, Kata! — vágott közbe Kele, azután Gyurkára mordult rá.*

- *Mindig czudar ember voltál Gyurka, kegyetlen voltál azon, a ki a körmöd közé került, az előtt a nyomorult bolond előtt meg meghunnyászkodtál. Hanem nem vesz falut a hitvány serfőző, nem lesz nemes ember, azt megmutatom, ha a nyakamba kerül is.*

Neki örült Gyurka a Kele István föllobbanásának. Férgedi Kata meg, hogy el nem titkolható örömeivel föl ne bosszantsa férjét, kifordult, s odakinn a konyhában motozgálva, ébren álmodozott a nagy bankókról, penészes tallérokrol és fényes aranyokról.

Másnap este, még nem ment haza a csorda Bakodon, mikor három erős sallangos szerszámú ló után egy cséza gördült be a sörfőző kapuján. A csézában a kocsison kívül, hárman ültek, úgy öltözve, mint a Kecskemét-tájéki szék-bérlők, bő, kék magyar nadrágban, kék mellényben, melyen egymást érte a verébtojás nagyságú ezüstgomb, magyar szabású, lehajtott gallérú zsinóros kék ujjasban, melynek jérczetojásnyi gerezdes ezüst gombjai saját nehézségüknél fogva lefelé fityegtek, kerek karimájú, hosszú, fényes szőrű selyem kalapban.

A kocsison kívül mind leszállottak, s egyenesen a malátás ökrök istállójába mentek. A cselédség hírt adott az urnák, s ez lejött az istállóba.

Hamar megalkudott a három vevő a 80 darab hízott ökörre, s beindultak az úrral a szobába fizetni, de egyik kinn maradt az előszobában, csak ketten léptek be, Kele István és Lőrincz Gyurka. Kele István megmondta a sörfőzőnek, hogy nekik ökör nem kell, nem azért jöttek ők, hanem pénzre van szükségök. «*Ha kedves az életed: add elő a pénzed az utolsó fillérig*» — tette utána parancsoló hangon.

A sörfőző kétszövű fegyvere után nyúlt, mely ágya fölött a falon függött, de elkapta s hátra csavarta karját Kele István, s az ágyba vágta a megrémült embert.

«Egy hangot ki ne eressz a szádon — rivallt rá, — mert mindjárt elmetszi a tor-
kodat ez a gyilkos — Lőrincz Gyurkára mutatott, a kinek kezében villogott már
egy nagy éles kés, — *hanem add ide a pénzes ládáá kulcsát.*»

Átadta a kulcsot a sörfőző Kele Istvánnak, ez meg átadta a sörfőzőt Lő-
rincz Gyurkának, a ki szájába fogván kését, mint nyúzás közben a juhászok
szokták, a sörfőző száját annak saját zsebkendőjével betömte, kezét-lábát egy e-
czélra készen tartott zsineggel összekötözte, s a szegény németet ágyának
dunyhái, párnái alá temette.

Kele István kiszedte a vasas ládából a pénzt, s megkérdezték előbb Gyur-
kától, nem fullad-e meg az a haszontalan ember? Sőt megtekintvén azt maga is,
s tágitván valamit a reá hányt lomon, Gyurkával s a kívül maradt czimborával
együtt felült a csészába, ráparancsolt a cselédekre, hogy jól gondját viseljek az
ökröknek, míg értök küldenek, s elhajtattak.

XIX.

Esteli hét óra már elmúlt, midőn Keléék a Hódastól jó négy mérföldre eső
Bakodon a rablást végrehajtották. Ugyanazon este, amint a kilencz órát elverte,
azonnal félreverték a harangot Hódason, s szaladt a nép Kele István udvarára,
honnan magasan lobogott föl a láng a széltelen csöndes levegőbe. A kik leg-
előbb megérkeztek, már munkában találták Kele Istvánt, az egyik végén égő
istálló tetején. A tüzet eloltották, még az istálló sem égett le egészen, s egymás-
után eltávoztak az oltók és bámulok.

- *Ugyan ki tehette már ezt?* — kérdezte sipítva-sápitva Kele Istvánné.

- *Én, anyjok* — válaszolta Kele István — *még pedig azért, hogy legyen rá tanúm
elé, hogy e mai este kilencz órakor itthon voltam. A csészá majd megtalálják túl Bako-
don egy félnapi járóra, egy árokba döntve, arra hajtotta azt el Gyurka, hogy félre vezes-
sük a nyomozást. A pénzt Agyas Ferke vitte el biztos helyre, mi csak egy-egy pár száz
forintot vettünk magunkhoz, bankó pénzt, s a Ferke kocsiján, mely túl Bakodon várt
bennünket, vágattunk haza kerülő úton. Nem egykönnyen jönnek nyomunkra.*

- *Oh, de okosan is el tudja kend gondolni, kedves apjokom, csak Agyas Ferke meg ne
csaljjon aztán.*

- *Mit gondolsz, hogy csalna meg? Holló holló szemét nem vájja ki.*

- *Hát, ha elverik valahol szegény Ferkét? Egy hajszálon függ a futó betyár élete.*

- *Nagyon tudom, magamról tudom. De, életrevaló ember Ferke, talán csak nem kerül
mindjárt hurokra, a pénzt meg mindjárt átadja biztos kézbe, s nekem, vagy ha engem be-
találnak csípni, neked hírt ad, kinél találjuk meg. De látod, nem jó lett volna magunk-
hoz venni a pénzt, most egy időre legalább, mert ha gyanúba keveredünk, tudod, hogy
mi nálunk mindent tűvé tesznek, s akkor tagadd aztán, ha nálad találják az aranyat-
ezüstöt.*

- De mégis meg kellett volna állapotodni, kinél tegye le a pénzt.
- Úgy ám, ha tudnánk, hogy biztosan mehet Ferke, a merre és a hová akar. De meglehet, hogy másfelé riasztják. Hanem, tudod anyjok, nem egy lyuka van a jó rókának. Régen viszi már Ferke és ügyesen. Majd talál az jó helyet, vagy itt, vagy amott.
- De csak mindent eljár az esze, édes öregem! Okosan van, nagyon okosan.
- Majd megvállik azért, nem kerülök-e mindemellett is a hóhér kezére?
- Oh, lelkem-öregem, kedves jó apjokom, ugyan ne fesse mindig a falra az ördögöt.
- Hát nem alszik pedig az, ha oda nem festjük is. Hanem ha engem elcsípnek is anyjok, megélsz abból a pénzből, majd nyolczezer forint jut egyőnkre-egyőnkre, mert csak egy száz forint híja volt a negyvenezernek s Ferkével együtt ötven osztozunk, az orgazdát meg Ferke elégíti ki, mert ő nem volt ott a rabláson, s mégis egész részt kap.
- Oh, csak ne gondoljon mindig a veszedelemre, kedves jó öregem. Ugyan mit érne az én életem kend nélkül? Hanem ugyan hol, mikor olvasták meg kendtek azt a temérdek pénz?
- Nem kellett azt olvasni anyjok, az arany és ezüst zacskókban van és minden zacskóra rá van írva, mennyi van benne. Még akkor összszámítottam, hogy kiszedtem. A bankó meg kevés volt, azon igen hamar s könnyen megosztottunk.
- Oh, kedves öregem, majd eltáplálom már, ápolgathatom már az én szemem fényét, legdrágább kincsemet. Majd a leányaimat, István fiamat is életre kapassuk. Jaj de jól is voltam a szegény Istvánnal, ő segítgetett meg sok szorultságomban, pedig keservesen szeregette ő is. Majd is meghálálom hűségét, jóságát.
- De csak nem szeregetett tán úgy, anyjok, mint én? Ha nem fogott volna rajta az én oktatásom; ha ő is a máséból gazdálkodott volna, anyjok!

Úgy megnyomta a szót Kele István, hogy megrezzent a felesége, s sietve válaszolt:

- Arra ne gondoljon, kedves jó öregem. Nem bántotta István soha sem a másét; én is mindig kértem, hogy által ne hágja soha a kend szavát. Ő is mindig mondta, hogy soha sem teszi kezét a máséra. Én sem kértem soha rosszra, higgye el kend. Dolgoztatott szegény, sokszor is sirattam, hogy úgy töri magát, csakhogy az orrával túrta a földet. Meg is látszik rajta, kész öregember már. Ha összegyűjthetett egy vagy két forintot, lótot futott szegény, hol egybe, hol másba fordította a pénzt, s ha nem csordult, csep-pent. Nem is élhattünk volna meg máskülönben, ily rossz esztendőkbén, abból a kis földből.
- Örülök rajta, ha becsületes maradt; hiszem is, hogy az; mert úgy veszem észre, azt is szégyenli, hogy én ilyen életet élek. Azért olyan szóval, ha együtt vagyunk.
- Oh hova gondol, kedves öregem! Tisztel, becsül, szeret az bennünket, csakhogy természetében van a szóvalanság.
- Nem mondom, hogynem szeret, azt nem vettem észre. De azt csak nem kívánhatjuk tőle, anyjok, hogy még tiszteljen is. Magad ítélj meg, mi volna mi rajtunk tisztelni, becsülni való? Nem kívánok én egyebet, csak azt tartsa meg, a mire én oktattam, kérttem; akkor szegénységében is boldog lesz.

Harmadnapon reggel azzal ment haza Férgedi Kata a piacról:

- *Jaj, kedves öregem, végünk van, végünk van!*

- *Nyomomban vannak? — kérdezte Kele István.*

- *Nincsenek, öregem; de mégis végünk van, oda van a sok kincs. Most hozták be Agyas Ferkét agyonverve.*

Azt mondják, egy tövisbokorban aludt a pusztaszélen, ott ütötte agyon Sörös István pusztázó hadnagy. Úgy mondják, csak egynehány forintot találtak bugyillárisában. Végünk van öregem, most már soha sem látjuk a sok jó pénzt.

- *Mely tájékon történt, nem hallottad?*

- *Azt mondják, a Czirbusék tanyája alatt.*

Azt is beszélt Váncsodi Erzsók, hogy Czirbusné mondta meg a hadnagnak, hol fekszik Ferke, hogy mennyre-földre kérte a hadnagyot, hogy életben ne hagyja; pedig Czirbusné volt a Ferke szeretője. Ferke hordogatta össze a Czirbus-vagyont; de most már a hadnagy kapott a menyecskéhez, s azt szerette jobban.

- *Nem úgy van az anyjok; értem már én az egészet. Czirbuséknál tette le a pénzt Ferke, azért kérte rá Czirbusné a hadnagyot, verje agyon Ferkét, hogy az ne vallhasson, de meg a pénzt se követelhesse vissza.*

- *Hát majd követelhetjük mi, kedves öregem.*

- *Igen, ha engem, meg a három cimborámat a hóhér kezére akarsz juttatni. De még így sem veszed hasznát a pénznek, másé az.*

- *Oh dehogy, oh dehogy! Hogy akarhatnám azt, kedves jó öregem, édes egyetlenem! Jaj de szerencsétlen órában születünk; még meg se láthattuk s oda van a sok kincs! Szegénység, gyalázat vár öregségünkre!*

Elkezdett Férgedi Kata sírdogálni, hiába mondta neki Kele István:

- *Ne sirasd azt a pénzt, én Ferkét sajnálom. Gazember volt szegény, de nem vadlelkű, nem vérengző; menyinyivel alábbvaló az a gyalázatos asszony. Ne sirasd azt a pénzt, úgy sem a mi körmünk kopott érte. Ebül gyűlt, ebül dűlt.*

Vigasztalhatatlan volt Kata asszony, sírdogálását csak a száraz köhécselés váltotta fel. Nem tudott megbarátkozni a gondolattal, hogy más vegye hasznát annak, a mit ő szeretett volna elkölteni. Be kellett látnia azt is, hogy férjét most sem annyira a pénz szeretete s az ő sopánkodásai vették a rablásra, mint inkább azon való megbosszankodása, hogy nemességet akart venni a sörfőző.

Irtózott a jó éléshez, bő költéshez szokott asszony a szegénységtől. Jobban szégyellte ezt, mint azt, hogy lopottból, rablottból él. Mindig sírt, sóhajtozott, jajveszékelt, szemlátomást sorvadtt, fogyatkozott erejében.

Azt szokták mondani, hogy a baj, a veszély soha sem jár magában. Így történt Kelééknél is. Egy reggel sötét hajnalon beszólottak Kele Istvánékhöz: *«nyissák ki a kaput, Istvánt hoztuk haza»*. A két öreg beeresztette a kocsit, melynek derekában, subával letakarva, az ifjú Kele István feküdt holtan, véres fővel.

A kocsival jött emberek elbeszítették, hogy István az éjjel bort, pálinkát hozott a szomszéd városból, a kontrabont katonák — kiket az uradalom tartott a regalebérló zsidó rendelkezésére — a szárítkozó csárda tájékán lestek, s amint oda ért István, el akarták venni tőle kocsiját, lovát, s mert ellenkezett velők, agyonverték. Azután bevették a hordók fenekét, bele döntötték a kocsit az árokba s ott hagyták vérében a szegény összetört embert.

Ők, hallván a zajt távolról, siettek, de későn érkeztek, már akkor mindennek vége volt, fölsímték Istvánt, föltették kocsijokra, még akkor élt, de szólanival már nem tudott.

Férgedi Kata a koci oldalba fogódzkodva jajgatott. Kele István elszor nyűködve kérdezte feleségétől.

- *Hát kurta korcsmát tartott István? Te kérted rá, ugy-e?*

- *Nem élhettünk másként.* — nyögte az asszony fuldokolva.

- *Teljesedett az írás szava* — jajdult fel Kele István — *«megbüntetem az atyáknak álnokságát a fiakban.»*

Éles sikoltással rogyott Férgedi Kata a koci mellé. Harmadnap délelőtt két koporsót kísért ki Kele István lecsüggesztett hajadon fővel, s megmegtántorodó lépésekkel. Egy sírba tették le fiút s az anyát, az áldozatot és a bűnszerzőt.

XX.

Váruzon a törvényszók termében találkozunk Kele Istvánnal. Haja nagyon megőszült s megritkult, pedig még egy hónap sem telt el a temetés óta. A bakodi rablás felett folyt a vizsgálat. Nagyobb bűnügyekben gyakran a törvényszék tartotta meg a vizsgálatot.

Kele István makacsul tagad, hitelt érdemlő becsületes emberek tanúzására hivatkozik, hogy a rablás idejében otthon volt. Híjában fenyegeti az alispán, hogy előkísérteti a hódosi uradalmi tömlöczből Lőrincz Gyurkát s a két Csikós testvért, a kik már mindent bevallottak, s ezek szemébe fogják mondani, hogy együtt követték el a rablást. Kele István azt felelte rá:

- *Kitelhetik tőlök, hogy szemembe mondják, de nem mondanak igazat.*

- *De szemébe mondja kendnek a serfőző is, s az itt jelen van.*

- *Attól még jobban kitelhetik, tekintetes uram! De az sem lesz igaz.*

- *Jöjjön be a káros!* — parancsolta az alispán.

A serfőző belépett s reszkető kézzel rámutatott Kele Istvánra.

- *Ez a gyilkos volt ott, ez kapta el tőlem a puskát, ez vette el tőlem a kulcsot, ez szedte ki a ládából a pénzt.*

- *Hazudsz szemtelen! Soha sem voltam gyilkos.*

- *Ez volt nagyságos viczispán úr! Ilyen volt.*

- *Meglehet, hogy ilyen volt; de én nem voltam.*

- Épen ilyen volt-e? — kérdezte az alispán, a ki tudta, hogy Kele István csak a közelebb múlt hetekben őszült meg ennyire.

- Egészen ilyen volt, csak a ruhája volt másforma, s a haja nem volt ilyen fehér. Ez, épen ez szedte ki a ládából a nyolczvanezer forintomat.

- Szentelen rosszlelkű! Hiszen negyvenezer sem volt.

Amint ez kiszaladt száján: homlokára ütött Kele István.

- Megfogtad magad, vén számár! Csakugyan igaz, hogy a vén embernek a lába szárába szál az esze. Tekintetes törvényszék, én voltam, ez igaz, de az hazugság, hogy nyolczvanezer forint lett volna. Mered még mondani te hitvány, hogy a negyvenezer is megvolt egészen.

A serfőző reszketett.

- Bocsánatot kérek, tekintetes törvényszék, megtévedtem, csakugyan híja volt a negyvenezernek.

- No, lássa a tekintetes törvényszék, semmi szüksége se volna rá, mégis hazudik. Eddig is nyolcvanezer forinttal dicsekedett ez, úzónek futónak fecsegte-locsogetta, hogy annyija van s nemességet vesz rajta. Az okos azt is titkolja, a mi je van; az ilyen bolond meg azzal is dicsekszik, a mi je nincs. Sok szegény ember meg gyarló, tekintetes törvényszék, úgy gondolkozik, miért heverjen az a sok pénz egy ilyen henczegő zsu gorinál, s nagyra veti a fejét. Kivirágzik aztán az akasztófa olyan emberekkel, a kik isten előtt nem alábbvalók ennél a czudarnál. A te lelkedre halunk meg, ha meg kell halnunk. Tudod-e, mi négy ember élete te szemét?

- Elég! — szólott közbe az alispán, a ki eddig is csak azért hallgatott, hogy hadd zárja el maga előtt Kele István a visszavonulási utat.

- Köszönöm, hogy eddig is túrt a tekintetes törvényszék. Csak azt engedje még meg, hogy mentségemre szólhassak egy pár szót. Azután diktálom én, úgy, amint volt.

- Hát csak röviden, István! És csak mentség legyen ám, ne a más korholása, a mit mond.

- Ott penészedhetett volna én tőlem az a pénz. Csak azon háborodtam fel, hogy magyar nemességet akar rajta venni, ez a... Nem mondom tovább tekintetes törvényszék, nem élek vissza jószágokkal. Tessék írni tekintetes jegyző úr!

Halkan, hogy írhasa utána a jegyző, elmondta Kele István az egészet, s a sörfőzőhöz fordulva kérdezte:

- Úgy volt e?

- Igen is. — válaszolta a sörfőző.

- Most már elhiszük, István — mondta az alispán — csak két kérdésre feleljen még. Hol van a pénz? S kié volt a cséza és a három ló?

Az első kérdésre a szegény Agyas Ferke felelhetne meg, tekintetes törvényszék, ha életben volna. Elmondta ezután Kele István, amit a feleségének elbeszélte volt. A cséza és a lovak is az Agyas Ferkéé voltak, azé volt a paraszt kocsi is, a melyen haza jöttünk. Soha sem jött nyomára sem a megyei törvényszék, sem az úri szék, hogy hova lett a pénz?

A nép beszéli, hogy abból állana a Czirbusék máig is nagy vagyona. Nem régen halt el Hódason egy öreg ember, a kinek magának nagy vagyona nem volt; de gyermekei, amint szárnyokra bocsátotta őket, mindjárt nagyon vagyonosokká lettek. Hanem ezek mind igyekező, szorgalmas emberek. Ezekről is suttog az irigyek gyanúja. Azt is sokan hiszik, hogy oda ment az a pénz, a honnan a cséza került.

A csészáról pedig sokan azt állítják, hogy a hódasi egyik egyház azon időbeli főgondnokáé lett volna. Annyit nagyon bizonyosnak mondanak, hogy az a főgondnok, mindaddig, míg az egyházhoz nem került, ismert orgazda volt, de vizsgálat alatt soha sem állott. Az meg egészen bizonyos, hogy ez az ember öregsége felé, míg abba a tisztos hivatalba nem jutott is, úri öltözetben s csészán szokott járni. Haláláig nagy vagyona volt, de halála után egyszerre elpárolgott az, senki sem tudja, hogy és hová? Sokat beszélnek; de ki tudná, mi igaz van benne?

Kele Istvánnak, Lőrincz Gyurkának semmije sem volt, ő rajtok semmit sem vehettek; a két Csikós testvérnek volt egy telek jobbágy földje. Ezt eladták, s ennek az árát, valami 1000 váltó forintot, kapta meg a serfőző kára fejében.

XXI.

Ismét a törvényszék előtt áll az öreg Kele, nehéz vasban, mellette kétfelől, csákóval, mentésen, tarsolyosan, kivont karddal két tömlöczhajdú. A főjegyző komoly arccal, tiszta, érthető hangon olvassa a megye, a királyi és hétszemélyes tábla ítéleteit. Valamennyi latinul van fogalmazva. Minden szem Kele Istvánon függ; de egy sem vehet észre arczán változást. Az alispán megszólal:

- Tudom, hogy ért deákul, Kele István; de hogy egészen tisztán megérthesse az ítéleteket, elmondom magyarul is.

- Ne fáradjon, tekintetes alispán úr, szóról szóra megértettem. Hóhér pallosára ítelt a tekintetes törvényszék, s ezt az ítéletet helyben hagyta a tekintetes királyi tábla s a méltóságos szeptemvirátus is.

- Most hallgassa meg ő felsége legkegyelmesebb királyi leírását!

Felolvasta azt a főjegyző. A királyi kegyelem 12 évi börtönbüntetésre változtatta az ítéletet. Amint a jegyző az olvasást bevégezte, azonnal megszólalt Kele István:

- Tekintetes törvényszék! Azt hiszem, abban a reménységben kegyelmezett meg nekem, most már harmadszor, a királyi felség, hogy megjobbítom magamat, megtérek. És merem mondani, hogy meg is tértem már, nem teszek többet soha rosszat. Kérem a tekintetes törvényszéket, méltóztassék felírni ő felségéhez, hogy ha valóban reményli megtérésemet, bocsáttasson szabadon szegény jó fiam árvái közé, ezeket óhajtánám becsületes, munkás emberekké nevelni; ha pedig nincs reménysége, mondja ki ő felsége is:

sententiam approbavi. Mert kevés időm van már nekem hátra, tekintetes törvényszék, nem töltök én már el egyet sem abból a tizenkét esztendőből.

- Micsoda illetlenség ez Kele István! — szólott az alispán bosszúsan — a legnagyobb alázatossággal, hálával kellett volna fogadni koronás királyunknak, urunknak, ő felségének legmagasabb kegyelmét.

- Alázattal fogadom tekintetes törvényszék. Hozzák tudomására egy föliiratban ő felségének, hogy magam tudom, nem érdemeltem meg, nagyon köszönöm.

Három hétre az ítélet kihirdetése után a börtön betegszobájába kellett áttenni az öreg Kelét. Egyedül volt itt, többnyire ágya szélén üldögélt. Az orvos napjában kétszer is megfordult nála, nem tapasztalván egyebet előhaladó gyengülésnél, erősítő szereket rendelt neki.

Nem akarta az öreg elfogadni. *«Nem a testem beteg nekem, uram — monda — a lelkem fáj az unokáimért; elment minden kedvem az élettől.»*

Később szót fogadott, szedte pontosan a szereket; de ugyan hogy erősödhetnék az meg, a ki megunta az életet?

Egy délután szokatlan időben nyílt meg az ajtó, összeroskadt ős ember tipegett Kele István ágyához.

- Hej, István, István, megint itt találom kendet! — szólott a reszketeg ember.

- Még itt öreg uram! Az Isten áldja meg, hogy rám emlékezett. Egynehány nap múlva már nem talált volna itt. Nem viszem sokáig.

- Én sem. Azért hozattam fel magamat, mert segítség nélkül nem jöhöttem a grádicson, de a mióta hallom, hogy beteg kend, mindig vágyakoztam.

Jó ideig elbeszélgetett az öreg, most már nyugalmazott káplár. Figyelemmel hallgatta végig a csapások sorát, melyek Kele Istvánt érték, s az Istenben vetett erős hitből származó bizonyossággal vigasztalta Kelét.

- Jó volt kendhez az isten, szenvedések által megtisztította a kend lelkét még e földi életben. Bizzék kend István véghetetlen irgalmasságában.

Nem telt bele két hét, mikor ismét egymás mellett volt a két öreg, a várzugi temetőben. Egy délelőtt Kele Istvánt rabtársai vitték ki oda; ugyanaz nap délutánján az öreg nyugalmazott káplárt kísérte ki nagy közönség. Sűrű fű nőtt a két öreg sírján s tavasz kezdetétől fogva hideg őszig mindig mosolygott különféle színű sok fajta vadvirág a sűrű fű közül.

Három férfi és három nő imádkozott egyszer az öreg Kele István sírjánál. Egy közülök soha sem látta az öreget, mégis eljött a sírjához a többivel. A három nő hintette be mind a két sírt szénamurvával, hogy ne legyen olyan elhagyatott.

FORRÁS ÉS IRODALOM JEGYZÉK

- EREDETI IRATOK LEVÉLTÁRAKBÓL
- LEVÉLTÁRAK ANYAGA MIKROFILMEKEN
- KÖNYVEK
- LEVÉLTÁRI KIADVÁNYOK
- EGYHÁZI ANYAKÖNYVEK
- ANYAKÖNYVEK MIKROFILMEKEN
- GYÁSZJELENTÉSEK
- TEMETŐI JEGYZÉKEK
- CSALÁDI EMLÉKEK, DOKUMENTUMOK
- INTERNETRŐL

CSONGRÁD Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára

IV. A - FEUDALIZMUS KORI IRATOK

1001. Hódmezővásárhely Város Tanácsának iratai	1691–1849(–50)
a/ Protocollum Judicale (Tanácsülési jegyzőkönyvek)	1724–1849
b/ Tanácsi iratok	1691–1849
c/ Közözlőlevelek	1758–1849
d/ Hirdetőjegyzőkönyvek	1775–1849
e/ Adásvételi szerződések	1820–1850
f/ Atyafiságos egyességek	1820–1850
g/ Végrendeletek	1730–1795
h/ Becsűjegyzőkönyvek	1749–1848
i/ Piaci árak jegyzőkönyve	1826–1849
j/ Legelőelkülönítési iratok	1837–1848
k/ Örökváltsági iratok	1827–1848
l/ Városi fuvarok	1737–1739
m/ Városi vegyes számadások	1734–1826
n/ Árszabások	1743–1813
o/ Hadi felajánlások	1760–1815
p/ Hadiadó	1730–1782
q/ Újoncozási iratok	1802–1849
r/ Nemzetőrségi iratok	1848–1849
s/ Természeti katasztrófák segélye	1782–1830
u/ Gondviselők és párbérszedők lajstromai	1723–1749
v/ Vegyes összeírások adóhoz	1756–1826
1002. Hódmezővásárhely Város adószedőjének iratai	1833–1848(–50)
1003. Hódmezővásárhely Város városgazdájának iratai	1731–1848(–51)
1004. Hódmezővásárhely Város közgyámjának iratai	1791–1848(–54)
1005. Hódmezővásárhely Város számadó bírójának iratai	1753–1849
1006. Népszámlálási iratok	1850–1870
1007. A hódmezővásárhelyi nemesség iratai	1794–1848(–54)

IV. B - POLGÁRI KORI IRATOK

1102 - 1105. Hódmezővásárhely Város Közgyűlésének iratai	1849–1872
1106. Hódmezővásárhely Város Tanácsának iratai	1849–1872
a/ Tanácsülési jegyzőkönyvek	1849–1871
b/ Tanácsi iratok	1849–1871
c/ Népszámlálási iratok	1850–1870
d/ A volt úrbéres házak és telkek összeírása	1858–1867
e/ Adásvételi szerződések jegyzőkönyve	1849–1852
f/ Atyafiságos egyezségek jegyzőkönyve	1850–1870
h/ Végrendeletek	1849–1872
i/ Örökváltsági iratok	1850–1872
k/ Becsűjegyzőkönyv	1849–1872
m/ Hirdetőjegyzőkönyvek	1855–1870

1112. Hódmezővásárhely Város telekadó nyilvántart. iratai	1851–1872
1114. Hódmezővásárhely Város Rendőrhivatalának iratai	1852–1869

VIII. – INTÉZETEK, INTÉZMÉNYEK IRATAI

51. Bethlen Gábor Gimnázium iratai	1723–1948
116/117. Református Elemi Iskolák iratai	1869–1948

IX. – TESTÜLETEK IRATAI

1-8. Céhek iratai	1714–1899
251. Hódmezővásárhelyi Ipartestületek iratai	1889–1949

XIV. – SZEMÉLYEK IRATAI

XV. - GYŰJTEMÉNYEK

3. Térképek gyűjteménye	1834–1950
-------------------------	-----------

ANYAKÖNYVEK, ÖSSZEÍRÁSOK MIKROFILMEKEN

CSONGRÁD Megyei Levéltár Szentesi Levéltára

IV. A - FEUDALIZMUS KORI IRATOK

1./ Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai	1690–1790
a/ Közgyűlési és kisközgyűlési jegyzőkönyvek	1723–1790
b/ Közgyűlési iratok	1723–1786
e/ Nemességi iratok	1723–1810
f/ Urbéri iratok	1691–1786
h/ Bírói parancsok	1724–1786
n/ Tanúkihallgatási jegyzőkönyvek	1724–1780
p/ Bizonyságlevelek	1647–1786
3./ Csongrád vármegye Nemesi közgyűlésének iratai	1790–1848
a/ Közgyűlési és kisközgyűlési jegyzőkönyvek	1790–1848
b/ Közgyűlési iratok	1790–1848
f/ Nemességi iratok	1790–1848
(oklevelek, armalisok, névsorok, nemesek albuma, névmutató, igazolások)	
11./ Csongrád vármegye Alispánjának iratai	1790–1848
12./ Csongrád vármegye Adószedőjének iratai	1790–1848
összeírások	
21./ Csongrád vármegye Törvényszékének iratai	1724–1850
a/ Polgári peres iratok	
b/ Büntetőperes iratok	
24./ Csongrád vármegye Szolgabíráinak iratai	1728–1848
53./a Károlyi család uradalmi törvényszékének iratai	1728–1848

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN Megyei Levéltár - Miskolc

IV. A - FEUDALIZMUS KORI IRATOK

501. Borsod Vármegye nemesi Közgyűlésének Iratai	1330–1848
a/ Közgyűlési jegyzőkönyvek	1578–1848
b/ Közgyűlési iratok	1607–1785
c/ Bejegyzett törvényszéki iratok	1344–1785
d/ Be nem jegyzett „ „	1330–1786
e/ Közgyűlési és törvényszéki iratok.	1790–1847
i/ Népeesség összeírások	1786–1847
j/ Nemesség összeírások	1807–1848
507. A II. József kori iratok	1786–1789
508. Borsod vármegye adószedőjének iratai	1756–1831
511. Borsod vármegye törvényszékének iratai	1785–1810
516. Nemességi iratok	16–19. század
517. Feudális kori összeírások gyűjteménye	18–19. század

XV. GYŰJTEMÉNYEK

- Mohács előtti oklevelek
- Nemeslevelek
- Borovszky Samu kéziratos cédulagyűjteménye

HEVES Megyei Levéltár - Eger

IV. A - FEUDALIZMUS KORI IRATOK

1/ Heves és Külső-Szolnok Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai	
a-b/ Közgyűlési jegyzőkönyvek, iratok (mutatók)	1335–1850
f/ Nemesség vizsgálatok és összeírások - Heves megye	
1. Nemesi investigációk	1707–1769
2. Vegyes nemesség vizsgálati iratok	1676–1835
11. Nemesség vizsgálati névmutató	1707–1729
7./ Heves és Külső Szolnok vármegye adószedőjének iratai	1691–1852
a/ Országos összeírások	
b/ Adó összeírások	
b/ Nemesi összeírások	
9./ Törvényszéki iratok (Polgári perek, Büntetőperek)	1650–1854
174. INDEX Personalis (1650–1786)	
XII. 1. Egri Káptalan Hiteleshelyi Levéltára	1280–1854
143. Betűrendes névmutatók	
XII. 3. Egri Érsekség Gazdasági Levéltárának iratai	
c/III. classis - Papi tizedre vonatkozó iratok	1550–1854
XV. Gyűjtemények	
Orosz Ernő: pecsétnyomók a megyei Levéltárban	

ÉRSEKI Levéltár - Eger

Visitacione canonicae (1746, 1767, 68, 69 évek) könyv

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK Megyei Levéltár - Szolnok

IV. A - FEUDALIZMUS KORI IRATOK

1. Jászkun terület nemesi közgyűlésének iratai 1732–1848
- közgyűlési jegyzőkönyvek, összeírások

V. 100. Karcag város levéltára 1703–1848
Tanácsi iratok 1703–1795
Vagyoni összeírások dézsmához 1713–1755
Liber fundalis 1774–1794

HAJDÚ-BIHAR Megyei Levéltár - Hajdúböszörmény

IV. A. 501 – A Hajdúkerület Főkapitányának iratai

IV. A. 502 – A Hajdúkerület Közgyűlésének iratai

d. 1. - hajdúösszeírások 1702
d. 3. - hajdúösszeírások 1720
- törzsökös hajdúk összeírása 1804
- hajdúnemesek névsora 1846

BÉKÉS Megyei Levéltár - Gyula

IV. A. 1. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1715–1848

IV. A. 10. Békés Vármegye Törvényszékének iratai 1715–1848

HADTÖRTÉNETI LEVÉLTÁR – Budapest és Bécs

A Habsburg Birodalom Császári és Királyi Hadserege

NEMZETI ORSZÁGOS LEVÉLTÁR - Budapest

KÁROLYI CSALÁD NEMZETSÉGI LEVÉLTÁRA

P 392 Törzsanyag

- II. - 19. században Lajstromozott iratok
 - 95. doboz Lad. 87. (1-60) - ... Hódmezővásárhely 1610–1824
 - 96. doboz Lad. 87. (61-114) - ... Hódmezővásárhely 1610–1824
 - 105. doboz Lad. 92. (1-112) – Csongrád megyei birtokok 1750–1840
- III. - Uradalmakra és községekre vonatkozó lajstromozatlan iratok
 - 184. doboz - 192. dobozokból
 - Lad. 113 V. Hódmezővásárhelyi haszonbérleti szerződések
 - Lad. 111 VI. Különféle összeírások, urbáriumok 1756–1827

P 397 Acta oeconomica

- III. Csongrád-Vásárhelyi inspektorátus
 - III/A 4. tétel – Számadások
 - 153. doboz – összeírások, leltárak, ... 1735–1766
 - 161. doboz - ... számadások 1747–1815
 - III/B 1. tétel – Uradalmakra vonatkozó Számadások
 - 164. doboz - 1/c,d,e,f
- IV. Összes uradalmakra vonatkozó iratok
 - I V/3. tétel - Conventionale és alkalmazottakra vonatkozó iratok
 - 188. cs. - Vásárhelyi uradalomra vonatkozó convenció

E 153 - PÁLOS REND IRATAI

(Sajóládi pálosok)

- E 157 - LIBRI FUNDALES - Borsod megye és Ung megye
 - Mutatók 16. k. 1754–1887
- E 160 - CONSCRIPTIONES DIVERSAE (kamarai birtokok összeírása)
 - 5. cs. 5. tétel** Ung megye (Nagykapos) 1764–1767
- E 210 - MISCELLANEA
 - a/ iratok – decimalia (XVI–XVII. sz.)

E 228 - LIBRI ARMALIIUM

- P 536 - PÉCHY CSALÁD IRATGYŰJTEMÉNYE (Ügyvédi iratok)
- O 118 TISZÁNINNEI KERÜLETI TÁBLA ELENCHUSAI (Acta post advocatus)
 - TISZÁNTÚLI KERÜLETI TÁBLA ELENCHUSAI**
- URBARIA et CONSCRIPTIONES MUTATÓI – Ung megye

R 314- VÁROSI IRATGYŰJTEMÉNY

- 15. cs. 2. tétel** Ung megye (Nagykapos) 1631

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Acsády Ignác: Régi magyar birtokviszonyok
Alapi Gyula: Komárom vármegye nemes családjai
Alapi Gyula: Nemesség igazolás Nyitra vármegyében
Andreczky József: Baranya vármegye nemesei
Baán Kálmán: Magyar családtörténeti szemle – folyóirat 193.–1944
Balázs Ferenc - Szederkényi Nándor: Heves vármegye története I–IV
Balogh István: Regeszták Szatmár vármegyéből (1593–1616)
Baranyai Béla: Somogy megye nemes családai
Barna János - Sümeghy Dezső: Nemes családok Csanád vármegyében
Bayerle Gusztáv: A hatvani szandzsák adóösszeírása 1570-ből
Benkó Imre: Nemes családok Nagykőrösön
Bertényi Iván: Új magyar címertan
Blazovich László: Levéltárak – Kincsestárak
Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban
Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai
Borosy András: A telekkatonaság és a parasztság szerepe a feudális hadszervezetben
Borovszky Samu: A Királyi Könyvek
Borovszky Samu: Az időrendbe szedett váradi tüzespróba lajstrom
Borovszky Samu: MAGYARORSZÁG VÁRMEGYÉI
 Abaúj – Torna vármegye
 Bács – Bodrog vármegye
 Bars vármegye
 Bihar vármegye
 Csanád vármegye 1715-ig
 Esztergom vármegye
 Fiume és a tenger mellék
 Gömör – Kishont vármegye
 Heves vármegye
 Hont vármegye
 Komárom vármegye
 Nógrád vármegye
 Nyitra vármegye
 Pest – Pilis vármegye
 Somogy vármegye
 Szabolcs vármegye
 Szatmár vármegye
 Temes vármegye
 Torontál vármegye
 Vas vármegye
 Zemplén vármegye
 Pozsony
Bugyitai Vince: A báró Sennyei család levéltára
Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában (5 kötet)

- Csíkvári Antal: CSONGRÁD megye 1938
- Csíkvári Antal: BORSOD, Gömör, Kishont megye.története 1711–1939
(Vármegyei szociográfiák)
- Csoma József: Abaúj-Torna megye nemes családai
- Daróczy Zoltán: Nemesi Évkönyvek 1923 -
- Dienes István: Szabolcs és Ung megye története (Vármegyei szociográfiák)
- Dobrosi Antal: Miskolc története I–III.
- Dongó Gyárfás Géza: Hajdúböszörmény története
- Dongó Gyárfás Géza: Zemplén megye nemeseinek mutatókönyvéből (E - F)
- Dongó Gyárfás Géza: Magyarország címeres könyve
- Dongó Gyárfás Géza: A zempléni nemes hadak
- Dudás Gyula: A bácskai nemes családok
- Elek György: „..... tsak bújdosás volt életünk.....”
(Karcag város és a Nagykunság a XVII. században és a Rákóczi-szabadságharc idején)
- Engel Pál: Ung megye 1270–1437
- Engel Pál: Ung vármegye kataszteri felmérése
- Engel Pál: Nemesi társadalom a középkori Ung megyében
- E. Kovács Péter: Estei Hippolit püspök egri számadáskönyve (1500–1508)
- Farkasfalvi Mauks Ernő: Ung megye múltjából
- Fehértői Katalin: XIV. századi magyar megkülönböztető nevek (1301–1399)
- Fejér György: Kodíci dipl. Hung. Mutatói
- Fejérpataky László: Magyar címeres emlékek
- Fejérváry József: Hódmezővásárhely története a családok tükrében
- Fekete Lajos: A hatvani szandzsák 1550. évi összeírása
- Fekete Lajos: Az esztergomi szandzsák 1550. évi összeírása
- Felhő Ibolya: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon, Mária Terézia korában
I. kötet - Dunántúl
- Forgon Mihály: Gömör-Kishont vármegye nemes családjai I-II
- Földvári László: Hódmezővásárhelyi gazdák gazdasági feljegyései 1802–1902
- Garzó Bertalan: Szatmár megye nemes családjai
- Genealógiai Füzetek: Nagy Iván - Családtörténeti Értesítő 1899–1901
- Genealógiai Füzetek: Családtörténeti folyóirat 1903–1913
- Gerő József: Igazolt nemesek (1867–1937)
- Gróf Károlyi László: A nagykárolyi gróf Károlyi család összes jószágainak
birtoklási története 1911
- Gudemus János: A magyarországi főnemesség genealógiája a XX. sz.-ban
- Gyárfás István: A Jász kunok története
- Győrffy György: Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza
- Győrffy István: Nagykunsági krónika
- Dr. Győrffy Lajos: Adatok az Alföld törökkori település szerkezetéhez
- Dr. Győrffy Lajos: Az 1571-es szolnoki török defter
- Gyulai Éva: Szőlőbirtoklás Miskolcon a 16. században
- Hackenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi szabadságharcban
- Hellebrouth Kálmán: A magyar testőrség névkönyve 1760–1918
- Herpay Gábor: Nemes családok Hajdú vármegyében
- Herpay Gábor: A Hunyadiak kora Magyarországon

Hódmezővásárhely története I–III. rész

Hóman Bálint- Szekfű Gyula: Magyar történet (A tizenhetedik század)

Ila Bálint: A Hanvay-, Abaffy- és Dancs család levéltára

Ila Bálint: Gömör megye I. és IV. k.

Ila Bálint: Gömör megye II. és III. k.

Ila Bálint: A gömöri jobbágy

Illéssy János - Pettkó Béla: A királyi könyvek (Jegyzéke a bennük foglalt nemesség cím, címér, előnév és honosság adományozásnak. 1527–1867)

Illésy János: Az 1754/55-ös országos nemesi összeírás

Illyés Bálint: Kiskunsági krónika

Kandra Kolos: Szabolcs vármegye alakulása

Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig (I–III.)

Káldi Nagy Gyula: Magyarországi török adóösszeírások

Káldi Nagy Gyula: A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása

Káldi Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546/1590 összeírása

Káldi Nagy Gyula: A budai szandzsák 1559. évi összeírása

Kázmér Miklós: Régi magyar családnevek szótára

Kempelen Béla: Magyar Nemesi Almanach

(Az 1867 - 1909-ben magyar nemességre, bárói, grófi és hercegi méltóságra emelt családok)

Kempelen Béla: Magyar nemes családok

Kempelen Béla: A nemesség (genealógiai és heraldikai kézikönyv)

Kempelen Béla: Magyar főrangú családok

Kiss Lajos: A hódmezővásárhelyi tálas mesterség

Kiss Lajos: Szegény ember élete

Kiss Lajos: Szegény asszony élete

Kiss Lajos: Vásárhelyi kistükör

Knieszsa István: Magyarország népei a XI. században

Knieszsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai

Kocsis Elemér (szerk.): A Debreceni református kollégium története

Kovacsics József: A történeti statisztika forrásai

Kovacsics József: Magyarország történeti demográfiája

Kovács Béla - Bán Péter: Dézsmajegyzékek Heves és Külső-Szolnok megyében 1548–49

Kóczy - Gazda: Magyar Családtörténeti és címtani irodalom 1561–1944

Kőszeghy Sándor: Nemes családok Pest vármegyében

Kristó Gyula: Anjou kori oklevéltár I - XII. kötet

Ladányi Miksa: Miskolc, és Borsod megye községei

Lászlófalvi Velics Antal - Kammerer: Magyarországi török defterek 1543–1639

Lehoczky Alfréd: Hangony község 750 éves

Lehoczky Alfréd: Hangony-Hódos völgye a honfoglalás idején és a középkorban

Lehoczky Alfréd: Hétszáz év a Bükk és a Tisza táján

Lehoczky Andreas: Stematographia nobilium familiarum Regni Hungariae

Lendvai Miklós: Temes megye nemes családai

L. Csurgay Árpád: Sajószentpéter város története 1332–1865

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI HELYSÉGNÉVTÁRA 1808

Borsod megye

Heves és Külső-Szolnok megye

Szabó István: Jobbágyok, parasztok
Szabó István: A falurendszer kialakulása Magyarországon
Szabó István: Ugocsa megye
Szabó Károly: Bihar vármegye adólajstroma 1560 (Történeti Tár)
Szakály Ferenc: Magyar adóztatás a török hódoltságban
SZÁZADOK – Magyar Történelmi Társulat Közlönye
Szendrey István: Hajdú szabadságlevelek
Szendrey István: A hajdúk eredete
Dr. Szendrei János: A diósgyőri vár történet
Dr. Szendrei János: Miskolc Város története
Szenti Tibor: A tanya
Szenti Tibor: Parasztvallomások
Szenti Tibor: Paráznák
Szenti Tibor: Betyártörténetek
Szenti Tibor: Vagyon
Szenti Tibor: Deviánsok
Szenti Tibor: Vásárhelyi emlékeim
Szentpéteri Imre: Az Árpádházi Királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I–II.
Szeremlei Sámuel: Hódmezővásárhely története I–V. kötet
Szluha Márton: Felvidéki nemes családok
Szluha Márton: Vas vármegye nemes családai
Szluha Márton: Bács-Bodrog vármegye nemes családai
Szluha Márton: Liptó vármegye nemes családai
Tagányi Károly: Nemesi oklevelek jegyzéke
Takács László – Kovács Zsolt: Vatta község története
Thaly Kálmán: Archivum Rákócziarum I–X.
Tóth Péter: Urbérrendezés Borsod vármegyében
TÖRTÉNELMI TÁR – Egynegyedes folyóirat (Magyar Történelmi Társulat)
TURUL: A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye 1883–1951 (1 - 65.) és 1992 - (66. -)
Vályi András: Magyarország leírása I–III. kötet (1796–1799)
VASÁRNAPI ÚJSÁG
ZSIGMOND KORI OKMÁNYTÁR

LEVÉLTÁRI KIADVÁNYOK

BORSOD megyei kiadványok

LEVÉLTÁRI FÜZETEK

- I. - Feudális kori összeírások:
- II. - Kéziratos térképek
- III. - Feudális kori községi pecsétnyomók
- V. - Mária Terézia kori urbáriumok
- VI-VIII. - Földrajzi nevek
- X. - Zempléni helynév mutató
- XI. - Pecsétnyomók
- XII. - Árszabások
- XIII. - Miskolci statuumok
- XIV. - Törvényhelyek
- XV. - Feudális kori iratok helynév mutatója
- XVII. - Történelmi helységnevek
- XIX. - Zempléni esküszövegek
- XX. - Kossuth Lajos
- XXI. - Borsod megye képvisellete a reformországgyűléseken
- XXII. - Miskolc 1702. évi összeírása
- XXIII. - Miskolci statuumok
- XXIV. - Középkori pecsétnyomók
- XXV. - Adalék Zemplén történetéhez
- XXVI. - Zemplén irodalom története
- XXVIII. - Zemplén országgyűlési követei
- XXIX. - Miskolc középiskoláinak története
- XXXI. - Borsod megye katonai leírása 1780-ban
- XXXII. - Zemplén megye katonai leírása 1780-ban
- XXXIII. - Abaúj megye katonai leírása 1780-ban
- XXXIV. - Gömör megye katonai leírása 1780-ban
- XXXV. - Gömör megye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztája 1571–1579

BORSOD megye

urbárium	Román János
pecsétnyomói	Homola Jenőné
úrbérrendezése	Csorba Csaba
története 1245–1521	Sugár István
története 1711–1939	Csíkvári Antal
helynévmutatója	Stefán Istvánné
II. József féle összeírása	
földrajza 1780-ban	Csorba Csaba
leírása 1864-ben	Pesty Frigyes
Pálos rend	Bándi Zsuzsa
köznemessége	Faggyas István

TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK

II. - Román János: Adatok Borsod - Abaúj - Zemplén megyék
(Gömör, Sáros, Torna) XVI–XVIII. sz.-i történetéhez

III. -VI. -----

LEVÉLTÁRI ÉVKÖNYVEK

I. -----

II. -----

III. - jobbágy migráció - az 1698–1723 között Szabolcsból elköltözöttek

IV. - Borsod török adóztatása -----

VII. -----

VIII - Borsod vármegye monográfiája
- Miskolc környéke a XI - XII. században

IX. - Miskolci iparosok a XIX. században

RÉGI HISTÓRIÁK

4. Ózd és környéke (Domaháza is)

OLVASÓKÖNYV

Borsodi oklevelek

Zemplén közgyűlés jegyzőkönyvei

Borsod vármegye Mária Terézia kori úrbér rendezése 1770

Diósgyőr vára és uradalma a XVI. századi oklevelekben

HAJDÚ-BIHAR Megyei Levéltár

Hajdú – Bihar megyei Levéltári Évkönyv:

1983 - X.-

1985 - XII. -

1987 – XIV. –

Hajdú – Bihari történelmi olvasókönyv: 1973 – szerkesztő Komoróczy György

X. kötet – 1983 - Irodalmi emlékek

XII. kötet – 1985 - A Bihar vármegyei tiszti perek

XIV. kötet – 1987 - A mai Hajdú megye 200 évvel ezelőtt

Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei

Hajdú – Bihari történelmi olvasókönyv:

SZOLNOK megyei kiadványok

LEVÉLTÁRI ÉVKÖNYV

- I. - Állatkihajtások 1563
- II. - A Nagy- és Kiskunság összeírása az egri vár 1577/79. évi összeírásakor
- Okmányok a XVII. századból
- III. - -----
- IV. - Szolnok egészségügyéről
- Iratok Szolnok megye történetéből 1683–1715
- V. - Aszály a Nagykunságban 1790
- VI. - Oklevelek a XIV. századból
- Utolsó nemesi összeírás (1850)
- VII. - Árak Karcagon a XVIII. században (írta Elek György)
- VIII. - Árak Karcagon a XVIII. században (írta Elek György)
- Összeírás Túrkeven
- Oklevelek a XVI. században
- IX. - -----
- X. - A Karcagi templom építésének története (írta Elek György)
- Perek és panaszok Karcagon
- XI. - Megyei tisztviselők a XIX. században
- XII. - -----
- XIII. - 1848-s emlékek
- Összeírás a török korban
- XIV. - -----
- XV. - Jász - Nagykun megyei oklevelek, iratok a XVI. sz.-ből

JÁSZ - NAGYKUN - SZOLNOK

Megyei Levéltár Közleményei

- I. - Jászság és Külső-Szolnok megye leírása 1782/85
- II. - Egészségügyi szervezetek fő vonásai (1876–1976)
- III. - Jász - Nagykun megyei oklevelek 1075–1526 (helységek szerint)

SZOLNOK Megyei Millenniumi Emlékkönyv

1745. évi redemptió - Jászberény *(a Liber fundi alapján készült - feltünteteti az 1699. és 1720. évi állapotot is !!)*

JÁSZ - NAGYKUN - SZOLNOK m.i Levéltári Füzetek

- 4. - Helytörténeti művek jegyzéke
- 8. - Helytörténeti feldolgozások 1986
- 11. - Jászberény török levelei
- 12. - Anyakönyvekről 1991

HEVES megyei kiadványok

ARCHÍVUM

9. - Az egri püspökség és káptalan középkori vizafogó szögyei a Tiszán
10. - Nemesség és népesség Heves megyében
11. - Az egri vár püspöki falvainak urbáriális összeírása 1577–79
12. - Az egri káptalan, mint hiteleshely
- Az egri vár halottai és sérültjei
14. - Az egri vár gyalogsága
- Dézsma a XVI. sz.-ban
- Újoncállítás Heves megyében 1847-ig

Kondászné Látkóczi Erzsébet: Árpád kori oklevelek a Heves megyei Levéltárban

Sós Imre: Heves megye benépesülése a török hódoltság után

Sós Imre: Rovásadó 1772–1848

Kovács Béla: Mohács előtti oklevelek

Bán Péter: Dézsmajegyzékek Heves és Külső - Szolnok megyékben

Bán Péter: 1848-s nemzetőrök Heves és Külső - Szolnok megyékben

HEVES MEGYEI LEVÉLTÁR KÖZLEMÉNYEI

Heves története

Az egri egyházmegye történeti forrásai

Az egri püspökség jövedelmeinek összeírása

Eszterházy Károly püspök egyházlátogatási jegyzőkönyvei

(Borsod vármegye 1768/69)

Dézsmajegyzékek 1548/49

TORNYAI JÁNOS MÚZEUM - Hódmezővásárhely

Céhek

Olvasókörök

Phlon József fotógyűjteménye

Az ELEK család történetének kutatásához felhasznált mikrofilmek

Regesta decimarum: x 4214 (16–18. sz.) - *minden felnőtt férfi*

Borsod megye	9624-9651
Csongrád megye	9655
Ung megye	9857-9866
Egri püspökség	9915-9916
Szolnok megye	9847
Heves megye	9685-9694

Conscriptiones portarum: x 24 (1530–1707) - *csak a családfők*

Borsod megye	1631,1641,1654,1672,1673,1674,1678
Csongrád megye	1633, 1635, 1672, 1673
Ung megye	1651,1655,1656,1657,1672,1673,1674,1681
Jászkun terület	1679
Abaúj megye	1627,1647,1673,1674,1675,1676,1678
Heves, Külső Szolnok	1635, 1641, 1672, 1673, 1674, 1679

Urbaria et conscriptiones: x23 (16–19. század)

Borsod-, Ung-, Gömör-, Heves-, Zemplén-, Abaúj megye
Tokaji uradalom, Diósgyőri uradalom, Rákóczi birtokok,
Egri püspökség, Az egri vár tartozékai, Sajószentpéter
Miskolc, Sárospatak, Nemesbikk, Domaháza,
Nagykapos, Lelesz, Ungvár,
Karcag, Hódmezővásárhely,

Filmszámok:

2201, 2206, 2208, 2213-15, 2218-2221, 2226, 2238, 2248, 2250, 2252-54, 2256,
2262, 2269, 2273-74, 2276-79, 2281, 2283-84, 2287, 2290, 2294, 2296, 2300-05,
2309-10, 2314, 2318-19, 2321, 2323-24, 2333-36, 2342, 2344-47, 2349, 2350-54,
2357, 2360-61, 2364-69, 2371-77, 2379, 2381-83, 2406, 2408, 2415-16, 2418, 2425,
2427, 2438-39, 2487-88, 2546-52, 2554-56, 2558, 6005,

Departamentum urbariale: x 8, x 7485 (1723–1848)

Borsod megye	4159,4160
Csongrád megye	4165,4166
Ung megye	4291,4192,4293,4294, 4314
Jászkun terület	1679

DARÓCZY gyűjtemény

Filmszám: 40610

Acta nobilium: x 4271 (1724–1784)

1. Acta comitatum

Index	B 1089
Borsod megye	B 1094, B 1095
Ung megye	B 1115
Csongrád megye	B 1100
Fejér megye	B 1089
Abaúj megye	B 1098
Szatmár	B 1111
Gömör megye	B 1100
Heves megye	B 1100
Torna	B 1112
Szabolcs megye	B 1109-11
Zemplén	B 1117-18

2. Acta extraserialia B 1118-19

3. Catalogus nobilium B 1120

4. Nemesség vizsgálatok és összeírások

Borsod	B 1183, B 1184
Csongrád, Heves	B 1255
Heves	B 1256, B 34551, B 34552

Conscriptio regnicolaris art. VII. 1827 ordinata: x 1935

Abaúj megye	B 1-4, 25389
Borsod megye	B 54-58, 25393
Csongrád megye	B 70-72, 25394
Ung megye	B 198-201, 25402
Nagykunság	B 227-229, 25403
Hajdú városok	B 230-233, 25403

1655 - 1750 összeírások: x 703152 - 3155

<u>1715. évi összeírás:</u>	x 71	<u>1720. évi összeírás:</u>	x 72
Abaúj megye	3119	Abaúj megye	3131
Borsod megye	3119	Borsod megye	3132
Ung megye	3121	Ung megye	3134
Nagykunság	3125	Kun terület	3132, 3133
Csongrád	3127	Csongrád	3141
Hajdú városok	3121	Hajdú városok	3134
Heves, Jász	3120	Heves, Jász	

Káptalani Levéltárak felterjesztett elenchesai és mutatói: x 75

Egri 4942-4947

Konventi Levéltárak felterjesztett elenchesai és mutatói: x 76

Jászóli 4993-4997
Leleszi 4998-5007

Megyei Levéltárak felterjesztett elenchesai és mutatói: x 1285

Ung megye 5863-5865 (79. kötet 1600–1643, 80. kötet 1644–1699)

Libri Regii: x 2 (1527–1867)

3169 - 3189 és 4000 4032

Litterae civitatum x 8567 (1616–1770)

Eger 28321

Hajdú városok 28350

Borsod megye Levéltárának anyagából

Acta nobilitaria x 4815 (XVI–XIX. sz.) = B 1180-1203
(ABC sorrendben)

Cons. Populares x 1846 (1786–87) = Film 7934

Feudális kori összeírások Film 43628-43648

Közigyelési jegyzőkönyvek

Zemplén megye Levéltárának anyagából

Acta nobilitaria x 4928 - 30 (1550–1800) = B 1407-27

Hajdú - Bihar megye Levéltárának anyagából

Nemesség vizsgálatok x 4810 (1724–1774) = B 1170-71

Heves és Külső-Szolnok megye Levéltárának anyagából

Acta nobilitaria x 4898 (1601–1780) = B 1255-56, 34551-52

Ung megye Levéltárának anyagából

Főispáni iratok (1675-)

Film 5075, Film 15413, Film 15414, Film 21041

Gömör megye Levéltárából

Nobilitaria x 4229 (1786–1844) 749 felvétel

EGYHÁZI ANYAKÖNYVEK

Hódmezővásárhelyi Református Egyház anyakönyvei

Hódmezővásárhelyi Katolikus Egyház anyakönyvei

Makói Református Egyház anyakönyvei

Karcagi Református Egyház anyakönyvei

Nemesbikki Református Egyház anyakönyvei

Nagykaposi Református Egyház anyakönyvei

EGYHÁZI ANYAKÖNYVEK MIKROFILMEN

<u>Tiszántúli Református egyházkerület :</u>		filmsszám:	felvétel:
Hódmezővásárhely	1747 -	x 3526	14.102
Szentes	1741 -	x 3581	10.719
Makó	1742 -	x 3549	4.889
Karcag	1730 -	x 3530	5.238
Öcsöd	1749 -	x 3568	3.413

Tiszáninneni Református egyházkerület :

Nemesbikk	1764 -	x 2878	428
Oszlár	1766 -	x 2888	127
Tiszakeszi	1717 -	x 2952	673
Tiszapalkonya	1720 -	x 2956	396
Tizzaszederkény	1753-	x 2957	537
Ároktó	1735 -	x 2758	717
Tiszatarján	1767 -	x 2958	629
Hejőpapi	1748 -	x 2815	717
Hejőbába	1790 -	x 2814	208
Kisgyőr	1750 -	x 2841	602
Emőd	1739 -	x 2791	398
Mezőcsát	1734 -	x 2863	1.372
Igrici	1732 -	x 2827	599
Cserépfalu	1731 -	x 2780	820
Sajólászlófalva	1787 -	x 2913	191
Sajószentpéter	1769 -	x 2914	911
Sátoraljaújhely	1737 -	x 2920	769
Sárospatak	1735 -	x 2918	1.178
Sajókazinc	1741 -	x 2834	570
Barcika	1791 -	x 2836	240
Diósgyőr	1724 -	x 2868	698
Sajókaza	1726 -	x 2910	313
Sajókeresztúr	1742 -	x 2912	260
Zubogy	1760 -	x 2983	260

Dunamelléki Református egyházkerület

Alcsutdoboz 1763 -

Egri Püspökség Római Katolikus egyházkerület

Domaháza	1722 -	x 2690	675
Tard	1707 -	x 2739	1.231
Sajószöged	1769 -	x 2577	892
Sajószentpéter	1763 -	x 2576	713
Emőd	1738 -	x 2520	736
Sajónémeti	1713 -	x 2725	1.019
Bodrogkeresztúr	1726 -	x 2511	1.191

INTERNETES LINKEK

Magyar Országos Levéltár és az Arcanum Kft. közös adatbázisa:

Urbaria et Conscriptioes

<http://mol.arcanum.hu/urbarium/opt/a101112.htm?v=pdf&a=start>

Királyi Könyvek és Illésy gyűjtemény

<http://mol.arcanum.hu/digidat/opt/a100513.htm?v=moldigidat&a=start&a1=>

Magyar Országos Levéltár Digitális Könyvtára

<http://mol.arcanum.hu/digilib/opt/a101002.htm?v=pdf&a=start>

A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa

<http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a110505htm?v=pdf&a=start>

A középkori Magyarország digitális könyvtára

http://mol.arcanum.hu/medieval/opt/a101101.htm?v=pdf&a=start_f

Magyar Országos Levéltár térképei

<http://mol.arcanum.hu/terkep/opt/a101205htm?v=pdf&a=start>

Magyar Levéltárak Kiadványai

<http://archivportal.arcanum.hu/mltk/opt/a081030.htm?v=pdf&a=start>

Magyar Digitális Múzeumi Könyvtár

<http://muzeum.arcanum.hu/kiadvanyok/opt/a080226.htm?v=pdf&a=start>

Összetett levéltári adatbázis:

<http://www.archivportal.arcanum.hu/lear/opt/a100105.htm?v=pdf&a=start>

Az 1715. évi országos összeírás:

<http://193.224.149.7/adatbazisokol/adatbazis/2>

Az 1720. évi országos összeírás:

<http://193.224.149.7/adatbazisokol/adatbazis/52>

Mária Terézia féle Urbéri Tabellák:

<http://archivportal.arcanum.hu/urberi/opt/a130904.htm?v=pdf&a=start>

Családfakutatók információs oldala

<http://csaladfakutato.uw.hu/index.php>

Családtörténeti Központ - Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza:

<https://familysearch.org/search/collection/list#page=1®ion=EUROPE>

lygyt

Narving obp...
Nathos...
ob 7 p 7 ft

Thomas Nagy & Mikalof...
Nroq Mars...
Balho...
fraz Zybne...

Nathos Sunday...
Nuth pap...
Brogoms...
fraz Zybne...

Blafus Zigo...
Brogoms...
Chmry Nadaral...

ppshms...
fraz...
Nathos...

Lat... 17...

Magyar Országos Levéltár, Kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, Regesta decimarum (E 159) Borsod m. 1533. Diósgyőr - bordézsmá